Briefwisseling. Deel 3: 1640-1644

Constantijn Huygens

editie J.A. Worp

bron
Constantijn Huygens, *Briefwisseling. Deel 3: 1640-1644* (ed. J.A. Worp). Martinus Nijhoff, Den Haag 1914

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/huyg001jawo05_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

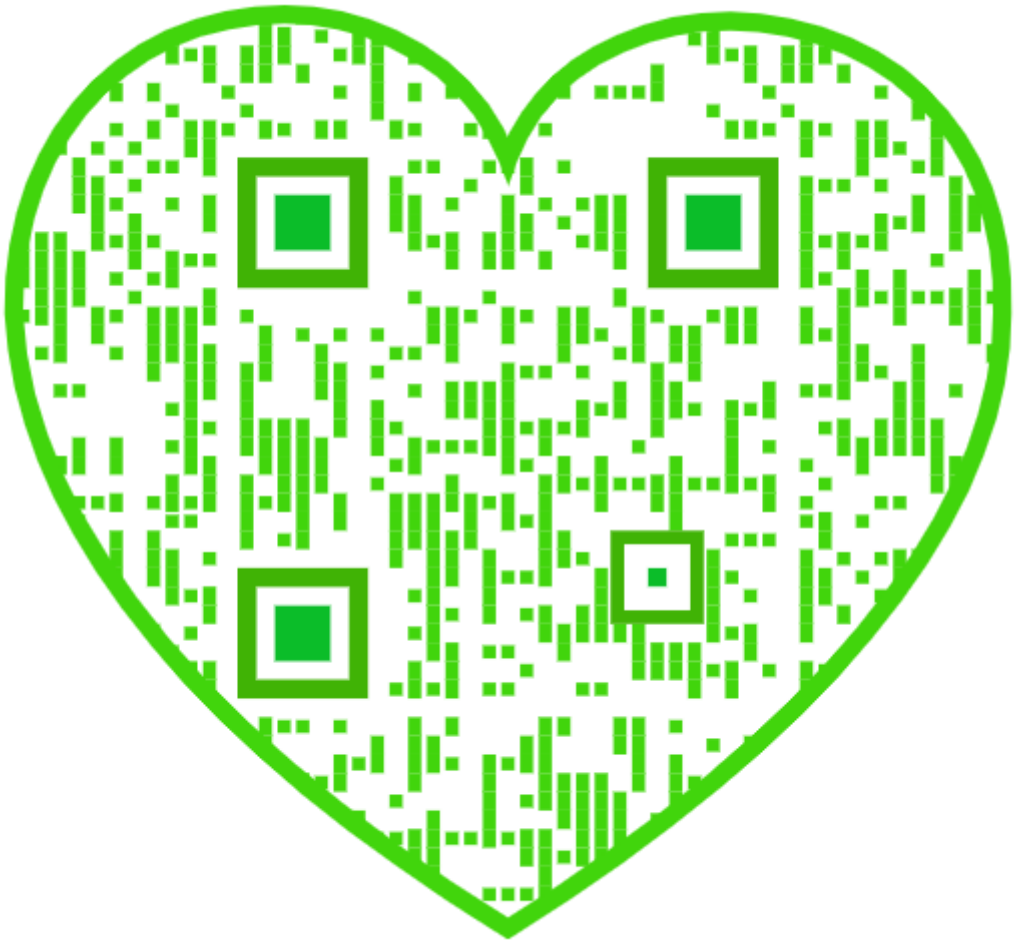

Het leven van Constantijn Huygens[1]. 1640-1644.

Hoofdstuk VI.

In den winter van 1639 op 1640 hield Huygens zich bezig met eene quaestie, die den eeredienst in de Protestantsche Kerk raakte. Hier te lande werd het orgel tijdens de godsdienstoefening niet bespeeld, maar wel na het eindigen er van. Ook werden er somtijds 's avonds in de week orgelconcerten gegeven, waarbij het publiek zich niet altijd stichtelijk gedroeg. Nu waren er in den laatsten tijd stemmen opgegaan, om daarin verandering te brengen. Terwijl aan den eenen kant Voetius het gebruik van het orgel, althans bij de godsdienstoefening, geheel wilde afschaffen, waren aan de andere zijde velen er voor, om het kerkgezang door het orgel te doen begeleiden, en in enkele steden wisten zij dat door te drijven. Bij de laatsten sloot Huygens zich aan en schreef een tractaat met den titel *Ghebruyk en onghebruyk van 't orgel in de Kercken der Vereenighde Nederlanden*[2], waarin hij de quaestie zeer zaakrijk behandelt en er voor pleit, het orgel te gebruiken voor het begeleiden van het kerkgezang.

Het is niet vreemd, dat Huygens in deze zaak partij koos en een krachtig woord deed hooren. Hij was een innig geloovig man en een trouw kerkbezoeker. Maar hij was tevens zeer muzikaal en een groot muziekliefhebber. Wat moet het jammerlijk slechte kerkgezang hem hebben gehinderd! Wij doen ons best, zegt hij[3], 'in wereldlicke vergaderinghen' en in ons huisgezin 'alles betamelick ende ordentlick' te doen, en moeten wij nu 'eene onlijdelicke onachtsaemheid blijcken laten in 't singen van die Gebeden ende Lofsangen, die ons de heilige Dichters derselve met soo sorgvuldighen geregeltheid voorgestelt ende naghelaten hebben? Inder daed, het laet sich onder ons veeltijds aenhooren, als ofter meer gehuylt oft geschreeuwt dan ghesonghen werde ..... De Toonen luyden dwars onder een, als gevogelte van verscheiden becken. De maten strijden, als Putemmers, d'een dalende soo veel d'ander rijst. Daer

1) Vervolg van dl. II, blz. XV.
2) *Tot Leiden, by Bonaventura ende Abraham Elzevier, Anno* 1641. - Het is in 1659 en 1660 herdrukt.
3) Zie blz. 108 der uitgave van 1660.

werdt om 't seerste uytgekreten, als of 't een sake van overeenstemminge ware, ende dat het de meeste souden wegh draeghen, met diergelijcke onhebbelickheden meer; sulcker wy, voor seker, de geringste niet en souden dulden in eenig ander tijdelick doen, van klein belangh, ten aensien van 't gene wy in desen voor Gods aengesicht te betrachten hebben ..... Nu moetmen bekennen, dat de slechtste der Gemeente, die in desen meesten deel oorsaeck vande ongeregeltheid zijn, eenighe onschuld toekomt ..... Wy hebben weinigh min wijzen als Psalmen: daer onder zijnder sommige vry ongemeen ende van onhandsame toonen, voor den onervarenen. 'T is dan mede niet vreemd, sooder in ghedoolt werdt. Want also vrome luyden meestendeel eene verkiesinge by haer hebben van ettelicke Psalmen, die sy achten haere gheleghentheden best te passen, ende niemant geern de vrucht ende den troost van die heylige Woorden will ontbeeren, om de hardigheyd van de noten, daerse op getoont staen, gebeurt het onder de hand, dat de slechte, onghevoelick, de Noten die hun beswaerlixt vallen, in andere verwisselen, ende sulcx, in 't doen van haere Ambachten, daer aen gewennen, dat sy, ter Kercke komende, geensins daeraf te drijven en zijn: daer uyt dan tusschen haer, ende den ghenen die den rechten sang houden, dat wreede, strijdige gheschill onstaet, daerteghens sich alle Voorsangers te bersten souden schreeuwen, eer sy het te boven quamen.' Als het kerkgezang door het orgel begeleid wordt, zal daarin verandering komen.

Het betoog, dat zich met genoegen laat lezen, wordt, als bijna alle werken van dien tijd, ontsierd door de vele Grieksche en Latijnsche citaten, al worden zij dan ook vertaald.

Huygens liet zijn werkje niet dadelijk drukken, maar zond het manuscript aan een paar Haagsche predikanten, nl. aan Streso en Lootius[1)], en aan zijne vrienden Hooft en Barlaeus[2)], om er hun oordeel over te hooren. Maar ook daarna bleef het vooreerst ongedrukt. Toen hij echter in November 1640 met den Prins te Groningen was en bij eene godsdienstoefening in de Mantinikerk het fraaie orgel het kerkgezang hoorde begeleiden, besloot hij niet langer te wachten, vooral ook, omdat de Prins hem beloofde, als het boekje insloeg, een orgel in de hofkapel te zullen doen plaatsen[3)]. Zoo kwam het dan half Februari 1641 uit met eene opdracht aan de overheid van den Haag[4)], maar zonder den naam van den schrijver. Aan allerlei menschen, vooral aan theologen, zond de schrijver present-exemplaren met het verzoek, hunne meening over de quaestie mee te deelen; de grijze Wtenbogaert, thans niet langer balling, werd evenmin vergeten als Voetius, de verklaarde tegenstander van elke verandering. De antwoorden van velen hunner gaf hij in het najaar van 1641 uit[5)], maar Barlaeus bezorgde die uitgave niet, zooals eerst het plan was geweest[6)].

Intusschen hield de Prins zijn woord en liet in de hofkapel een orgel bouwen, dat in het najaar van 1641 in gebruik werd genomen[7)]. De synode verklaarde

1) Zie No. 2324 en 2351.
2) Zie No. 2525 en 2657.
3) Zie No. 2584.
4) Die opdracht gaf aanleiding tot een vermakelijk incident; zie No. 2627, 2629 en 2630.
5) Met den titel: *Responsa prudentum ad autorem dissertationis de organo in ecclesiis Confoed. Belgii. Ordine quo missa fuere. Lvgd. Batavor.*, *ex officinâ Elzeviriorum*, 1641.
6) Zie No. 2761.
7) Zie No. 2842, 2850 en 2879.

zich niet tegen het door Huygens voorgestelde orgelgebruik, dat spoedig ook buiten den Haag schijnt te zijn toegenomen. Maar geheel onbestreden bleef Huygens' werkje niet. Jan Jansz. Calckman, een eenvoudig, bejaard bewoner der hofstad, schreef *Antidotum. Tegengift van 't gebruyck of ongebruyck van 't Orgel*[1], waarin bij Huygens, dien hij van papistische neigingen verdacht, meermalen vrij grof te lijf ging. Voor den Haagschen kerkeraad gedaagd wegens lastering, gaf Calckman den heer van Zuilichem wel 'christelyke satisfactie', maar schreef toch in 1642 *Droevighe clachten der bedruckte Gemeynte Jesu Christi, in dese tijden der vervolginge door geheel de christenheydt, ende troostelijcke antwoorden hares Verlossers Christi Jesu*, enz., waarin echter Huygens' naam niet genoemd wordt.

Wij zijn intusschen vooruitgeloopen. - Sedert den zomer van 1636 had Huygens zijne Amsterdamsche vrienden niet kunnen bezoeken; in Februari 1640 vond hij er eerst den tijd voor. Den 5^{den} van die maand gaf Barlaeus hem in een Latijnsch vers er kennis van, dat Tesselschade te Amsterdam was aangekomen, en er werden weer allerlei poëtische plagerijen gewisseld tusschen de beide zoogenaamde medeminnaars. Den 8sten berichtte Huygens, weer in een Latijnsch gedicht, dat hij spoedig zijne vrienden Hooft, Barlaeus, Vossius, Wicquefort en Vondel hoopte te zien, en nadat er nog heel wat verzen over en weer gezonden waren, kwam Huygens den 16^{den} met Van Campen te Amsterdam aan en vond er, behalve de boven genoemden, ook nog Anna Roemers. Vijf prettige dagen bracht hij met hen door en, toen hij den 21sten wilde vertrekken, werd hij omringd door al de dames van het gezelschap, 'die (hem) verboden te verreisen', en eerst den volgenden dag vertrok hij over het bevroren Haarlemmermeer[2].

Den 8sten Mei verliet Huygens met den Prins den Haag voor den veldtocht, die, in overleg met de Franschen, groot was opgezet. Het leger trok naar Vlaanderen, met het doel om Brugge aan te tasten. Maar toen het graaf Hendrik Casimir, die het bevel voerde over de voorhoede, niet gelukte den overtocht over een kanaal te verzekeren, moest dat plan worden opgegeven. Bij een verkenningstocht tot onder de muren van Gent, door den Prins zelf ondernomen, bleek, dat een aanval op die stad niet geraden zou zijn. Nu rijpte het plan om Hulst te belegeren, maar Hendrik Casimir leed eene ernstige nederlaag bij de redoute 't Kwaadpeerdsgat, waar hij zelf gewond werd en een groot deel zijner officieren sneuvelde, terwijl de vijand zich bij Hulst sterk verschanste. Frederik Hendrik, inziende, dat alle kans op succes in Vlaanderen verkeken was, voerde zijn leger naar de Rhijnprovincie, waar hij het beleg voor Geldern sloeg. Ook hier echter had hij tegenspoed, moest het beleg opbreken ten gevolge van het ongunstige weer en kwam den 28sten September in den Haag terug. Huygens was tijdens den veldtocht nog twee dagen in de hofstad geweest, om met de Prinses en Aerssen te spreken over nieuwe instructies voor Heenvliet, die in Engeland onderhandelde over een huwelijk van Willem II met de oudste dochter van Karel I[3].

1) 's-Gravenhage, 1641.
2) Zie over dat samenzijn, J.A. Worp in *Oud-Holland*, VI, 1888, blz. 101, met de daar aangehaalde bronnen, en *Gedichten*, III, blz. 132-135.
3) Zie No. 2438, 2440, en *Dagboek*, blz. 35.

Door den dood van Hendrik Casimir, die 12 Juli aan zijne wonden overleed, was het stadhouderschap van Friesland, Groningen en Drente vacant geworden. Frederik Hendrik wilde zijn neef gaarne opvolgen en, om hem te doen kiezen, werden gevolmachtigden der Staten-Generaal naar de drie Noordelijke provincies gezonden. Voordat deze echter te Leeuwarden waren aangekomen, werd Willem Frederik, een jongere broeder van Hendrik Casimir, tot stadhouder van Friesland benoemd. In de omgeving van den Prins was er misschien niemand, die zoozeer ijverde voor zijne verkiezing in de drie provincies als David de Wilhem, Huygens' zwager en lid van den Raad van Frederik Hendrik. Bijna dagelijks schreef hij aan Huygens in het leger[1)], dat deze den vorst zou aansporen, alle middelen in het werk te stellen voor zijne verkiezing in Groningen en Drente. Of Huygens den Prins daartoe heeft opgewekt, blijkt niet; deze was trouwens meestal voorzichtig in de politiek en stelde zijn eigen belang dikwijls niet sterk op den voorgrond. Toen Frederik Hendrik eerst in Drente en, na het gewone gehaspel tusschen Stad en Ommelanden, den 31sten October ook in Groningen tot stadhouder was benoemd, reisde hij den 16^{den} November naar de beide provincies om zich daar te doen inhuldigen. Huygens was in zijn gevolg en maakte den tocht mee, die moeilijk was in dit slechte jaargetijde langs de slechte wegen, welke men in der haast nog getracht had eenigszins te verbeteren. Te Groningen bracht Huygens o.a. een bezoek aan den bekenden professor in de godgeleerdheid Gomarus en kwam den 5^{den} December met den Prins in den Haag terug[2)].

Het huwelijk van Prins Willem met Maria Stuart gaf door de langdurige onderhandelingen ook aan Huygens heel wat drukte. Die onderhandelingen toch, in 1639 door Heenvliet namens den Prins begonnen, later met de medewerking van Joachimi, François van Aerssen en Brederode voortgezet, duurden tot het voorjaar van 1641 en vorderden van Huygens veel tijd en moeite, hoewel zij eigenlijk, omdat het familiezaken betrof, niet tot zijn departement behoorden. En, schreef hij later[3)], terwijl het een lastig werk is ‘de faire de ces fascheuses reparties à Roix et à Reynes et autres grands, qui en effet ne disent rien et doibvent estre enfilées d'une suite de paroles d'aussi difficile recherche, que la matiere en est vaine et sterile ..... je me trouvay en mesme temps le secretaire de Pere, de Mere et de Fils, qui de jour à autre avoyent besoin chacun de douzaines de cette sorte de lettres dont je viens de parler, sans que pour beaucoup de temps il me fust permis d'y employer autre que ma propre main’. Op het huwelijk van de beide kinderen, dat den 12^{den} Mei 1641 met zoo eigenaardige ceremoniën in Engeland werd gesloten en dat hier te lande heel wat dichtvuur heeft aangeblazen, heeft Huygens alleen een klein Latijnsch versje geschreven[4)], maar uitvoerig beantwoordde hij in dezelfde taal de huwlijksdichten der Oxfordsche geleerden en studenten en herdacht daarbij zijn bezoek aan de beroemde universiteit in het jaar 1622[5)]. Van zijne overige verzen, in

1) Zie No. 2446, 2454, 2455, 2459, 2462, 2463, 2473, 2478, 2479, 2483, 2489, 2496, 2499, 2510, 2511, 2531, 2532.
2) Zie *Dagboek*, blz. 36.
3) Nl. in 1655 in zijn stuk *A mes fils* (vgl. *Mémoires de Constantin Huygens ..... par* Theod. Jorissen, blz. 133).
4) Zie *Gedichten*, III, blz. 143. Het vers is van 7 Januari.
5) T.a.p., blz. 162.

1641 geschreven, zijn hier te vermelden die van de serie *Varia suppellex*[1] en de twee gedichten op den dood van Strafford[2], wiens executie hier te lande groote verontwaardiging wekte.

De veldtocht was dit jaar gelukkiger dan in 1640. Den 9^{den} Juni sloeg de Prins het beleg voor Gennep en, nadat eene poging tot ontzet was verijdeld, gaf de stad zich na eene moedige verdediging den 30sten Juli over. Het leger werd nu naar Vlaanderen gevoerd, om de bewegingen der Franschen in Artois te ondersteunen, maar nog eens belette het slechte weder elke onderneming en den 23sten October kwam de Prins in den Haag terug. Ruim twee maanden later overleed François van Aerssen, de man, die Huygens in de politiek had ingewijd en steeds een goed vriend voor hem was geweest. Hoe hoog Huygens de talenten van den grijzen staatsman stelde, blijkt uit een kort bijschrift op zijn portret[3].

In de eerste maanden van 1642 richtte Huygens verschillende gedichten aan Tesselschade, die op het punt stond van protestant katholiek te worden, en trachtte haar, somtijds op vrij ruwe wijze, daarvan terug te houden[4]. Twintig jaren lang had hij de begaafde vrouw bewonderd en het deed hem innig leed, haar van geloof te zien veranderen. Hunne vriendschap is echter door Tessel's afval niet geheel bekoeld. Een vroolijker onderwerp was de inwijding van zijn buiten Hofwyck, die den 13^{den} Februari plaats had en waarbij Huygens' broeder, zusters, zwagers en eenige Haagsche vrienden zijne gasten waren[5]. Het huis, dat niet groot was, lag in een vierkanten vijver dicht bij de Vliet. Het terrein liep tot den weg van den Haag naar Delft, maar aan de andere zijde van dien weg was eene groote overplaats; de aanleg van den tuin was rechtlijnig en vierhoekig, zooals in dien tijd gebruikelijk was. Boomen en heesters waren jong, maar de eigenaar zorgde er goed voor en was later trotsch op zijne pijnboomen.

Het jaar 1642 bracht voor het stadhouderlijk gezin en zijne omgeving buitengewoon vele moeilijkheden en drukte. In het begin van Maart kwam de Koningin van Engeland, Henriette Marie, hier te lande en bracht hare dochter Maria, de jeugdige echtgenoote van Willem II, en een gevolg van 380 personen mede. De huishouding der 'Princesse Royale', zooals men de jonge vrouw hier noemde, moest dus worden geregeld, waarbij weerstand moest worden geboden tegen hooge eischen der Engelsche hofkliek[6]. Van den bruidschat bracht de Koningin zelfs geen klein deel mede; deze is eerst in 1672 uitbetaald. Daarentegen kwam zij hier met de Engelsche kroonjuweelen, om ze te verpanden, en met de opdracht, om geld te leenen, krijgsbehoeften aan te koopen en zich de medewerking te verzekeren van verscheidene Engelsche officieren, die in Hollandschen dienst waren. Frederik Hendrik wilde de Koningin gaarne behulpzaam zijn, maar dat moest op behoedzame wijze

1) T.a.p., blz. 143, vlgg.
2) T.a.p., blz. 159, 160.
3) T.a.p., blz. 172.
4) Zie t.a.p., blz. 169, 170, 180; No. 2960, 2961, 2976, 2994, 3015, 3096. - Het bewijs, dat Roemer Visscher *niet* katholiek was, zooals men vroeger meende, is gegeven door den heer J.F.M. Sterck in het *Vierde verslag* der *Vereeniging Het Vondel-Museum*, 1910, blz. 24, vlgg.
5) Zie No. 3948, en *Gedichten*, t.a.p., blz. 174.
6) Een merkwaardig staaltje daarvan bericht Aitzema, 4°, V, blz. 338. Zie ook No. 3038, 3040.

geschieden, ook al omdat de publieke opinie hier meer op de hand was van het Parlement dan van den Koning. En daarbij kwam dan nog al de drukte der officieele feesten.

Huygens was in het gevolg van den Prins, toen deze van 20 tot 22 Mei met de Koningin een bezoek bracht aan Amsterdam[1]. Den 29sten van dezelfde maand trok hij met den Prins naar het leger; ook daar werd, dicht bij de Voorner schans, de Koningin ontvangen[2]. De veldtocht van dit jaar was zonder eenige beteekenis. Het leger lag een tijd lang te Budberg, in de buurt van Rijnberk, daarna in Noord-Brabant, maar zonder iets uit voeren. Huygens keerde naar den Haag terug, voordat de veldtocht was afgeloopen. Zijn broeder Maurits, de secretaris van den Raad van State, was ernstig ziek; den 22sten September reisde Huygens weg uit de legerplaats en vond hem nog in leven, maar stond den volgenden dag aan zijn sterfbed. Nog geene twee maanden geleden hadden de beide broeders met hun neef George Gleser de heerlijkheid Monnikeland, dicht bij Loevestein gelegen en 450 morgen groot, aangekocht[3].

Huygens heeft in 1642, vooral in de legerplaats, een groot aantal Nederlandsche puntdichten geschreven. In Latijnsche verzen hekelde hij Grotius[4], die in dezen tijd in zijn boek *Via ad pacem ecclesiasticam* pogingen aan wendde om Katholicisme en Protestantisme te verzoenen. En de dood van Maria de Medicis, die den 2den Juli te Keulen bijna in armoede was gestorven, gaf hem tal van hekeldichten tegen Richelieu in de pen[5], die natuurlijk niet voor uitgave bestemd waren. Intusschen kwam het plan bij hem op om zijne vele Latijnsche gedichten te verzamelen en uit te geven; Barlaeus zou dan de uitgave bezorgen. Het heeft echter nog twee jaren geduurd, voordat de bundel het licht zag.

De komst der Princesse Royale was voor Huygens de aanleiding tot eene kennismaking, die hij bijzonder op prijs stelde. In hare omgeving was een jong meisje, Utricia Ogle, dochter van een Engelsch hoofdofficier, die jaren lang in dienst der Staten was geweest, en eene Hollandsche moeder. Utricia was te Utrecht geboren, van welke stad haar vader gouverneur was, en genoemd naar hare geboorteplaats. Zij had eene buitengewoon mooie, maar ongeschoolde stem; Huygens leerde zijne 'dear and most worthie scholler'[6] zingen en was verrukt over haar talent. Hij heeft haar in vele gedichten bezongen[7], liederen voor haar gecomponeerd en aan haar opgedragen en is tot haar dood toe, ook toen zij met haar echtgenoot Swann, met wien zij in 1645 gehuwd was, te Hamburg woonde, in briefwisseling met haar gebleven.

Toen Huygens in Mei 1642 te Amsterdam was, had hij beloofd in het najaar Muiden te komen bezoeken[8]. Die belofte heeft hij niet vervuld; misschien heeft de dood van zijn broeder hem den moed tot dat bezoek

1) Zie *Dagboek*, blz. 38.
2) Zie No. 3007 en 3010.
3) Zie Schinkel, *Bijdrage* ....., blz. 26, vlgg.
4) Zie *Gedichten*, III, blz. 178, 183, 188.
5) T.a.p., blz. 184-188.
6) Zie No. 3302.
7) Zie *Gedichten*, III, blz. 211-215, 287, 318; VI, blz. 275.
8) Vgl. *Verbinteniss van besoeck aenden Heere Hooft* (t.a.p., blz. 181).

benomen. Maar den 14den April 1643 kwam hij te Muiden met Anna de Hertoghe van Osmael, weduwe van Willem van Treslong, hare schoonzuster Leonora van Treslong, Barlaeus en Wicquefort; ook Tesselschade en Jan Vos waren van de partij. Men bracht een paar prettige dagen met elkander door en genoot o.a. van het mooie zingen van Mevrouw Treslong[1]. Zoodra Huygens met zijne Haagsche reisgenooten was teruggekeerd, schreef hij op nieuw eene *Verbinteniss*[2], dat men het volgende jaar zou terugkomen.

De veldtocht van 1643 leverde weder weinig merkwaardigs op; het plan om Hulst te belegeren moest worden opgegeven en de Prins bepaalde zich er toe een Spaansch leger in Vlaanderen vast te houden en daardoor de Franschen gelegenheid te geven Thionville in te nemen. Een schitterend ruitergevecht, waarin de jonge Prins Willem den 4den September bij Wouw eene belangrijke nederlaag aan de Spanjaarden toebracht, was het slot van den veldtocht. Reeds den 10den September kreeg Huygens vrijaf en genoot het nog nooit ondervonden voorrecht, om met zijne vijf kinderen veertien dagen achtereen rustig op zijn huis te Zuilichem te kunnen vertoeven.

Waarschijnlijk met het oog op de uitgave der *Momenta desultoria*, zooals de titel zou zijn, heeft Huygens in de jaren 1642, 1643 en 1644 een groot aantal Latijnsche gedichten geschreven. In 1643 schreef hij de series *Homo* en *Haga vocalis* en het volgende jaar de *Tricae morales*; zij zijn alle in den zoo even genoemden bundel opgenomen.

In de jaren 1640-1644 bleef Huygens geregeld in briefwisseling met Descartes, terwijl de correspondentie met den Franschen geleerde, pater Mersenne, belangrijk toenam. Ook met Rivet, die voortdurend eene heftige polemiek voerde tegen Grotius en Milletière, en met Bannius, die eene nieuwe theorie der muziek ingang trachtte te doen vinden, was hij in druk verkeer. Terwijl hij de vriendschap aanhield met de Zuid-Nederlandsche geleerden Puteanus en Tuldenus, kwam hij nu ook in briefwisseling met twee zijner verre verwanten in die streek, nl. met Marie Lansame, de weduwe van Martin Snouckaert, heer van Somerghem, die te Gent woonde, en met Guillaume de Bie, griffier der financiën te Brussel. Was hij in de vorige jaren in correspondentie geweest met Rembrandt over schilderijen, die Honselaersdijk zouden versieren, thans staat hij in verbinding met de schilders Willeboirts en Honthorst met hetzelfde doel. Dat er onderhandelingen zijn gevoerd over een huwelijk van den jongen graaf van Egmond, prins van Gavre, met de oudste dochter van Frederik Hendrik, waarbij Huygens één der tusschenpersonen was, blijkt uit brieven van de jaren 1641 en 1642[3].

In weerwil van zijne drukke ambtsbezigheden, zijne groote correspondentie en zijne belangstelling in alles, wat er voorviel op wetenschappelijk en op kunstgebied, vond Huygens den tijd, om zeer nauwgezet acht te slaan op de opvoeding zijner kinderen. Alles, wat er met hen gebeurde van hunne geboorte af, teekende hij nauwkeurig aan, de kinderziektes, die zij doormaakten, den tijd, dat zij een of ander begonnen te leeren en hunne vorderingen; hij heeft

1) Zie *Oud-Holland*, VI, 1888, blz. 248, 249, en de daar aangehaalde bronnen.
2) Vgl. *Gedichten*, III, blz. 276.
3) Zie de brieven van J. Picardt.

dat volgehouden, totdat zij tot de jaren des onderscheids waren gekomen[1]. De kinderen hadden een gouverneur en kregen verder les van bekwame vakmeesters. Als Huygens in de legerplaats was, moest de gouverneur hem voortdurend op de hoogte houden en hem in alles raadplegen. Zoodra de jongens een beetje Latijn kenden, moesten zij hem Latijnsche briefjes schrijven, zooals hij zelf in zijne jeugd ook gedaan had. Eén der eerste dingen, die zij leerden, was zingen, en toen de beide oudsten tien jaar waren, zongen zij al op de muziekavonden, die eens in de week bij hun vader aan huis waren. Later leerden zij het zingen methodisch, terwijl zij ook les kregen op de viola de gamba, de luit, welk instrument zij leerden bespelen door Jeronimus van Someren, die vroeger hun vader nog had onderwezen, en ten slotte op de clavecimbel.

Al vroeg maakten zij Latijnsche versjes, waarmede zij hun vader verblijdden[2]; de oudste, Constantijn, had er pleizier in, maar de jongere Christiaan heeft het niet lang volgehouden; hij hield meer van wis- en werktuigkunde en knutselde graag. Ook teekenen was eene groote liefhebberij van de jongens, evenals het van hun vader geweest was. Huygens zelf leerde zijne jongens allerlei dingen. Toen zij nog heel jong waren, leerde hij hen 's middags na den eten cijferen, later aardrijkskunde en het gebruik van den aardbol. Hij maakte Latijnsche versjes van de voornaamste regels der Latijnsche grammatica en liet hen die van buiten leeren. Hij leerde hen de beginselen van het Fransch. Voor het voordragen eener rede gaf hij hun de regelen in handen, die de oude Christiaan voor hem zelf had opgesteld. In alles wat zij doen, stelt hij belang. Als zij schaatsen leeren rijden, schrijft hij een paar Latijnsche gedichten op die bezigheid[3] en op dezelfde wijze richt hij zich tot hen op een nieuwjaarsdag[4]. Wanneer de beide oudsten beginnen zullen met het lezen van Horatius, richt hij tot hen eene ode op Horatiaanschen trant[5]. In 1644 draagt hij aan den jongen Constantijn, die zestien jaren telde, eene serie van honderd kleine Latijnsche versjes op en spoort hem aan, er zelf een tweede honderdtal aan toe te voegen[6]. Hij moedigt zijne jongens aan in hunne liefhebberijen, maar zorgt tevens voor hunne lichamelijke ontwikkeling, door hen dansen, zwemmen en paardrijden te laten leeren. Zijne geleerde vrienden raadpleegt hij over de beste methodes en de beste leerboeken. Zoo regelt hij, zelfs op verren afstand van zijne woonplaats, tot in kleine bijzonderheden, alles wat de opvoeding betrof van het vijftal, dat zijne geliefde Susanna hem had nagelaten.

1) Zie voor dit en het volgende: J.A. Worp, *De jeugd van Christiaan Huggens, volgens een handschrift van zijn vader*, in *Oud-Holland*, XXXI, 1913, blz. 209, vlgg.
2) Zie de verzen *Constantinulo meo* en *Christianulo meo* (*Gedichien*, III, blz. 112, 113).
3) *Ad filiolos emblema brumale* en *Praefatio* (t.a.p., blz. 130, 131).
4) *Ad quatuor filios*, *ingrediente anno* CIↃIↃXLI (t.a.p., blz. 140).
5) T.a.p., blz. 223.
6) T.a.p., blz. 286 en 307.

Verklaring der afkortingen en teekens.

A.B. = Bibliotheek der Amsterdamsche Universiteit.
B.M. = Britsch Museum.
H.A. = Huisarchief van H.M. de Koningin.
K.A. = Bibliotheek der Kon. Akademie, te Amsterdam.
K.B. = Kon. Bibliotheek, te 's Gravenhage.
L.B. = Bibliotheek der Leidsche Universiteit.
R.A. = Rijksarchief te 's-Gravenhage.

Eng. = Engelsch.
Fr. = Fransch.
Gr. = Grieksch.
It. = Italiaansch.
Lat. = Latijn.
Sp. = Spaansch.
* Brief zelf van Huygens, in tegenstelling van minuut of kopie.

[Brieven]

2293. H. Bruno[1]. (L.B.)

Enimvero jam tacere ultra nequeo, cogorque adeo et ingenio a querelis, si quod aliud, alienissimo, et amori, quo nobilissimos discipulos prosequor, flagrantissimo juxta vim faciens, quam gravissimas apud illustres aures tuas deponere. Verbo dicam: imperium sane in eos meum aut nullum, aut certe precarium jam a multis retro mensibus est. Neque quod jubeo, moneo, oro, ullus receperint, sed ingenti confidentia obnitantur, detrectent, nisi quam exactissime cum placitis suis conspiret. Atque ita profecto, nisi omnes me rationes fallunt, non patri, cujus ut domini imperium sequor, non mihi paedagogo sane et praeceptori - nisi jam cum re vera rei vocabula quoque amisimus - sed suae libidini obsequunter. Ego, quod ad me, nihil quo haec fiant subesse causae profiteor, quam nimiam ex nimio fortassis amore pullulantem et exundantem indulgentiam; nullius certe alius mihi conscius sum. Si quid est hujus, sane proferant; si amore, si indulgentia peccaverim, fateor, habes, nobilissime vir, habent confitentem reum. Caeterum cogitent, quam indigne bonum, pene dixerim, malo pensarint, quam malo simul me exemplo deceperint, qui erecta, excitata, et liberalia ingenia liberaliter, comiter, familiariter tractanda, ducenda, non trahenda, pudore, non metu, non minis, non manu, in officio continenda, semper duxerim. Et jam studia sola fere loquor. Mores etiam nullos nisi suos recipiunt; si vitio quos vertam, odiose disputant et mordicus tuentur; neque quicquam vetantem me pensi habent, susque adeo deque illis jam est, nisi quod lubet. Ego interim nullo apud eos loco; Bruno nomen, fabula, praeterea nihil. Ad admonitiones omnes omnino - pudet dicere - jam pridem occalluere, naturae vocantes fortasse, quae necessitatis sunt. Quin si patri quando indicaturum minitor, Ludovicus[2] - cujus aetatulae nimium quantum hactenus dederim - etiam contra minitatum advenit, studijs se, si fecerim, operam non daturum; imo saepiuscule, si quid injungam, vel eo se nomine, quod patri indicaturum minatus fuerim, nullus obtemperaturum affirmat. Quin docendi causa, non regendi me ei praepositum, audet dicere. Caeteri etiam ultro imperant subinde, tantum abest, ut mihi audientes sint, rident praesentem, absentem, apud cognatam[3], ancillas, Spijckium[4], servos, alijs deridendum propinant, et quicquid in buccam venerit, effutiunt, nominatim per contemptum versificatorem appellant. Inde omnis erectum aliquid meditandi conatus exstinguitur, suffocatur in herba; inde adeo

1) Zie II, blz. 452.
2) Lodewijk Huygens, de derde zoon, was toen bijna 9 jaar oud.
3) Catharina Zuerius, die de huishouding van Huygens waarnam; zie II, blz. 251.
4) Johannes Spijck, Huygens' knecht, was in 1631 in zijn dienst getreden en bleef daar tot zijn dood in Jan. 1648 (vgl. *Dagb.*, blz. 20, 46).

strenâm nobilissimo domino M.[1] nullam misi, tacere coactus, qui primus debueram loqui. Constantinus[2] - quem utinam laudare semper liceret - caetera caeteris tractabilior, intolerandum in modum hic sibi indulget. Scire equidem percupio, quorum mihi quotque dominorum jussa excipienda, quorum, quot, quousque irrisiones sint concoquendae. Haec enim omnia - quae cum ingenti dolore, quia eloqui non sustinui, literis, quae confidentiores fere sunt, quia necessum erat, perscribo - haec, inquam, omnia nisi corrigantur, *exsequias Brunonis profliglatae authoritati*, *quibus commodum*, *ire*, *hem tempus est*. Corrigenda certe sunt, nam ut ultra indigna haec patiar, ab animo meo impetrare non possum. Ad te interim, illustrissime domine, confugio, tuamque, quando mea nihili est, authoritatem imploro, simul ut, si aut tu compertum aliquid habeas, aut discipuli, in quo deliquerim, quo mihi Mirkinio[3] obediant minus, illi libere proferant, tu, mi humanissime domine, vetes. Experientur tecum omnes, me nec istic, nec usquam officio meo defuturum .... Hagae Com. Ex aedibus tuis ..... Prid. Non. (4) Januar. CIↃIↃCXL.

2294. Aan J.A. Bannius[4]. (K.A.)

Varennium, virum nobilem, qui has tradit, non tam tibi commendandum duxi, quam ipsi te. Nondum intelligis, quid velim. Experire vero, an facta ei copia choragij tui musici, cantiunculam in vicem elicere ab eo possis - elicies autem parvo negotio - fateberis fortasse nihil tale, ne fando quidem, ad aures tuas pervenisse. De meis et aliorum hic non paucis dudum sic pronunciavimus, quicumque rei musicae non plane rudes sumus. Reginae Matris Galliae[5] inter nobiles pueros educatus, nunc filiae, Magnae Britanniae Reginae[6], addictus est stipendio ter mille florenorum, sed ars praetio non aestimatur. Fac periculum ipse, quanti sit, et rescribe, num fefellisse te videar. Hag. Com., 5 die anni 1640, quem felicem tibi praecor.

2295. J. de Knuijt[7]. (H.A.)

Van de drie genomineerden voor het ‘kieser-ampt’[8] van Middelburg schijnt Sijmen van Trijst de meest geschikte. Ik wil Z.H. met zulk een zaakje niet lastig vallen. Uyt Middelb., den 5 Januar. 1640.

1) Zeker is Van der Myle bedoeld.
2) Constantijn, de oudste zoon, geb. 10 Maart 1628.
3) De vorige gouverneur; zie II, blz. 259.
4) Kopie. - Zie II, blz. 182.
5) Maria de Medicis.
6) Henriette Marie, hare dochter, de echtgenoote van Karel I.
7) N°. 2295a. Een brief van 16 Juli (H.A.) is zonder beteekenis.
8) Te Middelburg werden de raadsleden gekozen door burgemeesters en schepenen en deze door 24 mannen, van welke 12 de raadsleden waren en de andere 12 aanzienlijke burgers, die zelve geen burgemeester of schepen konden worden. Zij heetten ‘kiezers’, werden door den Stadhouder benoemd en bleven hun leven lang dat recht behouden.

2296. A. de Verwer[1]. (A.B.)

Myn ed. heere gelieve hem verseeckert te houden, dat ick oock met reedenen de hoochste danckbaerheit sal bewijsen voor alle t geene uwe ed. voor mij sal doen en prockureren, ende soo sijnne Hoocheit mij geliefde in sijnnen wyderen dienst te gebruken, verhoope ick, soo t den goeden Godt toelaet, verscheyden fraije dingen voor mijn ed. heer tot danckbaerheijt te maeken. Ende houde mij verseeckert, soo sinne Hoocheijt mij geliefde die eere te gonnen om den jongen prinse te leeren teijckenen ende de verwen te handelen, dat mijn ed. heere aen Sinne Hoocheijt sydde, oock danck sal daerover vercrijgen, omdat ick verhoope seer goeden en getrouwen dinst te doen, et[2] ende sal altyts blijven mijns ed. heeren seer ootmoedighen dienaer[3] .....

Mynne lantschappen syn boven ordinare ingeschoten; soude deselve wel wat vtgehaelt hebben, hadden deselve soo vers niet gedaen geweest.

2297. J.L. Guez de Balzac[4]. (R.A.)[aant.]

Je n'ay pas receu vostre lettre[5] avec moins de joye que si elle m'estoit tombée du ciel, et que j'y eusse trouvé ma bonne fortune. Je parle ainsi, a cause que je pensois que vous ne vouliés plus que je fusse heureux, et que je me desfie tousjours de la durée des biens de ce monde. L'opiniastreté de vostre silence me faisoit craindre quelque chose de pis que la discontinuation de nostre commerce, et quand je me voulois flater, je me figurois que vous m'aviés oublié sans me hayr. J'ay invoqué, et ma voix n'a point esté exaucée; j'ay escrit des lettres, et je n'ay point eu de response. Car il est vray, Monsieur, que je vous pourrois rendre toutes vos plaintes, et vous appeller cruel, ou pour le moins dedaigneux, si je n'avois mieux aymé chercher une cause estrangere de ce manquement, et m'en prendre aux courriers, aux saisons, a la fortune, au destin, et a tout autre, plustost qu'a vous. A la fin j'ay sceu qu'il y avoit un paquet pour moy a Paris, et la bonne Madame Desloges[6] m'a annoncé une si bonne nouvelle. Mais croyriés vous bien, Monsieur, que ce paquet a vielli au logis du messager, et qu'apres estre arrivé a Paris, je l'ay attendu icy plus de quatre moys? Il faut sans doute qu'il y ait un demon envieux de mon bonheur, qui n'est occupé qu'a mettre des barrieres entre vous et moy, et qui guette sur les chemins tous les presens qui me viennent de Hollande. Il surprend quelquefois vos lettres; il se contente quelquefois de les retarder, et ne pouvant me faire perdre vostre affection, il me traverse tant qu'il peut en la jouissance de vos faveurs. Neanmoins en despit de luy et de ses malices, les voicy au port, apres six mois de voyage, et je vous donne advis que j'ay receu avec vostre eloquente lettre le plan de vostre belle maison. Pour juger du merite d'un ouvrage si achevé, il faudroit avoir les yeux plus sçavans que je ne les ay, et mieux purgés des vapeurs terrestres, et

1) Zie II, blz. 145. - Hij heeft o.a. voor Honselaersdijk twee stukken geschilderd en daarvoor in 1639 ƒ 400 ontvangen.
2) Vermoedelijk voor: *etc.*
3) Zonder plaats, datum en jaartal.
4) De brief is door een ander geschreven. Hij is als twee brieven - zonder het postscriptum - uitgegeven in *Lettres choisies du S.r de Balzac. A Leiden*, *Chez les Elseviers*, 1652, blz. 160 en 37, met de data 25 Jan. en 1 Febr. 1640. Het postscriptum is uitgegeven door J.A. Worp in *Oud-Holland*, XIV, 1896, blz. 173.
5) Zie II, No. 2157.
6) Zie I, blz. 462.

de la barbarie du village. Il faudroit estre de Rome, et non pas de Balzac, où veritablement la nature a quelques graces et quelques attrais, mais ou l'art

a esté violé d'un costé et d'autre, et a receu une infinité d'outrages par les artisans. Au lieu de vos chefs d'oeuvres et de vos idées de perfection, vous ne remarqueriés que des monstres et des prodiges faits a la main. Il n'y a pas une pierre, où il n'y ayt une incongruité en architecture, et qui ne blesse la veue de ceux qui voyent avecque science. Tellement que si vous me faisiés jamais l'honneur que vous voulés que je recoive chez vous, je serois contraint, de peur de vous presenter des objets irreguliers, de vous faire dresser des tentes sur le bord de ma riviere, apres avoir cherché quelque charme pour vous rendre invisible ma maison. La figure de la vostre ne me plaist pas moins que les deux descriptions que Pline nous a laissées des deux siennes[1]. Vous en devés estre extremement satisfait, et n'en scauriés parler trop avantageusement. Mais quand elle sera accompagnée de la dissertation qu'en suite vous me faites esperer, vous pourrés dire lors, que vous avés basti pour l'eternité et que vostre structure n'aura point d'autre fin que celle du monde. C'est en effet un moyen infaillible de la deffendre du temps et des hommes, et de chanter aussi justement que les poetes, *Exegi monumentum aere perennius*[2], et *Iamque opus exegi*, *quod nec Jovis ira*, caet[3]. J'ay grande impatience de voir ce discours, et d'aller aussi prendre possession de l'appartement que vous m'offrés de si bonne grace, et dont je vous remercie de tout mon coeur. Mais cependant, Monsieur, trouvés bon que des remerciemens je vienne aux prieres, et que je vous die qu'il y a une grace que j'attens de vostre cour, et que vostre credit peut a mon advis me procurer. C'est le congé de Monsieur de Forgues[4] pour la prochaine campagne, que je vous requiers avec tant d'instance, et que je desire avec tant de passion, que vous me donnerés la vie, si je le recoy. Je ne vous representeray point qu'il sert il y a plus de dix ans avec assiduité, et qu'il porte sur sa personne de glorieuses marques de ses services. Je vous asseureray seulement qu'il seroit desja parti pour l'armée, si je ne le retenois de toute ma force, et n'usois de tout le pouvoir que me donne l'amitié, pour luy faire differer son voyage. Il a des affaires qui luy sont si importantes, et qui exigent si necessairement sa presence, que ce seroit les perdre que de les abandonner en l'estat où elles sont. Cela neantmoins ne seroit point capable de l'arrester, et le moindre interest d'honneur luy estant plus sensible que toutes les affaires ne luy sont considerables, sans la violence que je luy fais, il feroit une oeuvre de supererogation, et se rendroit a sa charge avant mesme le quinziesme de Mars. De sorte que s'il luy arrive quelque mal de ce retardement, dont je suis le conseiller, vous voyés bien de qui il aura sujet de se plaindre, et le peu de satisfaction que j'auray de mes conseils, s'ils sont de la nature de ces remedes, qui gastent le foye en soulageant l'estomac, et s'ils n'ont pû luy proposer la conservation d'une chose, sans la ruine d'une autre. C'est pourquoy, Monsieur, tant pour l'honneur de mon jugement, qui est engagé dans l'avis que j'ay donné, que pour le contentement d'une personne que je n'ayme pas moins que moy mesme, j'implore icy non seulement vostre faveur et vos offices, que je scay estre tres efficaces auprés de Monseigneur le Prince d'Aurange, mais encor vos expediens et vos moyens, que je n'ignore pas estre tres puissans en toutes sortes d'affaires. Outre que la rigueur des loix recoit quelquefois du temperament, et que la justice n'exclut pas les graces, rien n'est impossible a un esprit adroit et intelligent comme le vostre, qui employera utilement l'industrie où il faut espargner l'autorité, et sauvera par quelque voye

1) Zie Plinius Secundus, *Epist.*, II, 17, en V, 6.
2) Hor., *Od.*, III, 30, vs. 1.
3) Ovid., *Metam.*, XV, vs. 871.
4) Bernard de Forgues wordt in 1632 genoemd als kapitein eener compagnie voetknechten. (Mededeeling van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.)

destournée ce qui se perdroit dans le droit commun. Monsieur de Moriac[5)], en vous rendant cette lettre, vous entretiendra plus particulierement sur ce sujet, et vous fera ouverture des biais qui luy semblent les plus propres pour faciliter l'affaire de son amy. Je vous conjure encore une fois, Monsieur, de la vouloir entreprendre pour l'amour de moy, que vous ne scauriés jamais obliger plus sensiblement qu'en cette occasion. Et si vous jugiés que mon nom pust avoir quelque force dans vostre bouche, et fust assés connu pour estre allegué a son Altesse, j'oserois me promettre qu'elle n'auroit point de regret de m'avoir accordé une faveur, que je ferois sonner si haut, et aller si loin, que peut estre la posterité l'en remercieroit. Il y a longtemps que j'ay ce grand

5) De Moriac was in 1632 kapitein, in 1639 sergeant-majoor, in 1641 luitenant-kolonel. (Mededeeling van denzelfden.)

Prince dans l'esprit, et qu'il est le heros de mes pensées; mais si de plus il vouloit estre mon bienfaiteur en cette rencontre, et l'objet de mon amour, comme de mon admiration, ce seroit une seconde passion dont je serois piqué, beaucoup plus douce et plus delicate que la premiere, et je m'estimerois heureux d'avoir receu quelque chose d'un homme que je ne laisserois pas d'adorer, quand il m'auroit osté ce que j'ay. - Je luy souhaite une longue jouissance de sa gloire et demeure .....[1)].

Monsieur de Thou[2)] me fist l'honneur de me venir voir il y a quelques jours, et me parla d'un commencement de guerre civile parmy vos docteurs, et de la querelle des Hellenistes. A vous dire vray, il semble que vostre amy aspire a la tyrannie, et que d'une republique il veuille faire une royauté. On m'en a conté d'estranges choses, et si elles sont veritables, il n'estoit pas plus dangereux autrefois de disputer contre celuy qui avoit trente legions. Je passeray asseurement dans l'esprit de Monsieur de Saumaise pour un des flateurs de ce tyran, puisque je n'ay point effacé le tiltre d' *Incomparabilis*, que je luy ay donné dans une de mes lettres latines, non pas mesme despuis la *censure de mes censures*; ainsi, Monsieur, nommés vous son livre, quoyque je n'aye jamais eu dessein de le censurer. Il a mal pris certes ma bonne intention, et n'a pas receu mes civilités, comme il le devoit. Et au reste, bien qu'il soit riche en lieux communs, et qu'il traite grand nombre de belles matieres, il semble a quelques uns qu'il ne les desmesle pas assés, et que sa facon d'escrire est un peu embarassée; outre que mesmes ces belles matieres ne sont pas tousjours en leur place, et qu'elles ne font rien a nostre affaire. Il s'esgaye sur des choses, dont j'estois demeuré d'accord avec luy, et change l'estat de la question, ou ne la touche que legerement. De sorte que je n'ay pù encore apprendre de luy, si un corps composé de differentes, voire de contraires especes, se peut dire natures, et si les Anges des Juifs et les Furies des Payens *eiusdem dramatis personae esse possunt*. Car en effet vous m'avouerés, qu'il y a bien de la difference d'user des mots de Tartare et d'Acheron, que l'usage a autorisés, et qui ne sont plus ce qu'ils estoient, ou d'introduire sur la scene des Megeres et des Tisiphones avec des Gabriels et des Raphaels,

> *ut turpiter atrum*
> *Desinat in piscem mulier formosa superne*,
> *Serpentesque avibus geminentur, tigribus agni*[3)].

Je ne vous dis rien de ses divers stratagemes, et des mauvais offices qu'il m'a voulu rendre de tous costés. On m'en a escrit de Rome; et le Pape, qui ne lit gueres non plus que les autres hommes l'*Errata*, qu'on met a la fin des livres, n'a pas esté fasché de se voir nommé dans celuy d'un protestant, *ipsum etiam Ecclesiae caput*[4)]. Quoy qu'il en soit, quand il n'auroit pas toutes les vertus morales, j'estimerois tousjours infiniment ses qualités intellectuelles; et d'ailleurs vostre amitié est un caractere qui me semble inviolable, en quelque lieu que je le rencontre, et que je veux reverer en la personne mesme d'un ennemy. Au demeurant il ne seroit pas bien, Monsieur, de vous parler de tant de choses, et de ne vous dire pas un seul mot des exercices de mon desert. Scachés donc, *si hoc scire tanti est*, que ma retraite n'est pas tout a fait la sepulture d'un homme vivant, et que j'ay des ouvrages faits et plusieurs

1) Het Hs. heeft geen datum; Huygens teekende er op aan: R. a.^{o} 1640.
2) Zeker François Auguste de Thou (1607-1642), die reeds als jonge man naam had als geleerde. In 1642 is hij onthoofd, omdat hij de samenzwering van Cinq-Mars, waarvan hij af wist, niet had aangebracht.
3) Hor., *A.P.*, vs. 3.
4) Heinsius had op blz. 14 van zijne *Epistola* den Paus genoemd: *Ecclesiae caput*, maar dat in de *Errata* veranderd in: *Ecclesiae Romanae caput*.

matieres pour en faire qu'il faudra enfin estaler, puisque le monde ne veut pas que je resve secretement, et sans luy en rendre conte. Je destine tout cela a mes amys, qui sont mes princes et mes souverains; et n'ayant pas d'asses bonnes parolles a leur prester, comme Platon a fait aux siens dans ses Dialogues, pour le moins je leur veux adresser les miennes, bonnes ou mauvaises, et je vous advertis d'avance que vous vous y verrés en plus d'un endroit. Cependant il est tres vray que je ne parle jamais de vous que comme d'une personne extraordinaire; et qu'en vostre profession je vous oppose a toute la gloire de la sage et biendisante Italie; je n'en excepte pas

son Annibal Caro[1)], ny ses Bembes et ses Sadolets[2)], qui ont esté des secretaires illustres, et qu'on estime plus que leurs maistres. Mais ce n'est pas icy le lieu de faire l'eloge de Monsieur de Zulichem,

Et dabitur nostris aliquando haec purpura fusis.

2298. J.W. Sohnius[3)]. (L.B.)

Uit een brief van mijn meester[4)] hebt gij zeker al gehoord, dat de koetspaarden al gekocht zijn, maar nog wat hier gehouden worden. Gij krijgt ze echter spoedig. De Groningue, ce 1/11 de Janvier 1640.

2299. J.A. Bannius[5)]. (L.B.)

Varenne[6)] is bij mij geweest. Ik heb mijn koor meerstemmig en onder begeleiding van instrumenten laten zingen, en hij was er over uit. Daarna heb ik voor hem in mijne kamer een-, twee- en driestemmig laten zingen met begeleiding van het clavecymbaal, en ook dat prees hij. Ten slotte werd eenstemmig gezongen in het Latijn, het Italiaansch en het Hollandsch, en hij scheen verrukt, ‘audiens semitonia minora et majora, aliaque intervalla tam clare exacteque pronunciari, mirasque vocis flexiones summa agilitate, nitore, ac modestia intermisceri’. Zelf wilde hij niet zingen; hij zou het doen, als hij terugkwam, maar hij is niet teruggekomen. Ik zal dus bij u moeten komen, om hem te hooren. Harlemi, Idib. (13) Jan. 1640.

2300. Graaf Hendrik Casimir van Nassau. (H.A.)

Mijn laatsten brief, waarbij ik berichtte, dat de paarden gekocht waren, schijnt gij niet te hebben ontvangen. Zij zijn nog niet in dezelfde conditie, maar nu ik hoor, dat gij ze dadelijk wilt hebben, zal ik ze zenden. De Groningue, ce 6/16 de l'an 1640.

2301. Aan J. Geul[7)]. (K.A.)

1) Annibal Caro (1507-1566), Italiaansch dichter, is secretaris geweest van Pietro Luigi Farnese, hertog van Parma.
2) Pietro Bembo (1470-1547), beroemd philologoog en kardinaal, was secretaris van Paus Leo X, evenals zijn vriend, kardinaal Jacopo Sadoleto (1477-1547).
3) Zie II, blz. 519.
4) Hendrik Casimir van Nassau, stadhouder van Friesland, Groningen en Drente. - Zie N^{O}. 2291.
5) Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. LXVIII.
6) Zie N^{O}. 2294.
7) Kopie, met het opschrift: Au jeusne Gheul.
Den 10den Jan. 1640 schreef F. van Aerssen, die zich toen met andere gezanten te Londen bevond, aan den Prins (vgl. *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *serie*, III, blz. 165): ‘L'advocat Guyl m'a porté le commendement de V.A. de le servir en l'affaire qu'il auroit en cette cour, et luy ayant demandé en quoy mon entremise luy pourroit estre utile, il m'a faict un long discours des grandz services qu'il rend journellement à V.A. par la communication des correspondances, qu'il entretient dehors et dedans le pays; pour lesquelles faciliter, il me prioit de moyenner envers le Roy que S.M. le voullust faire chevalier; je ne connoy poinct son merite, mais, si V.A. le trouve bon, je tascheray de le luy procurer, lorsque je seray sur mon depart.’
Joannes Geul, geb. in den Haag, werd 24 Oct. 1626 op 20-jarigen leeftijd te Leiden als jurist ingeschreven. Hij heeft later pamfletten geschreven.

S.A. a receu deux de voz lettres depuis que vous estes pardela la mer,

et me commande de vous dire sur le subject d'icelles, que comme ce sont choses d'estat que vous y remuez à vostre fantasie, vous ferez bien de ne vous y ingerer pas davantage, ains de vous mesler de vostre particulier, sans toucher à des matieres dont la cognoissance ne compete point à toute personne privée. 17 Jan. 1640.

2302. J. Woltzogen. (L.B.)

Ik ben u ten zeerste dankbaar voor uw medelijden en voor uwe hulp in mijn ongeluk. d'Amsterd., ce 17 de Janvier 1640.

2303. L.G. van Renesse[1]. (L.B.)

Er zal te Leiden eene onregelmatigheid plaats hebben bij de benoeming van den rector magnificus. Toen Walaeus[2] als rector stierf in Augustus, werd mijn zwager Nicolaas Dedel[3] rector, maar nu wordt voor het volgende jaar Polyander[4] voorgedragen. Mijn zwager heeft dus niets genoten van ‘de emolumenten op de immatriculatie’ en moet nu vier jaren wachten, voordat de beurt weer aan de juridische faculteit komt. Kunt gij daar niets aan doen[5]?

2304. J. de Peyrarede[6]. (A.B.)

Hierbij zend ik u opmerkingen van mij over Tacitus en Statius; als gij ze goedkeurt, denk ik ze te Parijs uit te geven. Ik hoop, dat gij mijn zoon, die nu twee jaren in uw leger dient, kunt voorthelpen. De Bourdeaux, ce 27 Janvier 1640.

1) Lodewijk Gerard van Renesse (1599-1671), geb. te Utrecht, werd predikant te Maarsen, daarna bij het leger en in 1637 te Breda, waar hij in 1646 ook professor werd aan de Illustre School. Hij heeft vele boeken geschreven.
2) Zie I, blz. 332.
3) Nicolaas Dedel (1597-1646) studeerde te Leiden en werd daar in 1624 professor in de rechten.
4) Zie I, blz. 309.
5) De brief mist onderteekening, plaats, datum en jaar. Hij moet in Jan. 1640 geschreven zijn; den 8sten Febr. toch van dat jaar werd Polyander rector.
6) Zie II, blz. 356.

2305. Aan graaf Hendrik Casimir[1]. (K.A.)

'Nous vous sommons de bonn'heure, mais tout n'est pas tant prest que cuit. Il reste du loisir à graisser la botte. Cependant la campagne est concertée aveq la France et la prompte sortie en faict un article principal. C'est ce qui porte S.A. a s'adjuster plustost que de coustume'. - Uw brief over de beide merries[2] heb ik eerst laat gekregen en het spijt mij, dat ik het u met die zaak zoo lastig maak. Le 28e de Janv.^{r} 1640.

2306. E. Puteanus[3]. (L.B.)[aant.]

Ik beveel u brenger dezes, Lambert Vos[4], mijn geleerden vriend, aan. Mijn zoon gaat het volgende jaar op het land wonen[5]. Ik hoop, dat de zaak van zijn schoonvader spoedig in orde zal komen[6]. Lovanii, in Arce, Proprid. Kal. Febr. (= 30 Jan.) M.IↃC.XL.

2307. Aan F. van Aerssen[7]. (K.A.)

Wilt ge, nu het zoo moeilijk is, paarden uit te voeren uit Engeland, bij uw vertrek[8] onder uw trein en bagage een 'hacquenée' voor mij meenemen? De jonge advocaat Gheul[9] maakt het Z.H. uit Londen lastig met brieven vol dolle plannen, om alle bestaande allianties op te zeggen, nieuwe te sluiten, enz. Ik moest hem bevelen daarmee op te houden, en stel u met het geval in kennis. Want nu dreigt hij in zijn laatsten brief, aan het Engelsche hof over die dingen te zullen spreken, waarbij hij misschien den naam van Z.H. zou gebruiken. Le 30^{e} de Janv.^{r} 1640.

2308. B. van Gent[10]. (L.B.)

Brenger dezes, de heer Lanscroon[11], luitenant in de compagnie van

1) Kopie.
2) N°. 2300.
3) Uitgegeven in *Erycl Pvteani ..... ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm ..... Epistolae* ....., blz. 68.
4) Lambert de Vos, geb. te Brugge, was advokaat in zijne geboortestad. Hij heeft vele gedichten geschreven, die in 1697 verzameld en als *Alle de wercken van Lambertus Vossius* zijn uitgegeven.
5) Nl. Justus Caecilius; zie II, blz. 41.
6) Zie N°. 2300.
7) Kopie.
8) Aerssen was 1 Jan. met Joan van Brederode en Heenvliet naar Engeland vertrokken, om de dochter van Karel I ten huwelijk te vragen voor Prins Willem.
9) Zie N°. 2301.
10) Zie II, blz. 458.
11) T.a.p., N°. 2153.

kapitein Swart, in garnizoen in den Tielerwaard, zou, nu Swart door de Staten van Utrecht benoemd is, om kapitein Clinger op te volgen, gaarne kapitein worden. Gij zult mij zeer veel genoegen doen, als gij Lanscroon voorthelpt. De Bommel, le 31 de Janvier 1640.

2309. A. Rivet. (L.B.)

Vous avéz ici les trois pieces que vous demandéz. S'il y a quelque autre chose en mon cabinet qui vous puisse servir, vous en pouvéz user comme du vostre. J'ay conferé la preface des Pseaumes de Basile[1)] et de S. Augustin[2)]. La premiere n'est qu'une version grecque de la seconde, faicte par quelqu'un qui n'avoit point le style de Basile. Je l'avoy autrefois remarqué en mon *Criticus sacer*[3)]. Je suis ..... (1 Febr. 40)[4)].

2310. Aan graaf Hendrik Casimir[5)]. (K.A.)

Uw koetsier heeft mij de beide merries gebracht, waarom ik u lastig heb gevallen. Zij zien er goed uit. Ik dank u zeer voor uwe hulp. Maar de koetsier heeft niet gesproken en in uw brief staat ook niets over betaling. Ik zal geen rust hebben, voordat ik de dieren betaald heb; anders zou ik mij al te zeer schamen over mijne brutaliteit, en ik wil liever voor een domoor dan voor een schurk gehouden worden. A la Haye, le 6^{e} de Feb. 1640.

2311. Anna van Liere[6)]. (L.B.)[aant.]

Benjamin van de Reene, schoonzoon van Ds. Philippus Lansbergen[7)] en rentmeester van mijne goederen, zou gaarne rentmeester worden van Cloetinge, de bezitting van den heer van Brederode[8)]. Kunt gij iets voor hem doen, ter wille van ‘onse oude kennis en vriendschap’? Ik kan hem zeer aanbevelen. Wt der Goes, den 8 Februari 1640.

1) Basilius de groote van Caesarea leefde in de 4de eeuw na Christus.
2) Augustinus heeft eenige psalmen in het Latijn vertaald.
3) Rivet's *Critici sacri specimen, hoc est censurae doctorum tam ex orthodoxis quam ex pontificiis in scripta quae Patribus plerisque priscorum et puriorum saeculorum vel affinxit incogitantia, vel supposuit impostura* ...., kwam in 1612 voor het eerst uit en is meermalen herdrukt.
4) Dat schreef Huygens onder het briefje.
5) Kopie. - Zie N°. 2305.
6) Nl. Anna van Lockhorst; zie I, blz. 463, en II, blz. 410.
7) Philippus Lansbergen (1561-1632), geb. te Gent, was een bekend theoloog, wis- en sterrenkundige en heeft vooral over het laatste vak veel geschreven. In 1596 werd hij predikant te Goes, maar woonde later te Middelburg.
8) Van de Reene is in 1642 rentmeester van Cloetinge geworden. Zie op 18 Nov. 1642.

2312. A. van Hilten[1]. (H.A.)[aant.]

Mijn neef Jacob Scheltens, die dient in de compagnie van graaf Willem van Nassau, zou gaarne vaandrig worden. Wilt gij een goed woord voor hem doen? A Utrecht, le 29^{e} de Janvier 1640, st. vet[2].

2313. J. Geul[3]. (B.M.)

Het bevel van Z.H., door u overgebracht, heb ik ontvangen. Ik heb mijn plan aan niemand meegedeeld. Het is waar, ik ben een privaat persoon. Ik hoop, dat gij Z.H. zult overtuigen, dat ik hem steeds getrouw ben. Londini, 1/10 Febr. 1640.

2314. F. van Aerssen[4]. (A.B.)

Vous m'avez bien fort obligé par la connoissance que me donnez de l'humeur de nostre homme[5], que j'avoy assez suspect, pour le voir assez entrant, et se meslant des choses, bien audelà de sa condition et portée. Sy d'avanture il n'en a quelque particulier advoeu, telle sorte de gens est pour nuire, car leur jugement ne va pas si loin que leur presumption. - Sy on me parle de quelque cheval pour vous[6], j'auray soin de retirer l'acte pour le sortir, car il ne seroit comprins dans ma franchise, à cause de l'expresse defense qui en est faicte, et encor depuis peu renouvellee, en consideration de la cavallerye qui se commence lever contre l'Escosse. En cela, et toutte autre occasion, vous devez faire asseure estat de mon service. Vous avez raison, Monsieur, de me plaindre, me voyant embarassé des longueurs et irresolutions de cette cour, qui vont à l'infiny, sy on n'embrasse l'expedient que je propose, pour m'en faire eschapper, car j'ay achevé ce que j'avoy à faire, et en ecris bien instament à S.A., et c'est d'elle seule que j'attends ma delivrance; vous m'obligerez, sy en mesnageant l'occasion, vous luy en pouvez rafraischir la memoire, et mon tres humble desir; faisant tousjours estat que je suis .... De Londres, ce 12me de Fevrier 1640.

2315. G.R. Doublet[7]. (L.B.)

Les amis lettrez devroyent plustost craindre que je me rendisse de la

1) N°. 2312 a-d. Brieven van 18/28 Febr., 18/28 Maart, 10/20 April en 26 Sept. (alle H.A.) zijn even onbelangrijk.
2) Dus 8 Febr., n. st.
3) Zie N°. 2301.
4) T.a.p.
5) Nl. Geul.
6) Zie N°. 2307.
7) Zie I, blz. 215.

bande pour les veoir a Amsterdam[1)], que de m'y attendre de passion. En l'estat que sçavez je ne suis propre qu'à gaster la feste. Ce seroit s'y acheminer à mauvais augures que d'ameiner l'oiseau noir a si belle compagnie et d'eslite. Jamais la resjouïssance ne fut mieux de saison chez moy qu'à present, et jamais ne le fut moins. Quand de fait vous voudriez perdre les beaux jours, je vous pourrois servir de brouillard. Or pour ne ternir leur lustre, je m'enfermeray chez moy, me reconnoissant tousjours ..... 13e de Febvr. 1640.

2316. Graaf Hendrik Casimir[2)]. (H.A.)

Het kleine geschenk, dat mijn koetsier u gebracht heeft, is slechts een klein bewijs van mijne genegenheid voor u en verdient geene fraaie woorden van dank. Integendeel ik hoop, dat gij mij de vrijmoedigheid, waarmede ik het aanbood, niet ten kwade zult duiden. Ce 5/15 de Fevrier 1640.

2317. Aan graaf Hendrik Casimir[3)]. (K.A.) Fr.

Ik dank Uwe Exc. zeer voor het schoone geschenk. Mijn toon is nu heel anders dan in mijn vorigen brief, maar toen vreesde ik één der ergste verwijten, die een fatsoenlijk man kunnen treffen. Nu gij mij het zwijgen oplegt, moet ik wel gehoorzamen. 24 Feb. 1640.

2318. E. Diodati[4)].

L'accomplissement de la proposition de Monsieur Galilei pour l'invention de la longitude, faicte à Messeigneurs les Estats Generaux[5)], ayant receu diverses interruptions, premierement par l'entiere privation de la veue qui luy est survenue depuis deux ans, apres avoir peu auparavant perdu un oeil, et en second lieu, tout nouvellement, par le deceds de M.r Hortensius[6)], qui seul survivoit des quattre commissaires qui par Messeigneurs les Estats avoyent esté deputez pour cette affaire, il pourroit sembler, qu'estant combattue par tant de mauvaises rencontres, elle deubst succomber et demeurer abandonnée, n'estoit que l'auteur, personnage - par l'adveu de touts - sans pareil en sa profession, asseuré de la verité de sa proposition, persiste avec une constance invincible à la vouloir poursuivre de tout son pouvoir jusques au dernier bout, ayant - comme vous verrez, Monsieur, par la copie cy joincte de la lettre[7)] qu'il m'a escripte -

1) Half Februari had er ten huize van Hooft te Amsterdam eene reunie van tal van vrienden plaats, waaraan Huygens ook heeft deelgenomen. Blijkbaar was Doublet ook gevraagd.
2) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *serie*, III, blz. 195, maar daar verkeerdelijk op naam gezet van Willem Frederik van Nassau.
3) Kopie.
4) Uitgegeven in *Le opere di Galileo Galilei* .... XVIII, Firenze, 1906, blz. 151. - Zie over Diodati, II, blz. 227.
5) Zie II, No. 1536, 1542, 1551, 1553.
6) Zie II, blz. 119.
7) Zie dien brief, door Galilei den 30sten Dec. 1639 aan Diodati geschreven, in *Le opere*, t.a.p., blz. 132.

heureusement [trouvé un personnage tres-intelligent et parfaitement][1] instruict pour suppléer pleinement à tout ce à quoy, en l'estat ou il est reduit, il n'eust peu satisfaire; ne restant après cela, si non que de la part de Messeig.rs les Estats Generaux estant correspondu à cette bonne intention, pour la suite et pour la perfection d'une si grande oeuvre - y estant fort bien acheminée par l'aide d'un si digne personnage - il plaise à leurs Ex.ces deputer d'autres commissaires, au lieu de Mess.rs Real[2], Hortensius, Beckmannus[3] et Blaeu[4] qui sont defuncts, auxquels touts les papiers de cette affaire, consignés à feu Monsieur Hortensius, sont delivrés; pour cet effect ne pouvant - pour satisfaire à la priere du S.r Galilei - m'adresser à autre qu'à vous, Monsieur, non seulement pour estre l'asyle et le refuge en ces pays là de touts les hommes vertueux, mais principalement pour les grands merites que par le passé vous vous estes desja acquis en cette affaire, tout l'heureux acheminement d'icelle estant deub à la protection qu'il vous en a pleu prendre, qui me faict esperer que vous ne la voudrez point abandonner à present en sa nouvelle ressource, ains la remettrez en vigueur pour triompher de son establissement, et que partant vous accepterez favorablement la tres humble supplication que je vous en fay, soubz protestation de vous en avoir les mesmes obligations que l'auteur, auquel je donneray advis des faveurs que vous luy departirez en cette occurrence et de tout le succes de ce qu'il attend et desire, suivant ce qu'il vous plaira prendre la peine de m'en escrire - ce que j'attendray avec devotion - vous en suppliant tres humblement, et de m'honorer de vos commendements, afin de vous pouvoir tesmoigner par les effects que je suis veritablement ....

Monsieur, sachant combien vous estes amateur de toutes belles et curieuses recerches, je vous envoye le titre d'un livre de l'aymant, qui s'imprime à Rome et doibt estre achevé d'imprimer dans 2 ou 3 mois, d'ou il m'a esté envoyé par un de mes amis pour le communiquer et convier ceux qui ont speculé sur cette matiere d'y contribuer, l'auteur promettant de professer et recognoistre avec eloge en son livre et d'y nommer ceux qui luy auront envoyé leurs observations. Mais pour mon regard, je vous l'envoye pour en user comme il vous plaira, esperant - quand autre chose ne seroit - qu'il vous sera agreable pour la nouveauté et pour les curieuses recerches. Restera à voir si l'oeuvre respondra à l'attente. De Paris, le 28 de Febvrier 1640.

2319. H. van Essen[5]. (H.A.)

Z.H. heeft aan mijn zoon, den luitenant, eene compagnie beloofd; nu zijn er twee vacant; wilt gij om hem denken? Arnhem, den 18/28 Februarii 1640.

2320. Susanna de Pardo[6]. (L.B.)

1) Er staan daar stippeltjes in den gedrukten brief; de plaats moet, volgens de Italiaansche vertaling, worden aangevuld door de tusschen haakjes geplaatste woorden.
2) Zie II, blz. 119.
3) T.a.p., blz. 309.
4) Zie I, blz. 264.
5) No. 2319 a-d. Brieven van 22 Mei/1 Juni, 28 Juni/8 Juli, 1/11 Juli en 17/27 Sept. (alle H.A.) behelzen hetzelfde verzoek.
   Zie II, blz. 249.
6) No. 2320a. In een brief z.d. (L.B.) bedankt de schrijfster voor het sauvegarde en biedt 'twee koppelen velthoenderen ende eenen haese' aan.
   Zie over Susanna de Pardo, II, blz. 85.

Gaarne zou ik de sauvegarde voor de goederen ‘deser adelycke abdie’ vernieuwd hebben. Wilt gij daarover met Z.H. spreken? Ruiremonde, den 28 Februari 1640.

2321. E. Puteanus[1]. (L.B.)

Deze brief zal u worden overhandigd door mijne dochter Caecilia, die met haar man Lazarus Bonvicinius naar Italië gaat over Keulen, omdat de reis door Frankrijk thans gevaarlijk is. Lovanij, in Arce, Prid. Kal. Mart. (= 29 Feb.) M.IↃC.XL.

2322. Duroche[2]. (L.B.)

Ik heb in Holland allerlei ellende ondervonden, ben er vreeselijk belasterd, heb mijn vermogen verloren en ben in een proces gewikkeld, waarvan ik de kosten niet betalen kan. De liefde en trouw van uw vader en u jegens het Huis van Oranje zal maken, dat gij die deugden ook waardeert in de vroegere dienaren van dat huis, waaraan ik het beste toewensch. De Bourbodoin, ce 2 Mars 1640.

2323. H. Bruno. (L.B.)

Ik heb den regent[3] niet te spreken kunnen krijgen en wil gaarne hier blijven, totdat ik hem gevonden heb. Vindt gij dat goed? Postrid. Cal. (2) Mart. MIↃCXL, Lugd. Bat.

2324. M. Zuerius Boxhorn[4]. (A.B.)

Brenger dezes is onderschoolmeester van Etten en Papist; hij zou gaarne koster zijn van de katholieke kerk te Chaam. Hij is een braaf man; kunt gij hem ook helpen? Groet onze nicht Catharina Zuerius[5]. Oudenbos, desen 3 Martij 1640.

2325. D. Tuldenus[6]. (B.M.)

Ik kom uw raad en hulp vragen. Te Holsbeck, dicht bij Leuven, heb ik

1) Uitgegeven in *Erycl Pvteani ..... ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm ..... Epistolae*, ... blz. 39.
2) De brief is door eene vrouw geschreven.
3) Zeker de regent van het Staten-College te Leiden; van 1619 tot zijn dood bekleedde Festus Hommius (1574-1641) die betrekking.
4) No. 2324a. Een brief van 10 April (L.B.) bevat een woord van dank.
   M. Zuerius Boxhorn, waarschijnlijk een neef van den gelijknamigen professor te Leiden (zie II, blz. 16), was predikant te Oudenbosch in N. Brabant.
5) Zie II, blz. 251.
6) No. 2325a. Een brief van 29 Mei (L.B.) behelst een woord van dank.

een buitentje en een stuk land, waar ik dikwijls heen ga. Maar nu zijn er uit uw land lieden gekomen, die de bewoners van het dorp jaarlijks eene zekere som afeischen, onder voorwaarde, dat zij hen dan met vrede zullen laten. Nu heb ik er niets tegen voor de vrijheid van komen en gaan te Holsbeck ook iets te offeren, maar hoe moet ik dat inrichten? Hoeveel moet ik geven, en is een stuk als het hierbij gaande[1] goed? Als het vrede is, hoop ik u te Leuven en ook op mijn buitentje eens te zien. Lov[anii], 6 Mar. 1640.

2326. J. van Someren[2]. (L.B.)

Ick hebbe, volgens de ordere van Uwe Ed., de luyt wederom laten vermaecken so veel als doenlick was; se was derlick gestelt; het decksel afgenomen sinde, was alles beschimmelt, ja ten dele verrot, also dat men heeft moeten een nuiwe bant van binnen achter in de luyt maecken, daer alle de spaenen op rusten. De reden van dit ongeval is, dat de luyt te lange in de kuestodi besloeten is geweest; een luyt moet in scheen weder nit geschloten, maer verlucht werden, in vochtich weder wederom opgesloten. Ik hoepe, dat het met de luyt nu wel ghaen sal[3].

2327. W. van Lintelo[4]. (B.M.) Ned.

Vriendelijk dank voor de prenten, waarop uw huis staat afgebeeld. Op verzoek van den heer 'Jegermeister'[5] heb ik u vroeger al eens verzocht, Faberi, den luitenant van kapitein Flud[6], bij Z.H. aan te bevelen voor bevordering; wilt gij daar nog eens aan denken? Haghen, 13 Martij 1640.

2328. J. Zevecote[7]. (B.M.)

Brenger dezes, Warner Warners, wordt door den magistraat van Elburg

1) Dat stuk luidt aldus: 'Memorie om te vercrijghen voor Diodorus Tulden, Doctoir ende Primaris Professeur der Werdlijcke Rechten tot Loven, mede voor zijnen Agent oft Procureur Hendrick Spierinx, notaris, dat zij, mits ijder gevende met het dorp van Holsbeck, een mijle van Loven gelegen, allen halff jaer die somme van ....., sullen genieten dieselve vrijdom die dingesetene vant dorp voorgen. zijn genietende, om tot Holsbeck ende inde Meijery van Loven vrijelijck ende onverhindert te mogen passeren, repasseren ende verkeeren', etc.
2) Zie I, blz. 2. - Van Jeronymus van Someren had Huygens zelf, toen hij een jongen was, les gehad in het bespelen van de luit. In het voorjaar van 1640 vertrouwde hij zijne twee oudste zonen aan denzelfden leermeester toe.
3) Zonder plaats, datnm en jaar.
4) Zie I, blz. 51.
5) Misschien is Johan Polyander, heer van Heenvliet, opperhoutvester van Holland, bedoeld.
6) David Flud en Philips Flud waren beide kapitein eener compagnie voetknechten. (Mededeeling van den Heer W.R.H. Wakker.)
7) Zie II, blz. 374.

gehinderd in zijn ambt en gaat zich bij den Prins beklagen[1]. Wilt gij hem voorthelpen? Hardervici, 6/16 Martij 1640.

2329. H. Bruno[2]. (L.B.)

(Opgave van wat hij met de zoons van Huygens gelezen en behandeld heeft). XVI Cal. Aprileis (= 17 Maart) CIↃIↃCXL.

2330. B. Cau[3]. (A.B.)

De secretaris[4] is erg aan het knoeien, om zijn zeer jongen zoon burgemeester en daarna pensionaris te maken[5]. Het college wil daartegen ageeren en daarom is aan Z.H. 'geen preallable communicatie' gedaan ..... In Vlissinge, den XIX Meert 1640.

2331. Aan lord Craven[6]. (K.A.)

Vele oudere Engelsche officieren in ons leger keeren naar hun vaderland terug, om onder hun Koning te dienen; o.a. heeft de heer Colepepyr[7] heden het bevel over zijn regiment neergelegd. Er is dus eene goede kans voor u, maar gij moet er spoedig bij zijn. 21 de Mars 1640.

2332. Elisabeth Balfour[8]. (L.B.)

Ik dank u hartelijk voor de vaderlijke zorg, die gij voor ons draagt. Uw brief, 'in faveur van mijn man' aan den heer Morgan[9] geschreven, is dezen overhandigd; wel heeft hij den luitenant van de compagnie reeds bij Z.H. aanbevolen, maar hij beloofde 'sijne goede genegentheyt' te zullen toonen. Ook de magistraat van Bergen heeft aan Z.H. geschreven. Desen 21 Meert 1640[10].

1) Warner Warners was 10 Dec. 1631 door Frederik Hendrik benoemd tot schout van Elburg. Hij heeft veel tegenwerking ondervonden van den magistraat der stad en in 1644 is een proces tusschen beiden ontstaan, dat eenige jaren heeft geduurd en waarbij Warners van allerlei onregelmatigheden werd beschuldigd. In 1648 schijnt hij gestorven te zijn. (Meded. van den Heer J.W.G. van Haarst te Arnhem.)
2) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 548.
   N^{O}. 2329a. Een brief van 19 Juni (L.B.) is zonder eenige beteekenis.
3) Mr. Bonifacius Cau (1594-1661) was van 1626 tot zijn dood baljuw van Vlissingen.
4) Nl. Mr. Adriaen Altena, die van 1637 tot 1653 secretaris van Vlissingen was.
5) Dat knoeien is niet gelukt; een Altena komt niet voor onder de burgemeesters en pensionarissen van Zierikzee.
6) Kopie. - Zie over Craven, II, blz. 485.
7) Vgl. I, blz. 333.
8) Zie II, N^{O}. 2115.
9) Vgl. I, blz. 216.
10) Zonder plaats.

2333. Couvrelles[1]. (L.B.)

Wij hebben elkander in Engeland leeren kennen, toen gij secretaris van het gezantschap waart en ik afgevaardigde van de Fransche kerken. Mijn oudste zoon is nu in het leger der Staten, mijn andere zoon wordt page van den jongen Prins[2]. Ik heb hen bevolen u te gaan bezoeken. Nog altijd bezit ik uw gedicht op Oxford[3], dat gij mij indertijd ten geschenke hebt gegeven. Met den heer de Balzac, mijn vriend en buurman, sprak ik nog onlangs over u en over den grooten Heinsius. Als gij mijne zoons goeden raad wilt geven, zal ik u daarvoor zeer dankbaar zijn. De S^{t} bris Charante pres Cognac, ce 24/14 Mars 1640.

2334. Aan E. Diodati[4]. (K.A.)

J'ay veu revivre aveq beaucoup de contentement l'illustre dessein que vous avez faict esclorre autrefoiz pour le bien de cest Estat, qui, à mon advis, ne vous est pas redevable de peu, du soin que vous continuez de prendre à nous faire tirer les avantages possibles du peu de jours qui reste au Sieur Galilei. Peut estre soupconnez vous de la negligence en moy, et voussemble que je soye lent à vous y seconder; mais je puis et doibs vous asseurer en bonne foy que, depuis celle qu'il vous a pleu m'escrire sur ce subject, je n'ay [c]essé de m'employer aveq vigueur à tout ce qui m'a semblé capable d'avancer l'affaire. Tout revient la cependant, que feu le Sr Hortensius estant venu à mourir, saisy des deniers qu'on luy avoit faict fournir pour le voyage d'Italie, sans que jamais il se soit mis en posture ni debvoir de s'y acheminer, ceste frasque - ainsi l'a on voulu baptiser - a faict refroidir beaucoup de courages qu'on avoit eu de la peine à rechauffer. Et de faict, tous les quatre personnages deputez à cest affaire estants venuz à deceder, nous en voyci comme à recommencer, et force nous est de represcher les paradoxes de cest evangile tout de nouveau. C'est, Monsieur, ou j'advoüe d'en estre encor pour le present, n'ayant autre assistence que celle de Monsr Boreel, conseiller et pensionaire d'Amsterdam[5], personnage lettré, amateur des bonnes choses, et particulierement de celle-cy pour l'interest de la Compagnie des Indes orientales, de laquelle il est et faict un membre considerable. A quoy s'adjoustant, qu'il assiste de par sa ville aux assemblées de Hollande, vous pouvez juger le moyen qu'il a de nous servir aveq efficace. Et là dessus, Monsieur, je vous donne à penser, s'il ne seroit à propos que luy donnassiez un coup d'esperon, par un mot d'honneste lettre, que je luy puisse faire tenir. Quoy qu'il en soit, deux chevaulx tireront mieux le carosse qu'un seul et, si vous aggreez mon ouverture, je vous responds que, pour ma part, vous ne trouverez point de faulte d'assiduité à faire reüssir une conception que je me

1) Jean Casimir Docok, Sieur de Couvrelles, werd meermalen afgevaardigd naar verschillende vergaderingen, o.a. naar de politieke vergadering te Loudun (1619) en die te La Rochelle. In 1622 werd hij voor de zaak der Hugenoten met Basnage naar Engeland gezonden. Couvrelles was gehuwd met Jeanne de la Rochefoucauld.
2) Geen der beide zoons is kapitein geweest in het leger der Staten.
3) Nl. *Academiae Oxoniensi perpetuum florere* (vgl. *Gedichten*, I, blz. 262), dat 17 Sept. 1622 voltooid en in hetzelfde jaar in plano gedrukt werd.
4) Kopie van andere hand; alleen het postscriptum is door Huygens geschreven. De brief is gedrukt in *Le opere di Galileo Galilei*, Firenze, XVIII, 1906, blz. 176. Enkele zinnen zijn uitgegeven door Dr. D.J. Korteweg in *Verslagen en Meded. der Kon. Akad. v. Wetensch., Afd. Natuurk.*, 3de *reeks*, IV, 1888, blz. 277. - Zie No. 2318.
5) Zie I, blz. 76.

represente si utile et d'un succes si indubitable, pourveu qu'on s'y applique comme il appartient. Je vous prie

d'en asseurer Monsieur Galilei et du ressentiment que j'ay de ce qu'il m'est né de l'occasion à luy faire sçavoir que je suis au monde, avant qu'il en sorte. Apres tout, Monsieur, continuez moy l'honneur de vostre amitié .... 1 d'Apvril 1640.

Quand le Traicté de l'aymant sera achevé d'imprimer je [seray] tres-ayse d'en avoir un exemplaire, quoyque je doubte que l'autheur nous en donne davantage que n'ont faict quelques Angloiz, grands inquisiteurs de ce mystere, et apres eux le Jesuite Cabeus[1].

2335. Aan M. Mersenne[2]. (B.M.)

Pour les aymans dont le miracle me touche tousjours plus que ces autres de plus bas alloy, j'en ay quelques mediocres, mais je ne me suis encore jamais resolu a mettre mille pistoles a l'achapt d'un fort bon, et j'en cognois un a Amsterdam qui ne se pourroit avoir a moins, mais il est de vertu transcendente; s'il estoit a moy, je ne vous en refuserois pas la communication.

Le puits qui est a Amsterdam[3] fut creusé en autant de jours que je vous ay marqués, a 3, 4, 5, 6, 7, 10, 12 pieds par jour, selon le fonds qu'on rencontroit plus ou moins penetrable a la terriere qui estoit pointue en bas, et à un demi clercle de fer couppant avoit une petite

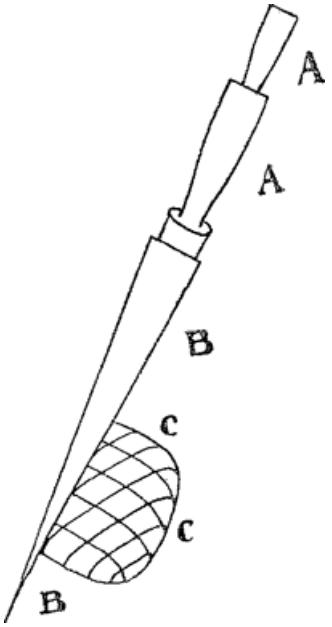

B le terrier.
C le rets.
A les bois enchasses les uns dans les autres, a mesure qu'on enfonce.

rets qui a chaque tour recevoit la matiere couppee laquelle se tiroit en haut par de si petites quantites, et cependant vous voyes ce que peut *labor improbus*. La largeur de ce puits ne sert qu'a en tirer de l'eau par la pompe, et en rend tant qu'on veut,

1) Nicolaus Cabeus (1585-1650), geb. te Ferrara, was Jezuiet en professor in de theologie en de wiskunde. Hij schreef o.a. *Philosophia magnetica de natura Magnetis*.
2) Boven den brief, blijkbaar een afschrift, staat: 'extraict des lettres de Monsieur Hugens ..... au Pere Marin Mersenne'. Een paar zinnen uit den brief zijn uitgegeven door Dr. J.P.N. Land in *Tijdschrift der Vereen. voor Noord-Nederlands muziekgeschiedenis*, III, 1891, blz. 229. Zie over Mersenne, II, blz. 174.
3) Die put bevond zich op het terrein van het Oude Mannen- en Vrouwengasthuis en was in 1605 gegraven (vgl. Wagenaar, *Amsterdam*, VIII, blz. 414).

ne plus ne moins qu'une fontaine. Tout le mystere consistoit, en ce qu'on empeschoit que les bords ne se brisassent, et comblassent le puits, quand la terriere en sortoit, mais ce fut sans peine, et seulement en tenant le puits tousjours plein d'eau jusques au haut, car ce cylindre d'eau, remplissant continuellement l'ouverture, pressoit contre ses bords, ne plus ny moins que s'il eust esté de pierre, et cela a raison de sa pesanteur, provenant de sa hauteur au dessus de l'eau sousterraine qui eust peu amener de la boue dans le creux, et ores le trouvant tousjours plein, n'y pouvoit rien faire entrer.

S'ensuit la merveilleuse diversité du terrain qui se trouve soubs cette grande ville:

Terre a jardin	7 pieds.	Sable sur lequel se pilotent les bastimens de la ville d'Amsterdam	10 pieds.
Tourbiere noire	9 "		
Argille molle	9 "		
Sable	8 "	Argille	2 "
Terre	4 "	Sable blanc	4 "
Argille	10 "	Terre seiche	5 "
Terre	4 "	Morceaux de tourbe	1 "
	_____	Sable	14 "
	51 pieds.	Argille sabloneuse	3 "
		Sable meslé d'argille	5 "
		Sable et petites coquilles de mer	4 "
			_____
		Somme	99 pieds.
Apres ces 99 pieds suivoit un fond d'argille pure de			102 pieds.
Sable ou on cessa de travailler			31 pieds.
			_____
		Profondeur	232 pieds,

qui surpassa lors la plus haute [tour] d'Amsterdam de 32 pieds[1]. Penses vous pas que c'estoit chercher le chemin aux antipodes par abbregé?

Ce mestier tant y a est fort commun icy doresenavant, nommement a Amsterdam et Leyden, ou il faut cercher les bonnes eaux plus bas qu'icy, et c'est cette seule remplisseure d'eau que Stevin[2] - en des pieces de sa main qui n'ont point encores veu le jour et sont en mon pouvoir - oppose aux plus belles inventions de l'antiquité.

M[r]. Bannius[3] me veid il y a trois jours et, quoyque ce fust en asses de haste, a cause de mes occupations, j'aurois a vous entretenir fort de ses discours de musique, suivant lesquels jamais il n'a esté faict aucun bon air seulement, qui est un insolent paradoxe. Mais tout cela est trop long pour des lettres. Je ne cesse de le presser a nous donner son livre que par advance il m'a promis en abbregé, capable de m'instruire, dict il, de toutes ses intentions et raisons qui le soustiennent.

1) De hoogte van den Westertoren, die eerst in 1638 voltooid werd, bedraagt 299 voet.
2) Zie over Stevin, II, blz. 123.
3) T.a.p., blz. 182.

Au memoire cy joinct vous trouveres mes deux traictés anglois de l'aymant specifiés; l'un et l'autre est escrit apres Gilbertus[4], mais devant Cabeus[5], qui peut estre toutesfois n'en aura point de cognoissance. Le 1er Avril 1640. A la Haye.

2336. Aan J.L. Calandrini[6]. (K.A.)

Uw eerste brief is door Duinkerkers onderschept en nu geeft uw zoon

4) William Gilbert (1540-1603), geb. te Colchester, heeft veel gereisd en zich daarna als Med. Dr. te Londen gevestigd. Hij schreef: *De Magnete*, *Magneticisque corporibus*, *et de Magno magnete tellure*, Londen, 1600.
5) Zie blz. 17.
6) Een paar zinnen van den brief zijn uitgegeven door Jonckbloet, t.a.p., blz. 68, Noot.

mij uw anderen brief[1]. Het verheugt mij zeer, dat gij mij nog altijd in vriendschap gedenkt, en ik verzeker u, dat mijne genegenheid voor u niet geringer is. Als ik uw zoon hier in iets helpen kan, behoeft hij maar te spreken. Over een jaar of zes zend ik twee mijner zonen - ik heb er vier - naar uw land. Het gaat mij goed in de wereld, maar drie jaren geleden heb ik mijne vrouw verloren. 1 d'Apvril 1640.

Ik zal u prenten zenden van mijn huis.

2337. Barones van Beuninghausen en Dorwardt[2]. (L.B.)

Het blijkt dus, dat de schipper u mijne brieven niet ter hand heeft gesteld. Baron van Beuninghausen is niet langer in dienst van den Keizer; nu kan hij toch zeker wel een paspoort krijgen. [Dor][3]wardt, [ce][3] 2me d'Avril 1640.

2338. A. Pauw[4]. (H.A.)[aant.]

Wegens zijne langdurige ziekte heeft mijn oudste zoon[5] het ambt van het meesterknaapschap van Holland weer in handen gesteld van Z.H.; ik hoop, dat het nu gegeven zal worden aan mijn zoon Gerard[6], 'opdat die marque van eere ende gunste van sijn Hoocheijt in myn huys mocht blijven gecontinueert'. Hij heeft er ook al de vereischten voor. Wilt gij in deze zaak helpen? Desen III^{en} April 1640[7].

2339. P. de Wilhem[8]. (A.B.)

Als U E geschreven, ick wacht maer nae mijn swager Noirott[9], om mij de oude vrouw te leveren, ende soo nae den Hage. De heer Kampen[10] hebb ick dese middach hier gehadt; mij dunckt, hij begindt oock de colick in de hersenen te krijgen. Hebben nietemin onse gesondheyt verbij geslagen ende op de uwe gedroncken. Ick soude gerne watt flickvloijen om mijn swager te helpen off mij selven, want ick mijn selven soo hebbe geingageert, datt

1) No. 2227.
2) No. 2337 a, b. In brieven van 4 Mei en 6 Aug. (beide L.B.) wordt ook verzocht om een paspoort. - Zie II, blz. 216.
3) Het papier is hier afgesleten.
3) Het papier is hier afgesleten.
4) Vgl. I, blz. 326.
5) Nl. Nicolaas Seys Pauw; zie I, blz. 328.
6) Mr. Gerard Pauw (1615-1676) werd in 1640 rentmeester van de Espargnes, in 1652 raad en rekenmeester der domeinen van Holland.
7) Alleen de onderteekening is door Pauw geschreven. De plaats ontbreekt.
8) Zie over Paulus de Wilhem, II, blz. 112.
9) Adriaen Noirot (1587-1669), geb. te Brugge, was korenkooper te Amsterdam. In 1621 was hij gehuwd met Susanna de Wilhem (1595-1680), eene zuster van David en Paul.
10) Waarschijnlijk Jacob van Campen, de bouwmeester.

ick met schande sal bestaan, soo hett hapert, of soo hett nog langer staadt. Ick bidde om hulp ende faveur ende om te wesen, na UE Godt bevolen hebbende, ... 1640. S. Japick in de Beverwijck, Aprill[1].

Den heer secretaris Hugens[2], UE frater, bidd te groeten. Ick achte, dat hi meent, ick all op d'ander sijde van de linie ben. Een letter andwoordt van een regeltien, dat versoeck ick om den Brabander te stillen; hi meent, dat ick hem quacken wis maacke.

2340. Graaf Willem van Nassau. (H.A.)

Welke compagnie van mijn regiment moet aan den veldtocht deelnemen? De l'Escluse, ce 12 d'Apvril 1640.

2341. C. Barlaeus[3]. (L.B.)

Mitto tibi exemplar Methodi, quam rogatus praescripsi Ducum Megapolensium studijs[4]. Ea Germanorum indoles est, amant et efflagitant methodos, quia artem longam esse prudenter judicant. Ideo student compendijs, et integras artes non addiscere sensim, sed devorare cupiunt, quas Dij non nisi magnis laboribus vendunt. Non volo haec te legere. Legat Constantinus tuus, qui licet Megapolensium Dux non sit, dux tamen est sui ordinis, hoc est fratrum, inter quos *ἀριστεύει*. Est iam Delphis amatorum Tessela facta pila, cuius soror Anna te vitri stupenda inscriptione beavit. Ego meum exspecto, cum hoc elogio: *Ungula vatum*. Percussis enim a Liberi patris Lyncibus, uti a Pegasi ungula Parnaso, scaturiunt uberius poetis carminum fontes. Tu, ut audio, ad castra et bella abis; abeunti prosperrimos precor, ut et patriae, eventus. Vellem glorioso Marte, magnis commodis, at pauco sanguine juvari posse Rempublicam, et incruentis sacrificijs redimi Federatorum libertatem. Hic terrae motu quassatae aedes et in aedibus supellex mira portendunt. Porrexit se *σεισμὸς* iste Coloniam usque et ultra. Quae causa? An quia apertae verni caloris vi telluri et in vapores resolutae supervenit nuperum gelu, egressumque vaporibus praeclusit, qui exitum molientes terram magnis occultisque insultibus concussere? An quia novam orbis Europaei concussionem minantur fata? Tu, rerum divinarum et humanarum conscie, iudica. Vale, amicorum corculum, et Tesselam meis ac tuis verbis saluta. Amstelod., XIII April. CIↃIↃCXL.

2342. Johan Albrecht graaf van Solms[5]. (H.A.)

Wilt gij mij even meedeelen, of Tienhoven[6], die onlangs kapitein is geworden, op de lijst staat voor den aanstaanden veldtocht? D'Utrecht, ce 4me d'Avril s.v.[7] 1640.

1) De datum is weggelaten.
2) Maurits Huygens, secretaris van den Raad van State; vgl. I, blz. 2.
3) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 814.
4) Die *Methodus studiorum*, op 1 Febr. 1640 in briefvorm geschreven, is opgenomen in *Barlaei Epistolae*, blz. 793, en in de uitgaven zijner *Orationes*. De brief is gericht aan den gouverneur der jonge prinsen van Mecklenburg-Schwerin.
5) Zie I, blz. 363.
6) Nl. Gerard Ploos; zie II, blz. 324.
7) Dus 14 April n. st.

2343. J. Sylvius en a. Brant[1]. (L.B.)

Wilt gij ons door brenger dezes, secretaris van Swalue, laten weten, ‘hoedanige opschriften in de tafereelen van de nieuwe kercke wt last van Syn Hooch.^{t} sullen werden gehouwen, ende welck opschrift ter rechterhant van het wapen van Syn Hooch^{t}. sal werden gestelt[2]’? Wij hebben het werk laten opnemen; het is goed in orde en stevig genoeg om het andere te dragen. Er zijn wel 800.000 steenen op elkaar gemetseld. Wilt gij aan Z.H. vragen, of het goed is, ‘dat wy het voordere hartsteenwerck, als aen de poorte ende andersints, sullen laten bereyden volgens het voorschryven van Monsr van der Campen, also hetselve noch wel kosten sal ontrent dertienhondert gulden, ende dat Syn Hooch.^{t} ten principael den last daervan sal draghen’? Swalue, desen XVI^{en} April 1640.

2344. C. Streso[3].

Perlegi scriptum de Organo[4]. Ipsemet retulissem et judicium dixissem, nisi me valetudo laesa hac tempestate arceret a plateis. Dignum est istud thema consideratione doctorum, et synodos quoque nostras aliquoties habuit occupatas. Tractatio methodum habet elegantem, quosdam abusus recte perstringens, quosdam usus recte exigens, et argumentis solidis singula suadens. Quâ parte theologiam et doctrinam de rebus adiaphoris propius concernit, videbatur impetere quaedam Reformationis essentialia. Exciderunt quaedam notae inter legendum natae, sed carent decore et decoro calami et styli. Addo tamen[5], ut tester me legisse. Venia supplebit defectum. Addo duo manuscripta, olim, cum Leidae otiarer, composita, quorum alterum, de ceremoniis ecclesiasticis, argumenta suppeditat, cur ecclesiasticum illum organi usum, de quo in fine scripti agitur, improbem; alterum, de philosophiae vera dispositione, rationes reddit, cur aliquid aliud ad finem istum obtinendum introductum cupiam, praesertim cap. 5, 20, 21, etc. Rogo quam humanissime, ut M.T. utrumque manuscriptum dato otio percurrat, et judicium suum mihi aperiat. Deum oro quam maxime, ut omnibus, qui ad clavum Reipublicae sedent, infundat talem sollicitudinem circa ea, quae Ecclesiae dedecori et scandalo sunt. Hagae-Comit,, 20 Apr. 1640.

1) Zie over Johannes Sylvius, predikant te Hooge en Lage Zwaluwe, I, blz. 352.
2) Hooge en Lage Zwaluwe was eene heerlijkheid van de Oranje's.
3) Het Hs. is niet gevonden. De brief is gedrukt in *Responsa prudentum ad Autorem dissertationis de Organo in Ecclesiis Confoed. Belgii. Ordine quo missa fuere. Lvgd. Batavor. Ex Officinâ Elseviriorum*. CIↃIↃCXLI, blz. 3.
   Zie over Streso, II, blz. 267.
   N°. 2344 a. Een brief (L.B.), zonder plaats, datum en jaar, bevat eene aanbeveling voor zijn broeder.
4) Huygens had een boekje geschreven, waarvan de titel luidt: *Ghebruyk en onghebruyk van 't orgel in de kerken der Vereenighde Nederlanden*; hij dringt er daarin op aan, dat het orgel den zang zou begeleiden, wat buiten gebruik was geraakt, vooral door het drijven der rechtzinnige predikanten. In 1641 heeft Huygens het werkje *Tot Leyden, by Bonaventuer ende Abraham Elzevier* uitgegeven en het is hem gelukt, het orgelspel in vele kerken weer te herstellen. Aan vele theologen zond hij het Hs. en later het boekje zelf toe en gaf daarna hunne antwoorden uit in de bovengenoemde *Responsa prudentum*.
5) Die aanmerkingen zijn afgedrukt in de *Responsa*, blz. 6-15.

2345. E. Diodati[1].

Una lettera del primo di questo mese[2] mi è una perfettissima prova della sua generosa magnanimità, e dell' onore d'una benevolenza dalla quale sentendomi obbligatissimo, e volendo seguitare l'apertura che prudentissimamento ha voluto farmi, io scrivo una mia al Signor Borel[3] sopra questo suggetto, come mi avvisa, inviandola a V.S. Illustrissima aperta e sigillo volante - che le piacerà sigillare prima di dargliela - senza darli altra informazione dell'affare se non in termini generali, avendolo giudicato superfluo, poichè di viva voce egli l'intenderà molto meglio da lei. Io aspetterò dunque sotto gli auspicî de' suoi favori il rinascimento di questo degno affare, e darò frattanto avviso al Sig. Galilei come ella gli fa l'onore di prendersi la cura della proposizione da lui fatta, di che egli ed io le ne averemo un' eterna obbligazione ..... Parigi, 21 Aprile 1640.

2346. Anna Maria Berck[4]. (L.B.)

Kunt gij er ook iets voor doen, dat mijn zoon het vacante vendel van graaf Maurits[5] krijgt? Den 22 April 1640[6].

2347. J. Basius[7]. (L.B.)

Ik dank u hartelijk voor uwe bewijzen van vriendschap. Mijn neef Graswinckel[8] is nog te Culemborg. Ik hoop u, zoodra mijne vrouw weer hersteld is, in den Haag te komen bezoeken. Den 22^{en} Ap. 1640[9].

2348. Aan D. Tuldenus. (K.A.)

Zulk eene uitgebreide vrijheid als gij verlangt[10], heb ik voor u niet kunnen bewerken, maar wel zend ik u een paspoort. Hag. Com., 22 Apr. 1640.

Groet Puteanus. Zijne dochter Eugenia, die mij een bezoek bracht[11], heb ik ten gevolge mijner vele werkzaamheden geene beleefdheid kunnen bewijzen.

2349. J.L. Calandrini[12]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor het vriendelijk antwoord op mijn brief. Mijn zoon - hij is 19 jaar oud - zal spoedig bij u komen; evenals ik heeft hij door den

1) Uitgegeven in *Le opere di Galileo Galilei* ..... XVIII, Firenze, 1906, blz. 181.
2) Zie No. 2318 en 2334.
3) Zie den brief aan Willem Boreel, ook den 21sten April geschreven, in *Le opere*, blz. 182.
4) Anna Maria Berck - zij is dezelfde als de schrijfster van No. 2241 - weduwe van Marcelis Bacx († 1617), later van kolonel Guillaume de Famars († 1629), kreeg bij uitzondering een vrij groot pensioen wegens de groote verdiensten dier beide officieren.
5) Johan Maurits van Nassau?
6) Zonder plaats.
7) Zie II, blz. 374.
8) T.a.p., blz. 315.
9) De plaats is weggelaten.
10) Zie No. 2325.
11) Zie No. 2336. - Zeker is Caecilia bedoeld.
12) Zie No. 2321.

dood van zijn oudsten broeder de studie moeten opgeven. Ik geniet nog altijd van het weinige dat ik geleerd heb. Als uwe zoons mettertijd hier komen, zal ik hen gaarne ontvangen; gij zegt zeker niet te veel van hen. Ik ben 28 jaren getrouwd en heb, behalve den zoon, die nu in Holland is, jongens van 11 en van 4 jaar en één van 8 maanden. De teekeningen van uw huis wil ik gaarne hebben; wij zelf wonen in één der oudste huizen van de stad en hebben een rustig leven, want zaken zijn er niet veel door den oorlog in Duitschland. De Geneve, le 22 Avril 1640.

2350. J. van Wassenaer[1]. (H.A.)

De heer Van den Bosch is hier en ik zou zijn zwager, den heer van Druynen[2], wel eens bij hem willen noodigen, maar deze mag niet in onze 'beslooten steden' komen. Wilt gij er eens over spreken met Z.H.? Heusden, desen 24 Aprilis 1640.

2351. Aan E. Lootius[3]. (K.A).

Dissertatiunculam de re ecclesiastica[4], nescio quo successu, proposito certe bono et pio, a me nuper exaratam iudicio tuo submittendam duxi. Quaeso mihi eadem libertate censor sis, quâ scriptorem egi, in argumento non meae ditionis, nisi quod bono Ecclesiae et Reipublicae nati sumus omnes boni. Equidem ista congessi in medijs occupationum mearum acervis, ut Augustini verbum erat. Quod an quid veniae mereatur, tu vide et me ama ..... 27 Apr. 1640.

Si tantum vacas, ut ante discessum nostrum haec percurras, valde me devinxeris.

2352. V. Conrart[5]. (L.B.)

Kunt gij iets doen voor brenger dezes, den heer de Fremont, een jong edelman, die naar Holland gaat, om de krijgskunde te leeren[6]? Hij is een neef van den heer d'Ablancourt[7], die juist eene vertaling der zes eerste boeken van Tacitus heeft uitgegeven. Door verschillende omstandigheden is uw pakket nog niet aan den heer de Balzac opgezonden. Le 27 Avril 1640.

1) No. 2350 a. Een brief van 11 Oct. (H.A.) is zonder eenige beteekenis. Zie II, blz. 117.
2) Zie II, blz. 149.
3) Eleazar Lootius († 1688) was sedert 1632 predikant in den Haag, nadat hij te Koedijk en Pancras (1619-1623) en te Geertruidenberg had gestaan.
4) Zie blz. 21.
5) Vgl. II, blz. 171.
6) Hij heeft het in het leger der Staten niet tot kapitein gebracht.
7) Nicolas Perrot d'Ablancourt (1606-1664) was historiograaf van den Koning en lid der Académie. Hij heeft zich naam gemaakt als vertaler van classieke schrijvers.

2353. Du Metz[1]. (K.A.)

Wilt gij, ‘lorsque l'on donnera les batot’, eens denken om mijn neef de Haucourt[2] en om mij? De Hutvique (?)[3], le 28 Avrille 1640.

2354. A. de Huybert[4]. (L.B.)

Gaarne voldoe ik aan uw verlangen, om u mijne psalmvertaling[5] te laten zien. Gij hebt het nu anders druk genoeg met de voorbereiding voor den veldtocht. Het zal mij aangenaam zijn, als gij mijn werk eens wilt doorkijken. Mijne vrouw[6], die ziek is, laat u groeten. Leyden, 29 Aprilis 1640.

2355. A. Oetgens van Waveren[7]. (A.B.)

Wilt gij uw invloed aanwenden, dat mijn schoonzoon van Jaersfelt gekozen wordt tot baljuw van Kennemerland[8]? Amst., den 1^{en} May 1640.

2356. Graaf Georg Frederik van Nassau[9]. (H.A.)

Wilt gij ons spoedig onze patenten toezenden? 's Hertogenbosch, den 1 May 1640.

2357. C. van Stavenisse[10]. (L.B.)

De patenten van de kapiteins zijn afgezonden. Midd[elburg], den IIII^{en} Meye 1640.

1) Du Metz komt in 1621 voor als ritmeester, in 1632 als kolonel. (Meded. van den Heer W.R.H. Wakker.)
2) De Sieur de Haucourt was ritmeester der kurassiers. (Meded. van denzelfden.)
3) De plaatsnaam is zeer onduidelijk geschreven.
4) Hij onderteekent zich Anton. Hubertinus. - Zie I, blz. 18.
5) Nl. *De Psalmen des Propheten Davids in 't Hebreeuz genaamd het Lofbouck* ..... Leiden, 1624.
6) Zij heette Charlotte Troget (of Troyes).
7) No. 2355 a. Een brief van 16 Juni (L.B.) behelst een woord van dank. Vgl. I, blz. 480.
8) Lodewijk van Alteren (1608-1657), heer van Jaarsveld, was in 1637 getrouwd met Alida Oetgens van Waveren (1616-1668). 12 Juni 1640 werd hij baljuw van Kennemerland, maar in 1657 geschorst wegens malversatiën.
9) Zie II, blz. 98.
10) No. 2357 a. Een brief van 15 Mei (L.B.) is even onbelangrijk. Vgl. II, blz. 50.

2358. J. de Knuijt. (H.A.)

Er is in Tolen strijd over de nominatie van een schout; één burgemeester wil, dat het ambt zal komen aan den militair Bursius[1], zoon van een predikant[2], een ander, dat een man benoemd zal worden, die vroeger in Tolen andere ambten bekleed heeft. Tegen den laatsten is geintrigeerd en toch is het dienstig, dat hij benoemd wordt. Vernietig dezen brief. Uit Middelb., den 7 Maij 1640.

2359. Aan J. van Beverwyck[3]. (K.A.)

Ik heb het verbazend druk, maar hoop u toch spoedig op te zoeken. VII Id. (9) Maij CIↃIↃCXL, in anchoris ad Dordrechtum.

2360. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)

Door tegenwind zijn wij eerst gisteren tegen zonsondergang hier aangekomen. Er zijn niet genoeg schepen voor de troepen en den trein en er worden er dus uit Rotterdam en Amsterdam ontboden. Z.H. voelt zich goed en de reis zal hem zeker goed doen. Au bateau de S.A. devant Dort, 9^{e} de May 1640.

2361. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Van den heer de Moire[4] zal Uwe Hoogh. alles hooren. Morgen vroeg gaan wij onder zeil door de Kil. Te Gorcum worden de wagens en de artilleriepaarden ingescheept. Graaf Willem is hier aangekomen. De vijand brengt troepen naar het land van Waes. Hij schijnt ook een aanslag te willen doen op Duisburg en Roerort; de heer van Randwyck[5] is met troepen naar de buurt van Orsoy gezonden. Z.H. is heel gezond en ziet er goed uit. Devant Dordrecht, le 10e de May, au soir, 1640.

2362. A. du Mory[6].

'Qui a compagnon a maistre; le mien ayant changé de logis et devenu vostre voisin m'empesche de l'estre aujourdhuy de vostre personne. Ce mot

1) Hij heeft dat ambt niet gekregen.
2) Jacob Burs († 1650) was van 1613 tot zijn dood predikant te Tholen. Hij heeft verschillende theologische werkjes in het Hollandsch geschreven.
3) Kopie. - Zie II, blz. 176.
4) Zie II, blz. 192.
5) Jacob van Randwyck († 1641) komt reeds in 1617 voor als ritmeester en werd in 1632 kolonel. (Meded. van den Heer Wakker.)
6) Het Hs. is thans in het bezit van de firma W.P. van Stockum te 's Gravenhage. - Zie over de Mory, II, blz. 89.
No. 2362 a, b. Een brief van 8 Juni 1640 en een andere van 1 Juni, z.j. (beide L.B.), zijn onbelangrijk.

suppleera a cette absence, pour vous dire que Monsieur vostre fils aisné se porte mieux aujourdhuy qu'hier; je me suis trouvé chez vous ce matin a 7 heures avec le medecin'[1]. Christiaan, 'Totje'[2] en Juffr. Zuerius[3] zijn nog niet heelemaal beter, 'Philippeke' is gezond, evenals uwe zuster de Wilhem. 'Mess.rs Huygens[4] et de Willem ont grand soin de vostre famille'. Ik schrijf dezen in haast, want ik zal met moeite den heer Camerarius[5], die vooruit is gegaan naar de schuit voor Delft, kunnen inhalen. Ce Jeudy, 10 May (1640)[6].

2363. C. Valcke[7]. (L.B.)

Zoo even ben ik bij uw zoon Constantijn geweest; hij heeft goed geslapen en de koorts is minder. Over acht dagen zal hij, hoop ik, weer geheel en al beter zijn. Hage, thienden Mey 1640.

2364. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij zijn de Kil doorgevaren, maar konden er door tegenwind niet uit komen, en ook van morgen is dat niet gelukt. Toch hopen wij morgen op de reede van Rammekens te komen. Au bateau de Son Alt.e au Mosselkreeck, ce 12e de May 1640.

2365. Aan A. Rivet. (H.A.)*

'En respirant de tant d'occupations qui m'accabloyent sur le partement de S.A. je trouve la piece cy joincte, que le P. Mersenne nomme le jugement d'un tres-sçavant homme de ses voisins sur le dernier livret de M. d'Espagne[8], desirant que je vous le misse en main. *Fer sententiam de sententia*. Pour moy, je n'ay pas encor trouvé loisir de considerer ledit livret, mais l'ay faict porter dans mes hardes, pour les premieres heures oysives que je pourray trouver, qui suis' .....

Door mijn overhaast vertrek heb ik de dames Rivet en du Moulin[9] geen goeden dag kunnen zeggen. Au bateau de S.A. contre le païs de Ter Goes, le 13e de May 1640.

1) In het laatst van April en het begin van Mei waren al de jongens van Huygens ziek (vgl. *Dagboek*, blz. 36) en hij zelf was 8 Mei met den Prins naar het leger vertrokken.
2) Totje of Toot was de bijnaam voor Huygens' derden zoon Lodewijk.
3) Zie II, blz. 251.
4) Huygens' broeder Maurits.
5) Zie I, blz. 327.
6) De brief heeft geen jaartal, maar moet van 1640 zijn; zie Noot 1.
7) Cornelis Valcke was dokter in den Haag. Hij was gehuwd met Jacomina de Quesnoy en stierf vóór of in 1654. (Meded. van Dr. H.E. van Gelder, Archivaris van 's Gravenhage.)
8) Zie I, blz. 154. - Er wordt gedoeld op *La manducation du corps de Christ considerée en ses principes*, 's Gravenhage, 1640. Het boekje werd aan Frederik Hendrik opgedragen en is later in het Engelsch vertaald.
9) Vgl. II, blz. 89.

2366. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren avond zijn wij met storm weer hier aangekomen. Door al de stormen en de regens zal het een heel werk worden voor onze artillerie. De heer van Stakenbroeck[1)] is te Bergen op Zoom gekomen met de cavalerie, die daar ingescheept is en morgen zal uitzeilen. De vijand vereenigt zich te Steken. Au bateau de S.A. devant Rammekens, 14e de May 1640.

2367. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Door den storm, die 24 uren geduurd heeft, is geen enkel schip met de wagens en de artilleriepaarden hier kunnen komen. Men zegt, dat de heer Wijts[2)], die bevel heeft, de laatste schepen te volgen, heden bij Mosselkreek gezien is; Z.H. heeft hem laten halen. De kwartiermeester Perceval[3)] is sedert een paar dagen ziek. Z.H. is gezond, maar voelt nog altijd eenige zwakheid in zijne handen en knieën. Au bateau de S.A. devant Rammekens, 15e de May 1640.

2368. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Graaf Willem is met drie regimenten Schotten, met zijn eigen, dat van den heer van Brederode, dat van Huygen[4)], van Ferentz[5)], van Kniphuijsen[6)] en dat van Juchen[7)] door het Niewerhavensche Gat naar Sluis gezonden. Van nacht gaat Z.H. met het overige ¾ deel van het leger onder zeil naar Philippine. Ook de cavalerie, die nog niet van Bergen op Zoom heeft kunnen uitzeilen, zal daar tegen denzelfden tijd zijn. De heer van Stakenbroeck[8)] heeft erg de koorts gehad. De wagenmeester kan in Gorcum niet genoeg schepen machtig worden voor het transport. Te Brussel loopt het gerucht, dat Charlemont door de Franschen belegerd wordt. Au bateau de Son Alt.e devant Rammekens, 16e de May 1640, apres soupper.

2369. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is hier gisteren tegen den middag aangekomen, maar kan niet oprukken, omdat de ruiterij er nog niet is. Wij gaan morgen kampeeren bij

1) Zie I, blz. 268.
2) Zie I, blz. 199.
3) Zie II, blz. 282.
4) Zie II, blz. 415.
5) Zie blz. 32.
6) Carel Hendrik van Inhausen und Kniphausen komt in 1626 voor als kapitein van eene compagnie voetknechten. (Meded. van den Heer W.R.H. Wakker.)
7) Maerten van Juchen komt in 1632 voor als kapitein eener compagnie voetknechten. (Meded. van denzelfden).
8) Zie No. 2366.

Assenede. De helft van de wagens is nog maar hier, maar er zijn er dezen keer ook veel te veel. Graaf Willem is op zijn tocht erg opgehouden, maar hoopt zijne brug te slaan bij Lapschure en dan verder te trekken. Z.H. heeft gisteren weer voor het eerst paard gereden en heeft er geen last van gehad. - De vijand heeft al zijne troepen in het land van Waes naar dezen kant bijeengetrokken. Au bateau de S.A. devant Philippine, le 18^{e} de May 1640.

2370. J.A. Bannius[1]. (L.B.)

Tertio nonas Majas, serâ vesperâ, a Campenio[2] nostro accepi schedam tuam cum versibus Gallicis a M. Mersenno transmissis, quibus ex tempore musicos modulos indidi, et die sequenti nitide descriptos ad Campenium remisi, tibi destinandos, ut ad Mersennum redeant. Nunc vero cum per Postium[3] intelligam, eosdem adhuc a te expectari, iterum describendos curavi, additis moduli ejusdem *τοῖς μινυρισμοῖς*. Videant Galli, quid judicent de meo, quidque remittant de suo. Nescis quam avide utrumque expectem. Et quoniam apud te libere loqui mihi permissum esse non ambigo, dicere audeo, moduli mei rationem, tam quo ad circulum harmonicum, quam quo ad intervalla, numeros, accentusque, absolutam esse, talibusque verbis convenientissimam autumo, quod praecipue in verbis: *insensible*, *funeste plaisir*, *contenter*, *cruelle*, *malheureux*[4] etc. poterit observari. Nec enim aliter quispiam istos versus aut rectius legere, aut pronunciare poterit, quam modulus indicat, qui insuper verborum affectibus plenissimus est. Ad jussionem tuam paratus sum singula demonstrare. Porro Compendium Musicae[5], quod ex scriptis meis concinnandum tibi promisi, brevi absolvam, et primâ occasione transmittam. Tu vero, vir nobilissime Musisque sacratissime, non patere, Bannio tuo a Gallis imponi, ut vel Mersennus judicium suum, suorumve potius, simulet, suorumve conceptus musicos in eadem materia subducat. Vale. Datae Harlemi, XIV Kal. Junias (= 19 Mei) CIↃ.IↃC.XL.

2371. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De cavalerie is aangekomen en gisteren hebben wij voet aan land gezet en zijn naar Eeckeloo getrokken, vanwaar graaf Hendrik van Friesland met een vierde gedeelte van het leger naar het kanaal van Brugge is gemarcheerd, om er eene brug over te leggen. Daarna is Z.H. met het overige deel van het leger naar hier opgerukt, om morgen verder te gaan. Graaf Willem meldt,

1) Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. LXIX.
2) Van Campen, de bouwmeester.
3) Pieter Post; zie II, blz. 437.
4) Zie het Fransche vers, waarin die woorden voorkomen en dat door Bannius op muziek werd gezet, bij Jonckbloet et Land, t.a.p., blz. XLI.
5) Misschien bedoelde hij daarmede het *Zangh-bericht*, dat echter eerst op 11 Nov. 1642 aan Huygens werd toegezonden. Het is uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 266-273, maar zonder de voorbeelden.

dat hij bezig is zich te verschansen en dat de vijand hem dat tracht te verhinderen. Vandaag hooren wij in die richting meer kanonschoten dan gisteren. Men zegt, dat gisteren 24 compagnieën van den vijand naar de buurt van Brugge zijn opgerukt, maar daarna naar Gent teruggetrokken. Ik schrijf dezen brief in zeer klein formaat, omdat ik nog niet weet, hoe ik hem moet verzenden, maar ik zal het beproeven over Aardenburg. Z.H. kan heel goed tegen de vermoeienis. Het nieuws van Cazal verblijdt hem zeer[1]. Au camp à Eeckeloo, le 20e de May 1640.

2372. A. Rivet. (L.B.)

Pater Mersenne geeft ons veel te doen door zijne onduidelijke aanwijzigingen en met zijne ons onbekende personen. De heer de Launoy is ten minste een geschikt man. Het boek van den heer d'Espagne[2] begrijp ik niet goed. Maar Katholieken en Protestanten kunnen elkander ook moeilijk begrijpen.

'Monsr de Saumaise a publié ses *Trapezitiques*[3]. Il m'asseura hier qu'il m'en envoyeroit un exemplaire pour vous. Les dissertations stoiques sont achevées[4], mais la preface est encore a imprimer, pour ce que Mess. les curateurs nous ont donné commission d'adoucir les deux doctes antagonistes, à quoy nous devons travailler conjoinctement mecredy prochain, M^{r}. Polyander[5], M^{r}. du Pré[6] et moy. De la despendra l'adoucissement de cette preface, laquelle autrement est dressée pour faire un affront a Mons. Heinsius et l'accuser de *plagium*, pour avoir faict siennes les notes de Nansius[7], l'imprudence de l'imprimeur ayant mis au pouvoir de M^{r}. Saumaise l'exemplaire annoté de la main dudit Sr Heinsius. Nous tascherons d'obtenir, non que Mons. Heinsius ne se defende, et que l'autre ne justifie ses reprehensions, mais qu'ilz le facent

1) Lleganez, de Spaansche gouverneur van Milaan, had in het begin van April het beleg geslagen voor Casal, een stadje in noordelijk Italië, maar werd den 29sten van die maand verjaagd door een Fransch leger.
2) Zie blz. 26.
3) Saumaise's boek *De Foenore Trapezitico* zag in 1640 te Leiden het licht.
4) Of de *Commentarius in Epictetum et Simplicium,* in 1640 te Leiden gedrukt, of de *Exercitationum de Philosophia Stoica, in Simplicium et Epictetum, pars altera. Cum Prolegomenis uberrimis, de manuductione ad eandem Philosophiam,* dat ongedrukt is gebleven.
5) Zie I, blz. 309.
6) Esaïe du Pré († 1649) was Fransch predikant te Wesel, sedert 1619 te Delft en sedert 1621 te Leiden.
7) Franciscus Nansius (1513?-1595), geb. in de Zuidelijke Nederlanden, studeerde te Leuven en te Parijs, werd raadsheer in het Vrije van Brugge, week uit, werd leeraar aan de Latijnsche school te Leiden en stond sedert 1591 aan het hoofd van die te Dordrecht. Hij was een bekend philoloog en gaf o.a. uit: *Fr. Nansii in Nonni paraphrasin Euangelii Johannis, jam primum suo nitori restitutam, et* CCCLXIX *versibus auctam. Notae, ubi multa, non vulgaria, tractantur ae varii auctorum loci corriguntur aut illustrantur*, Leiden 1589. Nansius heeft ook andere werken geschreven en o.a. *Coniecturae in Simplicium et in Epicteti Encheiridion* in Hs. nagelaten, dat, volgens Saumaise, Heinsius voor het zijne zou hebben uitgegeven. Heinsius en Scaliger hadden nl. de handschriften van Nansius gekocht; zij hebben ze later aan de Leidsche Bibliotheek vermaakt.

plus civilement et honnestement, et traictent les lettres plus humainement. Ledit S[r]. de Saumaise a pris congé pour un voyage en France, *ad herciscundam haereditatem p*[*ater*]*nam*[1]. Il m'a promis de laisser a l'imprimeur en partant ses livres *de primatu*[2], qui sont prets il y a plus de douze ans, esquelz il n'y aura rien des animositéz de ce temps, et qu'il tiendra sa *Milice* preste pour son retour. En attendant j'espere que son Altesse en fera une reelle qui menera plus de bruit et apportera plus de fruict' ... De la Haye, le 20 May 1640.

2373. J. van Randwijk[3]. (A.B.)

Ik ben reeds bezig al de mij gegeven bevelen ten uitvoer te brengen. Er zijn hier vele vijanden in de buurt en versterking van de bezetting zou gewenscht zijn. Tot Garmeren, tusschen Duesburg ende Orssou, den 20 Meij 1640.

2374. D. de Wilhem[4]. (L.B.)

Gisteren kon ik niet naar uwe kinderen gaan kijken, omdat mijn dochtertje Sophie gedoopt werd. Christiaan is een beetje ongesteld. Met ongeduld volgen wij de bewegingen van Z.H.; wij hooren, dat hij tegen Brugge optrekt. 21 de May 1640, de la Haye.

2375. D. de Wilhem[5]. (L.B.)

Ik hoor 'que la Landgravinne[6] joint ses trouppes avec celles du duc de Longeville[7] et que se fera conjunction de ces trouppes avec l'armee de Bannier[8] et que celui est pour entreprendre quelque chose grande[9]'. Z.H. moet dat weten. De heer Brasset[10] meldt de bijzonderheden aan den heer d'Estrades[11], om ze aan Z.H. mee te deelen. Zeg mij openhartig, of ik goed gedaan heb, een boodschapper met dit bericht af te zenden. 22 de May 1640, de la Haye.

1) Zijn vader Benignus stierf op 80-jarigen leeftijd; hij was lid van het Parlement van Bourgondië.
2) Saumaise's werk *De primatu Papae* was in 1608 te Heidelberg gedrukt; het is in 1645 weer te Leiden uitgegeven.
3) Zie blz. 25.
4) No. 2374 a-c. Briefjes van 12, van 19 en een ander van 21 Mei (alle L.B.) zijn volkomen onbelangrijk.
5) No. 2375 a. Een brief van 23 Mei (L.B.) is onbelangrijk.
6) Nl. Amalia Elisabeth van Hessen-Cassel; zie II, blz. 522.
7) T.a.p., blz. 298.
8) T.a.p., blz. 5.
9) Deze veldtocht der verbonden Duitsche Staten, die gesteund werden door een Fransch en een Zweedsch leger, heeft geen succes opgeleverd.
10) Zie I, blz. 345.
11) Zie II, blz. 358.

2376. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

La derniere que j'eus l'honneur d'escrire à V.A. fut une petite lettre d'Eeckeloo[1)], que j'espere que V.A. aura receuë sans empeschement. - Le lendemain, qui fut hier, nous marchames dès la poincte du jour sur la piste de Monsieur le comte Henry, qui partit ce mesme jour, à sçavoir à deux heures apres minuict, de Maldeghem et, pour toute diligence qu'il pût faire, n'arriva qu'à onze heures du matin au canal de Bruges, où d'abord il se saisit d'une maison retrenchée de quelque ouvrage de terre, et ceinte d'un bon fossé marescageux, au deça dudit canal, nommée *Het Hollanders huijs*, qui ne voulut point se rendre qu'apres quatre coups de canon tirez dessùs. Apres quoy un lieutenant reformé qui y commandoit quelques quarante soldats, voyant noz gens aller à luy, teste baissée demanda quartier. Sur ces entrefaictes les pontons, à faire le pont, furent approchez du canal, les trouppes rangées, et le canon avancé par des mauvais passages d'eau, où les chevaulx en avoyent jusqu'à la selle. Mais bientost après il se trouva quatre compagnies de l'enemy à l'opposite et quatorze ou quinze compagnies de cavallerie, dont le nombre alloit tousjours grossissant, de sorte que leur canon aussi se plantant, ils firent des puissantes salves et descharges dans noz bataillons, qui se tenoyent là à descouvert, les enemiz au contraire ne monstrants que les bords des chapeaux. Le noeud de l'affaire est donq là, que S.A. ayant esté informé tout l'hiver passé, que par delà le canal il n'y avoit que la terre rase, et une digue eslevée de pardecà, comme on y est arrivé, on a trouvé tout au rebours, que pardelà il y a une digue bien haulte, escarpée en forme de parapet, tout ce qui se peut avantageusement, et rien du tout en deçà. Cette enorme fausseté enfin nous a causé des succès tout contraires à noz grandes esperances; car, comme j'ay dit, les forces de l'enemy croissant d'heure à autre, derriere un ouvrage aussi bon qu'un rempart, et la chose ne se pouvant tenter en aucun autre endroict, à cause des grandes eaux, qui se trouvent du long de ce canal, en sorte que les chevaulx mesmes ont peine à y guayer, toute l'apresdisnée d'hier noz trouppes se sont veuës exposées à la merci d'une tirerie infinie de l'enemy, sans s'en pouvoir ni defendre, ni ressentir en une escarmouche si inesgale. Ainsi pense-on qu'il y pourra avoir environ soixante ou soixantedix soldats que blessez que tuez, bien qu'à la verité les blessez font le plus grand nombre, et n'oseroy encor determiner ce nombre pour verité absolue. Le pis de la conclusion est, qu'il n'y a rien de reüssi, et qu'au lieu de passer les pontons, on a esté obligé d'en laisser quelques trois ou quatre sur le bord du canal, ne s'estants peu retirer, apres que leur chariage a esté demonté par le canon de l'enemy[2)]. Le canon pourtant en a esté ramené ceste nuict, Monsieur le comte Henry ayant receu ordre dès hier au soir, de se retirer vers Male, à un quart d'heure de son poste. En ceste retraicte le coronel Eerenreiter[3)] qui estoit chaudement dans ladite maison occupée, le canon de l'enemy la perçant à outrance, a esté blessé d'un coup de carabine

1) No. 2371.
2) In margine staat bij dezen zin: ‘le feu a esté mis en ces pontons’.
3) Zie II, blz. 291.

à la cuisse. Entre les morts il n'y a que le capitaine Waes[1)], sans aucun autre officier que j'aye peu apprendre. - Monsieur de Brederode et M. Knuijt furent hier vers le soir envoyez deliberer aveq Monsieur le comte Henry, sur ce qui se pourroit encor tenter la nuict; mais la chose fut trouvée hors d'apparence. Incontinent apres que S.A. eut receu les premiers adviz de ceste difficulté, il fit faire halte à l'armée dans la bruyere, où elle loge à present, et envoya dire à M. le comte Guillaume et à Messieurs les Estats, logez à l'Escluse, qu'ils voulussent se trouver icy aujourdhuy, comme ils vienent d'arriver, Monsieur le comte Guillaume ayant laissé son quartier à Stamperhoeck en bon estat, et Messrs les Estatz ayants donné ordre à l'Escluse, à nous en faire venir de vivres. Pendant quoy on delibere ce qui reste à faire pour le plus grand service de l'Estat. - En toutes ces marches nous avons eu un extre[me]ment beau temps, sans guere de chaleur, qui dure encores et, graces à Dieu, S.A. se porte des mieux. - Je supplie tres-humblement V.A. de ne vouloir pas laisser tomber mes lettres en autres mains que les siennes, que je baise en toute submission.

Monsieur le comte Henry, qui a partout agi d'un excellent courage et jugement, s'en est revenu aveq les trouppes, et disne presentement aveq S.A. Au camp près de Maldeghem, le 22e de May 1640.

2377. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Son Alt.^{e} ayant trouvé à propos d'arrester un jour et deux nuicts au lieu où il receut advis de la difficulté qui s'est trouvé au passage du canal de Bruges, en fit desloger l'armée hier au matin, que sommes venuz camper autour de ce village; la marche n'estant que d'une demie heure de chemin, la place bien bastie, et les dehors beaux et propres au logement des trouppes. - Monsieur le comte Guillaume s'en retourna avanthier vers son quartier, et la nuict d'apres fit tenter le passage du canal entre l'Escluse et Damme, nommé *de Soute*, par le coronel Ferents[2)], qui n'y trouvant point de resistence le fit aysement, quoyque plus tard qu'il n'avoit dessein, et l'eau desjà y ayant fort creu, par un embaras qu'il rencontra en de ses pontons renversez, et quelques aultres materiaulx esgarez par l'obscurité de la nuict, qui fut noire et pluvieuse. Passé qu'il fut, il se mit promptement en devoir de se couvrir de terre entre ledit canal et l'autre nommé *de Versche*, qui le costoye de près. L'enemy n'ayant trouvé moyen de l'en empescher, travaille presentement pardelà ladite *Versche*, pour y prevenir semblable inconvenient, duquel il preveoit assez que s'ensuivroit la perte des forts de St Donaes et de St Job, le premier desquels incommode la ville de l'Escluse d'un voisinage par trop importun. - On verra toutefois, ce qui se pourra attenter sur ladite *Versche*, et en tout cas St Job sera attaqué, et venant à se prendre donnera mesme de l'avantage sur St Donaes. M. de Ferents, qui vient de prendre les ordres de S.A. là dessùs s'y en retourne presentement.'

Dit is kolonel Ferents de oudere; de jongere is voor eenige dagen kolonel

1) Adolf van Waes komt in 1628 voor als kapitein. (Meded. van den Heer W.R.H. Wakker.)
2) Zeker Thomas Ferents, die reeds in 1631 kolonel was. (De Noot in dl. I, blz. 475 is foutief.)

geworden van het regiment van wijlen Loo[1] en majoor Zijl zijn luitenantkolonel[2]. Philip Balfour[3] is nu kolonel van het regiment van baron d'Amant[4] en Levingstone[5] in zijne plaats luitenant-kolonel. - Wij hooren, dat de vijand acht regimenten infanterie sterk is, en dat zich daarbij troepen voegen van Lamboy[6] en van den markies van Leda[7]. - Uit het vijandelijk land kunnen wij geene levensmiddelen krijgen, maar zij worden ons uit Sluis toegezonden. Ik weet niet, hoe lang wij hier zullen blijven. Z.H. is gezond en volgt zijn gewonen leefregel, als hij te velde is. - De heer de Strade[8] heeft bericht, dat er bij Cazal eene groote overwinning is behaald[9] en dat de heer de la Meilleraye[10] Charlemont belegert. Au camp à Maldeghem, le 24e de May 1640.

2378. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Tout ce qui se faict icy, c'est que M. le comte Guillaume en son quartier tasche tousjours de gaigner quelque pied de terre sur les enemiz du costé de St Job et St Donaes, où cependant l'enemi amasse tant de gens, que parfois il y en a qui pensent qu'il fault tant penser à se garantir d'attaque qu'à en faire. A ce matin M. le comte Henry de Nordhollande[11] y est allé communiquer à Monsieur son frere[12] les pensées que S.A. a sur ce subject'. - Hier is geen nieuws. 'Le feu se print avanthier au quartier des Frisons, et y mangea quasi un regiment et demy de huttes, par le grand vent qu'il fit, qui soudainement poussa au loin une petitte estincelle causée par des beuveurs de tabacq'. - Uit Frankrijk komt bericht, dat de heer de la Meilleraye heeft moeten terugtrekken wegens het hooge water et dat Charlemont niet belegerd wordt. Au camp à Maldeghem, ce 28e de May 1640.

2379. Aan A. Rivet[13]. (H.A.)*

Vous jugez fort bien du P. Mersenne, et je me suis estonné, comme vous avez tant duré dans la liberalité de luy donner du passetemps. Mais les repliques des adversaires qu'il vous a suscitez vous y auront animé, car, à vray dire, j'ay tousjours trouvé qu'ils n'estoyent pas gens de commune estoffe. - J'ay leu icy par boutades ce que Grotius a commenté sur les passages *de*

1) Enno Ferents was in 1631 luitenant-kolonel. Kolonel Loo was gouverneur van Willemstad.
2) Pieter van Zijl deed echter eerst 5 Febr. 1642 den eed als luitenant-kolonel. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Zie II, blz. 391.
4) James Livingstone, baron van Amant, was in 1633 kolonel. (Meded. van denzelfden.)
5) Zie over John Livingstone, II, blz. 366 en 522.
6) T.a.p., blz. 385.
7) T.a.p., blz. 5.
8) De graaf d'Estrades.
9) Zie blz. 29.
10) Zie II, blz. 95.
11) Graaf Hendrik van Nassau-Siegen (zie I, blz 453), wiens regiment stond ter repartitie van Noord-Holland.
12) Graaf Willem Frederik van Nassau, de veldmaarschalk.
13) In K.A. is eene kopie van andere hand.

Antichristo[1], et me tarde bien d'en sçavoir vostre jugement, si avez prins la peine de le lire. Il me semble vous avoir ouy dire, que M. du Moulin[2] auroit occasion d'en toucher quelque chose, en achevant quelque piece qu'il a soubs la presse. Mais cela sera, peut estre, encor bien du temps à venir. Cependant je n'entens pas vous presser; vous pourriez vous plaindre d'estre retombé entre les mains d'un second Mersenne. A beaucoup de loisir, et quand il vous prendra envie de vous delasser de voz travaulx, vous me marquerez bien en peu de lignes le compte que je doibs faire de ce livret. Quoy qu'il en soit, il me semble qu'un homme ayant le zele qu'il fault pour la cause de la religion, se passeroit bien de publier aujourdhuy quelques sentiments paradoxes qu'il pourroit avoir contre ce que son parti a soustenu jusques à present, en choses, peut estre, non essentielles au salut. Mais j'en ose desjà trop determiner envers vous. Je vous baise les mains et demeure à tousjours .... Au camp à Maldeghem, ce 28e de May 1640.

Ce n'est pas peu de chose qu'on vous a imposé de faire la paix entre la Bourgogne et la Flandre[3]. Cela est digne toutefois de vostre soin; la chose passoit en scandale. Il y aura de la façon à faire taire M. de Saumaise, qui croid en avoir tout à dire, et M. Heinsius, qui n'a encor rien dit. Nous attendrons sçavoir, quel sera le succès de vostre entremise.

2380. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Hier apres disné S.A. estant à la proumenade, receut advis de M. le comte Guillaume, comme on appercevoit de grosses trouppes de l'enemi s'acheminer vers son quartier, tant du costé de Bruges que de Damme vers le Moerkercker Brugge, passage où on pouvoit aller à luy, et que d'ailleurs, par des bateries qu'on voyoit que l'enemi garnissoit de canon et autres apprestes, il sembloit qu'asseurement il avoit dessein d'attenter quelque chose sur luy de haute lutte. Ces adviz continuans d'heure à autre, par deux ou trois lettres assez pressantes, S.A. fit incontinent monter à cheval M. le comte de Stirum[4] aveq trente compagnies de cavallerie, et s'acheminer ce mesme soir vers la campagne de Malen, pour veoir si par là il se pourroit donner de l'empeschement à ladite marche de l'enemy, mandant d'ailleurs à M. le comte Guillaume, que cela estant toute la diversion qu'il luy pouvoit faire pour ce coup, et voyant que tous les jours on pourroit estre en ces inquietudes, sans autre effect, qu'il eust à retirer un peu devant jour ses trouppes de ces ouvrages, en loger une partie à Stampershoeck audeça de l'eau, et une autre vers Aerdenbourg; procurant que le tout se fist aveq ordre, et aveq le plus de reputation qui se pouvoit, sans laisser aucune chose derriere. Ce commandement a esté executé ceste nuict passée, sans que l'enemy se soit mis en posture de mal faire, ni que la cavallerie susdite aussi ayt eu aucune rencontre,

1) Nl. de *Commentatio ad loca quaedam N. Testamenti quae de Antichristo agunt, aut agere putantur*, Amsterdam, 1640.
2) Zie II, blz. 89.
3) Nl. tusschen Salmasius en Heinsius.
4) Zie II, blz. 521.

rentrée au quartier ce matin à sept heures'. - De troepen hebben nu te Aardenburg gelegen, maar krijgen morgen andere kwartieren. De vijand trekt zijne macht hier in de buurt bijeen. Z.H. is zeer gezond en vroolijk. Au camp à Maldeghem, ce 30e de May 1640.

2381. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Van de negen regimenten, die onder bevel stonden van graaf Willem, heeft Z.H. er drie in Stampershoek gelaten; de andere zijn hier. Bijna iederen dag ontstaat hier een brandje. 'S.A. faict response par la joincte à une lettre que luy a escrit la Reine de Boheme, de Prince Eduard[1)] qu'elle desire luy envoyer, et me commande de l'envoyer quant et l'autre à V.A.' - Ik zal in het vervolg om de drie dagen schrijven. Au camp à Maldeghem, le 1^{r} de Juin 1640.

2382. M. Zuerius Boxhorn[2)].

Hierbij gaat de Geschiedenis van het beleg van Breda[3)]; wilt gij het boek den Prins aanbieden? Ik hoop, dat het werk hem niet zal mishagen. 'Sed ausimne in comitatis tuae sinum effundere desiderium honestae nostrae ambitionis? Utique adjicerem animum ad pulcherrimum facinus, et ordirer integram seriem rerum a celsissimo Principe gestarum, si ad industriam nostram ac fidem authoritas accederet, et historici ejus titulo aestimarer. Quod ut praeter veteris ac nostri aevi exemplum non est, ita si hujus spei nostrae audacia displiceat, quaeso te, ne me scripsisse arbitreris' ..... Lugd. Bat., 1640, Ipsis Kal. (1) Junij.

2383. D. Schonck[4)]. (L.B.)

Mijne vrouw Catharijne van Overbeecq[5)] is eergisteren gestorven; ik hoop, dat gij bij de begrafenis tegenwoordig zult willen zijn. In Leijden, den eersten Junij 1640.

1) Hij was de vierde zoon van Frederik V en Elisabeth van Boheme. Geboren in 1625 was hij reeds als jongen berucht door zijne dolle streken. In 1642 werd hij naar Parijs gezonden en was daar onder toezicht van zijn oud-oom, den hertog van Bouillon. In 1645 huwde hij er Anne de Gonzague, hertogin van Nevers, en werd katholiek. Naar Den Haag teruggekeerd, viel hij in Mei 1651 met een aantal bedienden de Engelsche gezanten aan, terwijl hij ook beschuldigd werd de hand te hebben gehad in den moord op Doreslaar (1649). Hij vluchtte naar Frankrijk, waar hij in 1684 is gestorven.
2) Het Hs. is niet gevonden, maar de brief is uitgegeven in *Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, blz. 120.
3) Zie II, blz. 332.
4) N°. 2383a. Een brief van 3 Mei (K.A.) behelst een bedankje voor een paspoort. Zie I, blz. 411.
5) Catharina van Overbeke, misschien eene zuster van Matthijs (vgl. I, blz. 179), stierf drie dagen na haar dochtertje Maria. Barlaeus schreef naar aanleiding daarvan twee gedichten (vgl. *Poem.*, II, blz. 387 en 390), van welke één ook in het Hollandsch vertaald werd.

2384. D. de Morlot[1]. (L.B.)

Hierbij gaat een brief van den heer de la Primaye[2]; hij vertrekt spoedig en zal dan dadelijk schrijven, hoe het met de zaak staat. La Hay, ce 2 Juin 1640.

2385. A. Rivet. (L.B.)

'Quoyque je vous responde presque sur le champ, je ne vous veux pas longtemps faire attendre mon jugement sur le livret de Mons.r Grotius[3]. Deux autres l'ont suivi, l'un *de fide et operibus*, l'autre *in decalogum quatenus graece habetur*[4]. Je suis estonné du jugement de ce personnage, sinon qu'il me semble qu'il symbolise avec Milliere[5], et que leur but est de faire croire que nous avons faict le loup plus grand qu'il n'est, et qu'on se devoit contenter de peu, pour faire une reformation agreable a tout le monde. Je sçay que Milliere est payé pour cela, et peut estre que l'autre qui ne tient pas sa condition entre les Suedois de durée, se prepare *secundam post naufragium tabulam*. Il y a longtemps que j'ay remarqué que cet esprit prend l'essor dans les nouveautéz de Polongne. Ses expositions sur les textes *de Antichristo*[6] me semblent peu judicieuses ..... M.r des Marets[7] m'a escrit qu'il a une responce qui n'attend que la presse. Mons. du Moulin[8] me promet deux ou trois feuilles pour la fin de son livre. Pour Milliere, qui confere avec Grotius, il a depuis peu publié un livre de la necessité de la puissance du Pape en l'Eglise contre les schismes[9]. C'est un escrit malicieux, quoyqu'il taxe beaucoup de choses en la Papauté et face le regime de l'Eglise aristocratique. Il m'a escrit une honneste lettre par son filz, et prié de luy en dire mon advis cordialement. Je l'ay faict avec ma liberté accoustumée, et luy ai faict veoir que je recognoy bien son but et ses motifs. Vous verrez un jour ma lettre[10] a loisir aidant Dieu, et peut estre sera elle imprimée a Paris. Son filz qui est dans la compagnie de Mons. de Colligny[11] en a porté quelques exemplaires, un entr' autres a Mons. le vic[omte] de Machaut[12] duquel vous le pourrez avoir.

1) Vgl. I, blz. 151.
2) T.a.p., blz. 364.
3) Zie No. 2379.
4) Nl. de *Explicatio trium utilissimorum locorum N. Testamenti ..... In quibus agitur de fide et autoribus,* Amsterdam, 1640, en de *Explicatio Decalogi vt Graece exstat, et quomodo ad Decalogi locos Euangelia praecepta referuntur*, Amsterdam, 1640.
5) Nl. Milletiere; zie beneden.
6) Zie blz. 34.
7) Maresius (zie II, blz. 174) schreef eene *Dissertatio de Anti-Christo*, *qua expenditur et refutatur commentatio ad illustr. ea de re Novi Testamenti loca ..... Hugonis Grotii credita*, 1640.
8) Zie II, blz. 89.
9) Nl. *La nécessité de la puissance du pape en l'Eglise, pour remède contre le schisme et pour une légitime réformation,* Paris, 1640.
10) In 1642 zag te Quévilly het licht *Response à trois lettres du sieur La Milletière sur les moyens de réunion en la religion; avec la défense de Rivet contre les calomnies du sieur La Milletière en son pretendu Catholique reformé; plus une Lettre d'un docte personnage sur le mesme traité*.
11) Zie II, blz. 449.
12) T.a.p., blz. 480.

Mons. de Saumaise s'en est mis en colere et nous avons sur cela tiré de luy son livre *de Primatu*[1], qu'Elzevir imprimera en son absence. Il promit d'y faire une preface toute contre Milliere. - Pour la paix de Bourg[ogne] et Flandres[2], la difficulté gisoit en ce que vous remarquéz fort bien, que l'un a dit ce qu'il a voulu ouvertement, l'autre n'a rien publié. Il est vray qu'il se prend tousjours au mot de *sycophante*, et a ce que Nic. Heinsius[3] a faict une satyre contre luy, ce que le pere ne nie pas, mais proteste avoir menacé son filz de le desheriter s'il la publioit. Elle a donc esté arrestée, et de l'autre costé *Phoenix deplumatus*. Nous les avons tous deux exhorté a la paix, et a manier les lettres humainement. Nous n'avons peu refuser a Mr Heinsius de se defendre, et l'autre ne le desire pas, mais nous l'avons exhorté a le faire *ad rem*, et preparer la partie a une replique plus courtoise. Ce qu'il a promis. Mr de Saumaise offroit d'aller avec luy coste a coste prendre la Ste Cene, comme il n'a faict difficalté d'en approcher. L'autre a prie encore du terme. Nous avons obligé Mr de Saumaise a supprimer une cruele preface sur Simplicius[4], en laquelle il travailloit a accuser sa partie d'un *plagium* perpetuel, et dit le pouvoir prouver par sa propre main. Vorstius[5] qui l'a veu, a representé a Mons. Heinsius que cela luy feroit un extreme tort. Le livre sortira sans parler de luy en la preface, mais ce qui est imprimé au corps du livre demeurera. Ainsi nous avons fait un *interim*, mais *nondum conciliavimus animos*. Dieu le fera en son temps. Je ne m'ennuye pas de vous entretenir, mais vous pourréz estre ennuyé de lire ce long discours *extemporaneum*, duquel vous scauréz bien excuser le defaut. Car je ne vouloy pas perdre l'occasion' .... Boxhorn zal zijne Geschiedenis van Breda[6] aan Z.H. zenden; het werk is juist verschenen. De stijl is lastig ..... De la Haye, le 2 Juin 1640.

2386. D. de Wilhem. (L.B.)

'J'estime que vous ne trouverez pas mauvais que je vous die que Joost van Steenbergen, par ci devant messager de Messrs les Estats, m'a adverti qu'il y a un galant nomme N. Claesson qui est dans quelque employ important et secret en nostre armee, duquel il se faille garder et le veiller de pres. Il me dit qu'il en a parle a Monsieur Junius[7], mais que celui n'a receu son advertissement comme il le meritoit. Au reste ce Steenbergen ne desire autre chose sinon qu'on luy paye les frais de son voyage pour vous decrouvrir le tout.' En nu is volgens de gazetten 'het leggen van de brugge niet wel geluckt'; kan dat hiermede ook in verband staan? 2 Junij 1640. A la Haye.

2387. Aan M. Mersenne[8]. (B.M.) aant.

Après avoir tourné en flamend les principales questions que vous aves

1) Zie blz. 30.
2) Zie No. 2379.
3) Zie II, blz. 433.
4) Zie 29.
5) Zie II, blz. 219.
6) Zie blz. 35.
7) Zie I, blz. 206.
8) Boven het afschrift staat: 'Autre (extraict) du mesme' (zie No. 2335).

desiré que je vous fisse respondre[1] sur la practique de nos puits, j'ay envoié cercher le maistre a Harlem, comme je pense vous avoir mandé, ou ne se trouvant plus, mon homme l'a esté guetter aux foires d'Amsterdam, mais cela en vain aussy, et finalement l'a esté trouver ches luy a Owerkercke au territoire dudit Amsterdam, ou l'ayant fort entretenu il m'en a porté des memoires que j'ay tourné en francois pour vostre usage avec un peu de crayon de ma main pour illustrer le texte[2]. Vous aures subject de trouver estrange comment c'est que je me suis tant donné de loisir en ce lieu d'embarras, et d'occupation perpetuelle, mais j'advouë l'avoir faict aucunement par delices, et comme pour me delasser de tant d'autres choses qui ne me chatouillent pas comme les contemplations physiques, et ce qui en depend. Tant y a que nous voicy au fonds du puits et n'avons plus a nous plaindre avec la Samaritaine, *τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ* etc.[3]. Cependant vous trouveres un peu de discrepance entre ces relations, et ce qu'en a escrit Stevin[4], et nommement me choque, que cet artisan ne recognoist pas tant l'effect de l'eau tenue haute dans le puits comme faict l'autre, veu les inconveniens qu'il raccompte du sable mouvant. Mon deputé - personne de bon sens - en raisonne encores autrement, et dict qu'a son advis l'eau dans le puits n'empesche pas le sable d'y entrer, mais que le sable, estant faict de parties menues et pesant plus que l'eau, descend au travers de l'eau, et ce pendant que l'eau du puits plus haute que l'autre arreste celle cy, et par ainsy empesche qu'elle n'y envoye tant de sable, que s'il n'y en avoit pas, ou qu'elle fust plus basse que l'autre. Cette opinion est un peu moderée, mais revient tousjours au mesme principe que Stevin releve si fort.

Or pour une fois faire fin, car cy apres nous ne nous parlerons plus de puits, s'il vous plaist, voyci de mot a mot quasi comme Stevin raisonne sur cette eau infuse. ‘Mais comme quelqu'un pourroit demander comment est possible que dans le puits la hauteur de l'eau de trois ou quatre pieds par dessus l'eau commune, face tant de compression qu'elle empesche jusques au sable d'y entrer, on ne peut faire le calcul mathematique par la proposition .....[5] du .....[5] livre *des Principes du poids de l'eau*[6], ou il appert que par exemple l'eau du puits estant plus haute de quatre pieds que celle du dehors, il y a contre chaque pied de plain du costé de dedans, qui est au dessous du niveau de l'eau de dehors, compression de quatre pieds cubiques d'eau plus qu'il n'y en a contre autant du costé de dehors, et ledit pied cubique, se prenant a 65 livres, vient 260 livres pour les quatre. Plus ou moins de hauteur donneroit plus ou moins de compression ..... Du camp de Maldeghem a 2 heures de Bruges, le 3e Juin 1640.

J'attens encores des confirmations d'Amsterdam sur le bon aymant dont nous avons parlé, et sur d'autres.

1) Het woord is zeer onduidelijk.
2) Die ‘memoires’ zijn aan den brief toegevoegd. Er worden 9 vragen uitvoerig in beantwoord en er zijn een paar teekeningetjes bij.
3) N.T., Joh., 4, 12.
4) Zeker in het Hs., dat in het bezit van Huygens was; zie No. 2335.
5) Niet ingevuld.
5) Niet ingevuld.
6) *De Beghinselen des Waterwichts*, 1584.

2388. D. de Wilhem[1]. (L.B.)

Te Helvoetsluis is ruzie geweest tusschen twee scheepskapiteins. De één, een Schot, teekende een stuk, waarin hij beloofde trouw te zijn aan den Koning van Groot Brittanje en aan de religie; de ander is daarover boos geworden en heeft, toen hij de reede verliet, met zijne kanonnen gevuurd. De Koning zal wel spoedig in een burgeroorlog gewikkeld zijn. De brieven van Grotius en van Le Blon[2] zijn mij meegedeeld; ik vind er dingen in, die de Prins moet weten. De partij van den Koning van Engeland schrijft dezen eene veel te groote macht toe. 3 Junij 1640, Hagae.

2389. Aan A. Rivet. (H.A.)*

In een oud pakket van pater Mersenne, waarin hij mij een werk zendt *de l'Institution du Daulphin*, dat ik den Prins zal laten lezen, zijn ook de inliggende brief en theologische stellingen voor u. Hij wil zeker weer uwe meening hooren. Maar gij weet nu wel, hoe gij hem moet aanpakken. Au camp à Maldeghem, ce 3e de Juin 1640.

2390. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Zaterdag is Z.H. naar Stampershoek geweest en heeft te Sluis gegeten bij graaf Willem. ‘Ceux de St Donaes, l'ayants peu veoir marcher d'assez pres aveq tant de chevaulx, ne luy tirerent jamais aucun coup. Mais sur l'heure du disner ils commencerent à canonner les bateaux à l'Escluse, qui y sont en grand nombre, mais sans gueres de mal. Hier il leur a prins fantasie de tirer dans la ville tant qu'ils peurent charger et descharger deux pieces, qui ont tué quelqu' enfant, blessé d'autres personnes, et endommagé quelques maisons par en hault. Aujourdhuy on dit que ceste cholere est passée, et laissent [ils] la bourgeoisie en paix, qui d'autres fois avoit bien accoustumé de rachepter ceste vexation par liberalitez envers le gouverneur de Damme’. - Uit Frankrijk komen allerlei geruchten, o.a. dat Arras en Valenciennes belegerd worden. Uit Maastricht wordt gemeld, dat het Fransche leger al eenige dagen de stad Marienburg beschiet. Moet dat nu den Kardinaal Infant van Brugge en Gent afleiden? De vorige week wilde de vijand iets ondernemen tegen Axel, maar dat is mislukt, en nu gaan er twee compagnieën tot versterking heen. - Z.H. voelt zich van dag tot dag beter. Au camp à Maldeghem, ce 4e de Juin 1640.

1) Het begin van den brief is in het Fransch, het slot in het Latijn geschreven.
2) Michiel le Blon (1587-1657), geb. te Frankfort, vestigde zich als plaatsnijder te Amsterdam, waar hij in 1615 in het huwelijk trad. Later werd hij diplomaat; in 1638 was hij resident van den Koning van Zweden aan het Engelsche hof, maar nam ook wel andere opdrachten waar.

2391. A. Rivet. (L.B.)

De heer Saumaise zendt mij het hierbij gaande boek om aan u te sturen; zijn Simplicius[1)] zal spoedig volgen. De la Haye, le 4 Juin 1640.

2392. D. de Wilhem[2)]. (L.B.)

De vereeniging van de Landgravin met de Longueville en Bannier[3)] had volgens de beloften al lang moeten plaats hebben. Men dacht, dat zij misschien niet geschieden zou wegens quaesties van neutraliteit met den Keizer. Wij verwachten spoedig belangrijk nieuws uit Duitschland te hooren. De Spanjaarden bieden aan de Engelschen vrijheid van handel en steden als pand in de beide Indiën aan, als zij hun met 30 schepen willen helpen en Brazilië beschermen. 4 Junij 1640, Hagae.

2393. Aan prinses Eleonore Maurice van Portugal[4)]. (K.A.)

Ik wil een enkel woord toevoegen aan den ingesloten brief. Gij zijt niet meer 'ma frelle' en hebt een afschuw gekregen van alles, wat uit mijne hand komt, 'maer de katt siet wel op de Keiser', en ik wil u toch iets zenden. Ce 5e de Juin 1640, Maldeghem.

2394. D. de Wilhem. (L.B.)

'Le Sieur Jean Lievens[5)] nous a donne l'advis du deces de Monsieur Rubbens a Anvers le 15 du passé, et de l'ordre que le defunct auroit eu de vous, de faire quelque peinture pour S.A.[6)], laquelle il croit n'estre commence, au moins pas acheve. Il desireroit fort de recevoir l'honneur des commandemens de S.A. pour faire ou achever ladite peinture, par vostre recommandation. Je n'ay peu refuser au drolle de vous exposer la requeste qu'il vous fait en toute submission, a obtenir cela de S.A. Je vous prie de croire que je n'estois pas resolu de m'ouvrir sur ce subject, n'eust este que ma femme m'en a requis laquelle veut entrer en la recognoissance des faveurs dont vous l'obligerez'. Kraamvrouw en kind zijn welvarend[7)]. De la Haye, ce 6 de Juin 1640.

1) Zie blz. 29.
2) De brief is deels in het Fransch, deels in het Latijn geschreven.
3) Zie No. 2375.
4) Kopie. - Zie I, blz. 364.
5) Zie I, blz. 347.
6) Zie II, No. 2149 en 2272.
7) Zie No. 2374.

2395. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Alles blijft hier bij het oude, maar misschien zullen de Franschen wat afwisseling aanbrengen. In Brugge loopt het gerucht, dat men bij St Omer voor hen vluchtte. - Het is heel warm en men verlangt naar onweer. ‘A propos de ceste chaleur, je supplie V.A. me permettre de luy dire que nous avons icy un soldat, qui leche de sa langue un fer chaud et rouge, tant qu'il se refroidisse, sans se blesser en aucune sorte, dont je suis tesmoing. Mais M. le comte Guillaume a promis à S.A. de luy en envoyer un, qui dernierement en son quartier, où le feu se prinst[1)], ne voulust pas souffrir qu'on abatist les huttes d'un autre regiment, pour l'eviter, disant y avoir mis ordre; comme de faict le feu ne passa plus outre qu'il n'avoit dit; offrant depuis, de faire mettre de la paille tout autour de sa hutte, d'où il ne bougeroit, defiant toute l'armée à y mettre le feu, et declarant avoir apprins son art de ces courreurs, qu'on appelle Egyptiens ou Bohemiens, qui tous les jours font de grands feux dans les granges des païsans, sans que jamais il en arrive du malheur. V.A. void, comme je vay fouïller comme aux cendres, pour trouver de quoy avoir l'honneur de l'entretenir’ .... Au camp à Maldeghem, le 7e de Juin 1640.

2396. Aan A. Rivet[2)]. (H.A.)*

Je suis plus satisfaict de la response qu'il vous a pleu me faire sur le champ[3)] que si, en l'estudiant à bon escient, vous m'eussiez mis dans le regret de vous avoir traicté en pere Mersenne, pour le seul interest de ma curiosité, laquelle cependant vous avez rassasiée par voz bonnes et prudentes remarques sur tant d'Antichrists, que ce personnage nous est allé forger, je ne sçay à quelle intention, si vostre conjecture n'a lieu, qui me semble assez vraysemblable, et ne laisse pas de me scandalizer et attrister bien fort, voyant un personnage de si excellentes qualitez, et que j'ay tousjours honoré de loin, comme quelque chose d'incomparable sorti de mon païs, se laisser aller à de semblables laschetez, qui est le seul nom que j'y puisse trouver. Sa rencontre sur *οὔλιος* cependant est d'une apparence un peu plausible, et ce qu'il tire à luy par les cheveux, pourroit donner du subject de chicane entre les gens du mestier. Il me tardera de veoir ce que noz messieurs auront opposé à tout ce traicté, et souhaitte fort de lire aussi les deux autres que vous nommez. S'il s'en peut avoir pour argent, vous n'avez, Monsieur, qu'à faire commander à Elzevier d'en faire porter chez moy, pour m'estre envoyez. - Vous avez desjà bien travaillé entre voz grands adversaires, en ce que vous leur avez montré, *ut salvâ humanitate et concordiâ civili liceat literatis de veritate literatoria dissentire*, mais c'est bien le plus hault point que vous gaignerez sur ces esprits ulcerez, qui de ces debats en papier retourneront tousjours aux ongles, et

1) Zie No. 2378.
2) De minuut is in K.A.
3) No. 2385.

de là aux grands coups. Au fonds, le mot de *sycophanta*[1], que je voy avoir esté remis sur le tapis, me semble avoir esté relevé trop chaudement, et appliqué où il ne debvoit pas l'estre; de mesme que je m'en suis trouvé de mon Daniel[2] en la fosse des lions, moy qui n'avoy jamais eu intention de sortir de ma neutralité, comme il a paru, et qui en suitte n'avoy pas merité d'estre baffoué publiquement aux escoles, sans avoir esté semonds de m'interpreter, qui est bien le stile d'aujourdhuy à l'entrée d'une querelle. Mais pour tout cela je n'en ay aucune contre M. de Saumaise, comme je vous l'ay protesté souvent, et encor depuis peu l'ay faict asseurer à M. Grotius, qui par sa femme me fit dire, qu'ayant sceu qu'il y avoit quelque chose entre ce personnage et moy, il desiroit qu'elle mist peine à nous faire accommoder, sachant qu'il n'avoit que trop peu d'amiz desjà en ce païs. Peut estre, Monsieur, que je vous repete ce que je pourray vous avoir dit de bouche avant partir, mais le discours de cy dessus m'y a porté insensiblement. A M. de Mondevis[3] je rendray tout service de mon pouvoir, et à vous autant que me l'impose la profession veritable que je fay d'estre ..... Au camp de Maldeghem, ce 8e de Juin 1640.

2397. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er is hier niets veranderd, behalve dat het minder warm is. Ook bij den vijand is geen verandering. In Fransche couranten staat, dat de Kardinaal Infant slechts weinig troepen naar de Fransche grens heeft gezonden. Toch ondernemen de Franschen niets. Morgen is er algemeene wapenschouwing. De heer van Beringhen[4], die de derdendaagsche koorts heeft, is gisteren in een karos van Z.H. naar Sluis gebracht. Au camp à Maldeghem, ce 10e de Juin 1640.

2398. D. de Wilhem. (L.B.) Fr.

Steenbergen brengt dezen brief over; hij weet zijne bewering zeer waarschijnlijk te maken[5]. Het zal misschien wel goed zijn hem te confronteeren met den beschuldigde, voordat gij er met Z.H. over spreekt. 10 Junij 1640.

2399. D. de Wilhem[6]. (L.B.)

Ik zal mijn plicht doen ‘de vous tenir adverti de ce que j'entends de quelques ministres ici du Nord, a quoy je m'efforceray encore de plus en plus

1) Zie blz. 37.
2) Nl. Heinsius.
3) Nl. Claude Rivet, een zoon van André; zie beneden.
4) Zie I, blz. 398.
5) Zie No. 2386.
6) De brief is in het Fransch, Hollandsch, Latijn en Engelsch.

cy apres a l'advenir, Dieu aydant. A la premiere entrevue de Lucullus[1)] je ne faudrai de la peine a me communiquer ses advis sans tant de facon et de delay, et me donner le loisir d'en faire tirer une copie ou au moins quelque extraict. Ce que je n'oserois demander a M. Aurelius Cotta[1)]. Comme je me suis amuse a descrire les articles des griefs du Parlement d'Angleterre, mon garçon a mal copie une partie de la lettre de M.r G.[2)] laquelle je n'ay voulu manquer a vous l'envoyer, afin que vous jugiez de la patte le lion. Je trouve qu'il escrit plus confidement a M. Aurelius. Florentius[1)] ne luy escrit que des affaires des roses, et montre d'apprehender que ces premieres esmotions ne sont que les esclairs de leur[s] tonnerres. Pour dire le vray, les preludes ne promettent rien de bon, et est a craindre que les subjects se partialiseront et se banderont les uns contre les autres, ou bien tous s'endurciront en leur divisions contre leur prince pour le fait de la religion et de leur liberte'.

(Volgt eene lijst der 'gravamina', in het Lagerhuis te berde gebracht.)

Lucullus heeft mij de lijst meegedeeld en nog andere berichten gegeven over den toestand in Engeland. Ook van neef de Vogelaer[3)] heb ik een brief met berichten uit Noord-Duitschland. Ik heb het oordeel van Rivet over het werk van Grotius gelezen[4)] ..... Uit Erfurt wordt bericht, dat Piccolomini teruggetrokken is in de bosschen van Thüringen en dat Bannier[5)] de Saale niet heeft kunnen oversteken. Ik heb het boek van Boxhorn over Breda gezien[6)]; de heer Saumaise zegt, dat het voor hem te hoog is. 'Il dit qu'il y devoit mettre au devant un homme, tenant un falot ou une lanterne, au lieu de celuy qui tient ce bouclier, avec une inscription aupres de la lanterne: *Fiat lux*. Il y trouve une infinite de phrases et de termes qui ne sont pas Latins' ..... De la Haye, ce 11 de Juin 1640.

2400. G. Sayer[7)]. (L.B.)

Lady Killigrew[8)] heeft mij opgedragen, u bijgaande doos te overhandigen. Daar ik zelf daartoe geen gelegenheid heb, wordt zij u ter hand gesteld door den broeder van Sir Robert Honiwood[9)]. June 11, sty. no. 1640[10)].

2401. Aan A Rivet[11)]. (H.A.)*

Het boek van den heer Saumaise[12)] is vijf dagen onderweg geweest;

1) Het blijkt niet, wie met dien schuilnaam wordt bedoeld.
1) Het blijkt niet, wie met dien schuilnaam wordt bedoeld.
2) Goring? Zie II, blz. 277.
1) Het blijkt niet, wie met dien schuilnaam wordt bedoeld.
3) Of Marcus de Vogelaer (vgl. I, blz. 5), of Daniel (1559-1669), die in 1632 getrouwd was met Barbara van der Perre († 1668).
4) Zie blz. 36.
5) Zie II, blz. 5.
6) Zie blz. 35.
7) Een Sayer was stalmeester der Koningin van Boheme; misschien is het deze George Sayer.
8) Zie I, blz. 93; II, blz. 430.
9) Zie over R. Honywood, II, blz. 203. Misschien is hier bedoeld Thomas H., van 1639 tot 1644 kapitein, of Benedict H., die 27 Febr. 1642 den eed deed als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
10) De plaats is weggelaten.
11) De minuut is in K.A.
12) Zie No. 2391.

in dien tijd had hij een nieuw kunnen schrijven. Wilt gij hem bedanken? Ik heb geen tijd het te lezen en bladerde er maar even in. Er zal wel wat goeds in zijn, maar er zijn veel te veel uitweidingen, die den lezer natuurlijk vervelen. Veel liever had hij een klein boekje moeten geven. Als een dominee, een advokaat, een dokter eens zoo afdwaalde, zou men hem toeroepen: *Iam dic*, *Posthume*, *de tribus capellis*. Au camp à Maldeghem, l'11e de Juin 1640.

2402. Heenvliet. (L.B.)

De prins van Talmont[1)] brengt u de twee hierbij gaande brieven. Wilt gij den eenen van mij aan Z.H. geven? De andere is van den heer Harcourt[2)], wiens proces, waarbij zijn geheele erfdeel op het spel staat, de volgende week beslist zal worden, en die daarom wenscht van hier te vertrekken. Londres, le 10, ou plustost le 11 Juin 1640, a deux heures du matin.

2403. J. Dedel[3)]. (L.B.)

Ik ben van het ‘langduyrich en pijnelijck accident’ geheel genezen uit Leiden teruggekeerd en heb daar vele menschen gesproken. (Iuny 40)[4)].

2404. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Daar er een aanval verwacht wordt, moet de cavalerie zich den geheelen nacht gereed houden. De vijand heeft in het land van Waes vele ‘vierroers’ verzameld en te Hulst vele booten op wagens. De commandanten in Zeeland zijn gewaarschuwd en troepen zijn gezonden naar den Polder van Namen en het land van Goes. Au camp à Maldeghem, ce 13e de Juin 1640.

2405. Aan kol. J. Huijghens[5)]. (H.A.)

J'adjouste par charge de S.A. à l'ordre que vous trouverez ci joinct, qu'elle trouve bon que vous partiez à ce soir apres le soleil couché aveq les compagnies, afin que l'enemi ne s'en apperçoive point; parquoy vous ne ferez point toucher le tambour ni mener autre bruict ..... Maldeghem, ce 14e de Juin 1640.

1) Zie II, blz. 487.
2) T.a.p., blz. 102.
3) Vgl. I, blz. 4.
4) Huygens schreef boven den brief: R. 13 Iuny 40; deze zelf heeft plaats, datum, noch jaartal.
5) Kopie. - Zie II, blz. 415.

2406. C. van der Myle[1]. (H.A.)

Wilt gij den hierbij gaanden brief aan Z.H. geven? De la Haye, ce 14 de Juin 1640.

2407. Marie Lansame, Douair. van Zomerghem[2]. (L.B.)

'Mijn prochie van Zomerghem, namenlicke mijn huis van Schauwenburch', beveel ik zeer bij u aan, 'dat het niet en zoude moghen gheruwijnert worden'. Nu de oude vrouw van Zomerghem voor twee maanden gestorven is[3] en mijn man twee jaren geleden, ben ik zoo goed als alleen. Want ook drie van mijne dochters hebben mij verlaten. Misschien zal onze neef Martin Snouckaert[4] nog eens heer van Zomerghem worden, want mijne overgebleven kinderen zijn zwak. Mijn oudste zoon[5], die nu 18 jaar oud is, laat u groeten; men wilde, dat hij in 's Konings dienst ging, maar daar ben ik tegen. 'Daer en is niemant bijnnen Ghendt, die meer goet hebben op contribusie dan wij'. In Ghendt, den 16 van Junij 1640.

2408. D. de Wilhem. (L.B.)

Ik zend u 'un livre de philosophie que le S.r van Broeck n'avoit donne pour le vous envoyer. Cest homme parle de la pierre philosophale fort familierement, comme s'il l'eust trouvee es finances d'Hollande. Il n'est pas qu'il n'en scache quelque chose, veu qu'il l'a apprins du S.r de Nuisement, duquel il a fait imprimer ici chez le Maire le vray secret des philosophes[6]. J'advoue que cela passe ma capacite'. - Men denkt, dat de maarschalk van Châtillon[7] Grevelingen zal belegeren en dat de luitenant-admiraal[8] daar met vele schepen heengezonden zal worden. Maar de schepen zijn nog lang niet gereed en dat geeft aanleiding tot veel misnoegen. Een grappenmaker zegt van Tromp: 'T is hem genoech dat hij t Scheurtjen voor Duynckercken ingenomen heeft - *τὸ γυναικεῖον*'. Het is niets, dat mijn berichtgever met Claesson[9] handgemeen is

1) No. 2406 a, b Een briefje van 16 Juni bevat hetzelfde verzoek, een ander van 9 Juli (beide H.A.) een bedankje.
2) Marie Lansame, vrouwe van Delwarde, was in 1614 gehuwd met Martin Snouckaert, heer van Somerghem, Schauburch, Herzeele en Waerde, schepen van Gent, die 16 Aug. 1638 gestorven is. Uit het huwelijk sproten 11 kinderen.
3) Jacqueline van den Bussche, weduwe van Martin Snouckaert Sr., was 27 April 1640 overleden.
4) Zie I, blz. 77.
5) Martin Snouckaert (1621-1652).
6) Van de Nuysement werd in 1639 in den Haag uitgegeven: *Traittez de l'Harmonie et Constitution du vray Sel, Secret des philosophes, et de l'esprit universel du monde*. - Het boek is in 1651 in het Latijn vertaald.
7) Zie II, blz. 11.
8) N.l. Maerten Harpertsz. Tromp.
9) Zie No. 2386 en 2398.

geweest, maar hij heeft erge dingen van den ander gezegd. Ik blijf vreezen, dat het niet in orde is. De la Haye, ce 16 de Juin 1640.

2409. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er loopen nog altijd geruchten over het verzamelen van die 'vierroers', zoodat Z.H. de bezetting van eenige forten in Vlaanderen en Zeeland moet versterken. Uit Liefkenshoek kwam het bericht, dat zich vijanden in de buurt van de Clundert bevonden, maar het gros van het leger is in de dorpen bij Antwerpen. Misschien willen zij dus een schijnaanval doen aan dien kant, terwijl zij met de hoofdmacht naar de zijde van Heusden en Hemert trekken. Men zegt, dat de markies van Leda[1] hen aanvoert. Gisteren beval Z.H. aan kolonel Huijghen[2], om zich met zijne zeven compagnieën van Philippine en den Polder van Namen naar de Clundert te begeven. Vervolgens heeft Z.H. den heer de Hauterive[3] met 25 compagnieën naar Sluis gezonden en de heer van Randwijck[4] beschermt Brabant. Uit Frankrijk hoort men weinig. De heer de la Meilleraye[5] schijnt in ongenade te zijn en de heer de Châtillon onderneemt niets. Toch zegt men, dat de Kardinaal Infant naar Artois is vertrokken. En in Italië kunnen er, in weerwil der groote overwinning van den graaf de Harcourt[6], voor Turijn nog vreemde dingen gebeuren. Men zegt, dat Cantelmo[7] het bevel voert over de infanterie van den vijand en Sfondrato[8] over de cavalerie. Z.H. is eenigszins ongerust over hunne plannen. Au camp à Maldeghen, ce 17e de Juin 1640.

2410. A. Rivet. (L.B.)

Het doet mij veel genoegen, dat uw oordeel over het werkje van Grotius met het mijne overeenstemt. Ook in het boekje van den *Decalogus*[9] komt veel voor, dat belangrijk is, maar men moet het met voorzichtigheid lezen. De la Haye, le 17 Juin 1640.

2411. E.M.F. Lootius[10]. (B.M.)

Ik kan niet als beoordeelaar optreden van eene zoo geleerde verhandeling. Maar toch ben ik ook van oordeel, dat in de kerk het orgel of geheel moet zwijgen, of slechts tot begeleiding moet dienen van het gezang. 18 Iunii 1640, Hagae-Comitis.

1) Zie II, blz. 5.
2) Zie blz. 44.
3) Zie I, blz. 295.
4) Zie blz. 25.
5) Zie II, blz. 95.
6) Henri de Lorraine, graaf d'Harcourt (1601-1666), was Fransch generaal.
7) Zie II, blz. 273.
8) T.a.p., blz. 69.
9) Zie blz. 36.
10) Uitgegeven in *Responsa prudentum ad Autorem dissertationis de Organo* ... 1641 blz. 16. - Zie No. 2351.

2412. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Juist komt uit Bergen op Zoom een bode met een brief, waarvan ik hier eene Fransche vertaling bijvoeg[1)]; Z.H. zendt dien brief aan den heer de Haulterive, met het bevel langs Swaluwe naar Breda te gaan, tenzij hij onderweg iets hoort van Willemstad of de Clundert. Au camp à Maldeghem, ce 18e de Juin, apres disner, 1640.

2413. D. de Wilhem. (L.B.)

De *Trapezique* van Saumaise[2)], de *Historia* van Boxhorn[3)] en de *Explicatio decalogi* van Grotius[4)] zend ik u toe. De beide andere stukken, *De administratione S. Coenae*[5)] en *de Antichristo*[6)], moet gij ook hebben. Elzevier voegt er aan toe Ant. de Ville, *De la charge des gouverneurs*[7)]. 19 Juin 1640, a la Haye.

2414. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Na den mislukten aanslag op Breda is de vijand naar Vlaanderen teruggekeerd; toch wordt het garnizoen van de stad nog versterkt met drie of vier compagnieën, evenals dat van Willemstad. Wij wachten met ongeduld brieven uit Keulen, want in Antwerpen loopt het gerucht, dat alle legers in Duitschland verslagen zijn door aartshertog Leopold[8)] en Piccolomini[9)]. Ook heet het, dat Arras door de Franschen wordt belegerd. Au camp à Maldeghem, ce 20e de Juin 1640.

2415. O. Pinssen van der AA[10)]. (L.B.)

Ik hoop, dat gij jegens mij dezelfde vriendschappelijke gevoelens zult koesteren als jegens mijn vader. Ik ben nu hier in garnizoen, maar hoop er niet te moeten blijven, want dat zou strekken ‘tott totale ruine van mijn compagnie’; kunt gij mij ook helpen, om hier vandaan te komen? Op t fort St Anna, den 20 Juni 1640.

1) In dien brief van 16 Juni staat, dat er een aanslag ontdekt is op Prinsenhage; de vijand had pontons, verborgen onder zakken met hop, op wagens vervoerd en er waren 300 man in het Liesbosch geweest, terwijl 6000 man bij Zundert en Rijsbergen stonden.
2) Zie blz. 29.
3) Zie blz. 35.
4) Zie blz. 36.
5) De *Dissertatio de Coenae administratione ubi Pastores non sunt. Item an semper communicandum per symbola*, was in 1638 te Amsterdam uitgegeven en in 1639 herdrukt.
6) Zie blz. 36.
7) Zie over A. de Ville, II, blz. 305. Zijn werk, *De la charge des gouverneurs des places*, was in 1639 te Lyon en te Parijs uitgegeven.
8) Leopold Wilhelm, aartshertog van Oostenrijk, was generaal van het keizerlijk leger.
9) Zie II, blz. 243.
10) T.a.p., blz. 342.

2416. Marie Lansame, Douair. van Zomerghem[1]. (S.B.)

Ik dank u voor uw brief. Was het maar vrede, zoodat ‘onse kijnderen zouden moghen sament goede aliancie houden’. Twee mijner zoons hebben de pokken en de jongste zal wel sterven. Wij zijn indertijd van Zomerghem gevlucht en de soldaten van den Prins hebben toen veel geroofd. Mijn oudste zoon zou graag een paspoort hebben en ik beveel u aan ‘onse prochie van Zomerghem, namenlicke mijn drie-herlicheyt Schepdonck, Schauwenburch ende Herzeele’. In Ghendt, den 21 van Junij 1640.

2417. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren is Z.H. met vele compagnieën cavalerie en vele officieren naar Gent gereden en heeft, op een pistoolschotsafstand, de stad verkend. Er was geen enkel kanon op de wallen te zien en er schijnt ook geene cavalerie te zijn. De Kardinaal Infant is eergisteren naar de Fransche grens gegaan. Z.H. heeft ook eenige plaatsen van het kanaal tusschen Gent en Sas doen opnemen door den heer van Beverweert[2]. De bezetting van St Donaes heeft twee branders op onze schepen in de haven van Sluis afgezonden, maar zonder eenig resultaat. Z.H. is onvermoeid, ook met paardrijden. Au camp à Maldeghem, ce 22e de Juin 1640.

2418. Eleonore Maurice, prinses van Portugal[3]. (H.A.)

Uwe beschuldiging werp ik op u terug. Maar wij spreken daar nog wel eens over. A la Haye, le 23e Jun. 1640.

2419. Frederik Lodewijk van Palts-Landsberg[4]. (H.A.)

Ces lignes ne sont que pour me ramantevoir dans la faveur de vostre souvenir et vous demander un million de pardons de ce que je n'ay eu ce bonheur de vous avoir peu dire adieu, devant mon petit voyage vers ces quartiers icy. Mon depart fut si soudain, et le capitaine du vaisseau me pressa en sorte que je n'eus le temps que de prendre mon congé de Monsieur mon oncle seulement. Sans cela je n'avois garde de commettre une telle faute, que de me mettre en chemin, sans vous premierement confirmer ce quy vous est et demeurera tres fidelement acquis. Si cette excuse ne se trouve legitime, je me rend moy mesme coulpable et me soubsmets a vostre jugement, Monsieur, quy est tousjours equitable. En cette confiance je prends l'hardiesse de vous oser supplier, scachant en quel credit et rang vous estes pres de Monsieur mon oncle, de me tant favoriser, que de me tenir tousjours present en son souvenir, surtout de luy remettre en memoire, s'il vous plaist, le passedroit qu'il m'a daigné d'accorder a mon depart; sçavoir au cas que je resignerois ma compagnie, qu'alors il la donneroit a mon lieutenant. En suitte de

1) Zie blz. 45.
2) Zie II, blz. 186.
3) Zie No. 2393.
4) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau, 2e série*, III, blz. 245. Zie II, blz. 94.

quoy je contractay avec luy, comme vous n'ignorez pas. Or ne pouvant, selon la condition en laquelle Dieu m'a fait naistre, estre sans mespris en ce pais la, si je retiens laditte compagnie, apres que le regiment m'a esté refusé et donné a un autre, Monsieur mon pere et Madame ma mere[1] - laquelle, Monsieur, vous salue icy tres-particulierement - m'ont commandé de faire par vous, si tel est vostre plaisir, resouvenir mondit Sieur Prince du passedroit susdit, et le supplier quand et quand - ainsi que j'ay fait par mes lettres presentement - d'avoir pour agreable que je luy remette maditte compagnie, en sorte toutefois, sous son bon plaisir et volonté, que je puisse tirer ce peu dont mondit lieutenant et moy sommes demeurez d'accord. Et jacoit[2] que je soye si malheureux de ne pouvoir avoir l'advancement que les miens y eussent entierement esperé, ayant eu recours a leur sang, cependant que nostre maison Palatine est battue, pour la cause de Dieu, des revers de la fortune, je ne céderay pas pour tout cela a quy que ce soit, en l'affection que je dois à un pais, dont feu Monsieur mon grandpere[3] a jetté les premiers fondements, afin que les desastréz s'y puissent mettre a l'abry des persecutions que Rome decoche ordinairement. Et quoyqu'on m'ait - sans vanter - offert ailleurs des conditions proportionnéez a ma naissance, si est ce que je serviray plustot en ce cher pais là en qualité d'un simple volontaire, que d'avoir un regiment, voire une plus grande charge ailleurs. Voila, Monsieur, mes desseins, affin que ne pensiez que je vous aye tout à fait dit adieu; non, non, j'y reviendray, s'il plaist a Dieu et a Monsieur mon oncle, mais je n'y ambitionne plus ny charges ny advancement. Ma plus grande ambition sera de les meriter plustot que de les posseder, car cecy depend de la faveur et fortune, et cela de la vertu seule. Vous vous estonnez peut estre, Monsieur, touchant le passedroit susdit, pourquoy je le mette en doubte, puisque Monsieur mon oncle me l'a une fois ottroyé. Mais je vous supplie de croire que je scais trop bien que ses paroles sont sacréz; affin que je ne parle de l'honneur que j'ay de luy estre ce que je suis, ou il accorde bien ses choses et semblables à tant d'autre; mon apprehension est seulement celle que, comme les morts et les absents sont en mesme paralelle, que les malveillants - les traits desquels j'ay assez senti present - ne nuisissent plustot a mon innocence, tandis que je suis absent. C'est ce quy me fait faire ces precautions, et vous dire librement - quoyqu'a l'insceu de Monseigneur mon pere et de Madame ma mere - que je retiendrois plustot laditte compagnie que de la voir tomber en d'autres mains qu'en celles de mon lieutenant. A quy, moyennant le bon plaisir et la faveur de Monsieur mon oncle, puisque je l'ay promis, je tiendray aussi ma parole. Soyez y donc, Monsieur, mon second, je vous en conjure, et croyez fermement que je ne me laisseray devancer a homme du monde en la qualité que je porte sans fard .... De Montfort, ce 24 Juin 1640.

2420. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Men zegt te Gent, dat Arras belegerd wordt, maar in brieven uit Frankryk wordt er niet van het beleg gesproken. De Spanjaarden zijn erg boos, dat er van de wallen van Gent niet op ons geschoten is. ‘Dans la lettre de M. Vane[4], en date du 31e de May viel stile, portée par M. Goring[5], et alleguée par M. de Heenvliet il y a en effect ces paroles: ‘Je ne doubte pas que le Sieur de Homflite[6] ne sera redepesché vers

1) Zie I, blz. 363.
2) *jaçoit* = *quoique*
3) Willem van Oranje.
4) Sir Henry Vane (1589-1655) was secretaris van Staat in Engeland.
5) Zie II, blz. 277.
6) Lees: *Heenvliet*

vous en cinq ou six jours, et à son contentement'. Au camp à Maldeghem, ce 24e de Juin 1649.

2421. D. de Wilhem. (L.B.)

Lucullus[7)] is niet in den Haag; daarom heb ik u de uittreksels *de*

7) Zie No. 2399.

Sophronisco niet kunnen zenden. Wij zijn eenigszins ongerust over den afloop van het geschil met den Koning van Denemarken[1], ook al omdat men uit Hamburg schrijft, dat hij geld van Spanje heeft aangenomen: 'On croit que le Duc de Holsteijn[2] pourra accommoder aysement ce different, et neantmoins on a par resolution expresse refuse a nos ambassadeurs les lettres de creance qu'ils ont demande pour ce subject de Messeig.rs les Estats Generaulx. La pluspart d'iceux ignorast tout a faict l'instruction qui leur a este donnee; ils ont de la peine a comprendre qu'il soit expedient de leur envoyer les creditives au Duc de Holstein. Et a vray dire, si ce n'est qu'il conste que le Roy desire de sortir hors de ce mauvais pas, il y a apparence que l'authorite dudit Duc servira de bien peu de chose. Si nostre ministre eut voulu agir, il me semble qu'il eut eu tant de fortes raisons pour fleschir le Roy que force luy seroit d'y consentir, et ne crois pas certes que ce fascheux noeud se puisse desnouer plus dextrement ny plus pres des intentions des parties que par son moyen'..... 24 de Juin 1640, de la Haye.

2422. Aan J.A. Bannius. (K.A.)

Quam vana suspicione dubitaveris imponere tibi Gallos destinasse, tandem comperis. Serio nimirum hoc agit omnium literarum, artium atque artificum proxeneta Mersennus, ut, collatis cantionibus tuis[3] et Gallorum, animi auditorum arguant, utrae majorem in se impetum faciant. Quid ex theoriae fundamentis ipse praestiteris, tute nosti; ut Boëssettius[4] eosdem versiculos casu vel consuetudine expresserit, hic habes, subjunctis alijs mere tristibus ac luctuosis, ut, si libet, alterum hoc vestri periculum inter vos faciatis nobilissimi athletae. Gallicum enim exemplar mehercule ne fucum rursus extimescas; jamnunc in potestate mea est, uno cum *μινυρισμῷ*, cuius rei fatendum est mortales illos longe peritissimos esse, natura simul atque habitu. Vellem primus omnium artifex Varennius[5] non te fefellisset. Expertus esses, quam volubili ac suavi severitate gutturi imperent, auribus omnium et exquisitissimae doctorum attentioni satisfaciant. Expectas tua de cantione quid senserim; ego vero magis expecto, ut me edoceas, ad quam amussim, quibus ad scientiam factis natisve vocabulis disserere me de omni modulatione deceat. Compendium, inquam, quod promiseras[6], avide expecto, mox animi mei sensum congruis verbis ac sententijs et bona item fide expositurus.

1) Nl. Christiaan IV. Er waren weer onaangenaamheden over den tol bij de Sont. Willem Boreel, Albert Sonck en Epens van Aylva werden daarom naar Zweden gezonden, om gezamenlijk met dat rijk te protesteeren tegen dien Deenschen tol.
2) Frederik III (1597-1659), Hertog van Sleeswijk-Holstein-Gottorp, was een zeer verlicht en geleerd vorst.
3) Zie No. 2370.
4) Antoine Boësset (1585-1646?) was als intendant der muziek, later ook als raad en hofmeester, verbonden aan het Fransche hof. Hij heeft vele liederen uitgegeven, de muziek voor vele balletten gecomponeerd en ook een werk over de geschiedenis en de theorie der muziek geschreven.
5) Zie No. 2294 en 2299.
6) Zie No. 2370.

Superest, ut mirabili puellae Mariae Schurmannae exemplar horum omnium meo nomine et Mersenni transmittas, instructus amanuensi musico apprime sedulo atque eleganti. Iubet hoc reverendus pater, et non nihil causae est, cur ad ipsam virginem scribere detrecto mea manu, frustra id expertus aliquoties, postquam sibi nescio quem de viduitate mea scrupulum injecit, ridiculum hercule et ineptum. Quod me suspicantem, cum non rescriberet, amici insuper cum risu monuere. Musicae novos characteres nuper a Mersenno mihi datos ad eandem virginem, si placet, perferendos curabis; mihi nondum tanti fuere, ut exscribendos dederim. Publici aliquando juris ista sub currente praelo fient. Maldeghem, 26 Junij 1640.

Si quid rescribis, domi meae et soli cognatae Catharinae Zueriae[1] commendari tute poterit.

2423. H. Bruno. (L.B.)

In uw fraaien tuin wandelende, dacht ik er over, of het niet nuttig zou zijn, dat de jongelieden elkaar telkens examineerden; men zou dat door belooningen kunnen aanmoedigen. En om dikwijls met hen naar Voorburg en in de winkels te gaan, om de namen van allerlei voorwerpen te leeren en ook de Latijnsche namen. Hagae-Com., VI Kal. Quintil. (= 26 Juni) CIↃIↃCXL.

2424. H. Hondius[2].

Soo haest als UE. schrijvens bequam, hebbe de bladen van het groote Ghent byeen geplackt. Omtrent twee ueren te vooren soo bequam per bode van Ghendt dese twee bijgaende teeckeningen, het eene van Duynkerck, het ander van Oostende, waeromme hebbe gedacht, oft syne Hoochheyt deselve mede mochte van doen hebben, oft ievers te passe komen, die mede te senden; wenschte, mede iets mochte ofte coste toebrengen, naer myn vermogen, tot vorderinge van de goede saecke, om eens te sien ons vaderlant verlost van die swarte specken; sy souden wel goet hollants leeren in Vlaenderen. Isser noch iets, waermede syne Hoogheyt can dienen, ben sijnen ootmoedigen, die niet liever soude wenschen. Aengaende ons *Flandria*, dat is verre gekomen; *primus tomus* is alreede gedruckt, syn aen *secundo*. Wy hebben moeten plaetse laten voor de forten van Issendyck, Philippine, Axel, Ardenborg, etc. Ick hoope, dat syne Hooghheyt noch consent sal geven ondertusschen, om die in plate te mogen brengen na sijne teeckening; sonder mate by te stellen souden niet grooter wesen als dit quarto blaedtgen. UEd. gelieven noch eens een goet woort ten beste te spreecken. De tijt dringt mij, dat moet afbreecken, 't welck my leet is soo moet haesten; hadde noch t een en t ander van *Flandria* te seggen. Ondertusschen soo bevele UEd. in de protectie Godes, biddende Godt de Heere, hy syne segen gelieve te verleenen tot de desseinen van Syn Hoogheyt en hem bewaren voor alle ongelucken. Amen ..... In Amsterdam, den 26 Juny 1640.

Bidde, my de gesonden teeckeningen van Duynkercken en Oostende mogen wedergesonden worden; connen werden gecopyeert. De stadt van Gendt behoeft niet.

1) Zie II, blz. 251.
2) Het is onbekend, waar het Hs. zich bevindt, maar de brief is uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, IX, 1891, blz. 192.
Zie over Hondius, II, blz. 222.

2425. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De heer d'Estrades[1] heeft heden Z.H. medegedeeld, dat Arras belegerd wordt. - ‘Ce maudit canal fut encor devant deux jours visité par M. le comte Henri de Frise et le S.r de Beverweert[2], Perceval[3], et autres, et semble, plus on le recognoit, plus on en trouve l'entreprinse desesperée, tant se prevault l'enemi des eaux qui en couvrent une grande partie des bords; touts antres endroicts estants occupez, guettez et gardez à merveille, et nommément entre Gand et le Sass, où furent ces derniers Messieurs’. - Wij zullen hier wel niet lang meer blijven. Er zijn vele zieken in het leger, maar dat komt vooral door dronkenschap, enz. Au camp à Maldeghem, ce 27e de Juin 1640.

2426. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Eergisteren avond was Z.H. heel goed en hield zich wel twee uren bezig met de inrichting der tuinen en gebouwen van Honselaersdijk. Den volgenden morgen echter, toen wij zouden opbreken, voelde hij zich zwak. Ik ried hem aan, de reis per rijtuig te doen, maar hij is toch te paard gestegen, is van Maldeghem naar Eeckeloo gereden en heeft daar het heele leger laten defileeren. 'S avonds had hij een beetje koorts, maar nu voelt hij zich weer beter en is van morgen om acht uur te paard hier aangekomen. - ‘En ce qui se va entreprendre, soubs la faveur de Dieu, M. le comte Henri aura encor le devant, et comme dès hier au soir il partit d'Eeckeloo vers Philippine, pour donner ordre à son embarquement, aussi en partira-il le premier, aveq des trouppes, canon et munitions de guerre, pour se joindre à un rendezvous aveq M. de Haulterive, et tenter des commencemens où toute l'armée les doibt suivre’. Au camp à Assenede, le dernier de Juin 1640.

2427. Prinses Amalia van Oranje[4]. (H.A.)* aant.

Je vous prie de me mestre beintost hor de la peine ou vous m'auviés mie touschant la sante de M. le Prince, qui m'a tousche si sensiblement que je ne peu estre en repos, si vous ne me mandes le contraire, et je vous prie qu'il puis estre le plus promte qui sera possible et le plus souvant. Je confais qui m'a si fort surpriesce que je ne le serois expriemer, et veux esprer que le peu du mall qu'il a santie se schansera a une grande victoir, qui luy est souhaite de tout le persones qui l'honnoret, et par conseequens person plus que moy, qui a part a tous qu'il arive de bein ou de mall. Avec ceste esperansce je vous asure que je suis veritablement .... Le 2 de Jullet (1640)[5].

1) Zie II, blz. 358.
2) T.a.p., blz. 186.
3) T.a.p., blz. 282.
4) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, III, blz. 250.
5) Het jaartal is er door Huygens bij geschreven.

2428. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is veel beter. - 'Mons.r le comte Henri donq s'embarqua avanthier à Philippine aveq 47 compagnies d'infanterie, douze de cavallerie et six demi canons aveq quelques autres petites pieces. Son ordre porta, qu'il eust à se joindre aveq 27 compagnies qu'avoit M. de Haulterive devant le Polder de Namur, et eux deux ensemble à marcher vers Hulst, pour s'y emparer, l'un du fort de Nassau, et l'autre de celuy du Moervaert. Selon le compte des vents et marées il peut avoir mis pied à terre hier environ midi, et paroist bien, que nonobstant les grosses pluyes il a marché tost apres, car dès les onze heures de nuict on a entendu force canonades et mousquettades aux endroits où il debvoit donner [l'attaque]. De sorte qu'à toute heure nous attendons sçavoir quel succes Dieu leur aura donné. - Pour S.A. il partit aveq l'armée hier à midi d'Assenede vers Philippine, où, au lieu de trouver un nombre de bateaux bien arrangez pour l'embarquement, il rencontra la plus grande confusion du monde, chascun estant le billet à la main à chercher encor son bateau, et n'y en ayant presque un seul à porter les chariots ou les chevaulx d'artillerie et autres necessitez. Chose qui mit S.A. en si grand desespoir de pouvoir faire voile aveq la marée de la nuict, qu'il fut sur le point de mander au comte Henri, qu'il eust à songer à luy, afin qu'aucun inconvenient ne luy arrivast, parce que, pour l'armée, il n'y avoit aucune apparence qu'elle arrivast aujourdhuy au Polder de Namur, à cause de ceste estrange confusion et desordre au faict des bateaux. Mais enfin S.A. resolue de s'acheminer, quand ce ne seroit, dit il, qu'aveq les seules espées, pressa tout le monde à s'embarquer tant qu'il fut possible, et ainsi de grand matin a faict voile aveq tout ce qui s'est peu embarquer, et le vent servant tres-heureusement, il semble que devant midi pourrons arriver audit Polder de Namur, où asseurément M. le comte Henri nous souhaitte bien. - J'envoyeray ceste lettre dès qu'y serons arrivez, ne le pouvant plustost, et y adjousteray ce qui sera passé ceste nuict. Au bateau de S.A. en faisant voile entre le païs de Ter Goes et le Polder de Namur, 2e de Juïllet 1640.

Voyci qu'en chemin faisant le sergeant major Bijma[1)], envoyé par M. le comte Henry, vient de dire à S.A. que nonobstant les mesmes difficultez qu'ils avoyent eu aux bateaux, sans avoir peu mener un seul cheval d'artillerie, ils avoyent marché hier au soir sans canon ni cavallerie, et que le fort de Nassau desjà s'estoit rendu à M. de Haulterive.

Et nous voyci à l'ancre devant le Polder de Namur, où on va mettre à terre les trouppes en diligence, à mesure qu'elles arrivent. Sur quoy ne rencontrant d'autres nouvelles, je laisse partir ce messager à telle premiere commodité qu'il pourra prouver' (?). - Z.H. voelt zich heel goed.

2429. J. Wijts[2)]. (H.A.)

Ik ben niet ziek, maar voel mij toch volstrekt niet goed en hoest erg.

1) Hij werd in 1638 kapitein, in 1639 luitenant-kolonel en in 1647 kolonel. (Meded. van den Heer Wakker.)
2) Zie I, blz. 199.

Wilt gij mij bij Z.H. verontschuldigen? Ik blijf nu nog maar wat in mijne schuit; misschien word ik dan spoedig beter en kan ik Z.H. weer opzoeken en hem mijne diensten aanbieden. Ik hoop hem te kunnen bedanken voor zijne welwillendheid te St. Jan ter Steene. Mocht ik hem kunnen helpen, om die plaats te nemen! Du poldre de Namen, dans mon bateau, le 3e de Juillet 1640.

2430. J. Wijts. (H.A.)

Het doet mij zeer veel genoegen van u te hooren, dat Z.H. zooveel belang stelt in mijne ongesteldheid. ‘Je suis mary d'entendre que le Moervaert n'a pas este au commencement attacqué vivement aussy bien que le fort de Nassau; c'eust esté l'ouverture à la grande besoingne. Astheure je crois bien que les ennemis s'assembleront de tous costés pour faire resistance a nos desseings. La resolution, peust estre, de les vouloir attacquer où ils sont astheure, les feroit bien prendre la resolution de changer leur poste à Steken, ou d'hasarder le pacquet, de quoy je m'en doubte fort. Le bon Dieu veuille le tout conduire a son honneur, au bien publicq et à la gloire de son Alt.ze. De mon bateau au poldre de Namen, ce 3e de Juillet 1640.

2431. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Comme hier l'armée eust mis pied à terre, S.A. la fit promptement marcher vers deçà, d'où Mons.r le comte Henri venoit de desloger, pour se joindre à M. de Haulterive, selon l'ordre que S.A. luy en avoit envoyé du bateau par le sergeant major Bijma[1)], qui, comme j'eus l'honneur d'escrire hier à V.A., avoit porté la nouvelle de la prinse du fort de Nassau. Pour le fort du Moervaert qu'il importe esgalement ou plus d'avoir, M. le comte Henri n'avoit pas trouvé à propos de le faire attaquer la mesme nuict, pour des raisons dont il a sceu rendre bon compte à S.A. - Tant y a que l'enemi ne nous ayant pour encor que d'un costé, a moyen de pourveoir sa ville tant qu'il luy plaist, et quant et quant amasse d'heure à autre des trouppes à pied et à cheval au païs ferme, qui est vers S.t Jans Steen, où il[s] nous en font paroistre en plusieurs assez grands bataillons. - S.A. fut hier visiter ledit fort de Nassau, qui est une grande redoutte de brique, qui ne debvoit pas se rendre à si bon marché qu' ont faict les enemiz, mais ceincte d'un meschant ouvrage de terre palissadée, qu'ils ont assez bien defendu. L'eau salée des païz inondez monte tout contre le pied de ladite redoutte. Parquoy S.A. a trouvé bon qu'à ce soir vers les dix heures, quand la marée sera basse, M. le comte Henri s'avance du long de ce rivage, où l'enemi a paru tout aujourdhuy, devant une autre redoutte, laquelle il est question de prendre, pour de certains avantages qu'il fault tascher d'occuper, et oster aux enemiz. Ceste nuict nous aurons nouvelle de ce qui s'y sera passé, et je tiendray ceste lettre ouverte jusques à demain au matin, pour en faire part

1) Zie blz. 53.

à V.A.' - Z.H. voelt zich goed. Au camp à Kuijtaert, à deux heures de Hulst, ce 3e de Juïllet 1640.

Ce jour, 4e de Juïllet, estant donq arrivé, je doibs dire à V.A. qu'hier au soir, environ les onze heures, à la marée basse et au clair de la lune, on a commencé à marcher vers lesdits ouvrages de l'enemi, et d'abord l'ouvrage de terre d'autour de la redoutte a esté emporté. Mais comme la dessùs on a voulu avancer, l'enemi ayant faict couler des trouppes derriere la digue à nostre gauche, il s'en est servi si à propos, qu'il en a couppé le devant de noz trouppes de celles de derriere; à quoy M. le comte Henri de Frise accourrant, il receut promptement un coup de pistolet qui entre par les reins et sort par devant vers en hault. Son cheval là dessùs se cabrant, il fut jetté par terre, et beaucoup de cavallerie passa sur luy. Toutefois il en fut retiré, et se trouve encor bien vigoureux, mais on ne sçait que juger de ce qui peut avoir esté blessé au dedans. Lesdites trouppes avancées se retirants aussi, et de bonne façon, dans ceste meslée il s'est rendu beaucoup de combat, et plusieurs officiers y ont esté blessez, quelques uns aussi tuez. Le S.r de Franckenburg[1] entre autres ni son lieutenant Wageman ne paroissent point, et croid on que ce sera du premier que parlent les enemiz qui ont envoyé dire qu'il nous est permis de venir recognoistre le corps d'un comte de Nassau. Le fils de M. Haren[2] commandant la compagnie de M. le comte Henri est mort aussi, item le lieutenant coronel Machwits[3], et quelques autres officiers de ce regiment aleman, qui a eu l'avantgarde, qu'on ne sçait pas tous encor. D'entre les volontaires le jeusne du Mets[4] est blessé à mort. M. de Beverweert[5], qui n'y estoit que par affection et a rendu beaucoup de service, s'est trouvé longtemps aveq quelques mousquettaires qu'il avoit amassez au dedans de la digue contre autant de mousquettaires enemiz, qu'il prenoit pour des nostres, jusques à ce qu'estants cognuz, le S.r Ysselstein[6] et nozdits mousquettaires se ruerent dessùs, et les defirent presque tous. Des enemiz nous avons prisonniers quelques officiers espagnols du regiment de Sayavedra, qui a le plus combattu; entre autres le fils de Lucas Cayro, blessé à mort, et un autre capitaine nommé Peralta, aveq bon nombre de soldats, sans qu'on puisse encor bonnement sçavoir ce qui est demeuré sur la place de part et d'autre. Par conclusion, tout n'est rien, si M. le comte Henri peut eschapper, comme nous esperons. J'en manderay plus de particularité à V.A., quand sa playe aura esté mieux recognue, comme aussi de toute autre circonstance de ceste rencontre, où nous avons laissé une petite piece, les charetiers ayant fuy aveq leurs chevaulx, et en fust allé de mesme d'une autre, sans que M. de Beverweert l'eust faict retirer à force de bras. Pour sa personne il n'a aucun mal, et je pense qu'il en va escrire à Mad.e sa femme[7].

1) Hij komt in 1632 als ritmeester voor en werd in 1650 'gelicentieerd'. (Meded. van den Heer Wakker.)
2) Willem van Haren, de vader, komt in 1632 voor als ritmeester en werd later sergeantmajoor. (Meded. van denzelfden.)
3) David von Machwitz was in 1632 kapitein eener compagnie voetknechten, werd in 1635 sergeant-majoor en in 1637 luitenant-kolonel. (Meded. van denzelfden.)
4) Zie over Du Metz, den vader, II, blz. 260. De zoon wordt daar ook genoemd.
5) Zie II, blz. 186.
6) Zie I, blz. 382.
7) Beverweert was in 1630 getrouwd met Elisabeth, gravin van Hornes.

2432. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*[aant.]

A ma postdate d'à ce matin, que V.A. aura, j'espere, receuë devant ceste, je n'ay gueres de chose à adjouster, touchant le combat de la nuict passée, la pluspart des recits confirmants à peu près ce que j'en ay specifié. Je parle de la pluspart; car en une confuse meslée arrivée de nuict, il n'est possible que toutes histoires s'accordent sans varier. Pour la perte des enemiz, qu'on a de la peine à sçavoir ordinairement, Mons.r d'Isselstein, qui a esté de la meslée aveq son regiment, a voulu asseurer aujourdhuy S.A. et le prouve par des indices bien considerables, qu'elle est de plus grand nombre que la nostre. Leurs prisonniers sont pres de quatre-vingt. Aujourdhuy on a eslargi sur sa parole le capitaine de cavallerie Louis Cairo[1)], griefvement blessé par la teste, de sorte qu'à peine estime-on qu'il en reschappe, et M. Morgan[2)], qui a longtemps cognu le pere, l'a obligé de toutes sortes de courtoisies, mesmes a esté cause de son eslargissement. Chose qui deplaist à d'autres, sachants comme ces Espagnols n'ont presque donné quartier à pas un des nostres, mais tout tué ce qu'il[s] ont peu; par où il arrive qu'à ce qu'on dit, ils n'ont que peu de prisonniers. De quoy, peut estre, demain nous aurons plus de cognoissance par un trompette qui en doibt revenir. - Monsieur le comte Henri a raisonnablement bien supporté la longue traicte qu'il a esté obligé de faire dans un brancart depuis son quartier au Polder de Namur, où il a esté pansé pour la seconde fois, ceste apresdisnée, sans que les chirurgiens et medecins puissent juger, comme ils l'avoyent apprehendé, que la foye ayt esté offensé. Mais la bale, qui n'est pas sortie, comme on avoit dit, se cerche encores en vain, et, ce qui donne le plus d'apprehension aux experts, c'est qu'on luy a senti un peu endurcir le ventre, à quoy on tasche de pourveoir et remedier par des frequents lavements. Il n'est pas sans fiebvre, mais Charles, le valet de chambre, que S.A. y avoit encor envoyé ceste apresdisnée, tesmoigne l'avoir trouvé beaucoup plus vigoureux qu'au matin; mesmes il ne ne s'est peu empescher de luy compter toute son avanture, de fort bon sens, et d'une voix forte et claire. Le bas du corps est tousjours chaud, mais il ne le sent gueres, ce qu'on espere encor provenir de ce qu'il a tant esté foulé; car, à son dire mesme, il a couché plus d'une heure le ventre à terre, et trois fois la cavallerie a passé sur luy. Une fois quelque soldat des nostres commença à luy vouloir fouïller les pochettes, et à luy oster son espée, mais il s'y opposa rudement, disant: *Ghy*, *sacramentsche schelm*, *dat u de duijvel haele; siet ghij niet wat ghy doet; ick sal u strax over den copp houwen*. Sur quoy l'autre le recognoissant, ou de seule peur, peut-estre, s'enfuit, et le laissa encor là en ceste miserable posture. Ce recit est de luy mesmes. D'autres y adjoustent, que le coronel Starckenburg[3)] le voyant par terre, envoya veoir si c'estoit quelque soldat de son regiment, et que celuy qui en approcha le recognut le premier. Devant que Charles partit d'aveq luy, il voulut à force se faire mettre hors du lict, disant n'en pouvoir endurer la chaleur; a aussi de

1) Zie blz. 55.
2) Zie II, blz. 82.
3) Jhr. Epko Tjarda van Starckenborch werd in 1633 sergeant-majoor, in 1639 luitenantkolonel en in hetzelfde jaar kolonel. Hij was bevelhebber van Coevorden. (Meded. van den Heer Wakker). Starckenborch was gehuwd met eene dochter van Junius, den secretaris van Frederik Hendrik (vgl. I, blz. 206).

l'alteration continuelle et boit souvent. Il est à craindre et esperer que dans demain on pourra presque veoir, ce que Dieu voudra faire de ce digne cavalier, que toute l'armée pleure, et tout l'Estat a bien raison de regretter.

De ces autres blessez le ritmaistre Bolswing[1] et le jeusne S.r du Mets[2] sont trespassez aujourdhuy, ce dernier en presence de son pere aveq tesmoignages de grande repentance de sa vie passée. Il disna hier aveq nous, et m'entretint unc demie heure aveq des ardeurs estranges pour le combat, qu'il craignoit tousjours qu'on remist à une autre fois. Le S.r Aber Crommie[3], capitaine de cavallerie escossois, est mort aussi. Du S.r de Franckenberg on ne doubte plus, sur le deschiffrement qu'un trompette en a faict; le ritmaistre Wenghe[4] ne semble aussi pas en debvoir eschapper. Et pour l'infanterie il y a fort peu d'officiers du regiment de M. le comte Henri qui ayent eschappé la mort ou la blessure, sans compter ceux des deux autres regiments, de Starckenburg et Eerentreiter[5]. Mais de l'infanterie et de la cavallerie on tesmoigne esgalement que l'une et l'autre y a faict des merveilles. Comme a bien faict particulierement M. le jeusne comte Guillaume[6], qui n'y estoit que volontaire, et a eu deux chevaulx tuez soubs luy, et le troisiesme blessé. Les S.rs de Varicarville[7], de Haucourt[8] et de S.t Hibar[9] y ont aussi tres dignement servi, ce dernier ayant receu quelque legere blessure au bras, mais qui ne l'incommode aucunement. Varicarville a eu son cheval fort blessé. Tout ne seroit que bien, si pouvions sauver nostre unique comte, que Dieu vueille, si c'est pour son bien et le nostre. Au camp au Cuijtaert, le 4e de Juillet 1640.

2433. D. de Wilhem[10]. (L.B.)

Gij hebt mij al meer over het vliegen van duiven geschreven. De zaak is, dat, als b.v.Z.H. voor Hulst is, ‘s'il desiroit vistement donner a entendre quelque nouvelle a l'Escluse ou dans quelque autre ville, il faut prendre quelque pigeon qui soit esclos et nourri dans quelque pigeonnier de ladite ville, et il est expedient de le faire mettre en une cage ou panier couvert et le porter en icelle jusques au lieu ou S.A. est et illec le mettre en liberte et nourrir dans une chambre obscure, jusques a ce qu'on desire qu'il face l'office de messager. Alors vous pourrez escrire les nouvelles que S.A. commandera en charactere menu, comme vous fistes au siege de Maestricht, et faire un roleau du billet et l'attacher sous l'une des ailes de pigeon, non pas par dehors, car autrement

1) Frans van Bolswyn komt in 1632 als ritmeester voor. (Meded. van den Heer Wakker.)
2) Zie blz. 55.
3) Alexander Abercromby deed 22 Nov. 1638 den eed als ritmeester. (Meded. van denzelfden.)
4) Jhr. Boycke van der Wenge was in 1631 ritmeester der kurassiers. (Meded. van denzelfden.)
5) Zie II, blz. 291.
6) De latere Willem II.
7) Hij wordt ook genoemd, II, blz. 456.
8) Misschien dezelfde als de op blz. 24 genoemde.
9) S.t Ibal wordt ook genoemd, II, blz. 470.
10) No. 2433 a. Met een brief van 5 Juli (L.B.) zond hij ‘billets de pigeonneaux’.

il se met a becqueter sur le billet et tasche de l'oster, et luy donner le vol. Ce pigeon s'envolera a son pigeonnier ou il a este couve, nourri et où il a ses petits. L'affection qu'il porte a iceux cause qu'ils usent toute diligence pour se rendre parmi eux. Voila toute l'histoire'[1]. Men moet dan opletten, of de duif op het slag terug is gekomen. Ik schrijf dit in de roef van de trekschuit in de buurt van Dordrecht. De heer de Saugey[2] zal u dezen brief ter hand stellen[3].

2434. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Over de ongesteldheid van Z.H. eenige dagen geleden heb ik de waarheid gezegd, zooals Uwe Hoogh zelve mij bevolen had. Z.H. is nu heel goed en heeft gisteren erg gelachen om eenige aardigheden van den heer van Terestein[4], die hier stukken uit Engeland is komen brengen, waarmede wij een paar uren bezig zijn geweest. Over die stukken zal men ook in den Haag nog moeten beraadslagen, want er zijn daarbij allerlei moeilijkheden.

'La guerison de M. le comte Henri a commencé depuis la nuict passée à s'esloigner du desespoir, où presque tous les chirurgiens, et Vallensis[5] mesmes, inclinoyent hier au soir'. Hij is in alle opzichten veel beter. De ritmeester Wenghen[6] is gestorven. De heer Abercrombie[7] is zwaar gewond, en Franckenburg[8] schijnt gevangen, doch niet gewond te zijn. De vijand gedraagt zich zeer onbeleefd en laat geen enkelen tamboer of trompetter teruggaan, van wien wij iets kunnen hooren. Au camp à Cuijtaert, ce 5e de Juïllet 1610.

2435. Aan Heenvliet[9]. (H.A.)

Sedert Z.H. te velde is, hebben wij van u zeven brieven ontvangen, van 25 Mei tot 26 Juni gedateerd. Door de drukte hier is Z.H. nog niet in de gelegenheid geweest de beide laatste brieven te beantwoorden, maar hij zal u spoedig bericht zenden. Au camp à Cuijtaert, le 6e de Juïllet 1640.

1) Het denkbeeld, om in den oorlog duiven als boodschappers te gebruiken, was niet nieuw; reeds tijdens het beleg van Leiden was het toegepast. In de *Memoires de Frederic Henri* (blz. 48) is over het beleg van Grol (1627) het volgende opgeteekend:
'Un cas assez extraordinaire arriva durant ce Siege, à sçavoir que deux Soldats envoyez par ceux de la Ville au Conte de Berg avec deux pigeons, par le renvoy desquels ils prioyent de leur faire entendre quelle esperance ils pouvoyent avoir d'estre secourus, un de ces pigeons fut tué par cas fortuit par un Soldat François, qui ayant trouvé une Lettre qu'on luy avoit attaché sous l'aisle l'apporta au Prince quant et l'oiseau. Par la lecture on apprit le peu d'apparence de secours qu'il promettoit à ceux de la Ville, ce qui leur estant monstré, les obligea tant plustost à conclurre le Traicté'.
2) Misschien De Saugey, die in 1641 sergeant-majoor werd. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) De brief heeft geen datum of jaartal, maar Huygens teekende er op aan: R. 5 Julij, Cuijtart.
4) Vgl. I, blz. 363.
5) T.a.p., blz. 274.
6) Zie blz. 57.
7) T.a.p. - Hij was dus niet gesneuveld, zooals daar bericht wordt.
8) Zie blz. 55.
9) Kopie. - Heenvliet was in Engeland gebleven, om verder te onderhandelen over het huwelijk van den lateren Willem II met Maria Stuart.

‘Ick werde naer den Haghe gesonden, ende vertreck merghen met den dagh, om te gaen confereren met de heeren U.E. bekent van poinct tot poinct, daeruyt sal resulteren een' nieuwe instructie voor U.E., die ick sal trachten te spoedighen, soo veel mogelick wesen sal. Maer daer vallen all verscheiden consideratien van gewicht *hinc inde*’.

2436. D. de Wilhem. (L.B.)

De luitenant Saugey zal u mijn brief over de duiven[1)] hebben gegeven en gisteren verzond ik de kleine briefjes[2)]. Gij moet de duiven eerst zonder briefje laten vliegen. ‘Je scay qu'on a en fort peu de temps du Grand Caire a Constantinople des nouvelles tres asseurees de ce qui se passe. Mais de ceci je ne scay, s'il sera bon d'en parler a S.A. Car si sa curiosite vous fist escrire a M. Haga[3)] et que celui ignorast que cela est vray, je serois mal accoutre et ne serviroit qu'a me decrediter *apud Principem pronum deterioribus*, a quoy enfin vous auriez regret. Il me suffit d'avoir este eschaude par de la canaille. Je vous renvoye la lettre du hierarchique[4)]. *Ηάντα μία κόνις*. Les observations sont de M. de Saumaise, mais du stile de M. Hierarchique’ ..... Ce 6 de Juillet 1640, a la Haye.

2437. D. de Wilhem. (L.B.)

De brieven van Parijs behelzen niet veel nieuws; daarom heb ik ze van Lucullus[5)] niet opgevraagd. Het heet, dat de Franschen in Augustus meester zullen zijn van Arras ..... ‘Jean Livenss me mande, “dat den doeck geschickt ten dienste van S.H. van den overleden H. Rubbens gans onbegost is[6)]. Simpelyck staet er achterop: Hage, met kryt. Het myne is Godt lof wat veerder gebracht, die ick hoope, dat Hage .....[7)] in den Hage .....[7)] orderen sal. Is t S.H. genaedige .....[7)], dat ick staech ofte gedurich aen syn stuck schildere, sal niet manqueren synen last te volbrengen, maer laete het om reden wat in de handt, opdat het met lust tot meerder perfectie soude commen.” *Hactenus ille*’. 7 Julij 1640, a la Haye.

2438. Aan F. van Aerssen[8)]. (K.A.)

Op bevel van Z.H. haast ik mij naar den Haag, om met Mevrouw en u te overleggen, wat voor antwoord de heer van Heenvliet moet hebben. Wij moeten dan eenige artikelen en instructies vaststellen, volgende op die, welke door u zijn gemaakt. Z.H. verzoekt u, als gij uit de stad mocht zijn, voor één dag terug te keeren en ons te helpen bij het opstellen van dien belangrijken brief. Ce 7e de Juillet[9)].

Mijn jacht danst zoo, dat ik nauwelijks kan schrijven.

1) No. 2433.
2) No. 2433 a.
3) Zie I, blz. 368.
4) Daarmede is Rivet bedoeld.
5) Zie No. 2399.
6) Zie No. 2394.
7) Er is hier een gat in het papier.
7) Er is hier een gat in het papier.
7) Er is hier een gat in het papier.
8) Kopie. - Zie No. 2435.
9) Jaartal en plaats ontbreken.

2439. A. Baron van Wachtendonck[1]. (L.B.)

Wilt gij aan brenger dezes, den ontvanger van den huize van Wissen Hoeckelum, uw vertrouwen schenken met betrekking tot hetgeen hij u zeggen zal over de sauvegarde voor baron van Hoendsbroeck[2] voor zijn huis in den Haag en voor het huis Wissen van baron van Loë[3]? De Cranenburg, ce 8 de Julet 1640.

2440. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren ben ik 's morgens om zeven uur uit Rotterdam gegaan; na zonsondergang kwam ik in den Polder van Namen en toen te paard om half elf bij het verblijf van Z.H., die uit was om bevelen te geven, maar om één uur terugkwam en zeer verwonderd was, mij zoo spoedig terug te zien[4]. 'D'abord comme S.A. eust leu les lettres de V.A. et de M. de Sommelsdijck, elle se fit mettre au lict, et y entendit mon rapport tout au long, à quoy je ne pûs adjouster pour l'heure que la lecture des nouveaux articles, S.A. accablée de sommeil - car le jour venoit - remettant l'instruction à ce matin. Enfin ayant bien entendu et resumé le tout, [S.A.] s'est declarée fort satisfaicte de la besoigne, n'y reprenant que fort peu de chose, et quasi partout en conformité des opinions de V.A. et de ce que j'avoy osé y adjouster ou advertir du mien. De sorte que pour les sommes S.A. demeure condamnée, et contente de sa sentence, apres quoy j'espere que le reste sera fort facilité en Angleterre. Ceste apresdisnée S.A. m'a encor envoyé communiquer le tout à M. Terestein, qui pareillement y a trouvé beaucoup de goust; de sorte qu'à ce soir seulement j'ay eu ordre pour demain, de raccommoder les endroicts où S.A. a passé ce peu de censure, pour aussitost mettre le tout au net et envoyer la depesche au Sr de Heenvliet'.

Onze Spaansche gevangenen zijn teruggezonden. De heer van Frankenburg[5] is geheel gezond teruggekeerd, maar Wagheman, zijn luitenant[6], is gisteren aan zijne wonden gestorven. De Schotsche ritmeester[7] zal er wel bovenop komen, maar de geneesheeren maken zich zeer ongerust over graaf Hendrik. Het leger staat gereed, om te vertrekken, maar bijna 200 schepen zitten vast in het zand, zoodat wij moeten wachten op den springvloed van de volgende week. Zoodra de brief voor Engeland gereed is, zal ik er Uwe Hoogh. van in kennis stellen. Au camp au Cuijtaert, l'onziesme de Juïllet 1640.

2441. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*[aant.]

.... 'il a pleu à Dieu de retirer à soy M. le comte Henri[8] à ce matin

1) No. 2439 a. Een brief van 10 Nov. (L.B.) bevat een bedankje.
2) Zie II, blz. 396.
3) Degenhardt Bertram von Loë was Keurbrandenburgsch hofmaarschalk en baron van het Heilige Roomsche Rijk.
4) Den 7den Juli was Huygens door den Prins naar den Haag gezonden.
5) Zie bl. 55 en 57.
6) Zie blz. 55.
7) Nl. Abercrombie; zie blz. 55 en 58.
8) Hij was 29 jaar oud.

sur les huit heures, apres deux ou trois defaillances de coeur qu'il avoit desjà eues ceste nuict, et un soudain et estrange changement qui luy estoit venu au visage, outre des resveries frequentes, dans lesquelles il ne parloit que de faire marcher et avancer des trouppes en bon ordre. Quoy nonobstant il a eu le jugement bon sur la fin, a fort prié Dieu, et beaucoup plaint et recommandé Madame sa mere[1] à M. le comte Guillaume son frere ..... Je travaille à la depesche que V.A. sçait'. Au camp au Cuijtaert, ce 12e de Juïllet 1640.

2442. S. van Haersolte[2]. (H.A.)

Hoewel dat ick U Ed. mett mijn eigene saecken meer als te veele importuneer, soe heb ick eevenwel opt instantelick anholden van d' heer Nijkercke[3] niet kunnen ofte moegen ledich staen, U Ed. sijn versoeck te recommandieren. Het droevich ongeluck van sijn genade stadtholder[4] ontstelt mij meer als ick de penne kan doen uthgeven, ende alsoe men hier an sijn reconvalescentie twijfelt, meen ick, datte saecke in meerder achtingh bij onse nagebueren genoemen dient te werden als voor desen, ende datten baes[5] niet qualick sal neemen, datt desselfs getrouwen dienaer t'selve behartiget, in val Godt den Heere den hoechgemelten Heere stadtholder uth desen leven sal koemen te halen, t'welck ick van herten anders wensche ..... Zwol, den 12 Julij 1640.

2443. Aan Heenvliet[6]. (H.A.)

J'espere et fay estat que devant ceste vous aurez receu une autre miene du 6e de ce mois[7]; le 7e d'apres je partis pour la Haye, où apres avoir sejourné deux jours seulement selon mon ordre, j'en partis le 10e et, par une diligence extraordinaire, j'arrivay encor le mesme soir en ce quartier, chargé des pieces dont resultent celles que vous trouverez cy joinctes[8]. A icelles je ne puis rien adjouster, sinon qu'ayants trouvé de l'obscurité et de la faulte manifeste en voz copies, où il est parlé de je ne sçay quelle rente au denier vingt de l'une moitié du dot, force nous a esté d'en deviner l'intention, ainsi que la trouverez expressée en nostre 8e article, qui en effect est rude et prive noz enfants de tout benefice, la mere vivant, ce qui ne faict pas la coustume mesme d'Angleterre qui donne la gardenoble d'un enfant, et en suitte la jouïssance de ses revenuz à la mere, jusques à certain aage dudit enfant seulement. Par quoy, si nostre conjecture n'est assez juste, c'est à vous à la redresser

1) Sophia Hedwig van Brunswijk (zie I, blz. 39), de weduwe van Ernst Casimir van Nassau.
2) No. 2442 a-m. Dertien brieven, zonder datum en jaar (alle H.A.), behelzen aanbevelingen of mededeelingen zonder eenig belang.
3) Zie I, blz. 407.
4) Nl. Hendrik Casimir van Friesland.
5) Nl. Frederik Hendrik.
6) Afschrift van Huygens.
7) No. 2435.
8) Nl. de nieuwe instructie voor Heenvliet; zie *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, III, blz. 253.

selon la verité, et à stipuler la dedans les avantages que vous pourrez. Je n'en puis plus. Hier mourut nostre tres digne comte Henry, et fault s'assujettir à la sainte volonté de Dieu, qui vous garde et vous donne la bonne issue de vostre negotiation que vous souhaitte ..... Cuijtaert, 13 de Juïllet 1640.

2444. M. von Machwitz[1]. (L.B.)

Mijn vader, die 30 jaren den lande heeft gediend, is gestorven[2]; ik zou hem gaarne als kapitein willen opvolgen. Ik heb er wel ‘een vereeringhe van 400 guldens’ voor over. Graaf Hendrik van Nassau zou mij zeker hebben aanbevolen. Aernem, den 13 Julij 1640.

2445. Aan Amalia Prinses van Oranje. (H.A.)*

De hellebardier Thomas kwam gisteren uit den Haag terug, ontving de depeche en is naar Vlissingen gezonden, om vandaar naar Engeland over te steken. ‘Il n'y a changement considerable en l'instruction, sinon que S.A. n'entend pas, qu'on rompe en aucune façon sur l'instance que par avanture on continuera de faire, à ce que l'espoux aille querir sa maistresse en personne, nonobstant tout ce que j'ay peu alleguer au contraire. Mais, au prendre, Mess.rs les Estats devront rompre ce coup, et je voy que S.A. s'en rapporte aussi aucunement à cela’. - Morgen vertrekt het leger. - Uit Amiens schrijft Euskercken[3] mij, dat Arras nu geheel is ingesloten met een wal van negen voet hoog. Au camp au Cuijtaert, le 14e de Juïllet 1640.

2446. D. de Wilhem[4]. (L.B.)

‘Je vous escris ces trois mots a la haste, pour vous dire que je suis adverti et acertené que le conte Henri a escrit une lettre a Messieurs les Estats de Frise, par laquelle il leur recommande son frere le conte Guillaume[5] en cas que Dieu le retirast hors du monde. J'estime qu'il aura fait escrire de mesme a Mess.rs de Groninge, Ommelanden et Drenthe. Il me fait bien mal au coeur d'entendre le cas desespere dudit conte, et d'estre contraint de vous entretenir sur ces mauvaises nouvelles qui le disent desja mort; mais je pense que je ferois l'acte d'un nonchalant et infidelle serviteur de nostre maistre, si je ne vous advertissois point de ce que j'estime tant luy importer, et vous confesse que je serois tres aise de scavoir l'intention de nostre maistre en cette occurrence. Or ne scay je rien de sa volonte. Mais je suppose que *S.A. auroit raison d'y songer*, *attendu qu'il y a une resolution des Estats Generaulx, par laquelle on a promis d'unir ce gouvernement aux aultres, et conferer a ceste branche; je l'ay autresfois pour contenter ma curiosite copie, mais n'ay a cest heure loisir de la chercher*; tant y a que toutes

1) No. 2444 a, b. In brieven van 19 en 27 Juli (beide L.B.) biedt hij ƒ 2000 aan. - Zijn naam komt niet voor in de Staten van Oorlog.
2) Zie blz. 55.
3) Vgl. I, blz. 421.
4) De brief is uitgegeven in de *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, III, blz. 260.
5) Zie blz. 57.

les raisons d'estat et l'interest particulier de S.A. requiert que ce gouvernement et ceste milice ne demeure plus separez comme ils sont presentement, et surtout en ceste branche, si ce n'est que S.A. trouve bon de contracter quelque plus estroite alliance avec le chef d'icelle. Et quand mesme on visast a cela, seroit il inconvenient qu'il receut tout heur et honneur sous la conduite de S.A.? Que Messeigneurs les Estats des Provinces Unies s'acquitent de leur promesse, voire de leur donation, et qu'ils laissent la disposition libre a S.A. C'est maintenant le vray temps de gaigner le gouvernement de ces provinces avec bonne facon et ranger leur milice detachee, pour en pouvoir disposer aux occasions, et jouir a son aise et contentement, puisque Dieu, le droict, l'ordre et l'union de ces provinces appellent S.A. a la succession de ces gouvernemens et de ces charges. Si S.A. y veut pretendre, elle aura incontinent les villes de Frise a sa devotion et la Cour, lesquelles seront bien aises de recueillir les faveurs de S.A., pour gaigner un ou deux points de leur[s] libertez usurpees par le comte Henri. Il n'avoit pas seulement oste a la Cour l'authorite qu'elle avoit en l'election des magistrats es villes communicativement avec luy, mais aussi aux villes la disposition des charges. Les villes souloient conferer les offices *van de Gecommiteerde Raeden ende van d'admiraliteyten* a tels qu'il leur plaisoit. C'est ce qu'il leur a oste et mis le pied devant en toutes autres choses, de sorte que les villes et la Cour seront bien aises d'esperer de regaigner leur prerogatives et libertes. S.A. a aussi la bonne commodite de les catechiser par les ministres d'eglise, comme ils ont fait autant le fils que le pere, et leur faire proposer devant les yeux en quelle facon sous sa conduite les villes et la Cour de la province de Gueldre et Zutphen sont maintenues en leur privileges et fonctions des charges; les autres trois membres, Oostergo, Westergo et Sevenwolden seront facilement gaignez, quand on entrera en conventions et negotiations avec les *grietmans*. Avec la cave de S.A. on les mettra en cage, si on veut. Qu'on les parfume de tabac et de l'eau beniste de la cour, ils feront l'amour a S.A. et courront a l'envie pour estre enchainez. En la province de Groninge et de Drenthe l'affaire seroit encores plus facile. Mais le temps me ne le permet pas de vous le faire toucher a la main.'. Als ik terug ben van mijn reisje voor de verpachtingen, zal ik u op de hoogte houden. De heer van Dorp[1] is nu in het gevolg van de Prinses, maar dat zal hem niet veel helpen tegen zijne vijanden; hij bederft altijd zijne eigen zaak. 'Vous voyez que je vous escris fort librement. Si vous trouvez mon project peu utile et hors de saison, je vous prie de deschirer ma lettre, et ce sera a vostre discretion et vertu de me dire que je ne m'engage plus en tels ou semblables discours, et de recognoistre que je vous escris ces choses de bonne affection envers vous, pour l'interest de nostre maistre, hors de toute attente de recevoir aucun bien de luy pour ce subject. Je desire pour un heur singulier d'estre par la singulierement connu de vous' ..... De la Haye, ce 14 de Juillet 1640.

'Par lettres du 11 on mande d'avoir decouvert une entreprinse sur Wesel, formee par un nomme Haes, qui a luy mesme declare le tout au gouverneur, esmeu de compassion envers la bourgeoisie laquelle estoit destinee a la boucherie par ordre du Cardinal Infante. On luy avoit promis quatre mille *rycxdalers* et la meilleure maison de Wesel. La cavallerie du colonnel Waal[2], ou une partie d'icelle, y devoit assister et fortifier le parti du Roy'. - De Landgravin[3] heeft gelukkig met den Keizer gebroken. Het is te hopen, dat Z.H. aan de veiligheid in die buurt zal denken, en nu de Prinses naar Buren gaat, zullen aanvallen op onze grenzen daar wel verhinderd worden.

1) Blijkbaar Philips van Dorp, de vroegere admiraal.
2) Misschien graaf von Wahl, generaal van den Keurvorst van Beieren; zie I, blz. 303.
3) Nl. Amalia Elisabeth van Hessen-Cassel; zie II, blz. 522.

2447. J. Dedel[4]. (L.B.)[aant.]

Ik ben weer gezond, maar als ik den raad gevolgd had van de dokteren, die ik geraadpleegd heb, dan leefde ik niet meer. Ik zou nu wel wat afwisseling willen hebben, maar ik kan niet weg wegens ‘de Groeningsche ende

4) Zie No. 2403.

Omlandsche differenten'. Wij zijn benieuwd naar berichten uit het leger. 'Terstont hebbe ick by mij gehad den advocaet van der Meer[1)], my seggende, dewyle de heer van de Leck 5 ten 100 voortaen van t land trecken sal, dat wij oock niet meer van denselven heere sullen mogen genieten, of dat hij anders het capitael sal afleggen, en dat syn Hooch.[t] - t welck ick doch niet gelove - de penningen selfs op die of andere goederen, of een gedeelte derselver soude schieten. Ick hebbe hem geantwoord, dat hy dan reeckening moet maecken, dat wy alle sullen doen de renten lossen, doch dat ick uwe E. soude spreecken. Den advocaet de Jonge meynde, indien wy alle ons wilde thonen onse penningen in sulcken gevalle wederom te willen hebben, dat het dan so wel blyven soude. Evenwel moeten wij resolveren *in omnem eventum*; uwe E. believe mij so haest doenlyck is te schryven desselfs goetvinden; ick sal daermede handelen soo mij mogelyck sal sijn'[2)].

2448. H. Bruno. (L.B.)

Van Heilersieg[3)] hebt gij zeker al iets gehoord over het werk van Constantijn. Zullen wij nu met Livius beginnen? En dan met Comenius[4)], Erasmus, of de *Progymnasmata* van Pontanus[5)]? Idib. Quintil. (= 15 Juli) CIↃIↃCXL.

2449. Marie Lansame, Douair. van Zomerghem[6)]. (L.B.)

Ik dank u voor de prenten van uw huis, maar het is geen 'holants husseken; men mochte het beter den naeme gheven het huus van bellevijderis ofte casteel'..... Uwe kinderen moesten hier eens komen logeeren. In Ghendt, den 15 van Juliet 1640.

2450. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het leger is gisteren ingescheept; Z.H. is op zijn nieuw jacht gegaan en van morgen om vier uur hier aangekomen. Volgens gewoonte logeert hij in het mooie huis van den markies. - 'A l'entrée de la ville, S.A. apprit aveq desplaisir, que partie de la cavallerie ayant esté envoyée devant et logée à

1) Franco van der Meer van Berendrecht was advokaat in den Haag en superintendent der goederen van den heer van Beverweert en de Leck. Er is hier sprake van eene hypotheek van ƒ 100.000 op de laatstgenoemde heerlijkheid, voor welke, behalve Huygens, o.a. zijn broeder Maurits, Dedel en de advokaat Mr. Dirck de Jonge in 1635 geld hadden gestort.
2) De brief heeft plaats, datum, noch jaar.
3) Zie II, blz. 469.
4) Johann Amos Comenius (1592-1671), de bekende wijsgeer en paedagoog, heeft veel gereisd en vele schoolboeken geschreven; hij heeft ook in de Zeven Provinciën vertoefd.
5) De *Progymnasmata latinitatis* van den Jezuiët Jacob Pontanus was een veel gebruikt leerboek.
6) N°. 2449 a. Met een brief van 1 Sept. (L.B.) bedankt zij voor een paspoort. - Zie blz. 45.

Wouw, ceste nuict plus de trente cavalliers et chevaux de la compagnie de M. le comte Henri de Noordhollande[1] ont esté surprins et amenez par une partie de 200 fantassins de l'enemi, par faulte d'assez bonne guarde, comme disent les officiers generaulx, bien que le lieutenant s'en excuse et defende aveq assez d'apparence'. - Uit Antwerpen wordt bericht, dat de Kardinaal Infant met de Lotharingsche troepen en met die van Becq[2] en Don Philips de Silva[3], ten getale van 13000 ruiters en 22000 man infanterie, den berg St Eloy bezet heeft, vanwaar hij de konvooien van het Fransche leger kan belemmeren. - Waarschijnlijk kunnen wij morgen nog niet verder trekken. De secretaris Junius is naar den Haag, om zijn gewonden zoon te bezoeken[4]. Uit Antwerpen wordt gemeld, dat de vijand over de brug bij die stad is getrokken. Ook loopt er een gerucht, dat de vijand een aanslag op Wesel in den zin heeft[5]. A Berghe sur le Zoom, ce 16e de Juïllet 1640.

2451. L. Camerarius[6]. (A.B.)

Eén mijner neven, een officier, dienende bij de garde van den gouverneur van Friesland, die gevangen genomen is en naar Hulst gevoerd, is nog niet losgelaten. Wilt gij daarvoor nog eens pogingen aanwenden? .....[7] ce 6/16 Juillet 1640.

2452. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Uit Antwerpen komt bericht door 'une femme de confidence', 'qu'il passa hier cinq regimens d'infanterie à Anvers, 28 compagnies à cheval et 16 à Rupelmonde qu'on a envoyées vers Gelder. Que pour Arras, le commun bruict le tenoit au desespoir, et hors d'apparence de secours'. A Berghe sur le Zoom, le 17e de Juïllet 1640.

2453. Th. van Stakenbroeck[8]. (H.A.)

Z.H. heeft mijn neef Van den Broeck tot vaandrig benoemd; wilt gij de acte daarvan opmaken? Mijn neef is op dit oogenblik uit op verkenning. Heerle, ce 17^{e} de Juillet 1640.

1) Nl. Graaf Hendrik van Nassau-Siegen.
2) Vgl. II, blz. 461.
3) T.a.p., blz. 392.
4) Nl. Willem Junius; zie I, blz. 475; II, blz. 1-4, 6.
5) Zie blz. 63.
6) Zie I, blz. 327.
7) De plaatsnaam is afgesneden.
8) Zie I, blz. 268.

2454. D. de Wilhem[1]. (L.B.)[aant.]

Uw brief van den 16[den] heb ik ontvangen. - 'Il me semble qu'il seroit a propos que S.A. envoyast quelqu'un dans les provinces, pour leur donner secretement l'asseurance de ses faveurs, en cas qu'on le choisist pour gouverneur des provinces F[rise] et G[roningue], ou qu'il leur donne cette asseurance par quelque affide qu'il pourroit avoir es dites provinces. Mais j'en doubte fort, si S.A. y a quelque serviteur affide. Car il est question de gaigner premierement les villes, ce qui se peut aisement par les moyens que je vous ay alleguees en ma derniere; puis apres on gaignera aisement les trois autres membres de F[rise][2]. Mon advis seroit que S. A. devroit faire prendre quelque resolution sur la concession et donation des Estats de Hollande et Westfrise par acte date le 17 Mars 1609, laquelle est de cette teneur de mot a mot: 'Accorderen mede, dat, omme de Vereenichde Nederlanden te beter in goede unie, eenicheyt ende ordre te conserveren, syn Excellentie sal worden gedefereert het gouvernement en capiteynschap general van alle de Vereenichde Nederlanden, onder behoorlyke commissie ende instructie, die met kennisse van de HH. Staten der respective provincien tot dienst der landen darop sullen worden gemaeckt, sonder verminderinge van de jegenwoordige commissie en de autoriteyt van de welgedachten H. graef Willem[3] over Vrieslant, Groeningen, Omlande ende Drenthe.' *Haec sunt formalia*. Ceux de Drenthe pretendent qu'ils doibvent avoir session en l'assemblee des Estats en vertu de l'Union d'Utrecht. Ils ont voulu prendre S.A. pour gouverneur, afin de faciliter l'effect de leurs pretentions. Qu'on employe en cette occasion quelque habil homme, comme le drossard van Echten[4], pour induire quelques grans dans l'Estat ou dans la province de Groningue, afin qu'ils elisent S.A. *communibus votis et suffragiis*. Ceux de Groningue ont des proces contre ceux de Omlanden; ils ont aussi besoing d'une authorite puissante pour maintenir leurs pretendus droicts et privileges et seront bien aises d'y estre attires par les esperances des faveurs de S.A. Il faut que les uns gaignent les autres pour leur propre interest. Je vous marque ceci, a cause que j'ay entendu que ceux de F[rise], G[roningue] et Drenthe etc. ont prins une resolution, par forme d'accord et convention, de prendre un mesme gouverneur. Par ainsi il est question de gaigner les uns et les autres. De ceux de Drenthe il ne faut nullement doubter qu'ils ne seront tres aises de obliger S.A. en cette occasion sur l'esperance de ses faveurs. Et si on les caresse tant soit peu, je dis un ou deux qui gouvernent tout, comme le Seig.[r] van Echten, et l'autre dont j'ay oublie le nom, qui est parent de Monsieur Harsolte, j'estime qu'ils pourront sous main faire quelque bon office pour gaigner quelqu'un des principaux des autres provinces. Mais il faut qu'on les dispose a cela, sans y engager en aucune sorte la cognoissance ou le nom de S.A. Pour exemple, si vous esties en ces quartiers, comme faisant un voyage par commission de S.A. vers Madame la Lantgrave[5], ou bien Monsieur Knuyt, ou quelqu'un autre serviteur affide de S.A., qui soit dans quelque consideration et credit, et qu'il asseuroit, par forme de discours de son propre mouvement, qu'a son advis on debvroit se servir de cette occasion pour unir plus estroictement les gouvernemens et la milice de ces quartiers avec les autres provinces, qu'on represente la legerete et le peu de sens et d'experience du conte Guillaume, quelles faveurs chaque province peut tirer de S.A. en leur particulier et

1) Uitgegeven in de *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, III, blz. 264.
2) Nl. Oostergo, Westergo en Zevenwolde.
3) Nl. Willem Lodewijk van Nassau, van 1583-1620 stadhouder van Friesland.
4) Zie II, blz. 10.
5) Nl. Amalia Elisabeth van Hessen-Cassel. Zij heeft een paar jaren te Groningen gewoond.

prive, j'estimerois qu'on les escouteroit fort volontiers et qu'on les gaigneroit facilement. Je n'ay loisir a ceste heure d'y songer, mais il me semble que cest affaire est fort faisable, et qu'eux mesmes ne se laisseront pas tirer l'oreille beaucoup, si l'affaire est manie par des gens qui ont quelque dexterite et credit. Je vouldrois qu'on fist faire quelque interpretation sur la resolution susmentionnee de l'an 1609, pour ne laisser la milice destachee, comme elle est. Vous voyez que le conte defunct a incontinent dispose des charges vacantes de la milice, donné une compagnie a un sien precepteur, lequel je ne cognois point, mais, s'il n'est bien use

en la guerre, on pourroit bien alleguer et remonstrer les inconveniens. Je veux croire que ceux de Frise l'ont pousse a disposer des charges vacantes. Mais *si comiter observare voluisset nostrum Principem*, *debuisset supersedere*. Or j'estime que le conte Guillaume n'osera entreprendre de briguer ouvertement le gouvernement sans l'advis de S.A. Qu'il se contente qu'il soit lieutenant de S.A. et qu'il tire les emolumens, cela ne suffira il point? L'absence d'un gouverneur en chef n'est par inutile quelquefois aux provinces et leur venue apporte pas tousjours tout le contentement. N'y auroit il pas moyen de gaigner le conte Guillaume mesme d'accepter volontiers ce parti et l'engager par une convention en sorte qu'il ne puisse accepter le gouvernement etc.? Vous y songerez. Car certes je n'ay loisir maintenant et vous escris ceci avec un sens un peu trouble, a cause du tabac de ces gens, qui doibvent *pachten*. 18 Julij, Leerdam[1)].

2455. D. de Wilhem[2)]. (L.B.)

Ik schrijf al dadelijk weer. De heer Haersolte[3)] zou in deze zaak goede diensten kunnen bewijzen, als hij voor de leus ‘syne moeren’ bezoekt. En de zaak is van groot belang. ‘Car il est a craindre que ces deux maisons se chocqueront un jour grandement. Nous scavons qu'elle est assez appuyee d'elle mesme par les estroictes alliances d'Angleterre et de Dennemarc[4)], et avons a craindre la perverse et depravee affection des Frisons et voisins, si on ne les detourne. Le conte Guillaume se peut encores appuyer davantage *per matrimonium, largitiones, spes atque pollicitationes*. Il est question de l'en empecher et, pour cet effect, seroit bien necessaire de trouver quelque expedient de l'engager par quelqu'offre, afin qu'il ne peut accepter la charge du defunct, et j'estime qu'il n'oseroit repugner a la bienveuillance de S.A., qui lui pourroit offrir les emolumens *atque dignitatis imaginem*, le declarant son lieutenant et l'attirant par autre cordelle d'alliance et de courtoisie, dont S.A. se peut prevaloir a l'occasion selon sa prudhommie. Au reste il sera plus que necessaire de se servir de M. Harsolte ou de quelque affide en ces provinces et, si S.A. n'en a point, il faut y envoyer quelqu'un qui face l'office, comme en passant, sans monstrer qu'il y aye dessein, ordre ou commandement. En Frise on peut gaigner le parti d'Alva[5)] par la faction de l'autre et *vice versa*. On pourra fort bien denoter les inconveniens des milices separees; un Harsolte qui est entendu au militair scaura fort bien deduire les maux passez et ceux qui sont a craindre a l'advenir par la proximite des troupes imperiales en la Westphalie, et la mauvaise intelligence avec le Roy de Dennemarc, qui est un affaire a mon jugement de tres grande consequence, et lequel on neglige ou mesprise trop. Il est le plus redoutable ennemi que ce pays aye a craindre apres le Roy d'Espaigne, mais on ne l'a pas estime tel ..... Considerez les revolutions a craindre en cas de mort qui pourroit arriver a S.A. Si le conte Guillaume succedast, qu'il pourroit usurper sur le jeune Prince durant sa minorite et susciter d'autres troubles aux occasions par la substitution dans la Principaute d'Orange. J'espere

1) Het jaartal ontbreekt.
2) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2*e série*, III, blz. 267.
3) Zie N°. 2442.
4) De moeder van Sophia Hedwig van Brunswijk, weduwe van Ernst Casimir van Nassau en moeder van Hendrik Casimir en Willem Frederik, was eene dochter van Koning Christiaan IV van Denemarken (1588-1648) en eene zuster van Anna, echtgenoote van Jacobus I, Koning van Engeland, en moeder van Karel I.
5) Waarschijnlijk Hobbe van Aylva (1572-1645). In 1610 werd hij grietman van Baarderadeel, in 1640 had hij zitting in de Gedeputeerde Staten van Friesland. Hij was ook curator der Franeker Hoogeschool.

que Dieu conservera S.A. et le jeune Prince longues annees, mais il n'y a pas chose qui importe plus a S.A. que de surmonter les difficultes de ceste succession a la charge du defunct, pour le bien de sa maison et l'utilite des autres provinces ..... 18 Julij 1640, Leerdami.

2456. S. van Haersolte. (H.A.)

Ick had voor ende naert overlijden van d' heer stadholder van Vreeslant, Groningen ende Drente, hoger memorie, metten heer van Echten, drost der landschap Drente[1], in bedencken gebracht, off niet mettet overlyden van den hoechgemelten stadtholder diende voorgecoemen t'gunt voor desen was versuijmt, ende namentlicken, dattet gouvernement van de gemelte quartieren gebracht solde dienen te werden an sijn Hoecheit, ende dat daerom dienlicken sol syn, datt d'heeren van Drente datelicken sollen resolveren, om sijn Hoecheit hett stadtholderschap te koemen defereren, ten einde die van Vreeslant ende Groningen, t'selve vernemende, te beter ende seeckerder sollen volgen, etc., t welck den gemelten heer drost Echten ten eenemael soe mett mij verstaende ende int werck gestelt hebbende, heft d'Heer graeff Willem van Nassaw den jonghen[2] gesonden an d'Heeren van Drente eenen cappitein Snavel[3] mett brieven van credents an de gemelte landschap Drente ende Echten int perticulier, versoeckende, dattet stadtholderschap an gemelten Heer graeff Willem van Nassaw solde moegen werden gebracht, mett verclaringhe van genoemden cappitein Snavel, dattet die wille van sijn Hoecheit was; t'welck den heer van Echten ende d'andere bedencken gevende, off sijn Hoecheit onangenaem sol sijn hett gemelte stadtholderschap van Drente, hebben goetgevonden, den heer van Echten te versoecken, sich bij sijn hoechgemelte Hoecheit te vervoegen ende denselven hett stadtholderschap te presenteren, om t'selve annemende datelicken die instructie in handen te leveren. Ick meen, onder correctie, datt dienlick ware, dat sijn Hoecheit desen heer van Echten mett contentement hoe eerder hoe beter depecheerde, ten einde hij, in Drente wederkoemende, mett verclaringhe, dat sijn Hoecheit t'selve belieft had an te nemen, ende daervan kennisse in die andere provintien koemende, datte selve geen gelooff sollen geven aent gene d'selve werdt gesecht van dat sijn Hoecheit beter vindt, dat d'Heer graeff Willem het stadtholderschap werdt gedefereert, als syn Hoecheit selfs. Allet welcke ick noedich gevonden hebbe UEd. int vertrouwen t'adviseren, ten einde sijn Hoecheit door UEd. daervan kennisse mach becoemen, ende dat UEd. den heer van Echten addres believe te doen hebben ende mett hem in confidentie moege spreecken; hij is een eerlick man. Indien sijn Hoecheit een persoen in die twee provintien goet had gevonden onder enich ander pretext te senden, om voor te coemen, dat d'Heer graeff Willem doer den naem van dat sijn Hoecheit het stadtholderschap niet begeert, int secreet anders toe spreecken, sol mijnes erachtens dienlick sijn daervan den heer van Echten mett meer fondament sal kunnen spreecken[4] ..... Zwol, den 20 Julij 1640.

2457. Heenvliet[5]. (L.B.)

Hoe jammer, dat graaf Hendrik gestorven is! - ‘Pour de l'obsecurité

1) Zie blz. 66.
2) Nl. Willem Frederik; zie blz. 57.
3) Misschien Johan Jacob Snabel, die in 1648 voorkomt als kapitein en in 1650 tevens als majoor te Sluis. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) De zin loopt niet af.
5) Zie No. 2443.

dans l'article que notez yl y en a, mais point de faulte en copies; elles sont de mot a mot comme je vous les ay envoyez, et rude[s] comme vous dites. Vous m'avez oublie d'envoyer une copie du latin; ma main est cognu au Roy; toutefois je tascheray s'yl est besoing la desguiser. - L'accouchement de la Reyne m'empeschera pour huict jours, dont j'en suis bien fasche, car je languis d'estre de retour et avoir une bonne fin de l'affaire. La cour est a Ottelant, et celle de la Reyne arriva lundy a Nonsuche[1]; sa Ma.e a faict dire au Roy qu'elle ne demande que la moitie de ce que jusques a present elle a du Roy touché, ce qu'a este accepté, tellement qu'hier on reforma bien du monde a sa cour. Le baron de Louden[2] qui doibt revenir d'Escosse n'est pas encor venu.

Les soldats en ses quartiers commencent a marcher vers le nord. On a mis la main sur une grande partie d'argent a la monnaye, dont yl y en a une grande alteration parmy les marchands. On croit que le Roy addoucira cest affaire. Voila les nouvelles que nous avons. Je vous baise les mains, et vous demeure' ..... De Londres, le 20 Juillet 1640.

2458. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het leger heeft gisteren goed gemarcheerd en wij zijn hier vrij vroeg aangekomen. Morgen trekken wij bij Grave de Maas over en legeren ons op de heide bij Mook. Later zal het wel moeilijk zijn, geregeld berichten te zenden. - 'Par celle de S.A. et la copie y joincte V.A. verra, comme les propositions de M. Knuijt n'ont esté trouvées sortables à la conjuncture presente de cest affaire; et veritablement il eut esté malseant à S.A. de se declarer competiteur au principal interessé, ne trouvant convenable de le faire en aucune autre part. Ainsi je m'asseure que V.A. approuvera le stile qu'on y a tenu, qui n'engage en rien, et en donne assez à penser de ce qu'on ne veult pas dire ouvertement.' - Uit Amiens wordt bericht, dat de heer de Harcourt[3] den Koning schrijft, dat hij bij Turijn de Spanjaarden geslagen en meer dan 6000 van hen gedood heeft. En Arras zal het wel niet lang meer houden. - 'Monseigneur le Prince Guillaume ne se formalize aucunement de la fatigue du mauvais temps, ains se roidit à l'encontre, et ne faict que rire et se resjouïr, faisant deux fois ou trois aveq son petit cheval le chemin qu'on marche. Je m'asseure que V.A. le trouvera endurci et renforcé par cest exercice'. Au camp à Reeck, ce 25e de Juïllet 1640.

2459. D. de Wilhem[4]. (L.B.)

..... Attendant vostre responce aux miennes du 18[5], je n'ay oublie de communiquer de mon chef l'affaire dont est question avec un mien ami de Frise, et luy faire entendre

1) Nonesuch was eveneens een koninklijk buitenverblijf.
2) John Campbell, graaf van Loudoun (1598-1663), werd in 1641 lord-kanselier van Schotland en heeft dikwijls den Koning en zijne tegenpartij trachten te verzoenen.
3) Zie blz. 46.
4) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, III, blz. 271.
5) No. 2454 en 2455.

de quelle importance seroit a la Frise la faveur de S.A. en toutes leurs factions, desordres es finances, et particulierement en l'attente du rabais de la cottisation qu'ils ont tousjours tant desire, et en tous autres differens qu'ils ont avec les cincq autres provinces, et avec leurs voisins plus specialement; j'ay exaggere les maux et inconveniens qu'ils doibvent apprehender, choisissant pour gouverneur en chef un jeune seigneur volage et peu experimenté, et negligeant l'occasion d'eslire S.A., en la personne duquel contestent la valeur et la prudence. Il avoue mon dire et me fait ouverture qu'il y a moyen de gaigner les villes de cette facon. Qu'il a a sa devotion Tobias Tecneius[1)], Ropertus Sixti[2)] et autres ministres, qui ont le plus de pouvoir a captiver les bonnes graces des bonnes gens dans les villes parmi ceux du magistrat et ce qui en depend. Mais pour ne tenir le loup par les oreilles, il propose qu'il ellectuera que la ville de Harlingen s'addressera a Mess.rs les Estats Generaulx, pour avoir octroy d'eux de pouvoir faire et creer leur magistrat, comme font les villes de Leeuwarden et Franicker, *die haer raetsbestellinge selfs doen*, *uyt crachte van t octroy van haere Ho. Mo*. Que cette ville s'engagera a S.A. sur l'occasion de cest octroy; que les autres villes suivront, lesquelles on pourra traiter comme on vouldra par dilatoires, et obtenir soudain leurs suffrages pour S.A. La Cour sera aisement gaigne par le moyen que je vous ay propose, bien que quelques uns des conseillers, comme M.rs Andrea[3)] et Viersen[4)], monstrent de vouloir faire pour le conte Guillaume, avec lequel ils pretendent peut estre d'entrer plus facilement en conventions et negotiations a la mode de Frise. Ces deux la partirent hier de bon matin, lorsque je pensai me donner l'honneur de les aller voir chez Monsieur de Haye. Je luy respons sur cette difficulte que, si la Cour traitte avec le conte Guillaume, qu'ils pourront estre affinez, comme ils l'ont este du temps du defunct, et qu'il se banderoit aux occasions de regaigner ce qu'il pourroit lascher presentement, et qu'alors il seroit trop tard de s'addresser ailleurs. Je luy propose l'exemple de la province de Gueldres, etc. et la speciale bonte et benignite de S.A. en l'endroit de ladite Cour de Gueldres et Z[utphen], et presse particulierement que S.A. sera bien aise de deferer quelque authorite a la Cour de Frise, afin que son lieutenant en son absence n'usurpe trop de pouvoir en la province, ains se contente de l'honneur, et qu'a S.A. demeure *vis ac potestas imperii*. Par ce qu'il m'escrit je vois que ceux qui sont la en consideration envers leur parti sont Messieurs Ailva[5)], Eysinga[6)], Burmania[7)], Roorda[8)], Hottinga[9)], notamment Rienck Burmania, Hobbe Ailva et Douwe Hottinga. Il me mande que le secretaire Sohnius[10)] estoit arrive la en grande diligence et qu'il briguoit fort pour le conte Guillaume, qu'iceluy conte estoit aussi arrivé, qu'il me rendra adverti de ce qu'ils entreprendront, des qu'il en pourra faire quelque jugement; il s'oblige de gaigner les nobles surnommes, au moins la plus grand part, comme scachant tous leur intrigues. Il me marque particulierement que tous les deputez de Frise qui sont hors

1) Tobias Tegneius († 1668), geboren te Leeuwarden, was van 1617-1618 predikant te Warns, van 1618-1628 te Sneek, van 1628-1642 te Leeuwarden en daarna in den Haag, waar hij in 1663 emeritus werd. Hij heeft eenige theologische werkjes geschreven.
2) Rippertus Sixti († 1651) kwam in 1608 als proponent te Twisk, werd in 1618 predikant te Hoorn en bekleedde van 1627 tot zijn dood dat ambt te Leeuwarden. Hij heeft veel geschreven.
3) Zie II, blz. 6.
4) Matthijs van Vierssen was raadsheer in het Hof van Friesland.
5) Zie blz. 67.
6) Waarschijnlijk Pieter van Eysinga († 1645), van 1602 tot 1635 grietman van Rauwerderhem. In 1639 en 1640 was hij gedeputeerde van Friesland.
7) Zie I, blz. 476.
8) Waarschijnlijk Abraham Roorda († 1651), die in 1611 lid werd van de Gedeputeerde Staten van Friesland en in 1620 grietman van Idaarderadeel.
9) Douwe Hottinga († 1662) was grietman van Barradeel.
10) Zie II, blz. 519.

de la province, tant ici a la Haye qu'en l'armee, n'ont point de credit en Frise. Je scay de bonne part que Messieurs de Bockhorst[11)] et Knuijt ont parle ici avec quelques deputez de F[rise] et G[roningue]. Je m'appercois a peu pres de la responce qu'ils ont eue sur leur propos et discours, mais, a mon advis, S.A. feroit bien de se servir

11) Zie I, blz. 328.

de quelqu'un dans la province mesme *ad introspiciendas et dirigendas procerum voluntates*. M. Keth[1] a Harlingen est fort habil homme, et propre pour agir en ladite ville pour S.A. et ailleurs, si on veut, es petites villes. Mon amy aussi desire s'y employer avec affection extreme, et il y a grande apparence, me dit il, qu'on defere le gouvernement de Frise a S.A., pourveu qu'il mette pour son lieutenant le conte Guillaume. Comme je luy avois denote le peu d'heur de cette maison, particulierement en la personne du pere et du frere, et qu'il y auroit a craindre de mesme pour ce jeune seigneur, il me dit d'avoir entendu la des principaux officiers, que ni le pere ni le fils defunct avoient eu le sens rassis pour prendre conseil au destroict et en l'angoisse, *quod non potuerint capere consilium in arena*. Qui est certes un grand default en une personne de commandement. - Je pensois de poursuivre ce discours, mais me voici aheurte par vostre lettre du 23 que je viens de recevoir, par laquelle vous me dites que doresavant il suffira que soyons spectateurs. *Non ti fidare de' Frisoni*. Je ne veux alleguer ici mon experience pour ce subject, ayant demeure et estudie quelques annees en Frise. Les histoires nous fournissent beaucoup des exemples de leur peu de loyaute. Si ceux de la province monstrent quelque aversion contre S.A., ou qu'on remarque des tergiversations des principaux par preoccupation, apprehension de trop grande puissance de S.A. etc., cela affirmera la condition du conte Guillaume et l'authorisera mesmes grandement en son parti et dessein. Pourtant je conclude qu'il faut qu'il y ait quelqu'un qui agisse accortement, homme de prattique, brigues et menees, telle que j'estime estre mon amy, qui veille a tout, se fourre dans les maisons, conseils, colleges et cabinets, pour profiter les occasions et apporter le meilleur conseil et remede que le temps lui permettra a la confusion qui s'y trouvera. Car il faut que vous scachiez qu'il est tout certain que plusieurs ici de nos plus grands politiques, auxquels S.A. peut estre ne se fie que trop, seront marris de ce que ces gouvernemens de F[rise] et G[roningue] ne demeurent a part, sans estre joincts aux aultres des cinq provinces en la personne de S.A., et par consequent a son fils le jeune Prince, afin que S.A. soit moins redoute et aye moins d'authorite es provinces. *Qui rex est*, *regem, Maxime*, *non habeat*[2]. C'est leur maxime, laquelle S.A. scaura mieux prattiquer en son endroit, a mesure que les affaires s'y adonneront. Je ne veux estraindre cest affaire davantage et n'ay garde de proposer qu'on doive, comme par une pressee instance, faire poursuitte sur l'intrepretation de la resolution d'Hollande, puisque S.A. ne desire qu'on touche cette chorde, bien qu'a mon advis S.A. feroit tres bien de suivre et presser les mesmes maximes de feu le Prince son pere de glorieuse memoire et de son frere defunct, le Prince Maurice. Cestui ci n'a point eu l'occasion si propice, mais on connoit assez sa visee et ce que l'union et le bien de ces provinces requiert; il suffit d'avoir fait sentir en avoir envie. Je vous envoye celle ci par un messager expres, afin que vous me commandiez si je dois surseoir la correspondance de Frise tout a fait. Je jure et proteste devant Dieu, que j'ay un grand regret de ne pouvoir mesnager cette occasion tant belle, sans engager en aucune facon son authorite et son nom, et de considerer qu'il faille que S.A. passe par les mains des gens, *quorum suspecta mihi est fides*. Je suis trop bien avise pour mettre jamais en consideration l'offre de mes services; mais c'est pour vous monstrer combien a tort S.A. se sert des gens qui lui sont peu affidez, la ou il y a moyen d'estre bien servi des personnes de la province, mesme par l'intelligence et direction de ceux de son conseil, s'il veut. Je vous prie que j'aye soudain responce dessus ces poincts de ma lettre par ce porteur. Le Prince Guillaume a establi ces lieutenans en F[rise],

1) Gerrit Keth was meermalen burgermeester van Harlingen.
2) Martialis, II, 18, vs. 8.

le conte de Renneberg, M.r de Merode, et le conte Guillaume[3)], chef de cette maison, [qui] n'a pas tenu a honte de se veoir dans tel emploi en la province de Frise, lorsqu'elle n'estoit pas considerable comme a cest heure et, a ce que je m'appercoi, il semble que ce seroit peu loisible ou honnorable de proceder en la forme que dessus. Si cette occasion eschappe a S.A., il la regrettera et toute

3) George van Lalaing, graaf van Rennenburg, was van 1576 tot zijn verraad (1580) stadhouder van Friesland en Groningen, in 1577 tevens van Drente, Twente en Lingen. Bernard van Merode, heer van Rummen, was van 1581 tot 1583 stadhouder van Friesland namens prins Willem en werd in het laatst genoemde jaar vervangen door graaf Willem Lodewijk van Nassau.

sa posterite et peut estre nos descendans aussi. Dites moy librement, je vous supplie, vostre opinion; elle me sera comme une loy a tousjours mais, et je ne vous importunerai pas sur ce subject ..... De la Haye, ce 26 de Juillet 1640.

2460. L.G. van Renesse[1]. (L.B.)

Ik ben hertrouwd met eene dochter van wijlen burgemeester Beens[2]; haar broeder Christiaan[3] woont bij ons in. Deze verdient in alle opzichten in den magistraat zitting te nemen, evenals zijne voorouders, maar hij wordt tegengewerkt. Ook cousijn Buerstede[4] hoort daarin te komen. 26 Juli 1640. In Breda.

2461. H. Bruno. (L.B.)

Er is eene betrekking open aan de Latijnsche School te Amsterdam, die ik wel zou willen hebben; ook mijn vader[5] dringt er op aan, dat ik er naar vraag. Wilt gij mij helpen? Scribebam tumultuario calamo, alieno animo[6] Hagae-Com., V et IV Kal. Sextil (27 en 28 Juli) CIↃIↃCXL.

2462. D. de Wilhem[7]. (L.B.)

In mijn laatsten brief schreef ik, dat Harlingen gemakkelijk te winnen zou zijn. '*Crede mihi*, *magnum momentum est in urbibus*. Mais puisque S.A. a d'autres moyens plus puissans pour gaigner les villes et les grands es quartiers, je ne feray plus travailler pour cest affaire'. Laat Z.H. toch niet te veel vertrouwen op de woorden der afgevaardigden van Friesland en Groningen; zij hebben niet zooveel invloed. Ik kan onder mijne papieren nog steeds niet het besluit van de Staten Generaal terugvinden over het vereenigen der provincies[8] .... Ce 28 de Juillet 1640, à la Haye.

2463. D. de Wilhem[9]. (L.B.)

Aujourdhui Messeig.^{rs} les Estats Generaulx se sont assembles apres le presche jusques a un heure apres midi, et a on delibere d'escrire une lettre aux provinces de F[rise] et G[roningue] en

1) Zie blz. 7. - Renesse was met Huygens verwant.
2) Willem Beens is van 1612 tot 1615 burgemeester van Breda geweest.
3) Christiaan Beens werd in 1641 schepen van Breda en heeft dat ambt meermalen bekleed.
4) Anthony van Buerstede werd in 1641 schepen en in 1665 burgemeester van Breda.
5) Martinus Bruno († 1650) werd in 1616 als proponent beroepen tot predikant te Middelie, in 1623 te Heemstede en in het volgende jaar te Alkmaar.
6) Het is een zeven bladzijden lange, opgeschroefde brief.
7) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, III, blz. 276.
8) Zie blz. 62.
9) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, III, blz. 277.

faveur de S.A., pour les induire a luy deferer le gouvernement. M. Veltriel[1] ayant reconnu l'intention de tous les autres deputez des provinces, quoiqu'il eut paravant pousse la resolution qu'on devoit escrire comme dessus, a ose quasi protester puis apres a l'encontre, disant qu'il ne pouvoit, *als volmachtige consenteren in sulck schrijven, oft versocht, dat hem geliefden t excuseren van wegen sijne provincie*. Monsieur Walta[2] n'y estoit pas. M. Loo[3] n'a ose luy contredire. M. Alting[4] de Groningue s'est aussi defie de se declarer. Or scay je que, jeudi qui vient, le *landtdach* commence en Frise et M. Veltriel y est appelle, comme *volmachtige*, auquel M. Sohnius[5] a escrit une lettre en faveur du conte Guillaume. Je m'appercois qu'on veuille accelerer cest affaire, pour rompre le dessein de S.A., a raison de quoi j'ay estime ne pouvoir de moins faire que de vous en advertir par homme expres, et me suis servi de ce porteur pour n'avoir sceu trouver aucun messager. Je me doubte que S.A. se repose sur l'attente de l'offre qu'on luy fera. Or suis je adverti qu'il y a a craindre qu'en la F[rise] les affaires se reduiront a tel poinct que S.A. ne remportera aucun contentement de ce dessein, si ce n'est qu'on y travaille puissamment et avec dexterite et qu'on pourvoye aux difficultes a naistre. Messieurs les autres deputes de F[rise] qui sont ici ne scavent rien de ce *landtdach*, et je crain que la negligence de ceux auxquels S.A. se repose luy fera perdre cette belle occasion et, quand le mal sera arrive, nous voudrions avoir donne je ne scay quoi pour le reparer. Dieu par sa grace veuille benir le dessein de S.A., mais il est question qu'on recherche quelque autre seurete et qu'on ne face l'endormi en cest affaire. Il n'y a rien au monde que S.A. doive plus soigneusement eviter que de donner argument d'estre frustre et mocqué, et vous conjure de disposer S.A. qu'il luy plaise ordonner a temps qu'on pare a ces coups. *Diem unum prorogare non est e re principis* ..... De la Haye, ce 29 Juillet 1640.

..... Je vous prie que S.A. donne ordre a cest affaire; il y a moyen de redresser le tout; *periculum autem est in mora*. Walta et tous ces deputez se refroidissent; *Principi imponitur*, *meo judicio* .....

2464. R. Descartes[6].

Je tiens à une extréme faveur que, parmy tant de diverses occupations et tant d'importantes affaires qui doivent passer par vostre esprit, vous daigniez encore vous souvenir d'une personne si inutile comme je suis. Et je ne doute point que les lettres que vous avez pris la peine de procurer pour le tourneur n'ayent porté coup; mais il n'en a pas encore senty les effets, sinon en tant que Messieurs de cette ville n'ont jusques icy donné à personne la place qu'il desire, et que le visage de ceux ausquels il a parlé ne luy en a point osté l'esperance.

Je m'estonne qu'on vous ai dit que je faisois imprimer quelque chose de metaphysique, pour ce que je n'en ay encore rien mis entre les mains de mon libraire, ny n'ay mesme rien preparé, qui ne soit si peu qu'il ne vaut pas le parler; et enfin on ne peut vous en avoir rien rapporté qui soit vray, si ce n'est ce que je me souviens vous avoir dit dés l'hyver passé, à sçavoir que je me proposois d'éclaircir ce que j'ay écrit dans la quatriéme partie de la *Methode*, et de ne le point publier, mais d'en

1) Johannes Veltdriel was afgevaardigde ter Staten-Generaal voor Friesland.
2) Zie 1, blz. 370.
3) Albert van Loo was in 1640 afgevaardigde ter Staten-Generaal.
4) Waarschijnlijk Dr. Bernhard Alting († 1656), van 1624 tot 1631 advokaat-provinciaal, van 1631 tot 1644 syndicus der stad Groningen.
5) Zie II, blz. 519.
6) Het Hs. schijnt verloren, maar de brief is, zonder adres, voor het eerst gedrukt bij Clerselier, t.a.p., III, blz. 591. Ook uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, III, blz. 101.

faire seulement imprimer douze ou quinze exemplaires, pour les envoyer à douze ou quinze des principaux theologiens, et d'en attendre leur jugement. Car je compare ce que j'ay fait en cette maniere aux demonstrations d'Apollonius[7], dans les-

7) Apollonius van Myndos in Carië leefde in de 1ste eeuw na Chr. en wordt als schrijver over astronomie genoemd door Seneca, *Quaest. natur.*, VII, 3, 2; 17, 1.

quelles il n'y a veritablement rien qui ne soit tres-clair et tres-certain, lorsqu*on considere chaque point à part; mais à cause qu'elles sont un peu longues, et qu'on ne peut y voir la necessité de la conclusion, si l'on ne se souvient exactement de tout ce qui la precede, on trouve à peine un homme en tout un païs qui soit capable de les entendre. Et toutesfois, à cause que ce peu qui les entendent assurent qu'elles sont vrayes, il n'y a personne qui ne les croye. Ainsi je pense avoir entierement demonstré l'existence de Dieu et l'immaterialité de l'ame humaine; mais, pour ce que cela depend de plusieurs raisonnemens qui s'entresuivent, et que, si on en oublie la moindre circonstance, on ne peut bien entendre la conclusion, si je ne rencontre des personnes bien capables et de grande reputation pour la metaphysique, qui prennent la peine d'examiner curieusement mes raisons, et qui, disant franchement ce qu'ils en pensent, donnent par ce moyen le branle aux autres pour en juger comme eux, ou du moins pour avoir honte de leur contredire sans raison, je prevoy qu'elles feront fort peu de fruit. Et il me semble que je suis obligé d'avoir plus de soin de donner quelque credit à ce traitté, qui regarde la gloire de Dieu, que mon humeur ne me permettroit d'en avoir, s'il s'agissoit d'une autre matiere.

Au reste, je croy que je m'en vais entrer en guerre avec les Jesuites, car leur mathematicien de Paris[1] a refuté publiquement ma *Dioptrique* en ses Theses; sur quoy j'ay écrit à son superieur[2], afin d'engager tout leur corps en cette querelle. Car bien que je sçache assez, il y a longtemps, qu'il ne fait pas bon s'attirer des adversaires, je croy pourtant que, puisqu'ils s'irritent d'eux-mesmes et que je ne le puis éviter, il vaut mieux une bonne fois que je les rencontre tous ensemble, que de les attendre l'un apres l'autre, en quoy je n'aurois jamais de fin.

Cependant mes affaires domestiques m'appellent en France, et si je puis trouver commodité pour y aller dans cinq ou six semaines, je me propose de faire le voyage. Mais Vassanaer[3] ne desire pas que je parte avant l'impression de ce que l'opiniâtreté de son adversaire l'a contraint d'écrire[4]; et quoyque ce soit une drogue dont je suis fort las, l'honneur toutesfois ne me permet pas de m'exempter d'en voir la fin, ny le service que je dois à ce païs d'en dissimuler la verité. Vous la trouverez icy dans sa preface, dont je luy feray encore differer l'impression quinze jours, ou plus, s'il est besoin, afin d'en attendre vostre jugement, s'il vous plaist me faire la faveur de me l'écrire, et il nous servira de loy inviolable. Cependant je vous prie de croire tres-assurément que son adversaire a tres-bien sceu que tout son livre ne valoit rien, avant mesme de le publier, comme les subterfuges de sa gageure l'ont assez monstré, et qu'il a eu la science de Socrate, en ce qu'il a sceu qu'il ne sçavoit rien; mais il a avec cela une impudence incroyable à calomnier, et à se vanter de sçavoir des choses impossibles et extravagantes, qui est, à mon jugement, la qualité la plus dangereuse et la plus nuisible qu'un homme de sa condition sçauroit avoir; et je pense estre obligé de vous mander en cela mon jugement, car je suis ..... (Leyde, Juillet 1640)[5].

1) Nl. Pierre Bourdin, Jezuiët en mathematicus. Zie over zijn aanval, *Oeuvres de Descartes*, t.a.p., blz. 101.
2) Descartes schreef over die zaak aan Pater Julien Hayneuve, rector van het Collége de Clermont te Parijs (vgl. *Oeuvres*, t.a.p., blz. 97).
3) Van het leven van Jacobus van Wassenaer is niets bekend dan dat zijne familie uit Vlaanderen afkomstig was, dat hij vele wiskundige werken heeft geschreven en een aanhanger was van Descartes.
4) Wassenaer gaf in November 1640 uit *Den onwissen Wis-konstenaer I.I. Stampioenius ontdeckt.* Zie verder over dien twist, D. Bierens de Haan, *Bouwstoffen voor de geschiedenis der wis- en natuurkundige wetenschappen in de Nederlanden*, II, 1887, blz. 388, vlgg.
5) De brief mist plaats, datum en jaartal, maar in de *Oeuvres* wordt hij op Juli gesteld.

2465. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

‘D'aupres de Goch et Niew-Clooster, d'où j'eus l'honneur d'escrire ma derniere à V.A.[6)], l'armée s'avança le lendemain jusqu'à Twistgene, d'où aussi

6) Die brief is verloren gegaan.

le jour d'apres, qui fut hier, on deslogea de si bonn' heure, que vers le midi on arriva aveq les trouppes jusques icy, à la veuë de Gelder, où aussitost S.A. fit jetter un pont sur le Niers, petite riviere qui separe ce quartier de celuy, où S.A. logea il y a deux ans, occupé presentement aveq quelques regimens par M. le comte Guillaume[1], un second à Veert estant donné à M. le comte de Solms[2] aveq trois regiments, et ce troisiesme de S.A. demeurant pour encor garni de tout le reste de l'armée. Ces formalitez donneront subject de beaucoup de gageures à Amsterdam, et d'icy mesme des tesmoings oculaires ne se peuvent empescher de dire et mander au loin qu'on assiege Gelder. Mais S.A. tesmoigne bien ouvertement, combien luy desplaisent ces precipitances inconsiderées, et ne pense pas, qu'il luy soit defendu de camper aupres d'une ville, sans qu'aussitost il porte le nom d'y avoir mis le siege, qui n'est pas chose de peu de poiz en ces quartiers icy, que chascun cognoist d'une constitution et assiete terrible'. - Men zegt, dat er in Geldern een garnizoen van tusschen de 4000 en 5000 man ligt. Toch wil men er van nacht nog meer soldaten heenbrengen. Doch een al te groot garnizoen verzwakt eene vesting. Er loopen allerlei vreemde geruchten over Fransche zaken.

'A ce soir le drossart du païs de Drenthe[3] m'escrit de Rhijnberck par un exprès, qu'estant venu jusques là, *om sijn hooch.t te presenteren het stadhouderschap ende gouvernement van de landschap Drenthe*, il desire sçavoir, s'il s'en pourra descharger de bouche ou par escrit. Sur quoy je luy mande presentement que, comme il part demain à l'aube un bon convoy, s'il veult prendre la peine de se rendre jusques en ceste armée, il le pourra par ce moyen en seureté. M. Haersolte, qui faict jouër ce ressort si à propos, m'escrit quant et quant par luy une longue lettre[4] sur ce qui s'est passé en cest' affaire, et entre autres, que celuy qui a esté demander ce gouvernement pour M. le comte Guillaume Frederick, y a publié que ce qu'il en faisoit estoit du sceu et adveu de S.A., aveq d'autres particularitez considerables. L'un et l'autre prient que pour encor ceste chose n'esclatte en aucune sorte, dont je supplie aussi V.A. qu'il luy plaise la mesnager selon sa haulte prudence. Je tiens cecy pour un coup de partie, et pense que c'est le vray moyen, pour induire doucement les deux autres provinces à suivre de si bonnes pistes. V.A. sçaura ce qui en sera passé icy entre S.A. et ledit envoyé, qui pourra estre icy demain au soir' ..... Au camp à Pont près de Gelder, ce dernier de Juïllet 1640.

2466. C. Bagghaert. (L.B.)

Wilt gij bijgaande verzen aan Z.H. overhandigen? Dat hij vroeger verzen van mij heeft aangenomen, heeft mij den moed gegeven, thans den dood van graaf Hendrik van Nassau te bezingen[5]. Hierbij gaat ook een exemplaar voor u. A la Haye, le 31^{iesme} de Juillet 1640, stylo novo.

1) Nl. de veldmaarschalk.
2) Vgl. I, blz. 363.
3) Nl. Roelof van Echten; zie II, blz. 10, en boven blz. 66 en 68.
4) No. 2456.
5) De titel is: *Doodt-Klacht Over Het droevigh overlijden*, *Van ..... Graef Hendrick van Nassouw ..... 's Graven-hage* ..... 1640.
De dichter is van elders niet bekend.

2467. Aan M. Zuerius Boxhorn. (K.A.)

Ik heb er voor gezorgd, dat u ƒ 500 uit de kas van den Prins zullen worden uitbetaald[1]. Het mandaat er voor vindt gij in den Haag bij den heer Buysero, schoonzoon van den thesaurier[2]. Het is weinig geld voor zooveel arbeid, maar gij moet den roem ook meetellen. Over de andere zaak[3] mondeling later. Groet Heinsius; het spijt mij, dat hij op zijn leeftijd zoo vele onaangenaamheden heeft. Pontij prope Geldriam, ubi exercitus heri consedit. Prid. Cal. Aug. (= 31 Juli) CIↃIↃCXL.

2468. Aan H. Schooten. (L.B.)*

Op de aenmaninghe, die mij de heere capitein van de garde[4] somtijds, ende oock mijne eighene genegentheid heeft gedaen, hebb ick endtelick bij goede occasie besorght, dat S. Hooch.^{t} U.E. sone heeft vereert met een' erkentenisse van 300 gl. voor de moeijte by hem gedaen in 't maken van een' exacte caerte der belegeringhe van Breda, die ik wel gewenscht hadde, dat by den druck gemeen gemaeckt waere geweest, in plaets van andere, haer ende de waerheid seer ongelijck; maer wierde doenmaels te laet voorgeslaghen. D'ordonnantie van de voorn. somme sal U.E. in den Haghe vinden by den heere Buijsero, griffier van S. Hooch.^{t}, ende dienen met den eersten daernaer te vernemen, alsoo hij korteling te velde moet komen. Kan ik U.E. oft synen sone in meerder occasie dienstigh wesen, gebruijckt mij beide, ende vertrouwt, dat ick allom sal trachten te bethoonen, hoeveel ick haere wetenschappen achte, ende dat ick oprechtelyck ben .... In 't leger te Pont bij Gelder, den laesten July 1640.

2469. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij zijn druk bezig geweest met onze kwartieren te versterken, maar het regent verschrikkelijk en alles is modder. - Bij Arras is met minder goeden uitslag voor de Franschen gevochten. - ‘Le Seig.^{r} d'Echten presenta hier au soir ses lettres de creance à S.A. et en suitte d'icelles le gouvernement de Drente[5]. Aujourdhuy il s'en est retourné aveq lettres de compliment convenables au subject, et d'autres mienes particulieres à M. Haersolte, comme premier moteur de ceste rouë, et qui ne cesse d'agir comme il fault, au but principal qui reste. Monseigneur le Prince Maurice parvint justement par ce mesme degré au gouvernement de Groninghe, de laquelle province ledit Sieur d'Echten a bonne opinion. Ceux de Frize avoyent requis le païs de Drenthe, de se venir joindre à eux au choix d'un gouverneur, mais on s'en est excusé, et a on procedé promptement au dessein present, qui donnera beaucoup à penser aux bien et mal intentionez’. Au camp à Pont, ce 2e d'Aoust 1640.

1) Voor de *Historia obsidionis Bredanae*; zie II, blz. 332, en boven, blz. 37.
2) Nl. Volbergen. Buysero was met eene dochter van hem getrouwd geweest (zie II, blz. 406).
3) Zie No. 2382.
4) Nl. Gleser; zie II, blz. 97.
5) Zie No. 2465.

2470. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Vostre Alt.e aura veu par celle que j'eus l'honneur de luy escrire du camp à Pont, le 2e de ce mois[1], comme noz ouvrages commençoyent à y paroistre de telle sorte, qu'insensiblement cela eust peû ressembler aux rudimens d'un siege de Gelder, mais que la pluye commençoit à nous y incommoder. Ceste pluye vers le soir se redoubla tellement, et durant toute la nuict aveq le jour d'apres aveq encor une autre nuict et demi jour, fut accompagnée par 24 heures de suitte d'un si espouvantable orage, qu'il n'y avoit tente qui soustinst le bransle; et le lendemain matin desjà tout le plus hault païs fut si inondé, et le bas si rempli de grosses eaux, qu'enfin il ne se trouva presque plus ou mettre le pied, tout estant bouë et maraiz incroyable; les travaulx d'ailleurs se trouvants esboulez par de grands espaces, et les chemins si gastez, qu'on ne voyoit pas comme il seroit possible que les vivres, dont avions desjà assez grand besoin, pourroyent passer, il fut resolu par force, et en pliant soubs la main de Dieu, de desloger le lendemain, qui fut hier, lorsque la pluye continuant tousjours, on eut toutes les peines du monde à raccommoder les chemins aveq force fascines, pour y passer le canon et le bagage, qui, partants à l'aube du jour, n'arriverent que tard au quartier, quoyqu'il n'y eust qu'une demie heure de chemin. Les trouppes commencerent à marcher sur le midy, et filants par d'effroyables passages, qu'il n'avoit esté possible de bien accommoder, les dernieres n'arriverent qu'à dix heures du soir au quartier toutes sales et baignées depuis la teste aux pieds. Ce quartier avoit nom *het Hertevelt*, et fut couvert de la cavallerie logée à Nijkercken.

L'arrieregarde de tout escheut par ordre au regiment de feu M. le comte Henry, qui ayant presté 200 mousquettaires à six compagnies de cavallerie pour faire la retraicte par un passage de rue tout plein d'eau, et quelques petits ponts, qui se debvoyent abattre, et puis lesdits mousquettaires estre prins en crouppe par les cavaliers, cela fut si mal et imprudemment executé par celuy qui commandoit à ceste cavallerie que, comme, au lieu de maintenir ce passage aveq les mousquettaires, il les eust tous prins en crouppe d'abord, l'enemi sorti tant de Strale que de Gelder, ne manqua pas de les charger au dos comme il pouvoit; ce que la cavallerie et ladite mousquetterie, hors de posture de combat, ne soustenant gueres bien, quelques honestes officiers y furent abandonnez, et aussitost enveloppez des enemiz, nommément les S.rs de Haucourt[2] et Oostrum[3], capitaines de cavallerie, et le lieutenant de ce dernier, qu'on a tenuz pour morts toute la nuict passée et aujourdhuy, jusques à ce qu'un trompette revenu vient d'anoncer qu'ils ne sont que prisonniers dans Stralen et sans blessure. - A un autre passage, et où toutes les trouppes avoyent à filer, les ennemiz avoyent pointé deux pieces de canon dans le païs rompu, où il n'estoit possible d'aller à eux, mais on leur respondoit toute l'apresdisnée de deux pieces de nostre costé, sans que de part ni d'autre cela fist autre effect, que de la blessure de peu de soldats, et celle du major du nouveau regiment d'Eerenreiter[4], qui eut le genouïl brisé d'un coup de

1) No. 2469.
2) Zie blz. 24.
3) Zie II, blz. 82.
4) T.a.p., blz. 291.

mousquet. Car hors de ces broussailles les enemiz en tiroyent continuellement et ne laisserent pas d'y en recevoir de nostre costé. - Aujourdhuy nous avous encor marché le chemin d'une demie heure, jusques à ce lieu, d'où demain nous passerons vers Rhijnberck, pour adviser de là en hors ce qu'il conviendra entreprendre pour le plus grand service de l'Estat. Si la nouvelle de la prinse d'Arras, qui vient icy de quelques endroicts, demeure veritable, cela pourra donner matiere d'assez de nouvelles deliberations. - On veut dire qu'aujourdhuy l'armée de l'enemy auroit passé la Meuse; mais ils avouëront bien que ce n'est pas celle là qui nous a chassé, ains le Dieu des armées immediatement, contre qui il n'y a point d'effort. - S.A. et Monseigneur le Prince Guillaume, qui approcha hier des premieres volées de canon de sa vie, se portent esgalement bien, graces à Dieu. - J'ay receu aujourdhuy, ce qu'il y a eu pour moy au pacquet du Sr de Heenvliet, mais le reste estant allé à V.A. à Buren, où nous ne sçavons pas si ces lettres les doibvent encor cercher, S.A. souhaitte fort de veoir ce qu'il contient.

Une partie vient de rapporter que l'enemi a faict deux ponts sur la Meuse, mais qu'il est demeuré aveq son gros entre Rurmonde et Venlo, sans que rien ayt passé la rivière. Au camp aen den Reurderbergh, le 5e d'Aoust 1640

2471. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Son Alt.^{e} escrit la joincte aveq beaucoup d'estonnement de ce que depuis que V.A. partit de Boisleduq il n'en a appris aucune nouvelle. Ce qui luy semble d'autant plus estrange, qu'il sçait les lettres d'Angleterre arrivées, et entre les mains de V.A., par celle que j'eus hier hors du mesme pacquet, dont S.A. desire extremement sçavoir le contenu. J'en attribue la cause à ce que ceste depesche aura trouvé V.A. sur le partement de Buren, ou par voyage'.

Wij zijn gisteren hier in ons oude kwartier aangekomen, 'tout contre la riviere et les chers bateaux, que les soldats souhaittent plus de veoir qu'aucun amant sa maistresse, et s'y delassent joliment à ce soir des incommoditez passées, y trouvant la biere au quart et plus du prix de ce qu'elle a valu aupres de Gelder, où desjà la tonne fut vendue à vingt cinq et trente francs'. - Z.H. schrijft aan de Staten, om welke reden hij hierheen is getrokken. A Rhijnberck, ce 6e d'Aoust 1640.

2472. A. Rivet. (L.B.)

Pater Mersenne wordt lastig. Hij vraagt mij nu, waarom gij kolonel zijt geworden[1)]. Ik zal hem inlichten. - 'Nostre petite guerre de Leyden se renouvelle. Monsieur de Saumaise est sur son partement. Mais il nous a redemandé sa parole[2)], pour ce qu'il pretend avoir des preuves concluantes que

1) Mersenne had blijkbaar Constantijn Huygens verward met kolonel Huyghen (zie II, blz. 415).
2) Zie No. 2385.

Mons. Heinsius a suggeré a Cyprianus[1] les injures qu'il dit a Sphalonasius[1], en un petit eserit virulentissime. Il avoit desja donné a plusieurs de ses amis *l'Épictete*[2], etc. Mais il l'a arresté, pour y adjouster une preface historique du *plagium* pretendu dudit S.r Heinsius, et se propose estant a Paris de pelauder[3] Boxhornius, en deschirant Coprianus[1]. Et sur ce que je luy ai dit qu'en cette humeur je craignoy qu'on le retint là, il m'a respondu qu'il n'avoit garde, et que quand il en auroit eu dessein, à present il est resolu de retourner au plustost. Il a reçeu par Monsieur Boswel[4] force tactiques grecs manuscripts, et trouvera l'Urbicius[5] a Paris, et promet d'apporter avec luy sa *Milice* complette, qui devra estre meilleure que celle qu'il exerce a present. Pour se destascher du tout de la cour de France et de l'esperance de quelques prelats il laisse ici a imprimer en son absence son livre *de primatu*[6]. Et vous verréz encore en peu de jours un escrit polemique au S.r Bewervik[7], qui l'a questionné sur un aphorisme d'Hypocrate. Cela a engendré un livret de la grosseur d'un poulce. Il dit que Mons. Heinsius a coustume de dire que Salmasius *cacat libros*, *et ejus uxor mingit liberos*. Ce seroit un discours un peu gros. *Quo non mortalia pectora cogis*, *doctorum*, *maxime criticorum*, *aemulatio*[8]. C'est trop vous entretenir parmi tant d'autres occupations' ..... De la Haye, le 6 Aoust 1640.

2473. D. de Wilhem[9]. (L.B.)

'La Generalite a envoye en F[rise] Mess.rs d'Aernhem[10] et de Rynswou[11], pour les faire resoudre de choisir S.A. Si les *volmachten* ont gouste le cochon du conte Guillaume, il faudra d'autres mains pour le leur tirer des dents. Ils ne seront pas expediez du jour au lendemain, puisque ceux de Frise demandent la presence des deputez de Groningue et Ommelandt, et qu'iceux ne pourront deputer au preallable,[s'] ils n'ayent prins cette resolution en leur assemblee a tenir. Or Messieurs Schonenborg[12], Alting[13], Drews[14] et d'autres encores sont ici. Ce qui me fait croire qu'on s'est trop haste d'y avoir envoye si tost, et qu'il eut este plus expedient de sonder l'asseurance de leur affection a S.A. et la cautionner par lettres et envoyz en cas de besoin'. Het verwondert mij, dat Z.H. het zenden van die deputatie heeft goed gevonden. Maar de Friezen zullen niet gelooven, dat dit buiten zijn weten is geschied, en het is te hopen, dat wij er geen berouw over zullen hebben. De landdag

1) Zeker de naam van iemand, die in een pamflet sprekend wordt ingevoerd.
1) Zeker de naam van iemand, die in een pamflet sprekend wordt ingevoerd.
2) Zie blz. 29 en 37.
3) *pelauder* = *maltraiter*
1) Zeker de naam van iemand, die in een pamflet sprekend wordt ingevoerd.
4) Zie I, blz. 407.
5) Zie II, blz. 460.
6) Zie blz. 30 en 37.
7) Nl. *Interpretatio Hippocratei Aphorismi* LXXIX. *Sect.* IV. *De Calculo. Cum Epistolis ad Beverovicium*, Leiden, 1640.
8) Naar Verg., *Aen.*, III, vs. 56.
9) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2*e série*, III, blz. 281.
10) Zie II, blz. 479.
11) Zie I, blz. 307.
12) Wolter Schonenborgh († 1671) is drost van het Oldambt geweest, meermalen burgemeester van Groningen en lid der St.-Gen., ook lid van den Raad van State.
13) Zie blz. 73.
14) Johan Drews Jr. († 1652) was o.a. raadsheer te Groningen, gedeputeerde der provincie en meermalen burgemeester.

zal aanstaanden Woensdag beginnen. ‘Quid enim fiet, si palam in heroem nostrum obnitantur? Quippe persuasum illis, quod defunctum

casibus et periculis objectarit. Corpus conciliandae gratiae atque vindictae conspiciendum exhibetur, et voces graves atque fallaces coram ingeruntur' .....

'Vous m'avez destourne, ou plustost arreste, en beau chemin. J'estois apres pour traitter par tierce main avec Sohnius mesme, et luy en eusse derobe la cognoissance. Mais puisque la Generalite y a mis la main et que vous ne vous en expliquez pas plus clairement, je m'en lave les mains. J'avois l'homme prest pour y envoyer, mais je n'ay garde de faire courre et prescher sans mission et gages'. Ik ken de menschen daar; het is hun alleen om winst te doen. 'Je cherche et recherche en mon esprit l'effect qu'on pourroit pretendre de la susdite deputation, et je n'en puis trouver que ceci que peut estre le conte Guillaume pourroit desister de sa poursuitte; il le dira peut estre, mais il[s] feront agir les autres sous main; *et posteriora erunt prioribus deteriora. A sicca tempestate naufragium metuo*' ..... 6 Augusti 1640, Hagae.

2474. J. Dedel[1]. (L.B.)

Den advocaet van der Meer houd noch aen om onse resolutie te hebben; de meyninge is, indien wij met 5 ten 100 niet willen tevreden syn, onse renten af te leggen met een gedeelte der capitalen, die de heer van de Leck op Hollant heeft, doch dewyle hem het fideicommis obsteert, so sal aen t hoff van Hollant, of mogelyck aen de Heeren Staten, *commutatio fideicommissi*[2], dat is, dat voor soveel het capitael op t' comptoir van Hollant met dese aflossinge sal werden vermindert, dat voor soveel de heerlyckheyt van de Leck gehouden sal werden met fideicommis belast, t welck parthyen geinteresseerden gehoort bij t hof dickwils geaccordeert werd, sodat wy reeckening moeten maecken van 5 ten 100 te sullen genieten, of dat onse brieven sullen afgeleyt werden. Tot het laeste inclinere ick, gelyck ick oock alrede verclaert hebbe. Ende dewyle de renten van den heer van de Leck op t voors. comptoir in t laest van Febr. verschijnen, ende de onse den 15 Mey, so versocht den advocaet van der Meer, dat ick niet precise soude willen staen op den verschyndach van den 15 Meij, maer dat ick de aflossinge soude willen gedogen in t laeste van Febr. toecom[en]de, t welck also mij docht redelyck te wesen, so hebbe ick dat oock in mijn regard toegestaen. Ick sal hierop oock uwe E antwoord verwachten voor mijn vertreck na Amsterdam op de Noorthollantsche Synode, t welck in t laeste van de toecomende weecke sal wesen .....

Die van Vrieslant hebben de gedeputeerden van haer Ho. Mo. geprevenieert, t welck ick wel gevreest hebbe, siende met wat een yver ende haesticheijt de twee heeren, daer ick tot noch toe so lange mede gebesoigneert hebbe, naer haer provintie wilde gaen. - Ick gelove niet, dat Stad ende Lande dit werck sullen verhaesten; tusschen haer is voor ons questie geweest nopende de verkiesinge van de magistraet van de Stad, sustinerende die van de Omlanden, dat volgens het .....[3] artyckel van de reductie den stadhouder sulx toequam, ende oock alsnoch moste geschieden; de Stad ter contrarie, dat volgens de oude privilegien bij uijtlotinge van vyf swarte boonen het verkiesen ende stellen van de magistraet haer werck was, ende dat by de reductie den stadhouder sulx wel was toegevoecht tot verseeckering van de Staet, als wesende

1) Zie No. 2447.
2) Hier is blijkbaar iets uitgelaten.
3) De stippeltjes staan in het Hs.

doen de stad vol papisten, maer dat, die reden nu cesserende, alle de stadhouders successive dat recht hebben afgestaen bij particuliere acte, daervan mij noch gisteren onder myne papieren voorquam de acte van syn Gen. graef Ernst[1]. Dienvolgende susteneerde[n] die van de Stad, dat die van de Omlanden niet haer eygen, maer der stadhouders recht disputeerden, *atque ita jus tertij*, t'welck wij oock bij sententie, in de voorleden weecke gepronuntieert, hebben verstaen; nu seggen die van de Omlanden, geen stadhouder te begeren, of hij moet de verkiesinge der magistraet oock hebben, ende die van de Stad sullen insisteren om acte van renuntiatie te hebben van dat recht, welcke dispute de saecke wel wat mochte protraheren. Beyde parthijen hebben misnoegen in onse sententie, t welck wij haer te vooren geseyt hebben, dat so uytvallen soude, opdat so te meer mochten bij verdrach alles vereffenen, daertoe voorslaghen gedaen waeren. Hage, den 7 Aug. 1640.

2475. Aan prinses Amalia van Oranje[2]. (H.A.)*

Z.H. heeft gisteren uw brief en dien van den heer van Heenvliet ontvangen. Onze beide ritmeesters zijn uit hunne gevangenis te Stralen teruggekeerd[3]; zij beklagen zich zeer over de lafhartigheid van sommige cavalerieofficieren. Z.H. schrijft aan de heeren van Noordwijk[4] en Musch, om hen te bedanken voor hunne goede diensten in de zaken van Friesland en Groningen. De Staten van Friesland zijn uiteengegaan, ‘et peut on conclurre de là, que ces premiers mouvemens de commiseration estans passez, sans rien decreter pour M. le comte Guillaume Frederick, ceste chorde sera rompue, et y aura-il du loisir à mieux informer ces rudes peuples, et les induire peu à peu, à ce que requiert le service de leurs provinces en particulier, et celuy de tout l'Estat. A quoy il commence de plus en plus travailler de bons instruments, et j'y contribue, Dien sçait, ce que le debvoir et l'affection m'ordonnent, et la bienseance pour le regard et respect de S.A. me permettent’. Prins Willem heeft gisteren te Orsoy bij den gouverneur IJsselstein[5] gegeten. A Rhijnberck, ce 8^{e} d'Aoust 1640.

2476. Aan C. Barlaeus. (K.A.)

Quanto distamus intervallo, mi Barlaee, quanto nec me audis, nec a me audiris? Instar hoc Amphitruoniae noctis est, quam certatim edormivimus. Tu quam facile expergefias, nescio; ego ecce vigilo et hanc a veterno *ἀνάστασιν* viribus divini Te, quas una saepe experti sumus, acceptam fero. Amavi hactenus nobile folium et dilexi; nunc et veneror et omni majore cultu, quo hac sub-

1) Nl. Ernst Casimir van Nassau; zie I, blz. 39.
2) No. 2475a. Een brief van 11 Aug. (H.A.) is zonder eenig belang.
3) Zie No. 2470.
4) Nl. Nicolaas van den Bouckhorst; zie I, blz. 328.
5) Zie I, blz. 382.

lunaria licet, prosequor, nempe quod modice sumptum Te te mihi repraesentaverit, et hos qualescumque scazontes dictaverit, quibus de Te ac te quid sentiam, pro modulo exprimendi animus et facultas data fuit[1)]. Vale, atque illustres Te-potores Hoofdium, Vossium, Carpenterium[2)], Spexium[3)], *Te veniente die*, *Te decedente bibentes*, inter Te et Te a me saluta. Scribo Rhenobercae, IX Aug.[ti] CIↃIↃCXL.

2477. D. de Wilhem[4)]. (L.B.)

Vous avez connu par l'evenement que je vous ay dit la verite de l'affaire qui trottoit. Je m'estonne fort qu'on aye procede tout au contraire de l'intention de nostre maistre et frustre nos justes prosuittes. Les lettres et l'envoy de la Generalite a irrite l'insolence des Frisons qui tenoient en ombrage S.A., comme s'il se vouloit par la installer au gouvernement, contre la liberte de la province et comme par force. M. Veltril[5)] a couru les villes de Staveren, Hinlopen, Worcum, Bolswert, Sneec et ailleurs, et leur a donne des impressions au prejudice du service de S.A. On a monstre le corps mort et la chemise sanglante et tenu la dessus des estendus et faux discours, avec exclamations tragiques. Il y a eu bon moyen d'empescher ce coup, si on m'eut voulu croire et m'honnorer a temps de la commission de l'entiere direction de cest affaire. Apres avoir gaigne les principaux des *volmachten*, on eust esbranle les moins advisez, comme c'est illec la coustume. Mais de rien ne se fait rien. Mes ennemis avoient pense me combler et abismer de honte, comme vous scavez, et j'esperois par ce service surmonter leur injure et le tort de S.A., et luy donner les asseurances de mes fidelles actions pour son interest et me faire voir de bon oeil. C'est ce qui m'attriste le plus, voyant ce changement. Car si je me fusse offert a cela avec l'intention de la pluspart de ceux qui servent les princes, il ne me chaudroit(?) gueres d'entendre la precipitation prodigieuse des Frisons et de considerer le grand flegme qu'a use S.A. Maintenant il faut que je confesse que le coeur me creve qu'on m'a pas donne l'ordre qu'il faut, et laisse faire, et que S.A. s'est laisse abuser, et s'est donne trop facilement en proye aux mauvais conseils de quelques uns. Scachez, mon frere, que cette occasion a este de tres grande consequence pour le bien de la maison de S.A. et l'asseurance de cest Estat, et que nous avons raison de regretter le peu de vigueur et de resolution qu'a monstre S.A. en un affaire de telle importance. Certes je me la suis represente des le commencement une bonne et grande occasion, et je veux croire que c'est quelque jugement de Dieu, que je ne puis entendre ny comprendre. Je ne laisseray pas de le recevoir avec toute humilite, m'asseurant que c'est pour mon bien et desirant que ce soit aussi pour celuy de S.A. Mais *ad hominem*; il ne faut pas pour cela negliger les moyens pour prattiquer et gaigner les humeurs de Groningue et Ommelande. Car, obtenant ce gouvernement, le repentir peut estre en demeurera au jeune seigneur et il sera contraint de caler voile. Que S.A. ne face plus tant l'irresolu d'employer le catholicon pour obtenir ce gouvernement. Contre la difficulte la plus grande qu'ils se pourront imaginer, c'est de n'estre en peine en quelque traverse de dedans ou du dehors, a la suscitation de l'ennemi ou du dissimule ami. Que de la part de S.A. on leur promette ses soings particuliers, ses veilles et estudes a leur bien et conservation, son zele et prompte assistance a toutes leurs necessitez.

1) In het gedicht *De mirabile Te ad mirabilem Barlaeum* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 136).
2) Misschien Pieter de Carpentier (1591-1672), raad en schepen van Dordrecht; hij was gehuwd met Maria de Witt.
3) Zie II, blz. 158.
4) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, III, blz. 284.
5) Zie blz. 73.

Qu'on aye a sa devotion premierement ceux d'Ommelande, leur promettant la manutention de leur libertez et privileges, qu'on donne a la ville l'acte de leur prerogative, comme fist le feu Prince Maurice d'heureuse memoire,

qu'on n'espargne rien la semence d'acquirer les parties. Cela augmentera le credit de S.A. en ces provinces et sera sa grandeur es royaumes voisins. Tout le monde veut ici que Monsieur Knuyt aye este en Frise, mais je ne le puis croire. Car il a este a la guerre en Zuyt Beverlant, et en porte le coup d'honneur de son espee, s'estant defendu contre les *Kuijers*, et en glissant tombe sur la pointe de son espee, de sorte qu'il en portera la marque sur le nez, comme les moutons de Berry. Ils ont devalise la maison du receveur de S.A. et on estoit encores en plus grande apprehension de mal, a raison de quoi ils ont demande deux compagnies de Bergen op Zoom. Mais je ne scay, s'ils seront consolez, et estime que ce sera le commandement du duc de Bouillon. Personne ne bouge. En somme il se souviendra de cette dyckage a bonnes enseignes. On nous dit ici que S.A. va a Gennep ou la environ. Si cela est, je vous supplie de luy souvenir s'il ne seroit pas expedient de se mettre en possession de Duffel, Nergena et Goch, en vertu de la donation des Estats de Gueldres. Les trouppes et les actions des Espagnols en ces endroict[s] fourniront assez de raison pour l'entreprendre, *si el Principe loquiere* ..... 9 d'Aoust 1640, a la Haye.

2478. D. de Wilhem[1]. (L.B.)

Le S.[r] Sohnius[2] escrit au commis Casembroot, que ceux de Frise ont prins et choisi eenstemmelyken, *certatim et magno populi applausu*, voor haeren stadtholder graef Willem. Il est question que S.A. n'use plus tant de flegme et ne commette les choses au benefice du temps, *ubi festinatione et pollicitatione opus est*. Monsieur Sohnius a eu pour femme en premieres nopces la soeur de la femme du borgemaistre Eisinga[3] a Groningue. Qu'on y employe quelque meilleure main qu'en Frise, ou l'affaire se conduira point a bon port. Je gemis en mon sein la lenteur de S.A. et les lettres et ambassades de M.[rs] les Estats Generaulx. Ceux de Frise ne se contentent pas d'avoir choisi le conte Guillaume pour gouverneur en chef, mais envoyent quatre deputez pour solliciter ceux de Groningue a faire de mesme. Regardez quelle outrecuidance! Il faut une grande main pour faire un grand coup, je le confesse, mais en une affaire precipite et peu asseure, quel mal y auroit il de hazarder et prodiguer les promesses convenables en telle occasion, le tout soubs main. *Excita, quaeso, heroem*. Ils s'assembleront le 30[4]; je crains qu'on aye desja neglige le temps de profiter cette occasion. Mais quand mesme on feroit un voyage pour neant, cela ne veut rien dire; peut estre que, par la dissention de ceux d'Omlande avec la ville, qu'on viendroit encores a temps. Je vous supplie de haster l'acheminement de cest affaire ..... 10 d'Aoust 1640, a la Haye.

2479. D. de Wilhem[5]. (L.B.)

Par mes precedentes et par autre voye vous aurez sceu comme ceux de F[rise] ont esleu pour gouverneur le conte Guillaume le 30 du passe. Mr Walta[6] a lettres et advis qu'on avoit suscite le peuple et la canaille pour crier publiquement qu'on

1) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, III, blz. 283.
2) Zie II, blz. 519.
3) Pieter Eyssinghe is vele jaren lid der hoofdmannenkamer, zeer dikwijls burgemeester van Groningen en ook afgevaardigde ter St.-Gen. geweest.
4) In margine: stilo veteri.
5) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, III, blz. 287.
6) Zie I, blz. 370.

desiroit le conte Guillaume pour gouverneur et qu'il en prendroit mal a ceux qui en l'assemblee proposeroient et desseigneroient quelque aultre a telle charge. Il le dit a plusieurs d'avoir ses advis; a moy, on me mande qu'on a use prou d'artifice, qu'estans arrivez les deputez de Frise de la Haye le soir, et

estant aussi arrive le messager de Mess.rs les Estats Generaux, ils ayent le lendemain fait leur election, sans ouvrir ou recevoir les lettres. J'estime que Monsieur de Somerdyck[1] et M. Walta n'ont fait aucun bon office pour S.A. en cest affaire, et j'ay mes raisons de le croire ainsi, lesquelles le temps present ne me permet pas de vous alleguer. Je vous prie que S.A. ne chomme en la poursuitte du gouvernement de G[roningue], chose si necessaire a l'union de ces provinces et a la dignite de sa maison. Il se faut fier a quelqu'un et luy commettre cest affaire en la province chancelante de travailler a couvert, selon les ordres qu'il plaira a S.A. luy departîr. Ceux qui ont fait entendre a S.A. la disposition tant facile en faveur de son A. et conseille neantmoins cette semonce et deputation de la Generalite ont tres mal fait. Cela a endormi S.A., qui d'ailleurs ne va que trop lentement et avec trop de retenue es affaires qui touchent la grandeur de sa maison. Je vous representai hier qu'il vous pleust faire sonvenir a S.A., en cas que l'armee va vers Gennep, comme le bruit court ici, s'il ne seroit expedient ou requis contre l'oisivete d'une armee de prendre possession van het recht en pantschap van 't ampt Duffel, slot Nergena, ende t gebruyck van de hoocheit, heerlyckheit ende t ressort van de stadt ende ampt Goch met alle app. ende de dependentien, volgens de gifte gedaen by de HH. Staten van Gelderlant aen S.H., by resolutie van 7 Febr. 1633. Vous y songerez ..... Le 10 d'Aoust 1640, a la Haye, en gran haste.

2480. Aan J.A. Bannius[2]. (K.A.)

'Cur qui totus es vocalis et consonans, et cum vocibus consonantibusque perpetuo rem habes, tanto praeter morem intervallo nec vocalem mihi nee consonantem imputes, toties hoc per communem Campenium[3] aliosque amicos flagitanti, prorsus divinare nequeo'. Wat heeft Mersenne geschreven over de Fransche liederen en wat hebt gij geantwoord? Rhenobercae, 11 Aug.ti 1640.

Wanneer zie ik den korten inhoud van uw boek?

2481. H. Bruno[4]. (L.B.)

Ik heb aan mijn vader geschreven, dat het schoolmeesteren mij tegenstond, en hij heeft mij begrepen. Aan Mirkinius[5] heb ik geschreven over het aanstellen van een predikant te Zuylichem, maar nog geen antwoord ontvangen. Ik weet een heel geschikten jongen man voor dat ambt. Volgens uw voorschrift zijn wij begonnen met Pontanus en niet Caesar. Constantijn heeft een Latijnsch gedicht geschreven. Lodewijk is bezig met Comenius en Reid[6]. Hagae Com.[7].

2482. J.A. Bannius[8]. (L.B.)

Ik zou u het *Compendium Musicae* wel gezonden hebben, als ik niet

1) François van Aerssen.
2) Zie No. 2422.
3) De bouwmeester Jacob van Campen.
4) Zie No. 2423 en 2461.
5) Zie II, blz. 259.
6) Zie II, blz. 217.
7) De brief mist datum en jaar.
8) Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. LXIX.

maanden lang ernstig ziek was geweest. Nu eerst kom ik weer wat bij. ‘Porro ex jussione tua admirabili puellae Scurmanniae - cujus frater[1] me ante decendium (?) invisit, et Mersenni nomine salutavit - cantiones gallicas, characteresque novos - *τὰ πάρεργα* Gallorum - transmisi, addidique epistolam anatomicam in Parasinam modulationem, cujus intra paucos dies tibi copiam praestabo’. Harlemi, Idibus Sextilibus (= 13 Aug.) CIↃ.IↃC.XL.

2483. D. de Wilhem. (L.B.)

Ik hoop, dat Z.H. de zaak zal doorzetten. Hunsingo en Fivelingo keuren de handelwijze der Friezen af en zijn voor den Prins; het Westerkwartier moet nog een besluit nemen. Van daag zijn de brieven aan de Staten, door de heeren van Aernhem[2] en Rijnswouw[2] te Groningen geschreven, aangekomen. Ik hoop, dat de gedeputeerden de zaak goed zullen behandelen met de stad. Harlingen, Sneek en Dokkum zullen zich aan de Staten richten, om het recht te verkrijgen, hun eigen magistraat te verkiezen, evenals Leeuwarden; het is te hopen, dat Z.H. niet weer zoo goedig zal zijn als indertijd tegenover graaf Hendrik. Als het in Groningen goed gaat, zal graaf Willem wel een toontje lager zingen. De la Haye, ce 13 d'Aoust 1640.

2484. Aan mevr. Van Dorwardt[3]. (K.A.)

Eindelijk kan ik u het stuk zenden aangaande uw man; de heer van Bunninckhausen heeft, door aan Z.H. te schrijven, mij ten onrechte gewantrouwd. Le 13^{e} d'Aoust 1640.

Het doet er niets toe, dat de wijn, mij door u gezonden, zoek is. Gaarne bewijs ik een dienst, zonder er een geschenk voor te krijgen.

2485. Aan R. Descartes[4]. (K.A.)

Je ne responds pas si tard qu'il semble, car vostre pacquet avoit vieilli de douze jours, avant que m'estre rendu. Apres ceste justification, qui est fondée sur verité, et au default de laquelle toutefois vous estes prié de vouloir suppleer par la consideration de mes occupations tres assiduelles, j'adjoustray que, venant de lire la prefac qui se va publier soubs le nom Waessenaer, elle me semble un discours veritable, judicieux et discret, et portant des coups aveq lesquels on prendra congé de bonne grace de ces petites noises, pour enfin ne respondre plus au fol selon sa folie, qui ne prendroit point de fin. J'estime que vous n'aurez pas voulu prendre

1) Zie over J.G. Schurman, I, blz. 273.
2) Zie No. 2473.
2) Zie No. 2473.
3) Kopie van andere hand. - Zie No. 2337.
4) De brief is voor het eerst uitgegeven door Dr. D. Bierens de Haan in *Verslagen en Meded. der Kon. Akademie van Wetenschappen*, *Afd. Natuurkunde*, 3de *Reeks*, III, 1887, blz. 101. Ook in *Oeuvres de Descartes*, III, blz. 150. - Zie No. 2464.

la peine de l'escrire en flamen, et de la vous juge heureux d'avoir trouvé de si bons interpretes, qui veritablement vous suivent de si bonne façon et en termes si propres, que la traduction seulement n'y paroist pas, qui n'est pas un don commun a touts translateurs. M.r van Surck[1], qui est poli en tout, vous y pourra avoir presté de sa diligence; qui que ce soit, vous luy en avez un peu bien d'obligation.

Je vous supplie de me pardonner, si je vous ai compté *Sabinorum somnia*, de ce que vous auriez soubs la presse de metaphysique; mes raporteurs l'auront tres souhaitté ainsi, et moy de mesme, affamé que je suis sans cesse de vos escrits. Ainsi, Mons.r, j'advouë que les Jesuites se mettent en posture de gaigner mon amitié, en ce qu'ils vont vous tailler de la besoigne; et enfin j'attendray, et toute raison le requiert, que tant d'autres objections, qui vous ont esté faictes, paroissent un jour en ordre aveq vos solutions, ne se pouvant dire combien tout le publiq s'en tiendra obligé a vostre amitié.

Le perpetuel mouvement de cette armée m'a fait negliger de vous envoyer de certaines theses philosophiques, et pour la pluspart mathematiques, que le pere Mersenne me mandeavoir [esté] disputées a Paris, ou on s'en prend aussi a vostre matiere subtile et autres positions; et maintenant qu'il seroit temps de vous les communiquer, je les trouve esgarées, mes gens me faisant croire que, parmi d'autres pacquets de reserve, je les auroy envoyés dans mon bateau. Elles paroistront en quelque endroit, et vous les aurez, *si tanti est* et n'aymez mieux d'attendre a les veoir a vostre arrivée a Paris, ou le pere Mersenne vous en cornera bien d'autres.

Mais, Monsieur, ce sera a mon tres grand regret, car, en me nommant le dessein de ce voyage, il m'a semblé d'un coup de tonnerre qui me frappoit, et vous dis franchement, bien que ce me soit *praevisum telum*, qu'il me touche par trop vivement. Ce que je pense y avoir preveu, est le desplaisir que ce sot garçon[2] vous aura donné, comme souvent de mauvais objects particuliers sont capables de donner un desgoust universel de quelque païs. Mais, si j'ay bien deviné, je vous prie que le soleil ne se couche pas dessus vostre ire, et voyez si ces affaires domestiques ne se pourroyent commettre a ceux qui les ont signées si longtemps. Si ma conjecture est faulse, au moins ranimez-nous de cette asseurance, que vous n'avez rien veu de si hideux en ma patrie, qui vous la puisse faire abhorrer pour tousjours, et sçachons quel terme d'exil passif vous nous donnez. J'en vivray en inquietude, jusques a ce qu'aurez prins la peine de m'esclaircir; car veritablement, et sans couleur[s] de cour, qui sont indignes de vostre entretien, vous ne lairrez personne icy, qui se ressente plus de vostre absence, ni qui regrette plus vivement de n'avoir jamais eu moyen de vous tesmoigner d'effect, comme il est d'entiere affection ..... 14 Aoùt 1640.

Mons.r, maintenant que nous sommes sur la communication des discours flamens, je vous supplie d'aggreer que j'en soubsmette un a vostre censure, que j'escrivis l'hiver passé - non pas de jour, mais de nuict, car vous sçavez que le soleil ne me void gueres a moy - sur le subject de l'usage des orgues en l'eglise. Mons.r de Wicquefort[3] en est presentement en possession; s'il vous valoit la peine de le luy demander par lettre, estant si proche d'Amsterdam, l'adresse en seroit plus seure et courte, que si je le faisoy r'envoyer a mon frere, pour vous le faire tenir. Vous m'obligerez extremement de perdre une couple d'heures a le visiter, et de m'en dire franchement vostre opinion. En mesme temps vous pourrez, s'il vous plaist, renvoyer l'exemplaire manuscrit a mon frere, car il n'y en a point que cestuyla, et je pretends

1 Zie II, blz. 274.
2) Nl. Stampioen; zie II, blz. 494, en boven, blz. 74.
3) Zie I, blz. 437.

le faire imprimer pour introduire ce que je croy utile, ou faire abroger ce qui est scandaleux sans doubte.

2486. S. van Haersolte. (H.A.)

Hoewel ick niet twijfele, off UEd. sal kennisse becoemen hebben [van] 't gunt in Vreeslant is gepasseert, ende datt doer directie van den secretaris

Sohn, die wel soeckt te continueren in deu dienst van d'Heer graeff Willem van Nassaw, gelijck hij by den zal. stadtholder is geweest, maer eevenwel den jonghen Heer desen onvoorsichtighen ende onbehoerlicken coers doet gaen, mett sulcke middelen te koemen tottet stadtholderschap, daerinne hij niet moegelicken kan blijven sonder maintien van sijn Hoecheit, sonder welckers vollecoemen kennisse, goetvinden ende adveu hij t'selve niet had behoren te embieren, veel minder te accepteren. Desen morgen koemt een bekent eerlick persoen van Lewerden, die doer Groninghen ende Drente is gereist, mij refereren, datt dese electie seer tumultues is toegegaen, datte geadviseerste, hebbende moeten stil sijn, haer fauten beginnen te verhalen, datt[i]e van Stadt ende Lande haere vergaderinghe hadden angestelt, om te delibereren overt stadtholderschap, ende datt den secretaris Sohn mett noch vier gecommitteerden van Vreeslant daeran gecoemen sijnde, om d'Heeren Staten van Stadt ende Lande tott gelijcke resolutie te bewegen, d'selve beter hadden gevonden haere angestelde vergaderinghe, onder pretext van haere onderlinghe disputen, te doen scheiden als continueren. Enighen tijt geleden heb ick occasie gehadt mett een van de voornaemste regierders van die provintie alhier te spreecken, d'welcke ick van gehele andere opinie vondt als die Vreesen[1] hebben betoent. Desen morgen sendt den drost Echten[2] mij dese missijve, geschreven van den secretaris van Drente[3]; hij sal wel haest mette commissie bij sijn Hoecheit syn, daertoe ick hem desen dach heb aengemaent, om de Vreesen ende sunderlinghe den jonghen Heer graeff Willem sijn fauten an te wijsen, ende d'Heeren van Stadt ende Lande met gelijcke resolutie als d[i]e van Drente te doen volgen. Ick heb mett mijn brieven ernstlicke anmaninghen in den Hagen gedaen, ten einde enighe gedeputeerden vandaer nae de gemelte provintien, onder ander pretext, gesonden muchten werden, ende datt daermede mucht werden gespoediget, d'welcke eenen dach te laet tott Lewerden sijn gecoemen ende vandaer naer Groninghen, alwaer se alles wel sullen rechten. Mijnheere, gedenckt dese impertinentie ende onbedach[tich]eit van desen jonghen Heere, die sich verder verloept als oijt ijmants van dat groete Huis, sich tegens den oppersten te stellen, daervan dat se alle toe samen behoeren te dependieren, ende sonder d'welcke d'selve niet behoeren te gedencken, te begeren ofte ijets voor te nemen, als mett vollencoemen goetvinden van syn Hoecheit. T'is voor UEd., mij ende alle getrouwe dienaers van syn Hoecheit verdrietich, jae becommerlick, te sien, datten jongen Heer by t leven van sijn Hoecheit sich soe verre laet verleijden, ende wel bedenckelicken, soe die goedertierenheit van syn Hoecheit dit laet passeren, datt nae desselffs overlijden, twelck Godt genadichlick verhoede, wel vreemder voorgenoemen sol moegen werden, t welck bij sijn Hoecheit om veel insichten voorgecoemen kan ende dient te werden, daervan ick hoepe gelegentheit te sullen hebben, om breder met UEd. te spreecken, inmiddels versoeckende, dat UEd. believen wil nijemant ter wer[e]lt hiervan kennisse te geven, ten ware alleenlick sijn Hoecheit, ende alsdan hett vier bevolen, daartoe ick mij sal verlaten ..... Zwol, den 15^{en} Aug.^{ti} 1640.

1) = Friezen
2) Zie blz. 66, 68, 76.
3) Hij heette Johan Struuck.

2487. Aan prinses Amalia van Oranje[1]. (H.A.)*

Prins Willem reist hier in de buurt wat heen en weer. Hij is naar Wesel geweest, waar hij erg aardig ontvangen is, en heden naar Meurs. Een paar gevangenen, die wij gemaakt hebben, houden Arras voor verloren. - De brieven uit Engeland zijn van avond hier aangekomen, ‘et se trouvent fort au goust de S.A. qui commence à veoir jour dans l'affaire, et à n'en esperer que bien, comme j'ay tousjours faict, cognoissant un peu de longue main les humeurs de ce païs là, outre qu'il y a trente raisons pour lesquelles l'Angleterre doibt embrasser ceste alliance à bras ouverts’. - Wij gaan hier zeker spoedig vandaan. A Rhijnberck, le 15e d'Aoust 1640.

2488. Aan J. van Euskercken[2]. (K.A.)

Uwe brieven heb ik eerst laat gekregen. Door het slechte weer hebben wij het beleg van Geldern moeten opgeven en zijn hierheen getrokken, vanwaar wij spoedig opbreken. Wij hebben geen succes gehad, maar houden toch eene groote macht van den vijand bezig, den graaf de Fontaine[3] en den markies van Leda[4] met 9000 man en veertig compagnieën ruiters, Hatzfeld[5] bij Gulik, 5 à 6000 man in Geldern, ongeveer de helft daarvan in Gennep en dan nog de garnizoenen van Venlo, Roermond en Gulik. Ook hebben wij vliegende legertjes in Brabant en Vlaandern. De Rhynberck, le 15 d'Aoust 1640.

2489. D. de Wilhem[6]. (L.B.)

En Frise nous avions a surmonter trois sortes de difficultez, d'affection, d'interest particulier, et de raison d'estat. Chaque sorte requeroit du temps, *et paranda fuissent Hippomenis tuae mala aurea*; et on en fust venu mieux a bout par les delais et ces biais que de vouloir faire reussir l'affaire directement et comme l'emporter de haute lute. Ainsi voit on dans les choses purement naturelles qu'on trompera plustost la nature qu'on ne la pressera. Et la constitution de ces ventres ne requerroit nullement qu'on allast a droict fil, mais au contraire ce qui va en tournoyant et qui s'insinue, coule doucement et se recoit avec plaisir. Et les Frisons vouloient faire cette election *communicato consilio*. Car ils avoyent a cette fin requis l'envoy des deputez de Groningue, Omlanden et Drenthe. Mais quand ils ont senti l'esperon, ils ont fait les chevaux eschappez. Or parce que vous me disiez que doresenavant nous pouvions estre spectateurs, qu'il ne falloit plus rien remuer, que la Generalite s'y employoit, et que je scavois bien que cest envoy ne se faisoit que par l'adveu de S.A., et que d'ailleurs je m'apperceus, que les choses qui alloient a droict fil estoient mal faictes et empeschantes nostre dessein, je vous puis avec raison avoir dit que vous m'aviez detourne du beau chemin. Quand je dis vous, j'entends S.A., lequel n'avoit besoin de courir ou permettre qu'on courust et s'en esloignast, comme on a faict. Mais il est tard d'en discourir. Il est question maintenant de ne se

1) No. 2487 a. Een briefje van 17 Aug. (H.A.) meldt, dat Arras is ingenomen.
2) Kopie. - Zie I, blz. 421.
3) Zie I, blz. 276.
4) Zie II, blz. 5.
5) T.a.p., blz. 206.
6) Uitgegeven in: *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, III, blz. 288.

meprendre en ce qui regarde l'autre province. Ayant a sa devotion ceux d'Omlande, ce sera le vray moyen d'attirer la ville. Or je pense que ceux la se declareront pour son A., selon qu'on m'a fait concevoir les esperances, et j'ose croire avec vous que les Frisons seront par avanture les premiers a s'en repentir, tant les electeurs que l'esleu. On pourra a la ville de Groningue, soubs main et par avance, par nos deputes ou autres, promettre de les maintenir en leurs libertes et privileges par acte, comme ont faict le Prince Maurice de haute memoire et le conte Ernest[1)], comme il vous plaira voir des papiers cy joints. Je n'ay pas la copie de l'acte du Prince Maurice. Mais, si vous l'avez de besoin, je le puis avoir facilement ..... Tout maintenant on m'a communique une lettre de Groningue, qui dit que c'est *botrus contra botrum*[2)]. Je concluds de la que le raisin mis aupres du raisin meurira, et qu'il ne sera expedient que les deputez de M.^{rs} les Estats Generaux employent leur authorite et rhetorique contretemps. Les vins que l'on fait sous le pied et qui coulent librement, sont beaucoup plus doux que ceux du pressoir, qui sentent le marc et la grappe ..... 15 d'Aoust 1640, a la Haye.

2490. A. Rattermont[3)]. (L.B.)

Generaal van Nispen[4)] zou gaarne zien, dat zijn oudste zoon Pancras[5)], die nu al drie jaren gediend heeft, vaandrig werd. Wat gij voor hem doet, doet gij voor mij, want hij is een groot vriend van mij en helpt mij in alles, sedert ik muntmeester van Holland ben geworden. In Amsterdam, Augusty 1640[6)].

2491. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij maken ons gereed, om weg te gaan. Het bericht over het innemen van Arras wordt van alle kanteu bevestigd, ook door een brief van den abt de Mouson[7)] uit Maastricht, ‘où enfin il me mande que, cedant à la tempeste de Liege, il s'est mis à couvert des insolences du peuple. Le bourgemaistre Bartel et plusieurs autres patrons et protecteurs de la liberté et neutralité en ont faict autant, apres avoir esté jugez apprehensibles, c'est à dire exposez à quiconque il prendra envie de leur courrir sùs; personnes qui, il n'y a que peu de moiz, pouvoyent tout dans ceste grande villasse mutine, où à present tout a tellement changé de face, depuis l'arrivée du Prince[8)], et l'introduction de nouveaux bourgemaistres, ses creatures, qu'on y parle ouvertement de ce qu'il est temps d'assister les Espagnols à reprendre Maestricht. Mais apres Arras perdu, je pense que ceux-cy songeront deux fois à entreprende un siege comme cela’. - Z.H. is boos, dat Catshuijsen[9)] en vooral Sherwouters[10)] hem niet beter op de hoogte houden van het bouwen, hoewel zij weten, dat zij dat behooren te doen. A Rhijnberck, le 19e d'Aoust 1640.

1) Zie blz. 81.
2) Naar de Grieksche spreekwijze: *βότρυς πρὸς βότρυν πεπαίνεται*.
3) Zie I, blz. 247.
4) Justus van Nispen († 1652) was generaal-muntmeester van de Vereenigde Nederlanden. In 1624 was hij gehuwd met Elisabeth van der Gracht.
5) Pancras van Nispen is in 1647 kapitein geworden. (Meded. van den Heer Wakker).
6) De datum is weggelaten.
7) Hij was resident van Frankrijk te Luik, had deel genomen aan het beruchte gastmaal van den graaf de Warfusé op 16 April 1637 en was met anderen door dezen gevangen genomen.
8) Nl. Ferdinand van Beieren, van 1612 tot 1650 bisschop van Luik.
9) Zie II, blz. 114.
10) T.a.p., blz. 252.

2492. Aan C. van Teresteyn[1]. (K.A.)

Hierbij gaat het beroemde geneesmiddel, waarover ik u sprak. Er zijn vele ingrediënten voor noodig, maar die zijn bij elken apotheker te krijgen. Men moet het middel 36 maal in het jaar des morgens gebruiken. Rhynberck, le 20^{e} d'Aougst 1640.

2493. Aan Elis. gravin van Loewenstein[2]. (K.A.)

Een ridder van buitengewone standvastigheid[3] heeft mij vol aandoening den ingesloten brief overhandigd; ik dacht eerst, dat het een staatsgeheim was. Ik heb den brief heusch niet geopend, zooals gij aan het zegel kunt zien. A Rhynberck, le 20^{e} d'Aoust 1640.

2494. D. de Wilhem. (L.B.)

Over eenige dagen hoop ik u een besten klerk te verschaffen, die Hollandsch, Fransch en Latijn kent. ‘Je vous ay adverti par deux fois que le different avec vostre voisin[4] est vuide. Il ne s'est rien fait que par l'advis de M.^{rs} van Campen et Post, lesquels ont juge necessaire de garantir ainsivostre liberte’. De zaak met de ‘fermiers’ van Oranje is nog niet in orde; de heeren van Schorre[5] zullen iemand hierheen dienen te zenden. 20 d'Aoust 1640, a la Haye.

2495. Aan A. Rivet[6]. (H.A.)*

De vergissing van pater Mersenne is wel grappig, maar ik zou een slecht kolonel zijn. Eén der jonge Elzevier's heeft hem verkeerd ingelicht en een monnik komt licht in de war. - De schoolstrijd is dus weer aan den gang; Saumaise komt nu misschien met zwaar geschut. A Rhijnberck, le 20e d'Aoust 1640.

2496. D. de Wilhem. (L.B.)

Gij meent ten onrechte, dat ik mij in mijne brieven heb tegengesproken. Ik ben het met u eens, ‘que si S.A. eust voulu s'abaisser jusques la que

1) Kopie van andere hand. - Zie I, blz. 363.
2) Kopie van andere hand. - Zie I, blz. 463.
3) Nl. luit.-kol. Ferdinand Knightly; zie II, blz. 455.
4) Zeker de solliciteur S. Casembroot; zie II, blz. 315.
5) Vgl. II, blz. 212.
6) In K.A. is eene kopie van andere hand. - Zie No. 2472.

de se donner a connoistre en cest affaire, qu'il n'eust point eu besoin de l'envoy des deputez de la Generalite. Mais pourquoi est ce qu'il a voulu permettre une chose si prejudiciable et se reculer au lieu d'en aprocher?'. 22 Augusti 1640, Hagae.

2497. Quintyn de Veer[1]. (B.M.)

Uw brief heb ik meegedeeld aan de burgemeesters; zij hebben den smid, 'die u Eed. baellien[2] maeckt', ontboden, hem gevraagd, hoever hij er mee was, en toen iemand gezonden, om te zien, of hij de waarheid sprak. De smid beloofde het werk vóór het einde der volgende maand af te hebben, als hij ƒ 150 kreeg. Als de 'baillien' uit zijn huis worden gehaald, zal geen ander ze kunnen afwerken; ook om andere redenen besloten wij dat niet te doen. De rekening is nu aldus:

'De smith heeft gehaelt aen ijser voor	320,
heeft in twee partyen ontfanghen	110,
versoeckt noch	150,
	____
maeckt te samen	580.
Als de baillien souden costen	700,
soude dan resteren te betaelen	120.'

's Gravenhage, den 23^{en} August. 1640.

2498. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het leger is gisteren ingescheept, de soldaten ook in de schepen der officieren, in die van het hof en in de pontons van de brug bij Rhijnberk. Wij zijn eerst gevaren tot Beek, tegenover Xanten, en zijn heden hier aangekomen. Z.H. heeft onderweg Rees en Emmerik bezocht. - Uit Frankrijk komt nu ook het bericht, dat Arras is ingenomen. Uit Luik komen tegenstrijdige berichten over Fransche zaken. Au bateau de S.A., le 23^{e} d'Aoust, devant le fort de Schenck, 1640.

2499. D. de Wilhem[3]. (L.B.)

'Les advis que j'ay par ci devant eu de Groninge avoyent grandement hausse mes esperances, mais ces derniers les rabaissent un peu. L'envoy de la Generalite n'a servi qu'a aigrir les humeurs, et la trop frequente communication et correspondance avec ceux d'Omlande a cause quelque jalousie parmi ceux de la ville, lesquels sont embrouillez en trois factions; il y

1) Mr. Quintyn de Veer (1594-1675) was van 1620 tot 1667 baljuw en schout van den Haag; in het laatstgenoemde jaar werd hij door zijn zoon Mr. Aelbert de Veer opgevolgd.
2) Balie = hek.
3) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, III, blz. 294.

a celle d'Eisinge[1)], de Bartoldt Wichringe[2)] et la troisiesme de Julsing[3)]; la derniere semble estre portee pour S.A., de la seconde on ne scait quasi que dire, et la premiere se declare pour le conte Guillaume, a ce qu'on me mande. Tant y a qu'ils n'ont peu s'accorder et que l'affaire a este remis[e], et que la porte nous est ouverte. J'espere qu'on s'asseurera de l'evenement, devant qu'y engager sa reputation. Monsieur Staeckmans[4)] est alle la pour gagner Coenders[5)], s'il est possible. M. Aernhem[6)], qui est allé a Aernhem, vous doit avoir particulierement informe de ces affaires, qui sera cause que je vous n'en diray plus que ces deux mots: *pessula foribus nostris obdita removeri suadeo*. Il est necessaire d'en venir a bout pour le bien de l'Estat et la grandeur de S.A. et, a mon advis, ne doit cstre traitte d'une commune main, parce qu'autrement il est a craindre que la division et les jalousies ne destruisent ce qu'on desireroit edifier'.

Mijn broer[7)] schrijft mij nieuws uit Denemarken. Ik twijfel, of de zoon van den Koning, Christiaan Ulric[8)], de Weser zal blijven beschermen. De Keizerlijken hebben een kasteel van de Landgravin[9)] bezet. Die van Emden mogen wel op hunne hoede zijn. 24 d'Aoust 1640, Haye.

2500. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij zijn tegen den middag hier aangekomen en vonden er al de cavalerie en den legertros. De vijand is met ruiterij bij de Maas. - De heer Destrade ontving gisteren een omstandig verhaal van de overgave van Arras, gedicteerd door den Kardinaal. Au bateau de S.A., le 24^{e} d'Aoust 1640, devant Nimmeghe.

2501. D. de Wilhem[10)]. (L.B.)

In Zweden is even goed eene Koningin-Moeder-quaestie als in Frankrijk. De Koningin-Moeder[11)] is vertrokken van het hof, buiten 's lands gegaan en met groote statie door den Koning van Denemarken[12)] begroet. Het kan voor Zweden moeilijkheden opleveren, want de Koning van Denemarken schijnt lust te hebben de Zweedsche senatoren te straffen, die zich van de koninklijke macht meester maken. Maar dat alles weet gij zeker beter dan ik. De la Haye, ce 25 d'Aoust 1640.

1) Zie blz. 83.
2) Bartold Wicheringe (1598-1652) is meermalen lid en luitenant geweest der Hoofdmannenkamer te Groningen en burgemeester dier stad. Hij heeft in 1616 eene kaart der provincie Groningen uitgegeven.
3) Bernardus Julsing (1583-1647) heeft veel gereisd en had naam als literator. Hij is burgemeester geweest van zijne geboortestad Groningen.
4) Zie I, blz. 304.
5) T.a.p., blz. 362.
6) Zie blz. 79.
7) Nl. Paulo de Wilhem; zie II, blz. 112.
8) Christiaan Ulrick Guldelecuw, bastaard van den Koning van Denemarken, was in dienst getreden van den Kardinaal Infant. In October 1640 werd hij in de buurt van Keulen door troepen der Staten overvallen en gedood.
9) Amelia, Landgravin van Hessen-Cassel.
10) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *séric*, III, blz. 295.
11) Nl. Maria Eleonora (1599-1655), dochter van Johan Sigismund, Keurvorst van Brandenburg, en weduwe van Gustaaf Adolf.
12) Christiaan IV.

2502. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij zijn Zondag met heel slecht weer hier aangekomen. - 'Hier nous vindrent les lettres de France du 18e, d'où Euskercke[1] me mande, qu'estaut allé aveq Mons.r de Chavigny[2] trouver le Cardinal, pour luy porter la nouvelle du siege de Gueldre, les voyant entrer, il les mena à une fenestre, disant, "Vous veuez sans doubte m'annoncer le siege de Gueldre, mais je vous apprens, et le sçay de bonne part, à sçavoir du 5e de Venlo, qu'il est desjà levé, et m'estonne fort, comme un si grand capitaine, accompagné de 30000 hommes, ayt peu estre contrainct de se retirer, aveq si peu de gens que les enemiz y ont mené." V.A void comme il se laisse instruire. Mais ils en auront bientost d'autres informations par des adviz que j'ay donnez à Euskercke, du sceu et ordre de S.A., de tout ce qui s'est passé en ce païs icy, quoyqu'en mon privé nom'. A Buren, ce 26e d'Aoust 1640.

2503. Aan J. van Euskercken[3]. (K.A.)

Het is dwaas, dat onze bondgenooten zulke dingen zeggen over ons gebrek aan succes[4]. De vorige week zijn wij van Rhijnberck per schip hierheen gekomen. Het regent zoo, dat wij met de troepen niets kunnen ondernemen. 27e d'Aoust 1640, pres de Voorn.

De koerier Saladin heeft hier de Fransche overwinning bevestigd[5].

2504. Agnes Ploos van Amstel-van Byler[6]. (L.B.).

Ik schrijf u op verzoek van mijne nicht, de weduwe Sachmans, wier man sergeant-majoor was van het Friesche regiment[7], en die drie zonen heeft in militairen dienst. Kunt gij die jongelui niet voorthelpen? In Utrecht, den 27 Augusto 1640.

2505. G.J. Ploos van Amstel[8]. (A.B.)

Gaarne wil ik weer in mijne oude garnizoensplaats Bredevoort komen. 27 Aoust 1640, Grave.

1) Zie I, blz. 421.
2) Zie II, blz. 410.
3) Kopie.
4) Zie No. 2502.
5) Het innemen van Arras op 9 Augustus.
6) No. 2504a. Een brief van 24 Sept. (L.B.) bevat ook eene aanbeveling. - Zij was de weduwe van Adriaen Ploos.
7) Johan Saegman was in 1625 overleden. (Meded. van den Heer Wakker.)
8) Zie II, blz. 324.

2506. R. van Haersolte[1]. (L.B.)

Die van Meppen, hebbende goet gevonden tott versterckinghe van de stadt te leggen eenen beer, hebben geordonneert aen de graefschap Lingen daerthoe te betaelen drieduijsent rijxdalers, t welck geschiedende een saecke solde sijn van so grote ende schadelicke consequentie, datt alle andere Munstersche plaetsen, jae oock die mett Swedisch guarnisoen besett sijn, van gelijcken sullen begeren, waermede eerlanghe de voorss. graefschap, die sonder datt dagelijx niett dan te veel door de omliggende guarnisoenen gequelt wordt, ten eenemael geruineert solde sijn. Om voor te komen, datt de executie, waermede sij ons dreijghen, niett in t' werck gestelt mochte worden, ofte ten minsten getraineert, hebben den richter[2] ende ick noedich geacht te antwoorden, datt wij verloff hadden van sijn Hoocheit, sonder desselfs ordre aen niemant te contribueren, veel min te betaelen totte fortificatie van de Munstersche steden, sijnde oock de fortificatie van Linghen bij tijden [van] Prins Maurits hooch]. gedachtenisse sonder behulp ofte toedoen van de nabuijrlanden gedaen. Waervan ick niett hebbe sullen naelaeten UE. kennisse te geven, sullende niet manqueren, soo hijrover den onderdaenen verder molestie gedaen wordt, sijn Hoocheit ende UE. daervan van tijtt tott tijtt te adviseren ..... Swol, den 27 Aug. 1640.

2507. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij zijn ook met slecht weder uit Buren teruggekomen. En hier staat alles onder water, zoodat wij nergens kunnen landen; Z.H. heeft dus besloten naar Grave te varen. Z.H. schrijft heden aan den Koning, aan den Kardinaal en aan den heer de Chavigny over het innemen van Arras.

'A ce soir vient nouvelle de l'entreprinse que l'enemi s'est mis en debvoir d'executer sur le fort de la Croix, entre le Samedy et le Dimanche passé; repoussé, graces à Dieu, apres un long et opiniastre combat, aveq perte d'environ 50 hommes et 140 prisonniers, qu'officiers que soldats, tous gens d'eslite. Mais V.A. aura sceu tout cela devant ceste-cy'. - De prinsen Maurits[3] en Eduard[4] zijn naar Rhenen gegaan. Au bateau de S.A. pres de Voorn, le 28e d'Aoust 1640.

2508. Aan J. Smithius[5]. (K.A.)

Hierbij gaan drie hoofdstukken van uwe verhandeling over Nymegen

1) Zie I, blz. 376.
2) Nl. Sylvester Danckelman; zie II, blz. 226.
3) Maurits, prins van Boheme (1620-1653), was de derde zoon van Frederik V van-de Palts en van Elisabeth. Hij was een wildeman, evenals bijna al zijne broeders, heeft een tijd lang gediend onder Karel I van Engeland en is in 1653 verdronken.
4) Zie blz. 35.
5) Zie J, blz. 433.

terug[1]. Uwe gissing, dat Nymegen de stad der Batavieren is geweest, steunt op deugdelijke gronden. Maar gij moet nog de laatste hand leggen aan uwe studie. Al de oudheden, die gij gevonden hebt, vormen zeker een bewijs te meer voor uwe stelling. Laat u door niets tegenhouden, maar voltooi uw werk, en gij bewijst een grooten dienst aan de wetenschap. In praetoriâ Principis, ad Vornam insulam, 5 Cal. Sept. (= 28 Aug.) 1640.

2509. R. Descartes[2].

Je suis bien glorieux de l'honneur qu'il vous a plû me faire, en me permettant de voir vostre traitté flamend, touchant l'usage des orgues en l'eglise, comme si j'estois fort sçavant en cette langue. Mais, quoyque l'ignorance en soit fatale à tous ceux de ma nation, je me persuade pourtant que l'idiome ne m'a pas empesché d'entendre le sens de vostre discours, dans lequel j'ay trouvé un ordre si clair et si bien suivy, qu'il m'a esté aisé de me passer du meslange des mots estrangers, qui n'y sont point, et qui ont coustume de me faciliter l'intelligence du flamend des autres. Mais ce n'est pas à moy de parler du stile, et j'aurois mauvaise grace de l'entreprendre; mais pour vos raisons, je puis dire qu'elles sont si fortes et si bien choisies, que vous persuadez entierement au lecteur tout ce que vous avez témoigné vouloir prouver; ce que j'avouë icy avec moins de scrupule, à cause que je n'y ay rien remarqué qui ne s'accorde avec nostre Eglise.

Et pour les epithetes que vous nous donnez cependant en divers endroits, je ne croy pas que nous devions nous en offenser davantage qu'un serviteur s'offense, quand sa maitresse l'appelle *schelme*, pour se vanger d'un baiser qu'il luy a pris, ou plustost pour couvrir la petite honte qu'elle a de le luy avoir octroyé. Il est vray que ce baiscr n'avance gueres, et je voudrois qu'en nous disant de telles injures, vous eussiez aussi bien deduit tous les points qui pourroient servir à rejoindre Geneve avec Rome. Mais pour ce que l'orgue est l'instrument le plus propre de tout pour commencer de bons accords, permettez à mon zele de dire icy *omen accipio*, sur ce que vous l'avez choisie pour sujet. En effet, si quelques Indiens ont refusé de se rendre Chrestiens, pour la crainte qu'ils avoient d'aller au paradis des Espagnols, j'ay bien plus de raison de souhaitter que le retour à nostre religion me fasse esperer d'estre, apres cette vie, avec ceux de ce païs, avec lesquels j'ay monstré par effet que j'aimois mieux vivre que dans le mien propre.

Et pardonnez-moy, si je me plains un peu de vous à ce propos de ce que vous m'avez estimé estre une *fera bestia*, lorsque vous avez scen que j'avois dessein d'aller en France; car, si je m'en souviens, c'est ainsi que Justinien[3] nomme ceux qui n'ont pas *animum redeundi*, et je me propose de ne faire qu'une course de quatre ou cinq mois. Je me plains aussi du sujet que vous dites avoir appris de mon depart, car je ne suis pas, graces à Dieu, d'humeur si déraisonnable ny si tendre. Je sçay tres-bien que les plus beaux corps ont toûjours une partie qui est sale, mais il me suffit de ne la point voir, ou d'en tirer sujet de raillerie, si elle se monstre à moy par mégarde; et je n'ay jamais esté si degoûté que d'aimer ou estimer moins, pour cela, ce qui m'auroit semblé beau ou bon auparavant. Au reste, Monsieur, en me plaignant de ce que vous m'avez jugé d'autre humeur que je ne suis, je ne laisse pas de me sentir tresobligé de la bienveillance qu'il vous plaist me témoigner par cela mesme,

1) *Iohannis Smithii Oppidvm Batavorum*, *Seu Noviomagum*, is in 1644 bij Blaeu te Amsterdam uitgekomen.
2) Het Hs. schijnt verloren, maar de brief is het eerst, zonder adres, gedrukt bij Clerselier, t.a.p., III, blz. 594. Ook uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, III, blz. 157. - Zie N°. 2485.
3) *Institutiones*, II, Tit. 1, § 14 en 15. Zie ook Verg., *Aen.*, VII, vs. 483.

et je vous supplie tres-humblement de croire que je seray toute ma vie ..... (Août 1640)[4].

4) De brief heeft geen datum, maar zal in het laatst van Augustus geschreven zijn.

2510. D. de Wilhem[1]. (L.B.)[aant.]

Par la vostre du 24 escrite au soir vous me dites si les interessez de Groningue vienent a s'adresser a la Generalite sur le subject de leurs pretentions, qu'asseurement l'advis de S.A. en sera demande et que, par moyen de cette communication, nous nous en meslerions, mais que ne le pouvions autrement de bonne sorte. Je me persuade que les deputez de la Generalite ont rapporte a S.A. plustost le faste et la formalite des pretentions que les vrays subjects qui les ont fait naistre, et les secretes conjonctures qui s'y trouvent, et bien qu'ils peuvent avoir adjouste et entremesle les motifs mesmes des differens, neantmoins, se plaisants a faire trouver bon leur negotie, ils s'escartent de la base et l'experience de cest affaire, et s'occupent par trop aux choses generales, qui ne peuvent specialement servir au dessein ou interest de S.A. Je scay que ceux de Groninghe et d'Omlande sont en proces pour la superiorite pour les *veenlanden*, alluvions, pescherie; je voids naistre encores des dissentions entre les Oldampten et ceux d'Omlande en matiere de pescherie, mais pour aucun des ces differens ils ne s'adresseront a la Generalite, ains poursuivront l'affaire en justice. Et ces Messieurs les juges sont plus habiles en leur mestier que les deputez en leur legation. Car ils ont si bien fait par leur sentence qu'ils tienent les parties dans leurs fers; une bonne quantite des poincts est determinee, desquels ils se sont reserve l'interpretation, et pour la decision des autres poincts, ils sont aussi engages de venir ici, afin que leur premiere industrie ne leur soit inutile; et de peur qu'ils n'eschappassent, on leur a dresse, a ce qu'on tient, des filets a les empestrer. Les deputez, s'ils avoyent procede de mesme, je serois de vostre advis d'attendre ici le bon de l'estenf, pour le bucoller comme il faut. Or je vous puis asseurer qu'ils ne s'adresseront point a la Generalite. Car et les uns et les autres tienent la sentence favorable pour eux. Si les uns ont tire plusieurs salvo's, les autres ont voulu faire sonner les cloches, comme par trophee, ainsi qu'il vous plaira voir dans l'extraict de la lettre de M. Coenders[2], escrite le premier de ce mois, que je vous envoye; voire quelqu'un m'a voulu faire acroire que les cloches ont carillonne; mais on ne me mande pas cette particularite. Que si vous voulez dire avec nos deputez, qu'ils pourroient s'adresser a la Generalite pour le different mesme ou la diversite d'eslire un gouverneur, ne pouvant s'accorder, asseurez vous que cela n'arrivera pas. Ils ne sont pas si niais. En ces choses il ne faut rien croire de leger. Il est question d'empescher que ceux de Groningue et d'Omlande ne puissent se descharger de la haine et blasme de la preterition de S.A. snr le peu de soin et dexterite qu'on use en cest affaire. Cela ne se peut nier que S.A. n'aye eu connoissance de l'envoy de nos deputez a ceux de Frise et Groninghe, qu'il aye agree l'eslection de Drenthe; vous mesme l'avouez par vos lettres du 25 escrites au greffier Busero[3]. Le secretaire de Drenthe[4] escrit ici a M. Persyn[5], leur agent, qu'ils ont esleu *met eenpaerige stemmen S.H. voor gouverneur*, *naerdat hij verclaert hadde*, *dat hem sulcx aengenaem soude sijn*. Il n'est pas question donc de cacher tant ses intentions; ains il est necessaire de les faire connoistre en une forme decente, et la plus noble facon seroit de les donner entendre par un envoye expres au burgemaistre Julsing[2], lequel j'entends estre du tout porte

1) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, III, blz. 296.
2) Zie No. 2499.
3) Zie II, blz. 89.
4) Zie blz. 87.
5) Mr. Maarten van Persijn (zie II, blz. 89) was van 1629 tot 1666 agent van Drente in den Haag. (Meded. van Mr. J.G.C. Joosting, vroeger Rijksarchivaris te Assen.)
2) Zie No. 2499.

en faveur de S.A., ou au burgmaistre Wichring[2)], qui est aussi fort habile homme, pour l'engager, ou bien s'adresser a tel autre qui le leur donnast a entendre soubs main, sans qu'ils sceussent que cela vint directement de S.A. On pourroit mesme confier ce point a la discretion de celuy qui sera employe par S.A. pour ce subject, de choisir et prendre le meilleur expedient que le temps et les affaires pourroient permettre a la confusion qui s'y trouveroit. Il y a la le fils d'Ubbo Emmius[6)], qui est recteur et *in buon concetto*, pour avoir estudie

2) Zie No. 2499.
6) Wessel Emmius, de zoon van Ubbo (1547-1625), den eersten rector der Groningsche Universiteit, was van 1620 tot zijn dood in 1654 predikant te Groningen. (Meded. van Dr. P.A. Meilink, commies aan het Rijksarchief te Groningen.)

avec la pluspart de ceux qui sont en dignite et magistrature, et s'estre acquite tousjours fort dignement; pourquoi ne pourroit on a cestuy la notifier et asseurer les intentions favorables de S.A.? Ou bien il y a un professeur Alting[1], ou tel autre homme de probite et de credit; pourquoi point, apres l'avoir trouve affectionne a S.A., luy declarer, ou a tel autre qu'il plairoit a S.A., les intentions qu'on ne doibt et ne peut ignorer en cest affaire? Il faut plustost suivre leurs chemins, pour incommodes et peu unis qu'ils soyent, que d'entreprendre d'aller plus droit et plus haut, et en grimpant se trouver sur un precipice, et estre contraint de se retirer et descendre honteusement. Je vous prie de supplier S.A. de revocquer cest affaire a son soin et prevoyance, et envoyer quelqu'un pour acheminer et preparer les humeurs et matieres, le mieux qu'il jugera estre a faire pour le bien des provinces, de l'eglise et de la maison de S.A. Ce Emmius ou Althing pourroient puis apres catechiser ces gens, selon la devotion qu'ils y trouveront. Et quand ce ne seroit que pour entretenir les bien intentionnez en leur devoir, decouvrir et empescher les menees des autres, et gaigner quelques uns, il faut qu'il y ayt quelqu'un la expressement de la part de S.A. Que si desja il y en a quelqu'un auquel on se puisse confier, cela suffit. Qui nous asseurera qu'on n'aye differe cest affaire pour n'offenser Mess.[rs] les Estats, en les conduisants tout a plat, comme cela en peut bien aussi estre occasion, car il n'y a rien qui empesche qu'une mesme chose ne puisse estre faite a plusieurs intentions. Je vous marque ceci, pour vous monstrer combien il est necessaire qu'il y ayt la quelqu'un qui agisse dextrement. De penser qu'ils feront de gre et d'affection quelque chose pour S.A. - j'entends ceux de Groningue et d'Omlanden - cela ne se doibt croire, attendu qu'on s'appercoit de leur mauvaise volonte, ayant donne les compagnies vacantes en l'armee, desquelles S.A. seul pouvoit disposer, a tels qu'il leur a pleu. C'est pour vous monstrer combien il est necessaire qu'il y ayt la quelqu'un de la part de S.A. qui les face encliner a la faveur de S.A., et esperer d'icelle toute grace et souppe graisse es occasions qui se pourroient presenter a l'advenir. Il faut tenir les bien intentionnez bien enchainez, et tascher de ranger et ramener les autres. Si on ne le faict, je vous asseure que tout se perdra pour S.A. C'est a elle d'apprehender tousjours les choses au pis en tels affaires et s'esloigner de l'indifference. et lenteur, et se fier a ses serviteurs et permettre qu'on se fie pour le moins a quelqu'un, *unde ad caeteros dimanct sub fide silentii*, et avec les cautelles convenables et requises. Plura vellem, sed aliorsum vocor conviva, apud Doubletium senatorem[2], cum Salmasio nostro, qui mihi commisit Simplicium[3] et amores suos, quos tibi mittere jussit cum multa salute. Raptim Hagae, 28 Augusti 1640.

2511. D. de Wilhem[4]. (L.B.)

..... Laat Z.H. toch iemand naar Groningen zenden! Hij heeft het stadhouderschap van Drenthe aangenomen en toegestemd in het zenden eener deputatie door de Staten Generaal. Hij kan dus niet meer terug en het zou erg zijn, als hij nu moest wijken voor de intrigues van Friesland. Er zijn hier een paar afgevaardigden van Friesche steden en ik zou hen met een enkel woord aan het werk kunnen zetten, maar durf dat niet te doen zonder nader bevel. 29 d'Aoust 1640, a la Haye.

1) Nl. Hendrik Alting; zie II, blz. 314.
2) Nl. George Rataller Doublet (zie I, blz. 215), die juist lid geworden was van den Hoogen Raad.
3) Zie blz. 29.
4) Het grootste deel van den brief is uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, III, blz. 300.

2512. D. de Wilhem. (L.B.)[aant.]

‘Les airs que vous demandez, ou bien M. de Logss[5)], sont entre les

5) Nl. Desloges; zie I, blz. 462.

mains du valet de chambre du jeune Prince; voyla la response qu'on nous a donne'. Men spreekt van een wapenstilstand in Duitschland. 'Je ne sçay si vous scavez que Rustorf[1] est mort ici. Son livre *Vindiciarum causae Palatinae* est a demi imprimé chez les Elzevir, a ce que j'entende[2].' 30 d'Aoust 1640, a la Haye.

2513. J. de Knuijt. (H.A.)

Toen ik in het kamp was, heb ik verzuimd u kopie te vragen van de schriftelijke order aan graaf Hendrik, 'om op den laesten tocht van Vlaenderen, soo haest met de bygevoughde troupes in t lant van Hulst gelandt soude syn, de forten Moervaert ende Nassau t'attacqueren'. Wilt gij mij die kopie nog doen toekomen? Middelb., den 30 Augusti 1640.

2514. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Eergisteren is Z.H. al vroeg met het jacht weggezeild. 'Le vent servit excellemment, et où les destours de la Meuse, qui sont merveilleux, le requeroyent, on fut soulagé de quelques chevaux appointez pour cest effect'. Gisteren morgen zijn allen hier aangekomen, 'assistez de six ou sept cens chevaulx du canon, que S.A. avoit faict nous venir au devant'. Onze cavalerie is gelegerd te Herp en Velp, en de bezetting van Gennep, 3000 man sterk, vreest een beleg. Er is veel voor en tegen een beleg te zeggen. - Uit Brussel en Antwerpen komen berichten, dat de Kardinaal Infant dood of zwaar ziek zou zijn, dat Turijn zou zijn ingenomen, Prins Thomas[3] gevangen, enz. Ook wordt verteld, dat de Franschen eene belangrijke stad bij Arras hebben ingenomen. - Het weer blijft steeds erg slecht. Au bateau de S.A., près de Grave, le dernier d'Aoust 1640.

2515. Aan M. Mersenne[4]. (K.A.)

Passez quelques jours m'est tombé en main l'air françois, dont une bonne copie que j'en ay faict tirer va joincte à cestes. Il est fort à mon gré, et paroist bien que le bon Bannius ne l'a pas engendré. Depuis le dernier *ne gouste plus*, la basse du luth descend par de beaux degrez tout du long vers la derniere cadence, mais peut estre que je renvoye l'eau à la fontaine, et que vous l'aurez veu; que si vous en rencontrez d'autres de la mesme veine, vous m'en pourriez beaucoup obliger. Si M. Boesset[5] n'en est l'auteur, je seray bien aise d'en sçavoir son sentiment. Ult.[a] (31) Aug. 40.

1) Zie II, blz. 247.
2) Het boek *Vindiciae causae Palatinae* ..... is nog in 1640 uitgekomen.
3) Zie I, blz. 478.
4) Afgedrukt door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. 8. - Zie II, blz. 174.
5) Zie blz. 50.

2516. D. de Wilhem. (L.B.)

Je vous envoye l'interpretation de l'aphorisme 69, sect.ne 4, d'Hippocrate *de calculo*, faite par M. de Saumaise contre M. de Beverwijck[1)], et sa responce a la lettre de M. Cloppenburg[2)]. Si ces messagers n'estoient si difficiles, je vous envoyerois les autres deux livres aussi, a. sc. son *Simplicius in Epictetum*[3)] et *Les amours de Clitophon et Leucippe*[4)]. Il m'a fort prie de vous faire ses recommandations et vous faire tenir les susdits livres de sa part. Il est extreme en ses amitiez et resolutions, comme vous entendrez par mes premieres..... 31 d'Aoust 1640, a la Haye, en haste.

2517. A. van Weverdt[5)]. (L.B.)

Ik zou gaarne willen, dat Z.H. mijn tweeden zoon Everwijn[6)], die ritmeester in Frankrijk is geweest, aanbeval bij den abt de Mouson[7)], die hem al eene commissie beloofd heeft. Moers, den 11 Augeusty 1640.

2518. Aan Heenvliet[8)]. (H.A.)

S. Alt.e vous faict ceste depesche expressement, parce qu'il luy semble, que vous ne pressez pas assez l'argument *ab impossibili* sur l'article des ceremonies; qui est, dit elle, aussi loing de son pouvoir que, par exemple, il seroit de celuy de M. le comte d'Arondel[9)], d'introduire des nouveautez de religion en Angleterre, où il n'y a que le Roy de souverain; et quelle impertinence seroit-ce donq, d'aller promettre des choses qu'on n'est pas capable en aucune sorte de prester[10)]? Et pourquoy le Roy voudroit il demander le non faisable, tesmoignant d'ailleurs tant de bonne volonté à l'achevement du traicté? - Par ceste occasion je veux, et du sceu de S.A., vous instruire d'un argument tres-valide, qui se peut tirer contre l'introduction des ceremonies, du 7e article des constitutions et canons ecclesiastiques, que le Roy mesme a faict publier de ceste année; ledit article, qui concerne des *ritus* et ceremonies d'eglise, les declarant à diverses reprinses indifferentes, et dont ceux qui en usent ne doibvent mespriser ceux qui n'en

1) Zie blz. 79.
2) Nl. *Responsio ad Epistolam Johan. Cloppenburgii*, Leiden, 1640.
Johannes Cloppenburgh (1592-1652) was predikant te Heusden en sedert 1621 te Amsterdam, welke stad hij in 1630 moest verlaten. Hij werd toen predikant te Brielle, in 1640 professor te Harderwijk en in 1644 te Franeker. Hij schreef o.a. *De Foenore et Usuris brevis Institutio*, *cum Epistola ad Cl. Salmasium*, Leiden, 1640.
3) Zie blz. 29.
4) De vertaling kwam in 1640 uit, evenals de *Notae ad Achillem Tatium*.
5) Alexander van Weverdt wordt in 1625 en 1632 genoemd als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
6) In 1645 deed hij den eed als luit.-kolonel in het leger der Staten. (Meded. van denzelfden.)
7) Zie blz. 89.
8) Eigenhandige kopie. - Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, III, blz. 302.
9) Zie II, blz. 207.
10) *prester* = *tenir*

usent pas, ni reciproquement ceux qui n'en usent pas ceux qui en usent; suivant la regle de l'apostre que ce texte mesme allegue. Faictes vous traduire tout l'article, et vous y trouverez tout plein de passages qui vous serviront d'excellentes refutations sur ces instances. J'escris en haste et n'en puis plus, parce qu'un bateau, qui emportera ceste depesche, est prest à descendre aveq un convoy exprès. Je vous baise les mains et demeure .... A Grave, le prem.r de Sept. 1640.

2519. A. Rivet. (L.B.)

Je croy que vous auréz veu par quelques pieces que vous aura envoyées Monsieur vostre beau-frere[1], qu'il faut changer le tiltre du livret du S.r Hal *Roma irreconciliabilis*[2] en *Leyda irreconciliabilis*. Je n'y veoy plus de moyen apres ces aigreurs, et n'ay plus de miel ni de sucre pour les adoucir. Je croy que celuy la mesme qu'on va raffiner sous la presse de Maire[3], aura encore du fiel qui irritera. Ce n'est pas neantmoins l'intention du personnage de ne retourner point. Quand il l'auroit eu au passé, il s'en deporteroit, pour ne donner point cet advantage et ce contentement a ses parties. Pour rompre du tout avec Rome, et en consequence avec la France, il faict imprimer son livre *contra primatum Papae*[4]. J'ay veu lettres de Mons.r de Thou[5], qui dit avoir apris de Mons. le Cardinal qu'il le faut retenir là. Mais il dit, que la liberté de sa plume qu'on voudroit asservir, n'est point a vendre pour tout l'or du monde. Il promet de donner en son voyage sa *Milice*[6], et en joüant parler encore a son Coprianus[7] et aux jurisconsultes qui l'ont espaulé, sans espargner sa principale partie. J'ay perdu mes escrimes a parer a ces coups, et croy que le meilleur est de ne luy en plus parler, et les laisser faire. Il n'y aura point de sang espandu, et ilz feront veoir que *Magis magnos philosophos non sunt magis magnos sapientes*, et pour mieux parler latin, que *Nullum est magnum ingenium sine admixtione dementiae*. Heureux sont ceux que *scientia non inflat*. L'enfleure est une maladie. J'aime plus un mediocre embonpoinct, lequel je vous desire tout entier parmi vos vire-voustes et ce mauvais temps ..... De la Haye, le 1 Septemb. 1640.

2520. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er is nog geen besluit genomen aangaande het belegeren van Gennep, maar de troepen worden wel bij de stad ondergebracht en Z.H. gaat logeeren in zijn eigen huis. ‘Quant à la depesche pour Angleterre, qui va cy joincte[8], S.A. a tousjours jugé, que M. de Heenvliet ne presse pas assez sur l'impossibilité

1) Nl. de Wilhem.
2) Het is niet duidelijk, welk boek hier bedoeld wordt. Onder de vele werken van Joseph Hall (1575-1657), den deken van Worcester, wordt het niet genoemd.
3) Uitgever te Leiden.
4) Zie blz. 30.
5) Of Jacques Auguste de Thou, die in 1657 Fransch gezant in den Haag werd, of zijn broeder François Auguste, die in 1642 onthoofd werd.
6) De *Militia Romana* is eerst in 1657 gedrukt.
7) Zie No. 2472.
8) No. 2518.

de ce qu'on demande au faict des ceremonies, en un païs où il n'y a que les Estats qui soyent souverains, et partant luy en repete encor les raisons par ceste lettre, le plus ouvertement qu'il est possible. Et du sceu de S.A. j'y adjouste un autre argument, tiré des dernieres constitutions de l'Eglise d'Angleterre, publiées par le Roy encor de ceste mesme année, ou des ceremonies, dont il est traicté en certain article, se nomment et declarent totalement indifferentes, et y laisse-on la liberté à un chascun, d'en user ou non, à sa fantasie. Je recommande à M. de Heenvliet, et S.A. le trouve fort bon, qu'il se fasse traduire tout l'article, car asseurement il s'en prevaudra aveq beaucoup d'effect.... L'on mande à S.A. que l'enemi a eu intelligence aveq le canonier du fort de la Croix, qui a tousjours tiré trop hault, au lieu de donner sur le pont auquel ils travailloyent. Cependant il a esté tué, mais son corps n'est encor enterré, jusques à ce qu'on sache, par informations qu'on tasche de prendre de luy et autres complices soupçonnez, s'il aura mieux merité le gibet que le sepulchre.' A Grave, ce prem.^{r} de Septembre 1640.

2521. R. Huyghens[1]. (L.B.)

De magistraat van Wageningen zou gaarne eene compagnie cavalerie in hare stad in garnizoen hebben. Zij zenden afgevaardigden naar Z.H.; kunt gij hen helpen? A Arnhem, ce 2 Septemb. 1640.

2522. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Prins Willem vindt het prettig dicht bij zijn vader te zijn. De heer van Brederode is nog niet terug en Z.H. vindt het niet goed, dat de edelen hem afvaardigen, om Z.H. te raadplegen over de punten van beschrijving in de vergadering van Holland. - Uit den Polder van Namen en uit Liefkenshoek komt het bericht, dat vijandelijke troepen in grooten getale de brug bij Antwerpen zijn overgetrokken. Dit verontrust Z.H. eenigszins, hoewel Sluis en Bergen op Zoom goed beschermd zijn. Bij het fort het Kruis heeft de vijand 500 man verloren. A Grave, le 3^{e} de Septemb. 1640.

2523. J. Smithius[2]. (L.B.)

Non ita mihi Suffenus[3] sum, vir spectatissime, ut non sciam, quam sit *periculosae plenum opus aleae*[4], hominem ingenio tardum, doctrinae rudem, litterariorum adminiculorum inopem, antiquae historiae originumque patriarum

1) No. 2521 a, b. Twee briefjes (L.B.), het eene z.d., het andere met den datum 8 Oct., zijn volkomen onbelangrijk. - Vgl. I, blz. 150.
2) Zie No. 2508.
3) Suffenus was een onbeteekenend Latijnsch dichter, die leefde in den tijd van Catullus.
4) Hor., *Od.*, II, 1, vs. 6.

tentare abyssum. Jeci tamen istam te incentore aleam, quam ne plane dubiam sequeremur, conatuum meorum tibi gustum destinabam, ut judicares, operaene pretium facturus essem, si coepto porro instarem. Miseram apographum duorum capitum emaculatum, dum apud Flandros agis, ad veterem collegam meum Danielem Gysium[1], Lugdunensis ecclesiae pastorem, tibi Hagam reverso mittendum. Interea hic ad occursum in itinere atque occupatissimo obtrusi, quas vidisti schedas. Et jam me pigebat pudebatque istius confidentiae, verebarque, ne liturae et *παραράματα* tibi stomachum moverent, cum tuae litterae mihi ut Minervae calculus animum reddiderunt, iisdem tu alter M*ουσηγέτης*, ceu Mercuriali virga catenaque sic torpentem excitasti atque traxisti, ut *Diphilo tardior*[2] nunc Daedali mihi remigium optem, ne lentum magno in opere mors non lenta opprimat, quando Hugenio meo et labor placet et causa. Et vide sodes reapse fructum litterarum; novum continuo descripsi caput, quod in adversariis aliquamdiu jacuit, neque tamen ultimâ linea expolitum est, nec satis quidem per intervalla ad incudem rediit. Sperem, me reliqua quoque, quae supersunt, quatuor a moribus et dignitate Batavorum et a nomine sententiisque super origine oppidi, totidem forte hebdomadibus, nisi alia impediant, dare posse, sed rudiuscule delineata, per intervalla elimanda, atque ita commentariolo de Batavorum oppido finem imponere, si tamen eodem, quo hoc capite ago, per te compendio agere liceat. Non unius oppidi, sed totius gentis causa, mea est. Cui me commentariolo oppidi concluderem? Non possum annalem oppido clavum figere, ut non simul gentis, cuius oppidum fuit, annos colligam. Monumenta antiquaria certi temporis continua annorum serie ordinanda veniunt. Si quae de Batavorum gente et finibus generatim commentariolo praefigere parabam, istis praefigam, ipsa monumenta me ad ea tempora ducent, quibus historia barbarie obscurata missionem facile dabit. Quae incerti sunt temporis, illa non genti et oppido tantum, sed universae antiquitati illustrandae faciunt; ea mole sua commentarium gentis, magisque commentariolum de oppido onerarent. Licetus[3] in libris *de lucernis veterum reconditis* Pauli Petavii[4] meminit, qui non ita pridem antiquae supellectilis portiunculam et nummorum veterum gnorisma evulgavit. In illos Petavii libros nunc inquiro; visam quid ille praestiterit, an ad eundem modum Batavica haec seorsim dare ex nostro usu sit. Rectius forte Bataviae nomen omnibus inscribam. Sed ista missa facio. Res fere ubique eadem, quae ubi confecta fuerit facile titulum inveniet. Plurima sunt, de quibus aliquando, quod spero *στόμα πρὸς στόμα*. Dabis enim, ut te consultore procedat, quod te praecipue suasore coepit opus. Non ero tamen novorum capitum missione in posterum plus satis districto importunus ..... Noviomagi, V Cal. VIIbris (= 26 Aug.) Jul.[5] A. CIↃIↃCXL.

1) Daniel Gys werd 20 Oct. 1615 op 25-jarigen leeftijd te Leiden als theoloog ingeschreven. Hij werd in 1629 predikant te Koudekerk en in 1638 te Leiden, waar hij in 1640 stierf.
2) Cicero, *ad Quintum fratrem*, III, 1, 1.
3) Fortunio Liceti (1577-1657) was professor in de wijsbegeerte te Pisa, Padua en Bologna, daarna weer te Padua professor in de medicijnen. Zijn werk *De Lucernis antiquorum reconditis libri* VI, zag in 1602 te Genua het licht en werd meermalen herdrukt.
4) Paul Petau (1568-1614), raadsheer in het Parlement te Parijs, heeft verschillende werken over oudheidkunde geschreven, o.a. *Antiquariae suppellectilis portiuncula*, 1610.
5) Dus 5 Sept. n. st.

D. Guysius, cuius modo memini, alter qui me identidem ad pertexendam antiquam telam hortabatur, nobis ante hebdomadas quatuor ereptus est. Multa illa antiquae supellectilis hic congessit, quae sui ex fratre nepoti legavit. Eorum ordinandorum causa post septimanas aliquot Lugdunum cogito. Quod, si Deus volet, et haeredis adolescentis et huius nostri operis bono fiet. - Litterae tuae, cum quibus tria quae miseram scripti mei capita ad me redierunt, superiore Luna provecta jam tunc die traditae fuerunt. Vale iterum.

2524. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Son Alt.e se trouvant encor obligée de replanter dans l'esprit du S.r de Heenvliet l'argument indisputable duquel il semble se souvenir le moins, contre les instances dont on le persecute sur le subject de la ceremonie ecclesiastique, me commande d'en faire encor veoir le contenu par la copie cy joincte à V.A., qui y trouvera de plus, ce que S.A. a trouvé bon de lascher, en ce qui est du temps du transport, auquel il est tres-apparent, que le Roy ne se lairra disposer pour l'automne qui vient, dont le terme, en effect, est bien court, à considerer la façon des envoyez et autres formalitez qui restent. Outre qu'à mon opinion ils apprehendent la despense, en une saison, où, ayants la guerre intestine sur les braz, S.A. void, comme ils sont incommodez, se laissants refuser d'une compagnie de marchands estrangers, pour la somme de vingt mil livres sterlins. Et ce soudain transport leur estant glissé, j'espere qu'ils seront contents de l'accorder pour le printemps, et d'en inserer l'article au traicté, qui, pour bonnes considerations, vault bien mieux, que s'il s'en passoit un acte separé. Au moins ne fault il apprehender aucune rupture là dessùs. Ils n'en sont point en estat, et V.A. void, que le Roy mesme, disant *ne croire pas que S.A. voulust rompre sur ces points*, adjouste aussitost au S.r de Heenvliet *qu'il luy en vouloit encor parler une autre fois*; où il me semble qu'il paroist de la foiblesse'.

De gouverneurs van Wesel en van Orsoy schrijven mij, dat Bannier[1)] in Hessen een belangrijk voordeel heeft behaald op Piccolomini[2)]. Uit Rijssel wordt bericht, dat er niets waars is van de geruchten aangaande den Kardinaal Infant en dat Don Philips de Sylva[3)] steeds nog het leger aanvoert. De gedeputeerden van de Staten Generaal en de heer van Brederode zijn eergisteren hier aangekomen. A Grave, le 6e de Septembre 1640.

2525. P.C. Hooft[4)]. (A.B.) aant.

De bedenking van UEd. Gestr. op het gebruik der orghelen vind ik t'eenenmael opgeleidt van onverwrikkelijke redenen, zoo in 't beweeren als in 't wederleggen; maer dit getempert

1) Zie II, blz. 5.
2) T.a.p., blz. 243.
3) T.a.p., blz. 392.
4) Uitgegeven in de *Responsa prudentum ad Autorem dissertationis de Organo* ..., blz. 18; door Huydecoper, t.a.p., blz. 484; Van Vloten, t.a.p., III, blz. 372.

met een' bescheidenheit, zoo omzightigh en ontziende, dat het der tegenparthije niet alleen de maght, maer ook de wil tot strijden beneemen moet:

Animo quoque subjugat hostes[1].

Hierbij gaen eenighe veirsen[2], zoo maegher en ongedaen als hun dichter, die uit zijn' tweede ziekte, sedert twee maenden herwaerts, komt. Maer Johannes Rulaeus[3], predikant, beroepen van hier tot Rotterdam, raekte onlanx met mij te kouten van deze stof, in 't bezonder van de kracht der gulle klanken, die geene, ofte - 't welk eevenveel is - onverstaenlijke woorden vervatten, ende verhaelde mij deze geschiedenis. Een Roomsgezint schipper van Hoorn quam, te lande gereist uit Italie, over Geneve, en hier ter preeke van den heer Beza[4], uit enkele nieuwsgierigheit, oft om tijdtverdrijf, alzoo hy 't Franchois niet beter kende dan 't Hebreeuwsch. De voeghlijke leiding der stemme, de beweghende lieflijkheit van 't geluidt - het gelaet moght 'er toe helpen - wracht in den goeden man een' graetigheit nae onderwijs in de leere, die hem docht naer gelijke zoetigheit te moeten smaeken. Hij liet zich berichten, en verliet het Pausdoom. Oft dit voorbeeldt erghens een hoexken verdient in 't werk van U Ed. Gestr., zij haeren oordeel bevolen, samt in haer beste gunste ..... Van den H[uize] te Muide, den 6^{en} in Herfstmaent 1640.

2526. Aan Heenvliet[5]. (H.A.)

Je vous prie de bien avoir esgard au contenu de la presente. S.A. ne se peut assez esbahir, comme persistant à prier seulement le Roy, de passer l'article de la ceremonie, il semble que vous oubliez le seul argument qui peut tout renverser, qui est *l'Impossible*. Car encor, si S.A. promettoit la ville d'Amsterdam au marché, seroit-ce pas chose ridicule, n'en pouvant non plus disposer que vous ou moy? Adieu ..... 6e de Sept. 1640, de Grave.

2527. D. de Wilhem. (L.B.)

..... Considerez, je vous supplie, que nous sommes hors la sphere de l'activite du globe scabreux commande et oblige de longue main par l'oncle, pere et frere du Seig.^{r} pretendant[6], qui couche tout son reste sans respect et consideration quelconque du bien public et particulier; ce que j'estime devoir estre meurement consideré par S.A., afin que le zele qu'elle a eu au public ne luy fasse negliger l'avantage qu'on veut prendre sur luy en un affaire tant regarde de tous costez. Au demeurant *mihi obsequii gloria relicta est*. Staeckmans, qui a tasche de gaigner

1) Claudianus, *Panegyricus de sexto consulatu Honorii*, vs. 249.
2) Nl. *Op het orghelgebruijk van den Heere van Zujlichem*, *Constantijn Hujghens* ..... (vgl. *Gedichten van P.C. Hooft*, uitg. Stoett, I, blz. 319).
3) Johanues Rulaeus († 1676), geb. te Hoorn, werd 4 Mei 1627 op 18-jarigen leeftijd te Leiden als student ingeschreven. Hij werd predikant te Hauwert, in 1635 te Muiden, in 1639 te Rotterdam en in 1646 te Haarlem.
4) Zie I, blz. 140.
5) Eigenhandige kopie. Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, III, blz. 305.
6) Nl. Willem Lodewijk, Ernst Casimir en Hendrik Casimir.

Coenders pour le c[omte][7], se trouve presentement ici; de mesme Veltriel[8] et Bruijnsma[9], sans doubte pour espier et contre-

7) Zie No. 2499.
8) Zie blz. 73.
9) Waarschijnlijk Regnerus Bruynsma, in 1639 rekenmeester van Friesland, in 1653 burgemeester van Bolsward. (Meded. van den Heer S.A. Waller Zeper, ambtenaar aan het Rijksarchief te Leeuwarden).

quarrer le dessein de la Generalite. J'ay occasion de croire qu'ils y perdront leur temps et tous ceux qui s'y aheurteront. Mais je n'estime pas pourtant qu'un second envoy y puisse proffiter, si ce n'est *inversa rota*, que les deputez ayent ordre de la bien graisser. 167[1)] m'est suspect. Utinam falsus sim vates. Princeps non novit, non videt omnia; debet moneri, etiamsi quid urgeat obstinatius et rationibus expugnari..... 8 7b (Sept.) 1640, a la Haye.

2528. S. Desmarets[2)]. (L.B.)

Ik zend u hierbij mijne verhandeling *de Antichristo*[3)]. Wilt gij bij de aanstaande verkiezing voor den magistraat alhier den heer Copes[4)] aanbevelen? Hij is een goed vriend van mij. A Bosleduc, 8^{e} 7bre (Sept.) 1640.

2529. A. van der Capellen[5)]. (K.A.)

Gaarne zou ik willen, dat mijn neef, kapitein van der Capellen[6)], in garnizoen kwam te Wezel of Nijmegen. Kunt gij den zwager van den overleden kapitein Toussain[7)], Peter Piccart, ook eene plaats als luitenant of als vaandrig bezorgen? Zijn vader is ook kapitein geweest. Aernhem, 8 Sept. / 29 Aug. 1640.

2530. M. Zuerius Boxhorn[8)]. (L.B.)

Uw vriendelijken brief heb ik nog niet lang geleden in handen gekregen; in de zomervacantie ben ik n.l. lang afwezig geweest, o.a. bij mijn zieken broeder in Zeeland. Ik ben Z.H. zeer dankbaar voor zijne vrijgevigheid, maar u niet minder, dien ik om zoovele redenen bewonder. Salmasius vindt, dat de titel van mijne opdracht geheel verkeerd is en ik niet had mogen schrijven: Imperator supremus. Heinsius laat u groeten. Lugd. Bat., Septemb. VIII, An.^{o} CIↃIↃCXL.

1) Het is niet uit te maken, wie met dat cijfer bedoeld wordt.
2) Zie II, blz. 174.
3) Zie blz. 36.
4) Mr. Otto Copes werd in 1640 schepen van den Bosch en bekleedde ook de beide volgende jaren die waardigheid.
5) Alexander van der Capellen († 1656), heer van Aartsbergen, enz. studeerde te Leiden, deed groote reizen en werd lid der Generaliteits Rekenkamer, van den Raad van State en van de Staten-Generaal. Hij was een vertrouwde van Frederik Hendrik. In 1621 begon hij met gedenkschriften, die hij tot 1654 heeft voortgezet; zij zijn 1777-1778 uitgegeven.
6) Steven Hendrik van der Capellen werd in 1637 kapitein eener compagnie voetknechten. (Meded. van den Heer Wakker.)
7) Pierre Toussain komt in 1632 voor als kapitein. (Mededeeling van denzelfden.)
8) Uitgegeven in *Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, blz. 125. - Zie No. 2467.

2531. D. de Wilhem. (L.B.)

Par la vostre du 6 je voids qu'on a commence a vous rendre compte de l'estat des affaires de Groninghe. Mali origine perspecta, videbis Groninganos contagione insanire; nec vero, ubi resideat tanti mali culpa, reperire difficillimum est. Ea propter judicavi, exquisitam quandam et plane singularem curationem rei magnitudinem postulare; mali fontem detexi illis litteris, quas Lerdamo Hagam reversus tibi scripsi. Et de la vient que je n'ay peu vous celer que je craignois quelq'aultre evenement, et qu'il falloit empescher que les esprits turbulens peussent continuer leurs meschancetez contre les intentions de la Generalite et le bien particulier de S.A. Par bien peu de chose on fait un grand prejuge a l'integrite de nostre maistre. Et ce mal c'est couvé des le transport du corps du c[omte] Henri, et ici mesme a on depuis commence a se laisser entendre a la sourdine des estranges discours, dont je ne me peux esclaircir en ceste haste ..... 9 7b (Sept.) 1640, a la Haye.

2532. D. de Wilhem[1]. (L.B.)

Ik heb u de boeken van den heer Saumaise gezonden[2]. 'Quant au Pape[3], comme il traicte M. Saumaise, ainsi il vous traitte et les autres amis qui se fient en luy. Quoiqu'il vous reblandisse et applaudisse a vos jugements par les lettres qu'il vous escrit, il ne fait pas le mesme en escrivant a M. Saumaise et d'autres. Vous le cognoistrez avec le temps, si vous ne le cognoissez desja. Il ne peut tenir ni sa langue ni sa plume. Vanus praeterea est atque imprudens, uno verbo verus frater, *φρατρίαν χαὶ συνωμοσίαν χαὶ στάσιν ποιησάμενος*. Deux choses le retiennent, le peu de credit qu'il a, et la crainte de perdre sa prebende. A la premiere veue nous en dirons davantage. Il me semble que M. Copes[4] fait bien de nous dire les medisances francoises lesquelles les autres nous cachent par trop de complaisance. M. Euskercke escrit pis que cela ici a ses amis, a M.^{rs} van Wouw[5], nostre greffier Buysero et autres. Madame .....[6] la fille du duc de Bouillon, a escrit autant au Pape ici et nomme les plus grands du royaume qui ont parle de la sorte; et pour moy je croy que le vent contagieux qui infecte la cour de France est venu de nos quartiers. On peut connoistre ici que plusieurs de cette nation sont poussez par quelque secrette et violente passion contre nous dont j'ay encores derniere-

1) No. 2532 a. Een brief van 13 Sept. (L.B.) is onbelangrijk.
2) Zie No. 2516.
3) Zeker is Rivet bedoeld.
4) Een Copes was in 1639 commissaris in het Fransche leger.
5) Misschien Mr. Bartholomeus van Wouw, ridder van St. Michiel en advokaat in den Haag, en Johan van Wouw, die van 1638 tot 1642 schepen was van die stad. Er waren echter nog andere broeders. (Meded. van Dr. H.E. van Gelder.)
6) Niet ingevuld. Waarschijnlijk is bedoeld Marie de la Tour d'Auvergne, de dochter van den vorigen hertog van Bouillon; in 1619 was zij getrouwd met haar neef Henri de la Trémoïlle.

ment observe un acces en la personne de Monsieur Brasset[1], quand il entendit que S.A. remontoit pour aller a Grave. Son repart estoit: si S.A. estoit bien servi, il n'auroit garde de remonter. Ce matin derechef il se fascha fort de ce qu'on parloit que S.A. a la requisition de Mess.rs les Estats pourroit peust estre bientost retourner iei, attendu que l'armee francoise estoit decampee. Comment? dit il. Cela est faux. Si je scavois que ces Messieurs eussent telle information, je les desabuserois par une remonstrance de ma main. Il veut qu'on croye que l'armee francoise est pour attaquer encores Bethune ou quelqu'autre place. Ceux qui ont entendu parler M. d'Estrades[2] en semblables occasions vous confirmeront encore mieux mon dire. Mais laissons ces gens et ne parlons mal d'eux, puisqu'ils sont les favoris de la cour. Ce sera un coup digne de vostre main de prendre l'opportunite pour faire valoir vostre plume en cette occasion par le commandement de S.A., afin de faire cesser ces iniques et infames jugements et jouir doresenavant de plus de calme. Pour l'affaire de Groninghe je trouve que les artifices du conte, ou plustost de ses gens, ayent este si forts en la province que malaisemment on doive attendre quelque bonne issue. Car il semble qu'ils veuillent continuer a fomenter les mauvaises impressions qu'on a donne au peuple et a tous et gaigner les autres par corruption; de sorte que je crains plus que je n'en espere, si S.A. mesme n'y mette la main plus solidement. Je tien cela pour constant et asseure qu'ils ne feront rien pour la Generalite; et j'en doubte fort si un second envoy ne pourroit mesme aigrir les matieres. Car de ces occasions le conte s'est sceu dextrement ayder par l'entremise du support qu'il a rencontre au magistrat de la ville, pour par ce moyen, en affoiblissant le bon parti, fortifier et establir entierement la cabale du conte par factions populaires et corruptions. Monsieur Coenders a fait ses bons devoirs; je veux croire qu'il y continue. Mais il est fort contrequarre au pays circonvoisin et ne peut rien faire dans la ville. *Vulcani irati est filius*, *Quaqua tangit omme amburit*[3]. Cependant il faut agir et vous voyez la necessite necessitante d'y envoyer quelqu'un pour desabuser le monde, gaigner les uns et arrester les autres ..... 11 7b (Sept.) ..... 1640, Hagae.

2533. Aan L. Potier markies de Gesvre[4]. (K.A.)

Z.H. heeft gemaakt, dat ik u kan schrijven, hoewel door de nukken van president Rosa[5] bijna alle omgang tusschen Noord en Zuid is afgebroken. Ten gevolge van uwe edelmoedigheid zijt gij een gevangene, maar zeker zal de Koning u spoedig beloonen. Denk nog eens aan mijn broeder[6]. A Grave, le 11e de Septemb. 1640.

Alle oude kennissen hier verheugen zich er over, dat gij buiten gevaar zijt.

1) Zie I, blz. 345.
2) Zie II, blz. 358.
3) Plautus, *Epidicus*, V, 2, vs. 8, 9.
4) Kopie. - Bij den naam staat: prisonnier au chasteau de Gant. - Zie over hem, I, blz. 398. Zeker was hij krijgsgevangene.
5) Zie II, blz. 188.
6) T.a.p., blz. 445.

2534. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*aant.

Ieder verlangt naar zijn garnizoen terug te keeren. Gisteren is eene compagnie voetvolk uit Nijmegen naar het fort Schenk gezonden, omdat het bericht kwam, dat de vijand in grooten getale uit Geldern was opgetrokken. De troepen van den vijand zijn nog altijd dicht bij Antwerpen, de cavalerie bij Diest. Zij zeggen, dat zij het bevel van den Prins van Oranje afwachten, om naar hunne garnizoenen terug te keeren.

'Le Sieur de Heenvliet a faict prudemment, de ne se laisser pas violenter au dèla de ses ordres. Tout ce que luy avons escrit depuis peu sur ce point de l'impossibilité, sera pour neant, et faudra-il luy en renouveller l'instruction bientost de bouche. Apres quoy, ou le Roy sera de retour de son deplorable voyage, ou il pourra l'aller trouver sur la frontiere d'Escosse. Car, à mon advis, il fault prouffiter ceste saison d'adversité, pour venir à bout de ceste resolution, qui ne tient plus qu'à rien. A la lettre du Roy on verra où il est logé'. A Grave, le 12e de Septemb. 1640.

2535. R. van Echten[1]. (K.A.)

Het stuk van wege Drenthe is te laat bij Z.H. gekomen; als Z.H. in den Haag terug is, zal ik er over komen spreken. Kan de compagnie, die nu te Lillo is, niet te Koevorden in garnizoen komen? Echten, den 2/12 7bris (Sept.) 1640.

2536. Aan A. Rivet[2]. (H.A.)*

Wilt gij den heer de Saumaise bedanken voor het zenden van zijne werken? Hij is een groot geleerde, maar houdt zich te veel op met kleine schermutselingen. A Grave, le 12^{e} de Sept. 1640.

De heer des Marets zendt mij zijn *Antichrist*[3], nl. zijn Antigrotius, maar ik heb alleen tijd, om er in te bladeren.

2537. Regeering van Tholen. (L.B.)

De gedeputeerden van Tholen in de Staten van Zeeland moesten er deze opmerkzaam op maken, dat de vijand zich telkens met sloepen bij dat eiland vertoont, en er dus maatregelen genomen moesten worden. De Staten besloten met den vice-admiraal Jan Evertsen[4] te spreken en aan Z.H. te schrijven om eenig garnizoen, want er zijn thans maar zestien soldaten op het eiland. De gedeputeerden begeleiden de missive der Staten met dezen brief. Uijt Middelb., den 14 September 1640.

1) Vgl. II, blz. 10, en boven, blz. 76.
2) Eene kopie van andere hand, met den datum 17 Sept., is in K.A.
3) Zie No. 2528.
4) Zie II, blz. 186.

2538. A. de Ruquelmont[1]. (L.B.)

De burgemeester[2] wil naar Z.H. en de heer Cesan[3] naar Frankrijk, om te klagen over de slechte behandeling, die vele welgezinden te Luik ondervinden. Kunt gij zorgen voor schepen voor hunne reis? A Maestrichte, 14e 7bre (Sept.) 1640.

2539. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Son Alt.e en mesme temps m'ordonne de donner seure adresse à l'enclose, et m'envoye querir aveq des listes de garnisons, qui sera pour commencer à les ordonner; car aujourdhuy les deputez de Messieurs les Estats, qui sont venuz parler de la separation de l'armée, ont eu audience, le païs ayant besoing d'estre soulagé aux fraiz de la campagne'. Gisteren is de graaf van Stierum[4] naar huis teruggekeerd. Z.H. zal reizen over Arnhem, Rhenen, Utrecht en Vianen. A Grave, le 15e de Septemb. 1640.

2540. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

..... la nuict d'hier ceux de Gennep, au nombre, dit on, de 7 ou 800 hommes, vindrent attenter icy au bout de nostre pont, de jetter des grenades à feu dans noz bateaux, par le moyen de certains mortiers legers, qui se renversants en arriere, an lieu de pousser ces bales vers la ville, les rejetterent bien loin par dessùs les entrepreneurs mesmes, de sorte que tout fut esventé, et l'alarme prinse en sorte, qu'ils se retirerent, sans rien effectuer. Un coup de canon ou deux leur fut tiré hors des jachtes de S. Alt.e, mais d'aller à eux il n'y avoit point d'apparence, le pont se brisant tous les soirs d'un ponton ou deux, par où ils pouvoyent avoir tout le loisir qu'ils demandoyent, ne s'en estants pourtant pas serviz sans peur, à ce qu'il semble par beaucoup de leurs engins qu'ils ont laissé en arriere. A la porte d'un ouvrage à corne qui couvre ce pont, ils avoyent tendu une chorde aveq plusieurs ressorts, qui estants meuz incontinent apres leur retraicte par un matelot, passant par là devant le jour, firent jouër quelques grenades, sans le blesser, parce qu'enlassé dans ladite chorde, il avoit donné du nez à terre en mesme temps; par où il paroissoit, que ce filet n'avoit proprement esté tendu, que pour les faire

1) No. 2538 a. In een brief van 16 Sept (L.B.) wordt nogmaals op hulp aangedrongen. De Ruquelmont was blijkbaar één der vele Luikenaars, die hunne woonplaats hadden verlaten, toen de stad in den zomer van 1640 Spaanschgezind was geworden. De meeste Franschgezinden weken uit naar Maastricht.
2) Waarschijnlijk Bartel; zie No. 2491.
3) De Saisan was één der gasten bij den beruchten maaltijd van de graaf van Warfusé (16 April 1639), toen deze den burgemeester van Luik, de la Ruelle, verraderlijk liet vermoorden en anderen, o.a. de Saisan, gevangen liet nemen.
4) Zie II, blz. 521.

advertir, au moyen de ces coups de grenade, quand ceux de la ville pourroyent venir à les suivre. - Nous travaillons aux patentes, et à toute autre chose appartenant à la dissolution de l'armée. A Grave le 17e de Septembre 1640.

2541. D. de Wilhem[1]. (L.B.)

Uw brief[2] is aan den heer Saumaise ter hand gesteld. Deze maakt weer allerlei drukte. Hij wil een besluit van de curatoren vernietigd hebben, waarom hij vroeger zelf gevraagd heeft. Er is een uittreksel uit zijne werken uitgekomen met een boozen commentaar, en hij beschouwt Heinsius als den schrijver er van en gaat hem beantwoorden ..... In het Fransche leger voor Turijn zijn 8 à 9000 zieken. Newcastle is door de Schotten bezet. De aartsbisschop van Bordeaux[3] heeft den Spaanschen admiraal uitgedaagd tot een zeegevecht ..... Hagae, 17 7b (Sept.) 1640.

2542. A. van Goor[4]. (R.A.)

De predikant te Freimersheim is gestorven. De weduwe krijgt dus volgens de gewoonte nog een jaar tractement, maar nu verhaasten de predikanten in de classis de benoeming van een opvolger. Kunt gij daar ook iets tegen doen? Morsae, XV Calend. Octobr. (= 17 Sept.) MIↃCXL.

2543. A. Rivet. (L.B.)aant.

Je n'ay rien obmis pour tascher de m'acquiter de la commission que vos dernieres m'ont donnée. J'en ai communique la substance a Monsieur de Saumaise. Sa response a esté que vos remerciements et vos eloges surpassent le prix des livres que vous avéz reçeus, et le merite de l'auteur, autant que le cedre faict l'hysope. Il ne veut pas passer condamnation sur la querelle des deux champions, non pas mesme pour partager le tort. Il vent qu'il soit tout d'un costé, et que tout ce qui se dit et escrit contre luy, soit faict ou suggeré par celuy duquel il m'escrit que ‘c'est un champion qui n'est pas digne de commander a une escoüade, tant s'en faut qu'il puisse conduire de grands escadrons.’ Nous avons faict un second effort depuis huit jours pour les mettre mieux. Un petit escrit a sorti sans nom, intitulé *Excerpta ex Trapeziticis Salmasij*. Il y a 18 articles, au bout de chacun desquels est adjousteé une exclamation injurieuse. Mons. de Saumaise dit que Heinsius en est l'auteur. Mr Heinsius le nie. L'autre s'est offert d'attendre encore le jour de la Cene, si M. Heinsius

1) De brief is in het Fransch geschreven, maar aan het slot komen een paar Hollandsche en Latijnsche zinnen.
2) Die brief is verloren gegaan.
3) Vgl. II, blz. 404.
4) Arnoldus van Goor, geb. te Meurs, studeerde te Utrecht en werd daar buitengewoon hoogleeraar in de wijsbegeerte. Later was hij rentmeester, rechter en leengriffier van het graafschap Meurs. Hij heeft een paar werkjes over wijsbegeerte geschreven.

se veut purger par serment de n'en estre ni l'auteur ni le fauteur, et prendre sur cela la S.te Cene avec luy, et se don[n]er la main. Mons. Heinsius persiste en sa negation, mais ne se veut sousmettre a cette purgation. Sur cela est sortie la response directe contre Mons. Heinsius, en laquelle rien ne se peut adjouster pour denigrer un homme par le plus noir charbon qui se puisse trouver. Avec une protestation qu'il se prendra encore a luy de tout ce qui s'escrira contre luy par qui que ce soit. Il est sur le poinct de partir, et a donné charge qu'on luy envoyast a quelque prix que ce soit tout ce qu'on escrira contre luy, et que les imprimeurs de Paris prendront part a cette pratique. Et pour vous dire tout, voici les propres mots de sa lettre: 'Je puis dire ce que disoit Caesar de son ennemi, *Hoc voluerunt*. Et j'estoy' perdu, *nisi auxilium a calamo petijssem*. Et quelque chose qu'on me puisse dire ou escrire, j'ay pris une ferme resolution, laquelle je ne quitteray point, qui est de respondre a tous les libelles qu' Heinsius fera contre moy directement, ou indirectement. J'ay commencé comme cela; il faut que j'acheve. Si je manquay a la response d'un seul, ilz diroient que je n'auroy' rien a dire contre le dernier, puisque j'ay refuté tous les precedents. Voila ce que je vous puis dire sur la lettre de Monsieur de Zuylchem, lequel neantmoins je supplie de me garder quelque petit coin en ses bonnes graces, s'il luy en reste quelqu' un de vuide que l'amitié d' H[einsius] n'ait point occupé.' Aprés cela, Monsieur, je n'ay rien qu'a prier Dien, qu'il leur doint *meliorem mentem*. Car je suis d'advis qu' *Iliacos inter muros peccatur et extra*[1]. Et si jusques ici on ne vend rien de Mons. Heinsius par escrit, il en dit asséz ici et partout, pour faire cognoistre que les soupçons de l'autre ne sont pas sans fondement. Et j'en oy parler ainsi a tous ceux qui le voyent. Je ne justifie point l'autre, tant s'en faut. Mais je sçay bien que sa patience a esté longue, devant qu'il leur ait monstré qu'il sçavoit parler et escrire latin, et qu'il estoit quelque chose *supra grammaticum*. En une livre de telz procés a peine se trouvera il un scrupule de charité. 'Il faut', dit celuy ci, 'qu'on pleure sur la cheute honteuse de Heinsius, ou qu'on se rie de la mienne.' Il vaudroit bien mieux qu'ilz se tinssent tous deux debout, et en leur debvoir, et qu'ilz regardassent a l'honneur de Dieu, et a l'edification de l'Eglise. Le livre *de Primatu*[2] s'imprime, qui est une meilleure querelle. Et on me promet que la *Milice*[3] promise sortira ce voyage, et que les notes d'Arnobe[4] viendront. Le temps amenera tout; j'espere que celuy de vostre retour sera en brief .... De la Haye, le 21 Septemb. 1640.

2544. T. Maurice[5]. (L.B.)

Brenger dezes, Dieterich von Pollentz, wil gaarne dienen in de garde

1) Hor., *Epist*. I, 2, vs. 16.
2) Zie blz. 30.
3) Zie II, blz. 460.
4) Saumaise's *Commentarius in Arnobium* is niet uitgegeven; de tekst zag in 1645 te Leiden het licht.
5) Zie I, blz. 388.

en brengt aanbevelingsbrieven mee van de Keurvorstin van de Palts[1]. Ik stuur hem naar u toe. De la Haye, le 22e de Septembre 1640[2].

2545. C. Rumph[3]. (L.B.)

Bij H.H. hebben zich gisteren verschijnselen van een miskraam voorgedaan; er is echter nog niets met zekerheid te zeggen. In eill, die 23 Sept. 1640, mittags umb 12 uhre.

2546. Aan J. Smithius. (K.A.)

Hierbij zend ik u een lofdicht voor uw boek over Nijmegen[4]. Misschien kan ik u spoedig bezoeken. Gravae, 22 Sept. 1640.

Een vers aan juffrouw Schurman, vier jaren geleden geschreven[5], dat toen nog al aardig gevonden werd, sluit ik hierbij in.

2547. Aan J. Smithius. (K.A.)

De Prins reist van hier snel door naar Arnhem; ik zal u dus wel niet zien. Graviae, IIX Cal. Octob. (= 24o Sept.) CIↃIↃCXL[6].

Heb ik in vs. 21 van mijn lofdicht geschreven: *parentes*, of *nutricem*[7]? Het eerste is goed, het tweede deugt niet.

2548. C. Rumph. (L.B.)

De verschijnselen hebben zich op heviger wijze herhaald. Mevrouw van Brederode[8] en de dames Schelin[9] en Sevenaar[10] hebben den geheelen nacht met mij gewaakt. Dabam Hagae Comitis, die D[ominica], 24 Sept. 1640, in aurora, hora 5tâ.

1) Amalia van Paltz-Landsberg; zie I, blz. 363.
2) Het jaartal is onduidelijk.
3) Zie I, blz. 319.
4) Nl. *In I. Smithij disputationem pro Neomago Oppido Batavorum* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 139). - Zie No. 2523.
5) Het is niet duidelijk, welk vers hier bedoeld wordt.
6) *Boven* de minuut staat: 23 Sept.
7) Huygens had geschreven *parentes*.
8) Louise Christina van Solms, de echtgenoot van Johan Wolfert van Brederode.
9) Zie II, blz. 66.
10) Zie I, blz. 216.

2549. J. Polyander van Kerckhoven[1]. (B.M.)

Ik beveel u den brenger van dezen brief, Agricola genaamd[2], aan. Hij zou gaarne de eene of andere kerkelijke betrekking hebben in uw rechtsgebied. Wij hebben hem goede getuigschriften kunnen geven. Zijn vader was vroeger predikant te Heenvliet, nu te Noordwijk[3]. De Leide, ce 26 de Sept. 1640.

2550. J. ab Holthzem[4]. (L.B.) aant.

Gij zult u zeker herinneren, wat te Duisburg door den Prins en den heer Norpraat[5] besproken is. De laatste schrijft nu uit Dusseldorf en ik heb zijn brief, omdat ik geen Hollandsch ken, in het Latijn doen vertalen. Ik hoop, dat de Prins spoedig zal antwoorden, want mijn verblijf hier kost veel geld. Dusburgi, 1 Octob. Anno 1640.

2551. Aan P.C. Hooft[6]. (L.B.) aant.

Ontrent het scheiden van 't leger, 't welck mijne besighste tyden zijn, ontfing ick d'eere van U.E. schrijvens met het bygaende gedicht[7]. Sooveel moet ick vooruijt setten, t mijner wettelicke ontschuldinghe van 't langhe swijghen op soo grooten beleeftheid. Nu ick dan den adem beghinne te verhalen, ende tegens mijne vrienden af te rekenen, keer ick voorall het aensicht tot U.E., met eerbiedighe danckseghingh voor de moeijte in 't lesen mijner droomen, en 't berijmen mijner ongerijmtheden genomen. Ik verneme met groot genoeghen, *paucis lectoribus, quibus scribo, me non displicuisse, de turba vulgi unice securus*. Maer met bekommering hoor ick U.E. oock van overcomen sieckte spreken. U.E., hope ick, sal voorts aen de winnende hand gebleven zijn, ende voor lang afbetaelt hebben. God gunne haer dat, en alle meerder geluck, ende mij de macht om geloofwaerdelick te moghen bewijsen, dat ick oprechtelick ben ..... 's Gravenhaghe, den 5^{en} Octob. 1640.

1) Zie I, blz. 309.
2) Johannes Agricola, geb. te Heenvliet, werd 28 Juli 1635 op 22-jarigen leeftijd als student in de theologie te Leiden ingeschreven Hij kwam in 1640 als proponent te Zuilichem, waar hij later onaangenaamheden kreeg met Huygens. In 1656 vertrok hij naar Aalst en werd daar in 1661 op zijn verzoek ontslagen.
3) Joannes Agricola, geb. te Brugge, werd 17 Febr. 1599 op 15-jarigen leeftijd te Leiden als student ingeschreven. Hij werd predikant te Eernewoude, in 1609 te Heenvliet en in 1619 te Noordwijk, waar hij in 1655 emeritus werd.
4) Johannes van Holthzem was, volgens de Res. St.-Gen., ‘proost tot Overpleys in 't land van den Berch’.
5) Hij was in dienst van den Keurvorst van Brandenburg en kwam in 1644 in de Zeven Provinciën, om met den Prins te onderhandelen.
6) Uitgegeven door Dr. J. van Vloten, *Hooft's Brieven*, III, blz. 373.
7) Zie No. 2525.

2552. Aan J. van Holthzem[1]. (K.A.) Lat.

De Prins gelast mij, als antwoord op uw brief uit Duisburg, u te melden, dat gij naar Zweden of Frankrijk kunt gaan, zooals gij wilt, maar dat er geene reden is voor eene opdracht. Er is ook geene reden, om troepen te verzamelen, eerder om ze af te danken. 6 Octob. 40.

2553. G.J. Slavata[2]. (L.B.)

Ik hoor, dat een ruiter van mijne compagnie, die een moord heeft gedaan, pardon heeft gekregen en op vrije voeten is gesteld. Als dat het geval is, wil ik hem toch liever niet weer bij mijne compagnie hebben. In Gertruydenberch, den 12 October 1640.

2554. J. van Wijnbergen[3]. (H.A.)

Toen onlangs de stad Calcar door de Hessen werd ingenomen, is de vraag gerezen, of de inwoners niet vrijgesteld zouden kunnen worden van contributie, omdat zij altijd veel voor onzen staat hebben gedaan. Zij hebben verder nooit den Keizer in eenig opzicht geholpen. Ik heb beloofd mijn best voor hen te doen, nu de gouverneur van Calcar contributie eischt en vele huislieden reeds het land verlaten. Wilt gij er eens met Z.H. over spreken? Rynberck, den 13 8tob. (Oct.) 1640.

2555. M. de Hartaing[4]. (B.M.)

Aan mijne compagnie is Breda als garnizoensplaats aangewezen, maar zij zou gaarne te Geertruidenberg blijven, waar zij 28 jaren geweest is. Wilt gij daarover spreken met Z.H.? De Breda, ce 16 October 1640.

2556. Burgemeesters en schepenen van Steenbergen. (L.B.)

Wij zouden gaarne eenige compagnieën als bezetting hebben. Steenb[ergen], 17 Octob. 1640.

1) Kopie. - Zie No. 2550.
2) Vgl. II, blz. 232.
3) No 2554a. Een brief van 21 Sept. (H.A.) behelst eene aanbeveling. - Zie I, blz. 438.
4) Zie II, blz. 407 en 522.

2557. O. van Amstell[1]. (A.B.)

Gaarne zou ik mijn paspoort vernieuwd hebben. Wij zijn er in het land van Cleve erg slecht aan toe en ik moet leven van de middelen, die mijne ouders te Arnhem mij hebben nagelaten. Huissen, den 18 Oct. 1640.

2558. P. Post[2]. (L.B.)

Neevens deesen wert gesonden een teijckeningh tot de plantagie[3]. Soude wel meer daervan schrijven, dan soo ick verstaa, dat mondeling beeter de meeningh sal doen verstaen, sal daernaer waghten, alsoo de meeningh is met Mons.r van Campen eersdaagh in den Haagh te coomen, weegens het gebouw in t Noort Eijnde, en in geval Mons.r van Campen niet comt, sal ick eens moeten overcoomen. Aen t geteekende heck van Mons.r van Campen hebbe een kleen memoriken gespelt, weegh[ens] swaarten van stylen en sporten. Den brieff van Mijnheer sijn dienaer hebbe huijden morgen ontfanghen; de teijckeningh sou all eerder gesonden hebben geweest, dan hebbe geacht seekerder te scheep dan te waagen te sijn. Waerin ick Mijnheere kan dienen, heeft te gebieden, sijnde .... In Haerlem, den 23 October 1640.

2559. G. Duarte[4]. (L.B.)

'La manteqa d azar'[5], die gij mij hadt opgedragen te zoeken, heb ik gevonden. 'L'amis qui[6] me l'a prensente dezire de savoir le dernier pris de vostre grande maison au champs Lanteren Hof, home fort riche, mes non pas trop liberal, desirant ausi de savoir la cantite des terres alentour; il n'i a que deux ou trois jours qu'il i a esté.' In 1629 heb ik een paspoort ontvangen van de Staten van Holland, maar nu ondervind ik daar moeilijkheden mee van de zijde van den magistraat van Zevenbergen; kunt gij die zaak ook in orde brengen? d'Anvers, ce 24e d'Octobre 1640.

2560. J. Smithius. (L.B.)

Zeer gaarne zal ik u hier spreken. Ik weet niet, wat ik op uw fraai gedicht[7] moet antwoorden, maar zend u een vers op Juffr. Schurman. Noviomagi, Pridie Idus (14) VIIIbris (Oct.) Jul.[8] A. CIↃIↃCXL.

Juist krijg ik uw tweeden brief[9]; waaruit blijkt, dat gij u hier niet zult kunnen ophouden. Dan hoop ik u spoedig in den Haag te bezoeken.

1) Hij onderteekent 'Ottho van Amstell, canonicus zu Wissell'. Het plaatsje ligt in de Rijnprovincie.
2) Zie II, blz. 437.
3) Waarschijnlijk van Hofwyck.
4) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CLXXXIII. - Zie beneden.
5) Eene soort van pommade.
6) Er staat: *quil*
7) Zie No. 2546.
8) Dus 24 Oct. n. st.
9) No. 2547.

2561. C Musch[1]. (L.B.) Ned.

Den inhoud der hierbijgaande memorie heb ik Zondag reeds mondeling aan Z.H. meegedeeld; hierbij gaat, op bevel van Z.H., het stuk zelf. Hagae, 30 October 1640.

2562. P. Post[2]. (L.B.)

Huijden morgen hebbe den brieff ontfangen; was verwoondert daeruijt te verstaen, dat Mijnheere de teijckeningh[e] gaaren hadde, dien ick daght dat ontfangen waaren, alsoo die den 23 deesser gesonden sijn met de Haerlemsche schipper op den Haegh. Omdat de teijckeningh te seekerder soude overcoomen, hadt se de schipper meedegegeven. Hebbe op t ontfangen van Mijnheer sijn brieff gaen verneemen, of ick hier con verneemen de oorsaeck, dat de teijckeninghe niet ter handt gecoomen waaren, en hebbe bevonden, dat de schipper huijden morgen eerst gevaaren is ende een rijs heeft laaten overgaen, waerdoor de teijcken[ingh]e niet overgecoomen en sijn. Verhoope, dat de teijckeningh voor t ontfangen van dees brieff sal ontfangen weesen. Daer was doen oock aen de schipper gegeven een teijckeningh van de buijtendeuren aen de cabenetten van t gebouw van sijn Ex. graeff Maurits, als oock een slot, om te konnen sien, hoe mijn meeningh soude weesen om de slooten aen de deuren te maaken. Soo Mijnheer sijn genaade graeff Heijnderich[3] spreeckt, gelieft hem de oorsaeck te seggen van t niet ontfangen; het is deselffde van mijnheer. Soo t geviel, dat de teijckeningh nu niet ter handen quam, gelieft te laaten weeten; sal datelyck een ander maaken. Sijnde ... In Haerlem, den 31 Octob. 1640.

2563. Bauterne[4]. (L.B.)

Gij zult nu wel de *Poctique* van de la Menardiere[5] en andere boeken hebben ontvangen; door de afwezigheid van den heer van Euskercke is dat later geschied dan ik gehoopt had. De Tacitus van d'Ablancourt[6] is er ook bij. In de groote wereld zullen eenige huwelijken plaats hebben. ‘On parle aussy d'eriger Richelieu en principauté et mettre dans son enclave la Rochelle et Brouage, et retrancher tous ses pays de la juridiction du Parlement de Paris’. De graaf d'Harcourt[7] was bijna in ongenade gevallen. De Paris, ce 31 Octobre 1640.

Wilt gij de bijgaande brieven doen toekomen aan den prins de Talmont[8] en den heer Desloges[9]?

1) Zie I, blz. 405.
2) Zie No. 2558.
3) Nl. Hendrik van Nassau-Siegen; zie I, blz. 453.
4) Zie beneden.
5) Hippolyte Jules Pilet de la Mesnardière (1610-1663) heeft wijsgeerige werken, maar ook gedichten en treurspelen geschreven. In 1640 gaf hij het boek *La Poétique* uit.
6) Zie blz. 23.
7) Zie blz. 46.
8) Zie II, blz. 487.
9) Zie I, blz. 462.

2564. M. Mersenne[1]. (L.B.)

De heer Bannius vergist zich geheel, wanneer hij spreekt van de accenten in onze taal en spreekt dus geen billijk oordeel uit over de werken van den heer Boësset[2]. Ik voeg een afschrift van zijne critiek hierbij. Wat zegt Juffr. Schurmans wel van zijne opmerkingen? Ce 3 Novembre 1640.

2565. Aan A. Boesset[3]. (K.A.)

Il y a si longtemps que je participe aux obligations que vous a non seulement le publiq, à raison des liberalitez que vous faictes aux imprimeurs, mais aussi voz plus confidens amiz en ce que vous leur communiquez tous les jours de ces bonnes compositions que la voix du peuple n'a pas encor usées, qu'enfin je me sens pressé de vous tesmoigner, combien j'estime vous en debvoir. C'est à quoy tendront ces lignes, que je vous prie d'avoir aggreables de la main du R.P. Mersenne, puisque c'est par son moyen, que je presume de veoir quelque jour à l'entrée de vostre amitié. Je vous prie de ne me la refuser point, croyant que j'en useray discretement, et que la plus grande importunité que vous en recevrez, ce sera qu'après avoir produit quelque fruict nouveau de l'infinie fertilité de votre esprit, vous serez supplié par ce mesme entremetteur de la correspondence de tous les gens de bien, de m'en octroyer la vue, apres que la cour en aura esté rassasiée. Si je n'entens pas la science, au moins je l'ayme de passion, et dans la presse des affaires de cour et d'estat qui m'accablent elle est de mes plus doux divertissements ..... 5 de Novembre 1640.

2566. S. Van Haersolte. (H.A.)

D'heer Ripperda[4] adviseert mij, datte Munstersche regieringhe an haere Ho. Mo.^{en} hebben geschreven, datte selve d'executien op 't landt Linghen niet anders hadden gedaen als bij retorsie tegens t' gunt syn Hoecheit in Bevergeern was doende, daer die gemelte Munstersche eenighe documenten over gesonden hadden, d'welcke mette gemelte missyve gestelt sijn in handen van syn Hoecheit. Ende alsoe dit een goede saecke is, omdat men haer ongefondeerde ende onbehoerlicke proceduren soe claer als den dach sal kunnen doen blijcken, heb ick mijn devoir geachtet UEd. daervan kennisse te geven, ten einde d'selve believen wil bij sijn Hoecheit toe dirigeren, dat dit alles ten spoedichsten an mijn soen[5] alhier mach werden gesonden, om t' selve te debatteren ende dan an sijn Hoecheit wederom te senden. Zwol, den 6^{en} Novemb. A^{o}. 1640.

1) Een enkele zin uit den brief is uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. LXXX, waar ook het heele betoog is afgedrukt, dat bij dezen brief behoort (blz. LXXX-XC), gedateerd van 14 Nov., en ook het *Jugement d'un tresorier general sur la lettre de Mr. Bannius* van 6 Dec. (blz. XCI-XCIV), dat op dezelfde zaak betrekking heeft. Bannius kwam er weer tegen op in een lang betoog, dat hij 12 Jan. 1641 aan Huygens richtte (t.a.p.. blz. XCIV-CVII).
2) Zie blz 50.
3) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. 9.
4) Zie II, blz. 21.
5) Rutger van Haersolte; zie I, blz. 376.

2567. Th. Aston[1]. (L.B.) Eng.

Ik dank u voor het spoedig zenden van mijn paspoort, maar ik zal er ook een van den Kardinaal moeten hebben, anders laat men mij bij Lillo niet door. Wilt gij dat stuk hierheen opzenden? Bergen op Zoom, Octob. 28th stylo veteri[2].

2568. P. Post[3]. (L.B.)

Op huijden hebbe den brieff ontfangen van den 7 dito. Ick hadde gemeent op huijden in den Haagh geweest te hebben, maer hebbe het niet connen beijbrengen. Nu is de meeningh om Maandagh voor seeker in den Haagh te coomen, soo om t werck van Sijn Hoogheijt als van graeff Maurits. Hebbe het oock aen Bartelmees geschreven, dan oft geviel, dat die niet bestelt wert, hebbe deesen geschreeven. Eynde met aenbiedingh mijnes dienst, sijnde ..... In Haerlem, den 8 November 1640.

2569. S. van Haersolte. (H.A.)

Kapitein Thomas van der Lawick[4] stelt mij in kennis ‘vant gunt dat d'heer graeff Willem van Nassawen an den commendant van Isendijck heeft geschreven, t welck mijnes bedunckens vreemt ende van groeten gevolghen sol sijn, dat syn genade, opholdende de patente van syn Hoecheit, daermede het favoer, dat syn hoechgemelte Hoecheit in desen belieft heft te doen, sou kunnen doen veranderen ende an sich trecken datte selve niet toekoemt’. Ik hoop, dat gij er voor zult zorgen, dat zulk eene verandering niet plaats heeft. Bedenk eens, ‘watten prejuditie, dattet mij sol geven bij allen, dat syn Hoecheit, doer mijn versoeck dit patent geaccordeert hebbende, daernaer sol sijn verandert’. Zwol, den 9en Novemb. 1640.

2570. R. Descartes[5].

J'espere que j'auray l'honneur de vous presenter moy mesme ces encloses, et ce mot n'est que pour vous supplier, en cas que je ne le puisse, de les vouloir joindre avec l'escrit de metaphysique que j'adresse au pere Mersenne. Je suis ..... (Leyde, 11 Novembre 1640)[6].

1) Sir Thomas Aston (1600-1645) hield de partij des Konings, vocht mede in den burgeroorlog en stierf aan zijne wonden.
2) Dus 7 November. Het jaartal is weggelaten.
3) Zie No. 2558 en 2562.
4) Thomas van Lawick komt van 1630 tot 1644 voor als kapitein eener compagnie voetknechten. (Meded. van den Heer Wakker.)
5) Het Hs. is in de collectie van graaf Foucher de Careil, die het heeft uitgegeven in *Oeuvres inédites de Descartes*, II, blz. 234. Zie ook *Oeuvres de Descartes*, III, blz. 229.
6) Het briefje is niet gedateerd, maar moet van dien datum zijn (zie t.a.p., blz. 235).

2571. R. Descartes[1].

Encore que la principale cause qui m'a fait vous importuner pour l'addresse de mes resveries de metaphysique[2], est que j'ay recherché cette occasion pour les pouvoir soumettre a vostre censure, et vous prier de m'en apprendre vostre jugement, si est ce que, considerant les affaires infinies qui, si elles ne sont suffisantes pour vous occuper, ne peuvent au moins manquer de vous interrompre, j'apprehende bien fort que vous ne prendrez gueres de goust ny de plaisir a cette lecture, a cause que je ne me persuade pas qu'il soit possible d'y en prendre aucun, je dirois: si ce n'est qu'on emploie des jours et des semaines entieres a mediter sur les mesmes matieres que j'ay traitées, si je ne craignois que cela vous en dégoustat tout a fait - mais je dirai: si ce n'est qu'on prene au moins la peine de lire tout d'une haleine les cinq premieres Meditations avec ma response a la lettre qui est a la fin[3], et qu'on face un abregé des principales conclusions, affin qu'on en puisse mieux remarquer la suite. Je serois bien impudent de vous avertir de cela, si je le faisois comme pour vous donner quelque instruction que vous ne pourriez prendre aysement de vous mesme en parcourant cet escrit; mais pour ce que je ne le fais que vous y employeriez, je m'assure que vous trouverez bon que je vous prie de ne point commencer a lire ces resveries, que lorsqu'il vous plaira y perdre deux heures de suite sans estre diverti par personne ..... 12 Nov. 1640.

2572. S. van Haersolte. (H.A.)

Z.H. schrijft mij, dat hij van plan is, over Zwolle naar Koevorden en Groningen te gaan[4], en vraagt, hoe de weg is. Deze is op dit oogenblik uiterst slecht door al den regen; ik zal hem echter zooveel mogelijk laten herstellen. Doch de reis is bezwaarlijk, ook al, omdat er tusschen hier en Groningen geene gelegenheid voor Z.H. is, om te overnachten.

Mijn zwager, kapitein Doernick[5], is van nacht gestorven. Ik hoop, dat Voorst[6], die nu vaandrig is in het regiment van den graaf van Solms[7], hem zal opvolgen. Het commando in deze stad is niet pleizerig, noch voordeelig, omdat zij midden in de provincie ligt. Zwol, den 12/2 Novemb. A.^{o} 1640.

Gaarne wil ik hooren, op welken dag Z.H. hier komt. Prins Willem moet niet meekomen, omdat de ‘kinderpoxkens hier uthnemende grasseren’.

2573. Aan N. Heinsius[8]. (L.B.)*

Non aggredior dicere, iuvenum praestantissime, quam in cimelijs habeam

1) Het Hs. is in de collectie Morrison. De brief is uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, III, blz. 241. Hij heeft geen adres en is blijkbaar in grooten haast geschreven.
2) Nl. de *Meditationes de prima philosophia*.
3) Dat is een brief, gericht aan Bannius en Bloemaert.
4) Den 31sten Oct. hadden gemachtigden van de Ommelanden in den Haag het stadhouderschap aan Frederik Hendrik aangeboden, nadat de stad Groningen hem al gekozen had. De Prins reisde den 16^{den} Nov. naar Groningen.
5) Helmich van Doornick komt reeds in 1618 voor als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.) - Haersolte was gehuwd met Johanna van Doornick.
6) Christoffel van Voorst tot Averberge werd in 1641 kapitein, in 1653 sergeant-majoor en in 1667 kolonel. (Meded. van denzelfden.)
7) Zie I, blz. 363.
8) De minuut is in K.A. - Zie II, blz. 433.

munusculum, ut ais, ego vero ut censeo, grande munus, quo his diebus me ditasti; neque enim par explicando sum, quantopere placeat placuisse maximo parenti, ut, post poematum suorum saepe repetitas editiones, nobile tu hoc tandem spicilegium faceres, et legitimos omnes, tanquam tibi consanguineos, partus, unâ fasciâ involutos orbi exhiberes[1]. Faxit deus, ne postremum hoc officij navaveris patri, Musis, amicis, tibi. Satis certe vegetâ aetate est, ut quotidie duplicatum eat hoc volumen, neque, si me audiat, facile desiturus est his subinde amoenitatibus animum oblectare gravioribus studijs curisque fatigatum, vel, ut saeculum est, ineptijs hominum, quos illae minime decent, justa cum indignatione commotum. Salutem ei plurimam meis verbis dictam cupio, atque hoc ut credas, maximo penes me in pretio esse virtutis ac doctrinae tuae, quae non obiter noto, insignia incrementa. Vale. Hagae Com., Id. (13) Nov. CIↃIↃCXL.

2574. Burgemeesters en regeerders van Leiden. (L.B.)

Wij zullen zorgen, dat er schuiten zijn voor den Prins, maar willen gaarne precies weten, wanneer Z.H. hier zal komen. In Leyden, den XV^{en} Novembris anno 1640.

2575. J. van Wijnbergen[2]. (H.A.)

Lamboy[3] was hier in de buurt gekomen met 3000 man en is van morgen naar Sonsbeek gemarcheerd, waar men van avond hoorde schieten. Het stadje is verlaten en het kasteel bezet door ééne compagnie. Hierbij gaat eene opgave van zijne troepen. Rynberck, den 15 9vemb. (Nov.) 1640.

2576. S. van Haersolte. (H.A.)

Z.H. zal niet anders naar Koevorden en Groningen kunnen komen dan over Zwol. Ik heb den weg laten repareeren en gemaakt, ‘datt die mett wagens naer de Drente ende vandaer achtert moeras naer Coverden, ofte recht naer Groninghen gebruickt sal koenen werden.’ Daar er op de Veluwe geene geschikte plaats is, om te overnachten, zal Z.H. goed doen van Amersfoort naar Hattem of naar hier door te reizen. Zwol, den 6/16 Novemb. 1640.

2577. J. Specx[4]. (L.B.)

Ik zal niet weder zoo traag zijn ‘als nu in dese commissie van de porce-

1) De titel is: *Danielis Heinsii Poemata avctiora. Editore Nicolao Heinsio*, *Dan. Fil. Lvgduni Batavor., apud Francis. Hegerum. A^{O}* 1640.
2) No. 2575 a-e. Brieven van 17 Nov. 1640, 23 en 28 Jan.. 4 en 24 Mei 1641 (alle H.A.) zijn zonder eenig belang.
3) Zie II, blz. 385.
4) T.a.p., blz. 158.

leine potten', en nu beter zorgen voor de 'ghedenoteerde potten,' maar ik heb er nog maar enkele gevonden. Amsterdam, 16^{en} Novemb. 1640.

2578. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Son Alt.^{e} souppa hier à Bodegrave et tost apres se rembarqua, en se faisant tirer à la rame toute la nuict, de sorte qu'il arriva ce matin entre sept et huict heures à Utrecht, où il prevint les debvoirs de la bourgeoisie, qui estoit apres à s'armer, et n'avoit peu imaginer qu'il arriveroit si tost. A midi Messieurs les Estats d'Utrecht l'ont traicté en un beau et grand festin, apres que S.A. eust employé la matinée à veoir le jardin de M. le comte de Solms. Sur quoy, ne restant plus rien à faire icy, S.A. trouva bon de gaigner temps et de passer encor aujourdhuy jusques à ceste ville d'Amersfort, où la bourgeoisie l'a receu en armes, et le magistrat aussi faict apprester un festin. Demain S.A. voudroit bien passer jusques à la ville de Hattum, qui n'est gueres moins de douze heures de bon et mauvais chemin, et y en a qui desconseillent ceste grande traicte. Mais il me semble que S.A. persistera en son dessein, qui le fera lever a cinq ou six heures du matin. Le temps est rude et orageux tout ce qui se peut .... Je reçois deux ou trois lettres par jour de M. de Harsolte, tant il se met en peine de bien faire accommoder les chemins d'Overijssel et Drente, afin que S.A. puisse veoir Coevorde, à quoy il semble qu'il y aura encor apparence. A Amersfort, le 17e de Novemb. 1640.

2579. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Selon ce que j'eus l'honneur d'escrire à V.A. avanthier au soir, S.A. monta le lendemain en carosse à Amersfort environ les six heures du matin, au flambeau, passa par d'assez mauvais chemins - mais non pas tant qu'on les luy avoit figurez - jusques au village de Voorthuijsen, d'où entrant au haut et sec du Veluw on fit si bonne diligence, et par des chemins si peu difficiles, que S.A. disna à Elspeet, pauvre village de bruyere, et sur l'apresdiner acheva de faire encor cinq grandes heures de chemin; de sorte que de soir environ sept heures il arriva à Hattem, et y logea assez commodement pour le lieu. - A ce matin on est parti de Hattem sur les huict heures par un aussi mauvais temps que chemin. Entre neuf et dix S.A. a passé l'Yssel, a monté à cheval, et apres avoir visité les ouvrages vers ladite riviere, est entré dans ceste ville - qui n'en est qu'à la distance d'un quart d'heure - où huict compagnies de bourgeoiz, et des peuples tres-civils et affectionnez l'ont receu aveq beaucoup de demonstration de bonne volonté, laquelle mesmes ils font paroistre en la grande chere qu'ils font tant à S.A. qu'à Monseigneur le Prince Guillaume, qu'ils traictent separement et à une table esgalement honorable dans un autre logis. D'icy en hors on va rencontrer les plus grandes difficultez, à cause des grandes eaux qui sont tombées en ces quartiers. Toutefois il y a esté donné tel quel remede, et S.A. faict estat de partir d'icy demain aveq le

jour, de disner à Hasselt et de coucher à Echten, pour passer jusqu'à Couvorden le lendemain, et de là vers Groninghe, qui veut dire encor quatre jours de voyage ..... A Swoll, le 19e de Novemb. 1640.

2580. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Hier au matin à la poincte du jour S.A. partit de Swoll, en des çarosses et chariots que la ville luy fournissoit jusques à Hasselt, au lieu de ceux d'Utrecht, qu'on envoya par d'autres chemins aveq le bagage. Mons.r de Haersolte - le petit roy de ces[1] quartiers - accompagna S.A. jusques audit Hasselt, comme fit aussi Monsieur le comte de Stierum, et apres un fort bon repas qu'on y trouva prest de par les Estats, on passa dans des petits bateaux, tirez au cheval, jusques à Rouveen, où les carosses de S.A. ayant esté appointez, on s'achemina de là vers Echten, par des fort difficiles et detestables chemins, desquels l'incommodité fut redoublée par un tres-mauvais temps qu'il fit, de petite neige et de pluye, et par la nuict survenante. De sorte que, sans un peu de lune qui servit plus que des flambeaux qu'on employoit en ces vilains passages et pays deserts, on se fust trouvé assez mal, car il estoit huict heures de soir avant qu'on pust arriver audit Echten, où derechef on trouva grande provision de vivres preste, et bonne chere ordonnée de par ceux de Drente. - A ce matin S.A. est partie d'Echten, a disné à Beijlen, et vient d'arriver à ce soir vers les six heures en ce lieu d'Assen, bien logée en un viel couvent, où les Estats et deputez ordinaires de ce quartier ont accoustumé de s'assembler. Demain S.A. veult disner icy de si bonn'heure, qu'elle puisse arriver à Groninghe l'apres-midy, y ayant environ cinq heures de chemin. Cecy ne ne s'accorde pas aveq ce que j'avoy eu l'honneur d'escrire à V.A. par ma derniere, à sçavoir, qu'on alloit mettre quatre jours à passer de Swoll par Couvorden à Groninghen, mais les mauvais passages ont faict alterer ceste resolution depuis hier au soir, et a S.A. donné ordre, que tandis qu'elle sera à Groninghen, on advise aux moyens qu'il y pourroit avoir de luy faire prendre son chemin au retour par ledit Couvorden, où il y a de si grossses eaux, que la chose ne se fera pas sans d'extremes incommoditez. Toutefois on y perdra moins de temps en retournant, que si le premier dessein eust tenu. - En ce lieu S.A. est derechef defrayé par le païs de Drente, comme partout ailleurs, mais ne jouït pas de leurs festins qu'à midy, faisant collation le soir dans sa chambre comme à l'armée, et donnant la presence de Monseigneur le Prince Guillaume à la curiosité des peuples, qui s'en resjouïssent à merveilles. A Groninghe nous verrons de plus fortes expressions de ceste ardeur, et j'auray soin de tenir V.A. advertie dès apresdemain de la reception que S.A. y aura euë, qui, graces à Dieu, se porte fort gagliardement, comme aussi Monseig.r le Prince Guillaume, qui ne cesse de sauter et rire dans la bonne compagnie.

Ceste nuict il s'est mis à geler un peu bien serré, et le temps serain, qu'il faict encor, nous faict apprehender que cela ne s'augmente, par où on se trouveroit assez embarassé en ces quartiers icy, et seroit cause qu'on eust à se haster d'en sortir. A Assen, le 21e de Novemb. 1640.

1) Huygens schreef: *ses*

2581. Drost en gedeputeerden van Drenthe. (L.B.)

Wy hebben in gevolge van den afscheydt met Syne Doorl.e Hooch.t alhyr binnen 's landts genomen, aen deselve by memorie bericht ende openinge gedaen van den staet van deser landtschaps financien, dewelcke deur onsen agent Persyn[1)] sal werden verantwoordt, waervan wy niet hebben mogen naelaeten U WelEd. te adviseeren, met gedienstige begeerte, dat deselve by Syne Doorl.e Hooch.t onse versoucken gelieve te helpen seconderen, ende insonderheyt dat het versochte schryvens aen Ridderschap ende Eygenerfden metten eersten in serieuse termen moge afgaen ..... Uyt Coeverden, den 21 Novemb. 1640.

2582. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Hier au matin S.A. ayant disné sur les neuf heures monta en carosse à Assen, et passant par quelques autres villages de moindre importance, arriva heureusement en ceste ville entre les trois et quatre heures apres midy. A une petite heure de la ville elle fut rencontrée par la compagnie de cavallerie qui est en garnison icy, et tost apres fut complimentée par des deputez des Ommelanden; encor plus proche de la ville luy furent envoyez au devant quelques carosses, dont une partie du train s'accommoda. A costé marchoyent quelques gentilshommes et autres honestes gens à cheval, et en cest ordre on entra dans la ville, entre deux rangs de bourgeoisie armée, dont une partie s'estoit avancée hors des portes. Aux fenestres tout estoit plein de gens de qualité, et dans la rue une grand' presse de tout ce qui n'estoit pas soubs les armes, aveq des visages tesmoignants pour la pluspart de la rejouïssance et satisfaction, quoyque soubs main on sache qu'il y a de toutes sortes d'humeurs, qui toutefois iront s'adoucissant de jour à autre, et n'est croyable combien la presence de S.A. y a desja operé. Dès que S.A. fust en sa chambre, le senat de la ville et autres colleges vindrent luy faire harangue de tour à tour, et au partir en allerent tous faire autant à Monseigneur le Prince Guillaume, qui se met en belle habitude de recevoir ces complimens de fort bonne grace et d'y respondre sur le champ. - A ce matin S.A. ayant receu une visite de M. le comte d'Emden[2)], vers les onze heures s'est rendu au college des Estats, assemblez en forme de *landdagh*, et, apres les avoir remerciez de leur bienvueillance en son endroict, s'est trouvée surprinse de ce qu'envoyans prier soudainement Monseigneur le Prince Guillaume en l'assemblée, ils luy notifierent, comme la survivance de ce gouvernement luy venoit d'estre deferée par communs suffrages des Estats, qui est une resolution, dont il semble que les moins affectionnez mesmes se trouvent contents, veu que maintenant chascun sachant ce que le gouvernement doibt devenir, il est prevenu à toutes menées

1) Zie II, blz. 89, en boven, blz. 96.
2) Ulrich II († 1648), graaf van Oostfriesland, die Frederik Hendrik kwam bezoeken.

et machinations, qui les pouvoyent inquieter; et pour les bons, qui certainement font le plus grand nombre, et depuis ceste action sont accruz de beaucoup, ils s'en rejouïssent universellement, comme d'une chose tres-salutaire à l'Estat et à la grandeur de la maison de S.A. que Dieu benie et comble de prosperitez infinies.

Il faudra que ceste sepmaine escoule avant que ces messieurs soyent prests et pourveuz, comme ils desirent à bien festiner S.A., qui aujourdhuy desjà en a festiné quelques uns d'eux, mais ci apres les traictera aveq plus de formalité, à quoy V.A. peut juger qu'il est requis quelques jours de demeure en ceste ville, et sans doubte on ne se hasteroit pas de la racourcir - le peuple se tenant si satisfaict de la presence de son gouverneur - ne fut l'apprehension qu'on a de la gelée, qui dura bien serrée jusques à hier au midy, mais depuis s'est relaschée en pluyes et tempestes. Aussitost que j'auray cognoissance du temps du partement de S.A., j'en advertiray V.A. par exprès, qui nous pourra devancer de quelque temps. - Ces messieurs ont encor resolu aujourdhuy de faire present à S.A. de huict chevaulx de carosse, qui doibvent couster 4000 franqs. A Groninghe, le 23e de Novemb. 1640.

2583. S. van Haersolte. (H.A.)

'Wij syn hier ten hoechsten bedroeft, dat syn Hoecheit soe quaden wech gevonden ende soe laet toe Echten gecoemen is, ende dapper becommert over den wech, die d' selve int wederkeren sal dienen te neemen, synde de gepasseerde wegen uthnemende gebroecken door de menichte der wagens, sulcx dat niet wel moegelicken sal sijn, d'selve te passeren, tensij datt wij enighe dagen voort vertreck van Groninghen geadviseert sullen syn van den wech, die sijn Hoecheit believen wil toe neemen, waerom ik gedienstich versoeck, dat UEd. believen wil mij op Zwol, ende myn schoensoen, den drost van Vollenhove[1)], op Steenwijck [te] adviseren van den wech, die syn Hoecheit believen wil te neemen, kunnende den boede toe Steenwijck sich addresseren aen de magistraet aldaer, met d'welcke myn gemelten schoensoen daerover heft gecommuniceert, ende selfs tott Steenwijck sal koemen. Konde sijn Hoecheit van Coverden totten Hardenberg mett enighe wagen koemen, sol wel den herdsten wech syn, daervan d'heer Echten die beste kennisse sol hebben.' Ik reken vast op nader bericht. Zwol, den 24^{en} Novemb. A.^{o} 1640.

2584. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Selon ma derniere, je ne debvois importuner V.A. de la lecture de mes lettres inutiles, sans sçavoir au vray le jour que S.A. determineroit pour son retour, mais ce messager s'en retournant aveq de la response à Messieurs les

1) Hidde van Voorst tot Hagenvoorde was drost van Haaksbergen, van Vollenhove en daarna van Salland; hij was gehuwd met Johanna van Haersolte.

Estats Generaulx, et greffier Musch, auxquels S.A. dit avoir resolu, de partir dans quatre ou cinq jours d'icy, il m'a semblé que V.A. auroit aggreable que je l'entretinsse de cest advis general, jusques à ce qu'un plus determiné arrive. - Cependant la gelée reglera un peu ceste deliberation, une nuict ayant desjà tant faict de glace icy, que dans les prairies inondeés les enfants ont courru dessùs dès aujourdhuy, et semble que le temps serein et froid qu'il faict, n'en promet pas moins pour la nuict qui vient. Forte gelée, ou nulle nous seroyent les plus propres, mais les entredeux donneroyent d'extremes incommoditez.

S.A. fut hier prendre possession de sa place au college des deputez de ceste province. Apresdiner elle fit le tour des beaux remparts de la ville à cheval, nonobstant un extreme froid, qui amenoit une petite fascheuse neige, par un grand vent. Car, graces à Dieu, la disposition de S.A. paroist icy à toute espreuve. Ce matin S.A. environnée de grand monde, est allée au presche de la grande Eglise et y a entendu, aveq beaucoup de satisfaction, la belle orgue, qui y est, accompagner le chant du peuple, aveq tant de gravité et majesté, que c'est une merveille combien tout le monde s'en trouve edifié. Cela m'anime davantage à faire imprimer cest hiver ce que j'ay escrit sur ceste matiere[1)], ne pouvant plus souffrir, que noz florissantes eglises demeurent frustrées d'une si belle ayde à leur ordre et devotion. Et S.A. asseure, cela s' introduisant, elle seroit contente, de faire remettre une orgue dans la chapelle de la cour. - M. le comte d'Emden donne presentement à soupper à Monseigneur le Prince Guillaume et la pluspart des seigneurs qui sont icy, ayant aujourdhuy disné aveq Son Alt^{e}. A Groninghe, le 25e de Novemb. 1640.

2585. S. van Haersolte. (H.A.)

Ik heb de missive van Z.H. ontvangen; het antwoord gaat hierbij. Zal Z.H. over Koevorden en Hardenberg, of over Diklingen naar Zwol reizen? Ik dien dat wel vooraf te weten. Zwol, den 26 Novemb. A^{o} 1640, des avents laete.

2586. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Son Alt.^{e} passe icy le temps à visiter les meilleures places de la ville, comme le magazin, les maisons des Indes et semblables. Ceux de la Compagnie des Indes occidentales le regalerent hier en passant par une collation de confitures. Aujourdhuy se faict le grand festin des Estats, où l'on perdra tout ce jour, non sans vuider beaucoup de grands verres. - Pour le depart, S.A. l'a arresté pour apresdemain, qui sera jeudi, faisant estat de coucher le lendemain à Coevorden, le samedy au Hardenbergh, et le dimanche à Swoll, d'où je ne sçay encor quelle routte on prendra, par le temps qu'il faict. En chemin faisant j'advertiray V.A., aveq tout ce que je pourray de diligence, des resolutions qu'on prendra. A Groninghe, le 27e de Novemb. 1640.

1) Het werkje *Ghebruyk en onghebruyk van 't orgel in de kercken der Vereenighde Nederlanden*, dat in 1641 te Leiden is uitgegeven.

2587. Aan graaf Willem Frederik van Nassau. (K.A.)

Wilt gij zoo goed zijn, mij mee te deelen, hoe na den laatsten veldtocht de garnizoenen over Friesland verdeeld zijn? 27 Novemb. 1640, à Groninghe.

2588. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Vostre Alt.^{e} aura veu par celle que j'eus l'honneur de luy escrire de Groninghe avanthier, comme S.A. avoit resolu de partir de là aujourdhuy. Ceste resolution a tenu en sorte, qu'apres que S.A. eust faict son repas entre huict et neuf heures, elle a dict adieu à tout ce monde grand et petit, trescontent et satisfaict de sa gracieuse presence, est montée en carosse, et arrivée en ce village au coucher du soleil, lequel pourtant nous n'avons point veu d'aujourdhuy, à cause du temps couvert et pluvieux qu'il a faict. Par où nous sommes assez en peine du reste de ce voyage, la gelée ayant assez bien faict rouler les rouës jusques à present, mais le degel nous menaçant de plus mauvais chemins pour l'advenir. - Quoy qu'il en soit, on pretend de coucher demain à Couvorden. Si de là il est possible de passer jusques à Hardenbergh - comme on l'espere encores - l'intention de S.A. est d'estre dimanche à Swoll, pour de là prendre le chemin que la saison et la gelée ou le degel enseigneront. Tont ce que je trouveray d'intervalle à faire entendre à V.A. ce que nous devenons, plus viste que nous ne pourrons porter nous mesme la nouvelle, je l'y employeray diligemment. Comme à present il m'a semblé debvoir escarter ce messager du chemin de Couvorden, pour en donner cognoissance à V.A., quoyque preadvertie que telle estoit la resolution.

La chere du festin des Estats de Groninghe fut tres-grande avanthier, et repartie en trois tablées en mesme sale, où nous avons veu S.A. passer de l'une à l'autre aussi jovialement, et aveq une complaisance si gaye et, en un mot si incomparable, que, s'il eust esté l'hoste du convive au lieu de convié, il n'en eust peu faire davantage, ni d'un coeur plus ouvert. Les flutes cependant y firent de furieux accords, mais, grace à Dieu, S.A. ne faict pas la mine de s'en ressentir en aucune sorte, et garde le visage aussi gay que Monseigneur le Prince Guillaume. A Rolde en Drenthe, le 29e de Novemb. 1640.

2589. S. van Haersolte. (H.A.)

Den brief van Z.H. heb ik ontvangen. Ik ben zeer bekommerd over de reis van Z.H. en vrees ‘voor ongeluck ofte indispositie’. Ik heb de schouten van Ommen en Hardenberg naar Koevorden gezonden, om rapport uit te brengen over den weg. In Hardenberg zal Z.H. ‘seer qualick logieren ende niet veel vinden’. Ik zal Z.H. te gemoet reizen en te Dalfsen eten bestellen.

Z.H. zal den ritmeester Bentinck[1] met 60 paarden te Hardenberg vinden. Zwol, den 30 Novemb. 1640.

2590. J. ab Holthzem[2]. (L.B.) Lat.

Toen ik het antwoord had ontvangen, maakte ik mij gereed om naar Frankrijk te reizen. Hier te Wesel werd mij echter afgeraden op die manier te gaan. Ik zou graag kapitein worden. 30 Novemb. A. 1640[3].

2591. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Depuis Rolde, d'où j'eus l'honneur d'escrire ma derniere à V.A., je n'ay peu trouver aucun passage, par où un homme de pied fust capable de nous devancer, tant S.A. faict de diligence en revenant. A Couvorden elle ne mit qu'une heure devant le desjeuner à faire le tour de la fortification et, apres avoir repeu, passa chemin jusques au Hardenbergh. D'où hier S.A. vint jusques à Swolle, receuë derechef par la bourgeoisie armée, et aveq une reprinse de la premiere bonne chere, à quoy M. de Haersolte avoit donné fort bon ordre. Aujourdhuy on a encor desjeuné à Swolle, passé l'Yssel à Hattum, et roullé par des bons chemins jusques en ce beau vilage de la Veluwe, où il y a pour tout sept ou huict maisons, et est environ à mi-chemin de Hattum à Amersfort, où S.A. pretend disner demain, pour soupper et coucher à Utrecht. - Il restera à veoir comme d'Utrecht on pourra venir à la Haye, par ce degel; on delibere de passer par la Lecke, si autrement ne se peut. Mais cela se verra sur les lieux. Par conclusion V.A. peut juger, s'il luy plaist, que S.A. doibt estre à la Haye au plus tost mercredy, au plus tard Jeudy, peut estre lamuict d'entredeux. Il n'est possible d'en rien determiner d'icy. A Elspeet, le 3e de Decembre 1640.

2592. Aan J.A. Bannius[4]. (K.A.)

Dum in itinere fui, vir amplissime, quod comite te perhonesto, perutili et perjucundo nuper auspicabamur, ad ultimum septentrionem nostrum plerasque has mediâ coeli zonâ torridiores, chartas accepi, tibi, ut intelliges, tradendas. Vide, quos crabrones irritaveris et, si quid repositurus es, mihi quoque in antecessum candidus imperti, memor interim promissi monochorduli ac caeterorum, quae te erudiendo mihi amice praestiturum pollicebare. Etenim theoriâ tenus refractarium tironem numquam me habuisti aut habiturus es, nec ipsos quidem opinor Gallos. Ad regulas modo, quas ab ea deductas satis pro imperio praescribere videris, est quod non uno trihorio dissertemus ac decertemus ..... Hagae Com., V Id. (9) Dec. CIↃIↃCXL.

1) Eusebius Burchart Bentinck was in 1629 ritmeester en werd in 1641 sergeant-majoor. Hij diende tot 1666. (Mededeeling van den Heer Wakker.)
2) Zie No. 2550 en 2552.
3) De plaats is weggelaten.
4) Zie No. 2564.

2593. J.F. von Blumenthal[1]. (B.M.)

J'ay faict ceste lettre en façon que je crois que vous la pourriez bien montrer a son Altesse mesme. Je vous supplie d'employer votre pouvoir en l'affaire de ces moyens nommees, et vous asseure que son Altesse mon maistre aprez l'avoir recognue a vous, ne laissera pas d'en avoir la souvenance annuelle envers un de vos fils. Vous me fairiez faveur, si vous me voudries laisser sçavoir ou par un mot de lettre ou par ceste icy, si je doibs demender audience aupres de son Altesse, devant que vous luy ayez parle ou aprez. 10 de Decemb. 1640.

2594. Bl[umenthal][2]. (L.B).

L'on m'a dit icy que Son Altesse Monseigneur le prince d'Orange desiroit avoir, moyennant une equitable somme d'argent, la ville de Orsoi dans le pais de Cleve, pour l'incorporer avec l'estat ou la contee de Moeurs. Mais n'en ayant pas une seurete ferme, je vous supplie de m'en dire en confidence vostre avis, et si vous croyez que Son Altesse en voudroit estre accommodee. Car si cela estoit et que Son Altesse voudroit assister avec sa faveur et pouvoir Monseigneur l'Electeur, mon maistre[3], et faire en sorte que dans les principales villes du pais de Cleve fussent introduicts quelques moyens suffisants pour payer la nommee somme en temps de quelque cinq ou six ans, je ferois bien en sorte et en peu de jours que mon maistre la laisseroit a Son Altesse pour une fort[4] raisonable somme, a sçavoir pour certains ans, ou pour la luy ceder perpetuellement. Je vous laisse a penser que, si Son Altesse pouvoit avec le temps acquerir aussi la ville de Reinberg, comme qu'elle auroit augmente son estat de Moeurs, et qu'alors il ne pourroit pas seulement passer pour une puissante contee, mais bien estre estime pour une duche. J'en parleray plus emplement avec vous, et vous donneray satisfaction a touttes les oppositions, qui pourroit estre aussitost que j'entendray de vous ce que vous pense de l'intention de Son Altesse .....[5].

Il pourroit estre que Son Altesse avoit icy quelque pretensions a cest estat, de sorte qu'elle ne devroit pas conter un seul sous, mais le principal est, que Son Altesse auroit avec l'obligation la gloire d'avoir sauve[6] l'estat de mon maistre en ces quartiers la.

1) De brief diende waarschijnlijk ter begeleiding van den volgenden.
Joachim Friedrich von Blumenthal (1609-1657) was raad en gezant van den Keurvorst van Brandenburg. In het najaar van 1640 kwam hij in den Haag, om te onderhandelen over de Hoefijzersche schuld. Het volgende jaar ging hij in dienst van den Keizer, maar keerde in 1649 naar Brandenburg terug.
2) De schrijver onderteekent alleen met onduidelijke voorletters.
3) Frederik Willem I, die juist aan de regeering was gekomen.
4) Er staat: *fort fort*
5) De brief heeft plaats, datum, noch jaartal.
6) Onduidelijk geschreven.

2595. M. Zuerius Boxhorn[1]. (L.B.)

Hierbij gaat eindelijk mijne *Dissertatio de Trapezitis*[2]; men zal er mij erg over aanvallen. Lugd. Bat., CIↃIↃCXL, Decemb. XII.

2596. Bauterne[3]. (L.B.)

Ik zie, ‘qu'enfin vous avez receu les livres que vous m'aviez prié vous faire venir, lorsque nous estions en Flandres’. Een kapitein van het regiment van den heer de Colligny[4] is, naar ik hoor, gestorven, en nu zou ik wel luitenant in die compagnie willen worden. Want ik zou gaarne in Hollandschen dienst treden; hier worden wij protestanten voortdurend achteruit gezet. Kunt gij iets voor mij doen? Men gaat hier, bij gelegenheid van het carnaval, een schitterend en duur ballet geven, waarin o.a. 28 heeren zullen dansen. Het is door Italianen bedacht en zal 400000 livres kosten ‘Par la vous pouvez juger de nostre puissance, car si pour une affaire de plaisir on consomme liberalement une si grande somme, jugez ce que l'on fera aux choses essentielles, quant il sera question à ce printemps d'augmenter nos conquestes’. A Paris, ce 14 Decembre 1640.

2597. J.A. Bannius[5]. (L.B.)

Ik heb met menschen te doen, die met groot gezag spreken, terwijl zij eigenlijk geen enkel bewijs aanvoeren en als argumenten gebruiken: *αὐτὸς ἔφα*, *sic volo*, *sic jubeo*, en *stat pro ratione voluntas*. Eigenlijk moest ik niet ant woorden. Toch zal ik dat binnen enkele dagen doen en u mijn antwoord toezenden; te gelijk zend ik dan den brief van Boesset en de critiek van den thresaurier generaal[6] terug. Harlemi, XV Decemb. 1640.

2598. J.C. Puteanus[7]. (B.M.)

Dank zij uw brief ben ik goed en wel te Bergen (op Zoom) gekomen en heb door uwe aanbeveling een einde kunnen maken aan de onaangenaamheden van mijn schoonvader[8]. Maar daarna heeft hij toch mij en mijne vrouw verjaagd

1) Uitgegeven in *Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, 1652, blz. 130.
2) *vulgo Longobardis*, *qui in faederato Belgio mensas faenebres exercent*, Leiden, 1640.
3) Misschien Lus Bauterne, die in 1650 en 1652 genoemd wordt als luitenant in dienst der Staten. (Meded. van den Heer Wakker). - Zie No. 2563.
4) Zie II, blz. 449.
5) Zie No. 2564.
6) Bannius had een uitvoerig ‘Examen ..... de l'air *Me veux tu voir mourir*, composé par Mr. Boësset’ geschreven (vgl. Jonckbloet en Land, blz. LXX-LXXIX); de Fransche componist had nl. hetzelfde vers op muziek gezet als Bannius. Niet alleen Mersenne kwam tegen dat *Examen* op, maar ook een ‘thrésorier général’, wiens naam niet genoemd wordt (vgl. Jonckbloet en Land, t.a.p. blz. XCI-XCIV).
7) Zie II, blz. 41.
8) T.a.p., blz. 420, 422, 447, 486, 511.

van het stuk grond, dat hij haar als bruidschat had toegekend, en mij verantwoordelijk gesteld voor alle onkosten, die mijn vader en ik hebben moeten maken, o.a. aan de soldaten en voor de reis naar Holland. Mijn vader heeft aan uw broeder geschreven, om aan mijn schoonvader geen vrijgeleide te geven, maar hij heeft dat toch gekregen, alleen om het ons allen moeilijk te maken. Lovanij, in Arce, XVI Kal. Ianuarias (= 17 Dec.) M. IↃC. XLI[1].

Mijn vader heeft *Bruxella septenaria*[2] voltooid.

2599. P. Post. (L.B.)

Soo datelijck ontfanghe van Mons.r van Campen de twee troonijkens, dien op Haerlem gestiert sijn, alsoo hem dacht, die seekerder over Haerlem dan over Uijtreght soude gaen. Welcke troonijkens neevens deesen aen Mijnheer gesonden werden. Soo t Mijnheer gelieft aen Bartelmees[3] te seggen, dat seij overgecoomen sijn, dien sal t dan aen mijn wel schrijven, en ick weeder aen Mons.r van Campen van de overcomst van de genoemde troonikens. Waer ick kan dienst doen, ik seij ..... In Haerlem, den 18 December 1640.

2600. J.A. Bannius[4]. (L.B.) aant.

Hierbij zend ik u een afschrift van den brief, door mij onlangs aan Anna Maria Schurman geschreven. Ik ben benieuwd, wat Mersenne mij zal antwoorden. Ik denk er over spoedig tot de uitgave van mijne dingen over te gaan, maar over de wijze waarop moet ik eerst met u spreken, ‘Nam ad scientiae artisque musicae perfectionem haec duo clarissima tradenda sunt, modulamentum scilicet, et concentus. In modulamento considerandi sunt passus musici. In passibus vero venirent vox, circulus seu tropicus, intervallum, motus, tempus, numerus; oratio quoque ac verba, eorumque *πάθος* et accentus gentilitiae cujuscunque linguae, ipsaque orationis distinctio, interrogatio scilicet, admiratioque seu exclamatio; item puncta, cola et commata, accurato silentio exprimenda. Concentus vero concinnarum duarum, vel plurium, vocum per proprias consonantias ad accentum et *τὸ πάθον* orationis modulationem exhibet. De his data opportunitate transigemus’. Heb ik in mijn brief de Parijsche aanmerkingen goed bestreden? Harlemi, aequinoctio autumnali (= 21 Dec.) CIↃ.IↃC.XL.

2601. A. de Pollot[5]. (L.B.)

Het geschrift, waarnaar gij vraagt, heb ik niet en ken ik zelfs niet. Maar ik zou het gaarne kennen, want het is zeker even voortreffelijk als al het andere dat gij schrijft[6]. A Utrecht, ce 22 de Xbre (Dec.) 1640.

1) Waarschijnlijk is 17 Dec. 1640 bedoeld.
2) *Bruxella*, *incomparabili exemplo*, *septenaria*, zag eerst in 1646 het licht.
3) Hij wordt ook genoemd op blz. 118.
4) Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. LXX.
5) Vgl. II, blz. 167.
6) Misschien is het boekje over het orgelgebruik bedoeld.

2602. R. van Naerssen[1]. (B.M.)

Wij hebben vroeger in het schip van Z.H. gesproken over zekere kaart, waaraan toen nog het kasteel ontbrak. Gij dacht haar toen uit Amsterdam te zullen krijgen. Ik zou daar gaarne iets naders van hooren en wil wel overkomen, ‘om te doen soodanige openinge van deselve pla[e]tse, daer syn Hoocheit met de hulpe godes geen kleynen dienst sal aen geschiede, te meer alsoo U Ed selve ten deele heeft ietwes gesien, daerdoor ick claerder openingen sal connen doen, ende ick myn gemoet niet can gerust stelle, als niet hebbende deselve soodanich voorgestelt, als t wel behoorde naer de gewichticheyt derselve sa[e]cke’. 24 Decemb. 1640, Rotterdam.

2603. Elisabeth van Wachtendonck, vrouwe van Diden, wed. van Gent[2]. (L.B.)

Mijn man[3] is overleden; hij heeft mij geraden uwe hulp in te roepen, dat mijn zoon Jan Walraven[4] de compagnie van zijn vader krijgt en dat het jaargeld, hem door de Staten toegestaan, op zijne erfgenamen overgaat. Wesell, ce 28 10bris (Dec.) 1640.

2604. J.F. von Blumenthal[5]. (B.M.)

N'ayant pas une autre copie que le concept mesme, je vous l'envoye avec priere de vouloir prendre la peine et le lire et assister son Altesse Electorale avec votre faveur aupres de son Altesse icy, et vous asseure que mon maistre ne laissera pas vous en temoigner sa gratitude effectuelle. Tout ce que je desire en un mot est l'assistence de Messieurs les Estats auprez les Estats du pays de Cleve, afin qu'ils recoivent une bonne partie de ladite somme, et que l'on donne des equitables termes a son Altesse, c'est a dire quarante ou pour le plus cinquante mille pattacons par an. Vous contribuerez vostre pouvoir, et moy je tascheray de vous faire voir par effect que je suis .....[6].

1) Revixit van Naerssen († 1655) was wijnkooper te Rotterdam. Hij werd de verklikker genoemd, omdat hij in 1619 trouweloos eene vergadering van Remonstranten had aangegeven.
2) No. 2603 a, b. In brieven van 11 en 15 Jan. 1641 (beide L.B.) herhaalt zij haar verzoek.
3) Otto van Gent, heer van Dieden, die in 1629 Wezel verrast had en sedert dien tijd gouverneur van die stad was geweest.
4) Jan Walraven van Gent deed eerst op 29 Dec. 1659 den eed als kapitein en diende tot 1663. (Meded. van den Heer Wakker.)
5) Zie No. 2594.
6) De brief mist plaats, datum en jaar.

2605. J. van Wassenaer[1]. (H.A.)

Ick hou de gardyn soo dicht toe als mogelyck is, en evenwel wert ick gesanderiseert meer als ik ick UEd. myn leven gesandert hebbe. Mynheer Sanders[2] heeft syn vendrich, welck den H.r Fockenstaerts swager is, by de provoost laeten brengen, twelck den H.r Fockenstaert heel qualyck neempt; compt der myn continuelyck met Sanderen. Ik heb den vendrich hier ontboden, dewelcken Sanders heeft laeten volgen, en is oock selver hier geweest om syne klachten te doen; heeft my daernaer oock tot compeer over syn kint gebeden, soodat wy nu vrunden syn als oliphanten; mach het maer duren. Ick wenschte, dat Mynheer Gleser[3] hier was; die sou oock syn deel gesandert houden, alsoo hy den H.r Fockestaert[s] groote patroon is'. Wilt gij bijgaanden brief aan Z.H. geven en nog eens spreken over de zaak van den heer van Druynen[4]? Heusden, desen 3 Jan. 1641.

2606. G.F. Duarte[5]. (L.B.)

Vriendelijk dank voor uwe bemoeiingen in zake het paspoort. 'Or touchant la vente de vostre maison[6], j'en ferai tout ce que me sera posible en vostre endroit, ajant faict desja quelque ouverture a Mons.r vostre cousin[7], come [il] vous doibt mander, come ausi du reste dont je me raporte'. Ik dank u voor de twee liederen in het Italiaansch en zend u twee andere Italiaansche liederen, maar het *d'ochi belli guarciri*, waarvan ik sprak, heb ik niet kunnen vinden. d'Anvers, ce 9e de Janvier 1641.

2607. J.A. Bannius[8]. (L.B.)

Hierbij gaat mijn antwoord op den brief van den heer Boesset en de critiek van den thresaurier generaal[9]; wilt gij het aan Mersenne zenden? Ik heb er nog een brief aan dezen bijgevoegd. Nu ben ik weer met ernstiger werk bezig. Het boek *De praxi musica* van den Jezuïet Paran, dat te Parijs is uitgekomen[10], zal ik na het gelezen te hebben, spoedig terugzenden. Harlemi, XIII Jan. CIↃ.IↃC.XLI.

1) Vgl. II, blz. 117.
2) Er waren vele officieren van dien naam.
3) Zie II, blz. 97.
4) T.a.p., blz. 149, en boven, blz. 23.
5) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CLXXXIV. - Zie No. 2559.
6) Nl. de Lanternhof bij Antwerpen; zie I, blz. 147. Het heeft nog jaren geduurd, voordat het landgoed, dat voor een deel Huygens' bezitting was, verkocht is.
7) Zeker Jacob Buycx; zie I, blz. 147.
8) Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CVIII.
9) Zie No. 2597.
10) Antoine Parran (1587-1650), geb. te Nemours, Jezuïet, gaf uit *Traité de la musique, théorique et pratique, contenant les préceptes de la composition.*

2608. J.A. Bannius[1]. (R.A.)

(Uitvoerige bewijsvoering tegen hetgeen Boësset en de thresaurier-generaal tegen zijne methode hebben aangevoerd). Harlemi, XIII Januarij CIↃICCXLI.

2609. D. Tuldenus[2]. (L.B.)

Ik heb veel dienst gehad van het vrijgeleide en wil het dus gaarne verlengd hebben. Ik spreek dikwijls over u met Puteanus. Lov[anii], 13 Jan. 1641.

2610. Is. Gruterus[3]. (L.B.)

..... 'Mihi saltem septennium abrumpit scholasticae vitae tenorem, aut ut planius me explicem, neglectae hactenus jurisprudentiae studijs libertas nascitur, post excussa Orbiliani[4] carceris vincula. Non patiebatur animus grammatici pulveris taedio mergi, si quid residui spiritus altius me propellebat. Evaluit in hoc plurimum sterilis spes mutandae in lautiorem conditionis, quae tenuissimo lucro alebat indefessos labores, privatae diligentiae per tot ineptiarum agmina inimicos. Ad forum ergo transimus, sed in praxeos exercendae fulcra renovato theoriae commercio. Neque me latet, quanto temporis et crumenae impendio certandum sit cum frequenti patrocinantium grege, priusquam dignos Astraeae togâ fructus gustare liceat. Luctabimur tamen, Deo auspice, et domesticam tenuitatem armare conabimur in labores proficuos, nisi coepta destituat veteranorum in ista militia favor, quorum nonnullos forte amicos Haga dabit'. Ik roep ook uwe hulp in. Middelburgi Zelandiae, unde in Hollandiam iter meditamur. Postridie Eidus (14) January CIↃIↃCXLI.

2611. Aan J.A. Bannius. (K.A.)

Ternas mihi epistolas tuas, Banni amplissime atque amicissime, cum caeteris Gallorum scriptis hodie Postius[5] tradidit. Id si heri, vel ante noctis, ut quidam locutus est, meridiem[6] accidisset, jam unâ opera cum nonnullis meis per tabellarium hebdomadalem in Galliam avolassent. At septimanae leve dispendium erit circa rem neque ad animae, neque ad reipublicae salutem magnopere spectantem. Ego hoc potissimum doleo atque indignor, promptiores illos multo quam par est, a scopo controversiae, ut ab humanitate literarum,

1) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. XCIV-CVII.
2) Zie No. 2325.
3) Zie I, blz. 315.
4) De schoolmeester Orbilius wordt genoemd door Horatius, *Ep.*, II, 1, vs. 71.
5) Pieter Post; zie II, blz. 437.
6) Varro, *ap. Non.*, p. 451, 9.

longe alienissimos Gallorum impetus ansam tibi quoque praebuisse a viâ deflectendi, bonasque horas, si quidem candide sic loquendi ignoscis, male collocandi. Deinde, quod linguae suae ineptissima et mihi quidem hactenus ignota mysteria cum fastu *καὶ μετὰ κενοτάτης φαντασίας* venditantes, alteram sic quoque inutilis operae causam dederint, praefantemque te multa ac diluentem, quibus commode caruissemus, grandium epistolarum authorem esse coegerint, qui, quod facis ubi ad rem ventum est, compendio refutare poteras singula refragantium argumenta. Si me audis, amice, missa haec in posterum facturus es, atque ad logicas argumentationes, ut coepisti, invitaturus protervos rhetores, facundiâ quidem suâ hactenus perperam abutentes. Ecce tamen thesaurarij tui, quam refutas, epistolam[1], secundis, ut videtur, curis emendatiorem atque ampliorem, eoque nomine denuo mihi commendatam, si forte, priusquam de hac molesta tabula manum tollas, ad ea, quae passim addita vel interpolata invenies, ultra quid reponendum censeas. Poteras et hanc ante biduum habuisse, sed cum ex Postio, quem accersiveram, intelligere destinassem, ecquid omnino ad Gallos rescripturus esses, unus hic et alter dies inter moram effluxit. Quod mones denique, ut negotium transmittendarum cantionum vestrarum ad praecipuos Principum Christianorum musicos apud Mersennum promoverem, frustra laboras. Idem enim recentissimis ille literis a me flagitat, penes te ut procurem, hac conditione ut eodem in folio atque ex adverso invicem sibi singulae cantiones cum bassis, et quidem medijs, si visum est, partibus exacte describantur, musicis illis hoc apparatu exhibendae, rogante singulos Mersenno utriusque authoris nomine, ut, quam alteri praevalere ex animo censuerint, ei suis manibus nomine collegarum adstipulationis notam verbo subscribere velint, damnatae autem *nigrum praefigere theta*[2]. Si placet pactum - neque esse quidquam arbitror, cur displiceat - rogaris, ut amanuensi tuo, facto ad rem musicam scriptore, exarandae quam dixi tabulae provinciam des. Dabo mox ego operam, ut per proximos tabellarios in Galliam asportentur, et quae tantorum iudicum futurae sint horribiles sententiae tecum, Banni humanissime, perquam avide expectabo.

Eorum, quae hisce epistolis ad Gallorum scripta reponis, nihil nunc attingo. Fateor esse, ubi ab illis, esse ubi a te dissentiam, et hanc quoque mihi libertatem ab aequitate tua deberi censeo, donec pluribus edoctus in partes fortasse tuas transiturus sum, fortasse vero in meas te pertracturus, quod, licet vix sine risu a te legi sciam, non arbitror satis causae esse, cur sperare timeam. Scommatis sane vel convicijs, ut Galli amant, nunquam certabimus, humanitate vero, et qualis haec argumenta decet, suavi musicâque sermonum reciprocatione. Sermonum, inquam, mi Banni, cum sic utriusque otia succisiva ferent, non literarum. Iam enim ab epistolis ad libellos extenderemur, ut pene me vides facere, cui nec otium hodie ista prosequendi, nec animus fuit. Ignosce recenti et calido ab epistolarum tuarum lectione, et voluntate disserendi cum amico pectore facile abrepto. Ecquid porro in Galliam curatum velis, inter hunc et proximum lunae diem expecto ..... Hagae Com., XVII Cal. Feb. (= 16 Jan.) CIↃIↃCXLI.

1) Zie No. 2597.
2) Persius, 4, vs. 13.

2612. La Ferte Pont St. Pierre[1]. (L.C.)

Mijne compagnie is er niet best aan toe en de magistraat wil niet doen, wat ik verzocht heb. Wilt gij er Z.H. eens aan herinneren? De Tyel, ce 16 Janvier 1641.

2613. J.A. Bannius[2]. (R.A.)

(Nog eens bestrijding van de beweringen der Franschen). Harlemi, XVIII Januarij CIↃIↃCXLI.

2614. Aan A. Boesset[3]. (K.A.)

..... Je r'envoye à ce coup a Mons.r Mersenne ce que M. Bannius s'est advisé de respondre sur les objections qu'on luy a faictes en France; vous verrez comme il se sent picqué de ce qu'on l'a renvoyé à l'escole pour douze ans. Il est homme sçavant, et pour ce qui est de la theorie des tons et intervalles harmoniques, autant versé que j'en aye encore veu; de sorte que j'ay tousjours esperé, qu'il rendroit ces matieres esclarcies, que les anciens ont traictées obscurement en des escrits que des modernes n'ont faict que la mine de bien entendre; mais pour ce qui est de l'application de l'art, et nommement de ce vray genie qui ne s'enseigne à personne, et qui fait l'ame de la prattique, il y entend aussi peu que vous, Monsieur, en possedez amplement et au ravissement de tout le monde. Les regles d'ailleurs qu'il pretend de prescrire au compositeur d'un air à l'advenant de la lettre sont, à mon advis, si esloignées de raison que, quand je n'auroy pas veu le mauvais essay qu'il vous en a envoyé, je ne lairroy pas de les rejetter aveq vous. Il y aura du plaisir à veoir la dessus les arbitrages des meilleurs musiciens de l'Europe auxquels il est content de s'en remettre, mais, tout condamné qu'il sera, il ne demordra jamais de son imagination, si je le cognoy..... Ce 19 de Jan. 1641.

2615. Aan J.A. Bannius. (K.A.)

Secundas curas tuas ad censuram thesaurarij fasciculis publicis inclusi, privatis tamen comitatus, quibus Mersenno etiam significavi, ferre me non aequo animo, abripi vos a via regia rationum logicarum scommatis dicteriolisque, quae, ut ad rem non faciant, occupant respondentem tamen operâ nec ipsi gratâ, nec lectori. Deinde, prorsus me non capere, quid censor ille velit cum accentuum Gallicorum hactenus mihi ignotis paradoxis, quibus elucidandis valde velim aliquid paradigmatici proferat. Si quid ad haec opportune loquantur colluto gutture Galli, curabo certior ut fias tu quoque, quem hisce inanijs vexari etiam atque etiam indignor. Habes hic Parannij Jesuitae tractatum[4], qui te nec doctiorem, nec *υαλλικώτερον* faciet. Versiculis hisce Gallicis, quos petijsti, si quem ex artis tuae fundamentis cantum aptas, ut poeseos non

1) Zie II, blz. 303.
2) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXII.
3) Kopie van andere hand. - Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. 10.
4) Zie blz. 132.

ignaris verborum dignitas mereri judicatur, modeste illum et sine rixâ vel convicio cum eâ, quae nunc placet, cantione contendemus. De partibus intermedijs non sum sollicitus. Sufficiet bassum subscribas Italorum more, quo, ni fallor, de autorum mente constare canenti abunde potest..... Hagae Com., X Cal. Feb. (= 20 Jan.) CIↃIↃCXLI[1)].

Daar ik uw exemplaar naar Frankrijk heb gezonden, wil ik gaarne een ander hebben.

2616. J. van Wassenaer. (H.A.)

Johan Fransois van der Laer[2)], een verwant van mij, die te Hulst gevangen is genomen, terwijl hij in Spaanschen dienst was gegaan, om Spaansch te leeren, en die door Z.H. aan mijne zorg is toevertrouwd, heeft den dienst verlaten en zou nu gaarne een paspoort hebben, om naar Friesland te reizen, waar zijn grootvader, de heer Laukema[3)], op sterven ligt. Ik wilde, dat ik u ook eens een dienst kon bewijzen. Mijn trompetter heeft den heer Coninxpolski[4)] begeleid naar Antwerpen en Mechelen; hij vertelt, dat de wegen zeer onveilig zijn door de soldaten, die alles stelen. Men vertelt, dat prins Thomas zich bij den Koning van Frankrijk heeft gevoegd. Heusden, ce 20iesme de Jan. 1641.

2617. A. de Pollot[5)]. (L.B.)

Op welke plaats moeten de edellieden van Z.H. volgen in den lijkstoet van mijn broeder[6)]? Zij beweren nl., dat zij het recht hebben, ‘par le rapport qu'il y a de leurs charges a celle de mon fu frere, de suivre immediatement les escuiers de leurs Altesses’ ..... Haye, le 21 d'Jan.r 1641.

2618. Aan M. Zuerius Boxhorn. (K.A.)[aant.]

Silui ad illam pridem mihi perspectam, nunc autem novis documentis probatam humanitatem tuam, donec doctior utroque munere factus clarius intelligerem, quantum utriusque nomine deberem. Illud nunc lectorem stilo et scriptorum argumentis docuisti, quorum ut ille politissimus perpetuum bene dicendi exemplar tironibus nobis est, hisce validissimis rationibus suffultus veritatem utriusque et patriae existimationem asseris invicte *ἀναντιλέκτος*. Salmasio enim non dilucide minus, quam modeste - quod laudo - probas,

1) Er staat: CIↃIↃCXL, maar boven de minuut: 23 Jan. 1641.
2) Johan François van der Laer (1617-1664), geb. te Mechelen, was een zoon van D. van der Laer en Catharina Liauckama. Hij is tresaurier en burgemeester geweest van zijne geboortestad. (Meded. van Dr. J.L. Berns, Rijksarchivaris te Leeuwarden.)
3) Jarich Liauckama is 24 Aug. 1642 op 84-jarigen leeftijd op Liauckamastate te Sexbierum gestorven. Hij was gehuwd met S.T. van Cammingha. (Meded. van denzelfden.)
4) Toen Willem II in 1641 naar Engeland reisde, had hij in zijn gevolg ‘den poolschen Grave van Koniecpole’; waarschijnlijk was het dezelfde als de hier genoemde.
5) Zie II, blz. 167.
6) T.a.p., blz. 450.

foenebres mensas Trapezitarum rem privatam et propriam, non vero magistratus esse legibus patrijs, quod erat demonstrandum, ut a procerum prudentia, quam ei maculam affricare satagit, nos arceamus[1]. Mallincrotio[2], si candorem habet, ut doctrinae non videtur expers esse, jam persuasisti, Laurentij Costeri inventum esse incisos in tabellam continuos, non discretos, typos, et praelum proinde, ut bene argumentaris, et tenacis atramenti picem, ut sine quibus frustra typi fuissent[3]. A priori adversario, viro utique maximo, sed Burgundo[4], quid expectandum sit, facile divinamus; nimirum vinci nolle, nec doceri. Cum altero non jam facti, nec rixae minus, sed juris quaestio superest, invertorne characteris incisi, praeli atque atramenti, autor typographiae sit, an qui his inventis alteri subreptis aliquid sensim addiderit, quo nunc adjuti facilius, ornatius, uberius rem typographicam administremus. Compromitte vero, in quos voluerit arbitros. Si litem contestatur, causâ cecidit. Tametsi ut ingenia sunt horum hominum, ne quidem debellatas manus dabit. Quod si vere hariolor, atque insurgat denuo, etiam atque etiam rogo, participem me rescripti facias, ut magis discam, quid pertinacia possit et succumbendi pudor, ubi semel se precipites in falsi patrocinium dedere, qui literas, ut prae se ferunt, humanas tractant, ut res est, maxime inhumanas..... Hag. Com., 22 Jan. 1641.

2619. Bauterne[5]. (L.B.)

Ik had al gehoord, dat het met die compagnie mis was. Toch hoop ik in Holland te komen. De prins de Talmont[6], de heer Desloges[7] en de heer van Beverweert[8] bevelen mij aan voor eene betrekking in het gevolg van den jongen Prins, en Hunne Hoogheden schijnen daar wel ooren naar te hebben. Nu ik hoor, dat de Prins naar Engeland reist, is er eenige haast bij de zaak. Kunt gij mij ook helpen? Mijne bedoeling is natuurlijk niet, om in de plaats van den gouverneur te treden, maar als man van de wereld kan ik Z.H. van groot nut zijn. A Paris, ce 23 Janvier 1641.

2620. J.A. Bannius[9]. (L.B.)

Ik heb eene nieuwe methode bedacht, die ik in 30 hoofdstukken in het Hollandsch ga voltooien, en waarvan ik u spoedig een derde gedeelte zal toe-

1) In 1640 had Salmasius een boek geschreven *De Foenore Trapezitico*, Leiden, en Boxhorn bestreed hem in zijne *Dissertatio de Trapezitis*; zie blz. 129.
2) Bernard von Mallinckrodt (1591-1664) werd van luthersch katholiek en daarna domheer in Munster. In 1655 moest hij wegens zijne intrigues tegen bisschop Bernard van Galen vluchten; later teruggekeerd, is hij gevangen genomen. Hij heeft het werkje *De ortu et progressu artis typographicae* geschreven.
3) Boxhorn schreef *De Typographicae Artis Inventione et Inventoribus Dissertatio*, Leiden, 1640, waarin hij trachtte te bewijzen, dat de boekdrukkunst te Haarlem was uitgevonden.
4) Nl. Saumaise.
5) Zie No. 2596.
6) Zie II, blz. 484.
7) Zie I, blz. 462.
8) Zie II, blz. 186.
9) Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXVII.

zenden. Maar het mag niet bekend worden, voordat het geheele werk af is, en dat zal, hoop ik, nog dit jaar het geval zijn. Harlemi, 5 Kal. Febr. (= 28 Jan.) CIↃ.IↃC.XLI.

2621. C. Barlaeus[1]. (L.B.)[aant.]

Torporem meum in perscribendis literis excutit saepius perpetuus scriptor Vicofortius[2]. Iam tu versibus tuis, velut alter Miltiades, somnum mihi adimis. Relligio est silere, te praecinente. Liberis tuis masculis graviter et ingeniose, tuo more gratularis[3]. Sequor et ego[4], verum ut patrem apud inferos sequitur Claudius, non passibus aequis[5]. Parentas Didenij herois manibus validis epigrammatibus[6]. Ego unicum scripsi[7], cum ad plura non sufficiam. Ad effigiem tuam et dilectissimorum pignorum suaviter, nec minus docte, alludis[8], ita, ut a novercante thalamo tibi videaris metuere. Ego et tibi et mihi *ἀπὸ τῆς μητρνίης* timui semper, ob lapsam aliquando in privigni caput mortuae novercae statuam. Ita est in Graeco epigrammate[9]:

> *Στήλην μητρυίης μιχρὰν λίθον ἔστεφε χοῦρος,*
> *ὡς βίον ἡλλάχθαι, χαὶ τρόπον οἰόμενος.*
> *ἡ δὲ τάφῳ χλιθεῖσα χατέχτανε παῖδα πεσο□σα.*
> *φεύγετε μητρνίης χαὶ τάφον οἱ πρόγονοι*

In hune diem steti *ἀμετάγωνος* et *τετράγωυος*, nescius tamen fati sortisque futurae. Interea *γυμνασίας ἕνεχα* secundas nuptias versibus et dialogis propugno[10]. Sunt inter epigrammata tua apud nobilissimum Vicofortium, quibus Lydiam et Pollucem et Maeviam nescio quam, exerces[11]. Cum legeret ista incertus author, fescennina quaedam reposuit. An concoquere has pernas possis, non facile dixero. Si nauseam pariant, exspue, uti catapotia solent pueri. Sed quantis, Zulecheme, coniugijs erigitur Federatorum fortuna et Auriaca domus. Num canendum propediem:

> *Coniugio Anchisa Veneris dignate superbo*[12]?

Quantis contra motibus concutitur Austriacae dominationis apex, et *εὐρυχρείων* Hispanus. Quam diversis studijs surgimus nos, premitur ille; alia nuptiarum, alia rebellionum indoles; illae nectunt, hae dissolvunt federa, iuramenta, populos, sceptra. Nos hic nuper anniversario festo nobilissimi Satrapae Hoofdij interfuimus[13], cui jambis aliquot applausi[14], quos mitto. Aderat Tessela. Adfuisti et tu, sed uti adsunt

1) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 826.
2) Zie I, blz. 437.
3) Met het vers: *Ad quatuor filios*, *ingrediente anno* CIↃIↃCXLI (vgl. *Gedichten*, III, blz. 140), den 24sten Dec. 1640 geschreven.
4) Met het vers: *Ad Hugenios fratres strena* (vgl. *Poem.*, II, blz. 210), van 25 Januari.
5) Verg., *Aen.*, II, vs. 724.
6) Met twee verzen: *In obitum Othonis Bar. de Gent toparchae Didenij Vezaliae victoris ac praefecti* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 141, 142), den 3den Jan. geschreven.
7) Nl. *Epitaphium..... van Dyden*, *victoris et gubernatoris Vesaliae* (vgl. *Poem.*, II, blz. 499).
8) In het versje *In effigiem meam quinqae liberorum vultibus cinctam* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 142), den 3den Jan. geschreven. - Zie II, blz. 462.
9) Callimachus, *Epigramm.*, 7.
10) Aan den brief zijn twee tweeregelige versjes, *Pro secundis nuptijs*, toegevoegd.
11) Huygens had een versje geschreven met den titel, *In nuptias Pollucis et Lydiae*, en een ander, *De Tito et Maevia* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 142 en 143).
12) Verg., *Aen.*, III, vs. 475.
13) Hooft was 30 Nov. 1627 getrouwd met Eleonora Hellemans.
14) Nl. *In diem amiversarium nuptiarum..... Petri Hoofdii.....* (vgl. *Poem.*, II, blz. 364).

absentes, qui bibunt alienis faucibus, ne de hospitis intemperantia querantur .....
Amstelod., XXX Jan. CIↃIↃCXXXXI.

2622. J.A. Bannius[1]. (R.A.)

Uit wat hierbij gaat, kunt gij zien, hoe verkeerd de beschouwingen dier Franschen zijn. Uit het boek van Paran[2] zal ik niet veel leeren, maar ik kan het gebruiken tegen mijne bestrijders. Ik hoop u spoedig te zien. Harlemi, prid. Kal. Febr. (= 31 Jan.) CIↃIↃCXLI.

Hierbij gaat eene Latijnsche inscriptie, die niet duidelijk is.

2623. V. Conrart[3]. (L.B.)

De heer de Veine[4], ons beider vriend, brengt u dezen brief over. Hij is ook vroeger langen tijd in Holland geweest. Hij brengt eenige boeken voor u mee, die hier pas zijn uitgekomen. A Paris, le 31 Janvier 1641.

2624. Aan J.A. Bannius[5]. (K.A.)

Ik heb het Maandag en Dinsdag te druk om u te ontvangen; de andere dagen heb ik meer tijd. Hagae Com., 2 Feb. CIↃIↃCXLI.

2625. J.A. graaf van Solms[6]. (H.A.)

Hierbij gaat de lijst van het regiment, waarom gij mij gevraagd hebt. De officieren, die vooraan staan, houd ik voor de beste. Als wij naar Engeland gaan[7], wilt gij dan zoo lang mijn getrouwen bediende overnemen? Utrecht, den 6 Feb. Ao. 1641.

2626. L.G. van Renesse[8]. (L.B.) Lat.

Er zijn twee plaatsen open in den magistraat. Kunt gij iets doen voor mijn zwager en voor neef Buerstede? 9 Febr. 1641, in Breda.

1) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXVIII.
2) Zie blz. 132.
3) Zie II, blz. 171.
4) T.a.p.
5) Kopie.
6) No. 2625 a-f. Brieven van 19 Apr., 11 Nov., 25 en 28 Dec. 1641, van 8 Jan. en 28 Mei 1642 (alle H.A.) zijn even onbelangrijk. - Zie I, blz. 363.
7) Nl. met den jongen Prins.
8) Zie No. 2460.

2627. Ph. Doublet[1]. (K.A.)

Uwe Ed.^{ts} tractaetje van '*t Gebruyck ofte Ongebruyck des Orgels* heb ick aen onse magistraet gepresenteert. T is waer, dat alles wat van Uwe Ed. compt te verwonderen is, maer *in ipso limine* den Haege te noemen een dorpe, daer de plaetse over honderden jaeren successivelijcke by de Heeren van 't landt is gekent geweest voor een stadt, met treffelycke privilegien daertoe begaeft, in welcken den Haege voor Alcmaer doorgaens wort genoemt ende gestelt; een plaets, die voor de troubles sessie heeft gehadt in de vergaederinge van Hollandt, ende onlanx gelede 't soo verre hadde gebracht, dattet een poinct van beschryvinge was, off men den Haege nyet wederomme in de vergaederinge soude innelaeten, sonder affgeslaegen te syn, maer voor die mael alleenelycke uytgestelt, ende geensints uijtte sin geset; een plaetse, welckers gecommitteerden, weenich tijts gelede, in volle vergaederinge van Hollandt die van Amsterdam hebben hoiren seggen ende getuygen, dat de plaetse van den Hage naest hun in ons regieringe de considerabelste is in 't opbrengen ende mainteneren van s landts middelen, die Hartoch Caerel van Burgundie in syn brieven, onder anderen in seeckeren bryeff onder mij synde, all noemde *nostre bonne ville de la Haye*; een plaets soo magnifycq van gebouwen ende groot van begrip alreets, ende geschaepe in corten te worden ongelijck heerlycker ende schoonder, die een dorp te noemen? Ende dat *in ipsa dedicatoria*, ofte aenschrijving aen den magistraet, hun dat, by maniere van spreecken, in de neus vrijvende, ende dat by Uw Ed., in den Hage gebore, wijens naem, wijens schriften, wyens geleertheijt, wyens geest, wyens wysheijt de werelt bekent is, wyens qualiteijt sulx is, dat wat hy seijt off schryft voor waer wordt opgenomen, den Haege een dorp genaemt wordt, ende dat deur den druck, tegen de waerheijt doet geloven. Ick verclaere, ons magistraet noijt over eenige saecke soo ontstelt gesyen te hebben, ende, isser noch middel toe, wenschte, dat de aenspraecke mochte verandert ende nyet gedivulgeert worden. *Haec non iniussus*. Ick hadde gister 't geluck nijet van Uwe Ed. t huys ofte op 't hoff te vinden. Vale. In de *Stadt* van den Hage, den 10^{en} Februarij 1641.

2628. J. Cabeljauw[2]. (L.B.)

Hierbij zend ik u mijne inaugureele rede, die spoedig door eene ‘dissertatio’ gevolgd zal worden. Amstelodami, X Febr. MIↃCXLI.

1) Zie over Ph. Doublet, secretaris van 's Gravenhage, I, blz. 385.
2) No. 2628 a. Een brief van 18 Sept. (L.B.) bevat eene aanbeveling. - Zie I, blz. 288.
   Den 2^{den} Jan. 1641 hield Cabeljauw als professor in de rechten te Amsterdam zijne intreerede *De praeparamentis Juris*. Vroeger had hij een paar bundels brieven en een werkje over interpunctie geschreven; dit gaf Huygens aanleiding tot het dichten van het vers: *In I.C. orationem inauguralem et de ratione interpungendi libros XX. incerti* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 157), van 12 Maart. Cabeljauw kreeg in 1645 zijn ontslag als professor, omdat er niemand op zijne colleges kwam. Hij vertrok toen naar Zweden, waar zijn vader ambten bekleed had, werd burgemeester van Gothenburg en in den adelsstand verheven. Cabeljauw stierf in 1652.

2629. Aan Ph. Doublet. (K.A.)

Ick houde het daervoor, dat die van den Haghe haer selven in den licht zijn. Mynenthalven, uyt beeter wetenschap ende meeninghe hebb ick de plaetse den naem gegeven, dien ick geloofde haer eigen te zijn, ende glorieux boven alle andere, *cum infinitis aquilis praestet unus Phoebus*. Over 16 of 17 jaer stelde ick den Haegh aen 't hooft van eenighe voorname dorpen, ende in sijn elogium:

> *Een dorp der dorpen geen*, *daer yeder steegh een pad is*,
> *Maer dorp der steden een*, *daer yeder straet een stad is*[1].

Dien het gemeen daeraen gelegen docht, mochten mij wel by tyds tegensgesproken hebben, maer het dunckt haer tegens mijn' opinie. Aen stadsvrijheden ende gerechticheden raeck ick niet; myn selven rekene ick se tot voordeel, ende sal altoos de hand daeraen houden, dat wij het effect daeraf eenmael mogen genieten, maer dien eenigen incommunicabelen naem in soo prachtigen gestaltenisse, datter de meeste steden voor swichten, sal men ons noyt sonder injurie onthouden. Ondertuschen leggen d'exemplaren noch ongeveilt by den drucker. Vindt men 't goed, ick sal de woorden *dit* ende *dorp* doen doorhalen, ende daarvoor stellen *dese* ende *plaets. Stadt*, soo men will, *coopstad*, soo men will, *hoofstad*, soo men will, *hofstad*, soo men will. Maer als 't mij te kiesen stonde, daer soude staen, dit schoone gehucht, ende soude meer luysters geven. Soo sullen t de verstandigste verstaen, maer de magistraet will ick te gevalle zijn, hoewel, in desen, tegens myn gemoed, dat emmers soo jaloux als yemand is van d'eere van den Haghe. U.E. onbiede mij, hoe men 't liefst heeft, ende geloove, dat ick ben ..... 11 Feb. 1641.

Scribenti adstat vir exquisiti judicij ac eruditionis, qui prorsus mihi adstipulatur. Etiam vos facti poenitebit.

2630. Ph. Doublet. (K.A.)

Onder reverentie, in plaetse van *Dit schone dorp*, soude me konnen setten *Dese schone plaetse*, off *Dese schone plaetse van 's Graeven-Hage*; dit wordt noch voor 't beste gehouden[2].

Uwe Ed. grote affairen ende mijne cleynder laeten nijet alle uyren toe den anderen te connen spreecken; ondertusschen meent ons maegistraet, dat men 't soude mogen stellen als hyervoren. Den 13 February 1641.

1) Vs. 3 en 4 van '*s Gravenhage*, dat behoort bij de serie *De Dorpen* (vgl. *Gedichten*, II, blz. 67). Het versje was 27 Aug. 1624 geschreven.
2) Het is geworden: *dese schoone Plaets*.

2631. Aan D. Graswinckel[1]. (K.A.) Lat.

Uw *Catilina* heb ik met erg veel genoegen gelezen en er een lofvers op gemaakt[2], dat hierbij gaat. Ik heb ook een lijkdicht op Staeckmans[3] geschreven. 13 Febr. 1641.

2632. J. Picardt[4]. (L.B.)[aant.]

So datelick ten seven üiren gaet van mij weg enen edelman van syn Excell. den H. graeff van Egmondt[5], herwartz geremitteert mett een missijff an syn Vorst. Hoocheydt en an my, omme te vernemen, offer all enige vaste resolutie soude mogen genomen syn bij syne wellgemelte Hoocheydt, dewelcken ick dan enige weijnige letteren an U Gestr. hebbe medegegeven. Angaende die sake van t versochte howelick en *impedimenta*, die tott noch toe daertegenst geobjicieert syn, so meen ick, in gevalle die restitutie der goederen des hüises van Egmondt te obtineren wass, dattet om die religie nijt en soude naerblijven, alss ick verstae, datt den prince van Gaveren[6] sich daerin well soude laten onderrechten. In allen gevalle ick en soude, naer myn geringe verstandt, nijt raden datt versochte howlick platt aff te slaen, noch die gepresenteerde alliantzie verwerpen, vermitz syn wellgemelte Excell. van gantscher herten desen Staedt iss toegedaen, en iss an die andere syde uitgesloten en kan door syn kennisse en authoriteedt, alliantzie en vriendtschap noch wonder goedt doen, en datt in dese vreemde constitutie van tyden. Ick will geswijgen, datt syn vriendtschap en alliantzie oock sonder het howlick groot goedt kan doen, so voor den gemenen staet, als in t particulier voor het huys van syn Hoocheydt, in saken, die ick voor desen syn hoochgemelte Hoocheydt en oock U. Ed. G. ten dele hebbe bekendt gemaket. Dese en andere diergelijcke redenen souden iemandt lichtelick bewegen, om den handel in bedencken te nemen en te suspenderen, so die nijt en koste off in 't geheel, off ten deele finalick affgedaen werden. Hijr komt noch ditt bij, so het howlick platt wert affgeslagen, so sall den prince van Gaveren, sonder enig dilaij,

1) Zie II, blz. 315.
2) Vgl. *Gedichten*, III, blz. 153. Het gedicht is den 10den Febr. geschreven.
3) T.a.p., blz. 152. - Zie over Staeckmans, I, blz. 304.
4) Johan Picardt (1600-1670) studeerde te Leiden theologie en medicijnen, was van 1623 tot 1643 predikant te Egmond, daarna te Rolde en van 1648 tot zijn dood te Koevorden. Hij was verder oeconoom en oudheidkundige; zijne *Antiquiteiten*, *Chroniek der landschap* en *Chroniek van Coevorden* zijn in 1660 gedrukt. Zijn optreden bij de onderhandelingen, waarover in dezen brief en nog andere wordt gesproken, is zeker verrassend.
5) Lodewijk, graaf van Egmond, prins van Gavere († 1654), was een kleinzoon van Lamoraal van Egmond en Sabine van Beieren. Hij was gehuwd met Marie Marguérite, gravin van Berlaimont, barones van Lens en Hierges, weduwe van Antoine de Lalaing, graaf van Hoochstraten en Montigny († 1614).
6) Zoon van het echtpaar was Philips Lodewijk, graaf van Egmond en Berlaimont, prins van Gavere († 1682). In 1659 is hij gehuwd met Marie Fernande de Croy, markiezin van Renty. Philips Lodewijk is vice-koning van Sardinië geweest en te Cagliari gestorven.

volgen den raedt, wille en praesentatie van syn grootmoeder[1] en moeder[2], en nemen an datt howlick met syn nichte, die princesse van Arshott, syn moijen dochter[3], waerin starck gebesogniert wert, en waernae die hooffden van die regieringe an d'andere syde gehoor beginnen te geven, considere[re]nde die onnoselheydt van den prince van Gaveren, als desselfs heer vader sich tegens den Coninck en Spangiaerden opponeerde, waeromme daerin, door groote moyten en kosten, bij die grootmoeder allrede so verde geprocedeert iss, datt men nijt en twijvelt, off die restitutie aller dominien en digniteten sall daerop volgen. So ditt nü also geviel, so en was nijt allene an dese syde alle hope verloren, om van t huys van Egmondt iet goedts te verwachten, maer het sall oock syn enen nagel in die doodtkiste van syn Excell., en datt omme gewichtige redenen. En nochtans sall dieselve moeten gedogen, als nijt vindende een presenter middel om den staedt van syn hüis te redresseren, maer door dwanck van die necessiteedt sal t moeten approberen, hoewell syne ziele ene wallge en affkeer heefft van t hüiss en van die handelingen van Baerlemont, etc. Wert nü die sake van t howlick suspens gehouden, en datt noch langer in bedencken genomen, so ben ick oock bekommert, dat den prince van Gaveren ontgaen soude mogen die gelegentheydt, die hem nü gepresenteert wert, en waerop syn grootmoeder daeglix met grote instantien en toeseggingen anhoudt. Watt my angaet, ick en ben, leijdere, nijt capabel, over soodanige groote saken enen salutaeren raedt te geven; die wijssheydt van syn Hoocheydt en U. Ed. Gestr. goeden raedt sullen die sake well ten besten beleyden; alleen will ick dit seggen, ick en soude nijt raden die voornaemste handelinge aff te slaen, want den prince van Gaveren kan evenwell doen datt hem beliefft. Doch, all komt ditt uit een goedt herte vandaen, ick en soude nochtans ditt nijt anders als onder couverte willen geseydt hebben, ten respecte van dien, die morgen off overmorgen met U.G. sall spreken.

Syn Excell. heefft enen Italiaensen abt, synen domestijck, naer Portugall gesonden, die daer in groote estijme gewest en trefflick beschoncken iss gewest, versoekende assistentie voor syn Excell. tegenst die Spangiaerden, daer geconseerteert iss, als ik verstae, tott enige tonnen goudts. - Watt nü syn Hoocheydt in t ene off andere sall resolveren, datt sall ick verwachten, om an syn Excell. over te schrijven, off iss het nodig, ick sall selfst in persoon in den Haeg verschijnen, want desen edelman en heeft anders geen commissie als een reijs te vernemen, offer all iet in die saken gedaen sy. Naer myne oedtmoedige gebiedenisse, in aller haest, uyt Egmondt op den Houff, desen 13 Febr. Anno 1641.

1) Marguérite, gravin de Lalaing, tweede echtgenoote en sedert 1626 weduwe van Florent, graaf van Berlaimont.
2) Zie blz. 142, Noot 5.
3) Philippe Charles, hertog van Aerschot, graaf van Aremberg (zie I, blz. 162), had als tweede vrouw Isabella Clara, gravin van Berlaimont, die hem twee dochters schonk, Marie Desirée en Marguérite Alexandrine. Eén dezer meisjes wordt hier bedoeld. Na den dood zijner tweede vrouw is de hertog van Aerschot († 1641) hertrouwd met Marie Cléophée, gravin van Hohenzollern (zie II, blz. 206).

2633. A. Rivet. (L.B.)

Je vous envoye vostre livre avec mille remerciemens. Ayant parcouru cette preface, j'ay remarqué ce qui me touche, et ay rendu a ma partie ce que je luy doibs pour cette heure, et que je luy ai peu gardé. Si vostre loisir le vous permet, vous verréz ce que je luy di, et m'en donneréz librement vostre jugement. Je n'en ai point faict de copie, n'en ayant le loisir. Quand vous l'auréz veüe, je le vous redemanderay, et en feray ce que vous me conseilleréz. Je suis ..... (15 Febr. 1641[1)]).

2634. Aan J. Polyander van Kerckhoven[2)]. (K.A.)

Ik bied u hierbij een werkje[3)] aan, waarover ik gaarne uw oordeel wil hooren. Quinziesme de Feb. 1641.

2635. Aan A. Vorstius[4)]. (K.A.) Lat.

Wilt gij mij uw oordeel zeggen over het hierbij gaande werkje? 15 Feb. 1641.

2636. Aan A. Heidanus[5)]. (K.A.) Lat.

Gaarne hoor ik uw oordeel over het hierbij gaande werkje[6)]?

2637. Aan L. de Dieu[7)]. (K.A.) Lat.

Wilt gij mij uw oordeel zeggen over het hierbij gaande boekje[6)]?

2638. Aan G.J. Vossius. (K.A.) Lat.

Hierbij gaat een werkje, waarover ik gaarne uw oordeel wil hooren[6)].

2639. Aan M. Zuerius Boxhorn. (K.A.) Lat.

Wilt gij mij uw oordeel zeggen over het hierbij gaande boekje[6)]?

1) Dien datum schreef Huygens onder het briefje.
2) Vgl. I, blz. 309.
3) Het *Ghebruyck en onghebruyck van 't orgel*.
4) Zie II, blz. 219.
5) Abraham Heidanus (1597-1678), geb. in de Paltz, studeerde te Leiden, werd daar predikant en in 1648 professor in de theologie.
6) Zonder plaats, datum en jaar.
7) Zie II, blz. 32.
6) Zonder plaats, datum en jaar.
6) Zonder plaats, datum en jaar.
6) Zonder plaats, datum en jaar.

2640. Aan D. Heinsius. (K.A.)

Nu gij na uwe ernstige ziekte wat beter zijt, durf ik u met iets lastig vallen. ‘Dissertatiunculâ non longae lectionis ante annum Principi meo oblatâ ac probatâ, cuius nescio an quis mentionem apud te typographorum fecerit, qualis qualis est, bono publico, quantum in me fuit, dicatam, tibi ut conatuum meorum a pueris primario censori, non ut alijs missam, sed submissam scito’. Gaarne wil ik van u hooren, of gij van mij in meening verschilt[1)].

2641. Bauterne[2)]. (L.B.)

Als de heer Euskercken u niet de verzen voor het ballet van den Kardinaal had toegezonden, zou ik het gedaan hebben. Hierbij gaan een paar boekjes, die u wel belang zullen inboezemen. Van den heer Euskercken hoor ik, dat gij het te druk hebt, om mij te schrijven. A Paris, ce 15 Febvrier 1641.

2642. J. van der Burgh[3)]. (L.B.)

Ce qu'il vous a pleu me commander par vostre Laconisme, sera ensuivy, quand Vasari[4)] se cacheroit dessous Londonstone, si ce n'est que les esprits curieux l'ayent deterré; si en autre chose je vous puis servir, vous sçavez quel pouvoir vous avez sur moy. La lettre de Mons.r Haren[5)] m'a trouvé trop tard; l'envie de briguer cette place là m'estoit passëe devant que de m'embarquer a Ter Heyden; j'estois mal advisé de vouloir espouser les interests d'un seigneur malheureux. C'estoit un qui fit *Maecenas*, etc.[6)]. Je suis marry de vous en avoir importuné, mais vous estes facile à me pardonner mes faultes. J'ay receu vostre lettre par l'adresse de Mons.r Vane[7)]; il me faict beaucoup d'honneur; s'il vous plaisoit me faire la faveur de me recommender à luy en passant dans les lettres que vous luy faictes, cela me pourroit faire du bien ..... De Londres, ce 17 Fev.r 1641.

2643. Aan prinses Amalia van Oranje. (K.A.)*

Si V.A. daigne se faire lire ce traicté, elle trouvera l'avoir dicté pour la pluspart. C'est ce qui me donne la presomption de le luy oser presenter

1) Zonder plaats, datum en jaartal.
2) Zie No. 2596.
3) Zie I, blz. 174. - Van der Burgh was te Londen in het gevolg van den graaf van Brederode, die prins Willem begeleidde.
4) Giorgio Vasari (1512-1574), de beroemde Italiaansche bouwkundige en schilder, schreef *Le vite de' più excellenti pittori*, *scultori*, *et architetti*, Firenze, 1550.
5) Zie blz. 55.
6) Hor., *Od.*, I, 1, vs. 1.
7) Waarschijnlijk Sir Henry Vane; zie blz. 49.

avec toute submission, dont je me serois acquitté en personnc, sans un estrange mal qui m'enferme dans ma chambre et presque tousjours au lit. Pendant quoy ces exemplaires commencants à se donner à la curiosité du peuple qui en presse fort les imprimeurs, il m'a semblé que j'auroy mauvaise grace d'en laisser venir parler quelqu'un à V.A. devant l'auteur, qui ..... 19 Feb. 1641.

2644. Aan F. Gomarus[1]. (K.A.)

Wilt gij mij uw oordeel zeggen over het hierbij gaande boekje? ‘Quod ut libere atque adeo pro imperio facias, eâdem libertate a te peto, quâ, non de nomine magis quam de facie notus, interpellare te Groningae nuper ausus fui[2] et horulae vespertinae male collocatae poenitentiâ plectere’ ..... Hagae Com., XI Cal. Mart. (= 19 Febr.) CIↃIↃCXLI[3].

2645. Aan J. Golius[4]. (K.A.)

Wilt gij mij uwe meening zeggen over het hierbij gaande boekje? Hagae Com., XI Cal. Mart. (= 19 Febr.) CIↃIↃCXLI.

2646. Aan J. Uytenbogaert[5]. (K.A.)

Geleden wat meer als een jaer hebb ick onder mijne gedurighe besigheden by den anderen geschrapt dit geringhe tractaet. Konde U.E. sich gevallen laten een' ure lesens daeraen te verspillen ende mij syn gevoelen over den inhoud scriftelyck mede te deelen, mij soude een' besondere vriendschap daeraen geschieden, die doch sonder dien altoos oprechtelyck geneghen blyve U.E. met mijnen dienst te bethoonen, dat ick ben uw dienstw. vriend ende dienaer ..... 19 Feb. 1641.

1) Huygens schreef aan den kant van de minuut: sed obierat ante tres septim(anas). Franciscus Gomarus (1563-1641), geb. te Brugge, studeerde in Duitschland en Engeland, werd in 1587 predikant te Frankfort a/M., in 1594 hoogleeraar in de theologie te Leiden, in 1611 te Middelburg, in 1614 te Saumur en in 1618 te Groningen. De beroemde geleerde stierf 11 Jan. 1641.
2) Tijdens zijn verblijf te Groningen had Huygens op 28 Nov. 1610 Gomarus een bezoek gebracht.
3) Die datum staat onder de minuut van het volgende briefje, op hetzelfde blad geschreven.
4) Vgl. I, blz. 145.
5) T.a.p., blz. 42.

2647. M. Zuerius Boxhorn[1].

Uw betoog over het gebruik van het orgel heeft mij overtuigd. Lugd. Bat., Febr. XX Anno CIↃIↃCXLI.

2648. Aan C. Barlaeus[2]. (K.A.)*

Cramben hanc, Barlaee amicisssime, quam olim edere voluisti, edere nune etiam Elzevirijs placuit. Apponitur autem tibi, non ut edas denuo, sed ut ab edente discas, cur edatur non praefixo epigrammate, quo adstipulatus mihi in paucos praestantissimosque versiculos contraxeras argumentum fatuo mihi atque insulso sermone tractatum[3]. Causa est, quod autoris nomen, quod non reticuisti, visum est levidensi opusculo non inscribere. Causam causae nec reddo, nec petes, neque operae pretium est. Vale, et carminibus, ut nuper longe lepidissimis, calcar quadrigae meae subinde cum vacabis addere ne dedignare. Hagae Com., 17° Feb. CIↃIↃCXLI.

Obstitit vehemens catarrhus, qui per aurem laevam cum pure et sanguine et acutissimis doloribus erupit, quominus hasce obseraverim hactenus. Aegre illud habuit Constantinum meum, quod senescere una siverim epistolam hanc suam, quacum se exhibere tibi affirmet epigrammata aliquot sua nuper edita; visum est addere meorum nonnulla, quibus hisce diebus operam perfunctoriam dare coepi, nonnisi animandis hisce adolescentulis, qui mirifice cum parente certare amant. In nigrum pravis Theta praescribe, ut olim, quo ut indoctiores docendo a doctiore fiam doctior. 21 Feb.

2649. Aan V. Conrart[4]. (K.A.)

Vous m'obligez de bonne grace en secondant les vertuz du Sr de Veine de voz recommandations, que j'espere pour ma descharge qu'il me donnera plus de subject de m'en ressentir en son endroict, que n'a voulu faire le Sr de Fremont, en faveur de qui vous aviez prins la peine de me conjurer par l'illustre mention de M. d'Ablancourt, son oncle. Il ne se pouvoit rien adjouster à de persuasions si puissantes, et elles m'avoyent mis au point de la passion pour son service où vous fistes paroistre d'avoir envie de me porter. Mais je ne sçay comme il y a des personnes qui se plaisent à reclamer leurs amiz, comme au besoin, et au prendre craignent ou mesprisent de se prevaloir de leurs adresses. C'est ce qui nous arrive du costé de ce brave gentilhomme, à qui je suis inutile depuis qu'il est en mon païs, et m'en scandalize, ne sachant pas seulement

1) Het Hs. is niet gevonden. De brief is uitgegeven in *Responsa prudentum ad Autorem dissertationis de Organo* ...., 1641, blz. 22, en in *Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, 1652, blz. 132. - Zie No. 2639.
2) De minuut is ook in K.A.
3) Het gedicht *In Diatribam ..... Constantini Hugenii ..... de Organorum in Templis usu et abusu* (vgl. *Poem.*, II, blz. 260).
4) Zie No. 2352 en 2623.

s'il y est, ou s'il a repassé en France. Mais vostre bonté souffrira que je me couche en mon innocence, et fasse tousjours gloire d'estre hors de coulpe, si on m'envie celle de vous servir en voz amiz. Ce dernier est aussi des miens, il y a longtemps, et peut estre ces deux liens me le retiendront mieux. Il reste que je soye capable de l'obliger en ses desseins, mais ils varient, et ne semble pas qu'il ayt encore bien determiné sa routte. Si elle ne sort de mon hemisphere, je tiendray pied à son boussole, et tascheray de le guider de mes meilleures directions. - Je vous rends mille graces des joliz presens qu'il vous a pleu m'envoyer, n'y ayant chose au monde qui me ravisse comme de veoir des grands esprits se bander au dernier point de leur effort. C'est ce que vous voyez tous les jours chez vous, depuis que les bonnes lettres y triomphent soubs la faveur et protection des grands. Je debvois dire du grand, car certes ceste gloire est propre à Monsieur le Cardinal et ne cede en rien à celle que luy acquierent ses actions plus heroïques. Au moyen de ceste influence le lustre de vostre eloquence et particulierent de vostre poesie monte bien haut, et se peut doubter, *num quid ultra sit*. Que s'il vous plaisoit, Monsieur, de faire advertir parfois le Sr Euskercke de ce qui se publie de bon, et arrive plustost à vostre cognoissance qu'à la siene, à ce qu'il pust m'en faire achepter des exemplaires à temps, ce seroit m'obliger d'une faveur signalée, mais de laquelle je vous requiers aveq tout ce que doibt de scrupule et de retenue un homme qui n'a rien de proportionné à l'honneur de vostre amitié. Donnez y ordre, s'il vous plaist, et au moins luy assignez où il puisse suppleer par service au default du merite. Car en verité et hors de compliment pour peu qu'il vaille, il ne cede à personne en la passion de se faire cognoistre ..... 1641[1)].

2650. D. Heinsius[2)].

Ik ben het met u eens over het gebruik van het orgel, maar gij zult veel tegenspraak ondervinden. Lugd. Bat., Febr. 22. A^{o} CIↃIↃCXLI.

2651. J. Picardt[3)]. (L.B.)

Naerdatt ick het antwoordt van syn Doorl. Hoocheydt, door U Well-Ed. andieninge, in Decemb. des vorledenen jaers ontfangen, datelick an syn Excellentie den graeff van Egmondt hebbe overgeschreven, heb ik voor vier off vijff dagen twee distincte missijven van syn wellgemelte Excell. wederomme bekomen, in welcke dieselve te kennen geefft, middelen voor te hebben, omme die gemoveerde *obstacula* van de gewünschede alliantie weg te nemen, en desshalven geschreven te hebben an synen soon, den prince van Gaveren, den-

1) Datum en plaats ontbreken.
2) Het Hs. is niet gevonden. De brief is uitgegeven in *Responsa prudentum ad Autorem dissertationis de Organo* ....., 1641, blz. 30. - Zie No. 2640.
3) Zie No. 2632.

welcken - gelijck syn Excell. schrijfft - in syne missijven syn heer vader alle gehoorsamheydt en onderdanigheydt soude beloven en presenteren. Opdat nu well-gemelt syn Excell. van alle saken, in t minste en meeste, an haere furstelicke Hoocheyden soude mogen bericht en satisfactie geven, so heefft et dieselve beliefft, mij iverig te versoucken, omme mett die allereerste gelegenheydt in Engellandt te komen, en mondeling alles te verstaen en t'ontfangen, t'gene syn Excell. gaerne soude willen haere Doorl. Hoocheyden angedienet en gepresenteert hebben, gelijck ick oock van sins soude syn, derwartz te gaen, nijt sonder hoope, van iet goedts te doen in t stücke van religie, hoewell ick liever sach, datt syn Excell. een ander persoon hijrin gelieffde te emplojeren, met meerdere qualiteten van aensien en wijssheydt bekledet, dan ick ben. - Doch immiddels heb ik voor twee off drie dagen met extreme verwonderinge verstaen, dattet qualick genomen werde, datt ick mij in sodanige saken liete gebruiken, alsoff haere Vorst. Hoocheyden ondienst en een werck van missnoegen geschiede, iet in die begonnene sake in volgenden tydt te besoignieren, off meerdere moijten daeromme te maken, t welcke my dan nijt weijnig bekommert en heefft, also ick sulx voor desen noch uit den mondt van haere Doorl. Hoocheyden, noch van U. Ed. verstaen hebbe, beneffens oock, dattet strijdet met die naturellen van haere hoochgemelte Hoocheyden, iemandt ongenade te dreijgen, die in alle getrowigheydt en iver, door behoorlicke middelen, haer Doorl. Huijss soeckt getrowe diensten te doen, nijttegenstaende die geringheydt der personen, als waeran die wonderlicke wercken Godts nijt gebonden sijn. Bidde derhalven op het allereerbiedigste, dat U Well-Ed. sich wille gevallen laten dese moijte te nemen, en laten my maer met een letterken weten, naemlick, offer oock enige ondienst haere Vorst. Hoocheyden in volgende tydt mede soude geschieden, in gevalle men door behoorlicke wegen en middelen arbeydede, omme haere V. Hoocheyden in die gepresenteerde sake meerdere onderrichtinge, satisfactie en contantement te geven, en alle *obstacula*, so vele moglick, wech te nemen. Want vorwaer, t iss verde van daer, datt ick enen voedt soude begeren te versetten in desen handel, wan sulx mett missnoegen van haere Furstelicke Hoocheyden soude geschieden. Hoewell ick hoopen will, datt haere Hoocheyden hooch-verstandelick ordelen sullen, datt dese gepresenteerde sake van eene seer grote apparentie iss, voornaemlick in dese wonderlicke conjuncture van tyden. Waermede ick U.Well-Ed., Edele, Erentveste, Gestr. Here, met desselfs gantsche familie langduirige gesondtheydt, alle tydtlicke wellvaerdt, en eindelick die ewige saligheydt van gantscher herten toewünsche. Uyt den Houff, desen 22 Febr. Anno 1641.

2652. Aan J.A. Bannius. (K.A.)

Ik ben eenige dagen ziek geweest. ‘Tandem morbi reliquias hisce amoenitatibus discutere coepi, et ex tabulatura citharae bassum, ut petieras, huic cantioni adaptare, quali ad tiorbam aut clavicymbalum continuo uti solemus’. Uwe compositie op die verzen zend ik morgen aan Mersenne, van wien hierbij een brief gaat, die de heele week in mijn huis heeft gelegen. 23 Feb. 1641.

2653. J. Wtenbogaert[1].

Ick danck U Ed. seer hertelick, dat deselve noch op zijnen ouden, heel affgesloofden ende genoch vermorselden dienaer denckt. Jae niet alleen denckt, maer sich verwaerdicht heeft denselven dat boecxken van 't orgel toe te senden. U Ed. begeert, dat ick 't lese, ende deselve mijn gevoelen schriftelick mededeele over den inhoud. Tot geen van beyden ben ick bequaem van wegen 't gebreck mijner oogen, die door de veelheyt mijner jaeren - ick ben getreden in 't 85^{e} mijns ouders - ende anders versleten en heel duyster geworden sijnde, mij haere dienst tot lesen ende schrijven, zedert eenige tijdt herwaerts, bijkans heel geweygert hebben, tot mijn overgroot verdriet, 't en ware de genade Gods mij al voor lang hadde geleert, mij in alles sijnen heyligen wille te onderwerpen. De lust evenwel tot het werck, ende de hoochachtinge voor den autheur, gevoecht bij desselven begeerte - die ick neme voor een gebodt - hebben mij bewogen mij 't selve, met d'eerste gelegenheyt, die ick daertoe conde krijgen, door een goedt vriend te doen vorlesen. Dit geschiet en alles nae mijn gering verstant overwogen sijnde, hebbe ick mijne arme oogen noch ten uyterste geperst tot het schrijven van dese weynighe regulen, alleen om te seggen, dat het werck mij sonderling wel bevalt. Ick en konde noit vleyen, soo alle die mij gekent hebben, weten. 'T en soude mij oock nu insonderheyt niet passen. Waertoe soude het oock dienen bij U Ed.^{t}, die ick weet sulcx niet te behoeven, oock niet te willen gestreelt zijn. Ick hebbe veel uyt dat boecxke geleert; soude oock daeruyt meer geleert hebben, hadde Uwe Ed. wijse voorsichticheyt niet goedt gevonden te swijgen ende in te houden eenige dingen, die mij dochte te leggen op de wege. 'T principael aengaende, mijn gevoelen is lang geweest en is noch, indien 't orgel in de vergaderinge der christenen stichtelick gebruyckt kan worden - 't welck ick houde - dat de maniere bij U Ed. voorgestelt, oock met goeden grondt - mijns geringen oordeels - aengewesen en bewesen, de stichtelickste, jae genoech alleen stichtelick is, bijaldien die wel gepractiseert kan werden ende wordt. Onder dieghene, die de musyck beminnen, ben ick een - hoewel *ipse sim ἄμουσος* - ende vinde mij altemet des avonds in de kercke, om den meester een psalm - dat doorgaens geschiet, op elck veers, met verscheyden registeren ende melodien verscheydelick zwierende - te hooren spelen, onder 't spel stillekens in mijn selven den Heer singende, ende mijnen bedroefden gheest in God tot sijnen loff vermakende. Ick en late daerentusschen niet, dickwils all suchtende, te wenschen nae een ander, veel beter ende ongelijck stichtelicker harmonie in de kercke in een andere saeck, die ick nu niet en roere, omdat het verloop van vele dingen ende de verdorvenheyt der tijden doen schromen daervan te spreken, ende de hoope beneemt van daertoe te geraken.

Mijnheer, ick hoope hiermede Uwer Ed. begeerte eenichsins voldaen te hebben. Can U Ed. dese mijne crabbelingen, als met den tast geschreven ende nauwelix leesbaer, eenichsins lesen, het sal mij lieff sijn. Indien niet, daeraen sal weynich gelegen sijn, indien ick mij alleen mach versekeren, dat U Ed., tevreden sijnde met mijn goeden wille om deselve te gehoorsamen, blijft volharden in sijne goede gunst te mijwaerts, vastelick gelovende, dat ick ben ende soo lang ick leve blijven sal .....

's Gravenhage, 23 Feb.^{rij} 1641.

2654. P. Post. (L.B.)

1) Het Hs. berust in de Bibliotheek der Remonstr. gemeente te Rotterdam, een afschrift in K.A. (Anglica). De brief is uitgegeven door Dr. H.C. Rogge, *Brieven en onuitgegeven stukken van Johannes Wtenbogaert*, III, 4de *afd.* (*Werken v.h. Hist. Genootschap te Utrecht, Nieuwe reeks*, No. 22), Utrecht, 1875, blz. 287. - Zie No. 2646.

Wert hooghlijck bedankt van de gonst tot mijnwaers. Ick soude wel gesint sijn een rys naer Coeverde te doen, dan alsoo ick van de geleegentheijt niet en weet om daer te coomen, oft met perijckel soude weesen van stroopers oft

diergelijck[1]. Soo het daer te coomen is sonder pereijkel, hoewel soo heel wel niet uijt moogende, ben wel geresolveert om teegen den gestelde tijt van Maart een reijs naer Coeverde te doen, om te sien, of ick de heeren daer eenegen dienst soude connen doen. Maer soo daer perijckel waer, soude mijn niet gaaren in pereijckel stellen, dogh gelooff, dat de heeren wel order soude connen stellen, dat men sonder perijkel daer soude connen coomen en vandaer coomen, dat ik soude versoecken, dat soude geschieden. En alsoo ick mijn vertrouwe op de goede gonst van Mijnheer, neeme de vrijicheit om te versoecken, dat het [tot] mijnen voordeel aen de Heeren van t landtschap Drenthe door Mijnheer moght voorgestelt werden, alsoo ick, als vooren verhaelt, van de geleegentheijt niet en weett. Soo de heeren bleeven tot den 4 Martie, soude dan haer selff connen spreeken, alsoo ick dan meene selff in den Haegh te coomen en, soo ick eerder reet can worden, eerder. Of soo de heeren over Haerlem quamen, soo ick wist, waer sij ter herbergh gingen, soude haer wel connen aenspreken. Soo t Mijnheer gelieft, gelieft aen den heer van s'Annelandt[2] te laaten weeten van mijn comst in den Haagh. Ick hebbe aen Mons.r van Campen geschreeven, soo van de boomen als van het eijser op de schoorsten[3]; sal de schildery van Mons.r Vroom[4] oock voorderen, en blijve voorder ..... In Haerlem, den 24 Feb. 1641.

2655. J.A. Bannius[5]. (L.B.)

Ik had u een staaltje van mijn nieuw werk willen toezenden - mijne denkbeelden over muziek heb ik in den loop der jaren in zes folio-deelen opgeschreven - toen ik weer ernstig ziek werd. Het is nu wat beter. Harlemi, Sexto Kal. Martias (= 24 Febr.) CIↃ.IↃC.XLI.

Daar komt juist uw lied, uw brief en die van Mersenne[6].

2656. A. Vorstius[7].

Uw boek over het gebruik van het orgel heb ik met groot genoegen gelezen. Lugd. Bat., XXVI Febr. A.o CIↃIↃCXLI.

2657. C. Barlaeus[8]. (L.B.)

Uwe versjes over het huisraad[9] heb ik met veel genoegen gelezen en

1) De zin loopt niet af.
2) Nl. Philips Doublet, Huygens' zwager.
3) Waarschijnlijk voor Hofwyck.
4) De landschapsschilder Cornelis Hendriksz Vroom († 1661), zoon van den schilder Hendrik Cornelisz. Vroom, woonde te Haarlem.
5) No. 2655 a, b. Met een briefje van 3 Maart zond hij aan Huygens een brief van Mersennne van 1638 toe; een ander van 9 Maart (beide L.B.) bevat eene aanbeveling.
6) Zie No. 2652.
7) Het Hs. is niet gevonden. De brief is uitgegeven in *Responsa prudentum ad Autorem dissertationis de Organo* ....., blz. 41. - Zie No. 2635.
8) Uitgegeven in *Responsa prudentum ad Autorem dissertationis de Organo* ....., blz. 32, en in *Barlaei Epistolae*, blz. 830. - Zie No. 2643.
9) Zie *Gedichten*, III, blz. 143. Zij werden later bijeengevoegd met den titel *Varia supellex*.

ook uw boek over het orgel, waarmede ik het geheel eens ben. Raptim XXVI Feb. An. CIↃↃICXLI.

2658. H.G. von Stein Callenfels[1]. (L.B.)

Bij mijne aankomst te Maastricht vond ik alles in goede orde. Het water heeft minder schade aangericht aan onze verdedigingswerken dan eerst gemeld werd. - 'Au reste je suis en pene de vous mander l'estat de Mons. le duc de Boulion, ne sachent s'il le fera trop ou trop peu, depuis que la matteri[2] est selon mon oppinion asse delicat, ayant veu une lettre s'adressant a son lieutenant Mons. Dauberger[3] et l'autre a Mons. de Vieni, lieutenant de Mons. de Cormont[4], auquels il desiroit de l'un envoyer vingt cavalliers de sa compagnie, et que ledit lieutenant de Vieni les debvoit emmener a Sedan, en luy envoyant une passeport du Cardinal Infante pour luy et le[s] vingt cavalliers susdit[s], en leur donnant le tittre pour la couverte du duc de Boulion. Je sce, Monsieur, que vost grande discretion menagera cela de tel façon, que je ne manque en mon debvoir envers son Altesse'. - De luitenants hebben mij de zaak medegedeeld en ik heb hun gelast, zich er niet mee te bemoeien. Mastricht, le 27 de Feb. 1641.

2659. J. de Knuijt. (H.A.)

Ter voorsieninge van een der twee vacante kiesersplaetsen[5] hebben de kiesers van Middelburg, volgens het oude gebruijck, verleden saterdaege genomineert Hans Wylaert, Jan la Gouche ende Herman van de Putte, om by syn Hoogh.^{t} een geeligeert te werden. Gelyck t'voorleden jaer, ter voorsieninge van drye vacante plaetsen, niet meer als de nominatie van een t'effens en hebben gedaen, soo hebben nu wederom met dese twee vacante plaetsen gepractiseert, om soo haest Syn Hooch.^{t} een geeligeert heeft, ter nominatie van de tweede plaetse simpelyck een ander, in plaetse van den geeligeerden, [by] de twee andere bij [te] voegen, sulcx dat Sijn Hoogh.^{t} de electie maer van vier personen en kryght, in plaetse van sesse, gelyck t'voorleden jaer, ter voorsieninge van drye vacante plaetsen, de electie alleen heeft gehadt van vijf personen, die anders van negen personen soude gehadt hebben, indien volgens t'oude gebruijck de nominatie over alle de vacante plaetsen tsamen hadden gedaen. Verkeerde courssen, gepermitteert over kleyne ende geringe saeken, genereren ende syn dickmael niet weynich vruchtbaer over grooter voorvallen, als die niet tydelyck gestuit en werden. Dewijle den dienst van de kiesers alleen consisteert in t verkiesen ofte nomineren van de schepenen van de stadt, die [sy] alle jaere neffens de raden

1) Zie II, blz. 391.
2) Lees: *matiere*
3) Le Sieur d'Auberger werd in 1641 ritmeester der kurassiers en vervulde die betrekking tot 1664. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) Zie II, blz. 147.
5) Zie blz. 2.

tsamen op [den] laesten Julij doen, daertoe noch 5 a 6 maenden tijt overich is, soo dunckt mij, onder correctie, om den voorn. nieuwen verkeerden cours te stuiten, dat Sijn Hoogh.^{t} den bode wel konde laten aenseggen, ofte de kiesers met een woort doen adviseren, dat de electie tsamen sal doen, als de nominatie van alle de vacante plaetsen sullen overgesonden syn, ofte wel dat de electie tot ontrent den voorn. laesten July beliefde op te houden ..... Middelb., den laesten (28) Febr. 1641.

2660. Aan H.G. von Stein Callenfels[1]. (K.A.)

Je me suis rejouy de vous sçavoir heureusement à Maestricht; aussi les rencontres, dont une autre fois on se demesleroit sans inconvenient en ce passage icy, eussent esté hors de saison, et ne croy pas que Madame Stein Callenfeltz[2] soit encor assez soldade, pour aymer à s'y trouver en personne. Au reste, Monsieur, Son Altesse s'est grandement formalisée aujourd'huy, comme je luy ay faict lecture de ce que vous me communiquez touchant les vingt cavalliers qui iroyent à Sedan soubs passeport du Cardinal Infante, et vous faict dire par cette, que n'ayez à entendre en aucune sorte que ce soit à de sembables propositions, ains à prendre par le collet ceux qui oseront vous parler seulement de passeports du Cardinal Infante à tels effects, sans sa permission. C'est en somme ce que S.A. m'a commandé de vous respondre la dessus. Je voudroy bien - comme je vous ay dit souvent - que vous luy demandassiez directement ses ordres en matiere de consequence, mais parce que presentement elle a la main droicte incommodée de la goutte, en sorte que sa response eust peu venir plus tard que n'eussiez desiré, je m'y entremets pour ceste fois. Une autre je vous supplie de vous souvenir de ce que dessus, et de ce que je suis au reste ..... A la Haye, le 3e de Mars 1641.

S. Alt.^{e} m'a dit vous avoir parlé du comte Herman de Bergh[3] qui est à Aix. Si vous trouvez qu'il est necessaire que je luy en escrive, je le feray, et non autrement.

2661. Aan G. Voetius[4]. (K.A.)

Studeo unius horae molestiam adferre tibi, vir reverende, quam si dignaberis impendere lectioni dissertatiunculae, ante annum et quod excurrit a me scriptae, nunc ut amicis ac typographis satisfacerem luci expositae, feceris

1) Kopie van andere hand. Het postcriptum is door Huygens geschreven. De brief heeft geen opschrift. - Zie No. 2658.
2) Nl. Anna Henderson, eene dochter van Sir Robert H., die in 1622 in Bergen op Zoom was gesneuveld (vgl. I, blz. 114). Den 15den Jan. 1641 was zij met Stein Callenfels getrouwd.
3) Waarschijnlijk Herman van den Berg, heer van Goor en Stevensweerd. Hij was een zoon van graaf Hendrik (vgl. I, blz. 99) en gehuwd met Josina Walburg, gravin van Löwenstein-Wertheim.
4) Zie II, blz. 294.

rem humanitate tuâ dignam scilicet, sed eâdem longe dignissimam, si de argumento et libello sententiam paucis aperire placuerit. Impense hoc te rogat male disertus autor, at virtutis tuae cultor et aestimator singularis ..... 8 Mart. 1641.

Alterum exemplar illustri Schurmanniae tradi velim. Monuere nihil tale suspicantem amici, scriptione meâ virginem, nescio quo de scrupulo, carere malle quam compellari, quod et antehac silentio testata videtur[1], acceptura proinde hoc munusculum libentius ac securius a non meâ mann.

2662. G. de Lyere[2]. (K.A.)

Vriendelijk dank voor de toezending van uw werkje over het orgel. 'Vous m'avez aussi obligé par la consolation qu'il vous a pleu me donner sur un doubte qui m'auroit un peu esbranlé, si je n'eusse esté soustenu d'une bonne conscience. J'approuve fort le jugement qu'il vous plaist y faire des anxietez des gens de ma profession, lorsque leur obëissance semble combattre le profit de leurs maistres. Je tiens cest' advis pour une advertence amiable et pour un admonestement[3] fraternel, vous priant de me les departir a touttes occasions' ..... A Paris, le 9^{e} de Mars 1641.

2663. Aan J.A. Bannius[4]. (K.A.)

Perculisti me et recreasti, vir amplissime, duplici nuncio morbi et convalescentiae, cuius cum oculato teste Postio, qui has tradet, melior quotidie spes affulgeat, audeo te de rebus musicis denuo compellare, quarum quamdiu mentionem ferre natura Bannij detrectat, nondum ad se redijsse statuendum est. Mitto igitur a Mersenno commendatos Aristidis libros[5] ex versione Morelli[6], ni fallor, cuius haec autographa feruntur. Poteris per otium illos inspicere, et mihi remittere, quod, opinor, brevi facturus es, neque enim de eorum numero sunt, quibus quid vel theoriae tuae vel praxi magnopere accedat. - Addo item dissertatiunculae meae exemplar de organo. Si tanti est ut perlegas, occurrent passim quae capitis discrimine Romae scripserim. Verum ea tua est humanitas et candor, ut in sede nativâ patriae libertatis disserentem feras pro *τῆς συνειδήσεως* instinctu. Neque hoc Marius[7] improbet, si is est, quem

1) Zie No. 2422.
2) Zie over Willem van Liere, heer van Oosterwijk, I, 6.
3) = *conseil*
4) Zie No. 2655.
5) Aristides Quintilianus leefde ongev. 100 n. Chr. en schreef een werk *περί μουσικῆς* in drie boeken.
6) Zeker één der vele geleerde drukkers uit het geslacht Morel, misschien wel Frédéric Morel (1558-1630), die ook professor aan het Collége de France is geweest en vele vertalingen uit het Grieksch heeft uitgegeven.
7) Misschien is Leonardus Marius († 1652) bedoeld. Geboren te Goes, was hij president der Hollandsche kweekschool te Keulen, later pastoor van de Oude Zijde en overste van het Begijnhof te Amsterdam. Hij heeft bijgedragen tot de bekeering van Vondel.

praedicas. Quin, si visum erit, volupe quidem mihi sit et gratum utriusque vestrum de argumento et libello sententiam audire. Quae in tria loca Psalmorum obiter ille commentatus est, specimina sunt sublimis ingenij ommigenâ eruditione fulti. At me afficere solet et persuadere S. Scripturae simplicissima quaeque interpretatio. Talis in haec loca Calvini est. Crede me hoc sine partium studio asserere. Si verba videas, non possis non amplecti textuum primâ specie obscurorum expositionem planam, vero-simillimam, et quod caput est, minime operosam. Nam Wendelini[1] erudita somnia quis hic ferat? Multa mihi et vetus cum viro necessitudo est, neque nuper didici doctissimum esse. Sed quoties aut coram ipsum, aut absentis epistolas vidi, occurrit Senecae illud, nullum sine venia placuisse magnum ingenium..... Hagae C[omitis], 11 Mart. CIↃIↃCXLI.

2664. L. de Dieu[2].

Ik dank u zeer voor uw boekje over het orgel, dat ik met veel genoegen las. Op bevel van den magistraat wordt het kerkgezang hier al enkele jaren door het orgel begeleid. Lugd. Batav., 11 Martii 1641.

2665. Aan J.L. Calandrini[3]. (K.A.)

Hierbij gaan prenten van mijn huis. Waarom zoekt uw zoon mij zoo weinig op? Ik ben nog dikwijls, in weerwil van mijne drukke bezigheden, aan het dichten, maar heb geen tijd de verzen voor eene uitgave gereed te maken. Ik zend u mijn werkje over het gebruik van het orgel. A la Haye, le 12e de Mars 1641.

2666. Aan baron De Couvrelles[4]. (K.A.)

Je vous doibs ce que je ne sçaurois exprimer de ce qu'il vous a pleu conserver par tant d'années la memoire d'une personne dont le merite et l'amitié ont tousjours esté indignes de vostre consideration, mais je me plains hautement du porteur de vostre lettre pour l'avoir rendue sept ou huict mois apres sa date, et de Messrs voz enfans, pour s'estre cachez devant moy, jusques à ce que je les ay esté desvelopper de la presse. Encor n'en cognoy-je proprement que le cadet qui est en ceste cour. L'aisné me traicte pis qu'il ne feroit un Espagnol, auquel je suis bien asseuré qu'il ne monstreroit jamais le dos; et il me fuit. Quel autre nom voulez vous, Monsieur, que je donne à l'obstination où il semble qu'il est, non pas de me visiter, qui importe peu, mais de se servir de moy, ce que je pretends hors du tiltre mesme de sa naissance.

1) Zie I, blz. 353.
2) Het Hs. is in de Bibliothèque Nationale te Parijs. De brief is gedrukt in *Responsa prudentum ad Autorem dissertationis de Organo* ....., blz. 51. - Zie No. 2637.
3) Kopie van andere hand. Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet, t.a.p., blz. 86, Noot. - Zie No. 2349.
4) Zie No. 2333.

De faict il ne sçauroit bien estre vostre aisné, sans souffrir que je le serve. Peut estre n'en a il eu occasion jusques à present, mais il en pourra escheoir, et il est raisonnable qu'il s'asseure avant main du bois dont il pourra faire flesche au besoin. Pour le frere, que je voy tous les jours, asseurez vous, s'il vous plaist, Monsieur, que depuis que je l'ay trouvé parmi nostre jeunesse, je ne le perderay plus de veuë. Ordonnez luy d'avoir recours à moy en tout ce qui est de mon pouvoir, et à l'aisné de croire que je suis à vous et aux vostres. Je le demande en grace, et comme je feroy une aumosne pour payer une debte. Car l'honneur de vostre souvenir me pese, en sorte que je ne reposeray pas sans m'en acquitter d'effect, en vous apprenant par un essay de mon service à quel point j'honore vostre amitié, et comme il n'est point d'intervalle d'années qui m'ayt rien osté de l'ambition de la meriter, ains qu'elle a creu aveq l'aage, et que je suis de plus en plus ..... 14 de Mars 1641.

P.d. Puisque vous estes voisin de M. de Balzac, et jouïssez de ce que tout le monde vous doibt envier, je vous supplie que par occasion il puisse sçavoir de vous que je suis au monde et son tres-humble serviteur. Je ne luy ay point escrit depuis une belle longue lettre qu'il m'a envoyée sans date[1], parce que j'avoy à la prendre pour response à d'autres mienes, et que l'affaire d'un amy qu'il m'y recommandoit s'estoit vuidé de soy mesme et sans mon entremise. Apres quoy j'ay creu que mes lettres sans subject ne luy pouvoyent servir que d'importunité.

2667. Aan J. van Beverwyck[2] (K.A.) Lat.

Hierbij gaat een werkje, dat juist is uitgekomen en waarover ik vele brieven krijg[3]. Als gij er mij ook over wilt schrijven, zal het mij aangenaam zijn. 15 Mart. 1641.

2668. H.G. von Stein Callenfels[4]. (L.B.)

‘La vostre de 3 de ce mois m'a este donne il y a quatre jours, par laquelle j'e apri la volonté de son Altesse; je ne manquere de me reguler en tout convenablement. Hier je receu une lettre de Mons. le duc de Boulion, laquelle m'a fait de grande instence pour lui envoyer 18 cavalliers de sa compagnie, comme la precedente mentionez au lieutenant de sa compagnie et au Mons. de Vieni, lieutenant de Mons. de Cormont. Je lui respondis avec la plus grande civilité que je pourroi, en allegant les ordres que son Alt.e le Prince d'Orange m'a donne devand mon departement. Je suis mari d'entendre que les affaires de Mons. le duc sont en asse moves estat en France; il me mande que le dernier advis qu'on lui donnoit de Paris, estoit que n'i avoit autre remede que de vendre Sedan, sit cela se peut faire sans difficulte. Je vous les[5] à panser; au

1) No. 2297.
2) Zie II, blz. 176.
3) Nl. het *Ghebruyk en onghebruyk van 't orgel*.
4) No. 2668 a, b. Een brief van 27 Juni is geheel onbelangrijk, een andere van 1 Juli (beide L.B.) bevat eene aanbeveling. - Zie No. 2658 en 2660.
5) Lees: *laisse*

rest je mande a la duchesse de Boulion[1] le sentement a la Hay, la recherse de 18 cavalliers de Mons. de Boulion, et depuis que c'estoit un affaire de consequence, que je la prié de parler a son Altesse pour avoir le consentement. Je suis en inquietude de me demeller avec bonne facon de cet affaire, ainsi que seroi bien aise que la duchesse faisoit ouverture des intentions de Mons. le duc a son Altesse. Mons. le duc m'a mande que son Alt.e lui avoit autrefois permis de prendre des soldats, comme on a eu quelque pretension sur Sedan. La vostre m'adverti que je debvois escrire a son Alt.e les affaire d'importance, mais il me semble, quand il y a parfois de circonstance requerant en respect, que cela est plus convenable au secret ministres que au Prince meme, ainsi que vous m'excuseres pour cette fois'. - Er is geen nieuws. De troepen van Lamboy[2] gaan naar het leger van den Kardinaal bij Trier. Men zegt, dat Hatzfeldt[3] ruiterij naar Würtzburg doet oprukken. Mastricht, le 15 de Mars 1641.

Met graaf Herman van den Bergh spreek ik over de zaken, waarvan hij schrijft aan Z.H.

2669. M. Zuerius Boxhorn[4]. (L.B.)

Het verheugt mij zeer, dat gij in beterschap toeneemt. Hier studeert een knappe jongen, François le Bleu[5], die ook heel goede Hollandsche verzen dicht en juist iets heeft uitgegeven; gij moet dat eens lezen. Lugd. Bat., CIↃIↃCXLI, Martij XVII.

2670. G. Voetius[6]. aant.

Dissertationis tuae de usu et abusu organorum duo exemplaria accepi, quorum alterum nobilissimae nostrae Schurmannae tradidi. Agit ipsa gratias pro munere literario; ago et ego, quas possum maximas. Judicium meum voluissem nune quidem perscribere, nisi impedirent aliae quaedam meditationes, quarum editio nunc urgetur, et accuratiori diatribae aliquando publicandae totum hoc, quidquid est, reservarem. Schurmannae nostrae eicona, quem ipsa pinxit et sculpsit, si forte nondum videris, hic exhibeo, atque una versiculos, quibus nuper abiturienti J.C.D. Schotano remoram injicere conata est, sed fustra. Deum precor, te spiritu suo gubernet, ut raro atque admirando exemplo verae sapientiae et pietatis studia loco ac saeculo tam importuno pro viribus porro ornare ac promovere pergas. Ultrajecti, VIII Eid. (8) Mart.[7] CIↃ IↃC XLI.

1) Zie I, blz. 388.
2) Zie II, blz. 385.
3) T.a.p., blz. 206.
4) Uitgegeven in *Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, 1652, blz. 135.
5) François le Bleu, geb. te Leiden, werd 1 Jan. 1631 op 11-jarigen en 15 Febr. 1655 op 35-jarigen leeftijd als jurist ingeschreven. In 1642 droeg hij aan Cats en Huygens een bundeltje verzen op, getiteld: *Minnevlam*, *brandende in 't herte van Thyrsis*, *om de schoone Amaril*, *en wordt vervolgd met Mengeldichten en veelderhande slach van gedichten*, Leiden (herdrukt in 1659.) Op blz. 384 en 385 van dien bundel (1642) zijn opgenomen twee lofdichten op Huygens' *Daghwerck*; zij zijn herdrukt in *Korenbloemen* (1658). Le Bleu had dus dat gedicht van Huygens gelezen, voordat het gedrukt was.
6) Het Hs. is niet gevonden. De brief is uitgegeven in *Responsa prudentum ad Autorem dissertationis de Organo* ....., 1641, blz. 48. - Zie No. 2661.
7) Dit is blijkbaar oude stijl; zie No. 2661. De brief is dus van 18 Maart.

2671. Aan C. Barlaeus[1]. (L.B.)*

Gij moet mij ronduit zeggen, welke van mijne puntdichten gij goed, welke gij slecht vindt. Aan Hooft zend ik heden een versje op den duim van Alva[2], waarop hij onlangs gedicht heeft[3], en aan u het versje van een onbekende[4]. - Over het gebruik van het orgel zijn velen het met mij eens. - 'De colligenda messe nugarum mearum quod mones, ut vaenum dentur, vix quidquam tanti est; nec facile video, unde suppetat otium lustrandis mille chartulis, et in ordinem redigendis. Meteorologica[5] tamen, et quod meorum porro bene descripti penes te latet, non ingratum erit remitti. Si forte Deus otia faxit, et hanc alteram insaniam aliquando libeat insanire'. - Vraag Vossius eens, waarom hij alleen mij nog niet geantwoord heeft over het orgel. Hagae Com., XIIX (18) Mart. CIↃIↃCXLI.

2672. A. de Huibert[6]. (L.B.)

'Ick sende Uw Ed. myn Hofwyck[7] terugg, uijt latijn in duytsch vertaelt, blijvende evenwel 't uw, soo 't geweest'. Wilt gij nog eens denken over de zaak, die ik met u besproken heb? Leyden, den 18 van Maert 1641.

2673. C. Barlaeus[8]. (L.B.)

Ik wil mijn zoon[9] naar Frankrijk zenden, om goed Fransch te leeren spreken, maar vind de reis over land en over zee op dit oogenblik even gevaarlijk. Kan hij niet in het gevolg van een of ander edelman met den Prins naar Engeland gaan? Vandaar kan hij dan gemakkelijk naar Orleans komen. Hij kent Latijn, Grieksch en Fransch, schrijft netjes en studeert in de rechten. Het vorstelijk huwelijk[10] zal ik bezingen en den nu volgenden Maandag eene preek houden over den lijdenden Christus[11]. Amstelod., XVIII Mart. CIↃIↃCXLI.

1) De minuut is in K.A. Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 396.
2) Nl. *In pollicem statuae ducis Albani. Ad Hoofdium* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 158); het is den 16den Maart geschreven.
3) Nl. *Op den dujm van 't metaelen beeldt des Hartoghen van Alva* (vgl. *Hooft's Gedichten*, uitg. Stoett, I, blz. 320). - Het was den 2den Maart geschreven.
4) Zeker het vers op Cabeljauw; zie blz. 140. Onder verzen, die hij niet als de zijne zou willen publiceeren, schreef Huygens meestal: *Incerti* (*autoris*).
5) Zie II, blz. 210.
6) Zie I, blz. 18.
7) Dit gedicht van de Huybert schijnt verloren te zijn.
8) Uitgegeven door van Vloten in *Hooft's Brieven*, IV, blz. 302.
9) Nl. Caspar van Baerle (1619-1673), de oudste zoon. Hij studeerde te Amsterdam en te Leiden in de rechten, promoveerde te Orleans (1643), huwde Susanna Pelgrom (1644), werd advokaat in den Haag, daarna baljuw van Wassenaer en Katwijk en van 1664 tot 1672 resident der Staten-Generaal te Lissabon.
10) Nl. van Willem II en Maria Stuart, dat 13 Mei 1641 te Londen werd gesloten. Barlaeus heeft het bezongen in de *Venus Britannica* (vgl. *Poem.*, I, blz. 290.)
11) Nl. *Christus patiens*, *sive Homilia in historiam Passionis Domini et Servatoris nostri Jesu Christi*, *recitata in Illustri Amstelodemensium Schola* 25 *Mart.* 1641.

2674. Aan Heenvliet[1]. (K.A.)

La concurrence de beaucoup d'advis nous empesche de plus doubter de la consommation de vostre mariage[2]. Il est donq temps de vous en feliciter, et je le fay d'entiere volonté, souhaittant qu'il vous reuscisse à tous deux en pleine et longue prosperité. Quand nous aurons l'honneur de veoir icy Madame vostre compagne, nous mettrons peine à luy faire gouster l'air des Païz bas par les meilleurs entretiens que luy pourrons donner, et si parfois il luy prend envie d'entendre sa langue maternelle dans la bouche d'un estranger, je fourniray de quoy la faire rire à faulte de meilleur passetemps. Je vous demande la grace, Monsieur, que ceste enclose puisse passer par voz mains à celles de Mons.r Jermin[3], et que, s'il prend la peine de me rescrire, vous ne vueilliez faire difficulté d'enfermer sa lettre en de voz pacquets. Il ne vous celera pas le subject de mon importunité, *si tanti est*. Je vous demande pardon de ceste cy, et m'offre à la pareille à vous tesmoigner pas mes services que je suis ..... 21 Mars 1641.

2675. Aan H. Jermyn[4]. (K.A.)

Mijne hand is u vrij wel onbekend. Maar ik voel mij gedrongen u te vragen, hoe het gaat met uwe tante, Lady Stafford[5], van wie ik in lang niets heb gehoord. De heer van Heenvliet zal u dezen brief ter hand stellen, terwijl ik hoop, dat gij mijne onbeschaamdheid niet kwalijk zult nemen. A la Haye, ce 11/21 de Mars 1641.

2676. P.C. Hooft[6]. (A.B.)

Ik dank U. Ed. Gestr. hooghlijk voor 't lof van 't stichtelijk orghelspel, en voor den dank, dien ik, van den heere Mostart[7] en d'andre, tot leverloon ontfangen heb; desgelijx voor 't gehoor der geestighe quikken, gezonden van U. Ed. Gestr. aen den heere Barlaeus. Uwer Ed. Gestr. gedenkt misschien der veirsen, gedicht van zijn' E. over een' wijle, op den metaelen duim des hartoghen van Alva[8], welk overschot, als een steen uit 's lands lenden geloost, bij

1) Kopie.
2) Heenvliet was juist gehuwd met Catherine Wotton, weduwe van Henry lord Stanhope († 1634). Na den dood van Heenvliet (1660) werd zij gravin van Chesterfield en is hertrouwd met Daniel O'Neill († 1664); zelve is zij in 1667 gestorven. Zij had het vertrouwen der Princesse Royale, wier hofhouding zij bestuurde, en was eene intriguante van de allerergste soort.
3) Henry Jermyn, graaf van St. Albans († 1684), was de groote gunsteling van Marie Henriette, de echtgenoote van Karel I van Engeland.
4) Kopie van andere hand.
5) Mary Woodhouse, de vrouw van Sir Robert Killigrew († 1633), was hertrouwd met Sir Thomas Stafford. Huygens kende haar van ouds (vgl. I, blz. 93.)
6) Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 495; Van Vloten, t.a.p., IV, blz. 13.
7) Zie II, blz. 12.
8) Zie No. 2671.

mij bewaert wort, ende dat zij U. Ed. Gestr. ooren niet ten volle gevielen. Mij nu, peinzende aen Cleopatra, ende hoe zij, ervaeren in veelerlei taelen, zich met elke beholp, naerdat zij elken haeren zin daerin aerdighst zagh uit te drukken, is een' lust aengekoomen, om te proeven, oft men ook eenighe wijze van praet der onze, op 't speelen met dezen vinger, konde passen, die ons eertijds zooveel quaedt spels gemaekt heeft. Oft dit kind[1)], dat ik U. Ed. Gestr. in deze luijeren t' huis breng, opwieghens oft weghwerpens waerdigh zij, bid ik U. Ed. Gestr. te oordeelen, ende altijds het beste van d'onderdaenigheit, haer toegewijdt, Mijnheere, van ..... T' Amsterdam, den [2]2en in Lentemaent des jaers 1641[2)].

2677. G.F. Duarte[3)]. (L.B.) aant.

Apres vous avoir baise tres humblement les mains, servira la presente pour vous dire d'avoir communique a Monsieur vostre cousin Jean Buyckx[4)], come un mien amis, le sieur Arnout Lundi, m'avoit demande pour un joiau d'importance de valeur de huictante mil florins, de la part de S.A.e le Prince d'Orange, ajant delivre audit S.r Lundi un plomb et patron d'un riche joiau, il i a quinze jours, pour faire voir audit S.A.e par voie d'un gentilhomme, amis dudit Lundi, nomme Mons.r Jachim Ficqfort[5)], duquel jusques a present n'avons ancor eu aucqu'une response, et ausi Mons.r vostre cousin m'a conseille que seroit fort a propos de vous donner advis de cisi, afin qu'il vous plaise d'advertir a S.A.e de ne se resoudre d'achepter quelque piece de samblable valeur jusques autant qu'il aie veu cestici, laquele est en Londres en pouvoir de mon fils[6)], qu'en tel cas je lui ordonnerai de la porter lui mesme pardela; les Sig.r abbassadeurs d'Holande[7)] l'ont veu a Londres et ausi donne advis a S.A.e, a cause du grand contentement qu'ils ont pris de voire une telle piece, car les quatre diamants joints ensemble font une parade d'un seul diamant de la valeur d'un million de florins, et come j'espere qu'en ceste affaire me seres favorable contre ceux qui portent envie en de semblables occasions, que je congnois, ce[8)] pourquoi, Mons.r, je vous suplie de vostre faveur, come j'espere avec un mot de responce sitost qu'il soit possible. Je vous demeurerai oblige de recongnoitre ceste grande courtesie. - Mons.r vostre cousin me donne ancor quelque esperance pour la confirmation de ma sauvegarde que j'estimerois, afin de pouvoir aller quelquefois au chapt[9)] a vostre maison[10)] avec l'amis que la desire d'achepter, lequel a achepte avanthier une grande

1) T.a.p.
2) Er is ergens verwarring in de dateering, Hooft's versje heet van 2 Maart, zijn brief van den 12den en Huygens versje van den 16den! Wij zullen den brief van Hooft op 22 Maart moeten stellen.
3) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CLXXXVI.
Zie over de Duarte's, II, blz. 409. - De schrijver van dezen brief, de oude Gaspar Duarte, leefde van 1582 tot 1653; Huygens heeft grafschriften op hem geschreven (vgl. *Gedichten*, V blz. 108, 126; VI, blz. 113).
4) Bedoeld is Jacob Buycx; zie No. 2606.
5) Nl. Joachim Wicquefort.
6) Er waren twee zoons, Jacques en Gaspar Duarte; hier is Jacques bedoeld.
7) Gezanten om over het huwelijk te onderhandelen waren F. van Aerssen, Johan Wolferd van Brederode en Heenvliet.
8) Lees: *c'est*
9) Lees: *achat*
10) Nl. de Lanternhof bij Antwerpen.

maison ici a la ville pour 45^{m}[11)] frs., ou il doibt ancor fabriquer quelque chose, m'aiant souvante fois dict qu'il achepteroit tout deux, cele ici a la ville et la vostre au champs, et que je vous asseure de faire en vostre androit le mieux que je pourai, et lui priserai la grande valeur que cela couteroit a fabriquer ..... Anvers, ce 24^{e} de Mars 1641.

11) Er staat *V*.

2678. Sophia Margaretha van Nassau[1]. (H.A.)

Uwe groote bereidwilligheid heb ik ondervonden in de zaak van den heer van Welderen; thans verzoek ik u bijgaanden brief van mijne nicht Nassau Sarbrucke[2] aan Z.H. te overhandigen. Ik had hem wel aan mijn broer Hendrik[3] kunnen zenden, maar die is waarschijnlijk al op weg naar Engeland. De Sige, le 24 Mars 1641.

2679. A. Joachimi[4].

Ik dank u voor uw boekje over het gebruik van het orgel. A Londres, le 25 de Mars 1641.

2680. L. Vorderman[5].

Kunt gij ook iets doen voor pater Constantijn, een Capucijner monnik uit Utrecht, nu biechtvader in het huis van den gezant van Venetië? 25 Maert[6].

2681. A. Heidanus[7]. (B.M.)

Uw boekje over het orgel heb ik met erg veel genoegen gelezen en ik ben het er geheel mee eens. Hierbij gaat een werkje van mij, dat pas is uitgekomen[8]. Lugduni Batavorum, postridie Calendas (2) Aprileis CIↃ.IↃC.XLI.

1) Sophia Margaretha van Nassau (1610-1665) was eene dochter van Johan van Nassau-Siegen en diens tweede vrouw, Margaretha van Holstein-Sonderburg. Zij is gehuwd geweest met Jan Ernst, graaf van Limburg Styrum.
2) Waarschijnlijk Anna Amelia († 1652), markgravin van Baden-Durlach, die in 1615 gehuwd was met Willem Lodewijk, graaf van Nassau-Saarbrück (1590-1640).
3) Zie I, blz. 453.
4) Het Hs. is niet gevonden. Een paar zinnen uit den brief zijn uitgegeven in *Responsa prudentum ad Autorem dissertationis de Organo* ....., 1641, blz. 55. - Zie I, blz. 241.
5) Het Hs. is in de collectie Morrison.
   Lucas Vorderman (1578-1657?), geb. te Antwerpen, was graveur en heeft o.a. vele gravures gemaakt naar schilderijen van Rubens. Hij heeft van 1624 tot 1631 in Engeland gewoond.
6) Plaats en jaartal ontbreken.
7) Uitgegeven in *Responsa prudentum ad Autorem dissertationis de Organo* ....., 1641, blz. 46. - Zie No. 2636.
8) Waarschijnlijk het boekje *Pro causa Dei contra ejus hostes*.

2682. Aan don Tristan de Mendoça Furtado[1]. (K.A.)

Hierbij gaat het antwoord van Z.H. op uw bericht, dat gij gelukkig in dit land zijt aangekomen. Ik zal het mij tot eene eer rekenen u van dienst te zijn. All Haya, adi 4 d'Aprili 1641.

2683. E. Puteanus[2]. (L.B.)

De zaak van mijn zoon en zijn schoonvader met de soldaten is nog steeds niet geheel in orde; ik geloof ook, dat de schoonvader niet volkomen eerlijk gehandeld heeft. Wilt gij zorgen, dat mijn zoon geen last heeft van de soldaten? Hij zal u komen bezoeken. Lovanij, in Arce, Nonis (5) Aprilis M.IↃC.XLI.

2784. Frederik Lodewijk van Palts-Landsberg[3]. (H.A.)

Ook van den heer Rivet heb ik reeds, namens den Prins, een brief gekregen over mijne terugkomst ten uwent. Had ik bij mijn vertrek uit den Haag geweten, dat mijne afwezigheid van zoo langen duur zou zijn, ik had op andere wijze afscheid genomen. Nu men mij een oorlogsschip weigert, om dien tocht mee te maken, zal ik mij onderwerpen aan den wil van mijn oom, maar ik weet niet, waardoor ik die behandeling verdiend heb. De Heer kent mijne onschuld. Ik denk steeds aan al de welwillendheid in den Haag van u ondervonden. De Montfort, ce 6 Apvril 1641.

2685. Eleonoro Pompei[4]. (H.A.)

Ik hoop de gunst van Prins Willem te verwerven en roep daartoe uwe hulp in. Insberghe, li 6 Aprile 1641.

2686. J. Duarte[5]. (L.B.)

Ik ben juist uit Londen hier aangekomen en hoorde van mijn vader, dat

1) De brief werd naar Hellevoetsluis gezonden.
In Dec. 1640 was Portugal van Spanje afgevallen en had den hertog van Braganza tot koning verheven onder den naam Joan IV. Uit zijn naam kwam Tristan de Mendoça Furtado als gezant naar de Vereenigde Nederlanden en sloot spoedig een 'bestand' voor tien jaren.
2) Uitgegeven in *Erycl Pvteani .... ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm Epistolae* ..., 1647, blz. 40. - Zie No. 2598.
3) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, III, blz. 423. - Zie II, blz. 94.
4) Graaf Eleonoro Pompei, waarschijnlijk een broeder van Lelio, Marco en Tomio (zie I, blz. 300 en 467), komt niet voor in de Staten van Oorlog. (Meded. van den Heer Wakker.)
5) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CLXXXVI.
Jacques Duarte was de oudste zoon van Gaspar (zie blz. 160).

hij u ‘over sekere affaire geschreven hadde’[1]. Gaarne zoude ik u morgen spreken. 7 April 1641, van myn logis de Swane.

2687. G. Rouzé. (L.B.)

Ik hoop, dat gij deze jonge snippen van mij zult aannemen. Rotterdam, ce 7 d'Avril 1641.

2688. M. Zuerius Boxhorn[2]. (L.B.)

Mijn schoonvader Petrus Duivelaer, die in Middelburg verschillende ambten heeft bekleed, dingt naar het burgemeesterschap[3]. De Knuyt heeft daarin veel te zeggen; kunt gij bij dezen ook iets voor mijn schoonvader doen? Lugd. Bat., CIↃIↃCXLI, Aprilis IX.

2689. I. Gruterus[4]. (L.B.)

Ik heb niet willen achterblijven en een vers[5] geschreven op het huwelijk van den Prins. ‘Comitari ergo Nassovium germen ausus sum et inertis plectri tinnitum miscere cum sulphureo tormentorum navalium turbine. Moriturus, inquies, sonus inter stupenda tonitrua, id est exilis poetae inter Batavorum Stentoras’. Wilt gij den Prins het gedicht aanbieden? Groet De Wilhem. Middelburgi Zelandiae, IV Idus (10) Aprilis CIↃIↃCXLI.

2690. H.G. von Stein Callenfels. (L.B.) Fr.

Den heer Bodeck zal ik goed ontvangen. Lamboy neemt hier menschen in dienst, een voetknecht voor 12, 15 of meer rijksdaalders. Dat hindert onze lichting, maar wij hebben toch 200 nieuwe soldaten. Lamboy heeft nu 2000 ruiters en in 't geheel 6000 man. Men zegt, dat hij den 15^{den} van deze maand zal opbreken; de brieven van de Staten aan die van Luik zullen hem wel niet doen verhuizen. Ons garnizoen is niet best in orde; er zijn minder compagnieën dan vroeger en deze zijn zwak, nl. 13 compagnieën van 75 man, dat wordt met de 20 nieuwe nog maar 33, wat te weinig is. Wilt gij er eens met Z.H. over spreken?[6]

Mijne vrouw[7] laat u groeten.

1) Zie No. 2677.
2) Uitgegeven in *Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, 1652, blz. 136. No. 2688a. Een briefje van 23 April (L.B.) werd door Duvelaer zelf gebracht.
3) Pieter Jansen Duvelaer is in 1641 burgemeester van Middelburg geworden.
4) Zie I, blz. 315.
5) Het gedicht schijnt verloren te zijn.
6) Zonder plaats, datum en jaar.
7) Zie blz. 153.

2691. J. Duarte[1]. (L.B.)

Also den wint noch gans contrarie is, hebbe myne voijagie een weynich gearresteert, alleenelijck om te weten, oft Syne Hoocheijt inclinatie heeft tot den rinck. Het is een raer steen, weegt ontrent 9 caraet oft 8½, naer mynen best onthouden. So hem sijn Hoogheijt aenstaet tot 11000 guld., hebbende daer nooijt voor verlaeten geweest, maer wel meerder voor gerefuseert, en versoeke maer sijn gelieften van ja oft neen. Versekere U E, den steen meer weert te wesen, ende doen dit alleenelijck wt begeerte van te vercoopen ende sijne Hoocheijt te dienen. U E gelieft my sijn gevoelen hiervan te laeten weten .....

2692. J. de Knuijt (H.A.)

De heeren van Middelburg hebben eene nominatie gemaakt voor burgemeesters en schepenen, die hierbij gaat. Z.H.[2] is hier gisteren onder grooten toeloop aangekomen en hoopt spoedig scheep te gaan. In den Briel, den 20^{en} Ap. 1641.

2693. J. de Knuijt[3]. (H.A.)

Voor t'ontfangen van U E missive ende advertentie hadde met den juwelier van den Coningh[4], ter presentie van den graef Heyndrik[5] ende d heer van Beverweert[6], gesproken, die op den coop van t' bekende juweel gevraeght synde door de voorn. heeren, off die finalyk getroffen was, geantwoort heeft: ja, tot 50 m. guldens contant gelt; daerop hem sundeerden, wanneer sulcx geschiet was; seyde: gister avondt, doen syn affscheyt van Syn. Hoogh.^{t} genomen hadde; ick repliceerde, dat sulcx verre buyten d'intentie van Haer Hoogh.^{t} moeste gegaen syn, dewijle op myn affscheijt haer hadde hooren seggen, dat liever het juweel ofte boytte soude missen als de 48000 guldens geven, daerby voegende, dat ick de boitte in myn handt hadde gehadt, doch niet weerdich achte boven de 40000 guldens, ende dat mogelyck eenich ander stuck in Ingelant aengenaemer soude syn; daerop my noch vraeghden, off ick ofte ymand anders de boitte niet mede genomen hadde; seyde, wel verseeckert te syn, dat die niemandt hadde; oock niet te verwachten stont, indien onder de 48000 £ niet gekocht soude werden; daerop eyndeling repliceerde, dat U E de boitte niet had willen wedergeven ende dan onderentusschen op de differentie van 2000 guldens aen syn vader naer Antwerpen geschreven soude werden, twelck alles wt onderrechtinge al loopende (?) U E wel hebbe willen adviseeren. Briel, den 20 Ap. 1641.

1) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CLXXXVII. Het briefje is niet gedateerd, maar waarschijnlijk van April 1641; zie No. 2686.
2) Nl. Willem II, die op reis ging naar Engeland.
3) No. 2693 a-e. Brieven van 7 Juli, 18 Aug., één zonder datum van het jaar 1641 en twee z.j. (alle H.A.) zijn geheel onbelangrijk.
4) Nl. Duarte.
5) Zie I, blz. 453.
6) Zie II, blz. 186.

2694. G.F. Duarte[1]. (L.B.)

Ik dank u voor het hernieuwen van mijn paspoort. ‘Je vous demeure ausi grandement oblige pour vostre bonne affection qu'aves tesmoingne pardela a mon fils Jaques Duarte, pour lendemain montrer a S.A. ce bel joiau dont ici devant vous avois faict mention, e combien ici entende que Mons. Alonse de Lope[2] par son industrie avoit desja vendu a S.A. quatre pieces diferentes, neanmoins j'espere que vostre particulier faveur aura ausi le pouvoir de quelque effect, principalement en une piece si extraordinairement rare, dont vous demeureray particulierment oblige a le recongnoistre, combien que jusques au present je vois peu d'aparense, n'aiant faict un offre raisonable de beaucoup moins de ce qu'il me couste, ce pourquoi me deplaist de ne pouvoir servir a S.A., estant asseure que S. Mag.te d'Ingelterre auroit eu plus de contentement en ceste piece qu'en tout le reste des autres joiaux, pour ce qu'il avoit desja faict demander par Milord Chamberlin[3] a mon fils plus jeusne[4], si son frere estoit arive en temps, car S. Mag.te mesme nous a offert une fois 6500 L. st., e ne pensera jamais que S.A. l'aura eu pour moins. Touchant les deux pieces de musique que ci devant vous ai envoie[5], ne sont qu'a un dessus seulement. Je vous envoie ici trois autres a deux dessus en Itallien que mes deux filles[6] chantent. Quant a la vente de vostre maison, je meneray l'affaire avecq industrie et reputation le mieux qu'il me sera posible; nous irons promener le premier beau jour que fera avecq Mons.r Buyckx, vostre cousin’ ..... En Anvers, ce 21 de Avril 1641.

2695. Ph. Doublet[7]. (L.B.)

Wilt gij er Z.H. aan herinneren, dat er nieuwe hoofdingelanden van Delft moeten worden gekozen? Ook dat er Gecommitteerde Raden moeten worden aangewezen, om te rapporteeren over het request van den Haag aan de Staten van Holland? Morgen komt mijne zaak weer voor; kan Z.H. daarin niet helpen? Den 21 Aprilis 1641.

2696. De la Martinaye[8]. (L.B.)

J'ay esté prié de l'un de vos plus affectionez serviteurs, qui travaille a vous envoyer par moy ce que vous cherissez le plus, de vous supplier luy envoyer par les premieres les villes icy comprises, savoir Rome, Venise, Sivile, Lisbonne, Paris, Vienne en Austriche, Colongne, Gandt et Bruges, le tom enluminé ainsy qu'ils ce vendent a Amsterdam, pour entourer le haut de sa chambre, et il ce donnera l'honneur de vous en remercier par moy et de vous envoier le premier et second couplet de ses plus belles et meilleures

1) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CLXXXVII. - Zie No. 2677.
2) Misschien dezelfde, die meermalen in ons land vertoefde (vgl. II, blz. 196).
3) Lord Great Chamberlain was Robert Bertie baron Willoughby, earl of Lindsay († 1642).
4) Hij heette Caspar, evenals zijn vader.
5) Zie No. 2606.
6) Er waren behalve Francisca (vgl. I, blz. 295), die in Alkmaar getrouwd was, nog drie dochters, Leonora, Catharina en Isabella.
7) De secretaris van den Haag; zie I, blz. 385.
8) Zie II, blz. 200. Hij behoorde tot het gevolg van Prins Willem bij zijne reis naar Engeland.

pieces la ou il travaille depuis dix jours; vous supplie aussy de donner ordre a celuy que vous chargerez de ce que dessus, de me dire le prix et m'adresser le tom a celle fin que tout ce fasse par ordre. Je ne le vous nomme point, puisque vous en avez cognoissance. Il suffit qu'il m'a fort recommandé de vous assurer de son tres humble service et qu'il vous demeure comme il fait ..... A Londres, ce 12e Apvril 1641/22e stile d'icy.

Il faut mettre le tout en une quesse ou ils se pourront rouller aisement. Il vous demande mille pardons, s'il abuse de vostre credit.

2697. V. Conrart[1]. (L.B.).

Kunt gij den heer de Veine ook helpen en hem raad geven, wat hij moet doen? De heer de Fremont is hier terug, maar zijne wonde is nog niet genezen. Hierbij zend ik u een roman, die grooten opgang maakt en beter is dan alles, wat na de *Astrée*[2] en de *Argennis*[3] is geschreven. Verder nog een paar andere dingen. Le 27 Avril 1647.

2698. G.F. Duarte[4]. (L.B.)

Ik leg mij neer bij uwe beslissing in het geschil aangaande den verkoop van het kleinood. De heer Gisberto Thollincx[5] te Amsterdam zal het geld innen. Anvers, ce 27e d'Avril 1641.

2699. G. van Arnhem[6]. (H.A.)

Ik wil gaarne kopie hebben van de brieven van aanbeveling van den Prins aan de Landgravin van Hessen en aan graaf Eberstein[7] voor Johan Heidensik (?) en de anderen. Hage, 4 Maij 1641.

2700. Burgemeesters en regeering van Rotterdam. (L.B.)

Gysbrecht Dircxz. burger dezer stad, heeft bij ongeluk iemand gedood. Het Provinciaal Hof heeft zijn advies aangaande de zaak aan Z.H. overgeleverd; wilt gij uw best doen, dat er spoedig eene gunstige beslissing komt? Wt Rotterdam, den 6^{en} Mey XVI^{C}XLI.

1) Zie No. 2649.
2) De beroemde roman van Honoré d'Urfé, in 1610 voor het eerst verschenen.
3) De *Argennis* van John Barclay (1582-1621), een 'roman à clef', had in 1621 het licht gezien.
4) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CLXXXIX.
5) Gijsbert Tholinx was koopman te Amsterdam onder de firma Caspar van Collen en Gijsbert Tholinx.
6) Zie II, blz. 479.
7) Zie beneden.

2701. G. Wendelinus[1]. (L.B.)

Ik ben ziek geweest en heb geene gelegenheid u persoonlijk te bezoeken; toch hoop ik, dat gij mij niet vergeet. ‘Qua fiducia plenus, tribus te munusculis istis honorabo, dicam, an onerabo? Primum esto de casu lapidis[2], quem proposui casurum e sole diurni temporis, hoc est minutorum 1440 mora, eundem casurum e luna sesquihorio, hoc est minutis 90, porrho autem hinc ad centrum telluris solis 12 minutis perventurum. Experimentis sexcentis didici, lapidem cadentem pervolare 52 pedes secundis horarijs 1"-10"'. Quoniam vero hinc ad centrum telluris sunt huiusmodi diastemata 377404 admodum, pedes 19625000 scilicet, et *festinatio casus procedit in ratione duplicata suorum momentorum* - quod etiam nupero suo opere demonstravit Galilaeus - radix quadrata istorum diastematum est 614⅓; itaque, ut se habet 1 ad 614⅓, ita se habent 1"-10"' ad minuta 12', quod erat inveniendum. Secundum sit, ut vel verbulo me beare velis, ecquid de Chronico Samaritano[3] sit sperandum? Tertium sit, ut indagare velis, quibus in locis, quibus horis atque adeo minutis horarum observatae sint per Batavos orbe toto intra hoc proximum decennium eclipses. Ut cum obscurum istud sidus - praefiscine dico - in lucem claram protraham, etiam tu fulgeas Phoebei lampadis instar et irradies’ ... Praefestive, Hercio, Nonis (7) Mai 1641.

2702. Ph. Doublet[4]. (L.B.)

Hierbij gaat een request van mij aan de Gecommitteerde Raden[5]; wilt gij Z.H. daarmede in kennis stellen? Over het request van den magistraat van den Haag schreef ik u reeds. Den 7 May 1641.

2703. G.F. Duarte[6]. (L.B.)

Ik dank u voor uwe moeite met betrekking tot het betalen der ƒ 48000. En Anvers, ce 9e May 1641.

2704. Aan A. Rivet. (H.A.)*

S.A. est fort satisfaicte de la relation que luy faict Monseigneur le Prince Guillaume de toutes les particularitez de son arrivée et reception, et le stile

1) Zie I, blz. 353.
2) Zie II, No. 2267.
3) T.a.p., No. 1403, 1532, 2105.
4) Zie No. 2695.
5) Dat stuk is aan den brief toegevoegd. De ondersecretaris, die gestorven was, moest geld betalen aan de stad en nu werd Doublet daarvoor aangesproken.
6) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CLXXXIX. - Zie No. 2698.

mesme l'en contente[1]. Mais elle s'aheurte à l'orthographe, qui est vicieuse et incorrecte en François, m'ordonnant en suitte de vous en advertir, afin d'y vouloir remedier tant qu'il sera possible, sans toutefois toucher au texte des lettres, que S.A. desire avoir purement de la main et conception de l'auteur. Je marqueray au bout de ceste lettre quelques paroles ou il a manqué le plus sensiblement[2]. Mais il fault dire que pour à present *tam attentus ad rem est*, qu'il se donne peu de loisir pour les mots et leurs syllabes. Dieu le benie d'une heureuse suitte de si beaux commencements. Et hastez vous, s'il vous plaist, de le faire marier et coucher aveq la maistresse, mais surtout n'oubliez pas de nous la mener icy quant et l'espoux. C'est ce point, sans lequel nous avons tousjours jugé qu'il n'y aura comme rien de faict. Par le compte que vous rendez à S.A. des affaires d'eglise pardelà, je trouve que vous y serez arrivé *εὐκαίρως*, et y pourrez apporter de bons offices à la reformation en main. Dieu vous en fasse la grace, comme je souhaitte .....

Le p[ere] Mersenne me mande avoir envoyé vostre lettre à l'evesque Godeau[3], mais depuis n'en ay encor autre nouvelle. A la Haye, le 9e de May 1641.

2705. C. van Teresteyn[4]. (H.A.)

Wilt gij mij mededeelen, hoe het met Z.H. gaat? Men maakt zich hier erg ongerust. In een jacht voor de Vooren, den 13 Mey 1641.

2706. J. van Bawyr Franckenbergh[5]. (L.B.)

Wilt gij uw invloed aanwenden, dat ik majoor word? De graaf van Solms beveelt mij bij Z.H. aan. Mast[richt], le 14 de May 1641.

2707. C. Vroom[6]. (A.B.)

Mynheer van Sulecom, dese dient als dat het stuck gedaen is, sodat het noch niet heel drooch en is, en wilde wel weeten, of ic op vrydach toecomende sonde, het noch soude tyts genoch coemen voor myn Heer syn vertreck; hierop verwachtende myn Heer syn antwoordt en blyve altoes ..... In Haerlem adij 14 May 1641.

1) Zie dien brief van Willem II in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, III, blz. 436.
2) Tien schrijffouten worden daar opgegeven. Maar er onder staat: S.A. trouve la lettre si bien couchée, qu'elle en souffre moins ces defaults d'orthographe.
3) Antoine Godeau (1605-1672) was bisschop van Grasse en Vence en tevens dichter.
4) No. 2705 a-c. Brieven van 19 en 26 Mei en van 6 Sept (alle H.A.) zijn even onbelangrijk. - Zie I, blz. 363.
5) Zie II, blz. 224.
6) Uitgegeven door E.W. Moes in *Oud-Holland*, XVIII, 1900, blz. 222. - Zie blz. 151.

2708. J. van Beverwyck[1].

‘Tardius quod gratias agam pro insigni munere, quo me condecorare dignatus es, jam me rogante excusavit Puteanus noster. Caussam, quam attulit, nunc coram sisto, *Exercitationem* meam ad Nobil. Salmasium *de Calculo*[2], tuo etiam, ut voveo, litem inter nos componendam. Istam dum tibi mittendam expecto, plus quam vellem temporis effluxit ..... Legi summa cum admiratione tua de Organis’. Ik geloof, dat men het met u eens zal zijn. Dordrechti, prid. Eid. (14) Maii CIↃ IↃC XLI.

2709. Emeranse de Perssan. (K.A.)

Ik hoor, dat majoor van Buren[3] op het uiterste ligt; wilt gij uw best doen, dat de zoon[4] de plaats van zijn vader krijgt? De la Haye, ce 14 May 1641.

2710. A. Rivet. (L.B.)

Si j'avoy' esté creu, il y a longtemps, Monseigneur nostre Prince orthografieroit comme moy, et je m'en suis asséz travaillé l'esprit. Mais on m'a caché ses lettres, lesquelles il a communiquées a des personnes qui croyent en sçavoir asséz sans moy. Je luy ai faict veoir ce que vous m'escrivéz de la part de son Altesse, et luy ai copié son *errata*[5], sur lequel il m'a dit qu'il pouroit bien refaire sa lettre, y adjoustant les autres mots pour liaison. Je l'ai prié, quand il escrira, s'il n'y a point de grand secret, qu'il me laisse passer les yeux sur son escrit, et que je l'advertiray des fautes d'orthographe, mais il m'a respondu qu'il ne se sçauroit s'assubjettir a copier une lettre, qu'il vouloit que la main suivist la promptitude de ses conceptions, et quoyque je luy aye repliqué que cela est bon pour ceux qui ont un style formé, a quoy il faut travailler devant que venir a cette confiance, je n'ay gagné autre chose, sinon qu'il m'a promis de prendre garde doresnavant a vostre catalogue. Seulement luy ai-je dit que, quand Dieu l'aura ramené, et qu'il aura plus de loisir, je

1) Het is niet bekend, waar het Hs. zich bevindt. De brief is voor een deel uitgegeven in *Responsa prudentum ad Autorem dissertationis de Organo* ....., blz. 60. - Zie No. 2667.
2) In 1638 had Beverwyck zijn werk *De calculo renum et vesicae* uitgegeven; in 1640 kwam Saumaise daartegen op met zijne *Interpretatio Hippocratei aphorismi* LXXIX. *sect.* IV *de Calculo. Additae sunt epistolae II Beverovicii*, *quibus respondetur*, Leiden, en de ander antwoordde in hetzelfde jaar met de *Exercitatio in Hippocratis Aphorismum de Calculo adversus N V Claudium Salmasium. Accedunt eiusdem argumenti Doctorum Epistolae*, Leiden.
3) Misschien Duyst van Burum, die in 1638 voorkomt als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) Een Johannes van Burum komt in 1654 voor als kapitein, was in 1673 luitenantkolonel en diende tot 1686. (Meded. van denzelfden.)
5) Zie No. 2704.

le prieray de faire quelques lettres a plaisir, et me les communiquer, pour l'accoustumer a escrire plus correctement. Vous auréz appris au long le succés de son affaire, les solemnitéz, et les doux entretiens qu'il a reçeus de leurs Majestéz, au millieu des amertumes qu'elles goustent, et des justes perplexitéz esquelles elles se trouvent. Cela les devroit induire a nous renvoyer avec nostre conqueste, mais je crains qu'ilz en retiennent encore la possession, et en retardent la disposition, durant lequel retardement peuvent arriver de grands changemens. Les affaires sont en tel poinct, qu'il faut que le Roy ou le peuple cedent. Celuy ci seroit plus raisonnable, mais je ne sçay si l'autre seroit profitable. Ce prince a beaucoup de peine a se depestrer des conseilz de Rome, qu'il a tous les jours aux oreilles sous un autre nom, et la defiance s'accroissant dans le Parlement l'a jetté dans les extremitéz ou les choses sont aujourd'huy. Voila une association de toutes les deux chambres, resolue et publiée; une pretention de trahison descouverte pour faire venir l'armée par pieces, et se saisir de ce lieu et du Parlement. Une defense ensuite a tous les domestiques de toutes les courts de partir d'ici, une evasion des Srs Germain[1)], Percy[2)], et autres, apres lesquelz on court, comme apres les auteurs de ce conseil, et leurs qualitéz vous peuvent faire juger, sur qui tout cela tombe. On ne doubte plus que le deputé[3)] ne passe le pas, et en voudroit on estre quitte pour cette teste, et celle de l'archevesque[4)]. Mais il y en a plusieurs autres, qui apprehendent la consequence. Je voudroy que nous fussions hors d'ici, où nous aurons d'oresnavant fort peu a gagner. Dieu veuille que nous ne perdions rien. Car pour ma bource qui m'a esté ostée en la foule du jour de la solemnité, c'est une petite perte, a laquelle j'en voudroy adjouster deux semblables, et que tout ce que nous avons de plus cher fust en son lieu. Si Dieu nous ottroye ce bien, comme je l'attens de sa grace, Monseig.^{r} le Prince Guillaume laissera ici une approbation generale, et une odeur de laquelle la douceur sera de durée, comme j'espere. Je voudroy que tous nos jeunes gens, selon leurs qualitéz, se fussent aussi sagement comportéz. Pour les affaires de l'eglise, j'en attendroy beaucoup de bien, si les premieres estoient vuidées, et que les deux parties fussent capables de moderation. Les evesques ont tant de peur de tout perdre, qu'ilz en voudroient estre quittes pour la moitié; les autres leur veulent *inequitare*, et les reduire au simple ministere. Je veux croire neantmoins que la necessité les reduira a quelque accommodement moderé. J'ay veu plusieurs de ces prelats, qui m'ont aussi faict l'honneur, les uns de me prevenir, les autres de me rendre la visite. Je les trouve asséz humiliéz, et il[z] ne crient pas si fort: Grande est la Diane etc. Ilz confessent qu'il y a eu de la tyrannie,

1) Nl. Jermyn; zie blz. 159.
2) Henry Percy, lord Percy of Alnwich († 1659), had grooten invloed op de Koningin van Engeland. In 1640 was hij gouverneur van Jersey, in 1643 generaal der artillerie, maar in 1644 viel hij in ongenade en week spoedig daarna uit naar Frankrijk. Ook later bleef hij een gunsteling der Koningin.
3) Thomas Wentworth, graaf van Strafford (1593-1641), was eerste minister en heeft den Koning aangezet tot allerlei reactionaire daden. Tot zijne waardigheden behoorde ook die van ‘deputy of Ireland’. In 1641 is hij wegens hoogverraad onthoofd.
4) William Laud (1573-1645), aartsbisschop van Canterbury, was de raadsman voor kerkelijke zaken van den Koning en heeft de Puriteinen streng vervolgd. In 1645 is hij wegens hoogverraad onthoofd.

et maudissent le miserable Laud. Je me tiens le plus couvert que je puis, pour ne donner jalousie a personne. Mais *hoc opus*, *hic labor est*. Ilz ne sont pas de l'advis du S.r Godeau[1], car ilz font plus d'estat de mon *Apologie*[2] que je n'en eusse osé attendre, et me disent qu'elle est venuë de deça bien à propos, ou quelques uns se portoient a la gynaecocratie de Paradis. Si j'apprens quelque chose devant que clorre mes lettres, je l'adjousteray a son Altesse, a laquelle, selon vostre prudence, vous pourréz communiquer ce que vous jugeréz digne d'elle. Cependant je prieray Dieu pour sa parfaicte santé, et l'heureux succés de ses armes, comme aussi pour l'accroissement de ses benedictions sur vous et les vostres, et seray toute ma vie ..... De Londres, le 7/17 May 1641.

2711. C. Stavenisse[3]. (H.A.)

De Staten van Zeeland hebben beraadslaagd over de zaak van Portugal[4]. Sommige leden waren het eens met het advies van Z.H., andere willen niets weten van een provisioneelen wapenstilstand, voordat alle voorwaarden bekend zijn. Ten slotte zal men het eens worden. Uyt de jacht, ontrent de Kille, den XVIIen Meye 1641.

2712. Th. Van Stakenbroeck[5]. (H.A.)

Het is moeilijk de inkwartiering lichter te maken, zooals Z.H. beveelt, omdat de kwartieren niet goed gekozen zijn. Maar ik zal mijn best doen, dat Megen verder weinig last heeft. Graeve, den 19en May 1641.

2713. C. Barlaeus[6]. (L.B.) aant.

Hierbij gaat de *Venus Britannica*[7]; wilt gij het mooie exemplaar den Prins aanbieden, er zelf één houden en de overige in het leger geven, aan wie gij wilt? Ik maak het u dikwijls lastig. Eenige exemplaren heb ik naar Engeland gezonden aan den heer van Heenvliet. Uwe verzen verwacht ik. Ik ga spoedig naar Poelgeest[8] en zal dan uw oudsten zoon opzoeken. Amstel., XX Maij CIↃIↃCXLI.

1) Zie blz. 168.
2) Nl. de *Apologia pro sanctissimà virgine Marià matre Domini* ..... 1639.
3) No. 2711 a-h. Brieven van 23, 25(2), 30 Mei, 21 Juli, 5 en 23 Aug. en 23 Nov. (alle H.A.) zijn even onbelangrijk. - Zie II, blz. 50.
4) Zie blz. 162. Het verdrag met Portugal, dat den 22sten Juli gesloten werd, vond tegenwerking bij de Oost- en Westindische Compagnieën, die voordeel hadden van den oorlog met Spanje.
5) Zie I, blz. 268.
6) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 304.
7) Zie blz. 158.
8) Klein-Poelgeest was bij Leiden het buiten van Daniel Schonck (vgl. I, blz. 411), den vriend van Van Baerle.

2714. Georg Frederik van Nassau[1]. (H.A.)

De ruiter, die vrijgelaten was, omdat de klachten tegen hem ongegrond waren gebleken, wordt nu weer lastig gevallen. Wil Z.H. niet tusschen beide komen? s'Hartogenbosch, den 21 Maij 1641.

2715. S.P. van der Straten[2]. (L.B.)

Vergeeft mijn, dat ick U E ootmoedich gebruycke en bidde desen aen syn hooch.^{t} te behandigen. Ick sal mijn seer geobligeert vinden, so U E niet en verdriet, d'inhouden van dien sijn hooch.^{t} wadt wel te doen verstaen. Hier moet order in gestelt werden, wandt ick niet langer met t beest *hedera*[3] en kan vechten; den hoop van siecten werdt mijn te groot. Ick wil sijn hooch.^{t} geijren dienen in duijsent peryckullen, waeraen myn eer gelegen is, maer verstaen hier dus oneerlick tot spot en tijtverdrijff van een ontelbaer canalie niet langer te wesen; heb liever ruijm baen te maecken en na Jerusalem te gaen, mits welck ..... 2.[4] meidt 1641, Hage.

2716. H.O. van Limburg Styrum[5]. (H.A.)

Hierbij een brief uit Wesel met een verzoek van majoor Copes[6]. Wilt gij daarover met Z.H. spreken in gunstigen zin? Uijt onse quartier tot Megen, desen 14/24 Maij anno 1641.

2717. A. Rivet. (L.B.)

Ik ben niet zeker, dat onze brieven zijn overgekomen, omdat de koerier gevangen is genomen, op bevel van het Parlement, zegt men. Ook de brieven uit Holland zijn niet gekomen. Maar de heeren van Beverweert[7] en de Rhijngraaf[8] kunnen u alles melden. Verleden Woensdag is graaf Strafford onthoofd; de aartsbisschop[9] zal wel spoedig volgen. De toestand hier blijft verward. Wij hopen weldra naar huis terug te keeren. De Londres, le 24/14 May 1641.

2718. Graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)

Geef mij raad. Uw broeder[10] heeft mij zien wandelen, terwijl de Raad van State mij bevolen had, op mijne kamer te blijven. De la Hay, le 25 May 1641.

1) Zie II, blz. 98.
2) T.a.p., blz. 204.
3) Waarschijnlijk voor: *hydra*
4) Het papier is hier afgescheurd.
5) Zie II, blz. 521.
6) Willem Copes was jaren lang majoor van Wesel; in 1666 werd hij luitenant-kolonel. (Meded. van den Heer Wakker.)
7) Zie II, blz. 186.
8) T.a.p., blz. 32.
9) Nl. Laud.
10) Nl. Maurits Huygens, de secretaris van den Raad van State.

2719. H.G. von Stein Callenfels[1]. (L.B.)

Kolonel Wallemont is hier aangekomen met patent van den Koning, om 12 of 14 compagnieën voetvolk te werven. Aan de hertogin van Bouillon zal ik niet meer schrijven[2]. De domjuffers van Munsterbilse hebben geen recht op het huis, waarvoor zij sauvegarde aanvragen. 'Mons. le duc de Boulion fait lever a Liege six compagnies de cavalleri dont on me dit qu'il avoit des officiers qui ont accepte l'argent; on m'a voullu dire qu'on levoit aussi de l'infenteri, mais il n'y a point de certitude'. Men zegt, dat er naar Luik veel geld is gezonden door den graaf de Soissons[3] en den heer de Remis[4].

2720. Graaf Hendrik van Nassau[5]. (H.A.)

Gij hebt zeker mijn brief gekregen, waarin ik uwe hulp inriep, en zult mij, hoop ik, spoedig helpen. Mijn luitenant Schimmelpennig[6] heeft eene compagnie gekregen; daar er velen zijn, die hem willen opvolgen, zou ik gaarne weten, wie het meest in aanmerking komen. Z.H. zal mij, hoop ik, niet mijn kornet geven. De la Hay, le 28 May 1641.

2721. Aan graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)[aant.]

C'est à mon tres-grand regret que je vous voy embarassé en un affaire que vous ne sçauriez mieux nommer que malheureux et auquel je suis si peu capable de vous servir. J'apperçois que S.A. le prend assez à coeur, quoyque les expressions qu'il luy a pleu m'en faire jusques à present ne sont autres, sinon *qu'on s'en fust bien passé*. Mais cela aussi doibt passer, comme toutes choses de ce monde. Cependant S.A. escrit au Conseil d'Estat de vous continuer voz gardes, jusques à ce qu'elle advisera comment disposer de l'affaire. En cela il fault s'armer d'un peu de patience, et n'y a, pour tout conseil qu'on vous puisse donner, que de se soubsmettre aveq humilité et respect aux intentions de S.A., comme je sçay bien, Monseig.r, que les vostres ne tendent pas ailleurs. Si cependant vous trouviez à propos de passer quelques heures à mettre exactement par escrit toute l'histoire de vostre procedé depuis le commencement jusqu'au bout, afin de l'envoyer par avance à S.A. et la luy laisser digerer, à l'encontre des mauvaises impressions, qu'il ne se peut qu'il

1) De brief mist plaats, datum en jaar, maar is waarschijnlijk in Mei of Juni 1641 geschreven. Toen verzamelden toch de graaf van Soissons en de hertog van Bouillon troepen, waarmede zij 6 Juli een Fransch leger in de buurt van Sedan versloegen; Soissons werd in dien slag gedood.
2) Zie No. 2668.
3) Zie II, blz. 185 en 375.
4) Waarschijnlijk Michel de Conflans, marquis de S.t Remy.
5) Zie No. 2718.
6) Waarschijnlijk Alexander Schimmelpenninck van der Oye, die in 1641 ritmcester werd. In 1665 was hij majoor, in 1673 kolonel. (Mededeeling van den Heer Wakker.)

ne reçoive de l'autre costé, où il y a des gens chaudement animées, il me semble que la peine n'en seroit pas perdue, soit que cest escrit fust adressé directement à S.A., ou bien par l'entremise de Madame, ou de tel autre que vous pourriez trouver à propos. Mais ce sont de mes songes, Monseigneur; vous en userez selon vostre plus grande prudence, et cependent m'obligerez de faire estat, que tant en ceste fascheuse occurrence qu'en toute autre qui puisse concerner vostre service je suis à vous et m'employeray de passion - comme j'ay desjà faict sur ce subject - à vous tesmoigner par effect, à combien je repute l'honneur d'estre creu ..... Buren, le 28e de May 1641.

2722. Aan prins Willem van Oranje[1]. (K.A.).

On n'escrit point pour ceste fois à Mess.rs les ambassadeurs, parce que le dernier ordinaire ne nous a rien porté de leur part, dont leurs Alt.es se sont estonnées, veu la puntualité dont ils ont tousjours observé les voyages des postes. C'est d'où provient l'importunité que V.A. reçoit toute seule de ce pacquet, qui, j'espere, sera des derniers, et ne reste plus que le transport de l'espousée et le retour de V.A. Nous souhaittons de grande passion que le premier point s'accorde, mais si ainsy ne se peut pas encor, le second ne lairra pas de nous combler de toute joye imaginable, nommement depuis que les eaux sont si troubles pardelà, qu'il importe que V.A. en sorte, et revoye la clarté des nostres. Dieu nous donne bientost un si beau jour, et conduise V.A. par sa main paternelle, comme l'en prie de coeur ..... De Buren, le 29e de May 1641.

Z.H. heeft een aanval van zijne kwaal gehad, maar is nu weer veel beter.

2723. Graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)

Hartelijk dank voor uwe geruststellende woorden. Ik heb het verloop van de geheele zaak op schrift gesteld; gij wilt dat zeker bij gelegenheid wel aan Z.H. laten lezen. Ik zal uw raad volgen, geduldig zijn en mij geheel onderwerpen. Laat mij nog eens wat van u hooren. De la Hay, le 31 May 1641.

2724. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren is Z.H. met de sloep over de Maas gekomen en in het leger, dat hij heden heeft geinspecteerd. Z.H. voelt zich goed en ziet er gezond uit. - 'Mons.r Craven[2] vient de me dire, que son secretaire a eu lettres du 26e de May de Londre, qui portent, qu'on avoit bien faict beaucoup de difficulté au

1) Kopie. - De Prins was in het laatst van April naar Engeland vertrokken, het huwelijk had den 12den Mei plaats en hij keerde in het begin van Juni terug.
2) Zie II, blz. 485.

transport de la Princesse, mais que l'on en estoit venu à dire, que si sa santé le permettoit, on ne feroit pas difficulté de la laisser partir aveq le Prince. Je nomme mon auteur, pour n'estre pas responsable de la verité de ceste nouvelle, qui me semble trop favorable à estre creuë sans reserve'. Au fort de Voorn, le 4e de Juin 1641.

2725. Machaut[1]. (H.A.)

Wilt gij Z.H. vragen, of ik twee karren mag hebben, nu de heer de Bouillon weg is, en of ik tijdens zijne afwezigheid de gelden zal uitbetalen, die kolonels gewoonlijk aan hun regiment uitkeeren? De Vyanen, ce 4e de Juin 1641.

2726. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren morgen is Z.H. met het leger naar Megen getrokken; de soldaten waren vermoeid door het warme weer, Heden zijn wij, na aan de andere zijde van Ravestein gerust te hebben, bij Grave aangekomen, 'd'où demain l'intention est de s'acheminer jusques devant Gennep, qui en doibt taster pour ceste fois, bien fortifiée, et pourvenë d'une garnison de plus de deux mil hommes, et un vaillant gouverneur'. De regimenten van de heeren de Bouillon, Brouchem[2] en Randwyck[3] zijn er reeds. Iedereen heeft last van de groote warmte, evenals Z.H., die zich trouwens ook te veel vermoeit door zeven of acht uren achtereen te paard te zitten. Ook naar Vallensis[4] wil Z.H. niet luisteren. Kolonel Ferents[5] is met zijn paard gevallen en heeft een arm ontwricht. A Grave, le 8e de Juin 1641.

2727. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Van daag zijn wij van Grave door het land van Cuijk hierheen gemarcheerd en hebben de kwartieren betrokken. Dadelijk daarna is graaf Willem, 'maréchal du camp', met elf regimenten in schuiten over de Maas gezonden, om daar een kwartier te betrekken. Aan dien kant zal de stad het eerst worden aangevallen. Eén der schuiten was, doordat het touw brak, bijna naar Gennep afgedreven. 'Le logement où nous sommes est fort chetif, mais le païs beau et aggreable'. Au camp à Ouffelen, le 9e de Juin 1641.

1) No. 2725 a, b. Brieven van 22 Sept. en 18 Oct. (beide H.A.) zijn even onbelangrijk. - Vgl. II, blz. 480.
2) Zie I, blz. 108.
3) Vgl. II, blz. 270.
4) Waarschijnlijk een zoon van den bekenden lijfarts (vgl. I, blz. 374). Zie No. 2728.
5) Vgl. blz. 32 en 33.

2728. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Men is bezig versterkingen op te werpen rondom de kwartieren. De belegerden hebben gisteren met kanonnen geschoten en zijn heden uitgerukt, maar teruggetrokken voor onze ruiterij. Z.H. voelt zich niet zoo goed als anders. ‘Nous aurons maintenant, j'espere, le viel Vallensis[1)], ou Romph[2)], desquels l'autorité vaudra davantage que celle de ce jeusn' homme, qui toutefois ne manque pas de soin, ni de jugement’. De heer de Knuyt is hier aangekomen en heeft de aankomst van Prins Willem bericht. - Uit Brussel wordt gemeld, dat de Kardinaal Infant zeven regimenten onder bevel van Don Camillo Gonzaga[3)] van den Keizer tot hulp heeft gekregen. En ook ‘que les leveés du duq de Buïllon sont fort avancées, que le 30e de May son secretaire vint de Sedan à Bruxelles, et en seroit bientost renvoyé aveq cent mil eseuz’. Au camp à Oeffelen, l'11e de Juin 1641.

2729. Graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)

Gelukkig, dat mijn verhaal[4)] een goeden indruk op Z.H. heeft gemaakt. Ik ben over Buren hierheen gereisd; de Prinses wilde, dat ik er zou overnachten, en vertelde mij, dat Prins Willem met alle kinderen van den Koning groot gevaar had geloopen, daar de koetsier van den Prins van Wales hen had omgeworpen. De Koning laat voor Prins Willem een degen maken van 200000 francs. De Grave, le 11 de Juin 1641.

2730. Aan graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)

Vous soyez le bienvenu dans la seconde prison, quant et cestes vous recevrez les ordres comment vous y gouverner. Ce sera bien et prudemment faict d'y obeïr punctuellement. Et j'espere que ce ne sera pour longtemps. An moins j'y contribueray tout ce qui sera de mon extreme pouvoir, comme tousjours à vous tesmoigner par ma tres-humble servitude, que je suis ..... Au camp à Ouffelen, l'11e de Juin 1641.

2731. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De gezanten en vooral de heer van Brederode, die alles hier gezien heeft, zullen Uwe Hoogh. zeker van alles inlichten. De vijand verzamelt zijn leger bij Diest. Z.H. voelt zich van daag wat beter, maar drinkt te veel citroen met water. Au camp à Oeffelen, le 14e de Juin 1641.

1) Zie No. 2726.
2) Zie I, blz. 319.
3) Misschien is dit eene vergissing voor Annibale Gonzaga (1602-1668), markies van Mantua, die in 1634 overste werd in dienst van den Keizer en in 1660 veldmaarschalk.
4) Zie No. 2723.

2732. A. Rivet. (L.B.)

Wij zijn gelukkig weer t'huis. De Prins heeft zich in alle opzichten uitstekend gehouden. Wat gij mij zondt van den heer de la Primaye[1] heb ik gelezen en ook het geschrift van Dr. Launoy[2]. Van de gezanten hebt gij zeker alles gehoord over den toestand van Engeland; mijn zoon[3] is daar nog. Gisteren ontving ik den *Dialogue de l'Eucharistie* en een brief van den heer de la Milletière[4]; ik zal hem in enkele woorden mijne zeer ongunstige meening over het boek doen kennen. De la Haye, le 15 Juin 1641.

2733. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het vijandelijk leger onder den heer de Fontaine[5] is eergisteren gelegerd geweest te Vorst, dicht bij Diest, en zou vandaag opbreken, waarschijnlijk hierheen. Wij maken dus voort met onze versterkingen, vooral met die aan de overzijde van de Maas. Z.H. is wat beter. Ridder Killigrew[6] is hem brieven en groeten komen brengen van den Koning en de Koningin van Engeland. Au camp à Oeffelen, le 16e de Juin 1641.

2734. Graaf Hendrik van Nassau[7]. (H.A.)

Ik zend het stuk geteekend terug en ben hartelijk blij, dat ik uit mijne tweede gevangenis ontslagen ben en overmorgen naar het leger mag gaan. De Grave, le 16 Juin 1641.

2735. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'S.A. m'a commandé de joindre à ce sien pacquet les deux projects de lettres qui vont en ceste mesme couverte. V.A. verra si elle y trouve quel-

1) Zie I, blz. 364.
2) Hij wordt ook op blz. 29 genoemd.
3) Waarschijnlijk de jonge Frédéric Rivet.
4) Théophile Brachet, Seigneur de la Milletière (1596-1665), geb. te Parijs, studeerde te Heidelberg en vestigde zich als advokaat in zijne geboortestad, maar wierp zich al spoedig in den theologischen strijd en zette de protestanten aan tot gewapend verzet. Gevangen genomen en ter dood veroordeeld, kreeg hij gratie, koos de partij des Konings en trachtte in vele geschriften protestanten en katholieken met elkander te verzoenen. In 1645 werd hij uit de protestantsche kerk gezet en ging over tot de katholieke.
   Er is hier sprake óf van zijn boek: *Jugement du livre de l'Eucharistie de M. Blondel, ou La vérité des fondements de la doctrine catholique*, Parijs, 1641, óf van *La vérité du S. Sacrement de l'Eucharistie et du sacrifice de l'Eglise*, Parijs, 1641.
5) Zie I, blz. 276.
6) Misschien Sir William Killigrew, die in 1631 kapitein was, in 1642 sergeant-majoor en een half jaar later luitenant-kolonel werd. (Meded. van den heer Wakker.) Misschien ook één zijner jongere broeders, Henry of Thomas Killigrew.
7) No. 2734 a. Een briefje van 8 Sept. (H.A.) is zonder eenige beteekenis.
   Zie No. 2730.

qu'expression de son goust. Au moins ils sont courts; qui est une des conditions que V.A. me faict l'honneur de me prescrire en telles occurrences. Il n'y a pas moyen de trouver rien icy, dont on pourroit faire present au S.r Killigreij. S.A. ordonne à la Haye, où il va passer, de luy faire tenir une chaisne de quelques 1500 florins, qui apparemment luy sera la mieux venue que des pierreries, que, peut estre, V.A. se resoudra de luy donner. J'envoye trois autres projects de lettre à Monseigneur le Prince Guillaume que S.A. a aussi veuz et approuvez'. - Het leger van den vijand is heden van Peelt en Caulilla tot Stamproijen, bij Weert, opgerukt; morgen kan het bij Venlo zijn. - De belegerden schieten veel, vooral naar het kwartier van den graaf van Hoorn[1]. Au camp à Offelen, le 17e de Juin 1641.

2736. Aan prins Willem van Oranje[2]. (K.A.)

Son Alt.e ayant veu et approuvé les trois projects de lettres cy joincts, m'a commandé de les envoyer à V.A. qui s'en pourra servir, s'il luy plaist, à la depesche de M. Killigrey. Cecy sera bon ainsy pour ceste fois, mais dans quelque temps je crains que V.A. ne voudra plus employer mon entremise au secret de ses amours, et pleust à Dieu qu'en fussions là, qu'il n'y eust besoin d'entremetteur. Toutes choses ont leur temps de croistre et de meurir. Celuy ci, j'espere, sera bientost venu et, comme a dit Barlaeus, par la conclusion de son Epithalame[3] sur les nopces de V.A., leurs Ma.tez ne voudront gueres souffrir que la mer separe ce que le ciel a joinct. Je l'en prie de coeur, et V.A. de me permettre l'honneur de me dire ..... Offelen, le 17e de Juin 1641.

2737. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Cantelmo heeft op nieuw een aanslag willen doen op eenige vestingwerken bij Aardenburg, maar men was gewaarschuwd en hij heeft zijne troepen terug doen trekken. Au camp à Offelen, le 19e de Juin 1641.

2738. Aan J. Golius[4]. (K.A.)

Fuisti inter primos, vir amice, quorum de dissertatiuncula nuper a me edita judicium explorare sollicite credidi mea interesse. Etiam testatus coram es, quid sentires. At nimirum in te receperas idem per espistolam, ut viri alij doctissimi fecere, latius exequi. Quaesitum venio, quid caussae sit, cur fidem

1) Misschien Joan graaf van Hoorn, die in 1625 kapitein en 21 Jan. 1641 kolonel werd. (Meded. van den Heer Wakker.)
2) Kopie.
3) Nl. de *Venus Britannica*; zie blz. 158.
4) Zie No. 2645.

hactenus liberare negligas, atque, si incommodum non est, rogo propediem, ut facias et me ames ..... XIX Jun. 1641, Offelen.

Hierbij gaat een brief van Wendelinus[1]; wat moet ik hem antwoorden over het Chronicon Samaritanum en over de eclipsen?

2739. Aan C. Barlaeus[2]. (L.B.)*

Mirifice me affecere, vir doctissime, *Veneris Britannices* decor et elegantia, nisi sic mavis, majestas et amor; neque facile dixerim, an unquam hactenus verius te clariusque superaveris. Nonnullas periodos Principibus vili facundia explicui, quâ si quid autoris laudi detractum ivi - neque enim aliter potuit - amori imputabis et fraterno affectui, quibus exprimendis si par essem, nemini vel barbaro ignotus viveres. Postremis versiculis eos quorum interest praecipue devinxisti, neque aptiori voto claudi epithalamium potuit, quam ut ea, quae coelum sociavit, mare ne separet. Indolui serio, cum Heenvlietius nunciavit, sero sibi exemplaria in Angliam allata fuisse, ut pene spes illa decollasse videatur. Opposui me tamen, et viam, nisi fallor, indicavi, quâ tam bonae sementis messem trans mare accersere non adeo sit *δύσκολον*, si quidem amore te prosequitur, quem profitetur, et meritus es altero non inferioris notae carmine[3]. Interea tantillum hoc, quod a Principe meo profectum est, ut ab amicissimo Vicofortio pridem acceperis, boni consule. Si doctiores proceres nacti essemus, ditiores docti fierent. Nunc his utere mecum. - Quid agas rerum, quid mediteris, aut pangas, qui cum Tessela conveniat et rivalibus, quam mox epigrammata nostra cum censuris remissurus sis, scire cupio, et te valere, mi amice, quam athletice, ut ego quidem valeo. In castris ad Gennepam, XIII Cal. Quintil. (= 19 Juni) CIↃIↃCXLI.

Impellendus acriter Heenvlietius per Vicofortium et Borelium[4], ne frigescere hoc ferrum sinat; dabo et ego eandem operam, oblatâ occasione. Hoofdio Vossioque S.P.

2740. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De vijand heeft bij Lottum, dicht bij Venlo, eene brug over de Maas geslagen en trekt op langs dezen oever; onze cavalerie houdt zich gereed. Van daag heeft men eenige granaten in de stad geworpen en men is bezig met eene batterij van zes stukken op te stellen. Achttien soldaten van den vijand, Portugeezen, zijn gevlucht naar Breda en hebben nu een brief geschreven, waarin zij hunne kameraden aanraden, dat voorbeeld te volgen. Graaf Fontaine[5] heeft hen opgeeischt, maar hem is geantwoord, dat zij naar den Haag zijn, om vandaar naar Portugal te worden overgebracht en er *hun* Koning te dienen. Au camp à Offelen, le 20e de Juni 1641, apres soupper.

1) No. 2701.
2) De minuut is in K.A. Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 398.
3) Barlaeus had een gedicht geschreven *In nuptias ..... Iohannis Polyandri à Kerckhoven ..... et Catharinae Wotton* ..... (vgl. *Poem.*, I, blz. 526).
4) Willem Boreel; zie I, blz. 76.
5) Zie I, blz. 276.

2741. Aan Heenvliet[1]. (K.A.)

Il y a de la superogation inutile en ce que vous commencez à me recommander les interests de M. de Noortwyck, vostre beau fils[2]. Vous auriez tort de doubter, que de mon mouvement je ne fusse porté à servir ceux qui vous appartienent, et qui le meritent comme luy. Je souhaitte de passion qu'il plaise à Madame Stanhope[3] s'appliquer la mesme verité, et s'asseurer que je mettray peine à luy en faire veoir des preuves en toutes occasions de mon pouvoir. Je vroudroy sçavoir assez d'Anglois pour luy faire comprendre naïfvement, that besides the reason of her own merits, which are such as her great modesty could not suffer the relation of, there is a most speciall one, why I should make much of her, which one day was the deare and lovely confident of Mylady Stafford[4]. Quelque jour nous aurons loisir de disputer la preference dans les bonnes graces de ceste dame, mais je quitteray ma pretension pour gaigner les sienes propres, s'il y a moyen. Le plus que j'y travailleray sera par les effects de mon tres-humble service, dont je vous prie tous deux de vous asseurer, et de me croire ..... Offelen, 22 de Juin 1641.

2742. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren middag werd bericht, dat 3000 man onder bevel van den gouverneur van Stralen, die in de bosschen van Cleef waren, het kwartier van graaf Hoorne[5] zouden aanvallen, dat graaf Fontaine zou optrekken tegen het kwartier van Z.H. en een derde groep tegen dat van graaf Willem tusschen de Maas en de Niers. Tegen den morgen zijn zij verschenen, maar door onze cavalerie en infanterie verdreven. Ons kanon en onze granaten richten groote verwoestingen aan in het kasteel. De gouverneur Preston[6] heeft vrijgeleide verzocht voor zijne vrouw en dochters, 'S.A. - dit il - pouvant bien juger que les dames ne se plaisoyent point en la musique de ces aubades qu'on leur preparoit'. - Er is veel vijandelijke cavalerie te zien. Au camp à Offelen, le 22e de Juin 1641.

2743. D. de Wilhem[7]. (L.B.)

Zou het niet goed zijn de hulp van den heer Descartes in te roepen bij het geschil tusschen Z.H. en de Rekenkamer? De heer Beaumont[8] heeft mij

1) Kopie van andere hand.
2) Wigbold van der Does († 1669), heer van Noordwijk, werd in 1642 beschreven in de ridderschap van Holland, was in 1660 kolonel, daarna gouverneur van Sluis en in 1668 generaal der artillerie. Hij was gehuwd met Anna van den Kerckhove († 1689).
3) Zie blz. 159.
4) Zie II, blz. 430.
5) Zie blz. 178.
6) Zie II, blz. 80. - Hij was in 1641 gouverneur van het kasteel van Gennep, dat hij den 27sten Juli aan den Prins moest overgeven.
7) Uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, IV, blz. 100.
8) Aernout van Beaumont, raad van den Prins; zie I, blz. 266.

eenige stukken gezonden, die op dat geschil betrekking hebben. ‘Or est il que je trouve une discrepance bien grande entre ce que nos geometres d'aujourdhuy ont fait et depose et ce que s'est fait et determine en l'an 30(?). Voire nos gens d'aujourdhuy ne s'accordent pas mesme, et *sono scogli sotto acqua*. In t'sincken self van de steenen kan bedroch gepleecht syn ..... La declinaison de l'esguille ne peut sauver la discrepance, et sans quelque homme merle et bien experimente et entendu nous ne pourrons sortir hors de ce labyrinthe a nostre honneur. Mon petit advis seroit qu'on le fist examiner ce different devant que de faire d'un proces un affaire d'estat. Son industrie et solide jugement pourroit eventer la mine de nos adversaires, et cela se pourroit faire en cachette avec certaine et fort evidente utilite. Car ses demonstrations vuideront ce different sans doubte’. Kunt gij voor onzen neef Weits iets doen bij Lord Creving[1)]? 22 Juin 1641, a la Haye.

2744. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Van nacht zijn de loopgraven geopend, na van buiten goed versterkt te zijn. Van middag is er veel cavalerie van den vijand verschenen in de buurt van het kwartier van graaf Willem[2)], maar zij is teruggeweken voor kanonschoten. Alle dagen komen er Portugeesche overloopers uit de Spaansche regimenten, die vertellen, dat zelfs kapiteins dat voorbeeld willen volgen, ‘et Don Antonio[3)] se rejouït infiniment de ces visites. C'est le meilleur enfant de la terre, et qui tesmoigne veritablement ne sçavoir que c'est de craindre’. - De graaf van Styrum heeft bevel Prins Willem eenige compagnieën cavalerie te gemoet te zenden, maar wij moeten eerst weten, waar hij is. Die van Gennep hebben een kleinen brander naar onze brug laten drijven, maar zonder succes. - Van Prins Willem komt bericht, dat hij te Nymegen is. Au camp à Offelen, ce 24e de Juin 1641.

2745. Aan E. de Franchemont[4)]. (K.A.)

Ayant eu cognoissance comme le Sieur Dorlot[5)] avoit en main du bien de feu Monsieur du Buat[6)] la somme de 2000 florins, et demeuroit redevable de pareille somme à ses heritiers, je l'ay prié et pressé de se vouloir desaisir

1) Nl. Lord Craven; zie II, blz. 485.
2) Zie I, blz. 334.
3) Zeker Don Antonio de Sousa d' Tavarez, secretaris van den gezant van Portugal.
4) Kopie van andere hand.
   Etienne de Franchemont († 1649) komt in 1634 en latere jaren voor als commissaris der Fransche troepen; hij had den titel van ‘secrétaire du Roi’. Franchemont was executeur van het testament van Buat Sr.
5) Godefroi de Dorlot was luitenant der compagnie van Buat en deed 27 Nov. 1641 den eed als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
6) Zie II, blz. 281.

de ces deniers en payement des 4000 florins que ledit Sieur du Buat avoit laissez par testament à Madamoiselle van Dorp[1]. A quoy ayant condescendu, il m'a representé comme vous auriez en main la promesse par laquelle il advouë ladite debte de 2000 florins, à raison des armes de la compagnie. Mais je luy ay fait comprendre qu'il avoit tort de doubter, que vous ne luy rendissiez promptement ladite promesse, dès qu'auriez advis du plein payement de l'argent, et de surabondant toutefois vous en ay voulu advertir et prier par cettes, à ce que la promptitude dont ce gentilhomme m'a voulu obliger, en consideration mesme de l'honneur du defunct, qu'il a tousjours servi d'affection, ne luy tourne à prejudice ou inquietude. C'est de quoy je me repose en vostre discretion naturelle, et à temps[2] vous prie de m'employer aux occasions de vostre service, où je vous donneray subject de croire que je suis ..... Au camp à Offelen, le 24e de Juin 1641.

2746. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Prins Willem is met groote vreugde in het leger ontvangen; de heer d'Hauterives[3] heeft hem hier alles laten kijken. - Er wordt bericht, dat het vijandelijk leger naar Venlo marcheert, en graaf Willem had reeds een einde gemaakt aan het versterken van zijn kwartier aan dien kant, maar kreeg tegenbevel. En van avond hoorden wij, dat de vijand nog bij Beek en Maeshees is. - ‘J'ay mis en main trois ou quatre lettres à Monseigneur le Prince Guillaume, que je pense qu'il depeschera demain pour Angleterre par le jeusne ambassedeur que V.A. sçait’. Au camp à Offelen, le 25e de Juin 1641.

2747. Aan J. van Beverwijck. (K.A.)

Waarom hebt gij mij uwe beide boeken, van welke het eene over Dordrecht handelt, niet eerder toegezonden[4]? Wat voor dingen heeft Salmasius u al niet voor de voeten geworpen! Hij moet en zal altijd in alles de eerste zijn; maar juist daardoor zegt hij telkens onjuiste dingen en moet dikwijls veeren laten. Gij hebt het aphorisme zeer scherpzinnig uitgelegd, al *kan* men er iets anders uit lezen. De andere tegenstanders blijven echter goede vrienden en vallen niet op zulk eene wijze aan. Ad Gennepam[5], 25 Junij 1641.

Deze brief moet uwe studeerkamer niet verlaten.

1) Waarschijnlijk Maria Charlotte van Dorp; zie II, blz. 382.
2) Er staat: *tant*
3) Zie I, blz. 295.
4) Nl. *Het begin van Hollandt in Dordrecht*, Dordrecht, 1640. - Zie over het andere, No. 2708.
5) Boven de minuut staat: Offelen.

2748. J. van Foreest[1]. (L.B.)

Hoewel gij druk bezig zijt met het belegeren van Gennep, kom ik u toch lastig vallen. Wilt gij het hierbij gaande bruiloftsgedicht[2] aan Prins Willem overhandigen? Het is wel wat laat er voor, maar Elsevier heeft erg getalmd met het drukken. Hagae Comitis, VII° Calend. Quintilis (= 25 Juni) CIↃIↃCXLI.

2749. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De vijand is nu gekampeerd bij Wel, waar twee bruggen over de Maas zijn. Vijandelijke soldaten, die zich overgeven, vertellen, dat Ayre[3] genomen is, dat de Spanjaarden 3 à 4000 man in een slag hebben verloren en dat generaal Beck[4] gedood is. Wij moeten wachten op nadere berichten van Euskercken[5]. De nieuwe loopgraaf bij het kasteel is nog maar 2 à 300 schreden verwijderd van de contrescarp. De belegerden schieten dikwijls en doen vele kleine uitvallen. Z.H. is wel eens moe van het loopen door het mulle zand. Au camp à Offelen, le 26e de Juin 1641.

2750. J.W. Sohnius[6]. (L.B.)

Ik weet, dat ik op de ergste wijze bij Z.H. belasterd ben en dat niemand voor mij in de bres wil springen. Toch bezweer ik u, dat ik volkomen onschuldig ben aan alles, wat men mij ten laste legt. Ja, ik heb wel eens een haastig woord gesproken, maar dat is ook alles, en daarvoor heb ik voldoende geboet, doordat men mij mijn ambt afgenomen en mij verbannen heeft, zoodat ik leef ver van mijne familie en van mijne goederen. Moge Z.H. mij vergiffenis schenken en moogt gij mij helpen, om die te verwerven. De N.[7] en Frise Orientale, ce 26 de Juin 1641.

Geef brenger dezes een enkel woord van troost mee.

2751. J. van Beverwyck. (L.B.)

Hoc ipso momento, quo gratissimae tuae[8] mihi traduntur, calamum in manus sumo, ut videas, veram me nuper attulisse caussam dilatae scriptionis, expectationem scilicet responsionis ad Cl. Salmasium, quem et ego non quieturum ex ingenio eius tecum auguror. Si pergit, ut coepit, me volente faciet;

1) Zie I, blz. 330.
2) Nl. *Hymen Auriacus*, *sive Gratulatio*, *ad Celsiss. Principem Guilielmum ..... super nuptiis*, *cum Seren. Principe*, *Maria ..... celebratis*, *Ioannis Foresti*, Leiden, 1641.
3) De stad werd eerst 26 Juli door de La Meilleraye genomen.
4) Zie II, blz. 461.
5) Zie I, blz. 421.
6) Zie II, blz. 519.
7) Waarschijnlijk Norden.
8) No. 2747.

si mutat manum, sequar eodem pede. Nou mecum egit, ut cum alijs, quos nominas, nec fortassis, si potest, aget. Ille vulgarem et receptam hactenus interpretationem defendit, ego novam et meam, quam tamen et Graeca lingua probat, et res ipsa confirmat. Qui mihi author controversiae, Plempius[1], post lectam exercitationem, se sua mutata in meam transire scribit. Nec aliter posse mihi videtur, qui in praxi medica satis versatus. Caeterum, quod ad ea, quae vernaculo sermone conscripsi, vel potius currente proelo effudi, nollem quid inaudijsses; non enim digna oculos subire tam accuratos. Quia tamen nunc excusare me possum iussu tuo, facile veniam mihi impetraturum spero impudenti audaciae. Utinam meliora offerre potuissen placando subinfensum, sed vel hic, si satis mihi nota generosi animi comitas, placabilem ..... Dordrechti, V Kal. Quintil. (= 27 Juni) CIↃIↃCXLI.

2752. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De berichten, dat de vijand tegen ons op zou rukken, worden niet bevestigd. Wel wordt gezegd, dat, na het verlies van Arien[2], de markies de Velade den Kardinaal Infant gaat versterken tegen de Franschen, daar geheel Vlaanderen voor hen open ligt. Van Euskercken hoorden wij nog niets. - Hier gaat alles goed en het werk van de loopgraven gaat goed vooruit. Gisteren werd uit het kasteel een uitval gedaan, waarbij de kwartiermeester van Morgan[3], Nicolai[4], een veel belovende jonge man, die vroeger page van den heer Wyts[5] is geweest, gedood werd. - De cavalerie is den geheelen nacht op de been geweest, omdat er bericht was, dat de vijand zich weer ophield in de bosschen van Kleef. Au camp à Offelen, le 28e de Juin 1641.

2753. D. de Wilhem. (L.B.)

..... De weerlegging van het boek van Petavius[6] door den heer Saumaise[7] wordt gedrukt ..... 28 de Juin 1641, de la Haye.

2754. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. was gisteren en heden al heel vroeg in de loopgraven. De vijand heeft zich verschanst op een half uur afstand van de Maas. Dagelijks komen er vele overloopers, die klagen over de armoede en den honger, die in het leger worden geleden. Op hunne versterkingen hebben zij kanonnen opgesteld,

1) Zie II, blz. 352.
2) = Ayre?
3) Zie II, blz. 82.
4) Johan Nicolaey komt in 1640 voor als kwartiermeester. (Meded. van den Heer Wakker.)
5) Zie I, blz. 199.
6) Denis Petau (1583-1652) was Jezuïet en professor in de godgeleerdheid te Parijs.
7) Nl. de *Dissertatio de Episcopis et Presbyteris*, *contra D. Petavium*, Leiden, 1641. Salmasius gaf dat boek uit onder den naam Wallo Messalinus.

wat meer wijst op verdedigen dan op aanvallen. - In de brieven uit Frankrijk wordt niets gemeld over den aanval, dien de Kardinaal Infant zou hebben gedaan op het kamp van Arien. Daarentegen moet de markies de Gesvres[1] een konvooi van 1500 wagens in het gezicht van den vijand naar het kamp gevoerd hebben. De gouverneur van Arras heeft, zegt men, nog eene plaats ingenomen. Au camp à Offelen, le 29e de Juin 1641.

2755. E. de Franchemont[2].

J'ay receu celle qu'il vous a pleu me faire l'honneur de m'escrire sur le subject de Madamoiselle Dorp, laquelle je voudrois pouvoir servir. Je le ferois de tres bon coeur. Ce fut moy qui parla a Monsieur du Buat, affin qu'il eust souvenance d'elle par l'affection qu'il luy portoit. Il me dit que s'estoit son intention. Et qu'il avoit les pierreries de feu Madame du Buat[3] qu'il luy lairroit par testament. Il a depuis changé d'advis, luy laissant les 4000 ℔ contenus audit testament. Vous scaurez, Monsieur, que je suis importune de payer les debtes deues par le defunct a des personnes qui m'ont reproche que j'avois leur argent en mon service. J'ai este contrainct de leur monstrer une obligation que Monsieur Dorlot m'a passee, et de son mouvement, par devant notaire, de la somme de 2000 ℔ que je pretendz delivrer a ces gens la. Et si j'en usois autrement, ilz me feroient actionner pour les payer, ce que je vous prie qui me serve d'excuse, vous protestant que je m'estime malheureux de ce que je ne puis satisfaire a l'unique chose que vous avez desire de moy, que j'ay tous les regretz du monde de ne la pouvoir effectuer. Vous supliant de croire que, si je vous pouvois rendre service en cecy et le puis en toute autre occasion, ce me sera une joye de vous pouvoir tesmoigner de quelle affection je m'y employeray ..... Ce dernier de Juin 1641.

2756. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De bevelhebber van Calcar bericht, dat Dorsten niet door de keizerlijken belegerd wordt, zooals hij vroeger had meegedeeld. Z.H. heeft heden gegeten bij den Franschen gezant[4]. Au camp à Offelen, le 30e de Juin 1641.

2757. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De vijand is naar Venlo teruggetrokken. Nog steeds komen zich vele Portugeezen overgeven. Onze loopgraven zijn dicht bij de contrescarp en morgen

1) Zie I, blz. 398.
2) Zie No. 2745.
3) Zij heette Esther de Flins.
4) Nl. Matthie Coignet de la Thuillerie, graaf van Courson (1594-1653), die in 1630 Fransch gezant te Venetië werd en in 1640 hier te lande, waar hij tot 1648 bleef.

begint men met het afvuren van geschut. - Brieven uit Londen, die Z.H. heden ontving, melden, dat de Koningin Moeder[1] spoedig zal vertrekken. De heer Craven[2] meldt ook, dat de bisschoppen in het Hoogerhuis zullen blijven, en dat het Huis der Gemeenten de zaak der zoogenaamde samenzwering nauwkeurig zal onderzoeken. In Schotland moet eene partij tegen het Covenant gevormd worden; de graven Montrose[3] en Traquaire[4] zijn gevangen genomen. - Z.H. gaat tegenwoordig vroeg naar bed, maar is 's morgens om 4 of 5 uur al in de loopgraven. - De jonge Engelsche Prinses zit voor den schilder. Van avond werd aan den heer Desloges[5] de dood bericht van zijne moeder, ‘que j'ay subject de regretter, pour avoir esté souvent honoré de ses belles lettres’. Au camp à Offelen, le 2e de Juillet 1641.

2758. Aan J. van Foreest[6]. (K.A.) Lat.

Uw gedicht heb ik aan de beide Prinsen overhandigd; de vader bedankt u hartelijk, ook namens zijn zoon. Hierbij bied ik u mijn werkje over het orgel aan; ik heb tot nu toe schandelijk vergeten, u een exemplaar te zenden. Gaarne wil ik er uw oordeel over hooren. Offelen, 3 Julij 1641.

2759. A. van Hilten[7]. (H.A.)

De weduwe van den commies Hendrik van der Mijll[8], broeder van wijlen den heer secretaris van der Mijll[9], deelt mij mee, dat haar man den staat ongeveer 28 jaren gediend heeft als commies van de ammunitie, eerst te Gulik en daarna te Rees, dat hare zoons Engelbert en Jan daar ook bekwaam toe zijn, dat beiden sedert den dood van hun vader dienen als soldaat, dat zij zelve het armoedig heeft en gaarne zou zien, dat één harer beide zoons bevorderd werd tot commies, b.v. wanneer Gennep in onze handen komt. Wilt gij hierin helpen? A Utrecht, le 23e de Juing 1641, st. vet[10].

1) Maria de Medicis, die geruimen tijd in Engeland bij hare dochter, Koningin Henriette Marie, vertoefd had.
2) Zie II, blz. 485.
3) James Graham, markies van Montrose (1612-1650), was eerst tegen den Koning, maar koos in 1641 zijne partij en werd één der beste zijner generaals in den burgeroorlog. In 1646 vluchtte hij naar Frankrijk. In 1650 met, eene expeditie teruggekeerd, werd hij gevangen genomen en opgehangen.
4) Sir John Steward, graaf van Traquair († 1659), was sedert 1636 ‘lord high treasurer’ van Schotland.
5) Zie I, blz. 462.
6) Zie No. 2748.
7) No 2759 a-c. Brieven van 30 Jan., 27 Juli en 13 Nov. (alle H.A.) zijn geheel onbelangrijk.
8) Hendrik van der Myl komt in 1619 voor als commies der ammunitie. (Meded. van den Heer Wakker.) Hij was getrouwd met Maria van Dalen.
9) Adriaen van der Myl was secretaris geweest van Prins Maurits.
10) Dus 3 Juli n. st.

2760. Cornelia Duyck[1]. (L.B.)

Mijn zoon de vaandrig[2] is uit Engeland terug en zou nu gaarne weer bij de garde dienen. Hage, desen 3 Julius 1641.

2761. Aan C. Barlaeus. (K.A.)

Adducor multis et non levis momenti causis, excudenda Elzevirijs tradere quae ad Diatriben de Organis rescripsere non pauci ab ecclesia atque academia viri pij, prudentes, eruditi[3]. Inter quos cum emineas, vir amplissime, et in epistolam, quam vides[4], plane genio tuo dignam conjeceris, pro familiaritate commercij nostri, quae fortasse, contentus paucis et cordatis lectoribus, cuique de vulgo inspecta nolis, audeo a te petere, ut hunc denuo laborem suscipias atque, ut consulti solent, solum *τὰ πρὸς ἔπος* per epistolam recusam caeterisque addendam respondeas. Crambe erit haec bis cocta. Sed qui de amore primum tuo securus in conscribendo epistolio mirabilem illam facultatem tuam et facilitatem novi, citra multum pudoris quod vides posco. Quod si ad hoc idem officij compellere possis collegam Vossium, hactenus negligentem nomen istud exsolvere[5] - cuius culpae graves poenas inter pocula nuper Hagae dedit - duplici me beneficio devinxeris. Iam nunc praecessit tertium, quod animare Constantinum meum volueris per epistolam, quâ - vide judicium puelli - agnoscere se scribit, dissimulasse te pro humanitate tua prosodiae vitia in quae impegerat, magis quam non observasse, quod omnino nequiebas. Subjungit porro his ipsis verbis: ‘Doleo equidem ex animo, deprehendisse te vitia prosodica, quae alia agenti exciderunt. Bruno[6] aliquoties voluit, ut sibi ostenderem, priusquam tibi Barlaeove mitterem; ego tamen semper ei occinui, malle me vitij unius aut alterius pigeret, quam non meritae laudis puderet’. Vides, quam vere pater sim, qui et exscribere filiorum balbutiem sustineo, et alteri legendam praebere. Enimvero et tu pater es, et eandem insaniam cum fortassis olim insaniveris, facilius hodie condonas. Facio autem rem longe mihi gratissimam, quod alloquio monitisque virilibus et illustribus, item exemplis tuis infantiam illam digneris. Proinde quando supputare beneficia coepimus, rogo nunc, ut quartum istud ac postremum addas, ut lectâ nimirum oratiunculâ, quam secundus natu Christianulus in contrariam sententiam scripsit, ei quoque blando epistolio significare velis, quid hoc primo rei oratoriae experimento videatur meruisse. Meruit sane, paterno judicio, non vulgarem laudem, et si fidem ego, plane mirabilis hic puellus est, per hoc aetatis tam exquisitam Latinae linguae et historiae, arith-

1) No. 2760 a. Een brief van 28 Dec. (L.B.) bevat eene dankbetuiging voor de bewezen hulp. Cornelia Duyck, geb. Duyck, was de echtgenoote van Johan D., heer van Oudkarspel.
2) Adriaen Duyck, in 1650 in Frankrijk gestorven.
3) Huygens heeft dan ook uitgegeven *Responsa prudentum ad autorem dissertationis de organo in Eccles. confoed. Belgii. Ordine quo missa fuere*, Lugd. Bat., 1641.
4) No. 2657.
5) Zie No. 2638.
6) Hendrik Bruno; zie II, blz. 452.

meticae, denique musicae, geographiae, graphices peritiam adeptus, ut in multis fratrem cum antevertat, insigni et maternâ prorsus modestiâ omnibus amet cedere. Exercitandum itaque hoc ingenium, et subdendum calcar est, cuius rei fastidium meâ caussâ ut suscipias, iterum iterumque rogo. Quatuor sic mares educo, ut vix operâ tuâ caream; sed partiemur molestiam, neque omni te quadrigâ simul obruam. Succrescet horum adolescentiae aliorum infantia, cumque primos emancipaveris, postremi sensim adoptari postulabunt. Vide quo abierim; plane statueram tribus verbis a te petere, quod de Organo monui. Concede, obsecro, petenti, et has chartulas item cum priori epistola tua remitte. Nihil enim ab illa manu prodit, quod non religiose ac acute penes me inter *κειμήλια* condatur. Tandem vale. Scribo inter tubas ac tormenta, castrensi, ut vides, facundiâ, neque librorum ope, uti par sit ad vos, qui libri estis, suffultâ. In castris ad Gennepam[1)], III Jul. 1641.

2762. Claude Rivet de Montdevis[2)]. (L.B.)

Terwijl mijn vader in Engeland was, heeft mijne stiefmoeder[3)] zich op zulk eene wijze met mijne zaken bemoeid, dat ik niet langer op goeden voet sta met hem en dat Z.H. een geheel verkeerd denkbeeld van mij heeft opgevat, nl. dat ik verzocht zou hebben, dit jaar te Buren te blijven en niet aan den veldtocht deel te nemen. Ik hoop, dat gij wilt helpen, om dit misverstand weg te nemen. A Amsterdam, le 4 Juillet 1641.

..... ‘Je vous suplie aussi de sçavoir de Son Altesse, s'il luy plaist que je porte la carte en perspective de sa maison de Bueren que j'ay achevée, ou si je la porteray au peintre a Honslaerdik pour la peindre avec les autres. Cette perspective est trouvée plus belle par ceux qui s'y cognoissent; au moins la maison paroist plus belle’ .....

2763. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De vijand is in de buurt van Roermond. Twee dagen achtereen hebben de belegerden geen schot gelost, maar heden zijn zij weer begonnen te vuren ‘par des ouvertures qu'ils ont prestes en dedans leur terre, et qu'ils percent

1) Boven de minuut staat: Offelen.
2) Uitgegeven door E. Prarond, *Claude Rivet de Mont Devis*, Paris, 1886, blz. 11.
Claude Rivet de Mont Devis - men weet niet, hoe hij aan dat toevoegsel is gekomen - was één der vier zoons van André Rivet en van zijne eerste vrouw, Susanne Oiseau. Hij legde zich toe op mathematica en geographie, maar schijnt in zijne jeugd nog al wild te zijn geweest; Frederik Hendrik wilde hem althans in 1633 niet in het leger toelaten als ingenieur (zie I, No. 784). Hij schijnt toen naar Frankrijk te zijn gegaan, noemde zich ‘géographe du Roi’ en heeft in Holland vier prenten uitgegeven van Abbeville. Rivet schijnt later eene betrekking aan het hof van Frederik Hendrik en Willem II te hebben bekleed. Hij was gehuwd met Geertruida Burgersdijk, eene dochter van den Leidschen professor Frans B., en is op 43-jarigen leeftijd gestorven.
3) Nl. Marie du Moulin, André Rivet's tweede vrouw.

soudainement, vers où ils s'advisent d'en faire le plus grand mal. D'un costé on est contre leur premier fossé, qui n'est pas large, mais creux, et a peu d'eau; pourquoy on y descend par une mine, qui aboutira à la haulteur d'un pied au dessùs de l'eau, de mesme qu'on fut obligé de faire au grand fossé secq de Maestricht; hors de ceste ouverture on remplira ledit fossé de fascines, aveq perte de beaucoup moins de gens, qu'on ne feroit, s'il falloit faire travailler à descouvert. Cependant le canon foudroye tousjours les defenses, et jouë quasi en salve de mousquetades. Pour les outrer jusqu'au bout, S.A. faict encore venir demain quatre demy canons de Grave, qu'on leur plantera au nez de proche à proche'. - De berichten over Ayre[1] loopen zeer uiteen. Uit Brussel wordt gemeld, dat de hertog van Lotharingen zich zou vereenigen met de prinsen te Sedan. - De heer Van Gonne[2], sergeant-majoor van den heer d'Hauterive[3], werd gisteren in de loopgraven doodgeschoten. De heer van Brederode is van morgen hier gekomen. Au camp à Offelen, le 5e de Juillet 1641.

2764. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Van nacht, terwijl de heer de Maisonneufve[4] de wacht had in de loopgraven, hebben de belegerden, door eene sluis van de Niers te openen, de takkebosschen, waarmede de eerste gracht al gevuld was, laten wegspoelen. Au camp à Offelen, le 6e de Juillet 1641.

2765. Aan D. de Wilhem. (K.A.) Lat.

De heer Streso[5] wil dus de vriendschap hernieuwen door mij eenige preeken op te dragen, o.a. die over het orgel. Ik acht hem hoog en heb niets tegen het weer aanknoopen van dien band. Maar hij heeft zich in de preek over het orgel uitgelaten op eene wijze, die niet alleen voor mij, maar voor velen beleedigend was, en dat in eene quaestie, die voor vele gemeenten in ons land geene quaestie meer is en door vele zijner ambtgenooten gerekend wordt tot de onverschillige zaken. Natuurlijk heeft hij het recht zijn oordeel over de zaak te zeggen, maar hij moest dat niet doen met scheldwoorden, waardoor hij velen beleedigd heeft. Blijkbaar heeft hij zich door zijn hartstocht laten meesleepen, toen hij zijne rede uitsprak. En nu hij mij beleedigd heeft, kan hij die preek niet aan mij opdragen, zonder in de voorrede op de zaak terug te komen; hij kan toch niet van mij verwachten, dat ik mij, thans in geschrifte, nog eens weer rustig laat aanvallen. Nog eens, hij kan zijn oordeel zeggen, maar moet dat doen zonder schelden. Ik heb mijn boekje geschreven

1) Zie blz. 183.
2) Le Sieur de Gonne was in 1632 kapitein en in 1640 sergeant-majoor. (Meded. van den heer Wakker.)
3) Zie I, blz. 295.
4) Zie II, blz. 278.
5) Predikant in den Haag; zie II, blz. 267.

uit volle overtuiging en denk nog aan de indrukwekkende muziek van den jongen Claudin voor twaalf der Psalmen[1]. Maar sommige menschen, als Streso en Voetius, hebben nu eens geen gevoel voor muziek; met hen kan men daarover evenmin redeneeren als met een blinde over de kleuren. Offelen, 6 Julij 1641.

2766. Aan L. Potier, markies de Gesvre[2]. (K.A.)

J'ay esté bien ayse de l'occasion de vous rendre encor quelque petit service que m'a offerte Monsieur d'Estrade[3]. Je le suis encor plus de celle qu'il me donne de vous asseurer par ces lignes que je m'employeray aveq mesme zele à tout ce qui regardera vostre service et contentement, quoyqu'une longue attente dont vous me chastiez sur un subject qui ne vous est pas impossible[4], me fasse doubter, si je doibs encor presumer de posseder en voz bonnes graces la part que m'y avez ottroyée autrefois. Je n'ay qu'un frere au monde, pour vous en pouvoir importuner, mesmes ne le feray. de cestuy-cy que ceste derniere fois. Vous en userez comme il vous plaira, et en tout evenement ne me trouverez jamais autre ..... Au camp devant Gennep, le 7e de Juillet 1641.

2767. J. Van Foreest[5]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor uwe welwillendheid en voor al uwe moeite. Gij hebt mij eene dankbetuiging bezorgd van de beide Prinsen, waarop ik volstrekt niet gerekend had. Ik verwacht uw werk over het orgel van den heer de Wilhem. Aan uw verzoek, om de zaak krachtig aan te pakken, zal ik zeker voldoen. Hierbij gaat een versje op orgels[6]. Hagae Comitis, ipsis Nonis Quintilis (= 7 Juli) CIↃIↃCXLI.

2768. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. heeft brieven uit Hildesheim gelezen, waarin bericht wordt, dat het Beiersche leger daar eene groote nederlaag heeft geleden[7]. - 'Ceux de Gennep ont rompu ceste nuict à coups de hache le pont que desjà nous avions mis sur leur fossé. On y va travailler d'une autre sorte, et seconder ce travail de bons et avantageux logemens de mousquetterie'. Au camp à Offelen, le 7e de Juillet 1641.

1) Claude de Sermisy (1490?-1562), ook Claudin genoemd, leefde te Parijs, volgde Frans I op zijne reizen en werd 'sous-maître de la chapelle du Roi' en kanunnik. Hij heeft veel gecomponeerd, vooral motetten en missen.
2) Kopie van andere hand. - Zie I, blz. 398.
3) Vgl. II, blz. 358.
4) Zie II, No. 2077.
5) No. 2767 a. Met een briefje van 8 Juli (L.B.) zond hij nog een versje. Zie No. 2758.
6) Het is onder den brief geschreven.
7) Die Duitsche brieven zijn in den brief aan de Prinses overgenomen.

2769. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Een overlooper, die ter dood veroordeeld was, omdat hij zich er over beklaagd had, dat de soldaten geen geld ontvingen, bericht, dat er nog 1500 soldaten in de stad zijn, dat ons geschut heel veel kwaad doet, de gouverneur met andere officieren en dames bijna voortdurend in eene kazemat zit en dat de stad het nog maar zes of acht dagen kan houden, maar dat al hunne buitenwerken ondermijnd zijn en zij deze zullen laten springen. - 'Aussi sommes nous si proches, qu'il ne leur reste gueres plus que ceste miserable sorte de defense. Ceste nuict que M. Gleser[1] commande aux approches de deçà, e'est à dire du costé de Middelaer, on espere de passer le pont, qui a esté traversé tant de fois. De l'autre costé, où est M. Kirpatrick[2], il n'y a plus qu'une verge ou deux de terre ferme entre les deux pointes enemies, et est à croire, que la place sera prinse de ce costé là'. - Euskercken schrijft, dat de Kardinaal Infant in het geheel geen aanval gedaan heeft op het kamp bij Ayre, maar dat hij teruggetrokken is en dat er toen eene hevige schermutseling heeft plaats gehad. - Van avond heeft Prins Willem eenige granaten laten werpen, 'par ordre de S.A., pour la maistresse, en presence de Monsr Murray[3]'. Au camp à Offelen, le 8e de Juillet.

2770. C. Barlaeus[4]. (L.B.) aant.

Cum aquae in euripos et cataractos magno impetu irruunt, sisti eas hinc inde obiectis valvis portisque necesse est, ne mole sua obruant vicinas terras. Mihi tanta rerum scribendarum moles incumbit, ut punctis mille et commatibus et parenthesibus singultientibus - vocem tuam agnosce - opus sit, ut scribenda determinem et suo singula ordine efferam. Ex quo Hagâ cum Principe abivisti, ego individuum vagum fui, modo Poelgeestam, modo in Bamestrae agrum, modo Muydam, mox Beverovicum et Alcmariam abreptus. Ubique inter meos tuos quoque amicos repperi, quibus benevolentiae tuae et comitatis characterem impressisti; quam ob causam meminisse tui amant, sive sicci seria agant, sive adspersi Libero Saliaribus dapibus ornent deorum pulvinaria. Poelgeestae apud cognatum tuum D. Schonckium[5] censum inivimus tuarum virtutum; verum hoc unum in vitio posuimus, quod cum omnes devincias tibi, argumentum invideas et bonas occasiones demerendi te. Debere tibi nos mavis, quam debere nobis, et corporibus dijsque coelestibus similis inferioribus te tuaque donas, at accipere quicquam a sublunari mundo nescis. Bamestra Riccios[6], Ossios[7], Ranstios[8] mihi obvios cum

1) Zie II, blz. 97.
2) John Kirckpatrick werd in 1631 kapitein, in 1638 sergeant-majoor, in 1639 luitenantkolonel en nog in hetzelfde jaar kolonel. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) William Murray (1600?-1651) was opgevoed met Karel I, in wiens gunst hij zich verheugde. Hij kwam hier met eene geheime opdracht.
4) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 841.
5) Zie I, blz. 411.
6) Frederik Riccen was kastelein en hoofdofficier van Purmerend en baljuw van de Beemster. en de Wormer. Barlaeus heeft een gedicht aan hem gericht (vgl. *Poem.*, II, blz. 231).
7) Dirck van Os was dijkgraaf van de Beemster. Hij was gehuwd met Helena van Oertel.
8) Er waren verschillende heeren Ranst, allen groote kooplieden te Amsterdam.

pilentis et quadrigis obiecit, quibus regaliter vectus accessi Tesselam, cui epistolae tuae partem praelegi, quae de rivalibus agit[1].

Illa suos prudens mecum suspendit amores,
Et solum Veneris nomen, siccosque poetas
Sicca colit. neque tota gelu. blandissima posset
Basiolis et versiculis matrona resolvi.

Ab eius facundia est carmen hoc, quod mitto, inscriptum albo nobilissimae virginis Traiectinae Ogel[2]. Beverowici apud D. Paulum de Willem[3] te totum Parisinis uvis immersimus, et ibidem in praedio Coymannorum[4] asparagos non una tibi paropside sacravimus, optavimusque omnes, ut quam cito illi crescunt, tam cito te incolumem videamus et victorem Auriacum. Quod interpretem te praebueris *Veneris* meae *Britannicae* apud celsissimum Principem[5], est quod tibi aeternum debeam; gratiores sunt aulicis chirothecae, quibus iridis pulverem adspersit artifex; gratiores quoque fuere versus mei, quibus tu scholijs tuis, velut myrothecio, fragrantiam addidisti. Cogita, mi Hugeni, grandi te munere functum, cum ista ludicra interpretaris. Est quippe inter deos Ἑρμῆς, interpres Divùm. Impetrasti pro me triadem centenariam, quam a quaestore accepi per D. Vicofortium. Vivat Princeps in Musarum solatium, et *μέγα πένθος* Ἰβήρου. Vivas et tu, qui Celsitudines facundia tua et exaggerationibus argento emungis, in amicorum gratiam. Poemata in Angliam transmissa, quia tardius eo venisse creduntur, exhibita Regi non sunt. Scripsi ad Ill. Legatum D. Joachimi petijque, ut dignetur ea offerre, ubi tempestivum iudicabit. Nobilissimus Vicofortius in Hagiensi agro habitat, in praedio quaestoris Hoefijser[6]. Ego tanto amico et adstite(?) orbatus erro, velut viduatus compare turtur, et Pylade Orestes. Commutavi jampridem cum filio tuo Constantino epistolas et versus. Obijt Traiecti ad Rhenum pictor celebris Jacobus de Gheijn[7], et Van der Burchium[8] nostrum perditum ivit legato octo mille florenorum; gaudet simili beneficio soror vidua, exactissimae matronae exemplar. Iam hic est et risus mihi materiam facetissimus ille subministrat. Scripsit jampridem D. Stella[9] ad D. Vicofortium, Cardinalem Richelium unice optare, ut versibus meis dici posset. Hoc te solum scire volo. Est is Stella in flagranti apud Richelium gratia et mihi addictissimus, nuper legatione functus apud Brisacenses, nunc ad Helvetios missus, aut mittendus. Ego, ne videar deesse votis tam clari ducis, meditor panegyrin de eius laudibus. Redcunt ad te epigrammata tua doctissima et acutissima[10], quae gradibus iterum distinxi, ut qualitates primas solent physici. Si malus fui censor, expecto, ut mihi accidat, quod Tiresiae aut Marsyae. De nova poematum tuorum editione velim serio cogites, praesertim epigrammatum, quibus salivam moves omnibus, adde et splenem ..... Amstelod., IX Jul. CIↃIↃCXLI.

1) Zie No. 2739.
2) Trajectina Joanna Ogle was eene dochter van Sir John Ogle (1568-1640), die lange jaren onder Francis Vere in de Nederlanden heeft gediend en van 1610 tot 1618 gouverneur van Utrecht is geweest, en van Elizabeth de Vries. Trajectina Joanna is in Aug. 1643 gestorven.
3) Zie II, blz. 112.
4) Verschillende heeren Coymans waren groote kooplieden te Amsterdam. Eén van hen, Balthasar (1589-1657), had eene buitenplaats onder Velsen, evenals zijn broer Jeronimus (1598-1654), die hoofdingeland van de Beemster is geweest.
5) Zie No. 2739.
6) Zie II, blz. 400.
7) Zie I, blz. 16. Huygens schreef 24 Juni het vers *Epitaphium Jacobi Geinij F.* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 160).
8) Zie I, blz. 174.
9) Barlaeus kende Tileman Stella, baron de Morimont, persoonlijk (vgl. *Epist.*, blz. 859).
10) Zie No. 2671.

Muydae ludi circenses exhibiti sunt. In eos sic lusi ad Satrapam *ἄδηλος*:

Dum tuas intentas, in circum dirigit hastas, caet[11].

Daar juist krijg ik uw brief[12]. Wat is die ‘dissertatiuncula’ van uw kleinen Christiaan goed!

11) Zie het 6-regelige versje, *Ad Satrapam Muydensem*, in *Hooft's Brieven*, IV, blz. 18, Noot.
12) No. 2761.

2771. Aan E. de Franchemont[1]. (K.A.)

Je ne sçaurois vous dissimuler d'avoir trouvé assez estrange la responce qu'il vous a pleu me faire sur un subject qui n'en meriteroit point la peine. Il est question d'accomplir la derniere volonté de fen M. du Buat. C'est de quoy M. Dorlot s'est acquitté en partie de son costé, en commençant par une des plus honorables debtes du testament; et ce, j'avouë, à mon instance, qui jugeant que Mad.[le] Dorp avoit à faire à des estrangers qui pourroyent trainer l'execution de cest article, trouvay à propos de luy procurer, si je pouvois, des plus prompts deniers de la maison mortuaire. En cela j'auroy faict une injustice - dont, peut estre, je ne porte point la reputation - si j'eusse sçeu que, cest argent fourni, les creanciers de ce païs fussent demeurez courts d'un denier de leurs presensions, car je n'ignore non plus que vous, Monsieur, la preference qu'a le creancier sur le legataire, bien entendu, en necessité, et où il est question de perte ou derobais, mais, apres avoir esté bien informé qu'en ces Provinces mesmes il en restoit prou, pour satisfaire à ce peu de debtes que le deffunct a laissé, j'ay creu qu'il n'y avoit aucun mal, que ce payement passast devant d'autres de moindre somme et consideration; au contraire, que c'estoit se conformer le plus près aux bonnes et honorables intentions du testateur, qui de son vivant n'en eust pas voulu user autrement, et peut estre, Monsieur, s'il en pourroit avoir cognoissance, seroit bien estonné de veoir avilir ainsi ses dispositions par ceux qui les debvoyent executer aveq lustre, et ne leur en sçauroit non plus de gré que moy, qui veritablement commence à m'appercevoir par ce procedé que l'advis a esté bon, de penser à la saisie du premier argent, veu qu'à tout considerer, il semble qu'on butte ou à eluder ceste demoiselle, ou à l'envoyer cercher au loing ce qui luy est deu sans dispute. Qu'ainsi ne soit, à quoy sert il de chicaner sur l'ordre des payements de si peu de parties, en un heritage où il y en a tant et plus pour payer tout le monde? Vous nous parlez de l'importunité de quelques petites gens. Est-ce pas se mocquer? Je vous prie de balancer aveq cela la consideration des interessez de l'autre costé et de ceux qui s'y entremettent sans prejudice de qui que ce soit, et je sçay, qu'en faisant comprendre cela mesmes à de ces petits importuns, aveq promesse bonne et valide d'un temps certain et court dans lequel vous avez moyen de les asseurer et satisfaire de leurs pretensions, hors de ce qui est deub si liquidement à M. du Buat en ce païs, pas un d'entre eux ne songera à s'en tenir interessé ou mescontent. Aussi est-ce, Monsieur, la seule voye franche et honorable qu'il me semble qu'on doibt et peut tenir en cest affaire, sans prejudicier ni à l'honneur, ni au droict de personne, comme l'on feroit bien manifestement, si par des subterfuges vains et mal fondez on obligeoit des gens de qualité à s'asseurer par arrest des deniers et pretensions d'un gentilhomme et amy d'honneur, qui de son vivant a esté recognu pour la candeur et franchise mesme, et laisse à ses heritiers de si belles et grandes successions. Vous sçavez que peut estre aurions nous assez de credit pour en venir à bout de ce biais là, mais je me suis tousjours opposé à ces delibera-

1) Zie No. 2755.

tions, et partant vous supplie encor ceste fois de ne m'en vouloir pas faire naistre le subject malgré moy, ains que l'honneste payement de M. Dorlot avoué, et son obligation restitutée, toutes choses puissent demeurer vuidées sans bruict, ni autres inconveniens. Il ne tiendra qu'à vous seul d'en disposer ainsy, et de mon service ensuitte en toutes occasions de mon pouvoir et de vostre contentement, où vous apprendrez, s'il vous plaist, que je sçay estimer la vertu où je la rencontre, et me ressentir de la civilité de mes amiz, et suis ..... 9 Juillet 1641.

2772. M. Zuerius Boxhorn[1]. (L.B.)

Ook ik heb getuigenis willen afleggen van de groote vreugde, die ik gevoel wegens het laatste belangrijke nieuws[2]. Er is nog een ander voorbeeld in de Engelsche geschiedenis van eene prinses, die verloofd werd met een vreemden vorst, nl. de grootmoeder van Karel, Maria Stuart, met den Dauphin. Lugd. Bat., X Julij CIↃIↃCXLI.

2773. Aan Amalia, prinses van Oranje. (H.A.)*

Wij kunnen maar steeds niet over dien rivierarm komen; daarom worden er telkens nieuwe middelen bedacht. De vijand heeft het stroomend water in zijne macht, maar dat zullen wij hem van nacht afnemen. De loopgraven van graaf Willem, die van dat water geen last heeft, gaan goed vooruit. Eergisteren is kapitein Treffrey[3] gewond en heden wordt den ingenieur Aysma[4] het been afgezet; hij zal er wel aan sterven. - Het bericht over het gevecht bij Wolfenbuttel[5] wordt steeds meer en meer bevestigd. Die overwinning is een groot geluk, want anders kregen wij de Keizerlijken aan den hals. In het leger van den vijand dreigt muiterij; er worden papieren uitgedeeld, met de woorden, *Geld oft een ander Heer*; de burgerij van Geldern en Venlo vreest voor eene plundering en de generaals Velada en La Fontaine[6] vertrouwen zich niet bij hun leger, dat dicht bij Roermond ligt, maar logeeren in de stad. - De prinsen

1) Uitgegeven in *Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, 1652, blz. 137.
2) Boxhorn schreef een *Panegyricus in Nuptias Principis Arausionensium Guilietmi .... et Mariae* ....., Leiden, 1641.
3) Henry Treffrey werd in 1625 kapitein en diende tot 1644. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) Jacob van Aitzema (1615-1641), een broeder van Lieuwe, den diplomaat en historicus, diende eerst in Oranje, maakte toen als vaandrig in het Fransche leger het beleg van Corbie mee en in 1637 dat van Breda. In 1638 streed bij als luitenant en kapitein onder lord Craven in de Palts en werd bij Lemgow gevangen genomen. In 1640 diende hij in het leger der Staten onder kolonel Kniphausen. - Den 14den Juli is hij gestorven.
5) Den 29sten Juni versloegen de Zweden en Franschen onder maarschalk de Guébriant de Keizerlijke troepen bij Wolfenbuttel.
6) Zie I, blz. 276.

te Sedan hebben een manifest laten drukken[1] en Lamboy[2] heeft zijne troepen naar Bouillon gevoerd, om Frankrijk binnen te trekken. De Spanjaarden vreezen, dat er valschheid is bij het tractaat met den Hertog van Lotharingen[3]. Dat alles wordt uit Brussel gemeld. Au camp à Offelen, le 11e de Juïllet 1641.

2774. D. de Wilhem[4]. (A.B.) aant.

Qu'on cherche et recherche l'effect que vous pensez qu'on pourroit pretendre de la declinaison, il ne s'en trouvera qui aye apparence de causer la discrepance que nous trouvons, ou qui en approche, comme vous pourrez mieux scavoir par M. de Beaumont, au dire duquel je me remets pour cette diversite. Dont il faut conclure qu'il y a des anguilles ou des saulmons sous roche, ou bien que la carte de Stampioen[5] et son verbal est fautif. Vous n'ignorez pas qu'elle a este faite *non in loco*, mais dans la chambre du greffier qui a longtemps fait le secret et l'acort, et s'est entremis en cest affaire, pour complaire a S.A., et y chercher quelque advantage particulier. *Eo enim ingenio pusio est*, *ut se sapere maxime existimet*, [*et*] *minimum videre caeteros*. C'est pourquoi je suis de cet advis que S.A. ne se devoit point plus engager en cest affaire, ny y apporter plus de chaleur qu'elle a fait jusqu'a cette heure, qu'on n'eut fait examiner premierement et averer ladite carte et verbal *in loco*, *sive clam*, *sive palam. Quorum enim quis confusam aut dubiam notitiam habet*, *ex iis se ipsum expedire nequit*, *nedum illa dextre proponat alteri*. Messieurs les Estats d'Hollande se garderont bien de donner ce mescontentement a S.A. que de vouloir empescher qu'on n'asseure, sonde et fonde son droit par des moyens legitimes. Et afin qu'on ne puisse soupconner que l'advertissement ait este une chose attitree et apostee par S.A. et par ses gens, et que ce soit un stratageme couvert pour nuire ces Messrs d'Hollande, il me semble que S.A. debvroit faire sonder et examiner cest affaire publiquement par des gens d'experience et d'equite, je dis d'intregrite, et monstrer par cette procedure de n'avoir oncques songe ny pense a faire chose qui leur peut apporter dommage sans fondement, et sur des occasions foibles, comme ils parlent, recherchees et destournees. Et c'en est la raison pourquoi j'eusse bien desire qu'on se seroit servi de M. de Chartes[6] en ce different, parce qu'il est homme fort entendu en cette matiere et qui peut agir par solides demonstrations et donner raison de beaucoup de difficultez qui se trouvent en la nature. Il me souvient que M. Snellius[7] m'escrivit une lettre au Grand Caire[8] en laquelle il declara son opinion touchant quelque changement survenu aux Poles et la diversite

1) De graaf de Soissons (zie blz. 173), de hertog van Bouillon en de hertog de Guise waren in opstand en hadden den 2^{den} Juli een heftig manifest uitgevaardigd tegen Richelieu.
2) Zie II, blz. 385.
3) Karel IV van Lotharingen had een tractaat gesloten mét Frankrijk, dat hij niet gehouden heeft.
4) In L.B. is een brief zonder datum en jaar, die bijna geheel overeenkomt met de eerste helft van dezen brief en dan eindigt. - Zie No. 2743.
5) Zie II, blz. 494.
6) Descartes.
7) Zie I, blz. 209.
8) De Wilhem had vroeger veel gereisd.

de la situation de plusieurs villes selon l'exacte observation de quelques grands personnages, et cuida me donner raison des grandes pluyes, que je luy avois marquees estre tombees au Grand Caire. J'ay cherche parmi mes papiers ladite lettre pour vous la communiquer, mais je ne l'ay peu trouver. C'est peut estre abuser de vostre loisir de vous entretenir de ces bagatelles, mais j'entends aussi les vous dire a vos heures perdues. Ma cousine Suerius[1] est de retour d'Amsterdam depuis Mardi. Ἥ*χει χαιρὸς ἐκκαλύπτειν τά χρυπτά*. Nous entendons avec regret que S.A. s'expose par trop aux dangers et qu'il amene quant et soy le jeune Prince. Dieu veuille par sa sainte grace conserver l'un et l'autre longues annees en sante au bien de l'estat et de son eglise. Je fus hier chez vous pour parler avec les orateurs[2], mais ils estoient a *gast* chez vostre frere dans son jardin. Tous se portent bien. Vostre fille[3] a eu un acces de fiebvre Mardi, mais l'a quitte le lendemain. A raison de quoi n'en ay rien dit et non dirois rien encore, n'est que je apprehende qu'on vous pourroit allarmer de ces nouvelles. Hier le bruit courroit par toute la Haye que le capitaine Gleser[4] avoit este tue dans les tranches. On nous donne ici quasi tous les jours quelque menterie fascheuse pour nouvelle ..... XI Julij 1641, Hagae.

2775. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. beval mij den bijgaanden brief aan Lopes[5] te schrijven, om door Uwe Hoogh. geteekend te worden, naar aanleiding van de paarlen en den hoogen prijs van 30000 ‘escuz’. Zelf schrijft hij er ook over. De brieven aan Lopes kunnen gezonden worden aan den postmeester Treurniet te Dordrecht. - ‘Nostre machine de la nuict passée n'a servi qu'à faire bien blesser sept ou huict hommes, matelots, s'estant trouvé veritable, ce qu'on en avoit prognostiqué, qu'a l'embouchure de ceste petite riviere rapide il y avoit moins d'eau qu'il n'en falloit pour la faire flotter. De sorte que sommes à regarder, quels autres moyens il conviendra mettre en oeuvre pour passer ce meschant canal’. Au camp à Offelen, le 12e de Juïllet 1641.

2776. D. de Wilhem[6]. (L.B.)

Hierbij gaat een brief van kolonel Mortaigne. Iemand bericht hier, dat na de nederlaag, waarvan de kolonel spreekt, aartshertog Leopold[7] en graaf Piccolomini[8] zich te Wolfenbuttel ophielden, en dat 2000 man, door hen uitgezonden voor eene verkenning, verslagen zijn. 12 de Juillet 1641, de la Haye.

1) Waarschijnlijk Catharina Suerius; zie II, blz. 251.
2) Nl. de jonge Constantijn en Christiaan, die zich in dezen tijd op de rhetorica toelegden; zie No. 2761.
3) De kleine Susanna, die 4 jaar oud was.
4) Zie II, blz. 97.
5) Zie blz. 165.
6) No. 2776 a. Een briefje van 21 Juli (L.B.) bevat eene aanbeveling.
7) Leopold Wilhelm, broeder van den Keizer.
8) Zie II, blz. 243.

2777. Prinses Amalia van Oranje. (H.A.)

Je vous prie que la lettre de Lopes[1] puis estre bientost entre se mains; il nporte grandement que la carross puis estre bientost icy, mais il me semble que la chemien de cailes est toute loing que tout se caste en chemien, mais Monsieur le Prince cest mieux cela que moy, et je vous prie de continier tousjours a me mander de ce nouvelles qui m'obliget a estre toute ma vie ..... (13 Juïllet, à Buren, 1641)[2].

2778. J. van Foreest[3]. (K.A.)

'Organum tuum non modo aures, sed etiam mentem mihi commovit'. Ik ben het geheel met u eens, dat het orgel met gezang buitengewoon geschikt is voor den kerkdienst. Hagae Com., prid. Id. Quintil. (= 14 Juli) CIↃIↃCXLI.

2779. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De brief aan Lopes gaat heden naar Frankrijk. - 'Ce matin, à la pointe du jour, nous avons veu passer le pont sur le Niers, et noz gens y passer de bonne façon aveq de la fascine, pesles et hoyaulx, à se couvrir de terre vistement. Ce qui a heureusement reuscy, de sorte qu'en moins de deux heures un logement a esté faict audelà. Le tout soubs la faveur d'une tirerie incomparable de canon et de mousquets, tous ensemble pointez aux endroits, d'où il sembloit que les enemiz pourroyent faire aucune offense. De sorte que tout ce qu'ils ont peu faire, c'a esté des coups tirez à la haste sur ce pont et ces travailleurs, desquels il n'en a esté tué que trois ou quatre et un ingenieur legerement blessé, fils du capitaine Flud[4], Anglois et brave garçon. Mais il a paru par icy combien il y a à dire des executions de la nuict à celles du jour; car si en ceste occasion les enemiz eussent eu la faveur de l'obscurité, ils eussent troublé, et souvent chassé, noz travailleurs de trente petites fausses et veritables alarmes; là où, en presence du soleil, ils ont eu de la peine à mettre le nez dehors, non que de faire quelque sortie en corps. Les grenades mesmes qu'ils ont faict rouler en quantité du hault de leur ravelin pour estre mal conduictes et jettées au hazard n'ont jamais incommodé l'endroict de noz travailleurs. S.A. enfin est fort satisfaicte de l'action, et en a faict de bonnes recompenses à quelques Angloiz des plus determinez, qui ont passé les premiers. M. de Haulterive a eu l'honneur de veoir reuscir ceste tentative dans la con-

1) Zie No. 2775.
2) Dit is door Huygens onder het briefje geschreven.
3) Uitgegeven in *Responsa prudentum ad Autorem dissertationis de Organo* ....., blz. 62. - Zie No. 2758.
4) Waarschijnlijk David Flud, die sedert 1621 kapitein was. Een Godefroy Floyd komt van 1650 tot 1666 voor als ingenieur. (Meded van den Heer Wakker.)

duitte de sa garde, d'où M. Eerentreiter[1] vient de le relever. Que si ceste nuict les enemiz ne s'avancent à attaquer ce petit nouveau travail, c'est faict du ravelin, duquel en effect ils ont si peu tiré ceste apresdisnée, qu'on a commencé à doubter s'il y a du monde encor. Mais, comme on sçait que tout est miné, on l'occupera aveq retenue et circonspection. - Aujourdhuy M. le comte Guillaume a eu le costé du ventre effleuré d'une bale de mousquet, qui est demeurée dans son habit, et l'a bien assez faict saigner, mais ne l'empesche pas de se proumener, le coup n'ayant aucunement penetré. Il l'a receu sur une de ses bateries. On s'avance gagliardement en son quartier, et est tousjours apparent que la place sera prinse de ce costé là, quoyqu'il y en a qui en doubtent'. - Uit Maastricht wordt de nederlaag van den heer de Chastillon door de prinsen van Sedan bevestigd en ook dat de heer de Soissons in het gevecht gebleven is[2]. Over het nieuws uit Engeland zal ik niet schrijven, omdat Uwe Hoogh. dat beter weet dan ik. Au camp à Offelen, le 14e de Juïllet 1641.

2780. E. de Franchemont[3]. (L.B.)

Je vous ay deja tesmoigne le regret que j'ay de n'avoir pas le moyen de satisfaire a votre desir, qui est de renvoyer l'obligation de M.^{r} d'Orlot et de consentir que Madamoiselle Dorp garde les quatre mille livres a elle leguez par feu Monsieur du Buat, laquelle obligation j'ay este contraint de montrer a de pauvres gens qui ne vivent que du laboeur de leurs bras, comme son hoste et celuy qui a nourry ses chevaux, Mr Doncker, qui tire l'interest de 700 ℔ qui luy sont deubz par reste de compte. Vous vous estonnez que je face difficulte de rendre ladite obligation. Permettez moy que je vous die que vous vous debvrez bien plus estonner que Mr Dorlot ait dispose du mois d'advance de la compagnie et du payement des armes de son propre mouvement, ou pour vous faire plaisir. Il vous dit qu'il y a de quoy payer, et je luy feray veoir que non. Vous me dittes qu'il faut payer ce legat honorablement. Je voudrois avoir de quoy, car je le confesse. Mais il fault que vous me confessiez, s'il vous plaist, qu'il fault payer honorablement les debtes d'un mort qui a vescu candidement dans le monde et avec toute sorte d'honneur, et s'il avoit cognoissance qu'il y eust du manque en l'un aussi bien qu'en l'autre, ans doubte, comme vous dittes, cela l'auroit fasché, car il fault payer les debtes avec lustre et les legatz apres. Quant a se faire asseurer par arrest du legat de madite damoiselle Dorp, vous y debvez penser, car les crediteurs sont en terme de demander qu'elle ait a vider ses mains de la somme qu'elle a receue et que Mr Dorlot a delivree sans aucun pouvoir, et de protester de tous despendz, dommages et interestz a cause de la detention de ladite somme, ce que je veulx bien que vous sachiez que cela se fera au premier jour, et ce contre mon desir, n'affectant pas de luy faire desplaisir, [mais de la][4] servir pour l'amour de vous. Mais,

1) Zie II, blz. 291.
2) Châtillon had hen den 6^{den} Juli dicht bij Sedan aangevallen, maar was volkomen geslagen; de graaf de Soissons was echter in den slag gebleven.
3) Zie No. 2771.
4) Niet goed leesbaar.

Monsieur, permettez moy de vous prier de vous mettre en ma place, et puis dittes moy ce que vous feriez a un homme qui vous auroit fait l'affront que m'a fait M.r Dorlot de me prendre pour duppe, jusqu'a ce point la que de me persuader de laisser aller la chose de la facon et luy renvoyer son obligation. Je croy, Monsieur, que vous seriez encore plus picqué contre luy que je ne suis, luy qui se mesle de me donner des conseils desquels il ne se voudroit pas servir luy mesme. J'avois si bonne opinion de sa parolle que je ne luy ay jamais demandé l'obligation qu'il m'a donnee, et si je me feusse deffié de luy, je luy aurois aussi fait donner l'autre pour le mois d'advance. Je vous proteste ma foy et vous engage mon honneur que je n'ay jamais pensé a souffrir qu'il fust faict aucun tort a Madamoiselle Dorp, et que la perte qu'elle eust peu faire sur son legat eust este cinq ou six mois de temps qu'elle eust attendu, et encore eusse este pour peu de chose, car je croy qu'il n'y aura que peu a dire ou manque qu'il n'y ait de quoy icy la contenter[1]. Vous m'accorderez que le procedez de M.r Dorlot ne vault rien, ny sera aprouve de personne bien sensée. Un de mes amis luy a mandé qu'il [a] baillé l'argent de son obligation pour payer la plus grande partie des crediteurs; elle luy sera rendue et on ne chicanera pas Madamoiselle Dorp pour qu'il l'a voulu tant obliger. Il peut faire cela; il a de l'argent, je le scay bien. Pardonnez moy, Monsieur, si je me suis un peu eschauffe en mon discours; ce procedez la m'a fait malade, tant je l'ay pris au coeur. Je ne luy conseillerois pas de s'adresser a un homme de son aage et profession, s'il n'estoit resolu de se couper la gorge avec cestuy la de gayete de coeur. Je vous baise tres humblement les mains et prie Dieu qu'il vous conserve, et demeure .....[2].

2781. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De vijand is bij Venlo gelegerd, maar heeft erg gebrek aan geld. Vele Spanjaarden en Portugeezen loopen naar ons over. Men zegt, dat Gennep zal worden overgegeven, wanneer al de buitenwerken zijn genomen, maar dat het kasteel nog eene maand lang verdedigd zal worden. - ‘Du costé de Middelaer, qu'on appelle les approches des Françoiz et Angloiz, on a ceste nuict envoyé huict ou dix hommes dans la contrescarpe de leur ravelin, et sur le ravelin mesme - qui est tout esboulé et montable par l'infinie quantité de canonades qu'on y a donné - aveq beaucoup de bruict, pour essayer s'ils ne voudroyent pas mettre le feu à leur mine, comme ils se sont laissez tromper du costé de M. le comte Guillaume; mais au contraire ils ont faict mine de se vouloir defendre, soit pour y attirer plus de monde, ou vrayment en intention de se battre. Dans la contrescarpe il n'a esté veu qu'un soldat en sentinelle. Nous avons maintenant deux ponts sur ce bras du Niers, bien couverts de blindes, ce qui les tient en cervelle, croyants qu'on a envie de leur envoyer beaucoup de monde à la fois. - Les approches de M. le comte Guillaume s'avancent à grands pas et sans accroche, de sorte que dans demain il pourra estre attaché à leur corne. La contusion de sa blessure se dilate et, au dire du docteur Romph[3], il en eut

1) Het laatste gedeelte van den zin is duister.
2) De brief mist plaats, datum en jaartal.
3) Zie I, blz. 319.

hier tant soit peu d'alteration. S.A. le fut visiter hier, et le trouva debout, venant au devant d'elle'.

De nederlaag van den heer de Chastillon en de dood van den graaf de Soissons worden van verschillende zijden bevestigd[1]. De Keurvorst van Keulen[2] had te Bonn vreugdevuren laten ontsteken wegens de overwinning der Keizerlijken te Wolfenbuttel; nu dat heel anders uitvalt, zegt hij, dat het geweest is wegens de nederlaag van de Chastillon. - Hierbij gaat het manifest der prinsen te Sedan[3]. 'M. de Bouïllon y paroist à la teste, et le Roy d'Espagne au millieu, qui est bien repugnant à touts subterfuges et equivoques qu'il pensera faire valoir à sa descharge. On dit que ces princes victorieux deliberoyent, s'il falloit entrer en France, ou bien aller au secours d'Ayre. V.A. verra, comme leur manifeste est ridicule, et ressemble, à mon opinion, à de ces billets de charlatan, qui promettent la guerison de toutes les plus grandes maladies par un mesme drogue'. - Er wordt bericht, dat aartshertog Leopold en Piccolomini den dag na den veldslag in Wolfenbuttel waren en dat een brood er twaalf stuiver kostte. Au camp à Offelen, le 16e de Juillet 1641.

2782. Aan R. Descartes[4]. (K.A.) aant.

Le Pere Mersenne me commande de vous envoyer ces fueillets de vostre oeuvre, à cause que le pacquct dans lequel ils vous venoyent auroit esté perdu. C'est, dit-il, pour y marquer les fautes d'impression. Cela estant fait, je vous supplie tres humblement que je les puisse ravoir, comme ledit pere me le promet, parce que, de sepmaine à autre, il m'envoye ce qui s'en imprime, ce que je ramasse aveq soin, pour le lire aveq attention et diligence, dès que tout sera achevé, qui me semble *sanius consilium*, que si je m'y jettois par boutades, à mesure que les ordinaires arrivent. Car, durant l'intervalle de la sepmaine, il passe tant de choses si peu metaphysiques par mes mains, que ce seroit me confondre l'esprit sans fruict, que de m'y appliquer, sans passer d'une suitte de l'un à l'autre bout. Cependant je pense y avoir tant veu, qu'il me semble que je vous entendray, et ne puis m'empescher de vous dire par avance, que j'admire *cum stupore* comme vous demeslez les plus subtiles matieres du monde d'une facilité d'expression si claire, si ronde et si candide, qu'il est difficile, en vous lisant, de ne devenir pas promptement aussi sçavant que vous ont rendu vos longues et profondes meditations. Je ne sçay ce qu'on m'a voulu promettre du dessein que vous auriez de publier auss vostre *Physique*. Obligez moy, s'il vous plaist, de m'en dire quelque chose; vous voyez comme je me retiens de vous importuner souvent, et j'useray tousjours de la mesme discretion, tres informé que je suis de la cherté de voz heures, et de ce qu'elles valent au bien commun de tout le monde. C'est ce qui me faict mesme abreger ces lignes, en vous asseurant que je suis de passion .... Au camp à Offelen, le 17me de Juillet 1641.

J'ay osé dire quelque mot au P. Mersenne, touchant les objections qui paroistront à la fin de vostre livre, et s'il ne seroit bon que, parmi voz adversaires catholiques il en feust veu aussi de nostre religion. J'avoy pensé que Barlaeus, qui est bon philosophe et bien disant, en eust peu estre. Si l'ouverture que vous en pourra faire ledit P. Mersenne vous choque, usez en selon vostre prudence, seulement n'en vueillez point de mal à l'incoupable, *meme*, *adsum qui feci*[5], et à bonne intention.

1) Zie blz. 198.
2) Nl. Maximiliaan van Beieren; zie I, blz. 355.
3) Zie blz. 195.
4) Kopie van andere hand. Uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, III, blz. 412.
5) Verg., *Aen.*, IX, vs. 427.

2783. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Noz assiegez sont resoluz de perdre leur demie lune, mais ils voudroyent la vendre pour un saut de mine, qui nous emportast beaucoup de monde, et c'est là dessùs à qui trompera son compagnon. On y a faict monter quelques hommes pour donner alarme, en faisant mine de donner. Mais ils n'ont pas voulu se laisser prendre pour duppes. Aussi a ce esté de jour, dans la garde de Mous.r le comte de Solms[1]. M. Wijnberghen[2], qui luy a succedé, l'essayera encor ceste nuict; peut estre que l'obscurité augmentant l'alarme les fera resoudre. Si non, il faudra qu'y aillions par sonde et contremine, qui est desjà entamée'. - Graaf Willem is veel beter. - 'M. de Coligny[3] est arrivé aujourdhuy, bien desplaisant du desastre de M. son pere, quoyqu'on n'en sache pas encor le vray destail'. Hierbij gaat een bericht uit Luik, waaruit blijkt, dat de heer d'Andelot[4] niet onder de dooden is. En ook eene preek van pater Gaffarel[5] te Grenoble, een bekend prediker; het stuk riekt erg naar den brandstapel. Au camp à Offelen, le 17e de Juïllet 1641.

2784. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

La nuict d'hier ceux de Gennep nous donnerent plus qu'on n'avoit pensé leur demander. Ce furent deux ravelins à la fois, l'un et l'autre vendu par une mine et la perte de deux ou trois hommes. Entre là et leur rempart il y a un bon fossé, mais comblé d'un *dam*, qu'on appelle l'*overval* du Niers, qui presentement favorise nostre passage et, pourveu d'une blinde, peut faire l'effect d'une galerie. A ceste blinde on a faict travailler aujourdhuy vers le soir, soubs la faveur d'une infinité de canonades et mousquetades. Durant quoy de noz gens se sont avancez jusques dedans et dessoubs la pointe de leur rempart, et y jettans force grenades à main, ont donné l'apprehension aux enemiz, de ce qu'on les alloit attaquer d'assault. Par où ils ont remué le tambour à l'alarme, et à coups de pique, de pieres et grenades sans nombre, se sont defenduz, bien une demie heure apres qu'il n'y avoit plus personne; ce qu'ils ne pouvoyent bonnement sçavoir, tant les canonades les ont fouëttez de toutes parts, par des coups si justes, que deux heures durant qu'ils se sont trouvez si drù sur leurs postes, il ne se peut, qu'il n'y ayt eu grand carnage de gens. Un peu apres le plus chaud de la tirerie ils ont commencé à faire signe des chapeaux, comme voulans parler, et toute offense ayant cessé, sont paruz au haut de leurs parapets, d'où un officier ayant parlé aveq M. de Beverweert[6], envoyé au travers de la

1) Vgl. I, blz. 363.
2) T.a.p., blz. 438.
3) Zie II, blz. 449.
4) Gaspard IV de Coligny, markies d'Andelot (1620-1649), was de tweede zoon van den hertog de Châtillon en van Anne de Polignac. Hij heeft onder zijn vader gediend en werd in 1644 kolonel in dienst der Staten.
5) Misschien Jacques Gaffarel (1601-1681), priester en bibliothecaris van Richelieu. Hij heeft veel geschreven over de occulte wetenschappen.
6) Zie II, blz. 186.

sappe par S.A. là present, il a demandé ce que nous voulions. Et M. de Beverweert respondant, que ce n'estoit pas nous, mais eux qui avoyent faict le premier signe de parler, cela fut un peu contesté, au moyen de quoy M. de Beverweert taschant d'accrocher un peu le discours, et demandant comment se portoit un certain capitaine de là dedans, cest officier, pressé par un autre qu'on entendit luy commander, ne dit que, *fort bien*, *mais retirez vous*; et tost apres la tirerie recommença de plus belle, si bien que M. de Beverweert eust assez de peine à se remettre en sauveté, deux de noz ouvriers ayants encor esté tuez aupres de luy en mesme temps, sans lesquels nous n'eussions perdu que trois hommes à ceste bonne action, outre quelques blessez et un sergeant des gardes entre autres, que nous avons tous ven faire un tres-honorable debvoir. Il est bien ayse à juger, que le pretexte de ce faux parler n'a esté prins par les enemiz que pour se pouvoir descouvrir à plein, et veoir ce que nous faisions au pied de leur ouvrage; mais on ne sçauroit aussi le prendre à moins qu'à un augure et preambule d'un serieux discours d'amitié qu'ils ont envie de nous tenir. Aussi la saison en approche, car il n'y a quasi plus que terre ferme entre eux et nous, tant de ce costé, que de celuy de M. le comte Guillaume, où la mine est desjà fort avancée dans leur corne. De sorte qu'on les juge aux abois, et prests à se rendre; ce que je confirmeray bien à V.A., quand le temps sera venu, mais ne pretendray jamais de luy en escrire la premiere nouvelle, puisque tant d'autres peuvent avoir l'honneur de la luy porter aussitost de bouche, qui ne m'est pas permis. - On escrit de Zelande, que l'enemy s'est encor de nouveau mis en posture d'attaquer le Cadsant, au moyen de vingt grandes chalouppes de soldats, qu'il avoit menées jusqu'à Reigersvliet, mais que, prevenu de l'alarme que luy en donnoyent noz gens, il s'est retiré, sans rien entreprendre. Au camp à Offelen, le 19e de Juïllet 1641.

2785. M.C. de Licques[1]. (K.A.)

Gaarne zou ik zien, dat de sauvegarde, in 1632 toegestaan aan het hospitaal te Mechelen, werd hernieuwd. De Breda, le 20 Julet 1641.

2786. Aan E. de Franchemont[2]. (K.A.)

Puisque dans l'obstination d'un mauvais caprice vous avez rejetté les voyes d'honneur, de courtoisie et d'amitié qu'on vous a offertes et prié d'embrasser sans prejudice de personne, au lieu de celles que vous avez choisies, pour obliger plustost des taverniers, et gens de moindre condition, que des familles de quelque consideration en cest estat, qu'il vous a prins fantasie de menacer, on attendra veoir comment vous conduirez cette belle entreprise, selon ce qu'on s'est apperceu que vous avez commencé d'y contribuer du vostre, en animant Messrs de Faulx à se joindre en cause aux creanciers, mescontents par vostre

1) No. 2785 a. Een brief van 24 Aug. (B.M.), zonder jaartal, bevat eene dankbetuiging.
2) Zie No. 2780.

seule industrie. Continuez d'y faire du pis que vous pourrez; on verra comme quoy il vaudra la peine de s'y opposer, et souvenez vous qu'entre autres vous n'avez pas voulu que je fusse ..... Offelen, 20e de Juillet 1641.

2787. F. le Bleu[1]. (L.B.)

Hierbij bied ik u een gedicht op den Prins aan. (Juli 1641)[2].

2788. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Il ne plaist encor à M. Preston[3], que je donne à V.A. la nouvelle de sa composition. Cependant il ne bat plus que d'une aisle, et à grand' peine, n'ayant presque point tiré d'aujourdhuy, qui vaille la peine de mettre en compte. Le bonhomme Douchant[4], qui vient d'estre relevé de garde par M. Craven[5], a faict tout ce qu'il a peu, pour leur donner subject d'entamer quelque discours, mais n'y a rien gaigné; aussi dit-on qu'ils ont parfois crié, qu'ils ne vouloyent pas se rendre aux Françoiz; on verra ce qu'ils voudront faire demain aux Angloiz, et le temps en sera venu. Car à mesure que nous travaillons, on aura coulé demain le long de la largeur de leur fossé, qui est bien de cent pieds; de sorte que qui ne parle alors doibt vouloir crever dans la maison; à quoy il ne paroist pas qu'ils soyent les vrayz soldats.

Ce qui m'a donné occasion d'envoyer cest expres, est la nouvelle qui s'ensuit, que S.A. estime haultement, l'ambassadeur de France l'envoyant par le courrier Saladin de Hambourg au Roy; ce que cest ambassadeur icy en a communiqué tout presentement à S.A. est tel de mot à autre.

Les advis de Hambourg du 13e Juillet portent que les Imperiaux, depuis leur premiere desroutte, n'ayant pû se maintenir davantage aupres de Wolfenbuttel, ont voulu - apres l'avoir rafraichie d'hommes - se retirer, prenans leur marche vers Halberstad, pour gaigner le passage de l'Elbe à Magdebourg; que l'archiduq Leopold[6] menoit l'avantgarde, et Piccolomini l'arrieregarde. Ce qu'estant apperceu par les confederez, ils se sont avancez en diligence, pour leur coupper chemin. Ce qui leur est arrivé, et les ont prins à la sortie d'une digue, là où d'abord ils ont defaict deux regimens de Croates, dont ils emporterent six drappeaux, ou estandarts. Puis venans au gros, ils y ont faict un grand carnage, toute l'infanterie estant demeurée defaicte aveq perte de 24 drappeaux et huict pieces de canon et partie du bagage. Que l'on ne pouvoit encor nombrer les morts et prisonniers, d'autant que les confederez estoient encor à la poursuitte. Près de Wolfenbuttel se trouvent enseveliz du premier combat 6364 corps, parmi lesquels il n'y en a que 300 des confederez. - La digue pour faire monter l'eau, et inonder le fort, estoit parfaicte, et y avoit

1) Zie blz. 157.
2) De brief is niet gedateerd, maar Huygens schreef er boven: R. 22 Jul. 1641.
3) Zie blz. 180.
4) Vgl. II, blz. 188.
5) T.a.p., blz. 485.
6) Zie blz. 196.

grande incommodité dans Wolfenbuttel, si bien que l'on se promet une prompte cheutte de ceste place.

On ne sçait pour quel subject les assiegez de Gennep ont tiré aujourdhuy trois ou quatre coups de canon de haute volée dans le quartier des Françoiz, se trouvant sur les bales, qui sont de plomb, *Pomp*, et sur des autres *Preston*; celuy qui les sert à mouler de ces bales se dit estre un *pompmaker* de la ville de Gennep. Au camp à Offelen, le 20e de Juïllet 1641.

2789. S. van Haersolte. (H.A.)

Kunt gij ook iets doen voor mijn neef, kapitein Arendt van Haersolte[1)]? Hij zou gaarne vooruitkomen. Zwol, den 11/21 Julij Ao 1641.

2790. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Prins Willem beveelt mij den ingesloten brief aan Uwe Hoogh. te zenden en een anderen aan den heer van Heenvliet te Amsterdam. - 'Enfin nous voyons une estrange conclusion à ce siege, et tout le monde est estonné de veoir des gens se laisser presser si à l'estroict, non pas seulement sans demander à composer, ce que des bons soldats different tant qu'ils peuvent, mais mesme sans faire aucune defense ou opposition qui nous puisse retarder. Aujourdhuy ils ont quitté, sans dire mot, toute leur grande couronne, vers le quartier du comte de Hoorn[2)], et on va sappant sans accroche de pardecà dans la terre de leur derniere retraicte. Il fault veoir de quelle nouvelle façon ils ont dessein de se rendre, et peu de temps nous l'apprendra.

Noz deux ambassadeurs de Portugal[3)] sont arrivez aujourdhuy, gayz et joyeux à merveille, et je voudroy pouvoir dire pourquoy, car ce n'est pas chose de peu. V.A. le sçaura. Il arrive des miracles en noz jours. - Le gouverneur de Calcar advertit S.A. à ce soir, que la nuict passeé il seroit party près de 2000 tant harquebusiers que mousquetaires de l'armée de l'enemy vers le Rhin. S.A. a de la peine à le croire si amplement. Au moins depuis quelques jours il est allé trois compagnies de renfort à Orsoy, et cinq vers Wezel'. Au camp à Offelen, le 22e de Juïllet 1641.

2791. Aan kol. C. Rabenhaubt[4)]. (K.A.)

Je viens de recepvoir presentement vostre lettre, dont je vous remercye, mais comme j'ay de la peine à croire qu'il soit parti tant de gens que vous

1) In 1635 komt hij voor als kapitein; in 1644 werd hij sergeant-majoor. (Meded. van den Heer Wakker.)
2) Zie blz. 178.
3) Don Tristan de Mendoza Furtado (vgl. blz. 162) en Don Dionisio Lencastre, die in dezen tijd uit Zweden over de Zeven Provinciën terugreisde.
4) Kopie van andere hand.
Carl Rabenhaupt, vrijheer van Suche (1602-1675), geb. in Boheme, week in 1620 uit en diende o.a. in de Zeven Provinciën, waar hij in 1627 als luitenant het beleg van Grol meemaakte. Daarna was hij in dienst van den Landgraaf van Hessen-Cassel. In 1672 trad hij als luitenantgeneraal in dienst der Staten, verdedigde Groningen, nam Koevorden in en stierf als gouverneur van die vesting. - In 1641 was hij gouverneur van Calcar.

nommez hors du camp des enemiz vers le Rhin, je vous prie de m'adviser, si vous le sçavez bien, ou de vous en informer encor mieux, à sçavoir quelles sont ces gens, quel nombre il y en a au vray, qui les commande, quel chemin ils prenent, où ils passent le Rhin et tant d'autres particularitez que vous en pourrez apprendre, comme aussi de ce qui se passe vers Dorsten. Dont vous m'obligerez particulierement qui suis .... 22e de Juillet 1641.

2792. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A)*$^{aant.}$

Ce ne peut estre icy qu'une couverte sans contenu d'importance, parce que le gouverneur de Gennep semble endormy, et nous minons tousjours dans l'interieur de ses entrailles. Apres quoy il faudra qu'un des deux se rende, nous ou luy, mais il pourroit bien se jouër trop à son maistre. - Noz ambassadeurs portugaiz, qui suivront cestre lettre de près, s'en retourment gayz et alegres, et ils en ont du subject. Le dernier est prestre, et s'appelle Dionis de Lencastre, qualifié cousin par le Roy, et homme de bon sens. Au premier S.A. a donné recredence au Roy, où il est faict mention favorable de mesdamoiselles de Portugal[1)], qui, je m'asseure, s'en ressentiront aveq le temps, ce seigneur se qualifiant leur ambassadeur. Au camp à Offelen, le 23e de Juïllet 1641.

2793. Aan A. de Sousa D'Tavares[2)]. (K.A.)

Mandame el Principe mi señor embiarle à V.M. aquestas medidas, que son para las puertas de S.A. de 4 pies de ancho y 7 de alto. Y para las chimineas de 6 de ancho y 5 de alto. Ya sabe el Exmo Señor Tristaon de Mendoça lo que se ha de hazer con ellas. Haga me merced V.M. que mediante su cortesia sepa tambien S. Ex. con quanta devotion de sevirle quedo aqui esperando el honor de sus mandamientos. Y les guarde y guye Dios a todos muy complida salud y prosperidad. De el campo, y 24 de Jul. 1641.

2794. H. Bruno. (L.B.)

Ik heb op uw bevel den heer Golius[3)] twee malen geschreven en heb hem heden opgezocht. Hij was eenigen tijd in Amsterdam geweest en had daarom uw brief nog niet kunnen beantwoorden, maar zal aan uw verzoek en dat van den heer Wendelinus voldoen. Doch nu moest hij naar Dordt wegens het sterven van een oom. Hagae-Com., IX Kal. Aug. (= 24 Juli) CIↃIↃCXLI.

1) Zie I, blz. 406.
2) Zie blz. 181.
3) Zie No. 2738.

2795. F. van Dorp[1]. (A.B.)

Gisteren zijn eenige leden van de Ridderschap bijeen geweest en hebben over den brief beraadslaagd; heden is besloten hem aan Z.H. op te zenden. Hij zal aan uw adres worden gezonden. De heeren hebben in aanmerking genomen, dat de heer van Oosterwijck er wel op heeft aangedrongen, toen hij naar Venetië ging[2], dat zijne plaats vacant zou blijven, maar niet, toen hij naar Frankrijk werd gezonden. (Juli 1641)[3].

2796. H. Bruno. (L.B.)

Ik zend u hierbij eene klacht over het gedrag van Lodewijk[4]. Hagae-Com., VII Cal. Aug. (= 26 Juli) CIↃIↃCXLI.

2797. A. de Sousa D'Tavares[5]. (L.B.) Sp.

Met veel genoegen ontving ik uw brief, die mij tot bewijs strekte, dat gij mij welwillend gezind zijt. Gaarne zal ik u in alle opzichten van dienst zijn. Amsterdam, 26 de Julio 1641.

2798. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Nous ne faisons encor que sapper et miner, sans que les assiegez fassent semblant de vouloir parler, ny aucun debvoir considerable à se defendre, sinon en se retrenchants par morceaux au dedans, et nous laissant empieter peu à peu sur eux comme s'ils dormoyent. Hier ils avoyent comblé une partie de nostre sappe par une de leurs mines qu'ils firent jouër, mais cela fut reparé en moins de rien, et d'ailleurs en eusmes plus d'avantage que de prejudice, comme volontiers toute mine jouée faict un corps-de-garde. - Ainsi pendant qu'il n'y a moyen que V.A. voye la fin de ceste tragedie, S.A. me commande d'envoyer à V.A. la tragicomedie de M. le Cardinal[6], que j'ay reçeuë de France maintenant en son meilleur habit. - D'ailleurs j'adjouste icy par ordre de S.A. une minute de ce qu'elle a resolu d'escrire en France par le prochain ordinaire, qui doibt avoir au plus tard les lettres mardy qui vient à midy. - V.A. verra par les lettres de S.A. quelles gens se preparent en Angle-

1) Zie I, blz. 428.
2) T.a.p., blz. 6. - Willem van Liere was, voordat hij gezant werd (1627), lid van het Hof van Holland. In 1642 werd Frederik van Dorp in zijne plaats benoemd.
3) De brief heeft adres, datum, noch jaar, maar Huygens teekende er op aan: R. 27 Jul. 1641.
4) Lodewijk Huygens was tien jaar oud en een lastig ventje.
5) Zie No. 2793.
6) Waarschijnlijk een pamflet.

terre pour passer à Spa[1]. Voilà des remnemens qui ne sont pas petits, et tout est encor bien en desordre à la Haye. Cependant M. Joachimi dit par sa derniere du 20e qu'il y avoit apparence que l'affaire ne seroit pas seulement proposée an Parlement, parce que, le bruict desjà en estant publiq, il ne se trouvoit pas que personne s'en formalisast, à quoy il croyoit que faisoit beaucoup la resolution de mener la Princesse aveq, parce que les bons jugent qu'elle sera mieux nourrie icy que là. De sorte que toutes choses se preparant à la haste, on croyoit que le voyage se feroit encor devant quinze jours, dont il n'en reste plus que dix, et le vent est tousjours bon. Bien que pour moy je ne puis imaginer que toute l'affaire soit absolument applaudie par tout le Parlement. Au camp à Offelen, le 26e de Juillet 1641.

2799. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Le gouverneur de Gennep vient d'envoyer demander à M. d'Haulterive en sa garde aux approches, qu'on luy envoye deux ostagiers, et qu'il en envoyera deux à l'encontre. Dieu soit loué, qui a preservé miraculeusement S.A., ce que je n'ay osé dire que maintenant. Au camp à Offelen, le 26e de Juillet, à 3 heures apres midy, 1641.

2800. Heenvliet[2]. (L.B.)

Mijne vrouw en ik zijn u zeer dankbaar voor al de bereidwilligheid, die wij steeds van u ondervinden, en voor de gunsten aan mijn schoonzoon bewezen. - Wij zijn hier heel anders gehuisvest dan vroeger; al onze bedienden logeeren buiten 's huis en de meisjes op de derde verdieping. Teylingen, le 26 Juillet 1641.

2801. C. Barlaeus[3]. (L.B.)

Redit ad te epistola mea, antehac missa; castigavi illam, ut sine offensa legi possit ab Aaronis filijs. D. Vossium officij sui monui. Scribet tibi vir undequaque doctissimus in idem argumentum. Ego, quia per ferias caniculares manumissus sum e pistrino meo et fistucatis paludibus, Wassenariae iam vivo in praedio quaestoris Hoefyser, ubi hospite fruor iucundissimo et humanissimo D. Vicofortio. Huius culinae aegritudo sum et pestis. Fabis et pisis pascor, leguminibus flatulentis et lascivis, ob quam causam abhorruisse ab ijs puto castissimum Pythagoram. Adest mihi nobilissimus Hoofdius cum lectissima coniuge, ut trigam faciamus amicorum le-

1) Waarschijnlijk de Koningin van Engeland.
2) Zie No. 2741.
3) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, VI, blz. 303. - Zie No. 2761 en 2765.

pidissimorum. Si adesses quartus, cubica esset amicitiae nostrae et voluptatum forma, et immobilis prorsus. Heri dentes commodavimus thesaurario Brassero[1]. Die Jovis, qui crastinus est, ad fercula Turcica nos vocavit legatus Haga[2]. Nihil moror, dummodo Mahumetismum non sapiant condimenta; nolim enim ego miscellaneam istam fidem mihi in succum et sanguinem verti. Filijs tuis scripsi, Constantino carmine, Christiano epistola. Cras illos invisam. Legi, quae in obitum Jacobi Geijnij scripsisti graviter et ingeniose[3], etiam in Gennepam[4]. Eidem Geinio hoc distichon meum suspenderunt in Traiectino templo amici: *Praxitelem Xeusinque duplex discriminat urna; Hic unâ Xeusis Praxitelesque iacent*.

Gennepam ut Princeps expugnet ante Cal. Sextil., mea interest. Vale, vir praestantissime et amicissime. Salutant te Hoofdius et Vicofortius, qui spumanti tibi patera a longe propinant. Wassenariae, in praedio *ter Kolven*[5].

2802. G. Honthorst[6]. (L.B.)

Alsoo brenger deesse een seer fraeij beelthouer is, heft in Engelant synde het konterfaytsel van zyne Hoochayt ten halve lyf in marmel begost te maekke, daer de hant en 't lijf al afgedaen is, dat ick heel fraeij bevyn; soude nu geeren de trooni volmaekke, welleck hij niet wel doen en kan, sonder het leve eerst gesien te hebbe ende een waynich in poteert geboetseert heft, waertoe ick vrees, hij niet wel sal kune geraekke, tensij U E hem favoraebbel belift te helpe ende syn Hoochhaijt daertoe te disponeere, dat hij hem altemet een hallef uir belift te sitte, om so een perfekt konterfaytsel te maekke, dat een ewege memori weesse sal. Dees meester is genaemt S. Francisko[7] en is in mynnen tyt te Rome voor een fraey beelthouer geestimeert geweest; hij heft oock gemaekt dat slaepende Kupidoge, dat haer Hoochayt van marmel heft, en heft oock met hem gebrocht in marmel de jonge Princes van Engelant, dat seer fraeij is en heel wel gelykt, naer het segge van een igelyck. Terwijl dit soo een fraeij meester is en UE een groot liefhebber van de konst, hoope hem behulpelyck weesse sult. Om een waynich te verhaelle van myn broers[8] sake, so is 't naer, dat de heerre hem seve weekke gevange hebbe gehoude en verschayde getuyge tege hem geexsameneert hebbe; wt hem noch wt de getuige nits kune[nde] vynde, dat hij its misdaen sow heb, so hebe sij hem ayntelyck naer syn huis laette gaen en in syn huis versekert onder borrich van daer te blyve tot weerseggens toe, wellick alsnoch duert. Wat daer voort af kome sal, sulle met paesyenci verwachtte. Ayndegende blyve naer hartelyck groettenis ..... Haeg, den 28 Juli 1641.

2803. D. Schut[9]. (L.B.)

1) Govert Brasser; zie I, blz. 28.
2) T.a p., blz. 368.
3) Zie blz. 192.
4) Nl. *In obsidionem arcis Gennepae* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 161).
5) Het briefje mist datum en jaar.
6) Uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, IX, 1891, blz. 194. - Zie over Honthorst, II, blz. 289.
7) Nl. Francesco Dienssart. In 1646 is hem opgedragen voor Honselaerdijk beelden te maken van Prins Willem, Maurits, Frederik Hendrik en Willem II. Hij ontving daarvoor ƒ 4000.
8) Waarschijnlijk Willem Honthorst (1604-1666), geb. te Utrecht, historie- en portretschilder. Van 1650 tot 1664 heeft hij te Berlijn gewoond.
9) Diderik (of Theodorus) Schut († 1678) was Med. Dr. te Gorinchem, maar van 1623 tot 1668 rector der Latijnsche School te Amersfoort, waar hij tevens de medische praktijk mocht blijven uitoefenen. (Meded. van Dr. H.J. Reynders, Archivaris van Amersfoort.)

Wilt gij bij Z.H. het achterblijven van den luitenant-kolonel Apel-

doorn[1] verontschuldigen? Hij kan ten gevolge van zeer hevige koorts niet reizen. In Amersfoort, den 28 Julij 1641.

2804. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Uitvoerig zal ik niet schrijven, omdat Uwe Hoogh. alles van den heer van Brederode zal hooren. Het garnizoen van Gennep, ongeveer 1200 man, is heden uitgetrokken; er zijn 3 à 400 man gedood, en meer dan 500 zieken zijn getransporteerd. De heer Stein Callenfels[2] bericht, dat zijne cavalerie Tirlemont heeft overrompeld en meer dan honderd paarden heeft buit gemaakt. Dat gebeurde op hetzelfde oogenblik, dat Gennep capituleerde.

De Koning van Japan heeft al de tachtig menschen van een gezantschap, dat de Portugeezen van Goa hem hadden gezonden, doen onthoofden. 'Tost apres ledit Roy fit ordonner au president de nostre nation de demolir la grange des marchandises que nous y avons, et qui a cousté plus de 200 mil franqs; ce que ce president ayant effectué d'une tres-prompte obeïssance, et caché les marchandises dans d'autres magazins particuliers, bien luy en prinst, car l'intention estoit de le faire danser la danse des Portuguaiz, au moindre refus qu'il en eust faict. Par cest accident il y a un grand dechet aux affaires de la Compagnie qui par ainsy n'aura que faire de se plaindre, d'estre entrée en paix aveq les Portugaiz, ceste conjunction ayant à nous rendre tous deux considerables à l'endroict de ce peuple fier et inhumain'. Au camp à Offelen, le 29e de Juïllet 1641.

2805. H. Bruno[3]. (L.B.)

De jongelui zijn ijverig aan het Grieksch. Ook vertalen zij gedeeltes uit Van Reyd[4] in het Latijn, wat lang geen gemakkelijk werk is. Hagae Com., IV Non. (2) Aug. CIↃIↃCXLI.

2806. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Peu devant l'heure qu'un messager nous porte advis du partement de V.A. de devant Nimmeghe, arrive ce pacquet d'Angleterre, renversant tout d'un coup les apparences de la venue de ceste Majesté[5] qu'on jugeoit quasi hier que V.A. deust trouver arrivée devant elle à la Haye. Les raisons en vont icy joinctes, imprimées desjà en grosse lettre, de peur que personne les ignorast;

1) Pieter van Apeldoorn was in 1627 kapitein, in 1639 luitenant-kolonel. (Meded. van den Heer Wakker.)
2) Zie II, blz. 391.
3) No. 2805 a-d. Brieven van 3 en 4 Aug. en twee z.j. (alle L.B.) zijn geheel onbelangrijk. Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 550.
4) Dus uit de *Nederlandsche Historie*; zíe II, blz. 217.
5) Zie No. 2798.

qui mesmes est une estrange forme de procedure. S.A. n'a pas trouvé necessaire que je les misse en François, croyant y avoir assez d'interpretes pour cela à la Haye. Enfin ceste couronne est descheuë à une miserable dependance, et faudra quasi que le Parlement determine doresenavant, quelle sorte d'habits le Roy et la Reine debvront porter. Ce n'est pas, pourtant, de quoy nous ayons à nous plaindre, pourveu qu'il n'en arrive de mesme du voyage de la Princesse, que leurs Maj.^{tez} ont beau promettre; si ces deux maisons n'y consentent, ils sont bien loing de leur compte. Et j'en apprehende assez d'inconvenient, car les voyla en humeur et train de controller tout ce qui se delibere à la cour'.

De postmeester te Dordrecht meldt mij, dat de Kardinaal Infant na de inneming van Ayre alle postillons met hunne pakketten te Kamerrijk gevangen heeft gehouden. 'Qui fera bien du bruict; car s'ils veulent jouër à ce jeu là, nous avons moyen de nous en ressentir de bonne sorte'. Au camp à Offelen, le 4e d'Aoust 1641.

2807. G. van Arnhem[1]. (H.A.)

Mijn zwager, kapitein Lubbert Torck[2], is met zijne compagnie verplaatst van Breda naar Aardenburg, maar wil na den veldtocht erg gaarne naar zijn vorig garnizoen terugkeeren. De la Haye, ce 4 Aoust 1641.

2808. J. Golius[3]. (K.A.)

Ik dank u zeer voor uw boek over het gebruik van het orgel, dat ik met groote belangstelling las. Toen ik drie jaren geleden ouderling was, heb ik over de zaak mijne meening uitgesproken; de magistraat vroeg n.l. juist in die dagen ons oordeel over het begeleiden van den zang door orgelspel. Er is m.i. niets tegen, wanneer men de geschiedenis der kerken nagaat en let op het gebruik van het orgel buiten 's lands, b.v. in Zwitserland.

'Cum tamen me alterius quoque officii monueris in gratiam clarissimi Wendelini, ob ingenii et doctrinae dotes carissimi omnibus, pauca quaedam adjicere liceat, ne utriusque vestrum desiderio et officio meo diutius desim. Quae super problemate de accrescente gravium motu ingenio ille et industria dudum invenit, aeternae memoriae laudem mereri judico, et quoniam cum Galilaei inventis concordantia insigne veritati testimonium perhibent, demonstrationis suae et plenioris tractatus editionem publicae expectationi ac simul nominis sui famae debet. Nec est quod chronologicae diatribae impressionem diutius remoretur spes et opinio, quam de Chronici Samaritanici adjumento concepit. Perlustrare illud quondam me exorsum peregrini atque inusitati characteris taedium in prima quasi opera stitit repulitque. Nunc firmato animo a capite ad calcem totum evolvi; quae etiam res inter alia impedimenta effecit, ut tardius perficiam quod dudum praestandum fuit. Est vero Samaritanicum illud scriptum libri Josuae compendium quoddam, eodem etiam nomine insignitum, variis gentis traditionibus interpolatum, quas miror Judaeorum magistris tanto in precio haberi, ut non vereantur hac parte summorum hostium fide et autoritate niti. At toto illo opere ne verbum quidem de annis Jubilaeis deprehendi. De expetitis ecclipsibus pauculas addo melioris notae, cum diligentia atque industria observatas; suspectae

1) Zie II, blz. 479.
2) Lubbert Torck komt in 1632 als kapitein voor. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Uitgegeven in *Responsa prudentum ad Autorem dissertationis de Organo* ...., blz. 68. - Zie No. 2738.

fidei, aut potius *ἀκριβείας;*, et aliunde missas, utilius retineri et supprimi arbitror, ne tenebras afferre pro luce, et remoram pro subsidio solertissimi viri laboribus injicere videar, efficiamque, ut longius se subducat nobis quod prodire in conspectum sidus optamus ..... Lugd. in Bat., V Sext. (Aug.) MIↃCXLI.

2809. H. Bruno. (L.B.)

Voor de redekunst is Burgerdijk's *Synopsis Institutionum logicarum*[1] heel goed en het wordt veel gebruikt; er is een boekje van Zwaerdecroon[2], dat kleiner is. Doctor Lodewijk is druk bezig met de Latijnsche poëzie. Hij heeft de *Tristia* van Ovidius bijna uit en ik zal beginnen met de *Eclogae* of de *Aeneis* van Vergilius. De kleine Philips[3] mag wel eens aangespoord worden; hij is met de declinaties en conjugaties bezig. Hagae Com., VII Id. (7) Aug.^{ti} CIↃIↃCXLI.

2810. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij doen hier niet veel anders dan herstellen wat wij stuk gemaakt hebben. Zes compagnieën van het regiment van den heer van Noordwijk[4] zijn heden naar het fort St Anna in den Polder van Namen gegaan, om daar voor anker te blijven en het oog op den vijand te houden. Waarschijnlijk gaan wij spoedig met schepen vanhier weg. - Het nieuws uit Engeland zal Uwe Hoogh. eerder bekend zijn dan ons. - Hatzfeld[5] belegert nog altijd Dorsten. 'Il a demandé par lettre que S.A. luy voulust faire restituer, au moins au baron de Trautitsch, ce que - dit il - indubitablement ceux de la garnison de Maestricht luy ont osté, en ruinant sa compagnie de cavallerie au païs de Juliers. Mais S.A. l'a asseuré de tres certaine science, qu'il n'y a eu qu'une partie de Calcar envoyeé par Rabenhaupt[6] pour cest effect, qui se soit trouvé à l'exploict. Ce baron y perd, selon sa liste, un tres-bel equippage de chevaulx, argenterie et autres meubles et vestemens, dont l'autre s'accommodera proprement'. Au camp à Offelen, le 8e d'Aoust 1641.

2811. H. Bruno[7]. (L.B.)

De jongens leeren zwemmen en visschen ook wel eens. Constantijn komt nog al in aanraking met jongens, die niet bij hem passen. Hagae, IIX (8) Aug.^{ti} CIↃIↃCXLI.

1) Franco Petri Burgersdijck (1590-1635) studeerde te Leiden, werd professor in de philosophie te Saumur, in 1620 professor in de logica en daarna in de natuurkunde te Leiden. Zijn boven genoemd boekje werd veel gebruikt en ook in het Nederlandsch vertaald.
2) Zeker van Henricus Zwaerdecroon, die conrector was der Latijnsche school te Leiden en van 1634 tot 1651 rector te Rotterdam.
3) Philips Huygens, geb. in 1633, de vierde en jongste zoon van Huygens, was een erg speelsch kind en hield niet van leeren.
4) Zie blz. 180.
5) Zie II, blz. 206.
6) Zie blz. 204.
7) No. 2811 a. Een briefje van 10 Aug. (L.B.) is zonder beteekenis.

2812. Aan A. de Sousa D'Tavares[1]. (K.A.)

Z.H. is zeer dankbaar voor uwe genegenheid jegens de Staten en hem zelf. De el campo de Gennep, 10 de Augusto 1641.

‘La copia será guardada con el cuydado que se combiene hasta que se divulgue el secreto de ella, por los efetos que vamos desserando, dentra la misma Madrid.’

2813. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De heer Stein Callenfels meldt, dat, volgens een bericht uit Luik, de Koning van Frankrijk Sedan is binnengetrokken; van het ‘accoord’ tusschen hem en den hertog de Bouillon kan hij echter niets meedeelen[2]. - Z.H. voelde zich minder goed en is onder behandeling van Dr. Romph; na eene aderlating voelt hij zich beter, is naar de preek geweest en heeft gewandeld. Maar er moesten minder champignons in de wereld zijn. Au camp à Offelen, le 11e d'Aoust 1641.

2814. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is geheel hersteld. - ‘Aujourdhuy S.A. a eu rapport de deux matelots d'Enckhuijsen, qui devant Cartagena, sur la coste d'Espagne, à la barbe d'une grande flotte espagnole, se sont renduz maistres aveq leurs compagnons d'un beau vaisseau de guerre de 250 *lasts*, basti à Enkhuijsen mesme,, où ils vienent de l'amener, aveq des prisonniers de consideration. Ladite ville a recommandé la requeste qu'ils sont venuz presenter, afin de pouvoir avoir le butin sans partage de personne, sur quoy S.A. leur a faict present de toute la part qui luy compete, tant au vaisseau, qu'au butin des rançons, et mesmes les a renvoyez encor aveq presents en argent; d'où ces gens sont si satisfaicts, et le sera ladite ville si fort, que peu s'en fauldra qu'on n'y dresse des statues à S.A. qu'ils louënt jusques au ciel’.

Uit Gent wordt bericht, dat er na het innemen van Gennep en Ayre zeer groote verslagenheid heerscht in Vlaanderen en men in Brugge zelfs wenscht tot onzen staat te behooren, als er maar eenige katholieke kerken open blijven. Au camp à Offelen, le 12e d'Aoust 1641.

1) Zie No. 2797.
2) Na den dood van Soissons (zie blz. 198) trad Bouillon in onderhandeling met den Koning en den Kardinaal.

2815. J. van Berchem[1]. (L.B.)

Jacob Lansberghen, Med. Doct. en schepen van deze stad[2], zou zeer geschikt zijn als tweede burgemeester. De benoeming zou in het voordeel zijn van Z.H., die ‘s'en louëra en la facilité de plusieurs affaires Zeelandoises, et en sentira les effects devant six sepmaines, pour de raisons à vous deduire à nostre premiere rencontre’. De Middelbourgh, ce 12 d'Aougst l'an 1641.

2816. Helena Liefferts[3]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor al uwe goede zorgen en hoop u spoedig te zien. Den 12 Augustus[4].

2817. Aan J.A. Bannius[5]. (K.A.)

Si vales, male est, quod promissa non impleas, aut Mersenno saltem pacando, quid me dicere porro aut facere oporteat, indicare cessas. De monochordo enim, cuius ad me spes attinet, possum aeque ac tu silere, qui cum sponte id pollicitus sis, par est ab invito ne extorqueam. Musicae compendium, qualecumque mihi ob Mersennum, per me Mersenno debes, et propter te utrique, vide, quâ fiduciâ nemini de tribus satisfacias, quo colore. Mea enim pridem hic facundia defecit. Plane, *τοῦ* Doni libros[6] ex ipsa Gallia commodato missos puta, ut memineris tu quoque doni tui. Agnosces caeterum in autore parem eruditioni modestiam, utramque non vulgarem. De sententijs, quas tuetur, passim a vulgo remotas, tuam aliquando videre gestio. Vale. In castris ad Gennepam, Postrid. Id. Sext. (= 13 Aug.) CIↃIↃCXLI.

1) No. 2815 a. Een brief van 18 Aug. (L.B.) bevat eveneens eene aanbeveling. - Zie II, blz. 109.
2) Dr. Jacob van Lansbergen (1590-1657), geb. te Goes, vestigde zich te Middelburg en werd in 1640 raad en in 1649 burgemeester van die stad. In 1651 wegens zijne Oranjegezindheid uit al zijne bedieningen ontslagen, werd hij dokter in den Haag.
3) No. 2816 a- f. Een briefje van 19 Aug., z. pl. en jaar (L.B.), bevat de uitnoodiging, om morgen ‘boekendekoeken’ te komen eten, een ander, z. pl., datum en jaar (L.B.), de verzekering, dat de schrijfster de geheele week te vergeefs heeft gewacht. Vier andere brieven, z.d. (L.B.), handelen meerendeels over hare landerijen bij Herwaerden.
Helena Liefferts, weduwe van den ‘scholtus’ Halling - hij behoorde tot een Dortsch geslacht - stond blijkbaar in familiebetrekking tot Huygens.
4) Plaats en jaar ontbreken. Maar de brief is, evenals No. 2816 a en b, geadresseerd naar ‘Offelt int leger’, en van 20 Juni tot 2 Sept. 1641 schrijft Huygens uit de legerplaats bij Offelen.
5) Zie No. 2663.
6) Zie II, blz. 506.

2818. M. Zuerius Boxhorn[1]. (L.B.)

Wilt gij bij de aanstaande verkiezing van burgemeesters van Middelburg denken aan mijn schoonvader[2]? Middelburgi Zelandorum, CIↃIↃCXLI, Aug. XIV.

2819. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren nacht heeft Z.H. nog eens een aanval van dezelfde kwaal gehad, maar heden voelt hij zich beter en heeft van morgen vroeg reeds geconfereerd met gedeputeerden uit de Staten Generaal en later met gedeputeerden uit den Raad van State. - De vijand heeft van zijn leger hier eenige troepen naar Vlaanderen gezonden. Zijne troepen komen 17 maanden soldij te kort, maar hebben nu iets ontvangen. Au camp à Offelen, le 15e d'Aoust 1641.

2820. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is nog niet heelemaal goed. Dr. Romph schrijft aan Uwe Hoogh. over zijne kwaal. De heer Stein Callenfels meldt, dat nog steeds het gerucht loopt, dat de hertog de Bouillon zich met den Koning heeft verstaan. Stein Callenfels heeft door eenige troepen eene compagnie ruiterij van den vijand uit St. Vith doen jagen. Au camp à Offelen, le 16e d'Aoust 1641.

2821. D. de Wilhem[3]. (K.A.)

Obeissant au commandement qu'il vous a pleu me faire par les vostres du 10 du passé, j'ay fait lecture desdites lettres a M. Streso, et les ay accompagnees de ce que j'ay estime pouvoir servir. Et les lettres et mon discours l'ont diversement esmeu. Il me promettoit de me donner son sermon par escrit avec quelque advertissement, protestant *de injuriis* S.N.L., et me faisoit connoistre, qu'il ne desiroit plus ardemment son bien propre que vostre contentement. Du depuis, comme il y a deux de ses collegues au synode, le troisiesme affere[4] comme depute *ad correspondentiam* qu'ils appellent, et le quatriesme ne se laissant imposer charge d'affaire quelconque, pour s'estre remarie de nagueres, tout le fais de ces eglises est tumbe sur le pauvre Streso. De sorte que je ne l'ay osé presser. En attendant l'execution de sa promesse, il s'en est alle a Utrecht, pour se divertir. D'ou estant de retour il m'est venu veoir, et m'a

1) Uitgegeven in *Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, 1652, blz. 138.
2) Nl. Pieter Jansen Duvelaer; zie blz. 163.
3) Zie No. 2765.
4) = *affairé*

communique ceste lettre cy jointe, me disant qu'il luy semble, qu'il vauldroit mieux que le sermon ne fust point insere parmy les autres, pour ne causer nouvelle brouillerie, et que ladite lettre servist de preface, en cas que je le trouvasse bon. Je luy ay dit que je l'envoyerois a l'armee, pour presentir vostre advis, et l'ay prie de vouloir surseoir l'impression d'icelle jusques a ce que j'aye vostre permission. J'ay mesme attendu jusques ici a vous respondre, pour scavoir fermement sa resolution devant qu'entreprendre de vous en dire des nouvelles; vous en verrez ses raisons par le menu. Or mon advis seroit que vous gardassiez l'escrit ci joint pour declaration de son sentiment et qu'il vous dediast le livre par une autre preface, sans faire mention de ceste matiere, puisque le sermon n'y sera pas insere. Continuez moy donc l'honneur de me faire scavoir au plustost vostre volonte, afin que je vous y serve comme je doy et desire en qualite de ..... De la Haye, ce 17 d'Aoust 1641.

2822. Aan Prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is tegen den middag opgestaan, heeft zich gekleed en een weinig gegeten, zooals de heer de Puguyon[1] kan getuigen. ‘Dans une heure apres il luy a prins envie de se recoucher au lict, où elle vient de signer une response à Mess.rs les Estats, que porte ce postillon, sur le subject de la venue de la Reine Mere[2], qui estant si grande princesse, et ayant obligé l'Estat de faveurs si signalées, S.A. advise pour son opinion, que ce seroit chose un pen rude, que de luy refuser le simple passage par ces Provinces, et que, pour ses ministres, on pourra faire semblant de ne les veoir, ny d'en prendre aucune cognoissance’.

Hatzfeld hoopt Dorsten spoedig te nemen; dat zal slecht zijn voor ons. - ‘Le vice-admiral de Zelande, Jan Evertsz[3], s'estant caché aveq quelques soldats dans deux bateaux ordinaires, et ayant donné contre les sables, à la veuë de Santvliet, faisant semblant que ce fust par inadvertence, ceux là n'ont pas manqué d'y envoyer deux chalouppes, pour attrapper cesdites bateaux; mais estant venuz tout contre, le vice-admiral les a saluez de sorte qu'il en est demeuré bon nombre mort, le reste prisonnier et les chalouppes amenées’. Au camp à Offelen, le 17e d'Aoust 1641.

2823. Heenvliet. (L.B.)

J'ay esté deux jours avec ma femme a la Haye, pour rendre nos debvoirs a S.A., ausquels yl est rencontré que des nouvelles d'Angleterre y sont arrivéz et entre aultres, que les ministres de la Royne Mere desirent encor pour leur seurté un passeport[4]. Madame me commanda hier au soir de mander a

1) Gabriel Sieur de Puguyon was van 1633 tot 1645 kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
2) Maria de Medicis zou van Engeland door de Zeven Provinciën naar Keulen reizen, maar Brasset verzette er zich, namens den Koning van Frankrijk, tegen, dat Fabroni en Coigneux (zie II, blz 410) ongehinderd hier zouden doortrekken.
3) Zie II, blz. 186.
4) Zie No. 2822.

S.A. les sentiments de quelques uns, et de l'envoyer ma lettre ce matin, pour la joindre aux siennes et celles de Monsieur de Sommelsdycq, lesquelles S.A. feroit partir a deux heures. Je n'ay manqué et donne ma lettre a mon homme avec ordre de partir a la pointe du jour. J'entends qu'yl n'est party qu'a huict heures, et craings qu'yl sera arrivé trop tard. Or comme le postillon passe par Leyden, j'ay encor copie laditte lettre, et vous l'envoye, vous suppliant, si l'aultre est encor arrivé en temps, de me la renvoyer. J'ay receu une lettre de Mons.r de Laet et une memoire de S.r William le Neve Clarenceux[1], laquelle je vous envoyeray par le premier. Il m'escrit que le Roy luy a commandé de mettre au premier en lumiere le mariage de la Princesse Marie avec S.A. le Prince Guillaume d'Orenge, et qu'yl m'en donneroit advis, pour luy envoyer plusieurs choses lesquelles yl me dit luy manquer. J'escriray a Monsieur le conte de Solms[2], et vous envoyeray ce que j'ay, avec priere d'en adjouster ce que jugerez convenir. Car mon intention est le donner a Monsieur Scriverius[3], pour tout mettre en bon ordre et en un bon Latin, devant l'envoyer, de quoy cy apres je vous escrieray, Monsieur, cy apres plus amplement. Je vous baise les mains; de mesme faict ma femme avec asseurances que la Hollande la plaist parfaictement, hormis l'air d'Amst[erdam], quand elle y est malade .... Teylingen, 18 Aoust 1641.

2824. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Hierbij gaan twee brieven van Z.H., die zich veel beter voelt. Het nieuws uit Frankrijk is in den Haag zeker al bekend. ‘Euskercke m'escrit sur le point de l'arrivée de M. de Buillon à la cour, qu'il avoit esté un quart d'heure à genoulx devant le Roy, d'autres disent beaucoup moins, et les conditions estoyent secretes’. Au camp à Offelen, le 19e d'Aoust, à midy, 1641.

2825. H. Bruno[4]. (L.B.)

Mirkenius[5] heeft een bloedverwant in Brazilië, Sebastiaan Keller[6]; zoudt gij dien bij graaf Johan Maurits willen aanbevelen? Hagae, XIX Augusti CIↃICCXLI.

2826. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

‘On a de la peine à croire tout ce qui vient de Brabant touchant Ayre, mais il ne faict pas bon veoir que les lettres des amiz à Liege confirment la

1) Sir William Le Neve (1600?-1661) was een bekend Engelsch heraldicus en genealoog. Hij was ‘King of arms’.
2) Zie I, blz. 363.
3) T.a.p., blz. 227.
4) No. 2825 a. Een brief van 20 Aug. (L.B.) is zonder beteekenis.
5) Zie II, blz. 259.
6) Misschien dezelfde, die 27 Juni 1642 op 32-jarigen leeftijd als student te Leiden werd ingeschreven. Hij was geboren te Deventer.

nouvelle du rassiegement de ladite place par le Cardinal Infant, aveq une impetuosité notable de toute la Flandre, pour en venir à bout en peu de jours; qui seroit une piece glorieuse à ce prince, mais coustera du combat sans faulte. Et si le comte de Soissons[1] avoit les yeulx ouverts, on n'en seroit pas en France à la defense d'Ayre seulement[2].

Tout presentement vient d'arriver le S.r de Montault[3] - de qui il y a deux ou trois jours que la compagnie a esté donnée à un Gassion[4], à l'instance de M. l'ambassadeur de France[5] - et porte lettres de M. le duq de Buïllon qui seront les premieres, depuis la depesche que V.A. luy a veu faire à Buren'. - Z.H. is wat beter en heeft van daag veel heen en weer gewandeld. Au camp à Offelen, le 20e d'Aoust 1641.

2827. J.A. Bannius[6]. (L.B.)

Ik ben nog altijd ziek; Post[7] zal u er meer van vertellen. Harlemi, XIII Kal. Septembr. (= 20 Aug.) CIↃ.IↃC.XLI.

2828. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is veel beter en rijdt dagelijks weer paard ..... 'nous travaillons sans cesse à mettre le chasteau et sa forteresse en tel estat, qu'on n'ayt subject d'y apprehender ce qui se rapporte d'Ayre.' Au camp à Offelen, le 22e d'Aoust, au soir, 1641.

2829. Aan G. Wendelinus[8]. (K.A.)

Ik heb u op antwoord laten wachten, maar, zooals gij uit den hierbij gaanden brief van Golius[9] ziet, heeft deze niet eerder geschreven. Hierbij gaat dan zijn antwoord op uwe beide vragen: U en Puteanus wil ik altijd gaarne helpen. - 'De lapsu lapidis quod me doces, volupe est et gratum. Habes Golij quoque de tua sententiam. Sed a Marino Mersenno discrepas.

1) Zie blz. 198.
2) Aire, dat 26 Juli door de La Meilleraye was ingenomen, werd dadelijk daarna weer belegerd door Lamboy en den Hertog van Lotharingen, die zelfs gebruik maakten van de nog niet gesloopte omwalling.
3) Hij was in 1632 kapitein in het regiment van Châtillon. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) Jacques de Gassion deed 22 Aug. 1641 den eed als kapitein en diende tot 1672. (Meded. van denzelfden.)
5) De la Thuillerie; zie blz. 185.
6) No. 2827 a, b. In een brief van 18 Oct. klaagt hij over zijne oogen, in een anderen van 11 Nov. (beide L.B.) verzoekt hij voor iemand hulp.
7) De bouwmeester.
8) Zie I, blz. 353.
9) No. 2808,

Idem enim ille problema tractavit opere, quod *Harmoniam universalem*[1] inscripsit, lib. 2'. Beiden steunt gij op den grondslag van Galilaei, maar over de snelheid zijt gij het niet eens. 22 Aug. 1641, Offelen.

2830. Aan D. de Wilhem[2]. (K.A.)

La grande presse de mes affaires m'a empesché de penser quasi jusqu'à cet heure à la proposition que vous avez prins la peine de me faire de la part de M. Strezo, à sçavoir, si j'auroy aggreable que parmi les presches qu'il pretend mettre en lumiere celuy des orgues fust comprins, et si je gouste la preface par laquelle il me dedieroit cest oeuvre. Enfin voyant par la recharge que vous m'en faictes, comme l'imprimeur insiste à pouvoir jouïr du fruict de son travail, et de ses fraix, qui est chose raisonnable, je me desrobbe un quart d'heure, pour vous dire, sur le premier poinct, que, si le livre me doibt estre dedié, il est necessaire en toute façon que ledit presche des orgues y comparoisse en son rang, pour des considerations qui ne regardent pas moins mon interest, que celuy de M. Streso et celuy de l'eglise, mais qui toutes seroyent trop longues à deduire par lettre. Et ne sert de dire - comme vous me rapportez de la part de l'auteur - que ce presche, imprimé, pourroit causer nouvelle brouïllerie, parce qu'en tout cas il ne causera brouïllerie que contre les Papistes, puisque M. Strezo declare n'en avoir voulu qu'à eux, *atque ita se explicationem naturae cultus publici organo applicuisse*, *ut redargueret eius usum*, *vel abusum potius*, *qui in Papatu obtinet; et in tota concione verbulum non fuisse*, *quo praeter pontificium organi abusum quicquam fuerit reprehensum*. L'opinion de mes amiz, et de tous ceux que j'ay ouy parler, estoit qu'il y avoit de l'offense donnée l. aux eglises voisines, 2. au magistrat de la Haye, 3. aux ministres collegues de M. Strezo, et 4. à moy; mais il proteste 1. *non se ea dixisse*, *quasi nullo modo ferri possit istum organi usum, qui in vicinis ecclesiis obtinet*, et puis *sinistras fuisse suspiciones et opiniones, quasi 2. voluisset amplissimo magistratui se opponere*, *3. vel dominos collegas*, *a quibus nulla in re dissentit*, *oppugnare*, *4. aut me praesentem*, *ob scriptum de organi usu et abusu editum*, *traducere*; et en un mot *neque se collegarum sententiae*, *a qua non differt*, *nec amplissimi magistratus scopo*, *nec mei scripti consilio contradixisse aut se opposuisse*. Il ne reste donc plus de subject de brouïllerie, comme j'ay dit, que contre noz adversaires Romains, aveq lesquels il importe que nous soyons tousjours brouïllez, tant qu'ils ne sortent du brouïllard qui les enveloppe; par consequent il est expedient que ce presche se publie aveq les autres, et necessaire pour les causes que j'ay dites, mais que je n'ay pas loisir de deduire. Pour le second point, qui est de la preface dedicatoire, je ne sçaurois aussi que vous dire par abregé, que ce seroit luy vouloir beaucoup de mal, de luy conseiller qu'il la mist au jour, pour des raisons qui proprement concernent son honneur, ma satisfaction et, ce qui vault doublement les deux, l'edification

1) De titel is: *Traité de l'Harmonie universelle*, *où est contenue la musique théorique et pratique des anciens et des modernes*, Parijs, 1627.
2) Kopie van andere hand. - Zie No. 2821.

de l'eglise. Je ne sçay comme il est possible que vous ne les apperceviez pas toutes trois, ou pourquoy, en les appercevant, vous n'en vueïllez faire semblant. Basta; je suis amy et serviteur, comme vous, de ce rare personnage; ne portons rien à la ruine de sa belle reputation; cela est de trop mauvaise suitte. Mais enfin, pour ce qui est de mon interest, s'il persiste à me vouloir donner, comme il doibt, satisfaction publique d'une offense qui n'a pas esté donnée en cachette, et le tout aveq ce qui se doibt de franchise et de candeur par un homme de sa vocation, il a moyen de satisfaire ensemble *per latus meum* aux trois autres interessez, en publiant ce dit presche des orgues à part, et me le dediant aveq les declarations que dessus, et protestations bien reïterées de ce que dessus, à sçavoir, que c'est luy faire tort par interpretation sinistre de dire, qu'en le prononçant il en ayt voulu à autre qu'à l'Eglise Romaine. C'est le sommaire de tout, et la voye par où il peut sortir à son honneur au contentement d'un chascun en particulier, et au bien du publiq. Pour les autres presches, qu'il ne s'en mette point en peine; il trouvera à qui les dedier, et y a des amitiez à gaigner, qui luy seront plus utiles que la mienne, qui cependant luy est et demeurera tres-acquise. Mais au fonds, si on dilaye à me rendre, et nommement à mesdites cointeressez, ce qui nous est deu, il ne faudra pas qu'on s'estonne, si un matin j'y mets la main moy-mesme et de la sorte que j'estimeray convenir. Mon papier est plein, et mon loisir expiré dès l'autre page, aussi sera bien vostre envie de lire ces niaiseries, mais vous n'en tasterez plus gueres, ni moy non plus, j'espere, qui suis parfaictement ..... Au camp à Offelen, 23e d'Aoust 1641.

2831. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij weten niet, of het vijandelijk leger zal wegtrekken. Z.H. is weer geheel beter, maar graaf Willem lijdt aan het graveel en ook de heer Walta[1)] is ziek. ‘S.A. fit hier accommoder une querelle survenue entre le ritmaistre Randwijck[2)] - fils de celuy qui est mort à la Haye - et le capitaine Tegnagel[3)] au regiment de M. de Beverweert[4)], frere du Seign.^{r} de Gellicom[5)]. Ce nonobstant, ledit Randwijck, rencontrant à ce matin ledit capitaine, l'a aggressé au millieu du quartier, et l'a blessé d'un coup d'espée par la teste, avant qu'il pust avoir l'espée à la main, et en mettant pied à terre d'une jeusne haquenée dont il ne se fioit pas pour combattre; à quoy mesme l'autre ne voulut entendre, mais s'en alla, apres avoir faict ceste action, que le monde blasme fort, et de laquelle S.A. se ressent assez’.

1) Zie I, blz. 370.
2) Waarschijnlijk Rutger van Randwijck († 1646), later majoor en, door zijn huwelijk met Maria Torck, heer van Hemert.
3) Waarschijnlijk Zeno Tengnagel, die in 1636 als kapitein voorkomt en in 1659 majoor werd in het regiment van Beverweert. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) Zie II, blz. 186.
5) Alexander Tengnagel, heer van Gellicum, wordt in 1628 en 1632 genoemd als kapitein. (Meded. van denzelfden.)

Ritmeester Vane[1], die op de jacht was in de buurt van Mook, is door eenige soldaten van den vijand gewond. Au camp à Offelen, le 24e d'Aoust 1641.

2832. W. Boreel[2]. (H.A.)

Mr. Jacob Boreel[3], de zoon van mijn oudsten broeder[4], is verkiesbaar als schepen van Middelburg; ik zou gaarne zien, dat hij het werd. - 'Wij sijn hier drije maenden in de presse geweest van seer moeielijcke besoignes[5]; het subject is goedt, t welck desen Coninck soo noode wil missen, als wij het niet geven connen. Daertusschen compt de kittelachtighe dispute vant regael recht, en de Coninck gelooft, dat ons niet gelegen compt anders daer bij te doen als het praten, daerin wij de sijnen niet en connen passeren; soodat wij beyde vant laetste in possessie blijven en de Coninck vant gelt. Evenwel wij hopen al eenigh soulagement bijgebracht te hebben in de tollen van d'Oresundt, daerop wij alle wer verwachten wt het landt de tijdinghe, of ons werck aldaer acceptabel gekuerdt werden sal. - Huyden passeert hier door na Glucstat den nieuwen hertoch van Luneborch tot Hildesheim[6], hertoch Juriens[7] zoon, die corts in Nederlant was; de Keysersche sijn gansch in sijn landt, dan de stercke steden houden haer noch wel, ende wacht alles na de Swedische generael Torstensson[8] met de nieuwe cavallerie, eer de geallieerde legers iets met machte willen attenteren. Dese hertoch gaet by de Coninck van Denemarck om raedt en hulpe, en werdt de sake alhier soo angesien, dat achte, hier syne Ma.t wel de fortelycke(?) handt mocht bieden tegens de Keysersche tot bescherminghe deser Nedersaxische creits. Daartoe alreede het crychsvolck van Denemarcken marcheert na Holstein, synde ontrent 6000 te voete en 600 paerden. Daer werdt noch in aller haest een nieuw regiment ruijterye opgenomen en, hoewel dit werk int eerste maer defensif sal gelycken, soo moet het wel verder comen ongevoelijck. Gister is de resident van Engelandt hier voorbij gepasseert op Glucstat, om aen den Coninck aldaer te notificeren de resolutie van sijn meester tot de sake vant Palatinaet. Desen Coninck heeft sijn gesant daerom tot Regensburgh, dan op ceremonie-pointen heeft noch geen audientie gehadt, also hij de Keyser niet anders en can qualificeren en noemen als alleen Keijserlijcke Waerde(?). Twelck Denemarcken altijt anders heeft gedaen, te weten Keyserlycke Maj.t genoemt. Off dit nu is eene *querelle d'Allema*[*n*]*s*, sal haest hem moeten openen. Hiernevens gaet myn gansche dienstighe submissie aen syne Hooch.t, indien gelegentheit is daertoe te vermanen. Tot Stade, den 14/24 Augusti 1641.

1) Walter Vane komt in 1640 voor als ritmeester der kurassiers en werd in 1648 luitenantkolonel. (Meded. van denzelfden.)
2) Zie I, blz. 76.
3) Zie beneden.
4) Zie I, blz. 188.
5) Den 17den Mei waren W. Boreel, Sonck en Van Weede als commissarissen naar Staden vertrokken, om met Deensche gevolmachtigden te onderhandelen over den tol bij de Sont en andere handelsbelangen.
6) Christian Ludwig, die van 1641 tot 1648 Hertog was van Lüneburg-Celle.
7) Georg regeerde van 1636 tot 1641.
8) Lennart Torstenson (1603-1651), graaf van Ortala, diende onder Gustaaf Adolf en werd na den dood van Baner opperbevelhebber van het Zweedsche leger.

2833. A. van der Myle[1]. (H.A.)

Terwijl ik hier ben om mijne moeder[2] te bezoeken, hoor ik, dat te Klundert kapitein Wederholt[3] kapitein Kuijl[4] heeft gedood. Wilt gij bijgaanden brief, die over deze zaak handelt, aan Z.H. geven? De bevelhebber te Klundert doet al zijn best, om Wederholt in handen te krijgen. De la Haye, ce 24 d'Aoust 1641.

2834. G. van Arnhem[5]. (H.A.)

De heer Aldringa[6] en ik zijn naar Maastricht 'gecommitteert', maar het is zeker goed, dat wij wachten, totdat de vijand 'van de Maese ende die quartieren' weg is. Haege, 24 Aug. 1641.

2835. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Ayre moet goed voorzien zijn van levensmiddelen; er is eene bezetting van 3000 uitgezochte manschappen onder bevel van den heer d'Aiguebelle[7], dien Uwe Hoogh. kent, en die de plaats lang zal verdedigen. In den Franschen krijgsraad is men het er nog niet over eens, wat gedaan zal worden. - 'Un courrier cependant est venu icy aveq depesches extraordinaires au moyen desquelles nous sommes sommez de passer en Flandres, parce que, disent ils en France, le comte de Fontaine[8] est devers Ayre aveq ses trouppes, et n'y a plus rien vers Hulst et Gand. Ce qui se peut souffrir de gens qui sont loins, mais S.A. se fasche de veoir tenir le mesme langage par M. l'ambassadeur de France[9], qui est icy, et sçait aussy bien que nous, que le comte de Fontaine et son armée ne sont veritablement point aupres de Hulst, mais à trois heures d'icy'. Au camp à Offelen, le 25e d'Aoust 1641.

2836. Christina van Erpach[10]. (H.A.)

Wilt gij den hierbij gaanden brief dadelijk aan de Prinses zenden? A Genep, ce 26 d'Aoust 1641.

1) Zie I, blz. 242.
2) Maria van Oldenbarnevelt, die in 1603 met Cornelis van der Myle was gehuwd.
3) Er waren in dien tijd twee kapiteins Widerholt, Hans David en Johan David. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) Floris Kuyl komt in 1628 voor als kapitein. (Meded. van denzelfden.)
5) Zie II, blz. 479.
6) Wigbold Aldringa († 1644) had van 1639 tot 1644 zitting in de Staten-Generaal voor de stad Groningen.
7) Zie I, blz. 435.
8) T.a.p., blz. 276.
9) Nl. de la Thuillerie; zie blz. 185.
10) Zie II, blz. 149.

2837. D. de Wilhem[1]. (K.A.)

J'ay receu la vostre du 23 et ne me tiens esconduit pour n'avoir reussi tout aussitost en mon intention et entremise. M. Streso ne fera difficulte de publier le presche apart, pourveu que ses collegues y consentent. Il parlera a eux, ou bien je hazarderay l'office de parler a eux, et on verra ce qu'ils vouldront dire. Et puis apres on pourra avviser a la dedicace. Pour vous dire librement mon opinion, il me semble que ce bonhomme se devoit trouver justifie tant par consideration que par zele, et innocence. Vous en jugerez apres avoir veu et leu ledit sermon que je fay copier et la preface que je vous feray dresser. J'estime que vous aurez occasion de vous contenter principalement, quand vous considerez le bon Cassandre non en son individu, mais en son espece et ministere. *Non est lotium*, *neque penis in illo corpore*. A la fin vous menacez que si on delaye a vous rendre et a vos cointeressez ce qui vous est deu, etc. *Si hoc tribunal conscenderis*, *multorum quidem laudem*, *sed plurium probrum feres*. Il a moyen de fortifier et cimenter de si bonnes raisons et authoritez son opinion, qu'il ne sera pas si aise de la convaincre que de la condamner superficiellement. Je vous prie de prendre en bonne part l'advertissement veritable et m'honnorer de vos commandemens ..... 27 Augusti 1641, Hagae, festinanter.

2838. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Charles Lanoy[2] revint hier, et donna contentement à S.A. de beaucoup de choses, concernant les ouvrages à la Haye et Honselardijck, hormis la garderobbe de S.A. et la maisonnette de bois au jardin, voyant qu'on tarde tant à y mettre seulement la main. Parmi les occupations de S.A. c'est le premier et plus aggreable de ses divertissements, que d'estre entretenue de ces matieres'.

Z.H. is weer heelemaal beter. Waarschijnlijk komen heden eenige gedeputeerden te velde; de heer van Haersolte is hier reeds. 'Hier au soir S.A. eut advis de la Haye de ce qui a esté resolu pardelà en l'affaire de M. de Buïllon, et trouve veritablement, que cela se fust peu faire d'un peu meilleure grace, lorsqu'il y avoit moyen d'en gratifier la France, et ne faire rien d'esloigné de l'equité et de la raison. M. Harsholte[3] aussi en a esté bien surprins à ce matin que je luy en ay parlé'. - Dorsten zal wel moeten vallen[4]. - 'J'envoyay hier à M. Boswell[5] des lettres de Monseig.r le Prince Guillaume à sa maistresse

1) Zie No. 2830.
2) Charles de Lannoy komt in 1633 en 1641 voor als 'camerling van Z.H.'; in het eerstgenoemde jaar huwde hij Sara Joliet. (Meded. van Dr. H.E. van Gelder.) In 1647 werd hij kapitein, in 1674 luit.-kolonel en in 1677 kolonel. Meded. van den Heer Wakker.)
3) Haersolte.
4) Eerst in het begin van October is de stad door Hatzfeld ingenomen.
5) De Engelsche gezant; zie I, blz. 407.

et à la comtesse de Roxborne[1)], formées, comme le requiert la saison, en complimens amoureux'. - De heer van Leeuwen[2)] wordt commandant van Gennep. Au camp à Offelen, le 29e d'Aoust 1641.

2839. Aan D. de Wilhem[3)]. (L.B.)*

J'ay beaucoup d'interest en la mesprise où je vous apperçoy, et cela me foue à vous dire encor ce mot sur le subject que j'esperoy avoir traicté pour la derniere fois. Vous m'interpretez de la sorte que si, en pretendant, comme j'ay dit, me donner et à mes coïnteressez la satisfaction que M. Strezo pourroit nous refuser, mon intention estoit *cogere virum sentire*, *quod ipse sentio*, au moins *ita se gerere*, *ut sic sentire videatur*, en chose jugée adiaphore par les synodes. Et à ce compte là j'encheriroy sur la tyrannie de l'Inquisition. Mais sachez, si je suis si malheureux que m'estre mal faict entendre jusques ores, que je suis plus esloigné de ce dessein que les nues de la terre. Car en vertu de quoy, et *quo jure* ceste prerogative m'appartiendroit-elle? Et puis, qu'importe que sur un millier de personnes, *quae a me stent*, et sur autant peut estre qui me contredisent, il y en ayt une qui ne gouste pas ma soustenue ou la siene en ce grand article de foy; cela touche-il bien son salut ou le mien? Mais bien plus, puisqu'il ne s'agit pas seulement icy d'un article controvers entre *τῆς αὐτῆς πίστεως οἰκείους*, mais d'un presche qui ne doibt concerner, *ne minimo quidem verbulo*, que l'Eglise Romaine, avons nous pas bonne grace de tant ballotter un affaire qui au fonds ne peut affronter que noz enemiz? - En fin finale, voulez vous que je vous die en trois lignes où nous en sommes? Je n'ay jamais voulu, ny ne voudray jamais du mal à qui que ce soit, qui se trouve ou declare d'opinion contraire à la miene en matiere de consequence, beaucoup moins en chose de si peu que celle que nous traictons, beaucoup moins à M. Strezo, à qui je suis redevable de meilleures leçons. A Dieu ne plaise, qu'il m'arrive de l'en regarder seulement de travers. Mais les gens d'honneur et mes amiz ont jugé - *vix te excepto* - qu'il avoit choqué les quatre interessez que je vous ay nommez, par un presche dont il est question. Il proteste n'y avoir touché pas un des quatre, mais un cinquiesme, l'Antichrist, et s'offre de sa franche volonté, *nec rogatus quidem*, à le verifier par le presche mesme, et à le declarer par une preface qui s'adresseroit à moy. Et j'en suis content. Trouvez vous qu'il reste autre chose? Qu'il y ayt ni collegue, ny college qui s'en puisse formaliser? Que je m'y doibve comporter autrement que je fay; que je puisse condescendre à plus qu'à tout? Gardons nous donq, s'il vous plaist, d'embrouïller des matieres qui ne le sont nullement d'elles mesmes. Il n'y a rien de plus clair, ny personne au monde qui honore plus M. Strezo que moy, ni qui soit plus ..... 29 Aug. 1641, Offelen.

1) Robert Ker, graaf van Roxburgh, een Schot, is driemalen gehuwd geweest. Zijne derde vrouw, die hier wel bedoeld zal zijn, was Isabel Douglas.
2) Zie II, blz. 522.
3) De minuut is in K.A.; er zijn in den brief enkele kleine afwijkingen. - Zie No. 2837.

2840. Aan Chr. Potter[1]. (K.A.)

Achttien jaren geleden, toen ik bij een gezantschap te Londen was, heb ik het gewaagd uwe Muzen toe te spreken met een Latijnsch gedicht[2], en ik heb daarvoor dank ingeoogst. Dat geeft mij den moed, om thans te antwoorden, nu wij worden toegesproken[3]; mijn ambt legt mij trouwens op dikwijls uit naam van anderen het woord te voeren. In castris ad captam Gennepam, IV Cal. Sept. (= 29 Aug.) 1641.

2841. J. Wijts[4]. (H.A.)

Wilt gij den bijgaanden brief aan Z.H. geven? Ik deel hem daarin mede, dat ik, na eene lange afwezigheid wegens ziekte, hem mijne diensten weer kom aanbieden. ‘Et comme le bruit est que l'armée se pourroit embarquer bientost, je vous prie de vouloir commodement entendre de luy, s'il auroit pour agreable que je me joignasse à luy sur l'eau, ou bien que je le vinse trouver ou il est.’ Zelf heb ik hem niet met brieven lastig durven vallen. A la Haye, ce dernier de Aoust 1641.

2842. Aan prinses Amalia van Oranje[5]. (H.A.)*

La grande attente, où nous estions, des nouvelles de France, s'est trouvée vaine aujourdhuy, que par les lettres du 24e de Paris et 25e d'Amiens, nous avons appris, qu'encor qu'on y eust tenu grand conseil de guerre dès le 18e à Corbie, toute la sepmaine d'apres il n'y avoit encor rien d'effectué. M. de la Meilleraye[6] n'avoit rien demandé au Roy qu'une diversion du costé de Lisle ou Douay, tandis qu'il donneroit sur les lignes du camp d'Ayre; et il semble que, cela ne succedant, l'intention seroit de joindre ensemble les armées, pour envahir le païs, le plus avant qu'il sera possible, mais en tout cela il est bien difficile de lire le secours de cest' importante place d'Ayre. - Cependant on nous presse bien serré au voyage de Flandre, et d'ailleurs les ministres hessoiz nous veulent retenir à force, allegants noz propres interests dans la perte

1) De minuut heeft geen opschrift, maar is zeker aan Potter gericht (zie Noot 3). - Christopher Potter (1591-1646), een bekend godgeleerde, was sedert 1640 vice-kanselier van Queens College te Oxford.
2) Nl. met *Academiae Oxoniensi perpetuum florere* (vgl. *Gedichten*, I, blz. 262), dat 17 Sept. 1622 te Londen werd voltooid, te Oxford werd gedrukt en door verscheidene studenten werd beantwoord.
3) Studenten te Oxford hadden het huwelijk van Prins Willem en Maria Stuart bezongen en Huygens schreef 8 Aug. het uitvoerige gedicht: *Ad Academiam Oxoniensem, cum epithalamia nobilissimorum iuvenum in nuptias Guilielmi Auriaci et Mariae Britannicae transmisisset* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 162). In vs. 96 wordt Potter genoemd.
4) No. 2841 a. In een brief van 5 Sept. (H.A.) zegt hij den raad van Z.H., om 't huis te blijven, te zullen volgen. - Zie I, blz. 199.
5) De minuut van het laatste gedeelte van den brief, van ‘Le greffier Busero’ tot ‘par ledit traicté’, is in K.A.
6) Zie II, blz. 95.

de Dorsten, infaillible, si nous partons d'icy, et irreparable pour l'advenir. Sur ces deliberations les S.rs de Lintelo[1], Burgh[2], Vosberghen[3], Ameronghen[4] et Nykerck vienent d'estre deputez vers la Haye, pour en rapporter ce qui sera à faire pour le plus grand bien de l'estat. Ils partent encor ceste nuict.

Ce n'est qu'aujourdhuy que j'ay receu response d'Euskercke[5] touchant la lettre de V.A. à la duchesse d'Ayguillon[6] en ces mots:

'Il est vray que je ne vous ay rien dit touchant l'affaire de Mons.r de Puguyon[7], parce que Madame d'Aiguillon me dit, qu'elle n'y pouvoit rien faire avant le retour de Mons.r le Cardinal; que toutefois elle feroit par avance escrire par Mad.le Filliard, sa damoiselle, à Madame de Dona[8]. J'estois lors sur mon depart pour la cour, et ay oublié depuis de vous rendre raison de mon negotié, dont je vous demande tres-humblement pardon. Dez que je seray de retour à Paris, je ne faudray point d'en faire des nouvelles instances, et crois en avoir bonne issue par le moyen de gens qui ont grand credit aupres de ladite duchesse'.

Le greffier Busero[9] m'a escrit de par V.A. qu'on eust à proceder aveq circumspection en ce qui est de l'introduction des orgues de la chapelle[10]. Aussi n'en sera il usé autrement, veu les ordres que S.A. y donne de son propre mouvement, m'ayant ces jours passez faict escrire au conseiller Dedel[11], par une lettre reveuë par S.A. mesme, qu'ayant apprins que ceux du consistoire de ladite chapelle auroyent bien aggreable de faire regler le chant de leurs pseaumes par une orgue, comme il se pratique en beaucoup d'eglises voisines, S.A. leur en avoit voulu faire present, mais que ladite chapelle estant proprement de la jurisdiction de la Cour Provinciale, S.A. n'avoit pas voulu qu'on y sonnast lesdites orgues sans en sçavoir les bonnes intentions de ladite Cour, faisant prier ledit conseiller de le luy representer ainsy. Et c'est sur quoy on attend response presentement. Quoy qu'il en soit, je n'ay garde de m'y ingerer sans ordre bien exprès, n'y ayant personne qui se puisse mieux passer des orgues que moy, qui en puisse faire sonner en abondance chez moy mesme. Apres que j'en ay eu dit mon opinion par un traicté publiq, pour le bien de l'eglise, à ce qui me sembloit, je me suis teu, sans mesmes vouloir disputer aveq ceux d'opinion contraire, ni me mesler en aucune sorte de l'introduction de cest instrument en l'eglise. Qui - Dieu le sçait - est arrivée à mon desceu; et n'y a homme vivant, qui puisse dire que je m'en sois meslé loing ny près. Quand depuis Voz Alt.es ont trouvé bon qu'il en fust dressé à la chapelle, et peut estre à l'eglise du Voorhout[12] après, j'ay loué ce premier ouvrage aveq ratification de S.A., comme j'entens qu'il vient d'estre achevé. S'il s'esleve du monde qui se vueille opposer à l'usage, ce ne sera nullement moy qui en entreprendray la querelle, comme j'en ay protesté par tout mon

1) Zie I, blz. 51.
2) Zie II, blz. 264.
3) Zie I, blz. 156.
4) Zie II, blz. 521.
5) Zie I, blz. 421.
6) Marie Madeleine de Combalet (vgl. I, blz. 425; II, blz. 317), de nicht van Richelieu, was sedert 1638, toen de Kardinaal het hertogdom voor haar kocht, hertogin van Aiguillon.
7) Zie blz. 215.
8) Ursula, barones van Dohna, weduwe van Christoph van Dohna, en bestuurster van het vorstendom Oranje.
9) Zie II, blz. 89.
10) De hofkapel.
11) Zie I, blz. 4.
12) De Kloosterkerk.

dit traicté; car pourquoy me toucheroit il plus qu'à un autre? Mais aussi V.A. a sceu, comme ce consistoire l'avoit trouvé bon unanimement, et le bon Mons.r Strezo, croyant me devoir de la satisfaction, s'offre à faire imprimer son presche, et me le dedier, pour faire veoir au monde, qu'il n'en a nullement voulu ni aux eglises voisines, ny au magistrat de la Haye, ni à ses collegues, ni à moy, mais seulement et uniquement aux papistes, aux orgues desquels, et leur mauvais usage, je suis aussi contraire que luy, comme je l'ay assez monstré par ledit traicté.

On a donné ordre à ce soir, de faire porter tout le bagage aux bateaux demain. La femme de Mons.r Gleser est en recidive à Nimmeghe ..... Je supplie tres-humblement V.A. de veoir la response de Lope[1] par sa propre lettre cy joincte. Au camp à Offelen, le prem.r de Septemb. 1641.

2843. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Hierbij gaan twee ingesloten brieven. 'S.A. vient de recevoir la resolution de Mess.rs les Estats où M. de Brederode est deputé pour faire compagnie à la Reine Mere, depuis la Zelande jusques à Orsoy, ce que S.A. juge estre une commission assez sortable à son humeur et contentement'. Wij hebben heden naar Frankrijk geschreven, hoe groot het leger van graaf de Fontaine is, nl. 6000 voetknechten en 45 compagnieën ruiterij. - Mevr. Gleser is gestorven. Au camp à Offelen, le 2e de Septemb. 1641.

2844. A. van Fornenbergh[2]. (K.A.)

De gebruijckte vrijicheydt U E. toe te schicken eenighe onser geringhe stuckwercken, is geschiet door ijverdrift, veroorsaeckt in den eersten ooghenblick, geslaghen over de sinnrycke wercken uwer E.dt, heeft mij als bedwonghen te beminnen, die ick niet en kende, ende noch meerder te kennen, die ick beminde. Nu vindende de goede gelegentheijdt - die ick benevens dien oock wensche geluckigh te wesen - kennisse te hebben met Mons.r Reijnbouts[3], herwaerdt overgevoordert t'en dienste van sijne Hoogheijdt, in 't besorghen van schoone tappijten, gelijck als van konstighe schilderijen, dencke hij U E kan verklaren, wie ick ben, ende mij de schilderkonst wel verstaende - buijten roem - ende alle fraeijïcheydt weet, die hier in 't landt te bekomen is, meijne, sijne Hoogheijdt geen dienstnutter onderdaen soude konnen vinden, met veel treffelijcke dinghen te konnen krijghen - door getrouwen dienst - voor geringhen prijs etc.; hebbe voorder verstaen van selven Mons.r Reijnbouts, dat sijne Exelentie, den jonghen Prince, seer geneghen is tot de teeckenkonst; versekere, dat ick niet dan eer en danck en soude behalen, gevoordert wesende hem t'en dienst te moghen sijn, soo in 't leeren teeckenen, ordoneren, verlichterij, olijveruw', landtschap ende figuren - behalven soo groot als 't leven -

1) Zie blz. 165.
2) Alexander van Fornenbergh, in het laatst der 16de eeuw te Antwerpen geboren, was een bekend schilder en schrijver; hij gaf o.a. eene levensgeschiedenis van Quentin Metsys uit.
3) Maerten Reymbouts kocht telkens kunstwerken aan in Brabant, om er Honselaerdijk mee te versieren.

ende noch meer, waervan andere sullen voor mij spreken; sende hiermede tot een kleijn bewijs een myner teeckeninghen ende ordonantien, over sommighe jaren gedaen en derhalven wat versuckelt; hebbe die van niews een weijnigh oversien, doch 't potloot en wil geene verhelpinge lijden. Soude die nu wat anders doen; magh ick oversulcks - door Christelijcke, evenmensighe liefde - van U E. t'onser hope gevoordert werden, sal niet laten alles met uijtwerckende danckbaerheydt te bejegenen. Wie, wat ick ben, ende hoe U E. sich op mij te vertrouwen heeft, sal den hooghloffelijcken heere E. Puteanus - U E. jonsthertighe vriendt - genoeghsaem getuijghen; soo ick geweerdicht mach worden eenighe and'-woordt hierop t'ontfanghen, wenschende, sal sijn ende blijven[1] ..... Uijt Loven, den 3^{den} Septemb. 1641.

2845. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De gezant van Frankrijk[2] heeft aan Z.H. bericht gezonden, dat de Zweden eene groote overwinning hebben behaald bij Wolfenbuttel, maar dat graaf Lodewijk van Nassau[3] gesneuveld is. De gedeputeerden zijn eerst van avond uit den Haag in Nijmegen teruggekomen; wij kunnen dus morgen niet weggaan. 'S.A. receut hier lettres de M. Joachimi[4] d'aupres de Flissinghe, qui avoit laissé la Reine Mere[5] à Canterbury, pour s'acheminer vers le rivage de la mer. La Reine sa fille[6] la conduict. M. Craven[7] s'imagine qu'il y de la feinte, et qu'elles viendront toutes deux; ce qui me semble moins apparent qu'à luy. M. de Brederode partit hier au matin'. Au camp à Offelen, le 4e de Septemb. 1641.

2846. B. van Gent[8]. (L.B.)

Kunt gij ook iets doen voor mijn neef van Randwijck[9], die zich de ongenade van Z.H. op den hals heeft gehaald? Wilt gij de hierbij gaande memorie, door mij opgesteld, aan Z.H. overhandigen? De Nimegen, le 4 7bre (Sept.) 1641.

2847. J. de Knuijt[10]. (H.A.)

Hierneffens gaen de pointen, daerop de Heeren Staten van Seelant tegens

1) Aan den brief is een uitgebreid gedicht toegevoegd, getiteld: *Gheestelijcke Bedenckinghe op de behouden Arcke ende wateren der duluvie*, *toegeeijgent aen den Hoogh-geleerden ende Ridderlycken Heere*, *d'Heer Constantinus Huijghens*, etc., 1641. - De opdracht is in proza.
2) De la Thuillerie; zie blz. 185.
3) Het is niet duidelijk, wie hier bedoeld wordt.
4) Zie I, blz. 241.
5) Maria de Medicis.
6) Henriette Marie, Koningin van Engeland.
7) Zie II, blz. 485.
8) No. 2846 a. Een brief van 27/17 Oct. (L.B.) bevat een bedankje voor de bewezen hulp. - Zie II, blz. 458.
9) Zie blz. 219.
10) No. 2847 a, b. Brieven van 2 en 22 Oct. (beide H.A.) zijn even onbelangrijk.

den 10^{en} deses beschreven werden; alsoo den tijt kort is, versoucke door Uw Ed. directie voor den aenvangh van de besoignes daerop mach gelast werden. Syn Hoogh.^{ts} brieven ter veranderinge van den magistraet [van] Middelburg verleden Maendage geopent [zijnde], ende het collegie van de wette, nu nieuwelyck aengestelt volgens t'oude gebruyck, procederende tot remplacement van de vacerende raetsplaetsen [van hen], die tot schepen syn vercoren, daertoe men gewoon is ordinaris de affgaende schepenen t'imployeren, hebben drije van de outste wethouders verlaten ende in haere plaetse de drye vercoren, die [sy] nu uijt de gemeente tot schepenen hadden voorgestelt, ende by Syn Hoogh.^{t} voorby syn gegaen. Ten aensien sulcx nu eenige jaren selfs aen de burgemeesters ende notabelste van t collegie gepractiseert hebbe[nde] ende eenige geringe luyden daertegens in genomen, worden de voors[segde] actien van den autheur by geestelycken ende wereltlycken gedesavoijeert ende scherpelyck tegengesproken; de weerelt keert hy averechts om; die voor desen gehaet, nu gelieft ende gejustificeert [zijn], ende die voor desen gelieft, nu in bedencken geraeckt' ..... Middelb[urg], den 5^{en} Septemb. 1641.

2848. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De gedeputeerden zijn heden morgen om zeven uur bij het bed van Z.H. geweest en toen is besloten, dat het leger naar Vlaanderen zou trekken, om eene afleiding te geven aan de Franschen. Morgen ochtend gaan de laatste troepen scheep en zeilen ook wij af. De heer van Stakenbroeck[1)] gaat met 40 compagnieën cavalerie en de wagens naar Bergen op Zoom; de heer van Randwijck[2)] blijft met 27 compagnieën ruiterij hier in de buurt, en graaf Hendrik[3)] met 31 compagnieën voetvolk let op het voltooien der vestingwerken van Gennep. Z.H. en Prins Willem zijn volkomen gezond. Au bateau devant Nimmeghe, le 5^{e} de Sept. 1641.

2849. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Eergisteren is het kamp opgebroken en gisteren is Z.H. met een deel van de voorhoede onder een gunstigen wind naar Bommel gezeild; heden zijn wij de Kil gepasseerd. - Er is uit Frankrijk geen nieuws van eenige beteekenis. Uit Gent, Antwerpen en Luik komen allerlei berichten, die onwaarschijnlijk zijn, o.a. dat de Kardinaal Infant zou zijn gestorven. - De groote warmte heeft plaats gemaakt voor onweer en storm. Het is jammer, dat Z.H. zijn groot schip niet heeft, in plaats van dit jacht, waar zoovele menschen aan boord moeten komen. Au jacht de S.A., le 7^{e} de Septemb. 1641.

2850. O. de Raffelis[4)]. (L.B.)

En suitte de la lettre que j'escrivis a mon collegue[5)] touchant les orgues,

1) Zie I, blz. 268.
2) Zie II, blz. 270.
3) Zie I, blz. 453.
4) Hij was van 1632 tot 1645 Fransch predikant in den Haag; zie I, blz. 380.
5) Nl. Jean Blondel († 1668), geb. te Genève, die van 1631 tot 1661 Fransch predikant in den Haag was.

nostre consistoire a voulu faire commencer par essay le S.r Milleville[1]. Mais le facteur ou fabricateur ne l'a voulu, ni ne le veut encore permettre, ny mesme donner la clef, qu'il n'en aye ordre de vous par lettre. Il semble qu'il y aye quelque interest qui le porte a la passion de mesdire de cest homme, l'accusant d'incapacité. Mais il ne void pas que ceste opiniatreté a n'en vouloir permettre l'essay, justifie l'autre, estant vraysemblable que, s'il le cognoissoit si ignorant qu'il dit, il le lairroit produire, afin qu'il se rendit ridicule et rejettable par son insuffisance, car nous serions tres marris de l'establir ou maintenir, s'il n'estoit trouvé propre; mais il est vray que, s'il l'est, comme tous ceux qui le congnoissent asseurent, nous desirerions bien qu'il fut employé, veu qu'il est fort homme de bien et qu'il souffre pour l'evangile. Cela fait, Monsieur, que je vous supplie d'en vouloir escrire un mot a ce facteur, afin que selon le desir de S.A. l'essay s'en face au plustost, et qu'ainsi le tout soit bien prest et asseuré a son retour pour la prosperite duquel je prie Dieu de tout mon coeur et demeure ..... De la Haye, ce 8e Septemb. 1641.

2851. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren morgen om zeven uur zijn wij uitgezeild, kwamen tegen den middag bij het Slaak en met den vloed naar hier. Z.H. is gezond en ook Prins Willem, ‘qui ne faict que rire et saulter, d'autant plus esjouy, que le portraict de sa maistresse luy a esté porté avanthier par M. Joachimi, comme V.A. aura sceu de luy mesme’. - Wij hooren nog niets van de aankomst der Koningin Moeder in Zeeland. - Euskercken schrijft, dat de Franschen onder de Brezé[2] en de la Meylleraye[3] verschillende kleine plaatsen hebben genomen. - De hertog van Lotharingen[4] tracht zich met den Koning te verzoenen, maar deze wilde er niet van hooren. ‘Cependant M. le Cardinal a obtenu qu'il luy sera permis de venir demander sa grace en personne, ce qu'on estime qu'il fera plustost, parce que les Espagnols tienent sa marquise de Cantecroix[5] prisonniere en Luxembourg, de quoy il est fort irrité, faisant grand ravage en Hainault aveq ses trouppes, qui sont encor de 2000 chevaux et 1500 hommes de pied. - Le secretaire de M. de Buïllon[6] estoit à la cour, demandant permission pour son maistre, à faire un voyage aveq Madame sa femme[7] à Turenne. Son

1) Jean des Milleville werd organist in de hofkapel; hij werd de stamvader van vele organisten in ons land.
2) Zie II, blz. 67.
3) T.a.p., blz. 95.
4) Zie I, blz. 425.
5) Béatrice de Cusance, dochter van François de Cusance, baron de Beauvoir en S.t Julien, kolonel in Spaanschen dienst, huwde in 1635 den prins de Cantecroix, dien zij echter spoedig verliet, om te Besançon te gaan wonen, waar Karel van Lotharingen, die haar vroeger had leeren kennen, haar dikwijls bezocht. Hij verspreidde het gerucht, dat zijne vrouw, prinses Nicole, gestorven was, en toen de prins de Cantecroix in 1637 overleed, huwde hij 11 dagen daarna Béatrice. In 1642 werd het paar door den Paus geëxcommuniceerd; sedert dien tijd woonden zij niet meer samen. In 1645 werd haar door den Paus Gent als woonplaats aangewezen, maar Karel nam haar spoedig mee naar Brussel. In 1654 werd het huwelijk vernietigd, en toen prinses Nicole in 1657 gestorven was, wilde hij Béatrice niet wettig trouwen, maar stelde het uit, totdat zij op sterven lag (1663). - Huygens heeft later de interessante vrouw leeren kennen en eene drukke briefwisseling met haar gevoerd.
6) Nl. Jacques de Veine; zie II, blz. 171.
7) Nl. Eleonora Catharina Febronia, gravin van den Berg.

regiment de cavallerie fut donné, en partant de Nimmeghe, au vicomte de Machaut[1)], qui est aupres de M. Randwijck[2)] à Netter. Au bateau devant St Anneland, le 9e de Sept. 1641.

2852. D. de Wilhem[3)]. (A.B.)

Zoodra ik in den Haag terug ben, zal ik u de preek van den heer Streso zenden. 'De la preface mesme de l'autheur vous jugerez aisement, qu'il n'y a point de mesprise, et que je ne tasche point d'embrouiller des matieres, mais de les debrouiller, *et sectari illa*, *quae pacis sunt et aedificationis*'..... Gertrudenbergae, IX Septemb. 1641.

2853. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij zijn nog altijd hier, want wij hebben lang op de rest van het leger moeten wachten. Maar morgen gaan wij onder zeil naar Rammekens en vandaar naar Philippine. De heer van Stakenbroeck zal zich morgen te Bergen op Zoom inschepen. De vijand heeft het garnizoen van Santfliet versterkt; er liggen nu 1000 of 1200 soldaten. Au bateau devant St Anneland, le 10^{e} de Sept. 1641.

2854. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren vóór het eten zijn wij met het grootste deel van de vloot voor Rammekens aangekomen. De heer van Brederode kwam zeggen, dat er nog niets bekend is van de komst der Koningin Moeder in Zeeland. Dezen middag kwamen wij hier aan, waar een groot deel der ruiterij al was. 'Messrs le Rhijngrave[4)], IJsselstein[5)], Beringhen[6)] et quelques autres ont esté envoyez recognoistre le canal du Sas à Gant, aveq environ mil chevaulx, et ayant passé tout contré les forts, y ont esté saluez de quelques mousquettades, mais rien que d'un seul coup de canon'. - Sommige boeren zeggen, dat er heden te Selzate acht of tien compagnieën Spanjaarden zijn aangekomen, andere, dat zij niets gezien hebben. 'Outre cela il y a les païsans en bon nombre et les regimens de Morgan[7)] et la Grange[8)]; mesmes le comte Fontaine[9)] - ayant marché aveq son gros depuis dimanche passé - y peut estre arrivé à son ayse'.

Het gerucht van den dood van den Kardinaal Infant is zeker onwaar. Onze troepen zijn nog niet alle aangekomen; misschien landen wij dus morgen nog niet. Au bateau devant Philippine, le 13e de Sept. 1641.

1) Zie II, blz. 480.
2) T.a.p., blz. 270.
3) Zie No. 2839.
4) Zie II, blz. 32.
5) Zie I, blz. 382.
6) T.a.p., blz. 398.
7) Zie II, blz. 82.
8) Hector de Correye, Sieur de la Grange Baigneuf, komt in 1625 en 1634 voor als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
9) Zie I, blz. 276.

2855. J. Dedel[1]. (A.B.)

'Ick hebbe huyden mergen eerst connen communiceren aen de heeren van den Raed tgeen uwe E. uyt den naem van S. Hooch.t op my versocht hadde te doen; daerop gevolcht is de nevensgaende resolutie, daerby t hoff verstaet, de saecke van 't orgel middelmatich te syn, ende dienvolgende tselve geheelyck te refereren tot de hoochwyse discretie van syn Hooch.t[2]. Waermede ick hope volbracht te hebben tgeen S. Hooch.r my belast heeft.'

Uit Amsterdam krijg ik bericht, dat de heer Loenius[3] gestorven is. De vacante plaatsen mogen nu wel eens spoedig worden bezet[4].

2856. S. Desmarets[5]. (L.B.)

Ik hoop, dat bij de aanstaande keuze voor den magistraat de heeren Zuerius[6] en Ruysch[7] herkozen zullen worden en de heer Copes[8] zitting zal nemen. Ce 16e 7bre (Sept.) 1641[9].

2857. D. de Wilhem[10]. (K.A.)

J'ai receu a mon retour le presche de M. Streso, lequel je vous envoye. Unde, cujusmodi sit omnis ipsius opinionis ratio, facile apparet. Concionem illam edere non potest, quin offendat collegas suos et plures alios. Quocirea satius putat non edi. Rem tamen mei fecit arbitrii. Equidem referre arbitror haec recte doceri. Atque in illo forte nihil, aut non admodum erratum fuerit. Ea autem si urgeas, ecclesiam denuo in discrimen conjicias, unde emergi postea non possit. Forsan in proclivi sit hoc probare. Verum mihi non vacat hanc reciprocare serram. Vale et rem perpende. Agam quod imperabis ..... 16 Sept. 1641, Hagae, festinanter.

2858. J. van der Burgh[11]. (L.B.)

Vous verrez par la lettre de mon maistre[12] à Mons. d'Ouchant[13] ce que la Reine[14] desire au regard d'un marchand d'Anvers; il y semble aller d'une

1) Zie I, blz. 4.
2) Zie No. 2842.
3) Mr. Johan Loenius, die in 1621 lid van het Hof van Holland was geworden, stierf 11 Sept. 1641.
4) De brief mist plaats, datum en jaar.
5) Zie II, blz. 174.
6) Jacob Zuerius Jr.; zie I, blz. 354.
7) Johan Ruysch was commissaris voor de monstering in Den Bosch. Noch hij, noch Zuerius komen voor onder de schepenen van die stad.
8) Zie blz. 105.
9) De plaats is weggelaten.
10) Zie No. 2852.
11) Zie I, blz. 174.
12) Nl. de graaf van Brederode.
13) Vgl. II, blz. 118.
14) Maria de Medicis.

grande lettre de change; c'est pourquoy il m'a commandé de vous recommender de sa part cet affaire, de peur qu'au default d'expedition de ce passeport, il ne soit apporté du retardement au voyage de Sa Ma.^{té}. De devant Ter Goes, ce 17me Sept. 1641.

2859. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Prins Willem is gisteren van de Koningin Moeder teruggekomen en schrijft den bijgaanden brief. - 'S.A. fut hier se proumener, aveq escorte de huict ou neuf compagnies de cavallerie, vers le canal du Sass à Gant, qui parut de près bien soigneusement fortifié et garni de monde en abondance'. - Uit Sas worden dagelijks een twintigtal kanonschoten gelost op een klein werk, dat wij op hun dijk maken. - 'J'envoye presentement vers Anvers un passeport de S.A. que le vicomte Fabroni[1)] a faict demander pour un marchand qui doibt venir trouver la Reine Mere à Dort, sur le subject de quelque lettre de change; et est vraysemblable, à ce compte là, qu'elle n'en bougera pas des trois premiers jours. Aussi quand M. d'Ouchant[2)] luy demanda, vers où S.M. alloit, elle luy respondit: Je n'en sçay rien, Douchant; vous me feriez plaisir de me le dire'. Au camp à Assenede, le 18e de Sept. 1641.

2860. Graaf Hendrik van Nassau[3)]. (H.A.)

Drie dagen geleden schreef ik aan Z.H. over het werken aan het fort van Gennep en spoedig zal ik op nieuw schrijven. De werklui zijn goed, maar takkebosschen ontbreken ons. Aan verschillende drosten van deze streek heb ik gelast karren te leveren, om hout te vervoeren, maar zij doen het of langzaam, of in 't geheel niet. Du quartier pres de Gennep, ce 18^{e} Sept. 1641.

2861. G. van Vosbergen[4)]. (H.A.)

Mijn neef, kapitein Mauregnault[5)], heeft groote onkosten gehad, om zijne compagnie voltallig te maken, en nu vreest hij, dat zij in een fort in garnizoen zal worden gelegd, waardoor zij weer zal verloopen en hij zelf het volgende jaar den veldtocht niet zal kunnen meemaken. Kunt gij hem niet helpen? De la Haye, la 18 de Sept. 1641.

1) Zie II, blz. 410.
2) Zie No. 2858.
3) No. 2860 a. Een brief van 20 Sept. (H.A.) is eveneens zonder beteekenis.
4) Zie I, blz. 156.
5) Er waren in dezen tijd twee kapiteins van dien naam, Maurits en Caspar. (Meded. van den Heer Wakker.)

2862. Aan A. Thysius[1]. (K.A.)

Z.H. zal u spoedig een geschenk zenden; wij hebben het nu te druk voor dergelijke zaken. Assenedae in castris, XIII Cal. Octo. (= 19 Sept.) CIↃIↃCXLI.

2863. Aan M. Zuerius Boxhorn[2]. (K.A.)

Ik dank u zeer voor het toezenden uwer fraaie redevoering[3]. In castris Assenedae, XIII Cal. Octob. (= 19 Sept.) CIↃIↃCXLI.
Groet Heinsius.

2864. Aan I. Gruterus[4]. (K.A.)

Z.H. zendt u hierbij een geschenkje, om uw geschenk aan hem te beantwoorden. Assenedae in castris, XIII Cal. Octob. (= 19 Sept.) CIↃIↃCXLI.

2865. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Morgen gaat al de cavalerie naar Eeckeloo en vandaar zullen 150 ruiters naar verschillende punten van het kanaal van Brugge worden gezonden, om te verkennen. 'Monsr le Rhijngrave[5] y trouvera Madame sa femme[6], qui journellement luy escrit des lettres d'Oelem là aupres, aveq force particularitez de ce qui s'y passe, se louant grandement de la civilité qu'elle reçoit pardelà de toutes sortes de gens'. Au camp à Assenede, le 19e de Sept. 1641.

2866. Aan H. Bruno[7]. (K.A.)

Een zekere Frans le Bleu zendt mij een niet onaardig Hollandsch gedicht, om het aan Z.H. te overhandigen. Ik meen, dat gij den man kent. Zoo ja, stel hem dan het geld ter hand, dat gij op het bijgaande stuk van den thesaurier kunt halen. Assenedae in castris, XIII Cal. Octo. (= 19 Sept.) 1641.

1) Antonius Thysius (1603?-1665), studeerde te Leiden en werd daar in 1640 buitengewoon en in 1653 gewoon hoogleeraar in de welsprekendheid. Hij was ook bibliothecaris en historieschrijver van Holland. Thysius heeft vele Latijnsche schrijvers uitgegeven.
2) Zie II, blz. 166.
3) Misschien de *Panegyris in Nuptias Principis Arausionensium Guilielmi et Mariae, Britanniae Regis Filiae*, *Lugd. Bat.*, 1641.
4) Zie No. 2689.
5) Zie II, blz. 32.
6) Margaretha, barones de Tournebeuf.
7) Zie No. 2787.

2867. Aan N.N.[1] (L.B.)

Je receus hier, quant et vostre lettre du 18e de Ter Goes, la copie du testament de feu mon cousin de Dorestat[2], où j'avoy faict estat de trouver quelque mention favorable pour de ses plus proches parents du costé maternel[3], qui sont en disette par la revolution des affaires d'Allemagne, et m'estonne comme il les a voulu preterier[4], m'ayant tesmoigné, à nostre derniere entreveuë, de vouloir concourrir liberalement aveq nous à leur entretien, comme il en estoit le plus proche de tous. Cest article eust eu bonne grace apres celuy des povres, car ils le sont de faict. - Pour ce qui est de la tutele qu'il nous a voulu deferer en partie à mon frere[5] et à moy, si c'a esté à intention de nous obliger à departir noz meilleurs adviz à ce qui sera de l'education de son enfant[6], et mesme de l'administration et intendance de ses biens, la disposition et la requeste en sont superflues; nous y sommes tres-obligez et tres-portez, *ratione sanguinis et amicitiae*, et tascherons d'y aller de pair aveq les plus affectionnez; mais si par ceste deference il a pretendu nous charger d'une administration tutelaire, de laquelle et nous et les nostres aurions à respondre en rigueur de droict, je doibs vous dire clairement, Monsieur, que nous sommes en estat et vocation de ne nous y pouvoir engager; ce que je m'asseure que vous ne trouverez non plus estrange, que n'ont faict d'autres miens parents, plus proches de beaucoup, qui ont jugé raisonnable, nonobstant les dispositions tutelaires de peres et mariz, que je ne subisse que ce dont il estoit possible que je m'acquittasse en conscience, et aveq avantage des pupilles qui m'avoyent esté recommandez. De quoy ensuitte ils ont esté contents de recevoir par escrit les protestations formeles que je me suis advisé d'en faire pour ma descharge. C'est donq de ceste sorte, Monsieur, et soubs mesme protestation, que j'accepteray ceste tutele *vel quasi* aveq mon frere, s'il vous plaist, car peu s'en fault que n'ayons mesme exception à proposer, en charge tous deux d'enfants, en charges publiques et penibles, et qui, Dieu sçait, me font trop perdre et negliger de mes affaires domestiques, esloigné que j'en suis reglement de cinq à six mois par an, et tout le reste du temps distraict, balotté et deschiré, comme sçait tout le monde, et non sans m'en plaindre bien souvent. Il me reste de vous prier, de vouloir aggreer ce procedé, et en ce faisant nous oster le subject de faire valoir peremptoirement noz excuses par

1) De minuut heeft geen adres.
2) Maerten Snouckaert van Schauburg (zie I, blz. 77), heer van Dornstadt en schoonzoon van Albert Joachimi, den gezant der Staten in Engeland, was 15 Aug. te Londen gestorven en werd te Goes begraven. Zijne vrouw was in 1637, een jaar na haar huwelijk, overleden.
3) De moeder van Maerten Snouckaert, Susanna Hoefnagel, was eene dochter van Joris H. (1543?-1606), een broeder van Huygens' moeder. Geboren te Antwerpen, heeft hij veel gereisd, o.a. met den aardrijkskundige A. Ortelius in Italië, heeft zich te Weenen gevestigd en is langen tijd hofschilder van Keizer Rudolf II geweest. In 1571 was hij te Antwerpen getrouwd met Susanna van Onchen (of Onssen), bij wie hij verscheiden kinderen had.
4) = *passer*
5) Maurits Huygens, de secretaris van den Raad van State.
6) Uit het huwelijk van Maerten Snouckaert en Martina Joachimi was 23 Juni 1637 geboren Albert Snouckaert van Schauburg († 1678), later baron van Heeze en Leende, schepen van den Bosch en kapitein. Hij is in eerste huwelijk getrouwd geweest met Isabella Rataller Doublet, daarna met Anna Margreet barones van Randwyck.

voyes legales, à quoy nous fournirions pleinement, mais qui, à mon advis, ne se mettroyent pas en oeuvre aveq tant de bienseance, que celle que je vien de vous proposer, laquelle cependant ne derogera en rien au soin et assistence que nous sommes resoluz de contribuer de tout nostre pouvoir au bien de ce petit orphelin, de qui le pere nous a esté en amitié et estime tres-particuliere. Je suis marry de ne pouvoir luy rendre mes derniers devoirs à ses funerailles, mais vous pouvez imaginer ce qu'il fault attendre d'un homme qui roule, comme un chien d'attache, autour de la personne de son maistre, et n'oseroit s'en esloigner de trois pas, non pas pour disner seulement au quartier. C'est .....

J'ay envoyé les premieres nouvelles de la mort de nostre testateur à Madame de Somerghem à Gant[1], qui me mande que la pluspart de ses enfants se faict d'eglise, et que, si son fils aisné - qui y a aussi de la disposition, mais que maintenant elle a envoyé se divertir en Espagne et en Italie - prend la mesme resolution, nostre pupille aveq le temps y acquerroit de grands heritages. Ceste sorte de biens peut venir en dormant, mais que fera-on de tant de pretensions actives que le deffunt a laissées? Qui est-ce qui les ira poursuivre à l'endroict de je ne sçay quels princes alemans, ruinez ou *difficilis conventionis*, et qui pourra respondre des mauvais succez de telles poursuittes? Au camp à Assenede, le 20e de Sept. 1641.

2868. D. de Wilhem[2]. (K.A.)

Je vous ay envoye dernierement le sermon de M. Streso. J'espere qu'il vous sera rendu avec ma lettre escrite fort a la haste, comme il m'arrive ordinairement, parce que je ne suis adverti de l'occasion de pouvoir escrire que sur le point mesme, quand ils partent; et encore fais je estat qu'ils m'obligent, quand ils me font l'honneur de m'advertir alors. Les discours qu'on entend ici me donnent subject de retoucher le poinct dudit sermon. Je le trouve plus considerable que jamais, et m'a on asseure que la publication produira des mauvais effects. Le synode des eglises francoises ou wallonnes se tient presentement a Delft. J'ay prie M. de Marets[3], en cas qu'on parlast de l'affaire des orgues qu'on a fait en la chapelle, qu'il veuille user de la moderation en cest affaire avec autant de zele et de devoir qu'il scauroit apporter en quelque plus grand different de nos eglises. Et c'est ce que l'interest de S.A. et l'esprit de Madame semble requerir en cette occurrence. Il me fasche que je n'ay loisir de m'expliquer plus avant. M. Streso fera ce que nous vouldrons pour ce qui regarde la publication dudit sermon. Mais certes il est a craindre qu'elle ne soit ruineuse a la paix et edification de l'eglise ..... 20 7b (Sept.) 1641, a la Haye.

2869. J. Heilersieg[4]. (K.A.)

Jam antequam Hagam reversus sum, D. Streso consilium de edenda

1) Zie blz. 45.
2) Zie No. 2857.
3) Zie II, blz. 174.
4) T.a.p., blz. 469.

concione ista, qua organi musici materiam pertractavit, mutaverat. Nec dubito, quiu aliunde jam hoc resciveris. Ipsam concionem, sed manu exaratam, mihi visam fateor. Quod si haut fortius in publico loquutus est, quam scripsit, pace tua, virorum eximie, dicere ausim, quaesitis et paullo acerbioribus interpretationibus eum gravari ab iis, qui optimo et pio viro invident partem gratiae, quam apud te habet collectam. Filios tuos in utraque lingua et cultura morum eleganter proficientes, laetus video ..... Hagae-Bat., die 22 Sept. 1641.

Exercitu in hyberna reducto, de studiis filiorum deinceps ordinandis, si grave non erit, colloquemur.

2870. Aan graaf Hendrik van Nassau[1]. (H.A.)

Depuis ceste lettre de S.A. escritte, est arrivée celle qu'il vous a pleu me faire du 18° dont je luy ay faict lecture aussitost, et là dessus ay eu ordre de vous dire, que S.A. desire estre informée par le menu et en destail, en quels endroicts et jusques où les ouvrages sont avancez ou accrochez, nommement, à quel point est le *barm* de fascines à la Meuse, à quel point *l'overvall* au *croonwerck*, et choses semblables, afin que de jour à autre S.A. puisse sçavoir, en quel estat est la forteresse.

Monsr le Maistre[2], sachant que je debvois avoir l'honneur de vous escrire à ce soir, me charge du message qui s'ensuit: qu'il a prestes icy eertaines 400 livres qu'il vous doibt, mais que sa femme luy mande, qu'elle les va payer à la femme de Niclas, le conchierge du chasteau à la Haye. De sorte, Monseigneur, qu'il espere que vous vous tiendrez satisfaict de ce payement, sans toucher lesdites 400 livres qui sont icy, lesquelles, dit il, si j'avoy payées outre ledit payement à faire ou desjà faict à la Haye, l'un des deux se recouvreroit aveq des peines indicibles; car *over general over all*, *vaer en moer om een dubbele stuijver*, etc.

Les pourpoints decouppez assiegent Bapaulme[3], où St Prueil[4] a dit à Euskercke qu'il y a cent hommes en garnison. Aigueberre[5] a encor descouvert tant de grain et de vin, qu'il promet tenir jusqu'au dernier de Novembre. Aujourdhuy il vient des bruicts de Flandre, que Bapaulme seroit prins, et Aire secourru, mais le dernier se tient pour incroyable. Sur quoy vous recommandant en la garde du bon Dieu, *mich aber in E.E. beharliche gnade trewlich empfelendt*, je demeure ..... Au camp à Assenede, le 22e de Sept. 1641, jour de l'equinoxe d'automne.

2871. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Nostre cavallerie n'eut autre rencontre au voyage dont j'ay eu l'honneur d'advertir V.A. que d'une partie de vingt cinq hommes de pied, qui ayant

1) Zie No. 2860.
2) Misschien is daarmede Arend van Dorp bedoeld; zie II, blz. 328.
3) Het is den 18^{den} Sept. ingenomen.
4) Hij was gouverneur van Atrecht, heeft zich na de inneming van Bapaume schandelijk gedragen en is, om deze en andere daden van geweld, den 9^{den} Nov. onthoofd.
5) Zie blz. 221.

faict feu hors du fort des buissons sur quinze ou vingt chevaulx des nostres, et blessé un cavallier aveq quelques chevaulx, il en fut tué neuf ou dix des leurs, et le reste mené prisonnier, ce qui arriva dans l'advenue de Maldighem'. - Gisteren kwam het bericht, dat de Franschen Bapaulme belegeren. - Het weer is nu droog, maar als het gaat regenen, zullen de soldaten er slecht aan toe zijn, vooral de Franschen, die laag in den polder logeeren. - Z.H. en Prins Willem zijn gezond, maar Z.H. is boos, dat men hem uit Holland geene perziken zendt. Au camp à Assenede, le 23e de Sept. 1641.

2872. O. de Raffelis[1]. (K.A.)

J'ay fait toute diligence pour rendre vostre lettre au facteur, mais je n'ay seu le trouver ny ches luy, ny ailleurs. Je viens enfin d'apprendre qu'il est hors de la Haye. S'il ne s'y trouve en peu de jours, nostre consistoire, en suite de ce qu'il vous a pleu de m'escrire, faira commencer le Sr Milleville, et ce tant plus librement que le synode s'est tenu a nos portes sans que nos orgues y ayent fait aucun bruit. Je n'en ay pas moins pensé, des que j'ay entendu que nostre bon patriarche, Monsr Polyander[2], seroit le moderateur de ceste assemblee. Il est trop meur pour rien remuer sans grand sujet. J'ay neantmoins voulu tirer le sentiment des plus considerables de ce corps sur l'usage de ces instruments, et ay trouvé qu'ilz tienent qu'on s'en peut servir utilement dans ceste restriction, qu'ilz ne font point partie du culte religieux, mais servent seulement a regler le chant, qui est a mon avis vostre pensee, et je croy vous avoir dit que c'a este tousjours la miene. Je suis bien aise qu'au lieu de contredisans, qu'on nous avoit fait apprehender, nous avons trouve des approbateurs, si non en corps et tous ensemble, au moins en particulier et les principaux. Je n'attends maintenant plus rien pour mon despart que le vent et vos commandements, que je recevray, comme j'espere, au plustot avec le passeport qu'il vous a pleu me promettre ..... De la Haye, ce 24 Septemb. 1641.

2873. Graaf Hendrik van Nassau[3]. (H.A.)

Wilt gij den eenen brief aan Z.H. en den anderen aan mijn toekomstigen schoonvader[4] geven? Du quartier pres de Gennep, le 24 Sep. 1641.

2874. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Ceste nuict Don Andrea Cantelmo, qui ne cesse de machiner des entreprinses, a esté en campagne, et avancé, dit on, aveq toute la cavallerie enemie

1) Zie No. 2850.
2) Zie I, blz. 309.
3) No. 2873 a-c. Brieven van 27 Sept., 12 en 22 Oct. (alle H.A.) zijn even onbeteekend.
4) Nl. Jan Ernst, graaf van Limburg-Styrum. Graaf Hendrik van Nassau is getrouwd met Maria Elisabeth van Limburg-Styrum († 1707), zijn nichtje, want Jan Ernst was gehuwd met Sophia Margaretha van Nassau-Siegen.

au nombre de quarante compagnies jusques à Watervliet, y a faict ferme, et par trois compagnies accompagnées de quelque infanterie a faict donner dans le quartier plus avancé de nostre cavallerie, d'où le malheur a voulu, qu'ils ont amené prisonnier Mons.r de Rummen[1] et son lieutenant aveq l'estandart et quelques chevaulx, tant des siens que de M. le Prince de Talmont[2], absent à Breda, mais qui avoit laissé icy son equippage. Ledit S.r de Rummen estoit à cheval, comme aussi le furent quelques officiers et cavallerie, de sorte que l'enemy y a laissé des morts et bon nombre de prisonniers bien blessez'.

Wij zijn zeer nieuwsgierig, wat de Franschen zullen doen. Bapaulme schijnt bepaald te zijn ingenomen en er is nog hoop Aire te behouden, daar Aiguebelle belooft, het te zullen verdedigen tot den laatsten November. Au camp à Assenede, le 25e de Sept. 1641.

2875. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

..... 'Son Alt.e receut hier le pacquet de V.A., où estoit la copie de celle qu'a escrit la Reine Mere en Angleterre'. - Het heeft hier hard geregend en de wegen en het land zien er slecht uit; de soldaten hopen, dat het spoedig weer gaat regenen, maar de gezant van Frankrijk niet. Bapaulme is ingenomen. - 'S.A. a veu sur les lieux, qu'il n'y a point eu de faulte aux officiers du quartier de cavallerie, où l'enemy a donné, parce qu'ils estoyent logez imprudemment, et comme à la boucherie. Hier on a commencé à y pourveoir'. Au camp à Assenede, le 27e de Sept. 1641.

2876. H. Bruno. (L.B.)

Het is de tijd om te schrijven, maar ik heb niets bijzonders te melden. 'Franciscus le Bleu[3] adfuit mihi, nec defuit sibi, quin extemple *ϑεοῦ*, aut si mavis, *χρατοῦντος ἐρικύδεα δῶρα* ab domino thesaurario ferret'. Hagae, XXVII Septembr. MIↃIↃCXLI.

2877. Aan D. de Wilhem[4]. (L.B.)*

Toute la doctrine que j'ay peu tirer de voz deux dernieres, dont l'une estoit accompagnée du presche de M. Strezo, c'est qu'il est temps que nous cessions de nous mesler, vous et moy, de cest affaire, parce que nous nous y entendons moins de jour à autre. Vous n'avez pas voulu souffrir que je vous creusse en mesprise, quand vous avez imaginé, que je voulusse contester aveq personne du monde sur l'usage des orgues. A present je ne vous trouve pas

1) Zie II, blz. 266.
2) T.a.p., blz. 487.
3) Zie No. 2866.
4) Eene kopie is in K.A. - Zie No. 2868.

seulement dans la mesme mesprise, mais encor dans une autre plus grande, à sçavoir, que c'est moy qui voudroy porter M. Strezo à publier un presche qu'il n'a que trop publié. Pour le premier abus, je vous renvoye à de mes precedentes. Sur ce second je vous demande si l'ouverture de publier le presche vient de moy, et puis vous diray, que ledit presche touche les quatre interessez que je vous ay beaucoup specifiez, ou ne touche que les papistes, comme on avoit protesté. Si le premier, il ne doibt estre imprimé; si le second, il le doibt estre. Or il appert qu'il touche lesdits interessez tout du long, car veritablement il est conforme en substance à ce qui a esté presché, mais je n'accepteroy jamais la protestation finale, *nec praeter ea dictum quidquam*. Nous sçavons, combien il y a a dire entre un presche et son abregé, nommement dans la bouche de M. Strezo, qui n'attache pas son action à des paroles premeditées, qui s'estend de bouche sur ses meditations, plus que personne que j'aye veu, et qui d'ordinaire s'emporte dans la chaleur, comme vous sçavez, et comme un grand monde l'a veu emporté aveq estonnement sur ceste matiere icy. Ce presche donq a touché asprement lesdits interessez, et seroit dangereux en suitte d'en regratigner la playe par la publication. Ce seroit, j'advouë, rattiser le feu que la precipitance du bon M. Strezo a failli à mettre dans l'eglise. C'est un enfant à supprimer au berceau, s'il en fut oncqucs, et je m'asseure que, voyant l'auteur de la mesme opinion, que la conscience luy a commencé à dire que c'est de remuer les eglises d'un païs ou on vient de mettre pied a terre, de gayeté de coeur, au desceu, au desadveu des collegues sur chose declarée indifferente par les synodes, usitée en suitte, approuvée par les plus doctes, et soufferte sans scandale par un chascun. Mais je vous supplie, rendez moy en passant satisfaict sur ces demandes, *quâ fronte* m'a on bien faict croire que j'apprendroy par le presche mesme que nous l'avions tous mal entendu, sic enim eo explicationem naturae cultus publici organo applicuisse autorem, ut redargueret eius usum vel abusum potius, qui in Papatu obtinet, et in tota concione verbulum non fuisse, quo propter pontificium organi abusum quicquam fuerit reprehensum? Quâ fronte neque collegarum sententiae, a qua non differt D. Strezo, nec amplissimi magistratus scopo, nec mei scripti consilio contradixisse aut se effervuisse? Ou bien, si je suis du tout aveugle, et ne comprens que mal, que tout le contraire de la preface paroist au presche, qu'est-ce qui vous rend si scrupuleux de le laisser publier? Fault il d'ailleurs qu'un prescheur dit des choses qu'il n'est pas expedient qu'on lise? Vous me chantez qu'il ne sçauroit *concionem illam edere*, *quia offendat collegas suos et plures alios*. *Quos collegas? A quibus* - comme il dit - *nulla in re dissentit? Quos plures alios?* Les papistes, *quos solos impetivit?* Qu'est ce qu'on veut dire par tout ce dire et desdire? Est ce qu'on me prend pour insensible ou pour insensé? Je sçay fort bien que c'est, mais ne le veux plus dire. Et concluons. Il a esté un temps que M. Strezo de son mouvement m'a offert de publier son presche, mesmes de me le dedier. J'en ay esté content. Il est venu un temps qu'il ne le veult pas; j'en suis content. Le voudra-il demain? *Volet*, *nolet perendie? nolam*. Tout le reste est peine perdue. Je voy bien qu'il luy fault laisser faire. Est-ce tout faict maintenant, et ne voyez vous pas encor de quel coté est le tort? Adieu et meslons nous chascun de ses affaires ..... 27 7b (Sept.) 1641, Assenedae.

Je ne me suis point advisé de parler encor Latin ceste fois icy, et cependant je hay les rapports sommaires, comme subjects a beaucoup d'inconvenients.

Par quoy j'ay a vous prier de traduire tout cecy de bouche de periode en periode, quand vous en parlerez à M. Strezo, et non autrement[1].

2878. Aan prinses Amalia van Oranje[2]. (H.A.)*

Heden kwam bericht uit Frankrijk, dat de maarschalk de la Meilleraye met het leger van Bapaulme is weggetrokken. Wij zijn ook dadelijk van hier weggegaan. De troepen, die uit het ingenomen Bapaulme weggingen, werden een paar dagen later door den gouverneur van Arras aangevallen en gevangen genomen; de zaak wordt nader onderzocht[3]. Z.H. wil het leger te Bergen op Zoom doen landen. A bateau de S.A. devant Philippine, le 29^{e} de Sept. 1641.

2879. O. de Raffelis[4]. (B.M.)

Verleden Donderdag hebben wij Milleville voor het eerst het orgel hooren probeeren - wij waren met ons tienen of twaalven, waaronder de heer Rivet - en hebben er bij gezongen. Het klonk goed en daarom gaven wij verlof het orgel heden bij den dienst te bespelen. Ook dat ging goed, maar het instrument is nog niet geheel in orde; het register en eenige toetsen haperen nog. Wij zouden er den orgelmaker over gesproken hebben, maar hij is nog in Leiden en ons consistorie heeft hem niet geschreven, omdat gij alles met hem hebt afgesproken. Het is dus beter, dat gij hem er over schrijft, of wij moeten met het onderzoek van het werk wachten tot uwe terugkomst. A la Haye, ce Dimanche, 29 Septembre 1641.

Vriendelijk dank voor het paspoort.

2880. S. van Haersolte[5]. (H.A.)

In het leger te Gennep heb ik u reeds gezegd, dat mijne zoons den geheelen zomer in het leger zijn en dan naar hunne garnizoenen terugkeeren, en dat mijn oudste zoon steeds te Lingen is[6]. Als ik naar den Haag moet, is er hier niemand, om mijne zaken te behartigen. Gaarne zou ik dus zien, dat één mijner zoons in garnizoen kwam in Overijsel. En de graaf van Styrum zal zeker gaarne zijne compagnie van Deventer naar Wesel verplaatsen. Wilt gij een goed woord doen bij Z.H.? Zwol, den 29^{en} Septemb. A.^{o} 1641.

1) De *Conciones quaedam miscellaneae*, *quibus ex diversis textibus diversae materiae explicantur et ad praxin pietatis applicantur. Per* C. Stresonem ..... *Hag. Com. ex off. Francisci Spruytii*, zijn ten slotte niet aan Huygens, maar aan De Wilhem opgedragen.
2) No. 2878 a. Een brief van 30 Sept. (H.A.) is onbelangrijk.
3) Zie blz. 236, Noot 4.
4) Uitgegeven door Dr. J.P.N. Land in *Tijdschrift voor Noord-Nederlands muziekgeschiedenis*, III, 1891, blz. 226. - Zie No. 2872.
5) No. 2880 a, b. Twee brieven van 24 en 27 Oct. (H.A.), maar zonder jaar, behelzen een verzoek voor militairen.
6) Nl. Rutger van Haersolte; zie I, blz. 376.

2881. A. Rivet. (L.B.)

Hierbij gaat een briefje van pater Mersenne; hij is zeer nieuwsgierig naar de boeken der Socinianen. ‘Le jeune Elzevir[1] retourné de Paris nous a apporté de la part de Mons.r Conrard un livre d'un pere Senault de l'oratoire, intitulé *De l'Usage des passions*[2]. Le voyant resolu de le vous garder jusques a vostre retour, je le prioy de me le laisser quelques jours, et l'ayant parcouru, je luy ai rendu le tesmoignage que je croy que nul, a mon gré, n'a traicté plus elegamment et solidement cette partie de la morale. Cela leur en a faict venir l'eau a la bouche, et le livre estant in 4o et fort cher, ilz n'en ont point apporté d'autre exemplaire. Ilz le voudroient imprimer de leurs beaux petits characteres in 12o; ilz disent qu'ilz vous en feroient venir un autre, mais je leur ai respondu qu'il falloit que cela dependist de vous. Peut estre que le temps vous ramenera bientost, et que vous auréz plus de loisir de le parcourir, et confirmer, ou infirmer mon jugement’ ..... De la Haye, le 1 Octob. 1641.

2882. G.R. Weckherlin[3]. (A.B.)

Mijn landsman, de heer Vegelin[4], is zoo vriendelijk geweest bij u van mij melding te maken, en het verheugt mij zeer, dat gij u mij nog herinnert. d'Otlandes, ce 23 de 7ber (Sept.) st. vet.[5] 1641.

2883. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er loopen nog steeds geruchten, dat de Kardinaal Infant ziek of dood is. - ‘Son Alt.e a trouvé goust icy à la peinture d'un certain jeusne, mais fameux peintre d'Anvers, nommé Willeboorts[6], duquel y a de belles et grandes pieces en ceste ville; et S.A. desirant le faire travailler pour quelque cheminée, vient de luy envoyer un passeport, pour l'avoir icy en personne. En mesme temps S.A. envoye achepter des gands de Bolognini, de la *manteca d'Azar*[7] et

1) Nl. Jan Elzevier (1622-1661), oudste zoon van Abraham Elzevier en Catherina van Waesberghe. Sedert 1652 stond hij met zijn neef Daniel aan het hoofd der Leidsche uitgeverszaak.
2) Dit boek van Jean François Senault (1601-1672), dat in 1641 voor het eerst uitkwam, is dikwijls herdrukt en vertaald.
3) Georg Rudolf Weckerlin (1584-1653), geb. te Stuttgart, werd secretaris van Johan Frederik van Wurtemberg, ging vóór 1624 naar Engeland - hij was met eene Engelsche vrouw getrouwd - en heeft daar verschillende betrekkingen bekleed. Weckerlin heeft Duitsche, Engelsche en Fransche gedichten uitgegeven.
4) Zie beneden.
5) Dus 2 October n. st.
6) Thomas Willeborts Bossaert, of Bosschaert (1613-1654), geboren te Bergen op Zoom, was een leerling van Gerard Segers. Hij heeft Italië bezocht en zich te Antwerpen gevestigd. Willeborts was een bekend schilder van kerkstukken en portretten.
7) Eene soort van pommade.

semblables choses en Anvers, d'où on a icy tous les soirs charrettes et nouvelles. - Mons.r Morgan[1] invente tous les jours des nouveaux sermens contre l'ambassadeur de France[2], qui, dit il, nous a menez icy. On le porte encore par la rue, mais il va descheoir visiblement, et se haste vers sa fin'. A Berghe, le 3e d'Octobre 1641.

2884. A. Pauw[3]. (H.A.)

Mijn zoon Michael[4] is te Orsoy in garnizoen gelegd, maar zou gaarne met zijne compagnie naar Bergen op Zoom worden gezonden, 'alwaer noch verscheyden siecken zijn, ende de soldaten haer vrouwen ende gelegentheden hebben'. Wilt gij daarover spreken met Z.H.? Desen 3en Octob. 1641, in den Hage.

2885. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er zijn vele zieken en er wordt erg gescholden op den Franschen gezant, van wien men denkt, dat hij ons hier houdt. Het gerucht loopt in Antwerpen, dat de markies de Leda[5], geholpen door keizerlijke troepen, Rhijnberk zou hebben verrast, maar heden wordt het weer tegengesproken. Ook zegt men, dat de dood van den Kardinaal Infant verborgen wordt gehouden. Er is verder een gerucht, dat de Croaten drie compagnieën Fransche cavalerie hebben verslagen, maar dat later hun geheele regiment gedood en verbrand is in eene abdij, door de Franschen in brand gestoken. - De hevige storm, dien wij gehad hebben, heeft veel schade toegebracht aan de schepen van ons leger. A Bergen op Zoom, le 6e d'Octobre 1641.

2886. Aan A. Rivet[6]. (H.A.)*

Je vous suis tres-obligé de ce qu'il vous a pleu garentir mon livre de la griphe des imprimeurs, *qui libros mutuo*, *non commodato capiunt*, et ne s'en sçauroyent servir qu'en les destruisant; ce que je seroy bien marry de souffrir à l'esgard d'un present de M. Conrard, qui est homme tres-curieux en belles editions et relieures. En tout cas, il me semble raisonnable que je voye ce que j'ay, avant que je le perde, à quoy je pense que les Elzeviers auront de la peine à m'induire par tout ce qu'ils ont jamais imprimé de rhetoriques.

Je vien de faire response au P[ere] Mersenne sur la petite lettre qu'il vous a pleu m'envoyer. Cela est bien rare de sa main, car volontiers il me charge

1) Zie II, blz. 82.
2) Nl. de la Thuillerie.
3) Alleen de onderteekening is van Pauw. - Zie I, blz. 326.
4) Zie II, blz. 490.
5) Zie II, blz. 5.
6) Zie No. 2881.

d'Iliades. Je luy envoye l'*Idolatria Vossij*[1] par Flissinghe et Calais; il meurt d'envie de la veoir, comme aussi le *Testament de Grotius*[2], que je n'ay encor peu avoir. Il souhaitte fort d'ailleurs, de veoir ce que M. Saumaise faict imprimer contre Petau[3]. Vous jugez veritablement de l'humeur du personage. Il a esté botté pour le voyage de Rome; depuis il me mande y estre intervenu je ne sçay quel obstacle. J'ay respondu, que j'en suis bien ayse, et que de mon advis il n'y ira jamais. Je ne sçay en quelle part il prendra l'advertissement au lecteur, mais du pied qu'il y va, il trouvera enfin des Romes en quantité, et sentira le fagot partout. C'est domage qu'en ces incertitudes quelque sçavant et discret amy ne luy tend la main, pour le mettre au chemin de la verité, dont je l'estime encor capable ..... B[ergen] op Zoom, le 8e d'Octob. 1641.

2887. Aan J.W. van Brederode[4].*

Voz lettres du 4e ont faict un tour à la Haye en passant, et n'en sont revenues qu'aujourdhuy, lendemain de vostre descharge du pacquet royal, s'il a pleu à Dieu et à ses medecius de luy faire heureusement reuscir *la cagade*[5]. J'ay donq representé à S.A. ce qu'il vous a pleu me demander, touchant la posture où vous pourriez avoir à vous mettre pour la venir trouver, mais elle a jugé que, l'armée ne pouvant plus gueres durer ensemble, vous ferez mieux de demeurer à la Haye, que de venir icy pour vous en retourner quasi en mesme temps. - Ceste nuict nous avons perdu inopinement vostre povre lieutenant van den Bosch[6], que S.A. regrette fort, tant pour l'interest du service de l'artillerie, que nommement pour celuy de la fortification des frontieres, qu'il sçavoit aussi bien par coeur, que je cognois les quatre coings de ma chambre. La perte est veritablement considerable à l'estat, et ne renaist pas tous les jours des hommes faicts comme cestuy là. C'est enfin le train de cest' ombre de vie dont nous faisons tant de compte, et moy de jusques à ce que j'en sorte ..... B[ergen] op Zoom, le 9e d'Octob. 1641.

Tout devient malade icy, sans exeption de grands uy petits officiers.

2888. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

‘Nous avons soudainement perdu ceste nuict le capitaine Jan van den Bosch, que S.A. regrette extremement, pour le regard du service de l'estat. L'artillerie particulierement y sera interessée, mais surtout la fortification des frontieres, qu'il cognoissoit tant par le menu, que c'estoit une merveille et un

1) De titel is: *De theologia gentili et physiologia Christiana, sive de origine ac progressu Idolatriae libri IV*, Amsterdam, 1641.
2) Dit werkje verscheen in 1645.
3) Zie blz. 184.
4) De brief bevindt zich in het huisarchief van den Vorst van Lippe-Detmold.
5) *Cagada* is een Spaansch woord, dat *ontlasting* beteekent.
6) Hij was luitenant-generaal der artillerie; zie I, blz. 255.

extreme soulagement à S.A. C'est encor le premier de noz malades d'armée qui ayt passé le pas'. - De geruchten over den dood van den Kardinaal Infant blijven aanhouden. - Er zijn heel veel zieken in het leger, ook onder de officieren. A B[ergen] op Zoom, le 9e d'Octob. 1641.

2889. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er zijn verschrikkelijk veel zieken en de doctoren hebben maatregelen genomen, om Z.H. te beschermen, door pillen en eene aderlating. De heer van Amerongen[1] en de heer Ayala[2] zijn door de doctoren opgegeven; de heeren Brouchem[3], Wijnbergen[4] en anderen hebben erge koortsen.

'Monsieur le comte d'Arondel[5] arriva hier au matin, disna aveq Monseigneur le Prince Guillaume - S.A. tenant la chambre à cause de la saignée - et vers le soir prinst congé, caressé et satisfaict par toutes sortes de contrevisites et autres complimens de M. le Prince Guillaume, qui s'acquitte excellemment de ces civilitez'. - Het geheele leger snakt om weg te komen, want het is er heel slecht aan toe. A B[ergen] op Zoom, le 11e d'Octob. 1641.

2890. M. Zuerius Boxhorn[6]. (L.B.) aant.

Door uwe tusschenkomst heb ik een schoon geschenk van den Prins ontvangen[7]. En ook mijn schoonvader is burgemeester geworden[8]. Hartelijk dank voor alles. Er zal over een paar dagen te Leiden een boekje verschijnen tegen uw werk over het gebruik van het orgel; de naam van den schrijver is niet bekend. Zoodra het is uitgegeven, zal ik het u zenden. 'Quae de Hellenistica controversia leges, Voetium, ut fama est, autorem habent'[9]. Lugd. Bat., CIↃIↃCXLI, Octob. XII.

2891. M. de Rame[10]. (K.A.)

Gaarne zou ik met mijne compagnie een ander garnizoen hebben dan Delft. A la Haye, le 12e 8bre (Oct.) 1641.

1) Misschien kapitein Coenraet Borre van Amerongen; zie II, blz. 384.
2) Misschien kapitein Ferdinand d'Ayala; t.a.p., blz. 393.
3) Zie I, blz. 108.
4) T.a.p., blz. 438.
5) Zie II, blz. 207.
6) Uitgegeven in *Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, 1652, blz. 139.
No. 2890 a, b. Brieven van 3 Nov. 1641 en van 10 Febr. 1642 (beide L.B.) bevatten eene aanbeveling.
7) Zie No. 2863.
8) Zie No. 2118.
9) Voetius schreef anonym *De lingua Hellenistica* tegen Heinsius.
10) Matthieu de Rame(s) was van 1640 tot 1648 kapitein eener compagnie voetknechten en van 1648 tot 1650 ritmeester. Hij bleef pensioen genieten tot 1663. (Meded. van den Heer Wakker.)

2892. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De wagens van het leger gaan morgen weg. - Uit Frankrijk hooren wij, dat Ayre wel verloren zal gaan, en men ziet toe met gekruiste armen, maar verwijt ons de zaak, ‘ce qu'avions preveu de loing debvoir arriver. Mais les paroles, dit on, dont on debite ces sottises, sont si aigres, qu'il n'est pas raisonnable de les supporter’. - In Zeeland zijn berichten gekomen uit Portugal, dat Andalusië in opstand is. - Eergisteren is de heer van Amerongen gestorven, van morgen de heeren van Brouchum en Ayala[1]. De heer d'Ouchant[2] is ernstig ziek. A B[ergen] op Zoom, le 14^{e} d'Octob. 1641.

2893. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De artillerietrein mag vertrekken en gaat zoo spoedig mogelijk, want ieder haast zich weg uit deze lucht. De 34 compagnieën cavalerie, die hier nog zijn, krijgen van avond hunne patenten. Morgen keert het garnizoen van Breda terug; sergeant-majoor Huijghen[3] is daar bevelhebber bij afwezigheid van den heer de Haulterive.

‘Aujourdhuy M. le comte Frits[4], venant de loin en haste pour solliciter le regiment de M. de Randwijck[5], en a trouvé l'acte depesché, et en mesme temps a declaré à S.A. comme il s'est fiancé aveq Madame la vefue de M. le comte Henry de Bergh[6], où il trouve d'assez bonnes commoditez, jà estant deduict ce qui appartient aux enfants du premier lict, et comme la terre de Heel luy demeure par transaction, cela leur viendra fort à point, à cause du voisinage de Boisleduq, garnison ordinaire dudit S.^{r} comte, qui a bien surprins S.A. de ceste nouvelle.’

De heer de Haultmets[7] is in zijne plaats sergeant-majoor geworden, de heer van Spijck[8] heeft het regiment van Brouchem gekregen, graaf Jurriaen Ernst van Stirum is zijn sergeant-majoor geworden[9], de markies de la Vieuville[10] kreeg de compagnie van den hertog van Bouillon, de luitenant dier compagnie, de heer d'Auberger[11], de compagnie van den heer van Brouchum en de heer Vane[12] de compagnie van wijlen kapitein Doncomb[13].

1) Zie No. 2889.
2) Zie II, blz. 188.
3) Dirk Huygens was in 1632 kapitein en werd in 1635 sergeant-majoor. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) Zie II, blz. 98.
5) T.a.p., blz. 270.
6) De derde vrouw en weduwe van graaf Hendrik van den Bergh († 1638) was Hieronyma Catharina, gravin van Spaner; zij had haren man vijf dochters geschonken. Een huwelijk tusschen haar en graaf Frits van Nassau is niet tot stand gekomen.
7) François d'Oseros, Sr du Hautmets, komt in 1624 voor als ritmeester; hij diende tot 1650. (Meded. van den Heer Wakker.)
8) Zie I, blz. 46.
9) Hij behield dat ambt tot zijn dood in 1661. (Meded. van denzelfden.)
10) Charles François graaf de la Vieuville († 1676) werd in 1646 luitenant-kolonel en diende tot 1654. (Meded. van denzelfden.) Naar Frankrijk teruggekeerd, werd hij bisschop van Rennes. Hij was een groot vriend van Huygens.
11) Zie blz. 152.
12) Ralph Vane is in 1645 gestorven. (Meded. van denzelfden.)
13) Edward Doncombe deed in 1637 den eed als kapitein. (Meded. van denzelfden.)

Kolonel Wijnbergen vertrekt, maar is nog ziek. De Fransche gezant heeft jicht in den voet; de soldaten wenschen hem wat ergers toe. De heer de Beringhen gaat ziek naar den Haag. A B[ergen] op Zoom, le 17^{e} d'Octob. 1641.

2894. Th. Willeboirts[1]. (L.B.)

Soo haest als ick t' Handtwerpen gekomen ben, soo hebbe terstondt achtervolgende UE^{t} begeerte gaen besoecken Sr Rogyers[2] ende gevraecht naer UE^{t} conterfeytseltien, ende heeft my tselffde terstondts laten syen, soowel in silver als in wasch, die allebeyde seer fraij syn, ende heeft my geseght, dat ick U E^{t} soude schrijven, dat U E^{t} gelyeve ordre te stellen met mij, dat hy t'selfde U E^{t} soude toeseynden. Ick hebbe hyer syen vercoopen dye schilderijen van m[yn] H.^{r} Cordes[3], daer U E^{t} eene lyste van hadde, maer sach daer geene, dye met myn opinie syne Hoocheijt souden aengenaem geweest hebben, maer sal eens syen tot m[yn] H.^{r} Rubbens, oft daer yet is, ende sal mette eerste gelegentheyt U E^{t} daerover schryven. Ick seynde U E^{t} hyer 12 printiens van die fatsoen, gelyck U E^{t} my daer synde eenighe hadde laten syen, kondt syn, hoe se U E^{t} bevallen. Voorders isser yets, waerinne ick U E^{t} eenighen dienst kan doen, sult my vinden te zijn ..... [Ant]werpe, 17 Octob. 1641.

2895. H.G. van Stein Callenfels. (L.B.)[aant.]

Een paar dagen geleden meldde ik, dat een gedeelte van ons garnizoen de stad S. Vit verrast heeft, om de daar liggende compagnie gevangen te nemen, maar dat het grootste deel dier compagnie niet aanwezig was. Buit is er niet gemaakt, maar wel zijn er burgers door onze soldaten mishandeld en beroofd en er kwamen klachten in. Ik zal mijn best doen, dat aan de menschen teruggegeven wordt, wat hun is ontnomen. Mastricht, le 19 d'Oct. 1641.

2896. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Morgen vertrekt de nog overgebleven cavalerie naar hare verschillende garnizoenen, en spoedig wordt ook de infanterie ingescheept. Z.H. zeilt Maandag of Dinsdag af. - Men doet in Frankrijk nog, alsof men Aire wil ontzetten. - 'J'ay veu S.A. à ce soir tres-justement stomachée des vilains et impertinens discours qu'on tient de noz procedures à Paris, jusques à dire, entre autres, que Son A. s'est sauvée de Flandres aveq l'armée, apres le quartier du prince de Talmont[4] enlevé, de peur qu'il n'en arrivast autant à tout le reste. Ces insolences sont vrayment insupportables, et croy que S.A. en tesmoignera encore beaucoup de ressentiment à son temps'. A B[ergen] op Zoom, le 19e d'Octob. 1641.

1) Uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, IX, 1891, blz. 200.
Zie over Thomas Willeboirts, blz. 241. - Hij heeft in de jaren 1642 tot 1647 zeventien schilderijen, meest tafereelen uit de Grieksche fabelleer, voor den Prins geschilderd.
2) Theodor Rogiers was een bekend goudsmid te Antwerpen, die o.a. voor Karel I heeft gewerkt.
3) Blijkbaar een kunstliefhebber.
4) Zie No. 2874.

2897. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A).*

Het vertrek van Z.H. is uitgesteld, maar morgen gaat Z.H. dineeren te Steenbergen en daar 's avonds scheep. De troepen zijn dol blij, dat zij van hier gaan; zij zijn er ook heel slecht aan toe. De heer Slavata[1)] is gestorven in tegenwoordigheid van de gravin van Nassau[2)]. Wat zijn er dit jaar vele oude officieren heengegaan! Het zal moeilijk zijn, het verlies te herstellen. Z.H. heeft een weinig jicht, maar is anders gezond. A B[ergen] op Zoom, le 21e d'Octob. 1641.

2898. Aan graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)*

S'il vous avoit pleu songer à la saison de l'année, à l'estat de l'armée, au souhaict de tant d'officiers et soldats mourants, aux extremes incommoditez qu'ils ont souffertes icy, et finalement au petit fardeau que le renvoy de tant de monde me jette sur les bras, vous eussiez jugé aveq plus de clemence du default de mes lettres, que d'imaginer qu'un malseant oubly et une negligence du respect que je vous doibs en fussent la cause. Ce que je veux dire, c'est, qu'il y a huict ou quinze jours que je roulle dans la preparation des patentes, qui furent distribuées hier seulement, et receuës aveq des cris de rejouïssance si estranges dans la basse-cour de cest hostel, que jamais je ne vis chose pareille. Auray-je maintenant le pardon que je pretens? Je vous en supplie tres-humblement et mesme que la haste dont je depesche la presente y soit comprinse, car ce sont les dernieres heures du dernier soir, et me fault encor allé prendre congé, les larmes à l'oeil, d'une galante vefue cy aupres, qui me donne du martyre amoureux tres-insupportable, mais qui ne m'empesche pas de me souvenir de bien disner, ny de ce que je doibs vivre et mourir ..... B[ergen] op Zoom, le 21e d'Octob. 1641.

2899. J.W. Sohnius[3)]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor uwe welwillendheid en hoop, dat gij zult blijven trachten Z.H. te verzoenen. Nu deze mijn nederig verzoek aan de Staten-Generaal heeft gezonden, heb ik eenige hoop, dat de zaak in orde zal komen. Ik hoop, dat ik door uwe tusschenkomst bij Z.H. mijne laatste dagen rustig zal mogen doorbrengen. Threnopoli, ce 11/21 d'Octobre 1641.

1) Er waren verschillende officieren van dien naam. De Slavata's waren met den Koning en de Koningin van Bohemen hier gekomen.
2) Waarschijnlijk Christina van Erpach, de echtgenoote van den veldmaarschalk.
3) Zie No. 2750.

2900. G. Wendelinus[1]. (L.B.)

Toen ik uw brief van 22 Augustus ontving, was ik ziek en antwoordde niet dadelijk, ‘simul quia libuit hactenus praestolari eclipseos nuperae occasionem, quam tibi en hic communico. Cum iam inde a praecedente meridie diligenter collocassem sciotericum - pedali maius - minuta horaria mihi largiens singula, horodupiumque oppidi nostri direxissem ad coelum et solem, idemque sub occasum rursum curiosissime examinassem, et praesto mihi esset rheumaticum ammorium - sic clepsydras antiquas arenario fluxu permutatas appello - nihilque esset quod me sollicitum haberet praeter nubem vapidam horizonti orientali incubantem, tandem ecce, sonante sextâ, sese luna coepit nobis - quamquam maligne - polliceri nebulasque terebrare. Sed quod obtuso admodum lumine vix pateret, initium non plane observari potuit; indicata fuit nihilominus circa horam 6-8' nonnihil temerari obtusiore limbo; hora 6-12', iam illata puriori coelo, deficiebat perspicue plus semidigito, et hora 6-15' abfuit illi digitus satis praecise[2]. Circa horam 7-20' cornua eius videbantur fieri parallela eclipticae, quod magis etiam verum fuit hora 7-22'. Horâ 7-30', tam horodupio, quam scioterico signatâ, et quod momentum etiam humerus Aquarij - duobus adhuc temporibus, hoc est minutis horarijs 8' meridiano meo orientalior - confirmabat, luculenter Arcus per centra umbrae et lunae tendebat in caput et pectus Cassiopeiae, erantque cornua iam parallela viae lunari. Unde necesse est, vel tunc fuisse medium deliquij, vel uno - vix amplius - minuto prius confectum horâ utique 7-29', quam ego praesectam mihi habeo, quando et finis eodem me trahit. Etenim hora 8-42' rursum superfuit digitus, hora 8-43' magis praecise, et hora 8-45' iam minus digito notavimus plane ut horâ illâ 6-12'. Inde rursum obvolitarunt nubes, ut extremum actum spectare non fuerit datum. Finis tamen iudicatus fuit incidisse in horam 8-50', quoniam hora 8-53' iam plane restituta luna pleno vultu alluxit, in tantum ut nec umbrago[2] penumbrae[2] ulla fuerit residua. Summus defectus digitos 6-20' vix excessit, quantum aestimare licuit per confinia lucis et umbrae fimbriatae quaeque semissem peripheriae non attigit, utique vix afflavit. Misi ad clarissimum Golium exspectandi huius deliquij calculum, quem confido illum accepisse saltem triduo ante commissionem. Quid Lugduni observatum fuerit, avide ab illo exspecto, et anne vel tantillum erroris lateat in tabulis meis, quarum periculum fieri hac eclipsi volui, ab illo viro, quem ego censorem mihi opto rigidissimum. Ubi eius nactus fuero observationem, magnum atque incredibile arcanum patefaciam, quod, hactenus ignoratum mortalibus omnibus, intractabile fecit lunare sidus, atque ut Kepplerus in suis *Rodolfinis Tabulis*[3] loquitur *de feris moribus suspectum*, et addo ego *plane desperatum*. Duae sunt claves, quibus se obseravit, quas ego duobus istis versibus expressi, sed aliud quam sonant loquentibus:

Annosi meritis coeli super aethera scandam,
Summa petam calamo, *quia menti sollicitamur*.

1) Zie No. 2829.
2) Naar het Fransch gevormd.
2) Naar het Fransch gevormd.
2) Naar het Fransch gevormd.
3) Johann Kepler (1578-1630), geboren in Wurtemberg, de beroemde geleerde, was achtereenvolgens aan verschillende Duitsche universiteiten hoogleeraar in de wis- en sterrenkunde. - Zijne *Tabvlae Rudolphinae* zagen in 1627 het licht.

Risum vix continebis, scio, si verba spectabis. Sed ubi totidem ijsdem literis duos alios versus repraesentaveris ex singulis exsculptos singulos, admiratio te et stupor defiget, ut ubi sis nescias, imo enimvero scire primum incipias. Aenigmatis solutio pretium erit responsionis tuae et observationis Golianae. Ad Mersennium quod attinet, oro te - quod commodo tuo fieri possit - sciam - parvi tamen et in gustulum - ecquos ille numeros casui lapidis assignet, meos inde habiturus, forsan illius confirmatorios' ..... Hercio, octiduo post eclipsim[1].

2901. Graaf Hendrik van Nassau[2]. (H.A.)

Ik begrijp, dat gij mij niet eerder hebt kunnen antwoorden ten gevolge van uwe drukke bezigheden, 'sans que je veuille toucher aux heures que les attraits de cette galante vefue vous auront derobbées pour les donner à ses entretiens. Je plains vostre separation d'avec elle, quoyque je me console en tant que l'adieu ayt esté tel que les dieux vous rameneront ensemble avec le temps pour vous faire jouir des fruists qu'en sçauriez attendre'. Wij wachten op onze patenten, om terug te kunnen keeren. Du quartier pres de Gennep, ce 27 Oct. 1641.

2902. A. Colvius[3]. (L.B.)

Brenger dezes, mijn zwager Abraham van der Mijle, luitenant van kapitein Drost[4] te Philippine, die heden hier trouwt met de dochter van den heer Ruisch, zou gaarne kapitein worden. Wilt gij hem daarbij helpen? De Dordrecht, 29 d'Oct. 1641.

2903. J. Polyander van Kerkhoven[5].

Ik dank u zeer voor uw boekje over het orgel. Wilt gij den theol. candidaat Theodorus Auwerchius[6] van Wesel bij Z.H. aanbevelen? Leidae, 30 Octob. 1641.

1) De brief heeft plaats, datum, noch jaar, maar Huygens teekende er op aan: R. 2 Novemb. 41.
2) Zie No. 2898.
3) Zie II, blz. 439.
4) Waarschijnlijk Andries Drost.
5) Het Hs. is in de Bibliothèque Nationale te Parijs. De brief is gedeeltelijk gedrukt in *Responsa prudentum ad Autorem dissertationis de Organo* ..... blz. 97. - Zie No. 2634.
6) Hij is niet in het Leidsche album ingeschreven.

2904. A. Rivet. (L.B.)

Twee malen heb ik gepoogd u te vinden. ‘Cependant je vous donneray advis, que si celuy qui se faict nommer S. Giles[1)], et qui a faict quelques vers sur l'heureux retour de Son Altesse, doibt, comme il s'en vante, estre reçeu en vostre maison, ou ailleurs par vostre intervention, que devant que le prendre ou le recommander, je puisse communiquer avec vous. Car je seroy marri que vous fussiéz trompé’ ..... Du 6 Novemb. 1641.

2905. P.C. Hooft[2)]. (A.B.)

De pers gaat nu in arbeidt, om twintigh boeken mijner Historiën, eindighende met 't overlijden van wijlen Prinse Willem hooghl. gedachtenisse, ter wereldt te brengen[3)]. Welke dochter ik wel wenschte zijner Hoogheit toe te wijen, zoo de wensch niet te vermetel waare, ende bid derhalven U. Ed. Gestr. - die 't gelieve dit aenverghen voor andren in duister te laaten - eens t'onderstaan, oft dezelve zulx met goeden ooghe zoude kunnen aanschouwen, dan oft zij liever zaaghe, dat ik mij dies onthielde. Indien 't zijn' Hoogheit niet onaangenaam zal zijn, dat ik ze haar opdraaghe, zoo heeft U. Ed. Gestr. van mij, des verwittight, een ontwerp des briefs van toeeighening te verwachten, om door U. Ed. Gestr. ijetwes verschikt en opgetooijt te worden, naar de tits van 't hof. Nieuwe moeite, die ik nochtans vertrouw, dat mij ten beste zal afgenoomen worden, zoo vastelijk als U. Ed. Gestr. vertrouwen magh, eeuwelijk te willen weezen ..... T'Amsterdam, den 7^{en} van Slaghtmaant 1641.

2906. Graaf H.O. van Styrum[4)]. (H.A.)

Nu de heer Slavata[5)] gestorven is, wenscht de heer Lindenaer[6)] hem op te volgen als ‘homme d'honneur et de meute’. Wilt gij hem voorthelpen? De Wesel, ce 8 Novem. 1641.

2907. J.L. Calandrini[7)]. (L.B.)

Uw brief en pakje zijn lang onderweg geweest en, toen zij kwamen, was ik ziek. Mijne vrouw is overleden en laat mij acht kinderen na, waaronder

1) Zie No. 2912.
2) Ook in afschrift (L.B.) - Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 508; Van Vloten, t.a.p., IV, blz. 43.
3) In 1642 kwamen te Amsterdam uit *P.C. Hoofts Nederlandsche histoorien, sedert de ooverdraght der heerschappye van Kaizar Karel V op Kooning Philips zynen zoon* (1555-1587). Het werk is aan Frederik Hendrik opgedragen.
4) Zie II, blz. 521.
5) Zie blz. 247.
6) Misschien Johan Lindenaer, die in 1625 kapitein was en later sergeant-majoor. (Meded. van den heer Wakker.)
7) Gedeeltelijk uitgegeven in *Responsa prudentum ad Autorem dissertationis de Organo* ..... blz. 98. - Zie No. 2665.

vier dochters. Zij was eene dochter van den predikant en hoogleeraar Turretin[1], die in 1622 door onze stad naar Holland is gezonden. - De teekeningen van uw huis vind ik zeer mooi. Ook voor den bundel van uwe gedichten dank ik u zeer en uw boek over het orgel heb ik met veel genoegen gelezen. De professoren hier zullen het zeker met u eens zijn, maar zij kunnen uw boek niet lezen. De Geneve, le 12 Nov.re 1641.

2908. G. de Valdez[2]. (B.M.)

Z.H. heeft mij een paspoort gegeven, om uit Holland twaalf paarden te halen. De man, dien ik naar Valkenburg zond, heeft er maar acht kunnen koopen en, toen hij later met vier andere, waarvoor hij alle rechten betaald had, wegreisde, heeft men hem te Bergen op Zoom opgesloten en, in weerwil van zijn paspoort, de paarden voor goeden prijs verklaard. Wilt gij zoo goed zijn, den Prins daarvan kennis te geven en te zorgen, dat mijne paarden en mijn knecht hierheen komen? Chasteau de Gand, le 14e de 9bre (Nov.) 1641.

2909. I. Gruterus[3]. (L.B.)

Ik dank u voor uw brief en voor uwe moeite, om mij eene belooning van den Prins te bezorgen. Ik studeer nu in rechten te Utrecht[4]. Wat zou ik al lang met die studie gereed zijn geweest, als het lot van mijne familie mij niet op andere wegen had gebracht! Traiecti ad Rhenum, e secessu meo, XV Calendas Decemb. (= 17 Nov.) CIↃIↃCXLI.

2910. L.G. van Renesse[5]. (L.B.) aant.

Wij hebben een besten burgemeester[6] en een besten gouverneur[7] gekregen. Sommigen zijn boos, dat Beens en Buerstede, buiten de nominatie om, in de vroedschap zijn gekozen[8]. Er zijn hier allerlei moeilijkheden op kerkelijk gebied. 1641, 20 Novbr. In Breda.

1) Zie I, blz. 320.
2) Gaspar de Valdez was blijkbaar officier van den Koning van Spanje.
3) Zie No. 2689.
4) Hij is daar in 1643 als student ingeschreven.
5) No. 2910 a. Een brief van Jan. 1641 (L.B.) is zonder eenige beteekenis. - Zie blz. 7.
6) In 1641 werd Mr. Willem Snellen, die van 1637 tot 1640 burgemeester van Breda was geweest, opnieuw benoemd naast Johan van Aerssen en bekleedde dat ambt tot 1644.
7) Nl. Hauterive.
8) Zie blz. 72 en 139.

2911. J. Wijts. (H.A.)

Volgens het bevel van Z.H. heb ik aan den sergeant-majoor Levingston[1] gezegd, dat hij naar zijn garnizoen moet terugkeeren en zich vandaar niet mag verwijderen zonder verlof van den gouverneur, aan wien hij een brief moet geven, door u namens Z.H. geschreven. Ce 21^{e} de Novemb. 1641.

2912. Robert le Conte[2]. (L: H.)

Ik ben bij u belasterd, maar hoop, dat gij aan mijne onschuld wilt gelooven en de opdracht aanvaarden van eenige gedichten, die zullen worden gedrukt. A Leyden, 22 de Novemb. 1641.

2913. J. van Beverwyck[3]. (L.B.)[aant.]

Postquam magna spe excidi, qua reducem e castris in hac urbe videre et amplecti exoptaveram, occasionem hanc vel absentem salutandi praetermittere non potui. Qui has defert, egregius est genealogista, et Hagam venit principi oblaturus stemma eius Arausionense et Bredanum. Ipse versari in aulis non ineptus, non abhorreret a Plantina[4]. Ampl. Catsius mihi versus facit, quos serius, et quarta parte typis iam expressa - quod vix credere possem, exiguis adeo rebus vacare velle Jovem - petijsse me doleo. Singula Montani contra medicinam argumenta refutare conatus fui, quod erit *τῶν προλεγομένων*[5] ..... X Kal. Dec. (= 22 Nov.) CIↃIↃCXLI[6].

2914. Marie Lansame, Douair. van Zomerghem[7]. (L.B.)

Wilt gij bijgaanden brief aan den gezant Joachimi zenden? In Ghendt, den 4 Desember 1641.

‘Ick hebbe an mijn dochters de religieusen ghezeijt, dat mijnheere advis

1) Zie II, blz. 366.
2) Onder de onderteekening staan de woorden: ‘lequel poursuivi en France soubs son nom, contraint de sortir et ne le pouvant faire sans ordre, a esté obligé d'emprunter le surnom de sa mere et se faire appeller Eleonor de S. Gilles’. - Zie No. 2904.
In het Leidsche album werd op 17 Juli 1641 ingeschreven: Eleonor de St. Gilles, Gallus, 24, M.
3) Zie II, blz. 176.
4) Er staat *Plautina* of *Plantina*. Aan het eerste is geen zin te hechten; het tweede zou kunnen beteekenen, dat de genealoog zijn werk wel bij de drukkersfirma Plantijn zou willen uitgeven.
5) Het eerste werkje van Beverwyck heeft tot titel: *Medicinae Encomium*, *Montanus ἐλεγχόμενος*, *sive refutatio argumentorum quibus necessitatem Medicinae impugnat Mich.*, *Seigneur de Montaigne*, 1633; het is ook in het Hollandsch vertaald. Beverwyck schijnt in de voorrede van een ander werk nog eens op dit onderwerp te zijn teruggekomen.
Montaigne, de schrijver der *Essais*, leefde van 1533-1592.
6) Zonder plaats.
7) Zie blz. 45.

was, beter in de werrelt te blijven, om de werrelt te helpen vermeerderen; zij lougghen ende anworden: de werrelt en zal niet vergaen, al en helpen se wy niet vermerderen. Godt gheve, is t zalich, dat U E mach ienerasie zien van uwe kinderen'.

2915. P.C. Hooft[1]. (A.B.)

Bericht zijnde van soober behaeghen, weleer geschept bij zijn Hoogheit uit de toeëighening van eenigh letterwerk, heb ik mij vervordert het peilen van haere zinlijkheit, noopende 't mijne, U. Ed. Gestr. aan te verghen. Doch, naerdien U. Ed. Gestr. acht, dat het voeghlijxt onvoorziens verschijnen zal, zoo besluit ik het op die manier te waeghen. Hierbij dan gaat een ontwerp, dat ik U. Ed. Gestr. oordeel aallijk onderwerp, om verbeetert, besnoeit, gerekt oft gekrompen, jaa ook heel verandert te worden, naardat U. Ed. Gestr, zal goedt dunken mij voor te schrijven, wanneer zij eens ziet haere bezigheden eenigh uurken t' ontfutselen. Belangende het opschrift: *Aan zijn' Hoogheit van Oranje*, ik bevroede wel, dat in plaets van dien best betaamen zal al de tijtels zijner Hoogheit te stellen, volghends de lijste, ontfangen van U. Ed. Gestr. bij mijnen heer ende neef van Wikkevoort, hoewel ik van de onduitsche *etc.* wat afkeers heb. Op de rest verstaa ik mij eeven weinigh met d'onervaarendsten in de titsigheeden van 't hof. Ende is derhalven benoodight, met oneighe pluimen te pronken ..... T'Amsterdam, den 5^{en} van Wintermaant des jaars 1641.

2916. Th. Willeboirts[2]. (L.B.)

D'oorsaecke dat ick mij nijet eerder hebbe geacquiteert van mijn devoir, gelijck ick aen syne Hoocheijt hadde gelooft, van eenige teijckeningen te seijnden, gecopieert naer eenige schilderyen, dije noch ten huijse van wylen Monsieur Rubbens[3] souden te vercoopen syn, is geweest doordyen sijne weduwe[4] tot Brussel eenigen tijt is geweest, ende daerom hetselfde soo lange heeft aengeloopen. Soo nu midts haere wederkomste hebbe d'occasie waergenomen van eenige schilderyen, die mij dochten de principaelste te syn, te doen uijtteijckenen ende oock de lyste van alles watter van schilderye is ofte geweest is, want daer sijn der vele verkocht, te weten alle de copyen naer Titian, gelyck UE in de gedruckte lyste sult konnen syen, behalven de conterfeijtsels naer Titiaen, die syn der noch meest al. UE kan sijne Hoocheyt dese teijckeningen met de lijste toonen ende, isser ijets t gene sijne Hoocheyt soude aenstaen, ende daer ick voirders eenigen dienst soude konnen in doen, sal mij seer geluckich estimeren van daertoe geimploijeert te werden.

Het is nu ontrent vierthien daegen geleden, dat ick, toe Bergen op Zoom sijnde, UE een bryeff hebbe toegesonden, maer wete nijet, of hy wel ter handt is komen[5], waerinne ick UE badt van mij die twee bovenste schetsen van dat panneel te doen sagen, te weten de twee, dye syne Hoocheyt my heeft gecommandeert te schilderen, want ick soude nyet geerne voortsvaren, vooraleer dat ick de schetsen hadde, om nijet te missen van perfectelyck de intentie van sijne Hoocheyt te volgen. Voirders isser ijets, waerinne ick UE soude konnen dienen, sult gelyeven te disponeren van ..... Ant[werpen], 7 Dec. 1641.

1) Ook in afschrift (L.B.). - Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 509; Van Vloten, t.a.p., IV, blz. 43. - Zie No. 2905.
2) Uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, IX, 1891, blz. 201. - Zie No. 2894.
3) Rubens was 30 Mei 1640 gestorven.
4) Helena Fourment, een nichtje van Rubens, die hij in 1630, toen zij 16 jaar oud was, had gehuwd.
5) Die brief is verloren gegaan.

Ick seijnde hyermede 7 teijckeningen, waer op yegelyck staet de hoochte ende breette achterop geschreven.

2917. Bauterne[1]. (L.B.)[aant.]

Het spijt mij erg, dat ik u in den Haag niet heb gesproken. Het boek zal ik persoonlijk aan pater Mersenne overhandigen en tevens kennis met hem maken. Z.H. heeft mij opgedragen, eenige Grieksche en Latijnsche historieschrijvers in Fransche vertaling voor hem te koopen; gij wilt mij daarin nog wel eens raad geven. Hierbij gaat eene opsomming van al die vertalingen[2]; wilt gij haar den Prins laten lezen? En hoe moeten zij zijn ingebonden? Ce 11 Decembre 1641.

2918. H.O. van Styrum[3]. (H.A.)

Mijne zoons gaan naar Frankrijk; wilt gij Z.H. verzoeken hun een oorlogsschip ten dienst te stellen? De Buuckloo[4], ce 2/12 Decemb. 1641.

Gaarne wil ik de lijst der offficieren hebben.

2919. Van den Boetselaer[5]. (A.B.)[aant.]

De brengers van dezen zijn mijne bloedverwanten; de oudste, die kornet is, zou gaarne luitenant worden in de compagnie van den heer de la Ferté[6], en de jongste in zijne plaats kornet worden. Als gij hen voorthelpt, doet gij den heer van Asperen[7] en mij een groot genoegen. Utrecht, ce 14/4 Decemb. 1641.

2920. C. Barlaeus[8]. (L.B.)

Legi, nobilissime Hugeni, syllogen poëmatum, quibus Britanni nuptijs Principis Batavi et Principis Britannicae accinunt. Ignosce vera loquenti, miserum scriptum Pseudole. Non est olorum iste cantus, quibus Tamesis abundat, sed sturnorum, aut potius vespertilionum et noctuarum stridor. Nescio, quae pestilens et maligna aura afflaverit Britanniam. Commissae sunt domus magnae; tumultuantur cives, Aaronem[9] et ordinis sacri capita calcat profanum vulgus, Parmenionem[10] suum trucidari sinit Alexander, et super haec nugantur et ineptiunt in re seria poëtae. Certe

1) Zie blz. 129.
2) Een ‘catalogue des historiens grees, traduits en francois’ en een dito ‘des historiens latins,’ is aan den brief toegevoegd.
3) No. 2918 a. In een brief van 15 Jan. 1642 (H.A.) wordt het verzoek herhaald.
4) Borculo?
5) De brief is onderteekend: Baron de Langerack. De tweede zoon van den bekenden gezant te Parijs.
6) Zie II, blz. 303.
7) Waarschijnlijk Philips Jacob van Boetselaer, heer van Asperen, kapitein en sedert 1641 lid van den Raad van State.
8) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 857.
9) Laud.
10) Strafford.

diviniore oestro hic vitriarius noster, homo illiteratus, tragoediam scripsit, ficti licet argumenti[1]. Recitata est saepius, nec adhuc saturari auditor potest. Ego audivi septies, praeter morem meum, qui istis actubus non nisi semel aures commodo. Audivit, me hortante, Hoofdius et stupuit. Audivit van der Burchius, et haesit attonitus. Audivit Vondelius, et portentosi ingenij virum dixit. Verbis loquitur, quibus Zulechemi dominus, Satrapa, Vondeliusque loquuntur et scribunt. Sententiae graves sunt et densae et plane *πρὸς Διόνυσον*. Nullam habet tota antiquitas tragoediam magis tragicam; et forte ob hoc unum frontem corruget rigido censori, quod nimis tragica sit. Interim duas tragoediae partes mirifice explet, *τὸ ἠθικὸν* et *τὸ παθητικόν*. Totam tragoediam, prout recitata est, memoria circumtulit per semestre; postea dictavit. Tragoedias nostratium, etiam scripta tua omnia, ad unguem callet, et recitat. Digna est, quam vel audias coram, vel legas; est enim sub proelo. Ubi huc veneris, pulsabit in tui gratiam orchestram Andronicus, praecipuum tragoediae drama. Ego versiculos aliquot Belgicos illi scripsi[2], ut quid de autore et opere sentiam, publice testarer. Illos mitto, ut credas, me Latinos felicius scribere. Accipe *Panegyrin* meam *de laudibus Eminentissimi Richelii*[3], quam per ferias caniculares Hagae, Poelgeestae et Ultrajecti scripsi. Unum exemplar tibi habe, alia duo filijs inscripsi. Non habebam plura compacta ad manum. Vale, vir summe, et me venae tuae et tot suavissimorum carminum, quae mihi impertis, admiratorem perpetuum ama. Raptim, XV Decemb. CIↃIↃCXLI.

De tragoedia iudica ex choris, quas mitto, ut salivam tibi moveam.

2921. E. Puteanus[4]. (L.B.)

Mijn zoon Maximiliaan is getrouwd met Anna Maria Mockel, dochter van Bartholomaeus Mockel, die eens aan het hoofd stond van Oranje. De jongelui wonen te Diest, waar juist de drost Monnart gestorven is. Mijn zoon zou dezen gaarne opvolgen en de gravin van Nassau, de weduwe[5], heeft daarin wat te zeggen. Zoudt hij haar niet gunstig voor mijn zoon kunnen stemmen? Indertijd heb ik den roem van haren echtgenoot Jan verkondigd. - Prins Philips Willem[6] heeft mij een jaargeld van ƒ 300 gegeven; na zijn dood wilde Prins Maurits dat afkoopen voor eene som in eens en behandelde Valkenburg[7] de zaak met mij. Ik wilde geen geld hebben, maar kreeg toen een gouden ketting met penning. Ook dat is eene reden, om iets voor mijn zoon te doen. - Hier is een zekere Joannes Hugens, een neef van de weduwe Biaca. Hij is priester, ongeveer 40 jaren oud en mijn vriend, maar hij heeft geene behoorlijke betrekking. Kunt gij niet maken, dat hij kanunnik wordt? Lovanij, in Arce, XVI Kal. Ianuarias (= 17 Dec.) M.IↃC.XLI.

1) Dit doelt op de *Aran en Titus* van Jan Vos; het treurspel was 30 Sept. voor het eerst gespeeld.
2) Nl. *Op het hooghdravend treurspel van Jan de Vos glasemaecker*; het lofdicht is vóór al de uitgaven van de *Aran en Titus* gedrukt.
3) De *Panegyris de laudibus ..... Armandi Ioannis Plessiaci*, *Richelii Ducis*..... (vgl. *Poem.*, I, blz. 129). - Zie blz. 192.
4) Uitgegeven in *Erycl Pvteani .... ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm .... Epistolae*, ..., 1647, blz. 44.
5) Gravin Ernestine de Ligne-Aremberg, de weduwe van graaf Jan van Nassau (1583-1638).
6) Zie I, blz. 10.
7) Jan de Hertoghe van Osmael, heer van Valkenburg, is van 1623 tot 1630 gouverneur van het vorstendom Oranje geweest en in het laatstgenoemde jaar bij eene poging tot verraad omgekomen.

2922. Aan P.C. Hooft[1]. (L.B.)

Mij en is noyt sooveel winds ten ooren ingewaeijt, dat ick mij eenigher voeghen soude derven aenmeten richter oft oversiender van U.E. hooghe gedachten te zijn. Die ick dan in dese aensprake tot S. Hooch.t hebbe gevonden, hebb ick met hetselve eerbiedighe vooroordeel opgenomen, dat ick weet U.E. schuldigh te wesen. Geloovende ondertuschen, dat U.E. uijt overtollighe demoedigheid gelaten heeft voor te gheven, onder de goede redenen van 't herseggen der dinghen, bij andere veel geseght, dat hem - by namen in 't Noorderquartier - vele gedenckwaerdighe woorden oft geschiedenissen ter kennisse zijn gekomen, die by andere niet konden geseght wesen, kan ick mij qualick onthouden U.E. op sijn bevel te waerschouwen, dat een weinigh gewaghs daervan mogelick bij het overighe niet onpasselick en soude wesen. Maer als U.E. mij sal den uijl naer Athenen verwijten, sal ick noch wat min als mijn' rechte belooninghe hebben.

De H.e Barlaeus heeft mij schriftelijck ontsteken met eenen grooten lust tot het spel bij den seldsaemen glasmaker op het tooneel gebracht[2]. Ick verneem geern, dat het onder de persse is, en sal naer d'uytkomste verlanghen. *Quanta in occulto ingenia latent!* ende die die herssenen boeckvast gemaeckt hadde, wat hadd' hij er niet uijt gehaelt. Roemer[3] soude op desen man wel gepast hebben 't ghene hij van sich selven seide: Als men emmers moet rasen, is 't beter in 't papier als in de glasen. Dit alles gaet gebroken stock en stuxgewijze, als U.E. kan voelen. Soo gaen mijn' uren in flenteren, door allerhande besigheid. U.E. vergheve den hoveling de onhebbelickheid, ende vertrouwe, dat ick mijne genegentheit t synen dienst minst van allen uytdruckende, meest van allen ben ende voor altoos bevonden sal werden .... 's Gravenhaghe, den 18en Dec. 1641.

2923. J. Polyander van Kerckhoven[4]. (B.M.)

Ik kom er noode toe, om door vrienden iemand bij den Prins aan te bevelen, maar, nu mijn zoon afwezig is, wil ik gaarne uwe voorspraak hebben voor den heer Theod. Ruysch[5], door den magistraat van Utrecht voorgesteld als opvolger van den heer Mansvelt als maarschalk van Montfoort[6]. De Leide, ce 21 de Dec. 1641.

2924. D. Graswinckel[7]. (L.B.)

Magnam mihi noctis partem extraxit perquisitio, non minus, an non multa a me essent admissa non me digna, tantos inter votivorum poculorum fluctus reciprocos, decumanos, quam gratissima tui ex me non merente et proni et prolixi affectus recordatio. Si quid peccatum, ei rogo inscribatur, qui memorem odit. Uti vero officio, fide tuos amores promerear, pro virili annitar. Quisquilias nostras vides inclusas; simul et una cum ijs vides importunum sedulo me esse malle, quam non stare promissis. Coeterum patere quaeso,

1) Uitgegeven door J. van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 44. - Zie No. 2915.
2) Zie No. 2920.
3) Nl. Roemer Visscher (1547-1620), de bekende dichter.
4) No. 2923 a. In een brief van 17 Jan. 1642 (B.M.) wordt het verzoek herhaald.
5) Dirk Ruysch, raad van Utrecht, heeft het ambt niet gekregen.
6) Johan van Mansveld was van 1638 tot 1641 maarschalk van Montfoort. (Meded. van Mr. A. de Bussy, adjunct-commies aan het Rijksarchief te Utrecht.)
7) Zie II, blz. 329.

commendatum tibi esse Binckhorstij[1] negotium. Id per Deum Opt. Max. a me quam serio ac demisse rogatus, haveto. 24 Xbris (Dec.) 1641, Hagae.

2925. J. Picardt[2]. (L.B.)

Ick seinde alhijer over twee distincte missijven, voor enige dagen an mij van syn Excell. den H. graeff van Egmondt overgesonden, omme an syn V. Hoocheydt over te leveren, mett enig beveel an mij, omme mondelick an syn Hoocheydt te kennen te geven. Doch, vermitz ick wegen die tegenwoordige en ankomende feestdagen nijt well van huiss en mach, heb ick die voornaemste substantie daervan in schrifft gestellet[3], datt ick hijr beneffens overseinde,

1) Jacob Snouckaert van Binchorst, heer van den Binchorst (1614-1648), was gehuwd met Anna van Paffenrode.
2) Zie No. 2651.
3) Dat stuk luidt aldus:
Syn Excellentie den Here Graeff van Egmondt etc. doet mitz desen syne allervriendelickste gebiedenisse an Haere Hoocheyden met presentatie aller syner diensten, en begeert, datt in synen naeme haere hoochgemelte Furstel. Hoocheyden angedient werdt:
Datt synen soon, den Prince van Gaveren, enen tydt lanck misleydet synde door den raedt van syn Vrow Moeder en Grootmoeder, die oude Gravinne Barlemont, en hem enen tydt lanck in Italien onthouden hebbende, nu eindelick tott andere kennisse gekomen iss, tott welcken einde dan denselven wederomme gekeert iss naer syn vaderlandt, hem begevende naer het landt van Lüick op syne heerlicheyden en goederen, hem wederomme stellende onder die absoluete gehoorsamheydt van synen Heer Vader.
Datt wellgemelte Prince nu vrij en onverhindert wederom mag komen in die Spaensche Nederlanden, mett groote hoope, datt denselven in alle goederen, heerlicheyden en digniteten des hüises van Egmondt wederomme sall ten vollen herstellet worden. Doch datt denselven tott noch toe in voorss. Nederlanden nijt en heefft begeert te komen, maer van te voren [te] ondersoucken, offer enige cantz off hope ter werlt wass, van enige apparentie te beleven van datt versochte howlick mett die oudtste Princesse van haere F. Hoocheyden; en so daer die minste hoope van wass, datt wellgemelte syn Excell. vaerdig en bereijdt stont, omme te doen en naer te komen all dattgene, dat haere Furstl. Hoocheyden hem souden mogen gebieden.

Datt den Here Graeff van Egmondt sekere heerlike goederen heeft liggen in t landt van Luyck, als die Baronnije van Hautepen, mett een seer sterck casteel, dessgelix een dorp, genaemt Eneis(?), liggende op die Maese, een myl van Luick, naemlick tuschen Luick en Namen - allwaer onderscheijdelike mijnen syn van diverse mineralen - en die baronnije van Hyerri, etc., in welcke plaetsen syn Execll. het recht heefft van te mogen fortificeren, en üit welcke plaetsen die Spaense fortressen, als Marienbourg, Charlemont, etc., grote affbreuke soude konen gedaen werden, die Maese gesloten en alle ommeliggende plaetsen onvrij gemaket werden, en in gevalle enig goedt hijrmede soude konen gedaen werden, tott proffyt van desen staedt, datt syn Excell. bereijdt iss, dieselvige off enige derselven an Haere Hooch M[og]. voor een redelike somma, off een sekere jaerlixe pensioen, te transporteren, omme daermede haer proffyt te doen.
Datt wellgemelte s. Excell. bereydt is, syne rechtvaerdige praetensie, die dieselvige sustineert te hebben op het Hertochdom van Gulich, alsmede op die stadt en daeronder sorterende dorpen van Weerdt, an het hüis van Nassaw d'Orangien te transporteren, so syn Hoocheydt gelieven sall met haere Excell. te treden in enige onderhandelinge.
So daer iet soude mogen [syn] in t gemeijn, waerin syn Excell, off mett syn persoon, off goederen, actien en pretensien, haere Vorst. Hoocheyden soude mogen enigen merckeliken dienst doen, off proffijt verschaffen, het sy binnen die Verenigde, off Verheerde Nederlanden, off naestgelegene neutrale landen, datt wellgemelte syn Excell. van gantscher herten geneyght en bereydt sy, omme tegenst haere Hoocheyden te betonen, met watt sincere affectie dieselve tott H. Hoocheyden en desen staet sy ingenomen.
Uyt den naem en van wegen syn Excell. den Here
Graeff van Egmondt, Prince van Gaveren, etc.
Dr. JOH. PICARDT.
D[atum] den 27 Decemb. ao. 1641.

mett versouck, datt sulx syn Hoocheydt mag te kennen gegeven werden. Ick verstae, datt den prince van Gaveren well geneijgt soude syn, om in t heijmelick en onbekent een reijs herwartz te komen, sonder datt men t an die andere syde soude gewaer werden, allene tot dien einde, om haere Hoocheyden syn dienst te presenteren; datt men wiste, datt haere Hoocheyden geen ondienst daermede soude geschieden, so soud ick sulx te kennen geven. Syn Excell. soudt wonder gaerne enig secours hebben, omme tegenst den viandt te gebruiken, gelijck dan dieselve tott dien einde in die Verheerde Nederlanden groote correspondentie seydt te onderhouden, so mett syne ondersaten - die seer veel in getall syn - als mett andere. Op t'gene, datt ick syn Excell. wegen syn Hoocheydt geantwoordet hadde, naemelick, datt men also op die wilde boff nijt en koste te wercke gaen; datt men van te voren moste vaste fondamenten hebben, op wien datt men sich hadde te vertrowen, en waer datt men iet vrüchtbaerlix soude konen beginnen, etc., daerop en heb ick noch geen antwoordt bekomen, hoewell ick weet, dat een sergeant-majoor - die lange in dienst des Conings gewest iss - door bevel van syn Excell. daer in t landt gewest iss, wegen bekenden handel. So daer iet wass, waermede haere F. Hoocheyden gedienet waren, angaende die heerlickheyden, goederen, digniteten en pretensien, die syn Excell. syn competerende, ick mene, datt er noyt betere gelegenheydt gewest en sy, omme daervan in onderhandelinge te komen, als nu, en datt omme gewichtige redenen. Datt U. Ed. Gestr. eenige uirtjes daertoe implojeerde en alles doorsochte en mediteerde, watt hijrin soude konen gedaen werden, ick mene, datt er well watt goedts te doen soude syn voor haere Hoocheyden. Inmiddels so isset mij seer leedt, datt men sien moet, datt den goeden prince sich soseer verlaet op syn dienaers, en dieselve all te vele geloofft en toevertrowet, die dan doen all watt se willen, en spelen ondertüschen haere personagie, en weten hem dan met allerhande vlatteringe allerhande te doen geloven, t welck dan syn Excell. naer den aert van syne all te notoire goedigheydt anneemt, tott syn grote schade en consumptie syner jaerlixen intraden. Ick hebbe in alle getrowigheydt syn Excel. te kennen gegeven den staet en gelegenheydt van syne voorvaderen, van welcke dat sommige in dese contereijen door die dienaers in die uiterste rüine geprecipiteert syn, en datt et schijnt eene erffelicke plage te syn voor het hüis van Egmondt, dewelcke is duirende tott op den dach van hieden, en datt dieshalven syn Excell. sich hadde voor te sien, terwyle datt et tydt wass, en die Fransen nijt all te vele toe te vertrowen, also ick sach, datt den wagen nijt recht en ging, en datt men syn sincere goedigheydt in alle manieren misbrüickte, etc. Doch die dienaers syn also in t herte gewortelt, datt syn Excell. geen quaedt an dieselve sien kan. Daer iss vollenkomen geresolveert, datt syn Excell. bij testament an het Hüiss van Nassaw d'Orangien - so beijde, vader en soon, sonder wettelicke kinder quamen te overlyden - maken soude onderscheydelicke heerlicke goederen, mett et gene datt Syn Excell. te pretenderen heefft op die graeff-

schap van Egmondt, mitz datt syn Hoocheydt en desselfs descendenten den titul en naem van graven van Egmondt souden voeren, opdatt denselven nijt en soude t'ondergaen. Doch dit blijfft naer - doch maer voor een tydt lanck - wegen den secretaris van syn Excell., die iss tott Parijs en blijfft tot Parijs, en voelt sich daer so well, datt hie nijt een reijs naer Engellandt en taelt, en datt heefft nu jaer en dach gedüirt, latende ondertusschen die saken van syn Heer op riemen drijven. So daer nu iet soude mogen te doen syn, waerom mijne tegenwoordigheydt soude mogen van noden syn, so stae ick bereijdt, omme alle üiren over te komen, so nijt, will ick gebeden hebben, datt U. Ed. Gestr. sich wille gevallen laten, mij een antwoordt wederomme te laten toekomen, omme dattselve naer Engellandt te remitteren ..... Uyt s'Graven-Houff, desen 27 Decemb. Ao. 1641.

Naer dato deses ontfang ick wederom een missijff van London, waerin syn Excell. te kennen geefft, datt syn gemalinne[1] haeren soon, den prince van Gaveren, ten hoogsten vermane, datt hie synen H[eer] Vader in alles wille gehoorsamen, en synen goeden raedt volgen, etc. Waerin ick my ten hoogsten verwondere, als well wetende, mett watt bittere vinnigheydt die gravinne van Egmondt en die oude gravinne van Barlemont, haer vrow-moeder[2], tegenst desen Staet syn ingenomen, daer sie nochtans well weten, datt syn Excell. met lijff en ziel naer desen Staedt verlanget, etc.; raden evenwell haeren soon, synen vader gehoorsaem te syn, t welck mijnes erachtens op een wonderlick fondament berüstet.

2926. J. Burchard Wetzel[3]. (B.M.)

Ik heb mijn neef Philip Ernst Vegelin altijd gezegd, dat niemand beter voor zijne belangen zorgt dan gij. En nu gij hem eens hebt aanbevolen bij Z.E. graaf Willem van Nassau, stadhouder van Friesland, hoop ik, dat gij hem ook verder zult helpen; hij zal u zeker al zijn leven dankbaar zijn. De Culembergo, il 20/30 Decemb. 1641.

2927. C. Barlaeus[4]. (A.B.) aant.

Mitto tibi tragoediam vitriarij nostri, a me, uti tibi videtur, *ὑπερβολικῶς* laudatam[5]. Nolo mihi fidem habeas. Te iudicem posco. Vide, quanta ingenia in occulto lateant, ut de hoc homine dici possit, quod de Democrito dixit Horatius[6]:

> *cuius prudentia monstrat*,
> *Summos saepe viros et magna exempla daturos*
> *Vervecum in patria crassoque sub aëre nasci*.

1) Zie blz. 143.
2) T.a.p.
3) Johann Burchard Wetzel werd in 1597 in de Palts geboren, was raad en secretaris van den graaf van Waldeck-Pyrmont en later raad van den Keurvorst van de Palts en burgemeester van Neustadt.
4) Uitgegeven door J.A. Worp in *Oud-Holland*, VI, 1888, blz. 267.
5) Zie No. 2920.
6) Barlaeus vergiste zich; de versregels zijn niet van Horatius, maar van Juvenalis, 10, vs. 48.

Perlege totam, videbis primo medium, et medium imo consentire. Numerum actorum aliaque levioris momenti nihil moror. Scripsit leges tragoediae Aristoteles, sed sine populi et posteritatis suffragio. Res pondera et plenam maiestatis Belgicae dictionem, ad haec phrasin poeticam, et multe acute et ingeniose dicta. Si errem, eogita senescere Barlaeum, et inter senum vitia esse *ἀμβλυωσίαν* et *ἀχρισίαν*. Vale ..... Amstel., proprid. Cal. Jan. Anni 1642 (= 30 Dec. 1641).

2928. A. van Hilten. (H.A.)

Op verzoek van mijn zwager en andere vrienden, die te Marseille en in Provence op den Levant handel drijven, kom ik u vragen om brieven van aanbeveling van Z.H. voor den heer Jean Baptiste Poictier aan de Staten-Generaal en de Staten van Holland, om in plaats van wijlen Rochus Ingebert van Kouwenhoven consul te worden van deze kooplieden[1]. Hij woont nu 35 jaren te Marseille en is lang vice-consul geweest. A Utrecht, le 26^{e} de Decemb. 1641, st. vet.[2]

2929. C. Barlaeus. (L.B.)

Accipe exemplaria nonnulla epithalamij, quod scripsi in nuptias Principis Henriettae cum Chaucorum Comite[3]. Non vacabat scribere poëma prolixum. Nam sentio me exarescere, et exhaustum mihi esse Pimplaeum fontem ubertate carminum, quae non ita pridem fudi. Non aegre feram illa exhiberi ijs, ad quos pertinent ..... Amstel., VIII Jan. CIↃIↃCXLII.

2930. Bauterne[4]. (L.B.)

Al de werken, die gij opgegeven hebt, heb ik gevonden en gekocht; met de *Histoire de Jerusalem*[5] alleen heb ik moeite gehad, omdat het werk zeldzaam is. Ik zal ze laten inbinden en dan naar Calais of Dieppe zenden. Als ik voor Z.H. of voor u nog iets anders kan doen, ben ik daartoe volkomen bereid. De Paris, ce 9 Janvier 1642.

1) Rochus Engelbert van Couwenhoven (1593-1641), geboren in den Briel, kreeg op 29 April 1623 commissie van de Staten-Generaal als consul te Marseille en op 13 Jan. 1634 als 'consul generaal over de provincie van Provence ende specialijck over Marceille, Tollon ende Provence'. Den 18^{den} Jan. 1642 werd Jean Baptiste Poictiers in zijne plaats tot consul benoemd. (Mededeeling van Mr. R. Fruin, Algemeen Rijksarchivaris te 's Gravenhage.)
2) Dus 5 Jan. 1642.
3) Nl. *In nuptias .... Principis Ennonis Lodovici .... Frisiae Orientalis Comitis .... cum .... Principe Henrietta Catharina .... Arausiorum Principis filia* (vgl. *Poem.*, I, blz. 321).
Het was geen huwelijk, maar eene verloving; Enno Ludwig was negen, Henriette Catharina vijf jaren oud.
4) Zie blz. 129.
5) Nl. Flavius Josephus, *Antiquitates Judaïcae*, volgens de lijst.

2931. Ph.E. Vegelin[1]. (A.B.)[aant.]

Z.H. heeft aan de negen steden geschreven. Pater Mersenne verzoekt mij steeds, hem de nieuwe uitvindingen in ons land mee te deelen. ‘Je luy envoyay deux pierres d'aymant qu'on m'a envoyees de Ratisbonne, qui le contenteront pour quelque temps. Ces arriereboutiques du monde sont vuides de telles et autres curiositez; un chacun ayme mieux vingt que trente et ne s'en souvient que d'avoir leurs speculations dans les pots à biere avec la pipe à la main. Si je peux descouvrir quelque rareté de nos bourgmestres de Hindelopen ou Staveren qui font toutes les annees des promenades vers le Nord en Groenlande, je tascheray a luy en obliger de nous envoyer doresenavant tout ce[2] qui se trouvera de rare en France, Italie et autres pays’. - Men doet veel moeite, om Sohnius[3] weer vrij te krijgen, maar Z.E. bemoeit zich niet met de zaak en verwijst naar den Haag. De Leewarden, ce 10 Janvier 1642.

2932. Aan E. Puteanus[4]. (K.A.) Lat.

Tot mijn spijt kan ik Z.H. onmogelijk met uw verzoek lastig vallen. De klachten van uw zoon Justus over zijn schoonvader heb ik vol verontwaardiging gelezen[5]. Gij moet echter mijn broeder niet beschuldigen naar aanleiding van het vrijgeleide; het is, toen hij afwezig was, tegen zijn nadrukkelijk verbod, door een klerk gegeven. Voor Johan Hugenius wil ik wel mijn best doen, maar het zal moeilijk gaan voor een vreemden priester iets gedaan te krijgen. Bedenk zelf eens, wat men te Brussel zou antwoorden, als wij met zulk een verzoek aankwamen. Vriendelijk dank voor uwe geschenken; in weerwil van alles werkt gij maar moedig door op uw hoogen leeftijd. Hierbij voeg ik het oordeel van vele geleerde mannen aangaande mijn boekje over het orgel[6], als tegenstelling van het stuk, waarin ik zoo heftig ben aangevallen[7]. 13 Jan. 1642.

2933. Helena Liefferts[8]. (L.B.)

Iemand uit Hoorn, Rijser genaamd en luitenant van den heer Van Dorp[9], heeft mij ten huwelijk gevraagd. Wat moet ik doen[10]?

1) Philip Ernst Vegilin (1619-1693), heer van Claerbergen in Duitschland, was een zoon van Philip Ernst Vegilin, die gediend had onder Gustaaf Adolf en van dezen de heerlijkheid Claerbergen had gekregen. De zoon was hofmeester van den Frieschen Stadhouder Willem Frederik van Nassau en daarna van diens weduwe Albertina Agnes; hij was gehuwd met Fokje van Sminia.
2) Er staat *se:*
3) Zie II, blz. 519.
4) Zie No. 2921.
5) Zie No. 2598.
6) Nl. de *Responsa prudentum*.
7) Tegen Huygens' boekje schreef J.J. Calckman, een oud, eenvoudig man, *Antidotum. Tegengift van 't gebruyck of ongebruyck van 't Orgel*, 's Gravenhage, 1641, waarin hij 's Prinsen secretaris nu en dan heftig aanviel.
8) Zie blz. 213.
9) Zie II, blz. 50.
10) Zonder plaats, datum en jaar.

2934. Aan J. Oborsky Colomna[1]. (K.A.)

Dank voor uw brief. Heel gaarne wil ik u en uw zoon, zoolang hij hier in het land is, een dienst bewijzen. Hagae Com., XIV Cal. Feb. (= 19 Jan.) CIↃIↃCXLII.

2935. Graaf Willem van Nassau. (H.A.)

Wilt gij de beide bijgaande requesten uit Brugge en uit 'le pays de contribution' aan Z.H geven[2]? A l'Escluse, ce 20 d'Janvier 1642.

2936. H.O. van Styrum[3]. (H.A.)

Brenger dezes zal u bedanken voor de bereidwilligheid, aan mijne zoons bewezen. Ik heb ze naar Rotterdam gezonden, om vandaar veilig naar Frankrijk te gaan. Wilt gij, daar zij in dienst van den staat en van Z.H. zijn, verlof voor hen aanvragen? De Burchloo, ce 28 Jenvier 1642.

2937. J.A. Bannius. (L.B.)

Mijn rechter oog is nu geheel beter en het linker gaat vooruit. Over een paar maanden zal ik wel weer klaar zijn. 'Jam a duobus fere mensibus incepi interdum aliquid scribere, et methodum novam rejecta priori concepi, quam lingua vernacula triginta capitibus absolvam. Tertiam partem brevi spero transmittere cum monochordo ligneo etiam absoluto. Videbatur hic posterior labor et mihi commodior, et studiosis longe utilior, quamquam eum tibi soli conservatum esse volo, nec divulgandum censeo, antequam Institutiones musicas Latinas absolvero'. Harlemi, V Kal. Februar. (= 28 Jan.) CIↃ.IↃC.XLII.

2938. R. Descartes[4].

Je ne m'estonne plus qu'on contredise a mes escrits, et que mes opinions rencontrent des adversaires, puisque vostre innocent traité de l'usage des orgues, qui est plus doux que leur harmonie, et qui devroit estre aussy puissant, pour appaiser les esprits malins, que la harpe de David ou les chants d'Orphee, a trouvé des amateurs de discorde qui l'ont impugné[5]. J'ay pris plaisir a voir, par la fin du livre que vous m'avez fait l'honneur de m'envoyer, comment la seule ombre de vostre nom peut foudroyer ceux qui ne meritent pas d'estre defaits de vostre main;

1) Blijkens het opschrift van de minuut was hij gouverneur van Livland en Koerland.
2) Eén der beide verzoeken om vrijgeleide is van den heer de Licques.
3) No. 2936 a. Een brief van 5 April (H.A.) is eveneens zonder eenig belang. Zie No. 2918.
4) Het Hs. is in de collectie F.J. Dreer te Philadelphia; het heeft geen adres. De brief is uitgegeven bij Clerselier, II, blz. 306, en in *Oeuvres de Descartes*, III, blz. 520.
5) Dat doelt zeker op het boekje van Calckman; zie blz. 261.

vous ne pouviez choisir une meilleure façon de respondre aux impertinences d'un étourdy[1]. Pour les N.B. que j'ay veus au commencement de ce mesme livre[2], je veux bien croyre qu'ils vienent d'un sçavant homme, mais je ne voy point qu'ils contienent de demonstrations, et il me semble que c'est vouloir un peu trop faire le censeur, en des matieres ou il y a des raisons a dire de part et d'autre, que de se vouloir opposer a celles qui ont esté escrites par une personne de vostre sorte. J'ignore entierement l'histoire du tems, ce qui fait que je ne puis voir que l'écorse des choses.

Je ne me repens pas, non plus que vous, d'avoir leu le traité de l'aymant[3], bien que il n'y ait aucune de ses raisons qui vaille, et que je n'y aye trouvé qu'une seule experience qui soit nouvelle, a sçavoir que, l'aissieu de l'aymant estant perpendiculaire sur l'horizon, il y a un certain point de son equateur qui se tourne naturellement vers le pole du monde, et que c'est tousjours le mesme point qui regarde ainsy le pole, encore que la pierre soit portée en divers lieux. Mais cete seule experience vaut beaucoup, principalement s'il est vray, comme il assure, que ce point ne decline point du tout du pole, ainsy que font les aiguilles, ce que j'ay beaucoup de peine a croyre. Et si je sçavois ou trouver des aymans spheriques, je tascherois d'en dechiffrer la verité; mais je ne me souviens point d'en avoir vû entre les mains de feu M.r Reael[4], ce qui me fait croyre qu'il n'y en a gueres en ce païs; et je ne fais pas tant d'estat de mes speculations, que d'en vouloir faire tourner tout expres.

Je suis bien honteux des libertes que prend le pere Mercenne de se servir pour moy de vos adresses, et je vous suis tres obligé de ce que vous luy permetez. Nous ne sommes pas maintenant en la saison de voir des jardins, et j'espere qu'ils viendront bien plus a propos vers le printems.

Il y a quatre ou cinq jours que j'ay l'escrit des Jesuites[5]. C'est un prisonnier qui est entre mes mains, et que je desire traiter le plus courtoisement que je pourray; mais je le trouve si coupable, que je ne voy aucun moyen de le sauver; j'assemble tous les jours mon conseil de guerre sur ce sujet, et j'espere que dans peu de tems vous en pourrez voir le proces.

Peut-estre que ces guerres scholastiques seront cause que mon *Monde*[6] se fera bientost voir au monde, et je croy que ce seroit des a present, sinon que je veux auparavant luy faire aprendre a parler latin; et je le feray nommer *summa philosophiae*, affin qu'il s'introduise plus aysement en la conversation des gens de l'eschole, qui maintenant le persecutent et taschent a l'étouffer avant sa naissance, aussy bien les ministres que les Jesuites. M.r de Pollot[7] vous en peut dire des nouvelles, de ce qu'il a vû a Utrecht ou il a aydé a combattre pour moy[8]. Je suis ..... D'Endegeest, ce 31 Jan. 1642.

1) Aan het slot der *Responsa prudentum* (blz. 100) komt voor een ‘Extract uyt de Resolutien des Kercken-Raedts van 's Graven-hage, gehouden den 20 Decemb. 1641’, volgens hetwelk Calckman door dit college berispt is en gedwongen aan Huygens ‘christelyke satisfactie’ te geven.
2) Nl. de opmerkingen, die Lootius aan zijn brief toegevoegd had; zie N°. 2411.
3) Nl. Athanasi Kircheri ..... *Magnes*, *sive de Arte magnetica, opus tripartitum*, 1641.
Descartes spreekt hier over Propositio VI. Problema IV, in dat werk.
Kircher (1601-1680) was Jezuiët en professor te Würzburg, Avignon en eindelijk te Rome.
4) Zie I, blz. 146.
5) Hier wordt gedoeld op de ‘Septièmes Objections’ van Pierre Bourdin (zie blz. 74); het boekje is door Descartes beantwoord.
6) Zie II, blz. 322.
7) T.a.p., blz. 167.
8) Zie over dien twist, *Oeuvres*, t.a.p., blz. 525-527.

2939. Regeering van Wijk bij Duurstede. (L.B.)

Wij hebben uw neef, Jhr. Schaep[9)], niet kunnen voorthelpen, omdat er, voordat hij kwam, al aan anderen beloften waren gegeven. Wijck, den IIIe Feb.^{rij} 1642.

9) Waarschijnlijk Hendrik Schaep; zie II, blz. 146.

2940. Maria van Randwyck-van der Noot[1]. (L.B.)

Mijn man, die nu overleden is, heeft verleden jaar op bevel der Gedeputeerden twee karren gebruikt, terwijl hij daarvoor geen acte van Z.H. had, en nu word ik om de betaling lastig gevallen. Wilt gij voor die acte zorgen? Nimaegen, den 5 Febrivari anno 1642.

2941. Aan Ph.E. Vegelin[2].*

Je suis tres ayse d'apprendre la satisfaction que vous avez de la condition où vostre merite vous a mis, et où je m'asseure que la haute vertu du Seigneur à qui vous estes, et vostre prudence vous establiront de plus en plus. C'est l'accroissement que je souhaitte du ciel à ceste plante, puisque vous voulez croire que je l'aye un peu arrousée. Monseig.r vostre maistre se sera trouvé frappé d'un coup assez inopiné par le trespas de Madame sa digne mere[3], mais il a le coeur trop bien logé, pour sentir cela comme le reste des hommes. Je vous prie de luy tesmoigner par occasion la part que je prens en sa perte, n'osant pas l'en importuner de ma main parmi tant d'autres plus dignes qui en font l'office tous les jours ..... A la Haye, ce 6 de Febvr. 1642.

2942. J. Brosterhuisen[4]. (L.B.)

Van den advocaat Oyens[5] hoor ik, welken aanslag gij op mij wilt doen. Ik schik mij geheel naar uw wil en laat alles aan u over, want gij zult iets dergelijks niet beginnen zonder kans op een goeden uitslag. Met mijne vertaling van Vitruvius ben ik gevorderd tot de helft van het laatste boek. De heer van Campen raadt mij aan, daarna het laatste boek van Palladio, over de tempels der ouden[6], te vertalen en dan de laatste hoofdstukken van het voorlaatste boek over de publieke gebouwen; dat zou dan achter de vertaling van Vitruvius gedrukt kunnen worden, tenzij gij dat niet goed vindt. 'Mijn Wotton[7], die de voorlooper van Vitruvius moet weesen, is ghereedt om gedruct te werden, maer hij heeft alleen ghewacht nae een verhael van den oorsprongh der bouwcunst, dat de heer Campen ontworpen heeft ende, t'en waer door belet van siecte, desen winter soude opghemaect hebben; dan nu beter te pas sijnde, sal sijn E. daeraen vallen' ..... Amersfort, den 6 Febr. 1642.

1) Zij was de weduwe van kolonel Jacob van Randwijck; zie blz. 25.
2) De brief bevindt zich in het huisarchief der familie Eysinga te Leeuwarden.
3) Sophia Hedwig, prinses van Brunswijk, weduwe van graaf Ernst Casimir en moeder van Willem Frederik van Nassau, was 23 Jan. te Arnhem gestorven.
4) Gedeeltelijk uitgegeven door J. van Vloten in *Nederlandsche Volks-almanak voor* 1858, blz. 90. - Zie over Brosterhuisen, I, blz. 174.
5) Misschien Abraham Oyens, geb. te Amsterdam, die 19 Oct. 1626 op 20-jarigen leeftijd als student te Leiden werd ingeschreven en later eene drukke praktijk had in zijne geboortestad.
6) Andrea Palladio (1508-1580), de beroemde Italiaansche bouwmeester, had in 1570 te Venetië *I quattro libri dell' architectura* uitgegeven. Het werk is dikwijls herdrukt en vertaald.
7) Sir Henry Wotton (1568-1639), die Engelsch gezant in den Haag en een vriend van Huygens' vader was, schreef *The Elements of Architecture collected by Henry Wotton*, *Knight, from the best Authors and Exemples*, Londen, 1624.

2943. J. Revius[1]. (L.B.)[aant.]

De heer Vorstius[2] heeft mij aangespoord, u mijne gedichten toe te zenden[3]. Later zend ik u ook de door mij verbeterde Psalmen van Datheen[4]. Lugd. Bat., 7 Eid. (= 7) Febr. 1642.

2944. G. van Arnhem[5]. (H.A.)

Toen de graaf van Solms naar Duitschland vertrok, verzocht hij mij te zorgen voor een paspoort voor den graaf van Wils, gouverneur van Limburg. Wilt gij dat in orde maken? De graaf is voor mij altijd zeer beleefd geweest. De Maestricht, ce 8 Febv. 1642.

2945. A. Vorstius. (L.B.)

Hierbij gaan de Hollandsche gedichten van J. Revius, die hij u zelf aanbiedt[6]; bij vergissing heb ik het pakje open gemaakt. Kunt gij den jongen Heereboort[7] niet gebruiken bij de opvoeding uwer kinderen? Golius en Heinsius laten u groeten; zij zijn juist bezig het geld, dat zij als rector en secretaris van het recenseeren der studenten krijgen, te tellen en te verdeelen. Ik ben dit jaar assessor en verdien daarmee vier pond Vlaamsch. Lugd. Bat., A.^{o} CIↃIↃCXLII, XI Febr.

Kunt gij ook iets doen voor Waterlaet[8], 'un petit galant moine reformé', dien gij reeds kent? Door de gunst van Z.H. zou hij zijn vaderlijk erfgoed kunnen krijgen. De heeren Van der Myle en Cats willen ook voor hem werken.

2946. J. van Wijnbergen[9]. (H.A.)

Ik was verkeerd ingelicht, toen ik meldde, dat de graaf de Guébriant[10]

1) Jacobus Revius (1586-1658), geb. te Deventer, studeerde te Leiden en te Franeker, was predikant te Zeddam en te Winterswijk en sedert 1614 te Deventer. In 1641 werd hij regent van het Staten-College te Leiden.
2) Nl. A. Vorstius; zie II, blz. 219.
3) Revius' *Overijsselsche Sangen en Dichten* waren in 1630 gedrukt.
4) *De* 64 *Psalmen Davids door P. Dathenum, in sin en rymen gebetert door J. Revium*, zijn eerst in 1660 te Deventer uitgekomen.
5) No. 2944 a. Een brief van 14 Sept. (L.B.) is even onbelangrijk. - Zie II, blz. 479.
6) Zie No. 2943.
7) Adrianus Heereboort († 1661), geb. te Leiden, werd daar in 1640 buitengewoon, in 1644 gewoon hoogleeraar in de logica en in 1642 onderregent van het Staten-College. Hij ijverde zeer voor de leer van Descartes.
8) Lambertus van den Waterlaet, geb. te Gemert, werd 22 Febr. 1641 op 23-jarigen leeftijd als theol. stud. te Leiden ingeschreven.
9) No. 2946 a, b. Brieven van 11 en 25 Febr. (beide H.A.) zijn even onbelangrijk.
10) Zie II, blz. 477. - Den 17^{den} Jan. 1642 behaalde hij bij Kempen eene belangrijke overwiuning op de Keizerlijken onder Lamboi, dien hij gevangen nam, en bezette daarna een aantal plaatsen in het gebied van den Keurvorst van Keulen.

met artillerie en troepen naar Rens was opgerukt; hij heeft alleen de plaats laten verkennen. Wilt gij aan Z.H. mijne verontschuldiging voordragen? Rynberck, den 12 Feb. 1642.

2947. J. Picardt[1]. (L.B.)

T iss U. Ed. Gestr. well bekendt, watt antwoordt ick onlangs van U. Ed. Gestr. in myne onderscheydelicke versoucken, geschiedt üit den naeme van syn Excell.[2] bekomen hebbe, naemlick datt men mij antwoordt wederomme soude laten toekomen, t welck ick oock datelick syn Excell. hebbe overgeschreven. Doch voor en alleer myn missijff overgekomen iss, hadde syn Excell. alrede herwartz geablegeert toonder deses, een edelman üit syn familie, omme te vernemen, off bij syn Hoocheydt all enige resolutie in ene, off in alle voorgestelde pointen soude mogen genomen syn; in gevalle jae, datt dattselve off an toonder deses, off an mij müchte te kennen gegeven werden; so nijt, wan Syn Hoocheydt sall gelieven te resolveren en een tydt daertoe te nemen, datt soodanige resolutie my müchte overgeschreven, off ick in persoon ontboden werden, om mondtlick die resolutie te ontfangen. Mynheer, watt datt er oock geschiede, en laet onse versouck nijt platt affgeslagen werden, wante, gelijck U. Ed. Gestr. bekendt iss, t iss een werck van grote consideratie, en ick sall erstes dages sekere redenen U. Ed. Gestr. daervan bekendt maken, datt ick hijr omme redenen naerlate ..... Uyt Egmondt op den Houff, desen 12 Febr. Ao. 1642.

2948. Aan C. Barlaeus[3]. (L.B.)*aant.

Pertinaci silentio finem imponere cur hactenus distulerim, uno verbo caussam habe, vel, si mavis, duobus versibus:

Non placuit praestolanti prius esse molesto,
Quam calamo posset pondus inesse meo.

Qui eventus tandem cum inciderit in discessum amicissimi Vicofortij, qui quid Hagae privatim publiceque rerum geratur, quo animo in Barlaeum veteres amici simus, quam illi pro ducentis quadragintos quadragies quater annumeratos velimus, coram et diserte enarraturus est. Novam hanc et speciosissimam silendi caussam nactus videor, cui indormire certum est, donec ad Yae ripam in Muydano conveniamus, et profusâ garrulitate, si quid pauciloquio peccatum est, abunde compensemus ..... Id. (13) Febr. 1642.

In Vitaulio quid heri actum sit, convivio villae inaugurali, Vicofortio obiter exposui; summam rei ex edicto[4], quod ostendet, plane sine risu non capies. Muydam quoque nonnullâ manu epigrammatum varij argumenti instructus veniam.

1) Zie No. 2925.
2) Nl. Lodewijk, graaf van Egmond; zie blz. 142.
3) De minuut is in K.A. Uitgegeven door Van Vloten in *Hooft's Brieven*, III, blz. 396, met het jaartal 1641, dat de brief ten onrechte heeft.
4) Nl. het gedicht: *Vitaulium inauguratum Prid. Id. Febr.* CIↃIↃCXLII (vgl. *Gedichten*, III, blz. 174), den 9den Febr. geschreven.
Huygens had in Dec. 1639 een stuk land te Voorburg gekocht, waar hij 'een Huysken van Vertreck, in tyde van siekte ende anderssins, soude mogen timmeren ende beplanten'; in de volgende jaren kocht hij er anderen grond bij en zette er een landhuis op, dat Hofwyck werd gedoopt.

2949. Helena Liefferts[1]. (L.B.)[aant.]

Uw brief heb ik eerst laat ontvangen en toen was de zaak al in orde. Ik heb het lang uitgesteld, om een besluit te nemen, maar kan moeilijk zeggen, dat ik op antwoord van u wachtte. En toen alles beslist en ik de bruid was, was ik zeer bedroefd, toen ik uw brief las. 'Het heft godt almachtich alsoo gelijeft; ick wete anders nyet, hoe dat ick an de man ben commen; toch ick hope, dat godt almachtijch ons sal seghene naer siel en liegham'. Grave, den 13 Febriwarius[2].

Verleden Zondag ben ik getrouwd[3].

2950. Elisabeth van Wachtendonck, vrouwe van Diden, wed. van Gent[4]. (L.B.)

Gaarne zou ik een sauvegarde hebben voor Diden, dat in de twee laatste jaren, na den dood van mijn man, veel van de ruiters geleden heeft. Ook in andere opzichten hoop ik, dat Z.H. mij en mijne kinderen zal willen helpen. Den 13 Febr. 1642[5].

2951. Graaf Willem Frederik van Nassau[6]. (H.A.)

Ik ben er u zeer dankbaar voor, dat gij mij zulk een geschikt man voor secretaris hebt aanbevolen[7]. Leuward[en], le 16/6 de Feb. 1642.

2952. L. van den Waterlaet[8]. (B.M.)

Onlangs heb ik den Prins stellingen en een smeekschrift toegezonden; kunt gij mij ook helpen? Ik wil ook zelf wel komen. Athenis Batavorum, die 17 Febr. CIↃ.IↃ.CXLII.

2953. Aan J. Revius[9]. (H.A.)

Ik ben u zeer dankbaar, dat gij mij, een onbekende, in een zoet gedicht hebt toegesproken ..... Hag. Com., 13 Kal. Mart. (= 17 Febr.) 1642.

1) Zie blz. 213.
2) De brief heeft geen jaartal.
3) Den 3^{den} Jan. 1642 werden te Grave in huwelijk ingeteekend: 'Jan Rijser, lieutenant van den Heere Commandeur Dorp binnen Bommel, met Juffraw Helena Lijffart, weduwe van den Schout Nicolaas Hallingh saliger. Confirmati den VII Februarij 1642'. (Mededeeling van den Heer G.W. Lovendaal te Grave.)
4) Zie blz. 131.
5) Datum en jaar zijn onduidelijk geschreven.
6) Zie blz. 57.
7) Nl. Vegelin.
8) Zie blz. 265.
9) Zie No. 2943.

2954. Aan A. Vorstius[1]. (K.A.)

..... Addo specimen herbarij nuper ad me Lutetiâ missum. Argumentum tui praecipue fori est. Vide, quid de instituto autoris ac methodo sentias, et, cum otium erit, doce' ..... XIII Cal. Mart. (= 17 Febr.) CIↃIↃCXLII[2].

2955. A. van Starckenborg[3]. (H.A.)

Hierbij gaat de lijst van mijn regiment; twee van de compagnieën zijn in zeven jaar niet te velde geweest; het zou dus goed zijn, dat deze in elk geval mee uittrokken. Covorden, 20 Febrewari 1642.

2956. Ph.E. Vegelin[4]. (L.B.)[aant.]

Ik dank u voor uwe welwillendheid. Mijn meester is zeer gevoelig voor uwe condoleantie bij den dood zijner moeder, die 10/20 Maart begraven zal worden[5]. 'J'ay remarque autresfois en me promenant avec M.r Bruno qu'on pourroit planter quelques arbres aupres les statues erigees au milieu de vostre jardin; et d'autant que mondit Seigneur a une quantité d'orengers, et autres pieces fort rares, desquels il veut faire la distribution à ses amys, je vous supplie me faire scavoir, si vous en desirez quelques arbres, et je prendray l'occasion de les envoyer en peu de temps avec nostre bagage en Hollande. - Esperant de vous estre proche voisin dans la maison de mondit Seigneur, laquelle il a acheptée pour 22 m. livres, je vous supplie au nom de mon maistre de menager par vostre addresse que le charybary que fait ce forge[r]on de Pluton avec sa musique disharmonique puisse aller chercher les quartiers de la lune de l'autre costé de la ville' ..... de Lewarde, ce 14/24 de Febvrier 1642.

'Enfin nostre grand menteur Hibauld[6] a promis à mons.r Bosch de luy faire tenir vostre offre archiviole a la fin de ce mois; j'en ay desja ordonné à Rouen, de l'envoyer promptement en ce Pays bas. Le p[ere] Mersenne ne sonne mot; la mort de G. Galilei[7] l'a sans doute grandement attristé. Je luy ay envoyé nagueres deux petites pierres[8] d'aymant, qui me sont venues de Ratisbonne.'

2957. G. Rawlins[9]. (L.B.) Eng.[aant.]

Ib ben u zeer dankbaar voor uwe moeite, om mij uit mijne geldverlegen-

1) Zie II, blz. 219.
2) Er staat CIↃIↃCXLI, maar boven de minuut: 17 Feb. 42.
3) No. 2955 a, b. Brieven van 5 en 22 Maart (beide H.A.) zijn even onbelangrijk. Zie blz. 56. - De voornaam Epko wordt ook wel geschreven Aepko.
4) Zie blz. 261.
5) Zie No. 2941.
6) Misschien S.t Ibal; zie blz. 57.
7) Galilei was den 8sten Jan. te Arcetri in Toscane gestorven.
8) *pierres*? Er staat: *p*
9) George Rawlins schijnt kapitein in Engelschen dienst te zijn geweest.

heid te helpen. Zoodra ik geld van mijne moeder ontvang, zal ik u terug betalen. Dort, Feb. 28, 1642.

2958. Ph.E. Vegelin. (L.B.)

Wilt gij den ingesloten brief van mijn meester aan Z.H. geven en terugzenden ‘les ordres de Son Altesse Seren.me sur la ratification qu'il a envie de faire en l'assemblée des Estats de ce pays, touchant le gouvernement des villes que mondit Seigneur a transporté à Monseigneur le Prince Guillaume, afin d'eviter le changement auquel les magistrats sont fort subjets et leur est quasi un *proprium quarto modo*’? Eene kopie van den brief aan alle steden dezer provincie over de keuze der burgemeesters heb ik u reeds vroeger gezonden. Le dernier de Febvrier 1642.

2959. J. van Wijnbergen. (H.A.)

Düren en Euskirchen zijn door de troepen van Weimar bezet; waarschijnlijk gaan zij daar uitrusten. ‘Hierneffens gaet copie van seeker schriven, soo eergisteren den oversten Oemt binnen Nuys ontfangen heeft over een onverwachte conspiratie van seekere oversten der Sweedtsche armee; Godt sy gelooft, dat se ontdeckt is’. De Weimarschen en Hessen verdeelen de steden, die door hen gewonnen zijn, om er kwartier te houden. Daaruit blijkt jalousie. ‘Tot noch toe hebben de Wymarse end Hessise tot Nuys end Kempen elck een besondere poorte gecommandeert, waerwt veele ongereegeltheyden ontstaen’. Rynberck, den 3 Martij 1642.

2960. Aan C. Barlaeus. (K.A.)aant.

Si bene tornatos incudi reddere versus, caet[1].

Nobile, inquam, argumentum est, ferocibus heroïcis diris, si quis a te unquam impetendus exitiali

Ferrum nefasto qui posuit die[2].

Ego desultorio, ut soleo, tale quid subito effudi, insistens argumento nuper erga *τὴν ἀποστάτιδα* moto:

Verstaet ghij 't, Tesselscha?
Uw aensicht is aen stucken;
Ten minsten leert hier na
Aen beelden *niet te bucken*[3].

Vale, et modiolum epigrammatum propediem expecta, quorum nonnullis

1) Vgl. *Gedichten*, III, blz. 177.
2) Hor., *Od.*, II, 13, vs. 1.
3) Tesselschade had haar linker oog verloren, dat door een vonk in een smidswinkel getroffen was. En daar zij in dezen tijd overhelde naar het Catholicisme, schreef Huygens die wreede regels.

Heraclitus finem flendi faceret - nam et aliquot i n c e r t i sunt - nisi me fallit ille, a quo tantopere se cavisse magister rhetorum ait, *inventionis amor*. Exscribendi tantam farraginem hodie otium non erat; accedit enim solitis negotijs

Et Regina, *gravi jam dudum saucia cura*[1],

quae, ut veniendo alios redditura est, me, nondum veniendo, tenet occupatissimum. Vale rursum, amicissime. Hagae, 5 Mart. 1642.

Mittit ad te Cl. Vicofortius Cartesij responsum ad theses Voetij sub nomine Regij editum. Quaeso te judicium tuum de illa controversia, mox atque chartulas illas lustraveris, mihi impertias candide, *ἀναναγχάστως*, *μετὰ παρρησίας*, et quasi nullus Aristoteles extitisset.

2961. C. Barlaeus[2]. (L.B.) aant.

Duo petis, Hugeni nobilissime, unum est, ut laesum Tesselae ocellum sinistrum ulciscar heroicis diris. Alterum est, ut sententiam dicam de controversis inter theologum Ultraiectinum et nobilem Gallum. Hoc posterius faciam, sed nondum. Nec enim iam animus est de formis substantialibus vel essentialibus contendere, postquam Regina mater et filia publici gaudij materiam omnibus praebent. Expectabo, tua pace, usque dum succesum videro finemque coeptae disputationis. Jam Zephyri illam et Favonij afflant, mox, nisi male calculum posui, *Asper ab axe ruet Boreas*[3]. Quantos fluctus, quantas tempestates et presteras praevideo. Coroebus est, qui formas substantiales negat, et Coroebus est, qui eas adstruit. Quid futurum censes, ubi incaluerit disputatio? Ego huius philosophici *Motus Quietem* videre gestio. In miras se figuras vertent antagonistae; nec eodem semper situ erit amborum patientia. Quantis interea qualibusque argumentis sint depugnaturi novi mirmillones, extra pugnam spectabo quietus. *Suave mari in magno*, etc.[4]. Obtigit nobili Cartesio adversarius non ignobilis, licet acer et indefessus, qui si in thesin suam flectere non poterit inferos, hoc est, rationem humanam, tota ipsum theologia obruet et atheismi tandem aut *ἀχαταληψίας* crimen impinget, non ut vincat, sed ut odijs maleferiatorum objciat candide et nullius boni noxa disputantem. Prius illud, quod Tesselam spectat, iam feci, non heroicis, sed iambicis diris[5]. Praeivisti egregie, et risum mihi et Satrapae coniugique et filiabus movisti, isto divisionis sophismate. Ingeniosius est, quam ut latere Tesselam debeat, et liberius quam ut viduus viduae transmittere audeam. Audebo tamen, sed addito malagmate. Epigrammata tua et illa incerti scilicet autoris aveo legere. Non ero, mi Hugeni,

1) Verg., *Aen.*, IV, vs. 1. - Er wordt hiermede gedoeld op de Koningin van Engeland, die op het punt stond met hare dochter Maria, de jonge echtgenoote van Prins Willem, naar Holland over te steken.
2) Zie No. 2960.
3) Manilius, IV, vs. 591.
4) Lucretius, II, vs. 1.
5) Met het gedicht: *In laesum*, *grandi infortunio*, *in fabrili officina sinistrum Tesselae ocellum* (vgl. *Poem.*, II, blz. 434).

prolixior, dum Regina mater filiaque et carnivori Britanni vos occupant. *Dî immortales*, exclamet Ergasilus aliquis Hagiensis,

Quanta pernis pestis veniet! quanta labes larido!
Quanta lanijs lassitudo[1)]*!*

Vale, vir summe, et stricturas ingenî tui subinde nobis imperti. Amstel., X Mart. CIↃIↃCXLII.

2962. J. van Foreest[2)]. (L.B.)

Ego etiam mihi dolium meum esse volvendum censui et chartis in hoc publico festo fumandum. Tu his pro libitu tuo utere, vel dolium, si quod tibi restat cremandum, ijs accende; et nomine meo lita tua manu, quae sacris huiusmodi magis convenit; imo sola ad ea facit. Vale et, si non mea, me saltem ama. Hagae Comitis, IV° Idus (12) Mart. CIↃIↃCXLII.

2963. J. de Knuijt. (H.A.)

'In t'neffens gaende pacquet syn gesloten de pointen, daerop de Heeren Staten van Seelant jegens den 17^{en} deses beschreven werden; de besoignes tot de voorgeslagen handelinge van Munster ende Osenebrugge, die eenige Gedeputeerden opgelegt was preparatorie op tpampier te brengen, om nu mede de leden toegesonden te werden, heeft veroorsaeckt, dat de voors. vergaderinge soo traeghlyck beschreven is'. De bijeenkomst der Staten zal niet lang duren. 'Naer de apprehentie ende ontdeckinge van Lamierens desseynen[3)] is mij gisteren gethoont een responsive op beyde synne brieven, die hij den 8^{en} ende 22 Februarij laestleden aen Cantelmo geschreven hadde, daervan copie hier mede ingesloten is. Hoe Syn H.^{t} uyt de precipitante proceduyren van eenige van Middelburg dese saecke, sunderlinge naer t' rapport van de Heeren Gedeputeerden sal opgenomen hebben, verlanght mij te verstaen. Over de geluckige aencompste ende goet arrivement van Haere Maj.^{t} ende Haere Hoogh.^{t}, Mevrouwe de Princesse van Orange, is een yder hier sunderlinge verblijt[4)]; den Almogenden Godt wille dese byeencompste met allerhande heijl, geluck ende voorspoet vruchtbaerlyck segenen'. Uijt Middelb[urg], den 12 Martij 1642.

2964. A. van Buerstede en Chr. Beens[5)]. (K.A.)

De schepenen hier hebben het schrijven van Z.H. en ook het request van den president Jan Aerssen[6)] ontvangen; wij hopen, dat zijn verzoek niet

1) Plautus, *Capt.*, IV, 3, vs. 3 en 5.
2) Zie I, blz. 330.
3) Blijkbaar eene poging tot verraad.
4) De vorstinnen kwamen den 10^{den} Maart te Hellevoetsluis aan.
5) Zie blz. 72.
6) Zie II, blz. 326.

zal worden toegestaan, en komen met den schepen Bernagie[1] op tegen de wijze, waarop wij in dat request worden beschuldigd ‘van complotterie ende onbehoorlycke partyschappen tegens syn Ed.’ Wij zouden naar den Haag zijn gekomen, om ons te verdedigen, als de vorst ons niet verhinderd had, en hopen, dat de zaak niet zal worden beslist, voordat men ons gehoord heeft. Breda, den 13^{en} Meert 1642.

2965. Marie Lansame, Douair. van Zomerghem[2]. (L.B.)

De gezant Joachimi schrijft mij over mijn zoon[3], die na zijne reis naar Spanje te Brussel is aangekomen. Gaarne zou ik een vrijgeleide hebben voor mijne heele familie. In Zomerghem, den 16 van Maerte 1642.

2966. L. de Montmirail[4]. (A.B.)

Hierbij gaat het relaas van alles, wat er in Orange geschied is. Orange, ce 20e Mars 1642.

2967. J. van der Burgh[5]. (L.B.)

Je vous viens rememorer ma poursuite, de laquelle je vous feis ouverture à nostre derniere veüe, non pas que je doute de vostre affection - j'en ay trop de preuve, et m'y fie sans reserve - mais c'est afin que parmy la presse de voz occupations il vous souvienne de Liege[6] et de ma recherche. Messrs de Rijnswoude[7] et le grand greffier[8] y travaillent pour moy et preparent l'affaire, afin que je ne m'y embarque sans biscuit. S'il vous plaisoit par rencontre leur en toucher un mot à mon advantage, cela me feroit grand bien; et si vous me declarez habile homme, ne craignez point, Monsieur, que le faux tesmoignage, *in casu pro amico*, soit un peché mortel, et pour consolation de vostre conscience, je tascheray de ne detromper jamais ceux qui me croiront tel ..... De Boisleducq, ce 25me Mars 1642.

2968. Ph.E. Vegelin[9]. (L.B.)

‘Madame la duchesse de Lunenbourg, douairiere de Nassau[10], ayant receu le dernier devoir de la nature et les ceremonies estant finies, je n'ay voulu manquer de vous envoyer les larmes de nos poetes, lesquelles pleureurent si

1) Peter van Bernagie was van 1637 tot 1644 schepen en werd in het laatste jaar burgemeester van Breda.
2) Zie blz. 45.
3) T.a.p.
4) Zie II, blz. 233.
5) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 229.
6) Van der Burgh wenschte agent der Staten te Luik te worden; hij heeft dat ambt gekregen.
7) Johan van Reede van Renswoude; zie I, blz. 307.
8) Zeker Cornelis Musch, de griffier der Staten-Generaal; zie I, blz. 405.
9) Zie blz. 261.
10) Zie blz. 264.

fort que nous fusmes contrains de venir à nage au logis. Je crois que la pluye que nous avons eüe vous donnera assez à entendre ce que je veux dire'. Erg mooi zult gij de verzen wel niet vinden. de Levarde, ce 16/26 de Mars 1642.

2969. Bauterne[1]. (L.B.)

De boeken voor Z.H. heb ik al lang in handen gesteld van den heer van Euskercken, maar ik vrees, dat zij nog te Calais zijn. Als dat het geval is, breng ik ze zelf mee, want ik kom spoedig, maar wacht op eenige degens, die ik voor Z.H. meeneem. Zeer spoedig hoop ik mijn ambt te aanvaarden en de rest mijner dagen in dienst der Heeren Staten te slijten. Collioure wordt belegerd door den heer de la Meilleraye[2]. De Koning en de Kardinaal zijn te Narbonne; de oneenigheid tusschen den laatstgenoemden en Mons.r le Grand[3] duurt nog steeds. De Koning heeft den laatsten eene lijfwacht van veertig musketiers gegeven. De Paris, ce 28 Mars 1642.

2970. Ph.E. Vegelin. (L.B.)

In dit land van regen en mist is het niet pleizerig. Eéne der dames van de gestorvene hertogin, nl. Marguérite van Nassau, gaat dan ook terug naar haar land, nl. naar Dietz[4]. Haar gevolg bestaat uit acht personen, den trompetter incluis; wilt gij voor een vrijgeleide zorgen? de Levarde, ce 18/28 de Mars 1642.

2971. J. Polyander van Kerckhoven. (L.B.)

Ik dank u voor het exemplaar van onze antwoorden op uw geleerd geschrift[5]. Brenger dezes, Theodorus Auwerckius[6], is reeds vroeger door u en mijn zoon aan Z.H. aanbevolen; hij zou gaarne predikant worden te Cappel in het land van Meurs, maar moet een paspoort hebben, om daar op proef te gaan preeken. Wilt gij hem dat bezorgen? En haste de Leide, le I d'Avril 1642.

1) Zie blz. 129.
2) Deze havenplaats in de buurt van Perpignan gaf zich den 13den April over. - Zie over de la Meilleraye, II, blz. 95.
3) Henri Coiffier de Ruzé, markies de Cinq Mars (1607-1642), gunsteling des Konings en opperstalmeester, stond aan het hoofd der bekende samenzwering tegen Richelieu.
4) Waarschijnlijk vergiste de schrijver zich; eene gravin Margaretha van Nassau-Dietz wordt in de genealogieën niet genoemd. Misschien is Margaretha van Nassau-Dillenburg (1606-1661) bedoeld, die gehuwd is geweest met Otto graaf von der Lippe.
5) Nl. de *Responsa prudentum*.
6) Zie No. 2903.

2972. M. Zuerius Boxhorn[1]. (L.B.)

Hoezeer ik mij aan u verplicht gevoel, zult gij lezen in het begin van dit boek[2]. Lugd. Bat., CIↃIↃCXLII, Kal. (1) April.

2973. J.A. Bannius[3]. (L.B.)

Cum nuper mihi cum heroë Descartesio sermo esset de musica ad systematis perfecti normam exigenda atque excolenda, visum fuit sapientissimo sodalitio Descartesij sententiam sequendam, ut primo aliquod specimen meae musicae lingua vernacula ederem[4], antequam *Institutionum musicarum* vestigium in manus cujusquam veniret. Imo suadebant, ut poëtarum vernaculorum versus eum in finem seligerem. Res illa penes me maturius expensa, postmodum magis placuit pluribus de caussis, quarum hae principuae sunt. Nempe ut patriae primo loco deferrem illud, quod concives ad patriae splendorem eo libentius, quo decentius, conferre malunt, quam a peregrinis inutiliter emendicare, vel contentiose vendicare. Deinde juncta excellentiori poësi nova musica, et praeclariorem et commodiorem viam inventura videbatur. Attamen sine te tuoque consilio, Moecenas optime, aliquid hac in re praestare religiose non ausim; adeoque et vestigium libri edendi transmitto[5]. Et si clienti tuo hac occasione tantum indulgeri posse censeas, illustri nomini tuo primitias hasce dedicabo, et studiorum meorum patrono commissas securius luci publicae credam. Versus viri ampl.^{mi} P.C. Hooffdij primo ordine selegi et collocavi[6]; posteriori loco Tessala Damna, femina ingeniosissima, utriusque Philomelae, sylvestris scilicet et urbanae, differentiam[7] tredecim strophis exhibens, claudet agmen. Tribus vocibus, peracutâ, acutâ atque naturali, modulatio concentum absolvit. Prevenit me Elsevirius, typographus Amsteledamensis, qui antehac ab amicis instructus et domi meae Descartesium de libro illius recudendo conveniens, tam officiose operam suam obtulerat, ut eodem momento illi musicae meae typographiam quantocyus aggrediendam dedicere non possem. Habet etiam ille exemplaria perspicienda, ut novos typos procuret, quae cum remiserit, tibi eadem scrutanda transmittam. Maluissem istud egisse per Spikium[8], qui me invisit, nisi tum dolores colici inofficiose me detinuissent. Interim quam compendio *Instructionis musicae* amplificando nuper adhibui manum, eandem tuis servitijs deditissimam non tollam de tabula, nisi tuis votis satisfecero. Vale. Harlemi, IIII Non. (2) April CIↃ.IↃC.XLII.

Cantores Reginae[9], quiqui adsint jam, vel adhuc indies expectantur, post pascha excursurus prima oportunitate et favente valetudine audire aveo. Praecipue si Varrenne[10] redeat.

1) Uitgegeven in *Marci Zuerií Boxhornii Epistolae et Poemata*, blz, 144.
2) Waarschijnlijk is Boxhorn's commentaar op Tacitus' *Agricola* (1642) bedoeld.
3) Uitgegeven door Van Vloten in *Hooft's Brieven*, IV, blz. 258, en gedeeltelijk door Jonckbloet en Land, t.a.p., bl. CXIX.
4) Aan het *Zang-bloemzel* is eene 'Nae-reden ofte Kort Zangh-bericht' toegevoegd; het is afgedrukt bij Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXXXV-CXLIV.
5) Eene gedrukte bladzijde van het werkje *Zang-bloemzel* is aan den brief toegevoegd. Het boekje heeft in 1642 het licht gezien en is aan Huygens opgedragen.
6) Bannius heeft verscheiden gedichten van Hooft op muziek gezet.
7) Tesselschade's gedicht *Onderscheyt tusschen een wilde en een tamme Zanghster*.
8) Waarschijnlijk Johannes Spijck; zie blz. 1.
9) Nl. de Koningin van Engeland.
10) Zie blz. 2.

2974. J. van Wijnbergen[11]. (H.A.)

Er zijn verschillende berichten over het beleg van Lechenich en mijne

11) Zie I, blz. 438.

kondschappers komen niet terug, maar overste Eberstein[1] schrijft mij uit Nuys een brief, die hierbij gaat[2]. Ik hoor, dat de gouvernenr van Geldern, Pedro de la Rotera, voorloopig bevelhebber is geworden van de garnizoenen aan de Maas, nu de markies de Leda[3] vertrokken is. Rynberck, den 2 April 1642.

2975. Th. de Rosier[4]. (L.B.)

Alsoo Mon^{eur} Aertvelt mij over eenighe daghen van U E eene groetnis broechtte ende seijde, het miedalieken van UE wat moesten verandert ofte geretoe[c]heert woerden, hetwelck de oersake is, dat ick het ander niet voert gemaeckt en hebbe, wandt alsoo de ockasie nu presenteert, dat Mon^{eur} Wieleboerts[5] naer den Haghe vertroecken is, ende hij hem op het koenterfeijten self treffelijck stieleert, hebben hem twee afgheuten metgegeven, omdat U E hem sijne intensie maech seggen ende met poetloet daerop noeteeren. Sal t datlijck naer t kontentement van U E verhelpen, waernaer ick verlanghe. Ick hebbe met Mon^{r} Wielleboerts medegegeven eene sielveren doese, welcke dient voor eene prinssersce ofte groete damme; sy dient om poeder voer het haer in te legghen, ende oock om peerlen ofte ander fraeij juweelen; wuensten, dat son Altesse, den jongen priensse, het wel aengedient waere, om aen sijne bruijt te verreeren; recommandere U E, soo de ockasie presenteer, mij wat favoerabel daerin te wesen, ende ofter eens een midalie van den jongen priensse ofte priensersse moesten gemaeckt woerden. Hiermede blijve altijt U E oetmoedieghen diennaer ..... In Anverssa, adi 3 Apriel 1642.

2976. C. Barlaeus[6]. (L.B.)[aant.]

Fasciculum epigrammatum tuorum tradidit mihi Muydensis satrapa, quorum alia Latio, alia nostro sermone effers. Perinde enim tibi est, quâ me lingua exerceas, dummodo loquacitatem meam provoces, et muto dudum detorqueas vocem. Quae Belgice lusisti in Damasippum pictorem[7], pastilli nobis sunt et offulae melle soporatae, licet pictori cicuta sint alliumque. Illud in vitriarium nostrum[8], plane ad palatum meum est, et ipso vitro pellucidius. Illis versibus elatior,

> *pedibus per summa volaret*
> *Culmina, nec teneras plantâ contingat aristas*[9].

1) J. Caspar graaf van Eberstein († 1644), geboren in Pommeren, ging in Zweedschen krijgsdienst en daarna (1631) in dien van Hessen-Cassel. In 1640 volgde hij Melander op als opperbevelhebber van het Hessische leger.
2) Die brief, in het Duitsch geschreven, in aan dezen toegevoegd.
3) Zie II, blz. 5.
4) Het moet dezelfde zijn als Theodor Rogiers (zie No. 2894), hoewel er R*a*sier schijnt te staan. De verwisseling van *g* en *s* is te verklaren uit de Fransche uitspraak van den naam. Er is hier sprake van hetzelfde kunstvoorwerp als in No. 2894 en een Theodore de Rasier is geheel onbekend.
5) Zie blz. 241.
6) Gedeeltelijk uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 868. De beide versjes van Tesselschade zijn uitgegeven in *Tesselschade Roemers en hare vrienden in* 1632-1649, Leiden, 1852, blz. 41 en 42. - Zie No. 2960.
7) Het vers *Van een verloopen schilder* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 175).
8) Het vers *Op de dichtconst van Ian Vos glasmaker* (t.a.p., blz. 177).
9) Naar Verg., *Aen.*, VII, vs. 809.

Dignus est bonoru mamore, ob egregias naturae dotes, quas si arte expolivisset, invidendus esset saeculo. Comoediam jocularem scripsit[1], quae sub proelo est, tam densa facetijs et e media plebe petitis salibus, quam tragoedia graviter dictis. Tesselae misi tetrastichon tuum[2]; respondit tetrasticho parisyllabico, nec ineleganti:

V reeden wel gegront,
Hoewel se schier een graw is,
Is smaecklijck in mijn mont,
Omdat se nimmer lauw is.

Etiam viduis sua bilis inest. Addit in litteris suis:

Het snerpent heijl van ons hooch Hoffwyckse Poëet
Behaeght mij echter noch, het sij dan kout off heet.

Epigrammata reliqua, nisi a te profecta scirem, imputarem prioribus saeculis. Incipis loqui et scribere apertius. Iterum censura mea illa distinxi, at sine populi suffragio. Inventionibus felicissimus es, et quae invenisti argute satis eloqueris.
Elaboratissimum est illud in Reginae adventum[3]; nec patrem secutus infeliciter fuit filius, ubi scribit:

Puduit quoque frigoris orbem,
Dum calet Auriacus.

Ego heroïcos aliquot deproperavi, quos aliâ occasione depromam:

Altera iam nostris mater Berecynthia terris, caet[4].

Illa quae incerti autoris vocas[5], supra genium huius aevi sunt, praesertim illud: *Cum sustinere vellet, Aulus abstinet*[6]. Illud in secundas nuptias me non suffragante scripsisti[7]:

Incipe conjugij votum suadere secundi;
Opto bonam rursus ducere, nolo malam.

Sculpitur hic effigies Elizabethae Principis Bohemiae[8]. In eam haec lusi:

Fortuna domitrix, *augusti maximi Regis*, caet[9].

Sed nolim hoc a pluribus legi, ne gratia novitatis pereat.
Vale, Hugeni praestantissime, et ubi militem ex hybernis exciveris, ipse ex hybernis prodi, et in Muydensi te arce, vel hic Apollinem aut Parlamenti futurum praesidem siste. Filijs meis verbis bene precare. Amstelod., VI Apr. CIↃIↃCXLII.

1) Nl. de klucht *Oene*, die in 1642 gespeeld en gedrukt is.
2) Zie blz. 269.
3) Nl. *In adventum Reginae Magnae Britanniae* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 178).
4) Aangehaald worden de 6 eerste versregels van Barlaeus' gedicht *In adventum..... Reginae Mariae ..... gratulatio* (vgl. *Poem.*, I, blz. 155).
5) Zie *Gedichten*, III, blz. 175, 176.
6) Dat is vs. 4 van het versje *Impar conjugium* (t.a.p.).
7) T.a.p.
8) Elizabeth (1618-1680), de oudste dochter van Frederik V van Boheme en Elizabeth Stuart, was eene geleerde vrouw. Zij heeft alle huwelijksaanzoeken afgeslagen en is als abdis der abdij van Herford gestorven.
9) Hier is ingelascht het 8-regelige vers van Barlaeus, *In effigiem .... Elizabethae* (vgl. *Poem.*, I, blz. 178).

Iterum urgeo, ut epigrammata tua edas, nec alio fine remitto has chartas, ne turbata volent .....

2977. Aan M. Zuerius Boxhorn[10]. (K.A.)

Hartelijk dank voor uw mooi boek, dat ik zeer bewonder[11].

10) Zie No. 2972.
11) Zonder plaats, datum en jaar:

2978. D. Tuldenus[1]. (B.M.)[aant.]

Hierbij zend ik u een boek van den priester Jansenius[2], onlangs te Leuven verschenen. In dat werk worden dingen gezegd, die overeenkomen met uwe dogma's, en zij worden op duidelijke wijze gezegd, zonder schoolsche geleerdheid. Gaarne zou ik een vrijgeleide hebben voor mij en een knecht, om in den zomer door het vlakke land van Brabant te reizen; de steden zal ik niet bezoeken. En gij weet, dat ik een rustig man ben en dat ik mij met politiek niet bemoei. Puteanus verzoekt mij u te groeten. Lovanij, 6 Apr. 1642.

2979. Aan E. Puteanus[3].

Juff.[we] Anne Roemer van Wezel, tot Loven komende, wordt gebeden de hertelicke gebiedenisse van [den] H.[r] van Zuylichem te doen aen [den] Heere Erycius Puteanus, met verzekeringe, dat zyne hoogh-uytstekende geleertheit ende andere dezes tyds ongemeene deughden by hem, H.[r] van Zuylichem, in de hoogste achtinge zyn; derhalven hy oock verlangende is naer 't ghene hy zedert den laetsten dach in 't licht moghe hebben gebracht, recommanderende hem, neffens syn selven, gem.[de] Joff.[we] Roemers, die hy ontwyffelick in vele voorname gaven synder vriendschap ten uytersten waerdich zal achten en bevinden. In den Haghe, den 7 April 1642.

2980. Aan M. Mersenne[4].[aant.]

De kleine sikkel, waarvan gij mij eene afbeelding zendt, gelijkt in alles, behalve in gewicht, op den grooten, dien wij hier hebben. - De agent de Glarges[5] zal u het gevraagde beste laken doen toekomen. - ‘Par de mes dernieres vous aurez receu la deffence de M. Descartes, soubs le nom de Regius, contre Voetius[6]. Un petit moine supposé[7] faict imprimer de la replique là dessus, que je vous envoyeray dès qu'elle verra le jour. En attendant vous trouverez icy la censure de l'Academie d'Utrecht en grosse lettre, marquant la foiblesse dudit Voetius, et ensemble son pouvoir parmi les collegues, induits par sa seule autorité de publier une censure si impertinente; *fer sententiam de sententia*. Voyci d'ailleurs la moitié de M. Rivet contre Grotium[8]. Tout le livre estoit trop gros pour un ordinaire. Entre icy et la sepmaine qui vient, vous l'aurez leu jusques là; le reste suivra’ ..... A la Haye, le 7e de Apvril 1642.

2981. Aan den hertog van Lijfland en Kurland[9]. (K.A.)

1) Zie I, blz. 288.
2) Zie beneden.
3) Het Hs. berust in de Kon. Bibl. te Brussel. De brief is uitgegeven door G.E. van Even in *Dietsche Warande*, *N.R.*, I, 1887-1888, blz. 488.
4) De brief, die geen adres heeft, bevindt zich in de Bibliothèque Nationale te Parijs.
5) Zie II, blz. 252.
6) Zie No. 2960.
7) Misschien is daarmede Waterlaet bedoeld (zie No. 2945), die dan anonym tegen Voetius geschreven zou hebben. Zie ook No. 2982.
8) Zie blz. 243.
9) Van 1639-1682 was Jacob Kettler Hertog van Kurland.

La part que M. le coronel Reisner m'a tesmoigné que V. Alt.^{e} auroit

aggreable que je prinsse en la negociation dont il luy a pleu le charger en ceste cour, me donne à son instance la liberté de supplier tres-humblement V.A. de croire que là où elle me jugera capable d'aucune chose concernant son service et contentement, elle me trouvera porté en toute promptitude à meriter l'honneur de ses commandemens. Par avance, Monseigneur, ledit coronel me faisant entendre comme V.A. souhaitteroit d'estre servie d'une copie veritable de la transaction passée entre les Princes de Brandenbourg et Nieubourg sur l'administration des biens de Cleve et leurs dependences, je me suis aussytost mis en debvoir de la recouvrer, comme j'espere que les pieces en feront foy en peu de jours, et que par ce petit essay V.A. voudra concevoir quelqu'opinion du zele qu'a mis en moy la relation de ses grandes vertuz, de pouvoir acquerir l'honneur d'estre creu ..... 7 Avr. 1642.

2982. L. van den Waterlaet[1]. (K.A.)

Diu est cum scripturio ad te, nobilissime domine; sustinui, vel potius sustinuit me scriptum illud antagonistae nostri, haud infelici viri illustris nupera prophetia promissum, quod an materiam indagandae, stabiliendae potius inquam, veritatis uberiorem suppeditarit, nec fas putarim, eiusdem scripti lectorem ambigere posse. Quantum de eo, quod ad nos saltem - fautore Deo - proxime coram. Verum quid de eo apud inclytam academiam illam fit iudicij ac sensus est, ex ungue pernoscatur leo; ubi communicatione eximij D. Voetij non ita pridem haec accepissem, atque eius exemplar clarissimo viro D. Andreae Riveto mitterem, valde peccassem, si non ad illustrem virum una, quem repperi in me magis promptum, magis pronum. Vix ambigo, rogo tamen, quin gratiam eam apud virum illustrem me initurum sperem, quatenus per eum negotium illud meum promovendum iri, aut promotum confidam. Cuius si eventu testimonij nobilisimi viri momentum in favoris partem inclinet, mecum haec ipsa studia mea debebimus aeternum. Ea ipsa per hoc ipsum subsidium eorum veluti nutrimentum erigere et attollere digneris ..... Athenis Batavorum, 10 Ap. 1642.

2983. J. Wijts[2]. (K.A.)

M.r Johan van Heemskerk[3] is desen morgen bij mij geweest, versoukende het mijne te willen contribueren bij syne Hoogheit in syn faveur tot de electie vant raetsheerschap in den Hoogen Raet. Ende alsoo hij myn gevonden heeft in soodanigen staet van indispositie, die mijn niet toe en laet te mogen wtgaen, soo heeft hij op mij begeert een woordeken schrifts aen U Ed. te senden, om

1) Zie blz. 265 en 277, Noot 7.
2) No. 2983 a. Een briefje van 27 Mei (H.A.) is zonder eenige beteekenis. - Zie I, blz. 199.
3) Mr. Johan van Heemskerck (1600-1656) studeerde te Leiden, werd advokaat der Oost-Indische Compagnie en in die hoedanigheid naar Engeland gezonden voor onderhandelingen; in 1640 werd hij schepen van Amsterdam en in 1645 raadsheer in den Hoogen Raad. Hij is de bekende dichter en schrijver.

U Ed. van synentwegen te bidden met gelegentheyt bij sijne Hoogh. voor hem te willen wesen met een favorabele recommandatie. Sijne persoon en qualiteiten sijn uwe Ed. buiten twiffel genoech contbaer; sijne studien en practique alhier te hove, sijn emploij in Engelant, sijn eerlick en deughdelick leven, sijn soet humeur en conversatie, en de staet daer hij jegenwoordich in is, sijnde regierende schepen van Amsterdam, en hebben hem niet beschaemt.

En soo de diensten, bij die van sijn geslachte eertijts aen desen staet bewesen, mogen in consideratie commen, mach voor hem werden geallegeert, dat Reinier Cant, sijn grootvader van s'moeders sijde, eertijts burgemeester van Amsterdam[1)], met Prins Willem H.L. gedachtenis, het sijne heeft opgeset en gewaeght, treckende met hem wt het landt ende met hem weder daerin commende, in verscheiden ambassaden en periculeuse diensten geemploijeert, ende in de tyden van Leicester een voorstander is geweest van den welstant ende autoriteit vant Huis van Nassau. Sijn grootvader van s'vaders sijde is - behalven andere diensten - den tijt van twaelf jaeren wegen de stadt van Amsterdam alhier in den Hage in t collegie van de Gecommitteerde Raden der H. Staten van Hollant ende Westvrieslant ende oock in andere collegien gedeputeert geweest[2)]. Willem Jan Reiersz van Heemskerk is geweest van den beginne van de troubelen af burgemeester tot Leijden[3)] ende voorts in vele importante bedieningen van onsen staet gebruickt. Vranck Vrancksz van Heemskerk is geweest ten selven tijde burgemeester tot Rotterdam[4)]. En de diensten van den admirael Jacob van Heemskerk[5)] syn noch in verscher memorie. Van welcken naem ende out eerlick geslacht niemant jegenwoordich overich is, die hetselfde eenigen luister can geven, als de voorsz. Mr Johan van Heemskerk, jegenwoordich regierende schepen der stede van Amstelredam. Soo dit, bij uwe Ed. neffens uwe Ed. recommandatie aen syne Hoogh. voorgedraegen, hem magh bewegen tot de genadige electie van syn persoon, sal uwe Ed. vele van syne ende uwe Ed. vrienden obligeren ten hooghsten, ende mijn in t particulier aen u Ed. verbinden, die altijts betoonen sal, hoeseer ick ben ..... Hage, den 14^{en} April 1642.

2984. J. de Knuijt. (H.A.)

De Heeren van Zierikzee zenden aan Z.H. de nominatie voor de aanstaande verandering in den magistraat. Gewoonlijk vraagt Z.H. het advies van den baljuw, maar dat is eene beleefdheid, anders niet. Het lijkt mij geschikt, dat Z.H. thans eens de benoeming doet, zonder den baljuw te raadplegen, ook al, omdat het goed zou zijn, als de magistraat van Zierikzee bleef, zooals hij was. Uyt Middelb., den 14^{en} Ap. 1642.

1) Reynier Cant (1536-1596) was sedert 1580 meermalen burgemeester van Amsterdam, afgevaardigde ter St.-Gen. en gezant. Zijne dochter Geertruyd was in 1592 getrouwd met Reynier Claesz van Heemskerck (1566-1633), den vader van Mr. Johan.
2) Claes Simonsz van Heemskerck (1536-1616) was van 1581 tot 1586 gecommitteerde raad.
3) Willem Jansz Reyersz van Heemskerck (1526-1592), geb. te Leiden, was daar in 1572 burgemeester.
4) Franck Franckenz Beest van Heemskerck was in 1589 burgemeester van Rotterdam.
5) De beroemde admiraal (1567-1607).

2985. Ph.E. Vegelin[1]. (L.B.)

Z.E. zendt u hierbij eenige planten voor uw tuin; één onzer hellebardiers komt ze u brengen en de lijst er van gaat hierbij. De archiviole is eindelijk klaar en onderweg; ik hoop ze u spoedig aan te bieden. de Levarde, le 16 d'Apvril 1642.

2986. J. van Wijnbergen. (H.A.)

Nadat de Weimarsche en Hessische troepen een tijd lang gerust hadden, zijn zij een paar dagen geleden uitgerukt, waarschijnlijk om eenige plaatsen in het stift Keulen te nemen. Ik heb kondschappers uitgezonden. Rynberck, den 23 April 1642.

2987. Aan J.A. Bannius. (K.A.)

Terwijl gij uwe pijlen op mij richt, valt een ander u aan, nl. een raadsheer uit Parijs, wiens raad men echter niet moet volgen. Zijne kunst, die hij zeer roemt, blijft verborgen en hij keurt wel uw werk op hoogen toon af, maar zonder behoorlijk zijne redenen op te geven. ‘A Mersenno schedulae sunt, quas hac sepiâ infecit. Alterâ animadversiones tuas, quibus *τὸ*, *Me veux tu veoir mourir*[2], utrumque enucleasti, ipse librat, alterâ in eosdem versus specimen mirificae suae artis dat plane mirificum. Inspice, si vacas, et judica, quodque citra praejudicium aut moram fiat, opusculi, de quo dicebam, inscitiae meae destinati, perscribe, rogo, qui ad palatum fecerit meum nec ipsâ quidem novitate acceptus sapor. Disce vero, si hactenus non didicisti, perinde tecum atque Cartesium actum iri, quamdiu ad ima philosophiae vestrae fundamenta totum orbem non admittitis; carpent ac discerpent vos eruditi passim et ignari, neque ullus vagae velitationis fructus aut finis erit’ ..... Hagae Com., III Cal. Maij (= 29 Apr.) CIↃIↃCXLII.

2988. D'Ouchant[3]. (H.A.)

De vaandrig van ééne mijner compagnieën, de heer De Maitre, moet naar Frankrijk en zou gaarne verlof hebben. De la Haye, ce dernier d'Avril 1642[4].

1) Zie No. 2956.
   No. 2985 a. Een brief van 14 April (L.B.) is zonder eenig belang.
2) Het is de eerste regel van een gedicht, door Bannius en door Boësset op muziek gezet.
3) Zie II, blz. 188.
4) Het jaartal is onduidelijk.

2989. Graaf Johan Maurits van Nassau. (H.A.)

Brenger dezes, mijn raad en secretaris Jan Karel Tolner[1)], brengt u mijne hartelijke groeten over. Pernambuco, ce 1 de May 1642.

Ik beveel steeds mijn broeder Hendrik bij u aan. Groet van Campen.

2990. J.A. Bannius[2)]. (L.B.)

Ik heb de boosheid van dien Franschman gezien en er om gelachen; in het vervolg zal ik mij echter niet storen aan hetgeen van die zijde komt. Wat men zegt, wordt toch op hooghartige wijze ter zijde geschoven. En dan doen zij ook, of niemand iets van Fransch afweet. - Maria Schurman heeft mijn brief aan den heer Hooft laten lezen en deze schreef mij[3)]: 'Si musicae gnarus forem, non vererer statim tuis accuratissimis pronunciationis musicae legibus secure subscribere'. Hij heeft dan toch mijne redeneering wel begrepen. Met die Franschen wil ik niets meer te doen hebben. Harlemi, Kal. (1) Majis CIↃ.IↃC.XLII.

'Anatomiam istius cantilenae data occasione transmittam; nunc in opusculo occupor.'

2991. W. Ketting de Jongh[4)]. (L.B.)

Ik heb het zoo druk met het vertrek van Z.H. en met het betalen van de wagendiensten van het jaar 1638, dat ik gaarne zou willen, dat mijn zwager, de commissaris, naar den Haag mocht komen, om mij te helpen. Zou Z.H. dat goed vinden? Hage, II^{en} Mey 1642.

2992. J. Picardt[5)]. (K.A.)

Drie maanden geleden kwam een edelman van den graaf van Egmondt bij mij; hij is toen naar den Haag gegaan, om bij u te vragen, 'offer oock enige resolutie bij syn Hoocheydt uit ene off ander soude mogen genomen syn'. Ik ben op reis geweest en heb hem niet meer gezien. Welk antwoord heeft hij gekregen en is hij lang in den Haag geweest? Men moet met die Brabanders en Vlamingen altijd voorzichtig zijn. Uyt 's Graven-Houff, desen 2 Maji Anno 1642.

1) Misschien dezelfde, die 3 Febr. 1647 op 37-jarigen leeftijd als student te Leiden werd ingeschreven. Hij was in de Palts geboren. Tolner werd naar Holland gezonden, om den slechten toestand van Brazilië aan de bewindhebbers der West-Indische Compagnie bloot te leggen en op hulp aan te dringen.
2) Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXX. - Zie No. 2987.
3) Die brief, den 17^{den} April door Hooft aan Bannius in het Hollandsch geschreven, is uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 51.
4) Zie II, blz. 109.
5) Zie No. 2947.

2993. Philips Theodoor, graaf van Waldeck[1]. (H.A.)

Wilt gij Z.H. er aan herinneren, dat mijne compagnie ‘te velde getrocken [is], om aldaer aen mijnen broeder Jurriaen Frederick[2] gegeven te werden’? Culenborch, den 23 Aprilis 1642, oud: st:[3]

2994. Aan C. Barlaeus[4]. (L.B.)* aant.

Comparationum gradus, quibus me contendere mihi pergis, Barlaee praestanissime, dici non potest, quam gratos habeam et acceptos. Superest tamen, ut grammaticam plenius adhibeas, ut *τὸ χακὸν*, *χεῖρον*, *χείριστον* non semper negligas, sed *χρίσιν* ipsam, et ipsam aliquando *χατάχρισιν τῇ ἀποχρίσει* misceas. Quamdiu enim ferre me et ferire vicissim differs, palam dico, parum est in notis illis autoritatis aut fidei, quo se vanitas mea mulceri patiatur. Vis vernacule me explicem? Excipi a te postulo, sicut ipse Tessalam excipere coepi, atque excepturus porro sum, periculone an jacturâ veteris amicitiae, generose securus; modo hoc me agere sentiat, ne quid in re seria omisisse convincar, cuius mihi probro neglectus sit, ipsi damno. Praestabis idem tu, et sane ut sedulo praestes moneo, ex melioris theologiae fontibus, atque errabundam via veritatis ipso virtutis amore revocabis; ego probris ac contumelijs insistam, quarum ad acerbitatem cum hactenus non excandescat, nihil desperati tractare videmur. Ecce igitur quod dicebam, aceti vernaculi novos morsus; quos si expedire putas per te ut videat, per me licet.

Sy neme het soo sij will, *mijn weduw*, '*t zij voor baffen*, enz.[5]

Σχληρός, inquies, *δ λόγος οὗτος*. At hoc *σχληρότερον*, amice, in conspectu non amentium amicorum, et qui succurrere pereunti possint, naufragium fidei facere omnium et amore et commiseratione dignissimam Tessalam. Si quid agis igitur, *ποίησον τάχιον* et *εὐχαίρως* quidem et *ἀχαίρως*; non deero laboranti meo modo, vel modulo. Cave modo, ne hoc moliri nos resciscat communicatis consilijs; sensi nuper minus sic utrumque gratos fore. Proinde nec altera quaedam vernacula, quae his porro adscribam, ipsi vero nondum perscripsi, olim a te lecta fatere; seorsim singuli plus profecturi sumus.

Quod in effigiem Principis Bohemiae[6] lusisti, penes me latebit, donec lucem videat te edente, quam me hercule meretur luculentissimam. Heroïca sunt ista, *Et faciem fati vim superantis habet*, et ista *πρὸς τὸ ἔπος* longe suavissima, *illud Frangere debebat Caesaris arma caput*[7]. Quis es tu, qui argutiolis nostris commodare pergis magni animi attentionem? Poematum meorum alteram partem, quam instar boni magis quam prudentis amici urgere non cessas, hactenus occupatior distuli; successit

1) No. 2993 a. Een brief van 21 Juni (H.A.) is eveneens zonder eenige beteekenis. Philips Theodoor, graaf van Waldeck († 1645), was in 1639 de erfgenaam geworden van Floris II van Pallandt, graaf van Culemborg en in hetzelfde jaar getrouwd met Maria Magdalena, dochter van graaf Willem van Nassau en Christina van Erpach. - Reeds in 1625 komt hij voor als kapitein.
2) George Frederik, graaf van Waldeck (1620-1692), deed 27 Aug. 1642 den eed als ritmeester, werd in 1648 majoor en diende tot 1653. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Dus 3 Mei n. st.
4) De minuut is in K.A. Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 399. - Zie No. 2976.
5) Dit is het sonnet *Aen Barlaeus voor mijn' rouwe bestraffing over Tesselschades miss-geloove* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 180, den 9^{den} April geschreven.
6) Zie blz. 276.
7) Vs. 4, 7 en 8 van Barlaeus' gedicht, *In effigiem Elizabethae* (zie blz. 276).

tergiversandi ac penitus detrectandi gravior causa; lustranti schedas nuper, tuo potissimum instinctu, tanta istius insaniae moles apparuit, tam infinita nugacitas, ut numero ipse territus, certe in ruborem actus sim. Ut quid enim excipi me perinde vis atque

Catsium hodie, cui tantum a Republica otij esse, vel intempestive decidi, amici mirantur, invidi, aut inimici palam indignantur atque irrident. Veniam hactenus merebor, quod nullum magnopere longi spiritus poema apparebit in gurgite vasto; quamobrem et volumen istud M o m e n t a S u b s i c i v a [1] inscribere aliquando decreveram; carptim enim et desultorie pleraque, omnia certe aliud agenti nata sunt; quod omnibus aeque ac tibi esse notum cupiam. Eiusmodi pauca denuo hic subjungam, in quae censuram tuo jure exerceas. *Τὸ σεμνὸν καὶ σπουδαῖον* in coenam domini, quam nuper celebravimus, recens a mysterio ejaculabar[2], in usum Tesselae quoque, quam cum affici sciam veteris Ecclesiae majestate, ad vetustissimae ac vere primitivae simplicitatem revocare nitor. Vale, vir doctissime, et cum amplissimo Hoofdio has nugas quoque, si tanti sunt, communes habe; quin ipsa cum Hoofdiâ, quousque citra offensam licere judicabis; fertur enim de vernaculis meis benigne opinari. Si quid est liberius dictum et cui *τὸ Incerti* inscribendum ducas, inter mares lateat. Et valete, amici undequaque lectissimi, ad quos excurrere cum hactenus destinaverim, tandem penitus desperare coepi; instant enim *τὰ πολεμικὰ*, et illa ab otijs Formiae tam aliena, tam dura mihi, tam iniqua Musis digressio. Hagae Com., IV Non. (4) May CIↃIↃCXLII.

Vitriarij facetios[3] quamdiu supprimitis?

2995. Marie Lansame, Douair. van Zomerghen[4]. (L.B.)

Mijn zoon heeft op zijne reis vele avonturen gehad, o.a. heeft men hem te Duinkerken opgeschreven als soldaat en is hij later met moeite weer ontslagen. Hij vond Spanje veel minder mooi dan Vlaanderen, heeft schipbreuk geleden en is in Frankrijk vijf weken gevangen gehouden. Uwe kinderen moeten eens in Vlaanderen komen. In Zomerghen, den 6 Meye 1642.

2996. Graaf Johan Maurits van Nassau[5]. (H.A.)

J'ai eu l'honneur de recevoir vos lettres par lesquelles j'entens vostre bonne disposition, ce qui me resjouit grandement. - Je vous ay beaucoup d'obligation du soing que vous avez eu d'empescher que mes gens ne se sont pas trop hastés à couvrir ma maison[6] d'ardoise. Car c'eust esté une incommodité insupportable d'avoir une maison mal couverte. Vous luy faitez l'honneur - de quoy neantmoins vous et Mons.r van Campen en tirez la plus grand part de l'honneur - de la nommer la belle, tres belle et bellissime maison. Messieurs les directeurs[7], à ce qu'on m'a dit, la nomment la *maison de sucre*, à laquelle neantmoins ils ont fort peu contribué; a[u]ssi je ne les ay pas prié au comperage. Dieu soit loué qu'il est venu jusques la. Chacun la peut nommer à ceste heure, comme il voudra. J'espere et vous prie d'y vouloir

1) De Latijnsche gedichten van Huygens zijn in 1644 uitgegeven onder den titel *Momenta Desultoria*.
2) Nl. het *Gebed over des Heeren Avond-mael* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 181), den 25sten April geschreven.
3) De *Oene* van Jan Vos; zie blz. 276.
4) No. 2995 a, b. Brieven van 27 Mei en 5 Juni (beide L.B.) handelen over een paspoort. - Zie No. 2965.
5) Uitgegeven door Mr. D. Veegens in *Mededeelingen van de Vereeniging ter beoefening der geschiedenis van 's Gravenhage*, II, 1876, den Haag, blz. 62.
6) Het Mauritshuis, waaraan sedert 1633 gebouwd werd.
7) Nl. der West-Indische Compagnie, die het afkeurden, dat Johan Maurits zulk een kostbaar huis stichtte, en vreesden, dat hij hunne belangen zou benadeelen.

continuer à contribuer vostre oeil et bon conseil pour ce qui se faira d'oresenavant en dedans. - Quant à moy, je ne manqueray point d'envoyer de beau bois et sucre. Au reste je me rapporte

au porteur de ceste-cy, mon page[1)], duquel vous entendrez plus particuliere[me]nt ce qui se passe pardeça. Aussi j'espere d'avoir l'honneur de vous reveoir bientost, car mon temps s'en va finir à mon grand contentement. Dieu veuille que je puisse avoir l'honneur de vous veoir en vostre belle maison, comme estant ..... Antonivaz, ce 9 de May 1642.

2997. V. Conrart[2)]. (L.B.)

Het zal mij zeer aangenaam zijn, als gij den heer de Fremont[3)] vriendelijk wilt ontvangen. A Paris, le 12e May 1642.

2998. T. Volbergen[4)]. (L.B.)[aant.]

In 1641 hebben de uitgaven de inkomsten met ƒ 185.322 overtroffen. Er zijn nl. nog schulden van:

een ameublement en een karos, te Parijs gekocht	22.723
'silvere baselles'	26.737
groote diamant met vier gouden kettingen	16.909
moet nog betaald worden voor de hofhouding	118.953
	———
	185.322
Bijzondere uitgaven voor dit jaar zijn: groote diamant	80.000
'coffer van fyn gout'	5.700
een diamant	2.700
juweelen	30.281
kuras voor den Prins van Wales	3.200
karos voor de Koningin van Engeland	10.000
gouden bekken en lampet	12.000
juweelen voor de gravin van Osborn[5)]	6.000
	———
	149.881
	185.322
	———

1) Misschien is daarmede Karel Tolner (zie No. 2989) bedoeld.
2) Zie II, blz. 171.
3) Hij wordt ook genoemd op blz. 23, 147, 148 en 166.
4) No. 2998 a. Een brief van 4 Juli 1641 (L.B). heeft bijna denzelfden inhoud. Zie over Volbergen, I, blz. 168.
5) Roxburgh?

ƒ 335.203

Eenige van deze posten moeten dadelijk worden betaald. De Staten van Holland zijn nog ƒ 70.000 aan Z.H. schuldig van zijn militair tractement. Hage, den XX^{en} Mey 1642.

2999. L.G. van Renesse[6]. (L.B.)

Ik heb noch Z.H., noch u te spreken kunnen krijgen en, daar ik hoor,

6) Zie blz. 7.

dat men mij belasterd heeft, heb ik mij schriftelijk verdedigd. Wilt gij dus den bijgaanden brief aan Z.H. geven? In Leijden, desen 21 Maij 1642.

3000. Aan P.C. Hooft[1]. (L.B.)*

In 't rijen langs 't bolle veen, daerdoor ick noch des middaghs op mijn Hofwijck quam t'eten, ontdreunde mijn hert dese obligatie[2]. T'huijs komende vough ick se in mijn' hand, en doe se van daegh naer Amsterdam drijven, tot versekering aen Mevrouwe de Drostinne, dat mijn voornemen even soo ernstigh is, als haer E. beleeftheid, ende aen U.E., dat ick oprechtelick ben ..... 'S Gravenhaghe, den 25^{en} May 1642.

3001. Aan R. Descartes[3]. (K.A.)

Cet exemplaire me vient du p[ere] Mersenne, pour vous le faire tenir. Il m'en demeure un second pour mon usage, qui sera pour la campagne, à plus de loisir. Si quelque jour il vous semble valoir la peine, je seray bien ayse de scavoir, par le jugement que vous en ferez, à quel prix je le doibs estimer. - A Amsterdam j'ay laissez les inventeurs de la machine que vous avez veue en papier, pleins de joye et de confiance de leur ouvrage. Mais cela ne me porte pas à en croire plus que vous ne m'en avez determiné. Si vous ne parliez que par authorité, je vous defereroy tout; pensez si j'ose regimber contre voz raisonnements. Cependant le plus grand mesnage de l'eau et du vent, ou aultre force en sa place, est une consideration de si grande importance en ces Pais Bas, ou il est tant question de lever des eaux dormantes à peu de fraix, que, si voz plus dignes estudes le permettoyent, je seroy extremement desireux d'en veoir quelque dessein de vostre pensée, ou je scay que le vray et l'extreme et l'unique *δυνατὸν* de toutes choses est gravé comme *in archetypo*. Je vous supplie, Monsieur, d'aggréer la semonce que j'ose vous en faire, apres cette excellente piece des Méchaniques, dont autrefois il vous a pleu m'enrichir[4]. Mon intention n'est pas de vous presser. Comme je vous le demande, quand je veux, vous ne me l'accorderez pas, que quand il vous viendra le plus à poinct, et si à poinct, que vous n'en receviez aucune incommoditié[5].

Je suis tres-satisfaict du recit que vous avez faict au Provincial des Jesuites de ce qui s'est passé entre voz adversaires et vous, tant de ça que de là[6]. Ce joly livret, qui de tout costé porte des marques de vostre solidité incomparable, m'a diverti delicieusement au dernier voyage, et vous en rends graces tres-humbles, demeurant sans faulte ny reserve ..... A la Haye, le 26e de May 1642.

3002. Aan W. van Liere[7]. (K.A.)

Je vous avoy representé, comme j'entendois[8] murmurer contre vostre

1) Uitgegeven door Dr. J. van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 52.
2) Nl. de *Verbinteniss van besoeck aenden Heere Hooft* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 181), den 23sten Mei geschreven.
3) Kopie van andere hand. Uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, III, blz. 561. Zie No. 2938.
4) Nl. de *Explication des engins*, etc., den 5^{den} Oct. 1637 verzonden. Zie II, blz. 322.
5) Descartes verzond het gevraagde stuk den 18^{den} Febr. 1643.
6) Dit is de *Lettre au P. Dinet*, in Latijnsche vertaling gedrukt achter de *Objectiones Septimae*, 1642, van Descartes.
7) Kopie van andere hand.
8) Er staat: *attendois*

trop long silence sur la lettre des Nobles, à ce que voulussiez m'instruire de ce que j'y pourroy opposer aux occasions. La dessus vous ne m'informez pas d'un seul mot, qui n'est pas la voye de vous faire justifier, comme je l'avoy entreprins. D'ailleurs j'apperçoy, tant par celle que vous escrivez à S.A. qu'à moy, que vous discourrez comme de chose à venir de l'employ du S.r Dorp[1] en vostre place, là où je pense vous avoir marqué assez nettement que desjà cela est en execution, et le voyons nous dans la function, par commission et attache formelle des deux Provinces. Je pense que je me seray mal expliqué, mais voz amiz au moins ne vous le debvoyent pas celer, pour vous laisser tomber de l'une mesprise en l'autre, en formant une response hors de propos, apres l'avoir trop differé; servez vous, s'il vous plaist, de mon advis. Je ne vous le donne que pour vostre bien, la chose ne me regardant pres ny loin, qu'en tant que desire avoir l'honneur d'estre creu ..... A la Haye, le 26e de May 1642.

3003. J.A. Bannius[2]. (L.B.)

Hierbij gaat de korte inhoud van het boek[3], waarmede ik bezig ben; kijk dien eens door en zeg mij uw oordeel. De liederen zullen gedrukt worden. ‘Ex occasione gratissimum erit versus Anglicos videre, cum tua translatione Belgica[4]; vix apud me erunt, quin statim aliquid tentabo. Habeo de modo et usu septem notarum, aut potius syllabarum, *ut*, *re*, *mi*, *fa*, *sol*, *la*, *ci*, aliquid quod percuncter te, sed in aliud tempus differam, cum intellexero, te in nativis meliori otio potiri’.... Harlemi, VI Kal. Junias (= 27 Mei) CIↃ.IↃC.XLII.

3004. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is gisteren te Vianen aangekomen, heeft gewandeld en daarna gesoupeerd in tegenwoordigheid van de dames van Potlits[5] en Machaut[6]. Er was gisteren een erge brand ontstaan, waardoor tien of twaalf huizen zijn vernield, maar de brand is nu gebluscht. - Van morgen heeft Z.H. het bosch van den heer van Brederode bekeken en is toen naar Culemborg gegaan; daar heeft Z.H. gegeten met graaf Willem[7], want de graaf van Culemborg[8] is

1) Den 30sten April was Willem van Liere als lid van het Hof van Holland vervangen door Frederik van Dorp; zie No. 2795.
2) Voor een deel uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXX.
3) Zeker de *Index capitum libelli vernaculi de musica* (vgl. Hooft's *Brieven*, IV, blz. 261).
4) Bedoeld zijn Huygens' vertalingen naar Donne (vgl. I, blz. 289).
5) Nl. Helena van Brederode, die gehuwd was geweest met baron von Podlitz, een officier der ruiterij, in 1626 in een ruitergevecht tegen den graaf Van den Bergh gewond en aan de gevolgen overleden.
6) Anna Margaretha van Brederode, de echtgenoote van François de Plasse, vicomte de Machaut (zie II, blz. 480).
7) Zie I, blz. 334.
8) Nl. Philips Theodoor van Waldeck; zie blz. 282.

gisteren van het paard gevallen, heeft zich ernstig bezeerd en is nu in het fort Voorn. Tusschen drie en vier uur is Z.H. hier aangekomen. Het grootste gedeelte van het leger zal door den Bommelerwaard marcheeren, omdat er tegenwind is. Morgen gaat Z.H. slapen in het fort Voorn. A Buren, le 30^{e} de May 1642.

3005. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren avond is Z.H. hier aangekomen, waar nog maar ongeveer 100 compagnieën infanterie zijn, dus ongeveer de helft van het leger. Maar morgen zal het geheele leger wel aanwezig zijn, nu de wind om is; 'ce que les officiers souhaittent bien fort, veu qu'à l'arrivée de la Reine[1)] il faudra que tout desloge hors de ce fort, et cerche de s'accommoder ailleurs; qui est chose bien difficile, si non impossible, sans bateaux ni bagage. - Pour faciliter le passage du S.M.^{té} S.A. a faict venir le grand pont de Nimmeghe, qui se va mettre sur le Wael, et le petit sur la Meuse, outre un troisiesme qu'on faict sur la Linghe, au passage du ponton que V.A. cognoist. Et cependant on prepare les intervalles à la campagne, pour y mettre l'armée en bataille, accompagnée de la cavallerie qui sera tres-belle chose à veoir'.

Uit Rhijnberk wordt gemeld, dat het Fransche leger het beleg van Lechenich heeft opgegeven en zich verzamelt tegen de Keizerlijken. Uit Keulen schrijft mij een vriend, dat Don Francisco de Melo[2)] bij la Bassée is, maar niet veel zal uitrichten, daar hij vele troepen aan den graaf de Fontaine[3)] heeft gezonden tegen den Prins van Oranje. - Z.H. is gezond. Au fort de Voorn, le prem.^{r} de Juin 1642.

3006. E. Puteanus[4)]. (L.B.)

Ik kan mij begrijpen, dat de Prins weigert zich met de quaestie van mijn zoon Maximiliaan te bemoeien. Hij behoeft ook geene betrekking te hebben, nu hij zijne eigen goederen kan beheeren. Vroeger is hij vaandrig geweest. Mijn zoon Justus is nog steeds in oorlog met zijn schoonvader, die een slecht mensch is. Hij zal u mijn boek *De anagrammatismo*[5)] zenden en u dan tevens schrijven. Het boek handelt over grammatica en ik koos den schuilnaam Eupantus, evenals vroeger bij mijn *Comus*[6)], waarin ik de luxe bestreed. Hierbij gaat een *Elogium*, nl. dat op Keizer Albert[7)].

1) Henriette Marie van Engeland.
2) Don Francisco de Melo, graaf van Assumar, was den Kardinaal Infant Ferdinand († 11 Nov. 1644) opgevolgd als gouverneur der Spaansche Nederlanden en bekleedde dat ambt tot 1646.
3) Zie I, blz. 276.
4) Uitgegeven in *Erycl Pvteani ad ..... C. Hvgenivm et ..... D. Heinsivm ..... Epistolae* ....., 1647, blz. 48. - Zie No. 2921.
5) Het werkje *De Anagrammatismo, quae Cabalae pars est, Diatriba*, zag in 1643 te Brussel het licht.
6) *Comus*, *sive Phagesiporia Cimmeria, somnium*, 1608.
7) Misschien werd dit werkje opgenomen in het *Theatrum Heroicum Imperatorum Austriacorum, Ducum Burgundiae et Regum Hispaniarum*, Brussel, 1644.

‘Sed nunc ad litteras tuas venio, quas Anna Romeria tulit[1)], digna profecto commendatione tuâ femina. Vicit officia mea humanitate suâ, ornavit praesentiâ Arcem, et me ingenij sui participem fecit. Sed si apud vos feminae tales, quales viri? Haec sane singularis est, quam non possum nisi Musam Belgicam appellare’ ..... Lovanij, in Arce, Postrid. Kal. (2) Junij M.IↃC.XLII.

3007. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

‘Son Alt.e apprenant hier vers le soir à six heures, que la Reine, ayant disné à Vijanen, partiroit sur les trois heures vers Buren, s'y achemina aussi promptement, et y trouva S.M.té arrivée une demie heure auparavant, qui desjà avoit faict le tour des jardins, avant qu'entrer en sa chambre, comme elle dit estre sa coustume partout; se louant au reste grandement de la bonne chere de Ter Goude, et puis aussi de celle de Vijanen, louänt fort la beauté du lieu, où elle avoit faict de mesme le tour de tons costez. A Buren S.M. souppa dans la grand' sale, et S.A. en particulier dans la maison du drossart, où aussi il logea, abandonnant toute la maison aux estrangers, qui d'une presse et foule prodigieuse la remplirent jusques aux greniers. - A ce matin S.A. n'a pas veu la Reine qu'apres sa messe, et dans une heure apres S.M. est allé disner, S.A. s'en retournant au logis du drossart, et ayant mené la Reine apres disner au grand jardin, qu'elle n'avoit encor veu; S.A. s'en est venu monter en carosse, et a passé devant jusqu'icy, où la Reine est arrivée une heure apres, receuë par S.A. à la porte de son logis; d'où apres peu de temps elle est allé faire le tour du rempart de ce fort, louänt sans cesse la beauté du païs d'icy autour, et surtout le grand pont où elle avoit passé sur le Wael icy contre, qui estoit chose nouvelle, et merveilleuse à S.M. - Demain au matin sur les neuf heures elle en passera un autre sur la Meuse, pour aller veoir l'armée, qui d'abord se trouvera toute disposée en un front, et puis se transposera en trois, et finalement se separera en marchant par devant des tentes qu'on y a dressé pour S.M.té. Vers le soir nous croyons qu'elle ira loger à Buren, pour de là passer vers Utrecht, et de là vers Leiden et la Haye, ou S.M. presuppose se trouver Samedy. - Je marque toutes ces petites particularitez à V.A., esperant qu'elle les voudra avoir aggreables, jusques à ce que j'aye matiere d'en debiter de plus importantes’. - Uit Antwerpen wordt bericht, dat de heer de Guiche[2)] verslagen is; dat is slecht nieuws. Z.H. houdt zich best onder al de drukte. Au fort de Voorn, le 3e de Juin 1642.

3008. B. van Gent[3)]. (L.B.)

Z.H. heeft mij gisteren gezegd, dat hij mijn neef Van Randwyck ver-

1) Zie No. 2979.
2) Antoine de Guiche (1604-1678), later hertog van Grammont, diende eerst buiten 's lands en werd in 1641 maarschalk van Frankrijk. Den 26sten Mei werd hij bij Honnecourt verslagen door Don Francisco de Melo.
3) Zie No. 2846.

giffenis zou schenken; wilt gij ook uw best doen, dat hij weer bij zijne compagnie komt? Mijn zoon Joachim[1)], de vaandrig, zou gaarne uit Breda naar het leger gaan. Du fort Nassau, 3/24 Mey 1642.

3009. M. le Blon[2)]. (A.B.)

Op de secretarie van Z.H. schijnt een paspoort te zijn blijven liggen, dat de prinses van Barlaimont[3)] den Rhijngraaf[4)] gevraagd had voor haar medicus Joan van Toll[5)]. Haege, den 3 Junij 1642.

3010. Georg Frederik van Nassau[6)]. (H.A.)

Wilt gij het in orde maken, dat wij de wagens spoedig krijgen? Int cuartier tot Haaren, den 3 Junij 1642.

3011. Elisabeth von Loewenstein[7)]. (B.M.)

Ik was van plan u den brief en de doos, afkomstig van Sr Martien Snucker[8)], te doen toekomen door Sr Fardinando Knightley[9)], doch heb ze maar zelf aan uwe nicht gegeven[10)] en tevens uwe kinderen en uw huis gezien. Lady Stafford[11)] spreekt telkens over u en was van plan u eene theorbe te zenden, maar zij was ziek, toen ik wegging. Mijne vriendin Lady Strange[12)] heb ik ook te Londen niet meer gesproken. Alles is in Engeland vol van den oorlog. De Koning vindt het heel vriendelijk, dat Z.H. hem officieren geleend heeft. Ik ben erg blij, dat ik weer in den Haag ben. Toen de Koningin[13)] aan Z.H. schreef, ben ik zoo brutaal geweest, op hare aansporing, aan den brief een postscriptum toe te voegen; ik hoop, dat het mij niet kwalijk genomen wordt. De Prinses[14)] hoop ik dikwijls op te zoeken. ‘I think you more a wich then a profit, otherwas you wold not have laid a wager with me, that a lady, you and I knowe, should have no sonn’. Hage, the 4 June[15)].

Meld mij eens, of Z.H. mij vergiffenis heeft geschonken. Uit vrees voor een postscriptum zal ik geene Fransche brieven meer schrijven, hoewel niemand meer ‘Monsieur Beringam’ 's[16)] dienares kan zijn dan ik.

1) Zie beneden.
2) Zie blz. 39.
3) Zie blz. 143.
4) Zie II, blz. 32.
5) Hij wordt ook genoemd II, blz. 160.
6) T.a.p., blz. 98.
7) No. 3011 a. In een brief (B.M.), z.d. en jaar, vraagt zij om een schrijven aan de admiraliteit te Rotterdam. - Zie I, blz. 463.
8) Nl. Maerten Snouckaert van Schauburg; zie I, blz. 77, en boven, blz. 234.
9) Zie II, blz. 455.
10) Nl. Catharina Zuerius; t.a.p., blz. 251.
11) T.a.p., blz. 430.
12) Zie I, blz. 204.
13) Zeker de Koningin van Boheme, die op eigenaardige manier werkte met postscripta; zie ook II, blz. 456.
14) Waarschijnlijk de Princësse Royale.
15) Zonder jaar.
16) Zie I, blz. 398.

3012. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Hier au matin sur les neuf heures la Reine sortit de ce fort, et passant en carosse le pont dessùs la Meuse, trouva l'armée en bataille aveq la cavallerie au dos, selon les formes que j'eus l'honneur d'en mentionner à V.A. par ma derniere. La transposition estant faicte, les trois corps d'infanterie marcherent tous ensemble vers le carosse de la Reine, placée au bout de la campagne; de mesme fit apres la cavallerie toute les casques en teste et les espées à la main. De là la Reine fut conduitte au quartier des tentes de S.A., ou premierement l'infanterie par regimens et puis la cavallerie par compagnies passa devant elle; le tout durant jusques à une heure apres midy, mais aveq si bel ordre, en si bel equippage, en si belle campagne sans poussiere, et par un temps si beau, sans froid ny chaleur immoderée, qu'il sembla que tout eust conspiré ensemble pour la gloire de ceste representation, la plus illustre, en effect, que nous ayons encor veuë en semblables occasions. Monseign.^{r} le Prince Guillaume armé, à la teste de la cavallerie aveq son train devant luy, y parut à merveilles, et enfin toute chose y fut veuë complete et an plus hault degré. - Le soir apres soupper la Reine print la peine de monter au rempart de ce fort, pour y veoir les trois salves, qui furent faictes par environ huict mille mousquetaires du long de la Meuse, où les picques aussi estoyent placées, aveq des bouchons de paille allumés au hault, qui fit une plaisante veuë, le tout entremeslé de 42 coups de canon par trois fois entre les salves. - Tout presentement S.M. vient de monter en carosse pour repaistre à midy à Wijck, et coucher à Utrecht, et demain au soir à Woerden, quoyque la place est incommode, parce qu'elle desire employer demain la demie journée à veoir la ville d'Utrecht. - A tout ce que nous avons peu veoir et entendre, la Reine parust extremement satisfaicte de ce voyage, et je m'asseure qu'elle en rendra de grands tesmoignages à V. Alt.^{e}. Tout le bon a esté que S.A. n'est jamais demeuré en faulte de disposition, pour fournir à tant d'allées et vennes; jusques à ce point qu'encor hier au soir soudainement S.A. print envie de faire un petit festin de table ronde à Madame la duchesse[1)], Madame Denbie[2)] et autres, peu devant les feux de joye, et tandis que j'escris S.A. est encor à cheval, pour accompagner la Reine par delà le Wael, qui sera le dernier acte de ces devoirs icy. Au fort de Voorn, le 5e de Juin 1642.

3013. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. beveelt mij den ingesloten brief te zenden. De Fransche gezant is juist in het fort aangekomen; wij zullen zien, of hij iets meedeelt over het

1) Waarschijnlijk Mary Villiers († 1685), dochter van George V., hertog van Buckingham. Zij was gehuwd geweest met Lord Herbert van Shurland en hertrouwd met James Stuart, hertog van Lennox en van Richmond (1612-1655). De hertogin van Richmond kwam hier te lande in het gevolg der Engelsche Koningin.
2) Nl. Susan Villiers, eene zuster van Buckingham en de echtgenoote van William Feilding, graaf van Denbigh († 1643). Zij was eerste dame van de slaapkamer, volgde later Henriette Marie naar Parijs en ging daar over tot het catholicisme.

ongeluk van den maarschalk de Guiche[1]. - Z.H. schrijft aan den heer van Heenvliet, ‘pour luy faire dire à Madame de Roxborough[2] et sa niepce qu'il leur a ordonné quelque recognoissance à la Haye, n'ayant rien eu icy à la main qui fust divisible à cest effect’. Prins Willem begeleidt de Koningin naar Wijk bij Duurstede. Au fort de Voorn, le 5e de Juin 1642.

3014. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het terugtrekken van Lechenich door den graaf de Guébriant[3] bij de nadering der Keizerlijke troepen en het ongeluk van den graaf de Guiche hebben den toestand geheel veranderd. Brieven uit Frankrijk geven een uitvoerig verhaal van die nederlaag. - Z.H. en Prins Willem zijn beide gezond. ‘Je pense qu'à ce voyage S.A. envoyera l'acte de quinze mil livres sterlin pour S.A.R., me l'ayant faict mettre en deux diverses façons, dont l'une portant les propres paroles du contract de mariage[4] me semble le plus à propos, et le moins subjecte à dispute, quoyqu', à la suivre à la lettre, les Angloiz n'y trouveront pas leur compte, sur quoy, si j'avoy l'honneur d'estre aupres de V.A., je luy diroy d'autres considerations, qui me semblent d'importance.’ Au fort de Voorn, le 7e de Juin 1642.

3015. C. Barlaeus[5]. (L.B.)

Mitto ad te epistolam praetoris Beverwicensis[6], qua respondet rescripto Celsissimi Principis ad libellum supplicem, quo culpae venia petitur in causa homicidij perpetrati ante triennium et ultra. Sub praesenti praetore non est commissum facinus, et qui praecessit praetor obijt; repertae tamen litterae defuncti praetoris, quas ad Principem mittere voluit, ex quibus facile intelliget Princeps, quid de facto omni statuendum sit. Ego sola ductus misericordia pauperis et misellae feminae, quae a marito exule avulsa per annos plurimos fuit, intercedo rogoque N.T., ut apud Principem id effectum det, quod, ut fiat a clementia et lenitate, Principum minime fuerit alienum. Sum jam per ferias Pentecostes Hagae, apud nobilissimum Vicofortium, ut et ipsum et amicos alios invisam, etiam filios tuos. Satrapa Muydensis in Frisiam abijt. Te sub finem aestatis, ubi castra dissolvet autumnus, Muydae expectamus. Non aberit Alcmariana *χαρτορογνώμων*[7]. Ita statuit, paucis articulis opus esse ad fidem, et quae ab ecclesia Romana habet, ab antiquorum esse ritu et consuetudine; reliqua non pertinent ad curam et anxium examen laïcae matronae. Erranti valde blanditur Grotiana declaratio[8], cuius autoritate mota dimoveri ab instituto aegre poterit. Virgulas tuas et voces acriores[9] aequissimo animo fert, imo illas ipsas, morigerorum liberorum instar, osculari se ait. Epigrammata, quae nuper misisti, tum certi, tum incerti autoris, in delicijs nobis sunt. Mirum, si non novum aliquod meteororum genus sis scripturus in castris. Amant nasci epigrammata, non sollicite conquiri; quibus casus sorsque argumentum praebet, optima puto. Sed rursus moneo: collige in unum, ut acuminibus

1) Zie blz. 288.
2) Zie blz. 223.
3) Zie blz. 274.
4) Het is niet duidelijk, op welk artikel van het huwelijkscontract hier gedoeld wordt.
5) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 305.
6) In 1642 was Pieter van Mijerop schout van Beverwijk. (Meded. van den Heer C.J. Gonnet, Rijksarchivaris te Haarlem.)
7) Tesselschade.
8) Waarschijnlijk is bedoeld de *Via ad pacem ecclesiasticam* (1642).
9) Zie No. 2960.

tuis acuantur plures. Malum, peius, pessimum absit ut adscribam bene natis versibus; mediocritatem boni epigrammatis

excessisti, et in excessu positus proficis. Nos, dum a nobis abes, non sinemus vel litteris, vel creberrima tui mentione, vel salutaribus potiunculis, memoriam tui exstingui. Vale, vir maxime, et inter castrorum strepitus et tympana et lituos Apollinis subinde barbiton arripe et melos tuum insere terribilibus machinarum bombis. Salutat te nobilissimus Vicofortius, hospes meus. Hagae Comitis, VIII Jun. 1642.

3016. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. gaat morgen naar den Bosch, om de vestingwerken in oogenschouw te nemen, 'qui est un voyage que Monseign.r le Prince Guillaume avoit minuté, il y a desjà quelques jours, aveq M. de Brederode, pour s'y rejouïr, mais que maintenant il devra faire un peu plus serieusement. - Mylord Digby[1)], arrivé hier au soir, est reparti aujourdhuy, aveq lettres dont, peut estre, V.A. entendra parler par la Reine'.

De vijand verzamelt zijn leger onder den graaf de Fontaine[2)] in de buurt van Aerschot, Diest en Leuven. - De heeren van Matenes[3)] en Crock[4)], naar Zeeland gezonden wegens de groote toebereidselen van den vijand in Vlaanderen, zijn heden teruggekeerd, maar Z.H. heeft al eerder drie compagnieën uit de garnizoenen van Bergen op Zoom, Steenbergen en Breda en vijf compagnieën van het leger hier, onder bevel van den heer van Noordwijk[5)], er heen gezonden. Au fort de Voorn, le 9e de Juin 1642.

3017. D. de Wilhem. (L.B.)

De aanbiedingen door den heer Van Schorre[6)] van 55.000 ℔ voor de 'ferme' te Oranje zijn niet te vertrouwen. Zijne broeders zullen zijn aanbod desavoueeren. Ik heb hem ook verschillende dingen onder het oog gebracht, maar hij wil vertrekken. 'J'espere que la lettre de ceux du Conseil resoudra S.A. s'il le faudra laisser la, ou le renvoyer a l'armee, si on pourra, ou bien le faire soubs main arrester en Zelande par Monsieur de Knuijt'. Daar juist komt hij zeggen, dat zijne broeders de order intrekken, die zij hem gegeven hebben. Eenige bewoners van Oranje bieden, volgens een brief van Mevrouw van Dohna[7)], 48.000 ℔ aan. Z.H. moest tegen die heeren Van Schorre maar eens flinke maatregelen nemen, dan zouden zij wel beter hun plicht doen. Er moest b.v. beslag gelegd worden op hunne bezittingen in Oranje. De la Haye, ce 10 de Juin 1642.

3018. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Suivant ce que j'eus l'honneur d'adviser à V.A. avanthier, S.A. fit

1) Zie I, blz. 72.
2) T.a.p., blz. 276.
3) Het blijkt niet, wie hier bedoeld is. Een Adriaen van Mathenesse werd in Dec. 1644 controleur van het magazijn in Sas van Gent. (Meded. van den Heer Wakker.) Officieren van dien naam komen niet voor.
4) Zie I, blz. 231.
5) Zie blz. 180.
6) Zie II, blz. 212, 288, 420.
7) T.a.p., blz. 242.

aveq M. l'ambassadeur de France[1] et quelque autre compagnie la proumenade à Boisleduq, où la matinée fut employée à faire le tour de la ville, et la reveuë du nouveau fort ou citadelle, baptisée Guillaume-Marie, et le midy à la bonne chere que ceux du magistrat tascherent de faire à S.A. dans la maison de M. de Brederode, au lieu de l'hostel de ville, pour estre incommode à monter par un escalier fort droict. Devant que partir d'icy S.A. receut par les mains du ritmaistre Crock, l'heureux avanturier, un sergeant major reformé de l'enemy, qui, envoyé par le comte de Fontaine de Diest à Herentals, pour y commander la garnison, en absence du marquis Sfondrato[2], fut faict prisonnier par ledit Crocq avec huict ou dix cavaliers, le reste du convoy, consistant en tout en cinquante chevaulx - Crocq en avoit 108 - laschant le pied, sans aucune defense, à l'exemple d'un cornette reformé qui les commandoit, et s'en pourra trouver mal au retour de ce prisonnier, qui est honest' homme et de bonne façon'. Hij bevestigt het bericht, dat de vijand zich onder den graaf de Fontaine vereenigt tusschen Tillemont, Aerschot en Leuven. - De bevelhebber van Maastricht zond gisteren aan Z.H. een brief uit Luik met het bericht, dat Don Francisco de Melos[3] het beleg van Chateau Cambresy en Landrechy heeft opgebroken en naar Namen is getrokken. Au fort de Voorn, le 11^{e} de Juin 1642.

3019. J. Sherwouters[4]. (K.A.)

Uwe Ed. schrijven van 9^{n} deses, beneffens den brief van Zijn Hoocheijt, gisteren avont laete ontfangen hebbende, zoo ben ick op huyden voor den middach geweest int magazijn, daer de stucken van Zijn Hoocheijt werden bewaert, ende hebbe de twee halve cartouwen gesien, tot dewelcke zyn drie affuyten met drie voorwagens, alsmede wissers ende aensetters, maer geen kogels[5], dewelcke, naert seggen van Wouter van der Meulen, bewaerder van Zijn Hoocheyts geschut, vuyt het magazijn tot Delft, op acte van de Rade van State, zouden moeten werden gelicht, ofte van Nimmegen wederom terugge werden gesonden[6]; den voorn. Van der Meulen, aen denwelcken ick niet en heb gesegt, wat men met de voorn. stucken voor heeft, zeyde mede, dat, als men met deselve stucken soude willen marcheren, dat daertoe van nooden zouden zijn twee lamoentuijgen complet, twee lamoenreepen, met sesendartich paer dicke strengen ende sesendartich gareelen[7], dat alles vuyt het magazijn tot Dordrecht zoude moeten werden gelicht, mede op acte van den Rade van State[8], ofte soude mede van Nimmegen moeten werden gesonden. Uwe Ed. zal nu zooveel believen te doen ende vragen aen Zijn Hoocheijt, of deselve gelieve, dat by de twee halve cartouwen alle tgene voorssegt is werde gedaen, ende of ick om alle hetselve te bekomen vuyt de voorn. magazijnen acte van

1) Nl. de la Thuillerie.
2) Zie II, blz. 69.
3) Zie blz. 287.
4) De brief is voorzien van aanteekeningen in margine, door Huygens geschreven. Zie over Sherwouters, II, blz. 252.
5) In marg.: Kogels t'Amsterdam koopen.
6) Geensins.
7) Behoeft niet.
8) Geensins.

den Rade van State zal versoecken[1], ofte dat die van Nimmegen herwaert zullen werden gesonden, alsmede of men, bij alle tgunt voorssegt is, niet en sal doen den bock[2] om de stucken met op te lichten, die jegenwoordich int voornoemd magazijn van Zijn Hoocheijt in voorraet is. In de missive van Zijn Hoocheijt wert wel mentie gemaect van hondert cogels tot ijder stuck, maer van geen poijer; bijaldien Zijn Hoocheijt verstaet, datter poijer mede gelevert zal werden[3], soo sal men dienen te weten, of men dat tot Delft vuyt het magazyn aldaer mede zal lichten, ofte dat het van Nimmegen zal werden gesonden. Noch soude ick gaerne weten, of Zyn Hoocheijt goet vindt, dat men zal laten volgen aen dengenen, die de twee halve cartouwen zoude komen afvorderen, de voornoemde drie affuyten met de drie voorwagens[4], of alleenlyck van elcx twee stucx, ende hierop metten eersten antwoorde verwachtende, blijve ..... In 's Gravenhage, den 11 Junij 1642.

3020. Elisabeth van Wachtendonck, vrouwe van Diden, wed. van Gent[5]. (L.B.)

Ik dank u voor de sauvegarde, maar zij helpt nog niet voldoende tegen de onbeschaamdheid van het krijgsvolk. Den 11 Juni 1642.

3021. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren avond kreeg Z.H. weer een brief van den bevelhebber van Maastricht, met de mededeeling, dat Don Francisco de Melos was voortgerukt tot Florenne en dat het gerucht liep, dat hij Maastricht zou belegeren. Volgens anderen is hij van plan zich te vereenigen met den graaf de Fontaine en zich dan op de troepen van maarschalk de Guébriant te werpen. Z.H. heeft den graaf van Solms met 150 ruiters naar Maastricht gezonden. Er zijn in die stad 42 compagnieën infanterie, zes compagnieën cavalerie en groote voorraden, vooral wegens de vele uitgewekenen uit Gulik en van elders. - Aan de officieren van de wagens en de artilleriepaarden te 's Hertogenbosch is bevel gezonden, morgen ochtend hier te zijn. - ‘J'escris presentement par ordre de S.A. à Catshuijsen[6], qu'il ayt à faire preparer tel parcq, que V.A. jugera le plus convenable pour le nouveau jardin à Honselardijck’. Au fort de Voorn, le 12e de Juin 1642.

3022. R. Descartes[7].

Je sçay bien que vous n'avez point affaire de ces gros livres, mais, afin que vous ne me blasmiez pas d'employer trop de temps à les lire, je ne les ay pas voulu garder davantage. Il

1) Geensins.
2) Niet.
3) Niet.
4) Jae.
5) Zie No. 2950.
6) Zie II, blz. 114.
7) Het Hs. schijnt verloren te zijn, maar de brief is, zonder adres, gedrukt bij Clerselier, II, blz. 562. Zie ook *Oeuvres de Descartes*, V, blz. 547. Het is niet zeker, dat de brief aan Huygens is gericht, en ook het jaar staat niet vast.

est vray que je ne les ay pas tous lùs, mais je croy neantmoins avoir vù tout ce qu'ils contiennent. Ledit N.[1] a quantité de forfanteries, et est plus charlatan que sçavant; il parle entre autre chose d'une matiere, qu'il dit avoir euë d'un marchand Arabe, qui tourne nuit et jour vers le soleil. Si cela estoit vray, la chose seroit curieuse; mais il n'explique point quelle est cette matiere. Le pere Mersenne m'a autresfois mandé que c'estoit de la graine d'heliotropium, ce que je ne croy pas veritable, si ce n'est que cette graine ait plus de force en Arabie qu'en ce pais; car je fus assez de loisir pour en faire l'experience, mais elle ne reüssit point.

Pour la variation de l'ayman, j'ay tousjours crù qu'elle ne procedoit que des inégalitez de la terre, en sorte que l'aiguille se tourne vers le costé où il y a le plus de la matiere qui est propre à l'attirer; et pour ce que cette matiere peut changer de lieu dans le fons de la mer, ou dans les concavitez de la terre, sans que les hommes le puissent sçavoir, il m'a semblé que ce changement de variation, qui a esté observé à Londres et aussi en quelques autres endroits, ainsi que rapporte vostre Kirkerus, estoit seulement une question de fait, et que la philosophie n'y avoit pas grand droit.

3023. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De heer Stein Callenfels[2] meldt, dat Don Francisco de Melos zich bij Tirlemont vereenigd heeft met den graaf de Fontaine; men zegt, dat hun leger 22000 man sterk is. Of zij plan hebben, Maastricht te belegeren, of den graaf de Guébriant aan te vallen, is nog niet duidelijk. Z.H. heeft nu besloten langs de Maas te marcheeren, eerst naar Mook, en als de vijanden het gemunt hebben op den graaf de Guébriant, naar Rhijnberk en Orsoy. - Uit Frankrijk wordt bericht, dat de markies de Guiche zich ernstig moet verdedigen wegens zijn gedrag[3]. Z.H. en Prins Willem zijn gezond. De graaf van Culemborg is vrij wel hersteld van zijn val[4]. Au fort de Voorn, le 14e de Juin 1642.

3024. A. Rivet. (L.B.)[aant.]

Een vriend van mij toonde mij veertien dagen geleden enkele bladzijden met den titel *Hugonis Grotii animadversiones in animadversiones Andreae Riveti*[5]; ik heb het stuk punt voor punt weerlegd en den tekst van Grotius in mijn boekje[6] laten herdrukken. De redeneeringen van Grotius zijn zeer zwak. Milletiere[7] heeft een heel hoofdstuk van zijn *Catholique reformé*[8] gebruikt, om mij uit te schelden. Gelukkig kan ik mij, in weerwil van mijne grijze haren, nog verdedigen[9]. De la Haye, le XIV Juin 1642.

1) Zie A. Kircher, *De Arte magneticâ*, 1641, blz. 645.
2) Zie II, blz. 391.
3) Zie blz. 288.
4) Zie No. 3004.
5) Het werkje zag te Parijs het licht.
6) Nl. in *Examen animadversionum H. Grotii pro suis notis ad consultationem Cassandri. Accessit Prodromus adversus calumnias Th. Bracheti Milleterii*, Leiden, 1642.
7) Zie blz. 177.
8) Nl. *Le catholique réformé, professant l'adoration du S. Sacrement, l'invocation des Saints, l'usage des images sans superstition ni idolâtrie*, Parijs, 1642.
9) Dat heeft hij gedaan in *Response à trois lettres du sieur La Milletière sur les moyens de réunion en la religion; avec la défense de Rivet contre les calomnies du sieur La Milletière en son prétendu Catholique reformé; plus une Lettre d'un docte personnage sur le mesme traité*, Quévilly, 1642.

3025. B. van Gent[1]. (K.A.)

Depuis quatre jours madame de Hemert douairiere[2] a resolu, par advis des tuteurs de ses enfans[3], de vendre la terre de Monickelant[4], et se preparent des billets pour publier la vente resoluë, qui se fera en quatre partyes, ou bien en gros, incertain[e] si elle mesme retiendra la maison avec certaines terres prochaines, et les dismes de tout. Touchant le revenu annuel, il est incertain comme de terres basses, subjectes à l'eau à faute de cloison de digues; si ai je appris, qu'en aucunes bonnes annees de ble le revenu a esté de six à sept mille francs, comprises les dismes, le revenu desquelles est le plus incertain, ains, comme j'appren, rend ordinairement de quinze cent à deux mille francs, plus ou moins, selon les annees d'avoine. Touchant les droicts seigneuriaux, je n'en ai pas si parfaitte cognoissance, si non que, quant à la jurisdiction haute et basse, ou criminelle [et] civile, Monickelandt est subject absolument au seneschal de Bomel; quant à la jurisdiction journaliere - qu'on appelle *daechlickx heerlickheyt* - je me recorde que depuis longtemps du vivant de feu Monsieur de Hemert, touchant ladite jurisdiction journaliere proces a esté intenté par devant la Cour de Gelre, que je croi n'estre encor dec[idé][5]. Voila en somme les particularités, que sur le subj[ect][5] que dessus j'ai sceu penetrer, vous priant d'honorer de vos comandements celuy qui .... De Bomel, le 14/4 Juin 1642.

3026. Aan A. Rivet[6]. (H.A.)*

Il y a trois jours que j'eus de M. Wicquefort par emprunt les six fueillets qu'a produict M. Grotius sur voz *Animadversions*[7]. Mais la grande multitude d'affaires qui m'accable sur ce depart de l'armée, qui doibt marcher demain, m'a empesché de les regarder que par boutades. Sur la fin j'ay veu par hazard l'estoccade qu'il m'y porte, et suis demeuré tres-satisfaict de veoir comme il ne s'attache qu'à la facon, qui est toute miene, sans toucher à la substance, qui est toute conforme à voz sentiments. Pour ne demeurer toutefois dans la coulpe, aux despens de moy seul, où l'imprimeur a la part que vous sçavez, j'ay prins plaisir à former d'une main desguisée la lettre que vous verrez cy joincte par copie, pour la luy envoyer au prochain ordinaire, *nisi quid tu*, *docte Trebati*[8]. Mesme, s'il reste de la place derriere ce que vous imprimez à

1) No. 3025 a. In een brief van 23 Juli (L.B.) vraagt hij voorspraak voor zijn zoon, den officier. - Zie over B. van Gent, II, blz. 458.
2) Armgart van Wielich was sedert 1639 weduwe van Johan Torck (zie II, blz. 149), heer van Nederhemert, Delwijnen en Monnickenland, ambtman van Bommel, Tiel en den Bommelerwaard, kapitein en gouverneur van Bommel.
3) Zie had één zoon, Lubbert Torck († 1646), en ééne dochter, Maria.
4) De heerlijkheid lag in Gelderland; Huygens heeft haar den 2den. Aug. met zijn broeder Maurits en zijn neef George Gleser gekocht voor ƒ 154.000.
5) Het papier is daar afgescheurd.
5) Het papier is daar afgescheurd.
6) Eene kopie van andere hand is in K.A.
7) Zie No. 3024.
8) *Dissentis*. (Hor., *Sat.*, II, 1, vs. 78.)

present, vous jugerez s'il sera hors de propos que ceste piece en fasse la conclusion, et que tandis que vous allez au combat contre le geant, je marche derriere vous, chargé de quelque caillou pour vostre fronde. Je m'en remets entierement à vostre bon plaisir, mais vous supplie, en cas que l'imprimeur y touche, à qui j'ay desjà si peu d'obligation, que vueillez prendre la peine d'estre une fois ou deux vous mesmes le correcteur de ce peu de mauvaises lignes. J'entendis hier de M. vostre fils[1)], et aujourdhuy par vostre lettre, aveq estonnement, que vous ayez desjà achevé de refuter cest escrit. Il est vray, pour ce qui regarde le subject, que vous pouvez vous en demesler sans peine; mais encor fault il de la façon à s'expliquer, et je ne sçay si bien souvent l'abondance de la matiere ne vous incommode, comme la sterilité à d'autres. A considerer voz minutes, on les prendroit pour copies; aussi le sont elles de ce que vous avez si prompt à la main. Dieu vous maintienne encor beaucoup d'années en ceste belle vigueur, que vous employez si utilement pour la defense de sa verité. J'attendray sçavoir ce qui sera de vos intentions sur ce que dessus, et icy me signeray de la main et du coeur ..... Au fort de Voorn, le 16e de Juin 1642.

Je vous recommande sur toutes choses, et pour considerations d'importance, que rien ne s'esvente de ce que nous traictons, et que ma minute soit transcritte.

3027. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Morgen vroeg gaan wij op marsch. De vijand is nog altijd bij Tirlemont en bij Steffensweert is de brug nog niet over de Maas geslagen. In Maastricht gelooft men, dat de vijand naar Vlaanderen zal gaan. - De Keizerlijken zijn den Rhijn overgetrokken en Z.H. meent, dat de Spanjaarden zich met hen zullen vereenigen in de buurt van Gulik. - 'Voyci une grande nouvelle qui vient d'arriver, que l'armée de Saxe seroit toute desfaicte. L'ambassadeur Ro[2)] mande à Bilderbeeck[3)] que les tristes adviz en estoyent venuz à la cour de Vienne, où il est. Si cela continue, toutes les affaires changeront fort de visage'. Au fort de Voorne, le 16e de Juin 1642.

3028. A. Reusner[4)]. (L.B.) Duitsch

Gaarne zou ik octrooi hebben voor een waterwerk, dat ik u wel wil laten zien, maar dat overigens een geheim is. Hagh, den 17 Junij 1642.

1) Waarschijnlijk Claude Rivet de Mont Devis; zie blz. 188.
2) Nl. Sir Thomas Roe (zie I, blz. 238); hij is jaren lang Engelsch gezant geweest in Hindostan, Perzië en Turkije.
3) Zie I, blz. 101.
4) No. 3028 a. In een brief van 19 Nov. (L.B.) wordt op antwoord aangedrongen. Misschien is Andreas Reusner dezelfde als de in No. 2981 genoemde kolonel Reisner. Hij heeft, althans in 1642, geen octrooi van de Staten-Generaal gekregen.

3029. W. Murray[1]. (H.A.)

If I could have found any conveniency, I would have followed the army myself to have receaved any awnswer to those propositions I made in her Majesties name to the prince; wanting that, I have sent this bearer, who is a better footman then myself, to bring it after me. I ame confident, it will be suche a one to every particulare, ase may correspond with those large professions, [that] have been made in generall, and I hope very shortly to see my master in suche a posture ase, whatsoever it be, he shall be able to the full to requite it; our occasions require dispatche, which I will only recommend; the reste must be referrd to the Princes generosity and affection. I will trouble you no further, but rest ..... Vorn, 17 Junij 42.

3030. J. van der Burgh[2]. (L.B.)

'Quelque diligence que j'aye apportée à mon voyage[3], la difficulté de passer en seurté m'a retardé plus longtemps que je n'avois pensé. Oultre que je ne trouvoy point d'escorte à Boisleducq, il m'y vint un asposteume entre les giarets de la jambe droitte; nonobstant cela je me suis hazardé avecq quinze chevaulx et, apres avoir 21 heures esté à cheval, arrivé icy Sammedy passé sans aucune rencontre; l'inflammation que cette fatigue m'avoit causée à la jambe m'a contraint de faire icy sejour jusques à cest' heure; je fais estat de pouvoir partir demain à l'aube du jour pour me rendre de bonne heure à Liege. Dieu me veuille faire la grace d'y estre utile serviteur à l'Estat et à Son Al.^{ze}. Je n'escris point à S.A. pour ne l'importuner de redites, estant asseuré de l'assiduité des advis que Monsr le comte de Solms[4] luy donne des conjoinctures de pardeca. A mon arrivée je trouvay le monde icy plus abatu qu'il n'est à cest' heure; ilz se sont rasseuréz et ont du courage. Je viens d'apprendre que le conte de Harcourt[5] a receu une recreue de cinq mille Picards, ce qui auroit fait retirer les trouppes que D. Francisco de Melo[6] avoit laissées pour observer la contenance de l'armée françoise en Mons, en Hainault et aux environs. Les gens d'eglise sement un mauvais bruict de l'armée Wimarienne; j'espere que nons en entendrons bientost le rebours. Quand je seray a mon rendezvous, je ne obmettray occasion de donner advis à S.A. de tout ce qui regarde le service de l'estat et le sien. A celle fin je vous envoye icy ce chiffre, dont je me serviray en cas de besoin' ..... De Maestricht, ce 18me Juin 1642.

Wilt gij uwe brieven adresseeren aan den heer Luz, ontvanger der licenten in den Bosch?

3031. A. Rivet. (L.B.)

Gij ontvangt spoedig mijn boekje; aan het slot er van zal ik uw brief laten drukken[7]. 'Monsr Heinsius, qui estoit hier ici, me promit de cercher

1) Zie blz. 191.
2) Uitgegeven door Van Vloten in *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 229. - Zie I, blz. 174.
3) Van der Burgh was op weg, om zijn nieuw ambt te Luik (zie blz. 272) te aanvaarden.
4) Zie I, blz. 363. - Hij was gouverneur van Maastricht.
5) Zie blz. 46.
6) Zie blz. 287.
7) Zie blz. 295, Noot 9, en No. 3026. De *Lettre d'un docte personnage* is van Huygens.

un poëme de l'auteur contre les Papes qu'il a faict imprimer autresfois[1]. S'il le trouve, nous luy ferons l'honneur de le renouveller. Car il est bon de faire voir cette inconstance.' .... De la Haye, le 18 Juin 1642.'

3032. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Eergisteren ziju wij van het fort Voorn gemarcheerd naar Reck, op een uur afstand van Grave, en gisteren onder stortregens tot hier, vlak bij Gennep. Morgen ochtend om half drie trekken wij verder, om wat op den vijand vooruit te hebben. - 'Les nouveaux Françoiz arrivez en bateau jusques à Emmerick, debvoyent mettre pied à terre aujourdhuy, pour recevoir leurs armes et marcher, à faute de bon vent, vers le comte de Guebriant, qui envoye poste sur poste pour les faire venir, se voyant les Imperialistes en teste à deux heures de chemin; par où il arrive que parfois il se tirent des volées de canon, comme les gens de l'un ou l'aultre paroissent soubs les ouvrages de leurs enemiz; mesmes il y a eu de la rencontre, où les Françoiz ont eu le dessùs, et gaigné plus de cent chevaux'. De vijand is nog altijd bezig met toebereidselen in Vlaanderen; hij heeft daar zeker iets belangrijks in den zin. - Z.H. is heden middag nog het fort van Gennep gaan inspecteeren. Au camp à Middelaer, le 18e de Juin 1642.

3033. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.B.)*

Van Gennep marcheerden wij den volgenden dag naar het land van Udem, en van avond zijn wij hier aangekomen; beide dagen hebben wij veel regen gehad. Wij zijn zoo snel opgerukt ter wille van den graaf de Guébriant, van wien het heette, dat hij geslagen was, maar nu schrijft hij zelf aan Z.H., dat hij geene ontmoeting met den vijand heeft gehad, doch van Grevenbroeck naar Ordinghen aan den Rhijn is getrokken, waar hij zich wil verschansen. 'Et n'y a qu'une heure que S.A. vient de veoir passer icy aupres son secours, consistant en quatre mil bas Bretons, braves hommes, et qui ont fort la mine de vouloir mordre, mais gens inexperts, et armez seulement depuis hier; ce qui a bien paru, lorsque deschargeants par galanterie leurs mousquets à trois pas du lieu où S.A. les regardoit, ils en tuerent jusques à trois des leurs en un instant'. Z.H. is nu besloten bij Orsoy een kwartier te betrekken en twee bruggen over den Rhijn te slaan, de eene bij het kamp der Franschen, de andere bij zijn eigen kamp. De vijand zou van daag de Maas overtrekken. - Z.H. is volstrekt niet vermoeid. Au camp pres de Rhijnberck, le 20^{e} Juin 1642.

1) In 1598 was bij Raphelengius te Leiden uitgekomen: *Hvgeiani Grotii Batavi Pontifex Romanvs*, *Rex Galliarvm*, *Rex Hispaniarvm*, *Albertus Cardinalis*, *Regina Angliae*, *Ordines Federati*. Het waren gedichten. Het werkje beleefde nog drie uitgaven z.j.

3034. Aan A. Rivet[1]. (H.A.)*

Vous avez voulu passer une assez jolie censure sur un epigramme duquel il me semble que je suis l'auteur[2]. Cela m'a moins fasché que rejouy. La qualité de mauvais poete m'a tousjours semblé des plus compatibles aveq celle d'honest' homme. Peut estre mesmes que le mestier a eu aussi bonne grace aux saillies de vostre jeunesse, qu'aux matieres serieuses où vous l'appliquez sur l'aage. Je ne sçay d'ailleurs si j'oseray dire que vostre poincte s'esmousse un peu visiblement, et semble approcher du plomb que vous m'imputez. Si je le disois, je ne vous comparerois qu'à vous mesme, ce que vous ne sçauriez nommer recrimination, qui m'avez rangé aveq le Santra[3]. Cependant voz intimes et plus sçavans amiz de pardecà ont souvent mis peine à me faire croire - *qui fortasse Belga non sum* - que j'entens quelque chose à l'epigramme latin; mais je cognoy bien à la mesure de mon pied, que vostre correction s'y chausse mieux que leurs eloges. J'espere pourtant de vostre equité que vous l'adoucirez à quelque point, quand vous sçaurez que le mauvais imprimeur a encheri sur le miserable poete, et faict ce qu'il a peû, à me rendre ce que vous m'appellez. Il y avoit dans la minute *Melanchthones*[4], pour *is*, et accen*sae*[5] pro *so*, que sa negligence y a faict couler. Si apres cela vous y trouvez du *salebrosum* de reste, je crain que ce ne soyent les espines de la verité qui vous incommodent, bien marry d'avoir esté obligé vous la dire si rondement, non pas pour servir de lierre au vin de M. Rivet - les bonnes bouches sçavent ce qu'il vault, et vous le descriez trop tard - mais pour tesmoigner le regret que j'ay de vous veoir escarté du bon chemin, et mesme esgaré du but où vous semblez tendre; en somme de vous veoir l'advocat des blasphemes de l'eglise, *quae quod manducat adorat*. J'espere qu'une bonne intention vous met en oeuvre, mais certes, moins que d'estre *ferreus*, il est bien malaysé de souffrir que vous y preniez d'un biais scandaleux et inutile. Pour tout picqué que vous me pourriez croire du feu follet et de la laictue que vous m'appropriez, je vous parle du fonds d'une ame rassise, et de tout temps admiratrice des beaux dons que Dieu a planté en vous. Je le prie de vous en inspirer un meilleur usage, de vous oster l'*ἀδόχιμον νοῦν*, le *πνεῦμα χατανύξεως*, et de vous empescher de vous blesser du cousteau qu'il vous a mis en main; et me nomme, tant qu'il vous plaira, Monsieur,

Vostre tres-humble et tres-aff.né servit.r
SANTA SALEBROSUS.

De Hollande, le 22e Juin 1642[6].

1) Eene kopie is in K.A.; zij heeft geen opschrift.
2) Nl. het vers *In H. Grotij animadversiones ad Cassandri notas* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 178), den 19den Maart geschreven.
3) De Romeinsche grammaticus en criticus Santra leefde in den tijd van Cicero; behalve grammaticale werken heeft hij ook gedichten geschreven. Martialis, XI, 2, vs. 7, noemt hem *salebrosum Santram*.
4) Vs. 7 van het zoo even genoemde vers van Huygens.
5) L.l., vs. 14, staat: *incensae*
6) Boven de kopie staat: Voorn, 15 Juin 1642, er onder: au Païs bas, le 24e Juin 1642.

3035. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De marsch van gisteren, van Alpen naar hier, was kort, maar lastig door regen en wind. De plek is goed voor een kamp, maar hout en stroo zijn niet te krijgen; het graafschap Meurs zal er dus onder moeten lijden. 'Mais le tout sera supportable au prix des insolences que les Wynmariens y ont tant faict et y font tous les jours. - Hier S.A. veit passer icy devant 1200 chevaulx de ces gens là, envoyez pour faire convoy aux 4000 hommes d'infanterie bretonne, dont je parlay par ma derniere, et ne se pût on assez estonner, considerant les grands effects d'une soldatesque si estrangement montée. Ce convoy fut mené par le Sr Tupadel, qui disna aveq S.A., personnage de bonne mine et bien respondante à sa reputation'. Wij beginnen van daag met het versterken van de legerplaats. De Spanjaarden schijnen gisteren eerst de Maas te zijn overgetrokken. Au camp pres d'Orsoy, le 22e de Juin 1642.

3036. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Van morgen waren de vijanden de Maas nog niet overgetrokken. Men zegt zelfs, dat Don Francisco de Melos naar Namen is teruggekeerd, omdat generaal Beck[1)], dien hij daar heeft achtergelaten, niet genoeg troepen heeft, om zich te verdedigen tegen het leger, dat de Franschen bijeen trekken. Het is vreemd, dat Melos niet dadelijk gebruik heeft gemaakt van zijne overwinning, in plaats van zestig mijlen ver hierheen te marcheeren. - Maarschalk de Guébriant heeft heden bij Z.H. gegeten[2)]. De Fransche cavalerie ziet er uitstekend uit. Z.H. schenkt den maarschalk een mooi paard met zadel en pistolen. - 'M. le Duq de Nieuburg[3)] a envoyé demander aujourdhuy un trompette pour conduire des gens de son conseil qu'il desire envoyer à S.A. En riant S.A. dit qu'il le croit bien ayse de la venue de ceste armée, pour y trouver subject de beaucoup escrire, qui est de ses delices'. Au camp pres d'Orsoy, le 24e Juin 1642.

3037. Aan W. Murray[4)]. (H.A.)

S.A. n'ayant jusques ores rien apprins de ce qui pourroit estre des intentions de la Reine sur les points que je vous ay envoyez, aveq ses responses provisionelles à costé[5)], je le voy en peine de sçavoir proprement que c'est qu'il plaira à S.M. de luy commander là dessus; m'ordonnant en suitte de vous en faire ce mot, et vous supplier, comme je fay, de luy vouloir mander, de quelle sorte la Reine desire estre servie en ces particuliers, afin de s'y

1) Zie II, blz. 461.
2) Het leger der Staten en dat der Franschen lagen zeer dicht bij elkander.
3) Wolfgang, Hertog van Neuburg († 1653), regeerde sedert 1614.
4) Boven den brief staat: Par ordre et communication de S.A. - Zie No. 3029.
5) Dit doelt op eene lijst van 'Demandes de M. Murray', waarop Huygens den 17 Juni 1642 de 'Responses de S.A.' verzond.

pouvoir conformer selon tout son pouvoir et la tres-humble obeïssance qu'il doibt et a vouée à l'honneur de ses commandemens. C'est, Monsieur, le subject pourquoy je vous envoye cest exprès, par lequel je vous prie de me vouloir esclarcir de voz responses, en me continuant, s'il vous plaist, l'honneur de me croire veritablement ..... Près d'Orsoy, le 25e Juin 1642.

3038. Aan prinses Amalia van Oranje[1]. (H.A)*aant.

Son Alt.e venant d'apprendre aveq desplaisir dans une lettre de V.S. que de certains rapports du S.r Murray auroyent causé quelque froideur ou mescontentement en l'esprit de la Reine, me faict envoyer cest exprès audit S.r Murray, aveq une lettre de ma main[2] que luy rendra M. de Heenvliet, par laquelle il est supplié de faire cognoistre à S.A. les intentions de S.M. sur les responses provisionelles qu'on luy a envoyées par escrit à de certains points qu'il estoit venu proposer au fort de Voorn, d'où S.A. partit le lendemain à trois heures de matin, bien estonnée que ledit S.r Murray n'y apparust en aucune part, ains m'envoya un homme au quartier près de Grave, qui le lendemain fut renvoyé aveq lesdites responses soubs escorte de quelques cavaliers jusques à Nimmeghe.

S'il m'est permis d'en parler franchement, ce S.r Murray est un estrange negotiateur, et en un mot, brutal et rogue comme un *bedchamberman*, dont V.A. cognoist le respect à la cour d'Angleterre. Je suis tesmoing, qu'il n'a receu icy, je dis au Voorn, que toute sorte de civilité et de bon accueil. M. de Brederode ne le traicta pas maigrement à soupper. Mais il n'en sortit pas casque en teste, m'ayant tenu dans la ruë en discours de sens rassis jusque vers les onze heures. Apres ceste conference M. Craven[3] luy ayant donné à coucher, je m'asseure - et son petit envoyé n'osa pas me le nier - que sa belle yvrognerie de nuict, à laquelle c'est sa coustume de s'exercer valeureusement en vin d'Espagne et tobacq, l'aura assoupi en sorte, qu'au depart de l'armée il ne luy a esté possible de quitter le lict et d'assez bonn' heure, pour prendre, comme il devoit, congé de S.A. et apprendre ses dernieres volontez de sa bouche, selon qu'il m'asseura le soir de vouloir faire sans faulte. De quoy il me semble qu'il y auroit à luy jouër aussi sa piece, pour les beaux et faulx offices qu'il est allé faire à la Haye. S'il plaist à V.A. me commander de luy envoyer copie de ces points de la Reine, et des responses qu'on y a faictes, je le feray promptement. Depuis hier il ne me reste plus aucune nouvelle publique, digne de l'entretien de V.A. Au camp près d'Orsoy, le 25e Juin 1642.

3039. Nicolaus Heinsius[4]. (K.A.)

Ik wil u zoo gaarne een dienst bewijzen en nu is mij dat niet gelukt. Denzelfden dag, dat gij waart weggegaan, kwam uw bloedverwant, maar zoo

1) Uit dezen brief zijn een paar zinnen uitgegeven in de *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 39, Noot
2) No. 3037.
3) Zie II, blz. 485.
4) Zie I, blz. 243.

laat op den avond, dat mijn vader en mijne tante, die de huishouding doet, reeds naar bed waren en ik hem niet kon logeeren. Hij beloofde den volgenden dag terug te komen, maar heeft dat niet gedaan, zoodat ik hem niets belangwekkends heb kunnen laten zien. Lugduni Batavor., A^{o} CIↃIↃCXLII, XXVI Junij.

3040. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Son Alt.^{e} enfin a trouvé bon elle mesme de faire veoir à V.A. les demandes tres-considerables que luy fit M. Murray au fort de Voorn, et les responses qu'on y mit le jour d'apres aupres de Grave[1)]. V.A. pourra juger par ceste piece seule, s'il a esté mal rencontré. Et pour ce qui est du logement, qu'on ne luy auroit pas offert, je voudrois bien sçavoir, si c'est chose de laquelle il faille entrer en compte aveq S.A. à la veille du depart de l'armée, quand mille grandes et petites choses l'embarassent; outre que dès l'apresdisnée il me dit que M. Craven luy donnoit à coucher. J'ay osé par ma derniere faire une description à V.A. du personnage, et m'asseure qu'elle le trouvera veritable de plus en plus. - On asseura tant hier S.A. du passage des Espagnols audeça de la Meuse, qu'elle le manda mesmes aux Estats Generaulx. Aujourdhuy on recommence d'asseurer que pas un homme n'est marché sur le pont. Et ces entredeux donnans diverses jalousies à S.A., elle a faict entrer jusques à trois compagnies de surcroist dans Grave, et sept dans Gennep.

Il faudra veoir en bref que deviendra tout ce monde, car voyci en pen d'espace sept armées plus proches les unes des autres, que peut estre il ne s'est veu, ni ne se verra de longtemps; à sçavoir, pour commencer d'enhault, celle de Hatzvelt[2)], de Wahl[3)], de Guebriant, d'Eberstein[4)], la nostre, de Melos, et du comte[5)] de Fontaine. Il fault de necessité que la cuisine en separe quelques unes, mais nous y durerons bien des plus longtemps, qui avons la riviere et noz villes contre nous.

Hier nous envoyames à Messrs les Estats Generaulx une lettre, que Hatzveld et Wahl leur escrivent sur le subject de nostre venue en ces quartiers icy. S.A., à qui ils en ont envoyé le double, leur a respondu par avance, que pour la neutralité aveq l'Empire, tant qu'elle ne sera enfreincte d'ailleurs, on l'observera aveq toute punctualité, sans se mesler en suitte de l'armée françoise, qu'en tant que les Espagnols pourroyent venir à s'y joindre, et que pour les gens dont ils se plaignent que ladite armée françoise auroit esté secourruë de nostre part, que c'ont esté des compagnies licentiées, lesquelles il a esté libre à un chascun de reprendre en service. - Le maistre d'hotel Dorp[6)] est arrivé il y a deux heures. Au camp pres d'Orsoy, le 27e Juin 1642.

1) Zie No. 3037.
2) Zie II, blz. 206.
3) Zie I, blz. 303.
4) Zie blz. 275.
5) Er staat: *conte*
6) Arend van Dorp, de hofmeester; zie I, blz. 93.

3041. D. de Wilhem. (L.B.)

Wij hebben Charles Riomal[1] naar Oranje gezonden, om te letten op de van Schorres[2]; eenige bewoners toch hebben 48.000 £ voor de 'ferme' geboden. Van Schorre is den 18^{den} dezer vertrokken. In Frankrijk is veel te doen met de zaak van M.^{r} le Grand[3], Schomberg[4], Chavignac[5], de Thou[6] en anderen, die o.a. beschuldigd worden van verstandhouding met Spanje. Uit Engeland is geen nieuws van beteekenis. In Oranje weigeren sommigen onder een voorwendsel iets te betalen voor onze beide predikanten. Paul Julien, vroeger advokaat van Z.H., en een paar trouwe raadsheeren aldaar mogen wel eene kleine belooning hebben, volgens het oordeel van Mevrouw van Dohna. De la Haye, ce 28 de Juin 1642, au soir.

3042. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Hier M. le comte d'Eberstein[7], accompagné du comte de Witgenstein[8], Rose[9], et autres cavaliers de marque, vint disner aveq S.A., qui au partir luy fit faire present d'un beau cheval. Il est grand homme, de belle, agreable et genereuse presence, et traictant S.A. aveq de forts grands respects et submissions, n'ayant pas voulu manger à teste couverte, qu'apres de grandes protestations'. - De klachten van den heer Murray over Deschams[10] en mij zijn dwaas; Deschams heeft hem logies aangeboden, maar de heer Craven[11] heeft hem meegenomen. En bij mijn ambt behoort het volstrekt niet voor logies te zorgen. - De vijand beweegt zich niet. De troepen uit Hessen en Weimar bekennen, dat de plotselinge komst van Z.H. hen heeft gered. Au camp près d'Orsoy, le 29e Juin 1642.

3043. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Hier au soir Monsr le Rhingrave[12] sortit aveq douze compagnies de cavallerie du costé de Gelder, d'où ayant apprins qu'un regiment d'infanterie estoit

1) Zie beneden.
2) Zie No. 3017.
3) Zie blz. 273.
4) Charles de Schomberg, hertog van Halluin (1601-1656), was maarschalk van Frankrijk.
5) Eene schrijffout voor *Chavigny*? - Zie II, blz. 410.
6) François Auguste de Thou (zie blz. 5), de vriend van Cinq-Mars.
7) Zie blz. 275.
8) Waarschijnlijk Johann VIII, Graf zu Sayn-Wittgenstein (1601-1657), diplomaat en militair, later in dienst van den Keurvorst van Brandenburg, dien hij vertegenwoordigd heeft bij de vredesonderhandelingen te Munster en te Osnabrück.
9) Reinhold von Rosen († 1667) diende onder Gustaaf Adolf, later onder Bernard van Saksen-Weimar en werd na diens dood één der generaals van het Fransch-Weimarsche leger. Hij was vooral bekend als bevelhebber der ruiterij.
10) Waarschijnlijk Antoine Deschamps, de stalmeester van den Prins; zie II, blz. 63.
11) Zie No. 3038.
12) Zie II. blz. 32.

sorti vers Stralen, il s'y achemina au grand galop; mais se voyant abusé, et que ces gens avoyent prins le chemin de Venlo, il y courrut en mesme diligence, et le ritmaistre Welderen[1] aveq sa compagnie tenant le devant, passa sur le ventre de la premiere trouppe qui, comme tost apres l'autre aussi, se sauva au travers du canal sans y estre poursuivie, parce qu'on avoit dessein de cercher la cavallerie que l'on croyoit avoir accompagné ceste infanterie. L'aisné comte de Waldeck[2] receut à ceste entrefaicte deux coups au genouïl, le prince de Lunenburg quelque legere blessure, le baron Henry de Dona[3] y eut son cheval tué, dont se trouvant à pied, un Espagnol luy porta un coup de pique, qui ne perça point la casaque, et pour sa peine l'Espagnol fut promptement depesché d'un coup de pistolet par le petit comte de Waldeck[4]. - A la retraicte trois compagnies de cavallerie sont venu escarmoucher noz gens dans un chemin estroict, où M. le Rhingrave donnant ordre ça et là, et s'avançant dans un lieu peu ferme, son cheval culbutant, y demeura embourbé, et luy mesme prisonnier entre les mains de quelques cavalliers qui mirent pied à terre pour l'aller querir. Pourquoy des siens aussi ne firent mesme devoir à le sauver d'entre les enemis, je ne le sçauroy dire, ne faisant ce recit que selon les premiers rapports tumultuaires qui vienent d'arriver justement sur le depart de ce porteur aveq ses truictes, que S.A. faict haster. Aldeneel, capitaine de cavallerie de l'enemi, est demeuré prisonnier, aveq 60 ou 80 autres et un drapeau, et bien autant de morts que de prisonniers. Le cornette Hautain est prisonnier aussi; c'est toute le perte que nous y avons faicte aveq la mort de deux ou trois cavalliers. Cy apres j'en feray un narré plus exacte. V.A. excusera, s'il luy plaist, ceste grande haste, et pourra asseurer Madame la Rhingrave[5] que son mary[6] n'a autre mal que la prison, de laquelle on envoye le rachepter demain. M. de Beringhen m'a prevenu dans la charité de luy en rendre les tesmoignages cy joints, par les mains de Madamoiselle de Portugal[7], qui sont tres veritables. Au camp à Bodberg pres Orsoy, le prem.^{r} de Juïllet 1642.

3044. Aan J.A. Bannius[8]. (K.A.)

Dank voor het zenden van den inhoud en het voorbericht van uw werkje; ik weet nu, wat wij te wachten hebben. ‘Sed si totam mihi Batavam libertatem indulges, patere rogari, ut quae vernaculo sermone capita recensuisti, nunc etiam Latino referas, qualia, ni fallor, in archetypo habebas. Dignus eruditione tuâ atque incomparabili solertiâ conatus est, patrij sermonis ubertatem asserere, qua illum hactenus vix usurpavimus, nisi exoticae barbariei ineptissimâ, quia ne quidem necessariâ, mixturâ. At vero dum tyronem me habes novae atque inauditae disciplinae, prona mihi et aperta artis vocabula in

1) Zie II, blz. 478.
2) Philips Theodoor, graaf van Culemborg?
3) Waarschijnlijk de jonge Dohna, die spoedig daarna in Engeland is gesneuveld.
4) Misschien George Frederik; zie blz. 282.
5) Nl. Margaretha, barones de Tournebeuf.
6) Er staat: *marry*
7) Waarschijnlijk Eleonore Maurice, prinses van Portugal; zie I, blz. 364.
8) Zie No. 3003.

limine sisti postulo; indicabo, si placet, operi praevio, quales in re militari hodierna Grotius Heinsiusque Latinos[1], Stevinius Belgicos[2] in mathematica non semel praemisere. Lemmatum interim vernaculorum integram, ubi commodum erit, versionem expectabo'. Hierbij zend ik u wat Rhijnwijn. Bodbergae in castris, postrid. Cal. Quintil. (= 2 Juli) CIↃIↃCXLII.

Cognato Vromio[3] mirum est quid acciderit, quod fidem Principi de picturae adumbratiuncula Harlemi datam hactenus liberare negligat.

3045. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*[aant.]

Nous faisons estat, que dans aujourdhuy ou demain M. le Rhingrave sera de retour. Il est à propos de remettre à sa venue tout autre recit de son combat, car apparemment, et selon l'apprehension que j'en voy aux visages de quelques uns, il en debitera des choses jusques ores inouyes ou dissimulées par charité, car l'occasion a esté trop belle, pour en revenir aveq si peu d'effect. - S.A. parla hier au soir à un valet de pied de la Reine Mere, qui s'acheminoit vers la Haye, et dit qu'il y avoit peu d'esperance le jour d'auparavant, qu'elle peûst vivre au lendemain. - M. Jermin[4] n'est pas encor arrivé, mais on croid qu'il pourra estre icy à ce soir. S.A. ne desirant plus courrir le hazard des plaintes de ces messieurs sur le subject de leurs logemens, y a donné ordre de bonn' heure. - On eut nouvelle hier, que l'armée des Espagnols s'est partie en deux, l'une moitié soubs Don Francisco de Melos montant le long de la Meuse vers le Brabant ou Artois - ce qui nous est encor incertain - et l'autre s'en venant soubs le comte de Fontaine jusqu'à Venlo, vers où le pont aussi seroit descendu. - Les nouvelles d'Allemaigne se confirment les unes les autres, en ce que Torstenson[5] feroit des progrez infiniz depuis la prinse d'Ulmitz, où il auroit, comme particulierement à Neus, enfermé tous les Jesuites dans leur college, pour les avoir trouvé soubs les armes, en dessein, ce semble, de les faire un peu mortifier de faim. Piccolomini[6] et son grand secours auroit esté defaict et la consternation seroit si grande aux païs hereditaires de l'Empereur, que tout s'enfuiroit jusques à Vienne, le Prince de Trans-sylvanie[7] s'entendant aveq les Suedoiz, par adveu des Turqs. Les Suedois auroyent attrapé un butin indicible et, entre autres, un convoy de 300 chariots, où il y avoit plus de dix cent mil rijxdalers en argent, aveq tous les ornemens des eglises et les vaisselles de l'archiduq Leopold. - Le Duc de Neuburg exerce fort sa plume à entretenir S.A. de ses lettres[8]. Toute la matiere est aujourdhuy la neutralité qu'il voudroit bien qu'on luy conservast nette et entiere de part et d'autre par toutes ses terres. A quoy M. de Guebriant faict difficulté d'entendre, picqué

1) Grotius in zijne *Grollae obsidio cum annexis A.^{o}* 1627 (1629), Heinsius in zijne *Rerum ad Sylvam Ducis atque alibi in Belgio aut a Belgis anno* CIↃIↃCXXIX *gestarum Historia* (1631).
2) S. Stevin (1548-1620) o.a. in zijne *Beghinselen der weeghconst* (1586), waaraan hij zijne *Vytspraeck vande weerdicheyt der Duytsche Tael* deed voorafgaan.
3) Zie blz. 151.
4) Zie blz. 159.
5) Zie blz. 220.
6) Zie II, blz. 243.
7) Rákóczy György I was van 1630-1648 vorst van Transsylvaniē.
8) Zie No. 3036.

qu'il a laissé occuper sa forte maison d'Angeroort par les Imperalistes, par fraude, comme il dit, mais, comme plusieurs veulent croire, par bonne intelligence aveq l'Electeur de Cologne[1], quoyqu'il en proteste haultement. - Depuis huict ou dix jours il ne faict que tempeste en ces quartiers, tant de pluye, que principalement de vent, et mesmes, comme j'escris, il tombe un grosse gresle. - S.A. pour tout cela ne laisse de perseverer en bonne santé, comme aussi Monseigneur le Prince Guillaume, qui se plaist à faire parfois de nuict la ronde de l'armée et est perpetuellement gaillard et de bonn' humeur. Au camp à Bodberg, le 4e Juïllet 1642.

3046. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)* aant.

M. le Rhingrave revint hier au soir en ce quartier[2], se louänt extremement de Messieurs de Dona[2], de Schomberg[3] et de Welderen[2], et un peu plus mediocrement de quelques autres, qui eussent peu le seconder aveq un peu plus de promptitude, et sans doubte la belle occasion, de trois compagnies de cavallerie et de douze d'infanterie espagnole et alemande, eust esté mesnagée au grand honneur de l'estat. - Du costé des enemiz il tesmoigne avoir receu toute civilité, tant par D. Andrea Cantelmo, et le comte de Fontaine, que par D. Francisco de Melo mesme, qui pourtant n'a pas mis pied à terre, en l'entretenant au camp, ou son armée estoit en bataille, et commençoit à marcher tres-belle en infanterie et cavallerie. Il dit tout hault, apres beaucoup d'honestes recommandations à S.A., qu'il luy voulust dire, qu'il s'en retournoit aveq ceste armée vers France, et luy recommandoit la petite qu'il laissoit icy soubs le comte de Fontaine. - Hier apres midy il arriva un furieux esclandre dans Wezel, par l'embrazement de neuf barillets de poudre dans la rue[4], de quoy parce que V.A. aura apprins des bruicts fort divers, comme il nous est bien arrivé icy à deux heures du lieu, il m'a semblé, que, pour informer V.A. de la verité, je devois luy envoyer copie de ce que m'en escrivit tost apres le major de la ville, pour en esclarcir S.A. - Ajourdhuy S.A. a envoyé par un de ses trompettes aux comtes de Hatsvelt en de Wahl la response que leur font les Estats Generaulx[5], sur l'esclarcissement qu'ils leur ont voulu faire, touchant la venue de S.A. en ces quartiers icy[6]. Le contenu est presque de mot à mot ce que S.A. leur avoit prognostiqué leur debvoir arriver par response, comme dès lors j'eus l'honneur d'en donner quelque cognoissance à V.A. - M. Jermin n'est pas encor arrivé. Au camp à Bodberg, le 5e Juïllet 1642.

3047. J. van der Burgh[7]. (L.B.)

Heeft Z.H. mijn brief in cijferschrift ontvangen? ‘Dese stad is schrael van tijdinghen,

1) T.a.p., blz. 381.
2) Zie No. 3043.
2) Zie No. 3043.
3) Zie blz. 304.
2) Zie No. 3043.
4) Huygens heeft een paar Latijnsche versjes geschreven op het ongeluk (vgl. *Gedichten*, III, blz. 184).
5) Zie No. 3040.
6) Dat afschrift is aan den brief toegevoegd.
7) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 230, en door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CLXI.

't welck ick my heel anders had ingebeeld. Het land is schoon, maer als men 't volck aensiet, 't is of de Duijvel in 't Paradijs logeerde, daer een eerlyk man wildbraed verstreckt; bergen, bomen, fonteinen sijn aengenaem, maer s'en spreecken, of derven niet spreecken, omdat ze zien, met wat volck dat se te doen hebben; terwijl d'er de Suijlecoms, de Descartessen, de Campens, en sulck slach van tulpen niet wel willen opcomen, so gevalt mij den hof niet. Het land is so vol Roomsche Kalckmans[1], dat d'andere niet connen wasschen. En al hoor ick hier noch so veel Walsche ende valsche musyck, so sing ick niet dan *Super flumina Babylonis* in mijn selven, en herdencke: sou de heer van Suilecom noch wel geheughen aen ..... Uyt Luijck, daer de duijvel ruijm soveel cappellen gebouwt heeft als onsen lieven heer kercken; den 5^{en} July 1645.

3048. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Don Francisco de Melo is werkelijk weggetrokken en Maastricht reeds voorbij. De graaf de Fontaine ligt met zijn klein leger te Neer, dicht bij Roermond, waar Z.H. in 1635 ook gelegerd is geweest. De vijand heeft zijne beide bruggen over de rivier liggen; de graaf de Guébriant en wij moeten dus opletten, wat hij in den zin heeft. - 'V.A. aura, ce croy-je, sceu comme la Reine Mere[2] est trespassée jeusdy dernier, apres avoir faict son testament, dont le Prince Electeur de Cologne[3] a esté constitué executeur. Je n'en dis point d'autre circonstance, parce que Bilderbeeck[4] n'y en adjouste non plus, que si quelque bourgeoise de Cologne fust morte. Apparemment il y aura de la ceremonie de dueil à faire dans les cours. - M. le marechal de Guebriant fut hier aveq S.A. traicté en festin par M. l'ambassadeur de France'[5]. - Na veertien dagen wind heeft het gisterenavond zoo gestormd, dat vele tenten en hutten omgewaaid zijn. Au camp à Bodberg, le 7e Juïllet 1642.

3049. S. van Haersolte[6]. (H.A.)

Kapitein Domselaer[7] heeft door de heeren van Aersbergh[8] en van der Cappelle, zijne verwanten, de belofte gekregen van de Staten van Utrecht, dat zij zijn zoon, nu vaandrig, willen helpen, om hem op te volgen. De heer Cappelle zal Z.H. bezoeken en verzoekt mij, u deze zaak aan te bevelen. Zwol, den 7^{en} Julij A^{o} 1642.

3050. D. de Wilhem. (L.B.)[aant.]

Wilt gij Mevrouw Dohna het besluit van Z.H. meedeelen aangaande de zaken, waarover ik u schreef[9]? 'On m'a dit aujourdhui que la Royne[10]

1) Zie blz. 261, Noot 7.
2) Maria de Medicis was den 2^{den} Juli te Keulen gestorven.
3) Zie II, 381.
4) Zie I, blz. 101.
5) Nl. de la Thuillerie; zie blz. 185.
6) No. 3049 a, b. Brieven van 3 Aug. en 28 Sept. (beide H.A.) zijn even onbelangrijk. Zie I, blz. 367.
7) Zie II, blz. 250.
8) Alexander van der Capellen, heer van Aertsbergen; zie blz. 105.
9) Zie No. 3041.
10) De Koningin van Engeland.

se laisse entendre de vouloir aller a Anvers, pour obtenir la ce qu'on luy refuse ici. On dit qu'elle se plaint fort de nostre froideur et qu'elle tasche d'esbrecher l'authorite de nostre maistre. Je ne puis croire tout ce qu'on dit, mais il est pourtant question de s'en donner garde, et a bon escient. Car si elle lasche telles paroles au resident, comme Monsieur van Wouw[1] m'a dit, il faut croire qu'elle a quelque mauvais dessein et attend sa commodite. C'est tout ce que je vous puis dire en ceste haste ..... Au reste je scay tres bien qu'il ne faut faire aucun semblant de croire qu'il y aye occasion de se deffier *de gente Memnonia*. Rien ne mordra sur l'immobilite de la resolution de la Royne que quelque peril eminent. Si nos ambassadeurs s'en fussent en allez selon leur ordre et commission, nous nous pourrions guarantir de reproche et demeurer *extra partes* de bonne facon' ..... 9 de Juillet 1642, a la Haye.

3051. G. van Vosbergen[2]. (H.A.)

'Le porteur de ceste est le Sr Peletier, marchand de Middelburch[3], a qui le gouverneur de Steffensweert a fait une notable supercherie et extorsion, dont la reparation, ainsi qu'icy on le juge, ne se pourroit faire que par une lettre escrite par Son Alt. aux superieurs dudit gouverneur'. Wilt gij den jongen man voorthelpen? Hij verdient het. De la Haye, le 9 de Juillet 1642.

3052. J. de Knuijt[4]. (H.A.)

Terwijl ik bezig was met het verpachten der tienden van Z.H. op Tholen, ditmaal voor meer geld dan in de laatste tien of twaalf jaren, hebben de heeren van den Raad de Staten van Zeeland opgeroepen, om o.a. te beslissen over het vacante bewindhebberschap, waarvoor de heer Becker[5] met twee anderen in aanmerking komt. Ik weet, dat Z.H. voor Becker is. Maar nu is een der beide andere genomineerden, Biscop, overleden en in zijne plaats burgemeester Veth[6] gekomen. Is Z.H. nu toch voor Becker? Deze werd zeer gesteund door den magistraat van Middelburg, maar misschien verandert dat nu. De andere steden hebben allerlei eischen. Hoe moet ik handelen? (Jul. 1642)[7].

3053. Aan J. van der Burgh[8]. (K.A.)

Ik moet te gelijk antwoorden op drie van uwe brieven. Lipsius[9] en gij

1) Zie beneden.
2) No. 3051 a, b. Twee brieven (H.A.), z.d., zijn even onbelangrijk. - Zie blz. 156.
3) Er waren in dezen tijd verscheiden personen van dien naam te Middelburg. (Fiches de l'Eglise wallonne.)
4) No. 3052 a, b Twee brieven (H.A.), z.j., zijn even onbelangrijk.
5) Misschien Steven Becker, die in 1643 en 1646 burgemeester van Middelburg is geweest.
6) Apollonius Veth was in de jaren 1632 tot 1652 zeven malen burgemeester van Middelburg.
7) De brief heeft plaats, datum noch jaartal, maar Huygens teekende er op aan: R. 13 Jul. 42.
8) Kopie van andere hand. - Zie No 3047.
9) Zie I, blz. 194.

moesten zich niet zoo beklagen over Luik en Westphalen. En Croesen wist er zich best te schikken. Hierbij zend ik u een paar versjes[1]. Le 10e Juïllet 1642, Bodbergh.

3054. Aan prinses Amalia van Oranje[2]. (H.A.)*

Uwe Hoogh. zal van Prins Willem wel al het nieuws hooren. De Koningin Moeder heeft aan hare dochters, de Koninginnen van Spanje[3] en Groot-Brittannië en aan Mevrouw van Savoye[4] en den Groothertog van Florence[5] hare voornaamste juweelen gelegateerd en voor de rest den Koning van Frankrijk en zijn broeder[6] erfgenaam gemaakt; zij heeft beschikt, dat er 6000 zielmissen voor haar zullen worden gelezen, en den Koning verzocht het achterstallige loon van hare dienaren te betalen. ‘Ce qu'il y a de plus observable, c'est qu'elle se remet de beaucoup d'autres dons à faire çà et là, à la discretion du vicomte Fabroni[7], qui apparemment en sçaura bien faire sa main’.

‘S.A. commençant à se proumener par le beau temps, qui est revenu depuis hier seulement, va faire demain en carosse un tour jusques à sa ville de Moers, où en passant elle verra d'assez pitoyables desolemens de sa pauvre comté de Moers, qui patit tous les jours plus qu'on ne sçauroit dire; ces barbares Winmariens mettant tout en cendre, et emportans jusques aux cloches des eglises qu'ils osent venir vendre à bord des mesmes bateaux, qui leur fournissent si liberalement à vivre, et sans lesquels je ne sçay de quoy ils se sustenteroyent.

Le grand et merveilleux docteur du Roy de Pologne[8] nous faict esperer la guerison indubitable de la goutte de S.A. par une petite liqueur qu'il luy va envoyer, à prendre trois fois par jour, estant la mesme selle qu'il employe à tous chevaulx, pour goutte, pour gravelle, pour fiebvre quarte, et scorbut, et beaucoup d'autres maux, le Roy de Pologne n'ayant esté gueri que par cela mesmes, tant de la goutte que du hault mal; comme encor des gens innombrables en ces païz là, dont les exemples se trouvent verifiez par le tesmoignage de quantité de seigneurs polonnoiz, qui sont en ceste armée. Il est parti aujourdhuy pour la Haye, et vaudra la peine qu'il ayt l'honneur d'entretenir V.A. qui asseurement goustera la candeur et modestie du personnage, et ne le trouvera pas charlatan. Nous l'avons fort preadverti de l'envie et contradictions du docteur Romph[9], qui asseurement le descriera bien hault. Mais il semble bien accoustumé à de ces traverses là, et n'appelle qu'aux effects de sa cure, tout ravi d'avoir trouvé un page de S.A. qui a la fiebvre quarte depuis dix moiz en ça, pretendant la luy oster aysement. S'il faict ce coup là,

1) Nl. *Puis qu'à noz nez enluminez; Si je mesprise vostre table; Hier leit de rijcke Neel*, *geluckig al haer leven*, en *Un criminel sur l'eschelle*. (Vgl. *Gedichten*, III, blz. 183-185.)
2) Een gedeelte van den brief is uitgegeven in de *Mededeelingen der Vereeniging tot beoefening der geschiedenis van 's Gravenhage*, 's Gravenhage, II, 1876, blz. 265.
3) Isabella, dochter van Hendrik IV en Maria de Medicis, was in 1615 gehuwd met Philips IV van Spanje.
4) Zie II, blz. 316.
5) Ferdinando II de Medicis was van 1621 tot 1671 Groothertog van Toscane.
6) Nl. Gaston Jean Baptiste, hertog van Orleans; zie I, blz. 390.
7) Zie II, blz. 404.
8) Zie blz. 320.
9) Zie I, blz. 319.

et guerit de la goutte un riche marchant à la Haye, nommé Timmerman, qui est le plus miserable de tous les hommes d'une furieuse goutte, comme il l'a entreprins, il ne restera plus rien à disputer. Dieu en benie le succès.' Au camp à Bodbergh, le 10e Juïllet 1642.

3055. Jhr. Karel van Nassau[1]. (K.B.)

J'ay avec grand contentement oüy de Monsieur Kinschot[2] que vous avez pris la peine de parler à son Altesse pour scavoir ce qui luy seroit aggreable que je fisse, estant icy nouvellement arrivé de France, et ne voulant jamais rien entreprendre sans en scavoir l'advis de sadite Altesse, comme aussi j'ay faict de tout le temps que j'ay esté absent. Quant aux conditions qu'on me propose, à scavoir si j'aimerois mieux, ou serois plus capable de demeurer à la Haye et me mettre en repos, ou de suivre les armes, je le mets tout à l'entiere disposition de son Altesse; mais pour moy j'aimerois mieux suivre la guerre à son service quelque temps - si ce n'est point de ceste presente campagne, ce sera peut estre dans une autre - tant à cause de mon nom, que de ma condition; par apres quant je m'auray acquitté de mon devoir, son Altesse me pourra employer la ou bon luy semblera; j'espere neantmoins avoir l'honneur que de voir son Altesse pour luy offrir mes tres-humbles services, et entendre de sa bouche ce que luy sera aggreable que je fasse, craignant qu'il n'aye d'autre part quelques autres impressions de moy et de mes comportements. Je vous prie de prendre la peine de communiquer cecy à son Altesse, ce que faisant m'obligerez infinement ..... A. 1642, le 12e Juillet, à la Haye.

3056. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het tochtje naar Meurs was heel aardig, maar de stad is vol arme boeren, die van de wallen hunne huizen kunnen zien branden. Op den terugweg heeft Z.H. eenige kerels, die den brand staken in een dorp bij Emmerik, laten oppakken, maar het was niet uit te maken, wie de schuldigen waren. Het is vreeselijk, zooals het volk huishoudt. Na den eten is Z.H. nog naar Roeroord geweest.

'M. Jermin[3] arriva avanthier au soir; disne presentement aveq S.A., qui, outre des lettres qu'elle luy a données de sa main, tant pour V.A. que pour la Reine, le depesche aveq d'autres missives à Mess.rs Boreel, de Heenvliet et Volberghen; à ce dernier pour un subject dont V.A. peut avoir, ou aura cognoissance, mais duquel j'ay veu S.A. assez surprinse. Elle a pourtant voulu passer par là, sans guere de contestation; mais pour ma part, j'en ay assez donné à entendre à M. Jermin, entre luy et moy, qui nous cognoissons de longue main. Cependant il part, et à bonne raison, tres-satisfaict de S.A., tant pour les interests de sa maistresse, que pour son accueil particulier. Mais

1) Hij was een natuurlijke. zoon van prins Maurits en stierf in 1646.
2) Zie II, blz. 42.
3) Zie blz. 306.

je voudroy bien sçavoir si et quand ces choses icy prendront fin. Je luy ay encor faict force recits de la procedure de Murray[1)], par ordre de S.A. qui ne la peut oublier. - Il ne se passe rien icy de consideration. Le Duq de Nieuburg s'exerce tousjours, comme secretaire des commandemens de M. Milander[2)], qui luy subministre des finesses à l'endroict de Mess.rs les comtes de Guebriant et d'Eberstein, qu'ils penetrent aysément. C'est chose merveilleuse de veoir, combien de papier ce Prince salit tous les jours, et sans fruict'. Au camp à Bodbergh, le 13e Juïllet 1642.

3057. L. van Kinschot[3)]. (L.B.)

Ik heb met Jhr. Carel gesproken; hij 'scheen misconte[nte]ment daerin te hebben, dat men hem onder de swarte mantels soude willen seynden, seggende, sulcx teghen den naem, die hy draeght, ende syn couragie te stryden, maer om een pieck onder de gardes te draeghen, meynde, om syne jaeren - synde nu 25 jaeren gepasseert - te verre gecomen te syn, ende soude oversulcx wel geneghen syn, om met een paert off twee, als volontaire, in t legher te dienen'. Hij wil Z.H. spreken. Het is te hopen, dat Z.H. hem sal aannemen, want de zes jaren, die hij in Frankrijk heeft doorgebracht, hebben voor zijne opvoeding niet veel geholpen. In den Haegh, desen 14en July 1642.

3058. Graaf J.A. van Solms[4)]. (H.A.)

..... 'Es kommen viel von den Bretons von Com. de Guebrian[5)] hir; sie sein all bis auf die hempter ausgezogen. Wir sein nun hir, als wan wir kein feint hatten. Im retiriren auf diesen quartirn haben sie nit halb so viel wint gehabt, als da sie hirher gekommen sein. Die disgratie des favorits[6)] mit seinem anhanck macht hir viel alteratie, ja selber hir in der stat befinden sich leude, die grosse betrubnus daruber erzeigen'. Mastricht, den 15/5 Julij[7)].

3059. T. Volbergen. (L.B.)

Van de Staten van Holland heb ik ƒ 40.000 ontvangen; daarmede wilde ik verschillende leveranciers betalen, maar er werd zoo aangedrongen op het gedeeltelijk betalen van den grooten diamant[8)], dat ik het geld daarvoor besteed heb. Van verschillende kanten word ik nu erg lastig gevallen om geld. Hage, desen XVen July 1642.

1) Zie No. 3038, 3040 en 3042.
2) Zie II, blz. 50.
3) Zie No. 3055.
4) No. 3058 a. Een brief van 8 Aug. (H.A.) is zonder eenig belang. - Zie I, blz. 363.
5) Zie No. 3033.
6) Nl. Cinq-Mars; zie blz. 273 en 304.
7) Het jaartal ontbreekt.
8) Zie No. 2998

3060. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. wil morgen een bezoek brengen aan maarschalk de Guébriant en graaf Eberstein, hoewel het weer slecht is Graaf Willem, die zich al lang niet goed voelt[1)], heeft gisteren nacht eene verdooving gehad, zoodat de Rhijngraaf[2)] en andere verwanten gehaald zijn. Later is hij weer bijgekomen, maar de gravin[3)] ziet wel in, dat er gevaar is. - Het leger van Harcourt[4)] en Guiche[5)] is bij Vervins, Mezieres en Rhetel en Don Francisco de Melos[6)] is naar Namen getrokken. - De graaf van Solms bericht, dat het gerucht loopt, dat de gouverneur van Sedan bevel had gekregen, ook de hertogin van Bouillon gevangen te nemen[7)]. Au camp à Bodberg, le 16e Juïllet 1642.

3061. D. de Wilhem. (L.B.)

Mevrouw van Dohna is zeer in haar schik met de gunstige beschikking van Z.H. ‘On parle ici fort librement des actions de nostre maistre, qu'il a envoye des armes et du canon au Roy de la Grande Bretagne, qu'il luy fournit de l'argent et qu'il mettra l'espee au vent. Je me suis mocque de ces[8)] railleries. Mais parce que S.A. a commande de negotier 300 m. £ et que son thresorier pour cest effect s'en va a Amsterdam, j'estime que cela pourra bien augmenter le bruict. Il me semble que S.A. ne se debvoit servir de ses gens en cest affaire, ains employer M. Vickefort ou bien quelqu'autre marchand, comme si c'eust este pour l'armee des Hessois ou Wimariens. S.A. en moissonneroit plus d'honneur et d'utilite, et il seroit bon encore de le faire desister. Car il aura de la peine beaucoup a trouver cette somme, et j'estime qu'il pourroit bien hazarder le credit de S.A. pour neant et ne s'en trouver bien par apres’. Wilt gij den heer Aitsma[9)], die dezen brief overbrengt, voorthelpen? 18 de Juillet 1642, à la Haye.

De griffier[10)] is naar Zeeland en wij ontvangen dus de brieven niet. En nu is er een brief gekomen van den Koning van Denemarken over twee graven van Solms. ‘Je desirerois fort avoir quelque livre ou traicte manuscripte qui traittast des affaires et differens qui ont este entre l'Angleterre et la Hollande et Zelande environ l'an 1445, pour le service de nostre maistre. Si vous escrivez a M. le resident d'Angleterre[11)], je serois bien aise qu'a vostre recommandation il me communicast ce qu'il a de particulier touchant les affaires dudit pays’.

1) De veldmaarschalk graaf Willem van Nassau-Siegen was in 1641 bij het beleg van Gennep gewond en is daar niet van opgekomen.
2) Zie II, blz. 32.
3) Christina, gravin van Erpach.
4) Zie blz. 46.
5) Zie blz. 288.
6) Zie blz. 287.
7) De hertog van Bouillon was één der hoofden van de samenzwering van Cinq-Mars; hij was, evenals de anderen, in het midden van Juni gevangen genomen. Er kan in dezen brief sprake zijn van zijne echtgenoote, Eleonore Catherine Febronia, gravin van den Bergh, of van zijne moeder, Elisabeth Flandrica van Nassau, eene dochter van Willem van Oranje en Charlotte van Bourbon.
8) Er staat: *ses*.
9) Het blijkt niet, welke Aitzema hier bedoeld wordt.
10) Laurens Buysero.
11) Sir William Boswell; zie I, blz. 407.

3062. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is gisteren morgen vroeg naar Ordinghen gereden, waar het leger was opgesteld en heeft dat met de heeren de Guébriant, Eberstein[1] en anderen geinspecteerd. De parade was bijzonder mooi en de orde voortreffelijk. Daarna heeft Z.H. bij den heer de Guébriant het middagmaal gebruikt, heeft de versterkingen bezien en is gisteren avond om tien uur hier teruggekeerd. Gedurende de afwezigheid van Z.H. is graaf Willem gestorven[2]. Er zal nog al wat te doen zijn over het vervullen van zijne ambten. Au camp à Bodberg, le 18e Juïllet 1642.

3063. D. de Wilhem[3]. (L.B.)

Ik hoor, dat de heer van Heenvliet ook bezig is met onderhandelen over de 300.000 ƒb nu, hij heeft wel belangrijker zaken in handen gehad. Uit Frankrijk is niet veel nieuws. In Engeland zal men, heet het, de geschillen bijleggen. ‘Je crains que les livranciers feront doresenavant difficulte de continuer la livrance par eux stipulee, a cause que le thresorier de S.A. ne leur faytte aucun payement des il y a fort longtemps[4]; au pis aller on devroit pourvoir en quelque facon a leur contentement pour prevenir quelque malheureux affront. Peut estre suis je trop craintif, et y a il subject d'esperer mieux. Mais vous voyez bien qu'a la fin il fauldra songer d'en establir quelque aultre ordre. J'avois pense a quelque moyen de trouver quelque fonds pour payer les debtes de la maison sans toucher l'argent des comptoirs.’ Maar wat ik voorstel, wordt toch niet goed gevonden. a.d. XIV Kal. Aug (= 19 Juli) CIↃIↃXLII, Hagae.

3064. B. van Wouw[5]. (L.B.)[aant.]

Par la vostre tres-agreable du XV de ce mois j'ay appris plus plainement le but de vos intentions. Il est vray, et je me conforme tres-volontiers a vostre jugement, que mes advis - comme sortans pour la plus grande partie d'une mesme ou bien proche plume - ne peuvent pas estre tant profitables, comme ou les estime, principalement a vostre regard, qui estes plus proche de l'autel, et ne beuvez que de la fontaine mesme. Je confesse, et volontiers, que parfois il m'arrive quelque coup de biais. Mais ce petit arc-boutant me manque maintenant par son absence. Quand il sera de retour, et en son lieu, aussi qu'il continue a m'entretenir par ses correspondences, je ne manquerai a mes devoirs, pour vous en faire part. Vous avez maintenant par mer les pacquets de deux passages. A quoy je n'ose rien adjouster, crainte des redites. Les imprimez de toute sorte passent le nombre de trente a quarante, si non davantage. Qui

1) Zie blz. 275.
2) Zie No. 3060. - Hij stierf den 17den Juli te Orsoy.
3) No. 3063 a. Een brief van 2 Aug. (L.B.) is zonder eenige beteekenis.
4) Zie No. 3059.
5) Zie beneden.

les porte dit avoir esté retardé en son passage a Gravsende par les cherchers[1] qui - soupconnans quelque transport precieux, dont ils en avoyent le vent - ont enfin attrapez deux pretieux cordons de diamans, estimez a plusieurs mille £ sterl. Le marquis Hamilton[2] est party de Yorck vers Escose; il est aisé de juger les raisons pourquoy. Northumberland[3], obeïssant aux commandemens du Roy, s'est demis de sa charge d'amiral. Ainsi cesse la charge et commission par luy donnee au comte de Warwyck[4], auquel le Roy veut que Pennington[5] succede. Ce matin arriva a Schevening une barque, partie hier des environs de Hull, rapportant que cette ville seroit assiegee par le Roy. C'est ce que je me puis donner l'honneur de vous dire pour ce coup, vous suppliant tres humblement de me conserver votre bienveüillance ..... Haye, 19 Juillet 1642.

3065. A.A. van Sevenaer[6]. (L.B.)

H.H. heeft den hierbij gaanden brief van de gravin van Salm[7] ontvangen; wilt gij er bij Z.H. op aandringen, dat haar verzoek wordt ingewilligd? Het betreft een vrijgeleide. Juffr. Schelle[8] zou gaarne zien, dat na den dood van den heer Frans, diens gage haar levenslang werd toegekend. De la Haye, 19 de Juillet (1642)[9].

3066. A. Rivet[10]. (L.B.)

Hierbij gaat mijne repliek; in Parijs is men er zeer mee ingenomen. Zooals gij ziet, is ook de brief van Santra gedrukt en heb ik Milletières op zijne plaats gezet. De heer de Bouillon is gevangen en men vreest, dat de hertogin[11] zijne zaak zal bederven. Verder zijn er allerlei berichten uit Frankrijk. De advokaat Fannius heeft van Joachimi uit Engeland vele papieren meegebracht. De la Haye, le XX Juillet 1642.

3067. J.A. Bannius[12]. (L.B.)

De vriendelijkheid, die ik van u ondervind, is mij een spoorslag om verder te gaan met mijn werk. - ‘Imprimitur musica mea, sed ut clarius

1) chercher = kommies
2) James Hamilton (1606-1649), markies van Hamilton, graaf van Cambridge, is meermalen door den Koning naar Schotland gezonden, om de Schotten te winnen. Hij heeft eene zeer dubbelzinnige rol gespeeld en is dan ook in 1644 door den Koning gevangen genomen en in 1649 door de tegenpartij veroordeeld en onthoofd.
3) Algernon Percy, graaf van Northumberland (1602-1668), was in 1636 admiraal geworden. Hij heeft later partij gekozen tegen den Koning.
4) Zie II, blz. 265.
5) T.a.p., blz. 501.
6) Zie I, blz. 216.
7) Zie blz. 305, Noot 5.
8) Zie II, blz. 66.
9) Huygens schreef het jaartal boven den brief.
10) Zie No. 3024 en 3034.
11) Zie blz. 313, Noot 7.
12) Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXXI. - Zie No.3044.

distinctiusque aures mentesque omnium subeat, specialem quandam illius interpretationem addendam censeo. Tantisper quiescere videtur tractatus tibi destinatus, sed crescit indies augeturque'. Hierbij gaat een korte inhoud in het Latijn. Ik wil gaarne Engelsche verzen hebben, om op muziek te zetten. Harlemi, XII Kal. Sextil. (= 21 Juli) CIↃ.IↃC.XLII.

3068. W. Boreel[1]. (H.A.)

Toen ik met de andere gezanten in Zweden was, hebben wij daar den heer Christoff Benno van Kniphuijsen[2] leeren kennen en veel goeds gehoord van zijn gedrag gedurende den oorlog in Duitschland. De veldmaarschalk Wrangel[3], onder wien hij gediend heeft, prees hem zeer. Hij was gevangen genomen en moest bij zijne invrijheidstelling beloven, gedurende eenige jaren niet tegen den Keizer te strijden. Ik heb hem aangeraden in Nederlandschen dienst te gaan. Nu er eenige compagnieën vrij zijn, wilt gij hem zeker wel voorthelpen. In den Hage, 22 Julij 1642.

3069. Machaut[4]. (H.A.) Fr.

Gisteren liet ik bij den Prins brieven achter, die ik ontvangen had van Madame en Madamoiselle de Bouillon[5]. Wilt gij ze mij terug bezorgen? Ik kan ze dan beantwoorden. Bodberg, 22 Jul. 1642.

3070. T. Volbergen. (L.B.)

Er zijn leveranciers, die klagen, dat zij geene betaling krijgen; er moeten dus maatregelen worden genomen. Hage, XXII July 1642.

3071. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Heel veel is er niet te vermelden. Z.H. is heden met Prins Willem naar Holt geweest, een stadje en jachthuis van den Keurvorst van Brandenburg, en eergisteren naar Dijnslaken. 'Au retour de ceste proumenade on a rapporté à S.A. que les trente et autant de compagnies, qu'elle avoit envoyé

1) Zie I, blz. 76.
2) Hij schijnt niet in Hollandschen dienst te zijn geweest; zijn naamgenoot Carel Hendrik was kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Herman Wrangel (1597-1644) werd in 1621 door Gustaaf Adolf tot veldmaarschalk benoemd.
4) No. 3069 a. Een brief van 29 Juli (H.A.) is even onbelangrijk. - Zie II, blz. 480.
5) De moeder en de vrouw van den hertog (zie blz. 313) zijn hier zeker bedoeld.

soubs M. le comte de Stijrum[1)], pour attrapper la cavallerie de Stralen et de Gelder, dont on avoit eu quelqu' advis, n'ont rien eu que la veuë de quelques trouppes des enemiz, qui ont trouvé le moyen d'evader, chassées jusqu' à soubs le canon de Stralen, tandis que nos gens, arrestéz par une infinité de passages estroicts, ont travaillé leurs chevaulx jusques à la derniere haleine pour les joindre, et sans effect. C'est ainsi qu'est faict ce païs endiablé, où jamais la cavallerie ne pourra reüscir. Parmi les plus avancez s'est trouvé M. le comte de Nassau Sarbrucken[2)], enseigne des gardes, et le malheur a voulu, qu'en retournant d'un passage où il n'y avoit plus rien à faire, un coup de carabine luy a esté tiré de si loing qu'à peine a-on veu d'où, et cependant la petite bale est entré soubs la nuque du col, justement dans l'espine du dos, d'où desjà il a les deux bras et jambes paralytiques et hors de mouvement. De sorte qu'il semble que pour peu de jours qu'il puisse vivre il ne s'en peut suivre que la mort, au grand regret de S.A. et de tout le monde, ayant paru en ce jeusne cavalier des marques d'un bien brave homme qu'il devoit devenir. S.A. peut juger si, faisant la seconde vefue dans la maison de feu M. le comte Guillaume, cela y augmente l'affliction de ceste brave mere, qu'on plaint extremement'.

Ik hoor, dat Uwe Hoogh. den 20sten mijn brief van den 18den nog niet had ontvangen. Hij was gezonden onder couvert aan den griffier Buysero; misschien was deze uit de stad. De heer van Brederode keert morgen naar den Haag terug met eene aanbeveling van Z.H. aan de Staten Generaal voor het ambt van veldmaarschalk[3)]. Au camp à Bodberg, le 23e Juïllet 1642.

3072. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Van morgen om vier uur is de jonge graaf van Nassau Saarbrücken gestorven. Tegelijk met deze post gaat de brief van Z.H. aan de Staten-Generaal over den heer van Brederode. 'Je supplie tres-humblement V.A. que mes lettres ne puissent s'esgarer, ou tomber soubs d'autre veuë que la siene .... Ceste apresdisnée S.A. rendra les derniers honneurs à M. le comte Guillaume, en la conduicte de son corps - qu'il a defendu d'ouvrir - jusqu'au bateau'. Au camp à Bodberg, le 24e Juïllet 1642.

3073. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. beveelt mij aan den ingesloten brief van zijne hand toe te voegen de kopieën van twee brieven, die hij naar Frankrijk heeft geschreven ten gunste van den hertog van Bouillon; misschien schrijft Uwe Hoogh. nog iets aan de beide hertoginnen. - 'Les funerailles militaires de M. le comte Guillaume ayant

1) Zie II, blz. 521.
2) Crafto, graaf van Nassau-Saarbrück (geb. 1621), was verloofd met eene dochter van graaf Willem van Nassau, die den 17den Juli was overleden.
3) Brederode is graaf Willem als veldmaarschalk opgevolgd.

esté faictes hier, on commence aujourdhuy à distribuer ses despouïlles. Le lieutenant coronel Püchler[1] vient d'avoir le regiment, et son major Felix[2] luy succede; le lieutenant de la compagnie coronelle devient capitaine. - Publication rigoureuse a esté faicte cette sepmaine contre les blasphemateurs de Dieu, et des posteaux mis à la teste des regimens, pour y attacher les coupables, mesmes à la langue percée, en certain degré de recheute au mesme crime. - Mess.rs de Brederode et le comte Henry[3], partis d'hier soir d'icy, en estat de se brouïller, peut estre, les cartes à la Haye, sçavent toutes choses mieux que moy. J'ay tort d'en dire tant apres eux. - Demain M. le comte de Sarbrucken sera emporté aveq M. le comte Guillaume, pour estre enseveliz ensemble à Heusden. Dieu souffle sur les desseins des hommes, quand il luy plaist. Il estoit pour coucher aveq la fille vivante, en on le couche aupres du pere mort'. Au camp à Bodberg, le 25e Juïllet 1642.

3074. Aan de hertogin van Bouillon[4]. (K.A.)

Je viens de recommander à l'ambassadeur de cest estat en France la seure et prompte adresse de deux lettres originales de S.A. dont je pense que vous aurez aggreable de trouver les copies en ce pacquet. Je vous supplie treshumblement d'aggreer que j'y adjouste ma protestation tres-veritable, de ce qu'il n'y a personne au monde qui ressente plus vivement le malheur arrivé à M.gneur le duc de Buïllon, ny qui ayt plus de passion à s'employer en ceste occasion pour son service que moy, qui me cognois obligé de longtemps de vous tesmoigner comme j'y mettray peine ..... Bodberg, le 25 Juïllet 1642.

3075. T. Volbergen. (L.B.)

Het is mij niet gelukt ƒ 300.000 te leenen; men eischt den penning zestien[5] en bovendien zekerheid. 'De heer Jermen[6] is op gisteren bij mij geweest; recommandeert seer d'acceleratie. Ick ben becommert, in wat vougen ick my sal gedragen in t formeeren van de acte van de restitutie van de 300.000, ende, off die Hare Maj. alleen sal teijckenen, wat formaliteijt daerinne sal worden gestelt, als procuratie hebbende van syne Maj'. Ik moet alles wel precies weten. Hage, desen XXVI July 1642.

1) Zie II, blz. 376.
2) Misschien St. Felix (zie II, blz. 487); hij komt niet voor in de Staten van Oorlog.
3) Nl. Hendrik van Nassau-Siegen; zie I, blz. 453.
4) Kopie. - Er zijn nog twee andere minuten aan de hertogin van denzelfden datum, waarin de schrijver verzekert zijn best te zullen doen, maar waarin niet gesproken wordt van de brieven van den Prins.
   Zie over Isabella (of Elisabeth Flandrica) de la Tour d'Auvergne, hertogin van Bouillon, I, blz. 388.
5) Dat is 6¼%.
6) Nl. Jermyn; zie blz. 159.

3076. J. van der Burgh[1]. (L.B.)

Ik ben lijdend en heb veel last van mijn arm, waarvoor ik naar Maastricht moet gaan, om mij te laten verbinden. Dat doet veel pijn. Te Luik zijn gisteren een paar burgemeesters gekozen, die meer op de hand zijn van den vijand dan van ons. ‘Ces pauvres gens exiléz qui se tiennent en cette ville[2], s'en estoyent promis tout aultres; je ne vois pour cette année aucune apparence de leur rappel, si cela ne vienne par autre voye; ce seroit touttesfois une affaire à desirer pour le service de nostre Estat’ ..... De Maestricht, ce 26me Juillet 1642.

3077. Aan A. Rivet. (H.A.)*

Uw zoon heeft mij een exemplaar gegeven van uw laatste stuk tegen Grotius[3]; ik heb het nog maar even kunnen doorbladeren, maar zie, dat gij zijt ‘au devant de l'antagoniste aveq tant de vigueur, aux endroicts où, peut estre, il se croyoit le plus au dessus de vos coups. Vos disputes ne sont que de miel, mais de la meilleure sorte, qui est doux et poignant’. Ik hoop het stuk spoedig in zijn geheel te lezen. Uw tegenstander zal wel weer antwoorden, maar hij is zeker in een moeilijk parket. ‘J'avoy esperé qu'il ne luy seroit donné moyen de cognoistre le Santra[4], mais hier au soir le Sr Pollotti[5] me vint parler ouvertement de certaine belle lettre - à son dire - que Heilersieg[6] luy mandoit avoir esté imprimée aveq vostre dernier livre. C'est de quoy j'avouë estre bien surprins et marry, cognoissant les inconvenients que j'avoy bien sceu en devoir arriver, *et aere redemptum velim*. Mais je croy que c'est chose faicte’ ..... A Botbergh, le 26e Juill. 1642.

3078. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Ce poste ayant a cheminer pour choses d'importance, je le charge de ce mot, pour ne laisser pas ignorer V.A. que cest' apresdisnée M. le prince Radzivil[7], secondé par le Sr de Remont[8], a faict appeller M. le prince de Talmont[9], assisté de M. de Haucourt[10], et s'estans battus à cheval, sans pistolets, à coups d'espée, mondit S.^{r} prince de Talmont y a receu de l'autre un grand et dangereux coup d'estoc au bras droict, qui couppant veines et arteres,

1) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 231.
2) In 1640 was de regeering van Luik in handen gekomen van de Spaanschgezinden en werden zij, die verdacht werden van protestantisme, zoo slecht behandeld, dat zij naar Maastricht uitweken.
3) Zie No. 3024.
4) Zie No. 3034.
5) Zie II, blz. 167.
6) T.a.p., blz. 469.
7) T.a.p., blz. 411.
8) T.a.p., blz. 285.
9) T.a.p., blz. 487.
10) Waarschijnlijk Charles d'Aumale, Sr de Haucourt, die in 1648 kolonel werd.

luy a faict tomber aussitost l'espée, et en eust peu verser l'ame aveq tant de sang qu'il a versé, sans la rencontre fortuïte qu'il fit d'un des chirurgiens de l'armée, comme il fut porté vers Rhijnberck, dans une charette à fourage. On dit que la querelle partiroit de certains vieux rapports de la Haye, de plus de six moiz passez. - Nostre cavallerie s'en retourne demain au fourrage, assistée de quelqu' infanterie, à cause du voisinage de beaucoup de gens qui guettent ces occasions. M. le comte de Stijrum[1] y va en personne, et S.A. veult, que Monseig.r le Prince Guillaume y aille se proumener, pour un peu apprendre la conduicte de cest' affaire là. - L'ambassadeur Roo[2] approche de Cologne, au retour de son ambassade inutile de Vienne, et pourrons bientost le veoir icy. - M. Jermin m'escrit en deux lettres de suitte de par la Reine, de tenir la main au congé d'encor un jeusne capitaine Jarret[3] et cinq ou six que lieutenants qu'enseignes. Aujourdhuy S.M. en a elle mesme faict instance envers S. Altesse, qui ne s'en rejouït que mediocrement. Je ne sçay quand et comment ces choses, et autres, prendront fin. J'avoy bien preveu la peine que Volbergen mande trouver en la negociation des 300 m. livres sans hypotheque speciale[4]. Demain S.A. y veult donner ordre; puisqu'on en est jusqu'à là, il fault achever. Au camp à Bodberg, le 27e Juïllet 1642.

3079. W. Boreel[5]. (H.A.)

Wilt gij bij Z.H. een goed woord doen, opdat mijn neef, Mr. Jacob Boreel[6], nu schepen van Middelburg, de volgende maand tot burgemeester wordt benoemd? In den Hage, den 27 Julij 1642.

3080. Chr. Rumph[7]. (B.M.)

Ik hoor, dat de beroemde Andreas Cnöffelius[8], lijfarts van den Koning van Polen, hier is aangekomen. Zou het niet goed zijn, hem eens in consult te nemen bij Z.H.? Hagae Comitis Holandiae, die Vis, 27 Julij Anno 1642.

Natuurlijk mag er niets spoedig gebeuren en mag de patient niet aan een vreemden dokter alleen worden toevertrouwd. Maar hij kan m.i. voorzichtig worden toegelaten en gehoord.

1) Zie II, blz. 521.
2) Zie blz. 297.
3) Zie II, blz. 211.
4) Zie No. 3075.
5) No. 3079 a-c. Brieven van 8, 12 Aug. en s.d. (alle H.A.) handelen over dezelfde zaak.
6) Jacob Boreel, een zoon van Johan Boreel (zie I, blz. 188), werd 20 September 1630 op 20-jarigen leeftijd als student te Leiden ingeschreven. In 1644 is hij burgemeester van Middelburg geweest.
7) Zie No. 3054.
8) Andreas Cnöffel († 1658) is lijfarts geweest van Wladislaus IV, later van Johan II Casimir van Polen. Hem worden drie medische werkjes toegeschreven.

3081. H. Bruno. (L.B.)

Ik zal u het boekje zenden, dat tegen u geschreven is[1]. Hagae, VI Cal. Aug.ti (= 27 Juli) CIↃIↃCXLII.

3082. Aan H. Jermin[2]. (K.A.)

Aan het bevel der Koningin aangaande de kapiteins Moore[3] en Garret[4] heb ik voldaan. Z.H. wil in alles de Koningin gaarne een genoegen doen. ‘Ne perdez pas, s'il vous plaist, la patience à attendre le fournissement des 300 m. franqs. Ils paroistront en bref. S.A. ne faict point de bonne chose à demy. Un peu d'accroche qui s'y est trouvé, vient d'estre levé par de certains ordres tres rigoureux que le thresorier reçoit par ce mesme poste. Si vous prenez la peine de vous en informer, vous trouverez que je vous dis verité’ ..... Bodb[erg], 28 Juïllet 1642.

3083. Aan Mercator[5]. (K.A.)

Te Duisburg zijnde[6], moest ik natuurlijk wel denken aan den beroemden Gerard Mercator[7], en later schreef ik de versjes[8], die ik u hierbij toezend. Bodbergae in castris, III Cal. Sext. (= 30 Juli) CIↃIↃCXLII.

3084. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De wond van den prins de Talmont[9] is toch niet gevaarlijk. Z.H. is gisteren met den Franschen gezant naar Duisburg gereden. Ook Prins Willem is mee geweest. Het was een aardig tochtje. Au camp à Bodberg, le 30e Juïllet 1642.

1) Misschien de *Droevighe clachten der bedruckte Gemeynte Jesu Christi*, *in dese tijden der vervolginge door gheheel de christenheydt*, *ende troostelijcke antwoorden hares Verlossers Christi Jesu*, enz., door Calckman (zie blz. 261) in 1642 uitgegeven, waarin hij echter Huygens' naam niet noemt.
2) Kopie. - Zie blz. 159.
3) Kapitein John More werd in 1656 door een ander vervangen. (Med. van den Heer Wakker.)
4) Nl. Jarret; zie II, blz. 211.
5) Hij was secretaris van Duisburg.
6) Den 29sten Juli bezocht Huygens met den Prins het stadje.
7) Gerard Mercator (1512-1594), geb. te Rupelmonde en gestorven te Duisburg, beroemd aardrijkskundige en cartograaf.
8) *Constantini Hugenj a Zuylichem ad Dvisbvrgam, Gerardi Mercatoris urbem natalem παράκλησις* en *Epitaphium* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 196, 197).
9) Zie No. 3078.

3085. J.A. Bannius. (L.B.)

Inter negotia continua hoc otij mihi ipsi extorsi, quod in hoc diagrammate vides expressum. Brosterhusij[1] versus sunt, et cantus meus, hilaritatis argumentum et incitamentum. Videbatur istud et tuis otijs servire posse, quoniam sua facilitate hominem occupat, ut inter negotia respiret. Hac septimana spero absolvere ea, quae typographus a me expectat, nimirum instructionem et discursum de modo cantandi et psallendi. Haec enchiridio tuo, quod sub manibus habeo, praecipue serviunt ..... Harlemi, III Kal. Sextiles (= 30 Juli) CIↃ.IↃC.XLII.

3086. Helena Liefferts[2]. (L.B.)

Gij moet het niet kwalijk nemen, dat ik dikwijls schrijf, maar ik houd evenveel van u als ik van mijn vader deed. Ik weet nog niet, of ik mijne bevalling hier kan afwachten, of naar Bommel zal gaan. Wilt gij peet zijn? Er zijn hier vele branden geweest en eene ontploffing[3]. Mijn man is voor veertien dagen met zijne compagnie naar eene schans. Wt Wesel, den 31 Julius 1642.

3087. Aan C. Barlaeus. (K.A.)

Quid quotidie rerum agas aut mediteris, Barlaee doctissime, visum est non meditando tantum expiscari, verum et agendo. Sive enim in Medicaeae Hospitis tumulum[4] de tuis floribus insparseris, sive embryoni propior est ille foetus, quem tu serius aut citius utique exclusurus es, ingenium ecce tuum vel amicitiam lacesso, quaeque scripsisti peto, et quae non scripsisti; illa ut impertias, haec ut scribas. Quae scripsi ego et nunc impertio, remotis arbitris solus sobriusque inspicito. Neque ultra faxo, monendus eris, ne dispalescant; *νηλεὴς*[5] *ὁ λόγος καὶ ὑπόλεπτος*, quem si vulgo exponamus, prorsus[6], quod Graeci apposite, *ῥιψοκινδυνοῦμεν*. Ego vero, dum in his ultro citroque venam tento, plane me exerceo ac si tragoediam texens boni malique personas induam aut deponam. Reginae Matris aerumnae perinde me afficiunt ac Richelij felicitas. T*ῷ κυρίῳ* .....[7] *ἢ πίπτουσι*. Si quisquam hic mortalium, odij et amicitiae caussas procul habeo. Ut me oblectem, alternis experior, maledictum quam bene dici possit, quam adulatio non inepte, prout acumen invitaverit, aut non incommoda dictio, aliud agenti obvia. Partium studia. Quid vero partium? Ne veritati[8]

1) Zie I, blz. 174.
2) No. 3086 a, b. Twee brieven (L.B.), zonder datum en jaar, handelen over verplaatsing van haar echtgenoot. - Zie blz. 213.
3) Zie No. 3046.
4) Huygens had verscheidene gedichten geschreven op den dood van Maria de Medicis, waarin hij Richelieu heftig aanviel (vgl. *Gedichten*, III, blz. 185-187).
5) Er staat: *νηληρός*
6) Daaronder staat: *plane*
7) Onleesbaar.
8) Er staat: *veritatis*

quidem in carmine attendo, quod paucissimorum amicorum laudem tulerit aut censuram; plane functum est vitae officijs, et paratum aboleri, et flammis aptum. Sed harum rerum, ut nosti, non omnium hodie mortalium imbecillitas idonea aestimatrix est. Si quid cecineris, dictum putant, si quidem dixeris, assertum et propugnandum; quod a me adeo est remotum, ut ne poetas quidem habendos existimem, qui serio versificantur. Quid ais, amice? Fidem habere credis, aut habes ipse praeconijs sesquipedalibus, quibus, cum fert occasio aut torques trahit, totam Pindi majestatem profundis in unum regis aut subditi *θνητὸν κάρα*? Ergo ludus est et jocus, in quo versamur; qui secus aestimat, saepe fit suâ culpâ ut vapulet, aut sibi suavis sit non suâ laude. Interea, vir optime, non ignarum quibuscum ingenijs saepe committamur, postquam te Hoofdij ista, et Vicofortij, et Vossij, et Vondelij solum inquam te *καὶ λάθρα* perlegentem audierint, serio rogo et obtestor et, pro amicitiae autoritate, jubeo, autographa statim ut remittas, ne exemplorum quidem copiâ cuiquam factâ, plane ut videam amicis non placere *τὴν ἀνίατον σκῶψιν cruribus capitique* - ut est apud comicum[1] - *fraudem creare capitalem* innocenti poetae. Comparationum gradus cesso a te petere, nisi modum adhibes, quem praescripsi, et mixta bonis mala nigro Θ confodias. Vale, doctorum amicissime, et brevi et frequenter scribe. Hac enim cohaeremus. Neque est inter magnas et assiduas occupationes, qua magis recreer. In castris Bodbergi, Cal. Sext. (= 1 Aug.) CIↃIↃCXLII.

Cartesij meditationes metaphysicas[2], accurate nunc editas, cum objectionibus doctorum et autoris solutionibus, quin tandem videris, non ambigo; sin autem pervideris, magnopere a te peto ut perscribas, quid in universum de opere sentias.

3088. A. Rivet[3]. (L.B.) aant.

Hierbij gaat een pakket van pater Mersenne. De loftuitingen op mijn stuk in uw brief doen mij blozen. ‘Le vent qui aide a vous porter des vivres, retient nos livres a Rotterdam, et entr' autre un françois que j'envoye imprimer a Rouën pour le chastiment de Mill[et]iere. Pour ce qu'il vous plaist me toucher a la fin de vostre lettre, j'en suis du tout innocent, Car nul n'a veu la main de Santra. J'ay copié la lettre si tost que je l'ay eu reçeuë, et personne ne l'a veuë que de ma main, ni parlé de son auteur que par conjecture, comme je croy que vous n'ignoréz pas que les amis de ma partie ont parlé de l'epigramme[4] tout ouvertement, comme procedant de la main qui l'a escrit; mais nul d'eux n'en sçauroit produire de tesmoignage. Et je sçay aussi que ma partie l'a conjecturé, mais on n'en a peu rien sçavoir de moy. Nous avons eu ici la

1) Plautus, *Miles*, II, 3, vs. 23.
2) Nl. de *Meditationes de prima philosophia*, in 1641 te Parijs verschenen, in 1642 te Amsterdam herdrukt.
3) Zie No. 3077.
4) Huygens' vers *In H. Grotij animadversiones ad Cassandri notas*, of *In Grotij ad Cassandri notas* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 178 en 183); het eerste werd den 19den Maart, het andere den 5den Juli geschreven.

malheurence nouvelle de l'accident de Monsieur le prince de Talmond. S'il ne luy couste que quelque douleur, et une marque qui demeure, j'espere qu'elle luy servira d'advertissement pour apprendre la prudence de la retenuë, puisque les jeunes gens ne veulent le plus souvent estre enseignéz qu'a leurs depens' .... De la Haye, le 1 Aoust 1642.

3089. H. Bruno. (L.B.)

Van Livius hebben wij de eerste vier of vijf boeken gelezen. Polybius en Dionysius zijn m.i. nog te moeilijk, evenals Tacitus en Sallustius, maar zal ik Eutropius, Victor en Cassiodorus nemen? Wij zijn Silius door; wat dunkt u van Horatius en Claudianus? En van Lucianus voor het Grieksch? Hagae Com., postrid. Cal. (2) Aug.^{ti} CIↃIↃCXLII.

3090. B. van Gent[1]. (L.B.)

Hier 2/23[2] Juillet fort tard au soir je receu la vostre du 29/19, le porteur m'aiant cerché en vain à Bomel. Mon sejour en cette ville et assemblee des Estats de Gelre me retardent à mon regret de vous servir au fait de Monickelant aussi promptement, que j'y suis porté d'affection cordiale et de debvoir. Cependant j'ai communiqué vostre intention au Sieur de Bie, bourgemaistre de Bomel[3], constitué tuteur des enfans du feu Sieur de Hemert, qui se trouve avec moy en cette ville, qui se monstrant enclin à vostre desir, et bien aise de l'ouverture que de vostre part je lui ay faitte, a resolu d'escrire sur l'instant à madame de Hemert par messager expres, pour apprendre au plus tost ce qui la dessus sera de ses intentions, de quoy on pourra avoir response devant le jour assigné à la vente, auquel luy Sieur de Bie assistera, et desire qu'en tout evenement il vous plaise mander au plus tost à qui c'est qu'au dit jour de la vente se debvra communiquer la resolution de ladite dame, ou certes qu'il vous plaise donner à quelq'un instruction particuliere, touchant l'accord qui se pourroit faire. En quoy, et en tout ce qui sera de vostre contentement et service, il vous plaira honorer de vos comandements celuy qui avec vostre permission se dira tel qu'il est, et demeure ..... De Nimegen, le 3/24[4] Juillet 1642.

3091. Aan prinses Amalia van Oranje[5]. (H.A.)*

Nostre oysiveté me prive de l'honneur de pouvoir souvent entretenir V.A. de chose de consequence. Avanthier nous eusmes encor de la cavallerie en campagne soubs M. le comte de

1) Zie No. 3025.
2) Vgl. noot 4.
3) Arend (of Arnold) de Bye (1600-1652), geb. te Zalt-Bommel, werd daar, evenals zijn vader, burgemeester. Hij was ook afgevaardigde ter Staten Generaal. De Bye was gehuwd met Margaretha Bicker.
4) Dus 3 Aug., n.'st.
5) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 57.

Stierum[1] et M. le Rhingrave[2], aux environs de Gelder, et j'esperoy en tirer le subject de quelque bonne lettre, mais l'occasion fut vaine et sans effect, n'y paroissant personne de ceux qu'on avoit creu y attrapper.

Le S.r Tupadel[3], sorti la sepmaine passée aveq bon nombre de leur cavallerie au païs de Juliers, a pensé aussi donner argument de beaux discours aux Imperiaulx, qui avoyent faict compte de le saluër à la retraicte de certain passage bien estroict; mais ils vindrent tard et la belle occasion leur eschappa. Ainsy Dieu benit mesme de bonheur extraordinaire ces gens, qui d'ailleurs reçoivent tant de maledictions, pour les violences tres-insolentes qu'ils commettent journellement, sans consideration de partis amiz ou enemiz, comme depuis peu de jours il a paru à Eupen, grand bourg aupres de Limbourg, et florissant en draperie, qu'ils ont totalement saccagé, aveq des desordres honteux à dire; le tout nonobstant la sauvegarde de tous deux leurs generaulx.

M. le comte de Guebriant[4] fut hier icy, assisté, depuis peu, de ses gardes de corps, en casaques d'escarlatte en broderie d'argent. On nous dit qu'aussi l'ordre du S.t Esprit luy a esté envoyé; qui est un honneur bien extraordinaire, la coustume portant que chascun l'aille querir. Aujourdhuy Monseign.r le Prince Guillaume est allé faire une visite audit mareschal en son armée, d'où il reviendra vers le soir. - Avanthier un convoy de Grave vers Nimmeghen, fort de 80 hommes, a esté battu, et le jeusne Vane[5], aveq quelques autres personnes de Grave, faict prisonnier.

S.A. a si bon visage depuis que nous sommes en campagne, que le capitaine Berck[6], commandeur de Duijsburg, protesta dernierement en ladite ville, qu'il ne la trouvoit en aucune sorte changée, hormis le grisonnement de la teste, depuis onze ans qu'il n'avoit eu l'honneur de la veoir. Il me semble que ces experiences si frequentes debvroyent estre capables d'induire S.A. à faire un peu plus la vie de campagne à la Haye, qu'elle n'a accoustumé. Au camp à Bodbergh, le 4e d'Aoust 1642.

3092. Aan Utricia Ogle[7]. (K.A.)

'Je receus hier de Mad.le Dorp[8] les deux beaux airs qu'il vous a pleu me faire copier. Jamais si beau pacquet ne me vint de si belle main par si belle main. Je vous laisse penser si je suis capable d'en comprendre la gloire, ou d'en recognoistre la faveur en paroles'. Later hoop ik u enkele dingen van mij te zenden. 5 d'Aoust 1642.

1) Zie II, blz. 521
2) T.a.p., blz. 32.
3) Zie blz. 301.
4) Zie II, blz. 477.
5) Zie blz. 245.
6) Walter Berck komt reeds in 1631 voor als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
7) Kopie. Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. 11.
Utricia Ogle, dochter van Sir John Ogle en van Elizabeth de Vries (zie blz. 192), werd geboren te Utrecht, keerde met hare ouders in 1618 naar Engeland terug, maar kwam weer naar de Zeven Provinciën en werd opgenomen in het gevolg van Maria Stuart, de echtgenoote van Willem II. Zij had eene prachtige stem en Huygens leerde haar muziek. In 1645 is zij getrouwd met William Swann, kapitein in dienst der Staten, aan wien ook diplomatieke zendingen zijn toevertrouwd door Prins Willem II. Van 1664 tot 1666 was Swann resident van Engeland te Hamburg en is daar tot zijn dood (1678) blijven wonen, terwijl Utricia er in 1674 is gestorven. - Huygens is altijd zeer bevriend gebleven met zijne leerlinge, die hij in vele gedichten heeft bezongen, en aan wie zijne *Pathodia sacra et profana* (1647) werd opgedragen.
8) Waarschijnlijk Maria Charlotte van Dorp; zie II, blz. 259.

3093. Aan prinses Amalia van Oranje[1]. (H.A.)*aant.

Monseigneur le Prince Guillaume ayant surprins avanthier Mess.rs les comtes de Guebriant et d'Eberstein[2] en leur camp, ne laissa pas d'y estre receu aveq tout honneur et tesmoignage de rejouïssance, aveq volées de canon à son entrée et à son depart, et s'en revint le soir en tres-belle humeur, acompagné de quelques cavaliers, qui avoyent plus gousté de vin que d'eau, à ce qu'il sembloit.

Hier Mons.r le comte d'Emden[3], s'en venant de Wezel vers icy aveq le coronel Eerentreiter[4], et ayant prins le plus dangereux costé du Rhin, qui est le nostre, aveq fort peu de convoy, fut surprins d'une trouppe de Croates de l'armée espaignolle, et se sauvant aveq ledit coronel, au moyen de leurs bons chevaulx, il y laissa pour gage un sien gentilhomme aveq sa charrette de bagage, à laquelle si les enemis ne se fussent amusez, il fust demeuré prisonnier, et mis en estat d'une extreme fascherie et longue, et d'une rançon effroyable, peut estre mesme de pis, selon le predicament où il est pardelà. Deux heures de suitte on le tenoit pour prisonnier en ce quartier, et mesmes avoit envoyé des compagnies en garde, pour essayer de leur coupper chemin. A la fin il parut en personne aveq M. Eerenreiter à l'heure du disner de S.A.; aujourdhuy il a envoyé une lettre au comte de Fontaine[5], sur ce qui est de son bagage, que je crains qu'il ne reclame inutilement.

Un second gentilhomme arriva hier de Sedan, aveq des lettres de ces miserables princesses[6], qui feroyent pitié à leurs enemiz. Elles presupposent qu'il n'y a que S.A. au monde qui puisse sauver M. de Buïllon, commissaires estants apres à luy faire son procés, dont l'issue est bien imaginable, veu que desjà Madame d'Aiguillon[7] a dit à un autre gentilhomme envoyé au Roy, que M. de Buïllon avoit signé un traicté contre le Roy et pour ou aveq les Espagnols, le plus horrible dont on ayt ouy parler de 300 ans. Le Roy aussi a detesté fort hault sa grande ingratitude, sans rien vouloir faire esperer audit gentilhomme, ains le renvoyant porter ses depesches a M. le Cardinal, et plaignant l'estat de Mesdames de Buïllon. Si S.A. y veult agir aveq quelqu' apparence de succès, il faudra de necessité qu'il y envoye, comme dés la premiere fois ces dames l'en ont supplié. Au camp à Bodberg, le 6e d'Aoust 1642.

3094. J. de Knuijt. (H.A.)

Na de ontvangst van uw brief is heden morgen ‘den geoctroyeerden by de Heeren Staten van Seelant attache van syn geoctroyeert waterwerck verleent. ..... Hierneffens gaat myn advys op de nominatie, die de kijsers van Middelburg ter veranderinge van de nieu aenstaende magistraet soo hebben bekuypt, dat de notabelste ende oudtste in regieringe, daeronder den burgemeester van de Perre[8], die Uw Ed. raedt hebben voorbygegaen, ende contrarie alle oude loffelycke practicquen, nieuwe sobere gequalificeerde, in comparatie van de voorn. uytgelatene, in derselver plaetse

1) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau, 2e série*, IV, blz. 58.
2) Zie blz. 275.
3) Waarschijnlijk is Ulrich II, Graaf van Oostfriesland, bedoeld.
4) T.a.p., blz. 291.
5) Zie I, blz. 276.
6) De oude en de jonge hertogin van Bouillon.
7) Zie II, blz. 317.
8) Mr. Paulus van de Perre (1598-1653), geb. te Middelburg, is burgemeester van zijne geboortestad geweest. In 1653 als gezant naar Engeland gezonden, is hij daar gestorven.

uyt de gemeente genomineert[9], alleen soo een yder oordeelt, om m.r Jacob Lansbergen[10], doctor in de medecine, neffens d heer Thibaut[11] die op syn beurte staet, burgemeester te maeken

9) De zin is zeer onduidelijk.
10) Zie blz. 213.
11) Zie II, blz. 483.

ende van de geheele dispositie van den magistraet ende jaerlycxe nominatie absolutelyck meester te blyven'. Ik heb daarover uitvoerig aan Z.H. geschreven. Er wordt gezegd, dat men nu ook besloten heeft, den heer Becker[1] 'uyt de regeeringe te laten vallen'.

'Ter bekende negotiatie[2] hebbe hier te vergeeffs getracht eenige penningen op interesse te lichten, op onderbant van juweelen; als men [die] herwert haelde en my dee toecomen, soude wel een of twee hondert duysent guldens in de bancke van leeninge konnen gevonden werden, dan den intrest bedraeght wel ontrent 8 perc., dat alle dagen weder kan affgelost werden, ende dienthalfen wel een perc. weerdiger is als ordinaris intrest'. Middelb., den 6 Augusti 1642.

3095. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren zijn de heer van Brederode en graaf Hendrik uit den Haag teruggekomen, de eerste heel vroolijk, de ander somber, omdat zijn broer geen kans heeft[3]. Prins Willem is van nacht met dertig compagnieën ruiterij naar het Fransche en Hessische leger gegaan, om dat met het aanbreken van den dag te zien wegtrekken. Dat heeft in uitstekende orde plaats gehad, in weerwil van al de wagens, karossen en bagage. De heer de Guébriant heeft er zijne officieren opmerkzaam op gemaakt, dat hun nieuw kwartier hun wel eens betwist kon worden, nu de Keizerlijken daar in de buurt zijn. Misschien zullen er, nu de beide legers zoo dicht bij elkander zijn, vijandelijkheden plaats hebben. Prins Willem is heden middag teruggekomen. Au camp à Bodbergh, le 7e d'Aoust 1642.

3096. C. Barlaeus[4]. (L.B.)

Syngrapham tuam ad Satrapam Muydensem[5] legimus plures; praesta fidem, ut apocham accipias. Interea, dum tu purpuram denigras[6] et nos castrorum in hyberna dimissionem expectamus, frontem exporrigimus apud amicos ruricolas, ubi tui mentionem inter pocula nemo siccus facit. Fui Beverowici, comitantibus magnis asseclis Hoofdio et Vicofortio. Carnes edi parcius, quas cavent Pythagoraei, ne bubulam obsonent de aliquo proavorum; marinis piscibus gratificatus fui gulae, a quibus tu non voluntate, sed necessitate nunc abstines. Beverovico Alcmariam secessimus, velut in diverticulum, ubi celebris ista, quam nosti, vidua nescit *μετανοεῖν*[7]. Surdae canitur fabula; sua se simplicitate tuetur et ecclesiae fiducia stat super petram immobilis. Miseram illi fraga, additis pro saccharo versibus[8]. Iam Hagae sum, ubi tuo malim vultu frui posse, quam reginarum. Hinc Trajectum ad Rhenum vocor, ut videar mihi locusta esse, quae iteratis saltibus pascua mutat, aut potius de taurorum genere, qui fossas septaque traijciunt equarum

1) Zie blz. 309.
2) Zie No. 3061.
3) Zie No. 3073. - Graaf Hendrik van Nassau had dus te vergeefs gepleit voor zijn broeder Johan Maurits, want Brederode werd veldmaarschalk.
4) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 307.
5) Zie No. 3000.
6) Zie No. 3087.
7) Nl. Tesselschade.
8) Nl. *Ad Tesselam*, *cum fraga illi mitterem* (vgl. *Poem.*, II, blz. 437).

amore Tu ad Rheni ripam Principum iussa scribis, et otio tuo frueris, negotiosus maxime. Reginae matri parentas, magnificis quidem versibus, sed quibus Galliae Atlantem, tanquam Polyxenam, ad Medicaea tumulum mactas[1]. Per me licet, illi irascaris, dummodo mihi annuat; sit tibi parricida purpura, dummodo mihi sit *Mecoenas atavis edite*[2], etc.; fuerit, iudice Fabrone, tortor Mediceae, dummodo mihi restes mittat aureas et lapillos *Eois intonatos fluctibus*[3]. Restem et saxa a te avertunt montes et maria. Si Toulousae illa scriberes, nollem te ab illa *ὑψώσει* et *λιώώσει* praestare immunem. Scis, quid apud Phrygium scriptorem lupus dixerit ovi maledicenti e sublimi[4].

Metaphysica clarissimi Cartesij legi[5]. Quid de ijs iudicem, non ausim dicere apud alios, audeo apud te, cum quo loqui non soleo nisi nudato pectore, et diducto sipario. Non capio, quid subtilissimus vir sibi velit, aut, si capio, muscas capio et fumos. Ubi nova loqui vult, loquitur trita. Ubi trita reprehendit et damnat, meliora non profert. Promittit probationes eas, quibus *ab humano ingenio proficisci solidiores non possunt*; at qui meus forte est stupor, ego ab humano ingenio magis probabiles non expectem. Promittit geometricam evidentiam, et Cimmerijs nos tenebris ac Pharia caligine involvit. Vetera principia eiurat, et dum nova parturit, in eadem relabitur. Ita me Deus amet, aut vigilans somniat, aut somnians disputat. Acumina observo, sed quae sua subtilitate evanescunt; formulas loquendi habet, sed *τερείσματα* mera et titivillitia(?); immodice iactat sua et despicit aliena; et quasi huius seculi inventum esset sapientia, hactenus ignota loqui praesumit. Ego, qui ingenio sum in philosophicas novitates satis prono, vellem me novi quidquam et solidi reperire posse; ijsdem argumentis probat esse Deum et animam esse immortalem, quibus usi sunt et alij; induit simiae alia insignia, et veritatem alijs incrustat coloribus. Apodixes, quae animum reddant *ἀμετάπτωτον* et *τετράγωνον*, nullas invenio. Magis physica eius placent quam haec metaphysica. Contra formas substantiales non inepte alibi disputat; nec frigide eas asserit theologus Ultraiectinus[6]. Nolo palpum tibi obtrudere; non sunt haec mei saporis; malo veterum glandibus vesci, quam gaudere mucidis hisce et rancidis ferculis. Assuevi plana via ire, non per praerupta et avia, aut Epicureorum atomos et vacuitates; timerem mihi a vertigine, si in hoc circo oberrarem diutius. Sed haec tibi scripta sunto; malim, quae scripsi, quam amicum doctum alias candidumque perdere. Te rogo, ne Sophistas omnes sapientes putes. Comparat Aristoteles illos tauris, qui macilenti cum sint, obesi videntur, sacerdotum fraude; comparat eosdem fuco et aurichalco et valetudini ad speciem tali. Amamus, vir praestantissime, *θαυματοποιτας* et Verulamios Bacones[7], Lullios[8], et quotquot omne scibile tribus chartis vendunt; illos, inquam, methodistas et abbreviatores Aristoteli praeferimus, ignari, quid distent aera lupinis et Entelli Daretibus.

1) Zie No. 3000.
2) Hor., *Od.*, I, 1, vs. 1.
3) Naar Hor., *Epod.*, 2, vs. 51. - Barlaeus had in April van Richelieu, als belooning voor het dichten zijner *Panegyris* (zie blz. 192), diens portret met diamanten omzet en een keten ten geschenke gekregen.
4) Vgl. Phaedri *Fabutae*, I, 1.
5) Zie No. 3087.
6) Voetius.
7) Zie I, blz. 59.
8) Raymundus Lullius, een Spaansch wijsgeer uit de 13de eeuw, had eene phantastische theorie der combinatie van begrippen voor de hervorming der wetenschappen gevonden. Zijne werken zagen in 1598 voor het eerst het licht. Hij had vele aanhangers.

Van der Burchius noster iam in Eburonibus vivit. Illum *Propemptico* hoc prosecutus fui[9]. Tibi epigramma inscribo pro Richelio[10]. Scio te ista scripsisse *πρὸς γυμνασίαν*, et ut ostenderes sub prosopopoeia Mediceae, quid ab ea in Cardinalem eminentissimum, pro cygnea concione, dici possit. Non ausus fui tabellario has litteras, uti nec chartas tuas, credere. Tutius tibi illas tradet amicissimus Vicofortius, venturus in castra post octiduum. Jam mitto, monitus per Brunonem. Reliqua, quae incerti sunt autoris, ilia nobis concusserunt. Quinquaginta quae scripsisti epigrammata, cupio videre. Vale, vir summe, nec me frauda ingeniosissimis bellarijs. *Dum cogitas*, *existis*; ut vero existas diu, faxit ille, *cuius ideam non sine illo cogitamus*. Tuus quem nosti.

Haec dum scribo, Vitaulium tuum adimus Vicofortius, uxor, et ego. Hagae, VII Sextil. (Aug.) 1642.

9) Zie *Poem.*, I, blz. 532.
10) Zie *Gedichten*, III, blz. 202.

3097. Theod. Boreel[1]. (H.A.)

De stadsbode brengt u de nominatie tot de verkiezing van burgemeesters en schepenen. Nu de heer Schotte[2] gestorven is, zou mijn broeder, M.r Jacob Boreel, gaarne burgemeester worden[3]. De heer de Knuijt zal hem door brieven bij Z.H. aanbevelen; wilt gij het mondeling doen? Dat mijn broeder ongetrouwd is, is zeker geen beletsel; ook burgemeester Veth[4] was ongehuwd. Den 8en Augusti 1642, Middelb.

3098. D. de Wilhem. (L.B.)

Dank voor uw schrijven aan den resident Boswell[5]. Het verwondert mij, dat Z.H. den dokter uit Lithauen[6] laat gaan; de heer Timmerman[7] bevindt zich best bij het gebruik van zijne middelen. 9 d'Aoust, en haste, a la Haye, 1642.

3099. T. Volbergen. (L.B.)

De zaak is dus in Amsterdam in orde gekomen. Ik ben er heen geweest en Bartolotti[8] heeft mij ƒ 100.000 ter hand gesteld, 'die op ordre van de H.r Goring[9] in blanco syn ingeschreven'. Het is wel erg, dat er 7% geeischt wordt. En er is op die voorwaarden verder geen geld te krijgen, terwijl Z.M. binnen acht dagen ook de verdere ƒ 200.000 moet hebben. 'Ick sie geen naerder middel off expedient als by aflossinge van capitalen', en schrijf daarover aan Z.H. Men kan daarvoor de obligaties gebruiken, waarvan hierbij eene lijst gaat[10]. Don Guillielmo van Portugal[11] te Parijs vraagt om ƒ 10.000. Hage, 9 Augusti 1642.

1) Hij was een zoon van Johan Boreel (zie I, blz. 188) en van 1642 tot 1652 baljuw van Middelburg.
2) Zie II, blz. 486.
3) Zie No. 3079.
4) Zie blz. 309.
5) Zie No. 3061.
6) Nl. Cnöffelius; zie blz. 320.
7) Zie blz. 311.
8) Zie II, blz. 46.
9) George, lord Goring (1608-1657), werd kolonel in Hollandschen dienst en werd ernstig gewond bij het beleg van Breda (zie II, blz. 292). Naar Engeland teruggekeerd, pleegde hij verraad tegen het Parlement, door Portsmouth aan den Koning over te geven (Sept. 1642). Daarna wierf hij troepen in Noord-Holland, werd luitenant-generaal der ruiterij van den Koning, maar in 1645 door Fairfax verslagen bij Langport. Hij week uit naar Frankrijk, daarna naar Spanje en stierf te Madrid. Goring was een volkomen onbetrouwbaar man.
Misschien is hier ook zijn vader, George Goring, graaf van Norwich (1583-1663), bedoeld. Hij was een ijverig cavalier, werd gevangen genomen en ter dood veroordeeld, maar vrijgelaten, en volgde Karel II in zijne ballingschap.
10) Die lijst is aan den brief toegevoegd.
11) Zie beneden.

3100. Aan prinses Amalia van Oranje[1]. (H.A.)*

Z.A. lijdt weer aan zijne gewone kwaal en blijft zitten of liggeu, maar is druk bezig met het afdoen van zaken. Ik geef dezen brief mee met den bode, die brieven brengt aan den griffier Musch, naar aanleiding van den persoon, die gezonden is door die van het Parlement[2]. - De gedeputeerden der Staten waren gisteren hier en keeren vandaag terug. Ook de graaf van Solms is hier. - Uit Frankrijk hooren wij, dat Perpignan zich spoedig zal moeten overgeven[3], wat overeenkomt met de mededeeling van den heer Destrades[4]. Au camp à Bodberg, le 9e d'Aoust 1642.

3101. C. Stavenisse[5]. (H.A.)

'Hiernevens gaet de attache van het octroij bij haer Ho. Mo. aen Luden Ottesen ende Theobald van Hoochsteden vergunt aengaende het balancerende molenwerck'[6] ..... Midd[elburg], den X^{en} Augusti 1642.

3102. H. Bruno. (L.B.)

Na Silius en de *Tristia* zijn wij nu bezig met de *Epistolae ex Ponto*; wat zal ik daarna nemen? Hagae, III Eid. Augustissimi mensium (= 11 Aug.) MIↃCXLII.

3103. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Ce poste part encor aveq de nouveaux ordres au thresorier Volbergen, sur les difficultez qu'il rencontre en sa negociation à Amsterdam, de quoy S.A. a la teste bien rompue. Je crain que ce qu'on espere de Zelande ne vienne aussi à evanouïr, qui nous pourroit mettre en un grand destroict. - S.A. fit hier sa promenade par Burick à Wezel, où elle fut traictée en un grand repas, par M. le comte de Stirum, et s'en revint le soir, par un fort beau temps. - L'on mena S.A. veoir le ravage du coup de poudre[7], qui certes est effroyable à veoir, et les discours de tant d'estranges evenemens à peine croyables. - Jusques ores il ne s'est rien passé de considerable entre noz Wynmariens et leurs Imperiaulx. La succession toutefois de Jan de Weert[8], en place du comte de Hatzveld[9], qui s'est retiré à cause

1) No. 3100 a. Een briefje van denzelfden datum (H.A.) is zonder beteekenis.
2) Walter Strickland kwam in 1642 hier als agent van het Lange Parlement en bleef tot 1648.
3) Eerst den 9^{den} Sept. is Perpignan aan de Franschen overgegaan.
4) Zie II, blz. 158.
5) No. 3101 a-c. Brieven van 10 en 31 Aug. en van 10 Sept. (alle H.A.) zijn zonder eenig belang. - Zie blz. 50.
6) Misschien is hier hetzelfde octrooi bedoeld als het in No. 3094 genoemde.
7) Zie No. 3046.
8) Zie II. blz. 92.
9) T.a.p., blz. 206.

de la mort de son frere l'evesque de Wirtsburg[1], faict croire qu'il pourroit survenir quelque changement. - Je voy que S.A. demeure tousjours à deliberer et en peine de ce qu'elle pourra faire en l'affaire de M. le duq de Buïllon, qui toutefois est bien pressé, et ne se peut soulager que de ce costé icy. - M. le comte de Solms ayant representé à S.A. comme il a sceu que Mess.rs les Estats l'ont pourveu de la charge de l'artillerie[2], S.A. lui mande qu'elle aura bien aggreable qu'il en vienne faire la function icy, si pardelà sa presence n'est pas fort necesaire. - V.A. void comme j'ose luy debiter des nouvelles de peu d'importance, mais en sa grande discretion ne me demandera jamais ce que je n'ay pas en mon pouvoir.

M. le prince de Talmont se proumene hors du logis. M. le prince Radzivil s'estant excusé, et demandé pardon[3], par une lettre fort civile, à laquelle il a esté respondu de mesme, paroistra icy en peu de jours; mais les seconds n'en sortiront pas à si bon marché, à ce qu'il semble. - Mons.r l'ambassadeur de France[4] vient de porter à S.A. une lettre fort civile par laquelle le Roy tesmoigne son ressentiment de ce qu'elle a faict pour le bien de son armée, en termes bien honestes, mais qui ne reparent point les ravages du pauvre païs de Moers. - M. l'ambassadeur Roo[5] vient d'arriver; S.A. l'a envoyé saluer à Rhinberck, d'où il voudroit bien partir dès demain, apres avoir salué S.A. Au camp à Bodberg, le 12e d'Aoust 1642.

3104. B. van Gent[6]. (L.B.)

'Par raport du present porteur vous apprendrez le contract, conclu en vostre nom avec Madame vefue de Hemert, touchant l'achept de Monickelant avec ses appartenances et dependances, en quoy j'espere, que vousaurez autant de contentement qu'on a conduict la negotiation avec affection et fidelité'.

Ik kom spoedig met andere gedeputeerden van deze provincie in het leger; wilt gij intusschen uw best doen voor mijn zoon, den vaandrig[7]? De Bomel, le 13/3 Aoust 1642.

3105. Aan D. de Wilhem[8]. (K.A.)

'Je regrette aveq vous le soudain depart du docteur polonnois[9], mais je soustien contre vous, qu'il n'y va nullement de la faulte de S.A. Au contraire, s'il eust eu sa drogue à la main, S.A. en eust prins sans marchander. N'en

1) Franz von Hatzfeld was van 1631-1642 bisschop van Würzburg, sedert 1633 ook van Bamberg. Hij is opgevolgd door Johann Philipp von Schönborn.
2) Hij was benoemd tot generaal der artillerie, in plaats van den graaf van Brederode.
3) Zie No. 3078.
4) Nl. de la Thuillerie.
5) Zie I, blz. 238, en boven, blz. 297.
6) Zie No. 3090.
7) Zie blz. 289.
8) Kopie van andere hand. - Zie No. 3098.
9) Zie blz. 320.

ayant point, force nous a esté de luy en laisser aller prendre ou preparer, comme il disoit, à Amsterdam. Il est donq parti, informé tres amplement du mal et naturel de S.A. J'y ay travaillé par ordre, et en presence de Vallensis[1] et Scheemans[2]. Il a marqué le tout, a promis d'envoyer un discours arraisonné sur ce subject, et en mesme temps de sa drogue, mesme qu'il essayeroit d'encor la porter luy mesme. Je l'advertis au partir des rencontres brutales qu'il auroit de Romph[3] et autres. Il tesmoigna les mespriser, comme y estant assez accoustumé. Apres tant de sepmaines que S.A. et beaucoup de gens de condition ont vescu en esperance de ses nouvelles, qu'il avoit promises diligentes et promptes, voyci que faisant la mine de se cabrer d'une [lettre] que vient d'escrire M. Pollotty[4], il s'eschappe, et laisse là Altesses et Bassesses esgalement estonnées. Que dites vous? Cela est il de courtisan ou de philosophe moral, de se jouer ainsi des grands, et ne pouvoir supporter un peu de contradiction des petits, qui considerants l'importance de la premiere personne à traicter, pensent ne pouvoir marcher aveq retenue et de sonde en cure si delicate? Appelleriez vous cela d'estre à l'espreuve de l'envie, dont le docteur s'est tant vanté?'

Ook ik heb niets meer van hem gehoord. Z.H. wil toch van zijne hulp gebruik maken, en dat kan immers, zonder dat hij hier is, want naar zijn eigen zeggen is het steeds hetzelfde middel, dat hij toepast. Gij moet dus daarvoor uw best doen. Au camp à Bodberg, le 14e d'Aoust 1642.

3106. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Terwijl ik schrijf aan Madamoiselle d'Orange[5], komt een Hessisch kapitein uit het garnizoen Linn berichten, dat Rosen[6] gisteren 800 paarden op de Keizerlijken heeft buit gemaakt en eergisteren 700. - 'S.A. ayant eu dessein de se servir des remedes du docteur polonnois, est fort faschée qu'il s'en soit allé brusquement, pour avoir apprins un peu de contradiction de ceux qui, peut estre, ne sont qu'envieux de son art. On est apres à veoir, ce qui se pourra avoir de luy en son absence, puisqu'il traicte quasi touts hommes d'un mesme remede, et qu'il s'est amplement informé du mal et de la complexion de S.A.' Au camp à Bodberg, le 16e Aoust 1642.

3107. T. Volbergen[7]. (L.B.)

Ook voor de resteerende ƒ 200.000 onder onderpand der obligaties stellen de kooplui zeer hooge eischen. Hierbij gaat kopie van het stuk, dat over de reeds geleende ƒ 100.000 handelt. Hage, desen 16^{en} Augusti 1642.

1) Zie I, blz. 274.
2) Mr. Henrick Scheemans komt in 1627 en 1648 voor als chirurgijn van Z.H. Hij is vóór 1651 gestorven. (Meded. van Dr. H.E. van Gelder.)
3) Zie No. 3080.
4) Zie II, blz. 167.
5) Zoo werd Louise Henriette, de oudste dochter van Frederik Hendrik en Amalia van Solms, genoemd.
6) Zie blz. 304.
7) Zie No. 3099.

3108. H. Bruno. (L.B.)

Comenium[1] non nuper nosse et demirari coepisti, et qualis ille vir sit quantusque, nec opus me dicere, nec tu, doctorum Maecenas, ipse doctissimus, ignorare potes; vidi eum nuper Athenis nostris, dextramque, sed et sermones junxi, qui ejus sane quam eruditi, non tamen latinissimi fuere, et minuebat hactenus praesentia famam. Erat homini frequens illud *Quatenus*, quod meministi, credo, lepide ridere in Waterlatio[2], vel suâ sententiâ heroë indubitabili, qui Cartesio nimis alij impar congressus Achilli Troïlus. *Ἀλλὰ τὰ μὴ πρὸς ἔπος*, nec instituti mei erat narrare ista; huc ibam; si placet is qui placuit semper Comenius, exspecto, quid voluntatis tuae futurum sit, dum mei judicij est, posse Philippulum[3], qui nunc vestibulum ante ipsum primoque in limine studiorum versatur, per *Ianuam*[4] illius viri haud inutiliter duci. Hagae, XVII Cal. Septembr. (= 16 Aug.) CIↃIↃCXLII.

3109. A. Rivet. (L.B.)

Over de *Meditations* van den heer Descartes[5] en de aanvallen er op kan ik niet oordeelen, want ik ben niet genoeg te huis in de voornaamste grondbeginselen dezer nieuwe philosophie. Ik ben o.a. niet knap in wiskunde. Zij, die dat wel zijn, b.v. de heer Gassendi[6], zijn het niet altijd met hem eens. En wat Voetius betreft, ik weet niet, of de gevolgtrekkingen, die hij maakt in zijn strijd met Descartes, wel juist zijn. De la Haye, le 17 Aoust 1642.

3110. Aan prinses Amalia van Oranje[7]. (H.A.)*

Il m'est bien force de continuer à n'escrire que des couvertes. La sterilité de nos occurrences semble quasi s'augmenter. Enfin, je ne sache pas qu'il se passe rien icy, qui vaille à donner à V.A. la peine d'ouvrir une lettre. - Le Sr Destrade aura rendu compte à V.A. de l'instruction qu'il porte en France; elle ne represente que deux mains joinctes, pour demander grace, sans aucune ombre de justification. Aussi ne sçait on jusques ores, quel est le crime, ou s'il y en a. Ce que le Sr Hibar[8] nie fort et ferme, disant que la bonne mine qu'on faict

1) Johann Amos Comenius (1592-1671), bekend paedagoog geb. in Moravië, heeft veel rondgezworven en is te Amsterdam gestorven.
2) Zie blz. 265, 267 en 278.
3) De jongste zoon van Huygens.
4) De titel van dit werkje van Comenius is: *Ianua linguarum Reserata avrea hoc est Compendiosa Latinam* (*et qvamlibet aliam*) *Linguam, vna cum scientiarum*, *artiumque omnium fundamentis, perdiscendi Methodus*, *sub Titulis centum*, *periodis mille comprehensa*. Het kwam voor het eerst te Genève uit in 1638.
5) Zie blz. 323.
6) Zie over Pierre Gassendi, II, blz. 225. - Hij schreef het werk *Metaphysica disputatio anticartesiana*.
7) Uitgegeven in de *Archives de la Maison d'Orange-Nassau, 2e serie*, IV, blz. 60.
8) Hij wordt ook zoo genoemd, II, blz. 467, en boven, blz. 57, maar heette graaf de St. Ibalt, was de vertrouwde van den graaf de Soissons (zie II, blz. 375) en met dezen gewikkeld in de samenzwering tegen Richelieu in 1638. Hij vluchtte daarna naar de Zeven Provinciën en diende als vrijwilliger hier in het leger.

à Mons.r de Tureine[1], n'est que pour le gripper, apres qu'on aura faict du frere, et puis Adieu Sedan. C'est un estrange et terrible esprit.

Nous n'estions pas encor à bout des demandes d'Angleterre. Il a fallu donner congé à Killigrew et à Dolman, et à la haste. S.A. les avoit instruict à tascher de trainer jusques au bout de ceste campagne; mais cela n'a servi de rien. Apres S.A. a pensé deliberer quelques jours. A la fin elle s'est avisée, que c'est donner deux fois, de donner promptement, et leur a permis de partir dans demain, changeant la lettre qu'elle avoit desjà une fois escrite à la Reine. Ils suivront donq de près ceste lettre, je ne sçay si fort portez au parti où on les embarque.

Peut estre que dans les lettres de France dont on a faict recit à V.A., il n'y aura pas eu, que Monsieur[2] auroit advoué d'avoir signé un traicté aveq les Espagnols, à l'induction de Mess.rs de Buïllon et de S.t Marc, qui luy en auroyent porté les articles l'hiver passé dans les escuries de l'hostel de Luxembourg la nuict à onze heures. Si ainsi est[3], ou si on veut seulement qu'ainsi soit, V.A. peut juger des intentions qu'on a. Les amiz et parents du pauvre seigneur arrivoyent à la file à Paris, pour le servir ..... Au camp à Bodberg, le 18e d'Aoust 1642.

3111. Aan H. Jermin[4]. (K.A.)

Ces Messieurs vous tesmoigneront comme S.A. n'a gueres prins de plaisir à les envoyer[5]. La difficulté ne part que de leur merite. Mais le bon plaisir de la Reine faict tresbucher toute balance. Si vous me faictes l'honneur d'induire S.M. à croire que mon entremise y ayt eu quelque poiz, peut estre vous ne vous esloignerez pas trop de la verité. En tout cas vous demeurerez aux termes de ceste bienvueillance que je doibs encor commencer à meriter ..... 18 Aoust 1642, Bodb[erg].

3112. D. de Wilhem[6]. (L.B.)

Gij ziet, dat ik gelijk had in mijn oordeel over het leenen der ƒ 300.000. ‘Pour rhabiller tout cela ne seroit il pas bon de faire un emprunt sur la ville d'Amsterdam? Ils ont argent de reste dont ils ne profitent rien, faute d'occasion et crainte de hazard; la maison des orphelins seule peut fournir cette somme qui manque’. Als Z.H. goed staat met de burgemeesters, zou dat in orde kunnen komen. Ik hoor, dat gij brieven uit Oranje hebt van den luitenant[7]; kunnen wij die niet inzien? De schuldeischers dienen betaald te worden; kan Z.H. geen land verkoopen, waaraan hij toch niets heeft en dat slecht bestuurd wordt? Er wordt bij deze dingen zooveel geknoeid. Ik hoor, dat Z.H. den heer l'Estrade gezonden heeft, om voor den hertog van Bouillon te spreken. Hagae, 18 Augusti 1642.

1) Henri de la Tour d'Auvergne, vicomte de Turenne (1611-1675), de beroemde veldheer, was de tweede zoon van Henri, hertog van Bouillon, en Elizabeth van Nassau, en een broeder van Frédéric Maurice.
2) Nl. Gaston, hertog van Orleans, de broeder van Lodewijk XIII, die ook gewikkeld was in de samenzwering van Cinq-Mars.
3) Dit tractaat was werkelijk te Madrid gesloten namens Cinq-Mars met den hertog van Olivarez.
4) Kopie. - Zie blz. 159.
5) Zie No. 3110.
6) Een gedeelte van den brief is in het Hollandsch.
7) Nl. J. van Santen; zie II, blz. 138.

3113. Aan Heenvliet[1]. (K.A.)

Quelque diligence que fassent Messieurs Killigrew[2] et Dolman[3], ce poste les devancera. Vous pouvez donq asseurer S.M. qu'ils vienent. Ce n'a pas esté sans contraste dans l'esprit de S.A., mais nous plaidons une forte cause, quand nous avons pris le parti de la Reine. Elle peut tout icy, comme ces autres au jeu d'eschecs. Esperons qu'il luy en prenne bientost de mesme en ses royaumes. C'est bien le souhait ..... eodem die[4].

3114. Aan J.A. Bannius. (K.A.)

Door drukte verhinderd, heb ik u niet eerder de hierbij gaande brieven kunnen zenden. Gij ziet er uit, wat de Franschman nu weer beweert, en moet zelf weten, of gij hem weerleggen wilt. Den heer Mersenne, die mij telkens vraagt, wat gij voorbereidt over de muziekale nomenclatuur, heb ik een exemplaar van u gezonden.

'Cantiunculam versibus Brosterhusij[5] aptatam venustissimam assero omnium, quas hactenus peperisti. Si theoriae, quam nondum capio, praxis, quam quivis capit, simili usque successu respondeat, facilius me in castra tua pertraxeris. Plane sic est, amice, neminem prosodia poetam facit; necesse est arti genius concurrat; alterius sic altera poscit opem res et conjurat amice' ..... In castris Bodberg, XIV Cal. Sept. (= 19 Aug.) CIↃIↃCXLII.

Om de gedichten van Donne[6], waarnaar gij gevraagd hebt, omdat zij u geschikt schenen om op muziek te worden gezet, heb ik naar huis geschreven, maar men kon het boek niet vinden. Doch vraag uwe buurvrouw Tesselschade om mijne vertalingen[7]; gij kunt er uit zien, hoe voortreffelijk de maat van die Engelsche verzen is. Ik heb bij die vertalingen eene kleine voorrede geschreven, waarover ik, o wonder, nog nooit berouw heb gehad. Zoodra ik weer t'huis ben, zal ik u de *Archibarbitos*, die ik uit Frankrijk ten geschenke heb gekregen, toezenden; het moet buitengewoon mooi zijn.

3115. H. Bruno. (L.B.)

Het zal moeilijk zijn, zooveel, nl. logica, geschiedenis, Nieuwe Testament en Horatius, te gelijk te doen in de weinige uren, die overblijven, ook al omdat er tijd moet zijn voor de repetities. Gij moet nog eens aanwijzen, hoe alles precies geregeld moet worden. Hagae, XIV Cal. Septembr. (= 19 Aug.) CIↃIↃCXLII.

1) Kopie.
2) Zie blz. 177. - Hij was één der Engelsche officieren, aan wie de Koning van Engeland den Staten verzocht verlof te geven bij het uitbreken van den burgeroorlog, en die dan ook in Engeland hebben meegestreden.
3) Een ander van die officieren was Thomas Dolman. Hij werd in 1632 kapitein, in 1639 majoor, in 1642 luitenant-kolonel, in 1664 kolonel en diende tot 1674. (Meded. van den Heer Wakker.(
4) De minuut staat op dezelfde bladzijde als No. 3111; zij is dus van 18 Augustus.
5) Zie No. 3085.
6) Zie No. 3003.
7) Zie I, blz. 289.

3116. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. voelt zich weer volkomen gezond. - ‘Apres avoir mangé la plus part de nostre fourage de deça le Rhin, aujourdhuy on en a envoyé prendre de delà, où il en reste encor en bonne abondance. - A Sedan on a eu responses de la cour, en termes ou generaulx, ou ambiguez. Mesdames de Buïllon[1] pressent encor fort l'envoy de quelque gentilhomme, à quoy il est pourveu, comme sçait V.A., mais desirent de plus, qu'il ne soit pas François, ce qu'on avoit fort recommandé à la cour. Toutesfois j'estime qu'ils ne se trouveront pas mal de M. Destrades, qui a de si grandes habitudes et privaultez aveq M. de Chavigny[2] - entierement serviteur de S.A. - que souvent il le faict coucher dans sa chambre. - Le prisonnier est si serré, que seulement on ne permet pas qu'aucun luy die, que Madame sa femme se porte bien ou mal.’ Au camp à Bodberg, le 20e d'Aoust 1642.

3117. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*aant.

Nous ne tenons pas nos armées de France et de Hessen en trop bonne posture, s'il est veritable, comme on l'asseure, que les Imperiaulx marchent vers Grevenbroeck, pour se camper à ¾ d'heures d'eux. Cela arrivant, le fourrage leur sera rendu si difficilie, qu'il faudra de necessité qu'ils se retirent. Et l'inconvenient de ceste retraicte se peut bien imaginer, y ayant des chemins desavantageux à passer aveq un puissant enemy au dos. Qui n'est pas tout; mais il y a apparence qu'ils en auront encor un à attendre sur le flanq gauche, si le comte de Fontaine[3] va loger à Erkelens, comme l'on croid que pour cest effect il y a quatre ou cinq jours que son canon, et amunition chargée est en estat de marcher, le pouvant sans nous craindre, parce qu'il chemine aveq la riviere de Niers entre deux. En fort peu de jours on verra comme ce jeu d'escheqs se transposera; mais tousjours, de ce que Fontaine a oser desnuer Gelre jusques à 600 hommes de garnison, est bien à juger qu'il pretend demeurer deça la Meuse, et ne marcher pas de là, comme il en avoit faict courrir l'alarme ..... Au camp à Bodberg, le 22e d'Aoust 1642.

3118. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Van daag werd bericht, dat de Keizerlijken gisteren nog geene aanstalten maakten, om hun kwartier te verlaten. ‘C'est de quoy il m'a semblé devoir attremper l'alarme de madite derniere lettre d'aujourdhuy. Je croy que ces

1) Zie blz. 313.
2) Zie II, blz. 410.
3) Zie I, blz. 276.

Mess.rs les generaulx se prevaudront du temps à prevenir ce qui peut estre ne viendra pas, mais pourroit avenir'. Au camp à Bodberg, le 22e d'Aoust au soir, 1642.

3119. D. de Wilhem. (L.B.)aant.

Er is een brief van Joseph de la Pise[1] over de 'ferme' te Oranje, maar de griffier wil hem niet opzenden aan Z.H. 'M. du Foix medecin, frere de S.t Lue, vient de France, chargé de plaintes de Chasteau Regnard de ce qu'on ne repond pas aux lettres de M. de Wauphin[2]; il vous porte quelque livre de musique, et a charge dudit Vaulfin de se plaindre de nous'. Hij beschuldigt ook den heer Tassin[3], naar mijn oordeel, ten onrechte. De Raad van State heeft een besluit genomen over de heerlijke rechten in de Meierei van den Bosch, dat voor de financiën van Z.H. voordeelig kan zijn. Charles Riomal[4] is uit Oranje terug; hij komt als afgevaardigde der heeren Van Schorre[5] en biedt 52000 ℔ voor de 'ferme'. Anderen willen 40000 geven en de munt aan Z.H. laten. De brief van La Pise mocht dus wel opgezonden worden. De la Haye, ce 22 d'Aoust 1642.

3120. Aan E. Puteanus[6]. (K.A.)

Uw zoon Maximiliaan heb ik met genoegen dien kleinen dienst bewezen. Uw werkje *De Anagrammatismo* wacht ik met ongeduld af; zelf heb ik ook aan anagrammen gedaan. Moogt gij uw *Theatrum Heroicum* spoedig voltooien!

'De Romerij filiabus natu maximam vidisti[7], me proxenetâ, praestantem linguâ manuque mulierem. Si sororem Tesselam vidisses, viduam manu quoque pollentissimam, sed formâ, linguâ, moribusque longe suaviorem, ingenio autem vere sublimi, mulieribus universis, viris plerisque excellentiorem, plus te debere mihi fatereris, et fateberis, si quando regiones vestras lectissima foeminarum lustratum eat, quod sine comitatu animi manusque meae non fiet. Plurimi enim illam facio, nec facere tu non posses, si solum unum poemation vidisses, cujusmodi illa quotidie parit, stupendi commatis. Mi Puteane, cur divellimur? Cur te participem non est facere mille elegantiarum et amoenitatum musicarum, quae mihi cum illa muliere, Barlaeo, Vossio, Hoofdio, Vicofortio, Vondelio alijsque intercedunt? Viresceres nobiscum et juvenesceres, certe suavius deviveres. Solet illa synodus convocari, quoties quid otij nactus sum Amsterodamum Mudamque excurrendi. Expector eodem, statim ab hac expeditione, et ex

1) Zie II, blz. 229.
2) T.a.p., blz. 322.
3) T.a.p., blz. 444.
4) Zie blz. 304.
5) Zie blz. 90, 292, 304.
6) Gedeeltelijk uitgegeven door Dr. J.C.G. Boot, *De Latijnsche brieven van Constantijn Huygens*, Amsterdam, 1873, blz. 35. - Zie No. 3006.
7) Zie I, blz. 67 en 169. - In 1642 bracht zij hare beide zoons naar de Zuidelijke Nederlanden, om ze vier jaren later in Leiden te laten studeeren.

syngrapha quidem, carmine Belgico conscripta, quam abeunti extorserunt, cum comitatus Angliae Reginam postremo illis adessem[1)]'. Voor dat bezoek heb ik verscheiden gedichtjes geschreven in verschillende talen, hoewel ik er nauwelijks tijd voor had. In castris Bodberg, IIX Cal. Sept. (= 25 Aug.) CIↃIↃCXLII.

3121. H. Bruno. (L.B.)

Comenij[2)] adventu non longum laetati sumus Batavi, illustris domine; hunc fata tantum ostenderunt nostris terris, in quas, ut Cato aliquis *nosset jocosae dulce cum sacrum Florae*, *in theatrum* venisse duntaxat visus est, *ut exiret*[3)]. Utinam proprium fecisset se nobis gaudium! *ἀλλὰ χαχὴ πενία*, quae egerat huc eum, credo meliusculae conditionis spe, postquam ea decollavit, abegit quoque hinc alio virum profecto dignum fortuna matre, quam injustam novercam non fecit meruitve, et tamen experitur. Sed haec volubilis deae dura ludibria, *incolumi Jove et urbe Roma*, quod ait vates[4)], magno animo concoquenda, majore contemnenda ac vindicanda, ferendo denique superanda pie putat et recte cordatissimus Comenius noster. Ejus *Ostium linguarum aureum* brevi, ut audio, operâ clarissimi nobilisque domini l'Empereur[5)], sive Constantini Imperatoris, et loquetur ore sancto, et rotundo jam loquitur. Explicatius fabulabor: *Ianua*[6)] brevi et Hebraïce patebit, et Graece jam patet, interprete Theod. quodam Simonio Holsato, Heusdanae juventutis rectore[7)]'. Aan Philips heb ik een exemplaar gegeven met doorgeschoten wit papier, waarop hij de Nederlandsche vertaling kan schrijven. Domine Cabeljau[8)] moet eene zeer goede vertaling bezitten; wilt gij er eens om vragen? Hagae, VIII Cal. Sept. (= 25 Aug.) CIↃIↃCXLII.

3122. S. Timmerman[9)]. (L.B.)

Ick hebbe met Jacobus naerder gesproken, alle middelen van excuse gesocht wech te nemen, op mij willende laden al t ongemack, datter hem overcomen mochte, met obligatie van een grote somme, voordragende de grote personagie, die t was desirerende, wien men niets weijgeren mocht, ende wat aengaet de dose van t medicament, dat daerin geen difficulteijt viel, wanneer zyn Hooch.^{t} dat beliefden te nemen, gelyck t de H.^{r} Iselsteijn[10)] is gebruyckende; dan mijne persuagien hebben niet connen verrichten, dat mij leet is. Soo sal men moeten op andere middelen dencken, of de antwoort wt Polen afwachten[11)].

1) Nl. de *Verbinteniss van besoeck aen den Heere Hooft* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 181).
2) Zie blz. 333.
3) Zie Mart., Inleiding van lib. I.
4) Hor., *Od.*, III, 5, vs. 12.
5) Zie II, blz. 174.
6) Onder dien titel heeft Comenius leerboeken voor het Latijn en voor meerdere moderne talen uitgegeven.
7) Hij heeft herdrukken van vele werken van Comenius bezorgd.
8) Ds. P. Cabeljauw († 1668) was in 1641 van Leeuwarden te Leiden gekomen.
9) Zie blz. 311 en 329.
10) Misschien Vincent van Ysselstein, de ritmeester, later kolonel (zie I, blz. 382).
11) Zonder plaats, datum, jaar en adres.

3123. D. de Wilhem. (L.B.)

Na het bevel van Z.H. heb ik dadelijk aan Dr. Knoffelius geschreven[1]; ik hoop, dat hij nog te Hamburg of te Lubeck te bereiken zal zijn. Ook naar Dantzig en Warschau kan geschreven worden, wanneer hij al verder is weggetrokken. Eenige officieren, voor het meerendeel Engelschen, behoorende tot het gevolg van de Koningin, hebben zich in Rijswijk en Voorburg allerschandelijkst aangesteld. De la Haye, ce 26 d'Aoust 1642.

3124. Marie Lansame, Douair. van Zomerghem. (L.B.)

Mijn zoon[2] is gehuwd met eene dochter van den raadsheer l'Hermite[3]. In Ghent, den 26 Oust 1642.

3125. J. van der Burgh. (L.B.)

Par la lettre que je me suis donné l'honneur aujourdhuy d'escrire à S.A., vous verrez le sujet pourquoy je vous envoye les traictez cy joincts; on attend icy tous les jours l'alarme à la porte, laquelle j'apprehende que ne me fournisse plus de nouveau pour vous mander que depuis le commencement de ma residence je suis ..... De Liege, ce 26me Aougst 1642.

3126. Aan prinses Amalia van Oranje[4]. (H.A.)*

Le sergeant-major de Rhijnberghe[5] eut hier advis par des gens de bonne sorte, que deux mil chevaulx du comte de Fontaine[6] avoyent passé le pont du Niers à Wachtendonck, achevans d'y filer hier à la pointe du jour, en intention de venir attaquer un convoy de 1000 chevaulx, venu vers icy devant deux jours, hors de l'armée de M.^{s} de Guebrian[7] et d'Eberstein[8], aveq force chariots, qui s'en retournerent hier mesme. S.A. presupposant, si ainsi estoit, que ceste attaque ne se feroit pas sans concert des Imperiaulx, par où ce convoy pourroit avoir du pire, quand bien leurs gens leur viendroyent au devant, fit promptement monter à cheval toute nostre cavallerie et s'avança en personne jusques vers Moers, d'où ne pouvant encor apprendre qu'il y eust aucun bruict des enemis là autour, et par ainsy nulle apparence de leur coupper le chemin au retour, comme on avoit esperé, s'en revint vers le soir, et la cavallerie tost apres au quartier, l'alarme s'estant trouvée fausse et sans fondement de verité. Nous sçaurons tantost d'où elle a peu prendre son origine, car on y a envoyé exprès. - C'estoit un subject capable de donner occasion à quelque faction d'importance; c'est pourquoy il m'a semblé en devoir dire

1) De kopie van dien brief is er bij. - Zie No. 3105.
2) Zie blz. 234.
3) Nl. met Marie l'Hermite (1622-1661), weduwe van Théodore de Camargon.
4) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 64.
5) Misschien Diderick van Ringenbergh, die in 1639 sergeant-majoor werd. (Meded. van den Heer Wakker.)
6) Zie I, blz. 276.
7) Zie II, blz. 477.
8) Zie blz. 275.

quelque particularité à V.A. à qui il en pourroit venir d'autres bruicts. - Tout ce qui arriva d'effectif hier fut que deux cens chevaulx des Wijnmariens en batirent 37 des Espagnols, vers les campagnes de Juliers, où ils les environnerent dans un petit bois. - Tout le reste va icy à l'accoustumée, mesmes la santé de S.A. que de longtemps je n'ay veu si constante et bien affermie.

La Reine tesmoignant à S.A. la grande joye qu'elle a du succes de Portsmouth - où M. Goring a obligé le Roy d'une estrange façon[1] - luy rend compte de plus par une longue lettre de ses parfaictes inclinations à la paix, ayant encor d'abondant commandé à Mons.r Jermin de m'en deduire amplement toutes les raisons et circonstances, le tout, pour faire perdre les sentimens contraires qu'elle dit avoir apprins qu'on en auroit donné à S.A. Il est vray que ce Portsmouth altere bien la face des affaires; mais il reste de se donner garde des Escossois, qui ne sont pas, dit on, d'intention d'abandonner la cause du Parlement au besoing. Au camp à Bodberg, le 28e Aoust 1642.

3127. D. de Wilhem[2]. (L.B.)

De dokter is weggereisd, omdat Rompf hem zeer beleedigd heeft bij de Koningin van Boheme en omdat hij een brief van Polotti verkeerd heeft uitgelegd. Hij is u zeer dankbaar voor al uwe aanbevelingen. Maar waarom zoekt gij een hoveling of een wijsgeer in hem? Hij is alleen medicus. Hij heeft veel geld verdiend en is zeer bekend, ook in Frankrijk. Wij hebben weer verschillende bewijzen, dat Z.H. op vele plaatsen bestolen wordt. De la Haye, ce 28 d'Aoust 1642.

3128. Aan H. Jermin. (K.A.)

Son Alt.e atteint d'un pen de goutte vers la pointe des deux doigts, sans lesquels on ne sçauroit gouverner une plume, se trouve obligé de vous faire supplier par la miene de vouloir faire valoir ceste excuse trop legitime aupres de la Reine, en ce qu'il tarde à se donner l'honneur de faire response à S.M., dont j'espere que la faulte ne durera gueres, le mal estant plus incommode que grand dans l'assiette qu'il a prinse. En attendant, Monsieur je puis bien vous predire que le contenu de sa lettre fera veoir à la Reine comme S.A. n'a jamais doubté des bonnes et genereuses intentions de S.M.té pour un heureux et honorable accommodement des affaires du royaume où elle a des interests si sensibles. C'est à faire à ceux qui cognoissent moins que nous sa grande et heroique bonté, et la vivacité incomparate de son jugement. En suitte, Monsieur, il n'y a personne qui eust bonne grace à luy contester le vray temps de l'envoy ou la surceance d'une ambassade, dont le subject ne regarde purement que son service. M. Goring vient de rendre au Roy un service bien opportun, si jamais il en fust rendu. Il ne se peut que cela n'altere la face des affaires, et ne vous achemine à la paix par des voyes plus courtes. C'est un grand point de veoir les evenemens correspondre à ceste louable intention de leurs Ma.tez. Je prie Dieu que des succes encor plus capi-

1) Zie blz. 329.
2) Zie No. 3105.

taulx previennent leur attente, et que les voyions dans le repos, quand toutes apparences humaines les ont mis à la veille des plus grandes emotions. Cela s'est arrivé plus viste qu'on n'en pouvoit parler. Dans ce theatre des affaires du monde un tour de machine faict succeder le calme aux orages; à cela les hommes travaillent aveq peine et longue industrie; vous le voyez en vos belles scenes à Whitehall. Dieu le faict en tençant (?) la tempeste, c'est à dire en soufflant sur les pensées des mauvais. Je vous demande instament la suitte de l'honneur de vos bonnes graces, et qu'en ce païs où vous estes estranger, vous me vueilliez donner subject de vous faire ce qui m'est arresté au vostre, c'est de vous tesmoigner par mes services effectifs que je suis ..... le 29e Aoust 1642.

3129. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Le poste, que j'envoye exprès, ne porte qu'une lettre, que S.A. me commande d'escrire à Mons.r Jermijn[1)], pour le prier, de faire ses excuses aupres de la Reine, de ce qu'il tarde à luy respondre, incommodé d'un peu de goutte à la pointe des doigts qui servent à tenir la plume. Le mal n'est pas si grand, que S.A. en soit empesché de signer ses depesches, mais en tout cas il sert à sauver S.A. pour quelques jours de ceste peine. C'est de quoy il m'a semblé que V.A. debvoit avoir cognoissance en mesme temps, pour n'y estre surprinse par quelqu'un de la maison de la Reine, ou, en apprenant la nouvelle d'ailleurs que d'icy, s'imaginer qu'il y eut grand mal'. - Het weer is slecht. Graaf Hendrik[2)] gaat morgen naar Siegen en Dillenburg op verzoek van zijne moeder[3)]; hij heeft veertien dagen verlof. Au camp à Bodberg, le 29e Aoust 1642.

3130. J. van Mijerop[4)]. (K.A.)

Ik wensch u geluk met den aankoop van de heerlijkheid Monnikkeland[5)] en recommandeer u de weduwe van Hartman van der Woude, die er meer dan 20 jaren schout en rentmeester is geweest. Ik hoop, dat gij de weduwe hare pacht zult laten en haar zoon François als rentmeester zult gebruiken[6)]. In den Hage, den XXIXen Augusti 1642.

3131. J. de Knuijt[7)]. (H.A.)

Hierbij gaat eene lijst van de zaken, waarover de Staten van Zeeland in September zullen beraadslagen. 'Op dese uijre over de questie van een gecocht

1) No. 3128.
2) Zie I, blz. 453.
3) Dit is zeker eene vergissing; Margaretha van Holstein-Sonderburg, die in 1603 de tweede vrouw werd van Johan van Nassau-Siegen († 1623), was in 1638 gestorven.
4) Zie II, blz. 113.
5) Zie No. 3104.
6) Huygens heeft François Hartmans tot schout, dijkgraaf en secretaris van Monnikkeland aangesteld, maar een ander als rentmeester gekozen.
7) No. 3131 a. Een briefje van 1 Sept. (H.A.) is zonder eenige beteekenis.

paert is een groot aental van t gespuys van de gemeente hier vast doende met t huys van den ambassadeur van Portugael[1] te bestormen; Syn Ex.cie ende gevolgh achter over tschutsel door den hooff in d heer Schottes[2] huijs gevlucht sijnde, wort t selve huys niet weynich oock gedreijght; de magistraet kan difficilyck de schutterije in wapen brengen, om t selve te stuiten; sy selve genouchsaem en corps ofte groot gedeelte gaen derwaerts, om provisionelyck eenige ordre te stellen. Vorige onfaetsoennelycke acten, by de dienaers begaen, vermeerderen dit quaet ende d'onlust van de gemeente; al tgepasseerde wort vernieut ende compt te voorschyne, insunderheyt het ongeschyckt vuyl geritt van de carosse, die door eenige notable, geheel naeckt met een bloot rappier elck in de handt, soo van binnen als op elck paert becleedt, de weg tusschen Ryswijck ende Voorburgh op een schoonen dach verleden weeke heeft betreden[3]' ..... Haga, den 30en Augusti 1642.

3132. A.A. van Sevenaer[4]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor al uwe moeite. 'Je tesmoigne, a ce qui me samble, tout le soing qui m'a este posible a trouver toutes vos lettres, et me samble qu'il n'en manque pas une; a vost retour je vous le liverere touts'[5].

3133. E. Puteanus[6] (L.B.)

Tuldenus heeft mij gezegd, wat gij hem over mij geschreven hebt, en ik ben zeer dankbaar voor uwe vriendschap. Ik hoop, dat gij spoedig mijn zoon zult kunnen helpen. Wij bewonderen hier Anna Roemers zeer. Hierbij gaat het *Elogium* van Keizer Frederik. Lovanij, in Arce, III Kal. Septemb. (= 30 Aug.) M.IↃC.XLII.

3134. Th. Willeboirts[7]. (L.B.)

Hebbe mij gereguleert naer uwen lesten van den 14 Julij, hebbe de stucken gesonden ende dije alhyer doen betaelen ende, volgens UE.t schryvens, een coopman geordonneert in den Hage, om aldaer syn gelt wederom te ontfangen met de onkosten, dye daerop geloopen waeren, gelyck M.H.r Johan Sherwouters[8] in de medegaende specificatie heeft konnen syen. Soo hebbe daernaer antwoorde gehadt van den coopman, dat hy tot noch nyet is betaelt geworden ende daer seer mede vercort is, hetwelcke grootelycx soude strecken tot disreputatie van mijn woordt, ende denckende, oft de ordonnantie, dye UE.t by Syne Hoocheyt liete teyckenen,

1) In Mei was hier als gezant van Portugal gekomen Francisco Andrada Leitao.
2) Zie I, blz. 250.
3) Dit was zeker het schandaal, door Engelsche officieren veroorzaakt; zie No. 3123.
4) Zie No. 3065.
5) Zonder plaats, datum en jaar, maar Huygens teekende op den brief aan: R. 2 Sept. 42.
6) Uitgegeven in *Erycl Pvteani ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm .... Epistolae* ..... 1647, blz. 50. - Misschien gaat deze brief, die volgens ouden stijl gedateerd kan zijn, aan No. 3120 vooraf.
7) Uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, IX, 1891, blz. 202. - Zie blz. 241.
8) Zie II, blz. 252.

ende aen hem [heeft] gesonden, nyet wel ter handt gekomen en waer, soo versoecke aen UE.^{t} hem andermael te schryven op sulcken manyer als UE.^{t} discretie sal vinden in sulcken gelegentheyt te behooren. Ick hebbe sedert uwen lesten Monsr Lievens[1] eens vermaendt van dye gelasen, dye hij mij seyde metten eersten te sullen gedaen syn. Isser voirders yets, waerinne ick UE.^{t} soude konnen dyenen, sult mij altijs vinden te syn .....

Het stucxken, hetgene ick voor syne Hoocheyt begost hebbe, dencke, als de campangie uyt is, dat het dan tyts genoech sal gedaen syn; dus soo nyt, sult my gelyeven te adviseren. Anw[erpen], 31 August. 1642.

3135. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is gezond, ook de jicht in zijne vingers is beter. ‘Maintenant qu'ils ont ceste force là, je souhaiteroy bien que S.A. en rendist quelque devoir à la Reine, sur deux lettres qu'elle luy a desjà escrit sans response, devant que venions à estre trahiz de pardecà, et que l'on fasse mauvais offices soubs main, à faire prendre un peu de silence pour grand mespris. Je dis pour le mieux ce que j'en ose avancer’.

Het regent en onweert erg en alles is slijk. De konvooien hebben moeite, om er door te komen. Au camp à Bodberg, le prem.^{r} de Sept. 1642.

3136. Aan C. Barlaeus[2]. (K.A.)

Attende, rogo, mi Barlaee, ad ea quae dicturus sum candide, si unquam, et *παρρησιαστιχῶς*. Aperte quidem tu, et nulla circuïtione, sententiam dixisti de Cartesij metaphysica[3], et mihi sic abunde satisfactum est, non autem tibi. Non est quod suspiceris palam fore, quod inter nos perire voluisti. Non habeo in delitijs, committere magna ingenia, nisi consentiente utroque, ut ex bonorum silicum attritu scintillae emicent illustrandae veritati. Ergo caetera omnia reticens, quod bonâ fide faciam, hoc velim unicum a te nunciari patiaris homini philosophorum omnium, quos novi, maxime tractabili et *πραεῖ*, sic nimirum te sentire. *Nova loqui cum vult*, ita loqueris, *loqui trita*, *vetera principia dum ejurat et nova parturit*, *in eadem relabi. IJsdem argumentis probare Deum esse, et animam immortalem*, *quibus usi sunt et alij*. Ipse vero videris; nisi enim te jubente vel permittente, nihil eliminabo. Neque est hoc illud, quo te, ut attenderes, rogavi. Sequitur: Narro tibi, amice, et comperies aliquando, nihil illo viro candidius esse, nihil illo candore fallacius. Solet enunciare potissima quaeque assertionum suarum argumenta tam planis simplicibusque verbis, ut multoties lectorem docuerit, quae hic se discere non observaverit. Unde neminem de Cartesio et Cartesij lectoribus melius meruisse olim judicavi, quam qui opusculis physicis, quae his praemisit, indicem locupletem *ἠχρίβωσε*. Me quidem fateor monuisse plurimarum rerum, quae sub tam facili et aperto sermone latentes plane attentionem meam fugerant aut non affecerant. Possit de tali

1) Zie I, blz. 347.
2) Het eerste gedeelte van den brief is uitgegeven door Dr. J.C.G. Boot, *De Latijnsche brieven van Constantijn Huygens*, Amsterdam, 1873, blz. 37.
3) Zie No. 3096.

scriptore dici, laboro clarus esse, obscurus fio. Crede mihi tamen, simplici illo et inornato gressu *προαίρειν εἴωθε μὰλα νουνεχῶς; καὶ ἀσΦαλῶς καὶ ἁπλανῶς*. Mathematicum ingenium est et plane Lynceum. Pervidet paralogismorum omnes latebras *ἐν ῥιπῇ ὀΦθαλμοῦ*, nec acquiescit nisi demonstrationibus, quae cum veritate et ipso sole de luce contendunt. Quarum tam insolubilis ab imis ad sequentia concatenatio est, ut si verbi gratia corruat *τὸ Existo quia cogito*, nec verum esse possit, tres angulos trianguli pares esse duobus rectis. Concludo, vir praestantissime, non fugisse, sed potuisse fugere primos intuitus nonnulla, quae si attentius repetas, aliter te de caeteris et de toto Cartesio sentire adigant quam hactenus sentire videri vis. Certe, quid esse causae possit, cur conferre cum tanto viro, qui tantus es, detrectare debeas, non satis assequor. Fallor enim, aut *ὁμόσοξοι*, utique non infesti invicem philosophi discederetis. Et veritatis denique interest, et posterorum, de quibus ego plus quam de me sollicitus sum, quatuor studiosorum pater, ut vel Barlaeo cum Cartesio conveniat, vel cur dissideant, publice innotescat. Haec sunt de quibus serio te conventum volui. Ad amoeniora.

Diras meas in Eminentissimum volupe est eodem animo a te acceptas fuisse, quo effusae sunt[1)]. Vere judicasti, placuisse experiri, quid in purpuram donatricem, ut venuste tu quidem vocas, quid de seductoribus ministris olor ille potuisset canere[2)] vel ad Caystri vada, vel in scena. Hactenus Eminentiae illi non sum infensior quam ullus poeta Batavus, quem in aureos incautum laqueos induerit *ἡ ἀλώπηξ αὕτη*. Cum Tessela, quam fragis oppugnatum is fragrantissimis, facilis tibi lucta et par congressus est, absente rivali. Si adsim, ab imbecilliore partium stare satagam. Sto vero *καὶ μαχρόθεν ἀΦεστηχὼς*, ut videbis, epigrammate, quod his adjicio[3)]. Accedunt alia item duo, te spectantia[4)], de ducentis vel - pudet dicere - trecentis forte, varij argumenti et sermonis, Latini tamen maxime et vernaculi, quae his ipsis castris effudi - longe quidem potiora pleraque, ut autori videntur, quam quae hactenus a me profecta sunt, certe quae auditorij, cui destinata sunt, ilia concutiant vehementius - ne *ἀσύμαολος* nimirum fidem Hoofdio datam caeteraeque synodo liberatum eam. Quod equidem demum me praestiturum spondeo, nisi quae vis major et causa sontica emergat, quam ipsi creditores talem agnoscatis. Vale, *Φίλτατον χάρα*, bonique seria mea et jocosa consule. Bodb[erg], Cal. (1) Sept. XLII.

3137. L. van Kinschot[5)]. (A.B.)

Ik heb al mijn best gedaan, om Jhr. Carel weer naar het leger te doen gaan, maar hij heeft er weinig zin aan, ‘ende aenmerckende, dat U Ed. my

1) Waarschijnlijk doelt Huygens op een gedicht van Barlaeus, afgedrukt in *Gedichten*, III, blz. 202.
2) Daarachter volgt: *sepulchro*, wat waarschijnlijk is blijven staan, terwijl andere woorden voor en achter werden doorgeschrapt.
3) Nl. *Ad Tesselam viduam de viduo vidui πρὸς εὐλάειαν προσώνησις* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 219), den 24sten Aug. geschreven.
4) Zeker wordt hier gedoeld op twee verzen aan Barlaeus (t.a.p. blz. 208 en 220) van 14 en 26 Augustus.
5) Zie No. 3055 en 3057.

door last van Syn Hooch.t heeft voor desen gelyft te schryven, dat ick soude sonderen, off syn ooren naer den trommel souden luysteren, off dat hy onder de langhe rocken lyever alhyer soude blyuen, so heb ick nyet geraeden gevonden hem dysaengaende verder aen te porren'. Hij heeft u nu geschreven. Wilt gij Z.H. zeggen, dat ik hem niet heb tegengehouden, maar hem juist heb aangespoord, 'om den wille van Syn Hooch.t in alles naer te komen, terwyl alle de fortuyn, die hy in dese werelt konde maecken, alleen dependeerde van de genadighe wille van syne hoochst gemelte Hooch.t?' ..... In den Haegh, den 3en 7ber (Sept.) 1642.

3138. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. heeft toch werkelijk nog last van zijne rechterhand en teekent de stukken met de linker. Het is jammer, dat de Poolsche dokter weg is, maar de heer De Wilhem heeft om hem geschreven. - Wij verwachten den heer Jermyn elk oogenblik hier. Au camp à Bodberg, le 3e Sept. 1642.

3139. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De hand van Z.H. is minder pijnlijk, maar zeer gezwollen; dat is een goed teeken. De jonge man, dien de Poolsche dokter heeft achtergelaten[1)], durft Z.H. op het oogenblik niets te geven. De heer Jermyn is er nog niet. Au camp à Bodberg, le 4e de Sept. 1642.

3140. D. de Wilhem[2)]. (L.B.)aant.

De man, die den heer Timmerman behandelt, wil wel naar het leger komen. Maar er moet te Leiden een candidaat zijn, die hetzelfde werk kan doen. Wij hebben den brief van La Pise[3)] geopend; hij wenscht eene betrekking bij de 'ferme'. De heeren, die het laatst uit Oranje hier zijn gekomen, bieden 52000 ℔ voor zes jaren aan; Henri Riomal[4)] daarentegen heeft maar opdracht voor drie jaar. Het cijfer moest eigenlijk op 55000 worden gebracht. Naar de heeren in de Meierei zal ik informeeren. Richelieu heeft de baronnie Serignan gekocht; jaren geleden heb ik Z.H. aangeraden die te koopen. Hagae, 4 Septemb. 1642.

3141. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De heer Vallensis[5)] heeft Z.H. adergelaten, maar de pijn verspreidt

1) Zeker de in No. 3122 genoemde Jacobus.
2) Het begin van den brief is in het Fransch, het slot in het Latijn geschreven.
3) Zie No. 3119.
4) T.a.p.
5) Zie I, blz. 274.

zich door andere ledematen. Z.H. heeft aan den Poolschen dokter laten schrijven; de heer Ysselstein gebruikt diens medicament, ‘qui est comme du vin de framboise à l'oeil, et au goust plustost friand que desaggreable[1]’ - Onze cavalerie heeft gisteren eenige paarden van den vijand buit gemaakt in de buurt van Venlo. - De gedeputeerden der Staten en de heer Jermyn zijn nog niet hier. Au camp à Bodberg, le 6e de Septemb. 1642.

3142. T. VOlbergen[2]. (L.B.)

Ik ben nog steeds bezig, om de ƒ 200.000 bijeen te krijgen, maar het kost de grootste moeite. Ik heb nu ƒ 150.000 bij elkaar, die te Amsterdam op naam van Z.M. zijn ingeschreven; de resteerende ƒ 50.000 hoop ik de volgende week machtig te worden. Hage, VIen Septemb. 1642.

3143. D. de Wilhem[3]. (L.B.)aant.

Dokter Silsüen ‘aus der Lausnitz’[4] wil wel komen, als hij door Z.H. wordt uitgenoodigd. Het gerucht loopt, dat de Koning van Engeland bij Coventry geslagen is[5]. 9 7b (Sept.) 1642, Hagae Comitis.

3144. Aan Ch. Morgan[6]. (K.A.)

Les trois hommes de chascune compagnie angloise que demande M. de Beverweert[7] en vostre garnison par sa lettre cy joincte, est une courtoisie que toute vostre nation luy accorde. C'est pourquoy j'ay bien voullu adjouster ceste miene priere à la siene, à ce que ne vueillez luy en faire plus de difficulté qu'aucun autre, et ce pour cause. Je m'en repose entierement en vostre prudence, discretion et civilité, et vous supplie de me croire tousjours .... 11e Sept. 1642.

3145. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. heeft thans geen windsel meer om de hand, maar de beenen weigeren nog en twee krukken staan voor hem gereed. Toch is Z.H. opgestaan. Waarschijnlijk breken wij spoedig van hier op. Au camp à Bodberg, le 11e de Septemb. 1642.

1) De medicijn van Cnoffelius was het zoogenaamde ‘drinkbaar goud’.
2) Zie No. 3107.
3) Het eerste gedeelte van den brief is in het Latijn, het slot in het Fransch.
4) Misschien een concurrent van Cnoffelius.
5) In eene schermutseling bij Coventry (vóór 25 Aug.) hadden de troepen van het Parlement gezegevierd. Het was het eerste gevecht in den burgeroorlog.
6) Kopie. - Zie II, blz. 82.
7) T.a.p., blz. 107.

3146. D'regeerders der stede Rhenen. (K.A.)

Wij hebben u vroeger al eens geschreven, dat onze stad ‘meer ende meer tot armoede vervalt’ en wij de zware belastingen nauwelijks kunnen opbrengen. Er is daarop ‘geen redres ofte solaes als door versterkinge van garnisoen’. Wilt gij daarop bij Z.H. aandringen? Rhenen, den 11/1 Septemb. 1642.

3147. Aan D. de Wilhem. (L.B.)

S.A. m'a encor tenu aujourdhuy tant d'impatients discours - quoyque se guerissant de son present mal à la haste - sur ce qu'il a de la peine à obtenir du remede du Dr Knöffelius, de qui les gens en distribuent, dit il, à tout le monde, que je me trouve pressé de vous redire encor par cestes, ce que vous ont dit mes dernieres d'hier au soir, qu'il fault tascher par toutes voyes, soit de promesse d'argent ou autrement, à gaigner les candidati et les apothicaires de cest Aesculape, à nous en donner, sans attendre *dum defluat amnis*[1] *ex ima Polonia*. Je vous prie d'y songer, et d'envoyer querir ce candidatus exprès; Engelhart est son nom[2], et vous ne scauriez manquer d'apprendre où il loge à Leiden. S.A. dit, qu'il n'a que faire des docteurs qui le servent. Il en vent prendre; il luy vient de plus en plus de noeuds au[x] mains, mesmes aux coudes, quoyque sans mal, mais qui servent de reduict aux prochaines douleurs. Enfin, *pro ratione voluntas*. Voyez ce que vous pourrez effectuer, car j'ay entrepris de mettre peine à en venir à bout par vostre moyen ..... Bodberg, le 13e de Sept. 1642.

3148. D. de Wilhem. (L.B.)

Uit Calais wordt bericht, dat Perpignan zich den 4^{den} heeft overgegeven. ‘M. Boswel ne m'a communique chose quelconque de ce que je luy avois demandé[3]; je ne luy parleray plus. Il me fasche d'avoir prodigue tant de paroles et vostre recommandation et n'avoir recueilli au moins quelque faveur honneste et legitime. Je me remets donc de ceste recerche, puisque j'ay ce malheur d'avoir affaire avec des rustres’. Boswell heeft bij de Staten van Holland bewerkt, dat twee schepen met ammunitie in Helvoetsluis of den Briel zullen worden tegengehouden. Dat is o.a. opgedragen aan Conradt Ruysch, ontvanger van Z.H.[4]; deze had dat niet op zich moeten nemen. Als het een verzoek

1) Hor., *Epist.*, I, 2, vs. 42.
2) Andreas Engelhardt († 1682), geb. te Aschersleben, studeerde te Leiden, Königsberg en Franeker, waar hij in 1644 promoveerde. In 1657 werd hij lijfarts van Czaar Alexei Michailowitsch, leefde van 1666 tot 1676 in Duitschland, maar keerde toen weer naar Moskou terug.
3) Zie No. 3061.
4) Conrad Ruysch was rentmeester van de domeinen van Z.H. in de Zwaluwen.

was geweest van het Parlement, was het iets anders. De afgevaardigde van het Parlement[1] stelt verschillende dingen voor, die Z.H. raken, en het is niet goed, dat dat alles bekend wordt. ‘Car cela peut rendre odieux nostre maistre. Le peuple et plusieurs magistrats des villes ont de l'affection pour le Parlement. Vous scavez d'ailleurs que la prinse d'armes de ceux du Parlement en ceste occurrence des affaires d'Angleterre est une action bien grande, et qu'on mesle la religion, la liberte, et les loix et privileges en ceste action, et qu'on forme la dessus la question si elle n'est pas moins juste’. Alle Engelsche geschriften worden hier vertaald en alle dominees zijn voor het Parlement. Er is dus groote voorzichtigheid noodig. 13 de Septemb. 1642.

3149. D. de Wilhem. (L.B.)

Dadelijk heb ik aan uw bevel voldaan. De candidaat uit Leiden[2] zal morgen hier komen en ik zal hem vragen, of hij de tinctuur heeft. Mijn brief heeft, denk ik, den dokter in Elbing bereikt. De hertogin weduwe van Bouillon, zuster van Z.H., is gestorven; het was eene brave vrouw. Romph[3] laat uw broeder[4] allerlei medicijnen slikken, die niets helpen. 14 de 7b (Sept.) 1642, a la Haye.

De Koning van Engeland heeft vier afgevaardigden naar het Parlement gezonden; men spreekt van eene schikking.

3150. Burgemeesters en schepenen van Steenbergen. (L.B.)

Wij willen gaarne weder het gewone vrijgeleide hebben. Eenige soldaten uit Maastricht hebben zich meester gemaakt van eene som geld ten nadeele van die van Scherpenheuvel; wij richten ons daarover aan Z.H. Steenb[ergen], 14 Septemb. 1642.

3151. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is werkelijk weder beter, is al twee keeren in de karos uit geweest en hoopt zelfs a.s. Dinsdag aan het hoofd van het leger te rijden. - Uit Frankrijk is nog geen zeker bericht over Perpignan. - ‘Les deputez venus icy sur le subject de l'employ de l'armée ont esté en communication aveq S.A. sur la proposition delivrée à l'Estat par le deputé du Parlement. Je suis bien asseuré que V.A. sçaura par aucuns d'eux, ce qui s'y est passé; ce qui me faict desister d'en escrire. Tout revient là que l'Estat, se tenant dans les termes de neutralité, doibt diligenter la depesche de ses ambassadeurs et faire entendre audit deputé, qu'ils passeront la mer au premier jour.

1) Walter Strikland; zie blz. 330.
2) Zie blz. 347.
3) Zie I, blz. 319.
4) Maurits Huygens, de secretaris van den Raad van State, was ernstig ziek en is dan ook den 24sten Sept. gestorven.

M. Destrade[1] envoye copie d'une instructien que M. de Chavigny a prins la peine de luy donner de sa main, pour bien negotier aveq M. le Cardinal, qu'il est allé trouver, depuis quoy nous n'avons aucune relation du succès qu'il a eu. Mad.^{le} de Buïllon[2] a veu M. le duc son frere à la fenestre, mais sans luy pouvoir rien dire, à cause de la haulteur. On tient que luy et le Sr de Thou[3] seront conduits à Paris. J'y voy la vie sauve pour M. de Buïllon. Si cela se peut sans conditions par trop prejudiciables, ce sera bien allé. - Cependant il a pleu à Dieu luy oster Madame sa mere[4], trespassée le 3e du courrant, comme j'estime que V.A. aura sceu devant cestes. Celuy qui en porte la nouvelle icy, a une lettre de M. Rambour[5], ministre à Sedan, pour M. Rivet, qui contient l'histoire en bref de sa saincte fin en ce monde; où on void comme les choses roullent; une fille du Prince d'Orange y estant entrée, deux jours apres qu'une autre en est sortie[6]. Dieu benisse la jeusne de plus de contentement, que la vielle n'y en a eu sur la fin de ses jours, accourcis, à parler humainement, par la seule affliction. Au camp à Bodberg, le 14e Septemb. 1642.

3152. D. de Wilhem. (L.B.)

De resident van Engeland was nu heel vriendelijk[7]; hij heeft mij alle tractaten en onderhandelingen met onze provincies laten zien en mij toegestaan te zoeken naar de rechten en pretenties van den markies van Veere[8] in 1445, en naar alles, waar de Hertog van Bourgondië bij te pas is gekomen. In allerlei vertaalde geschriften tracht men den Koning hier te lande gehaat te maken, door hem als een Papist voor te stellen. Men vertelt zelfs, dat er hier in den Haag 1500 Jezuieten zijn. - Ik kan den Leidschen candidaat[9] niet te pakken krijgen; hij zit nu weer in Enkhuizen. En de man, die den heer Timmerman[10] helpt, zegt, dat hij niets afweet van de dosis der tinctuur. Als de dokter mijn brief nu maar krijgt, kan hij helpen. De agent Brandt uit Brussel schrijft nieuws uit Spanje. 15 de 7b (Sept.) 1642, a la Haye.

Tot opvolger van Van der Burgh beveel ik u Heilerseig[11] aan.

1) Zie No. 3116.
2) Marie de la Tour d'Auvergne, dochter van Henri de la Tour, vicomte de Turenne († 1623), en Isabella, dochter van Willem van Oranje en Charlotte van Bourbon, was in 1619 getrouwd met haar neef Henri de la Trémoïlle (1599-1674).
3) Zie blz. 5.
4) Isabella van Nassau, de weduwe van Henri de la Tour d'Auvergne, en moeder van den hertog van Bouillon.
5) Abraham Rambour (1590-1651), geb. te Sedan, werd in zijne geboortestad predikant en professor in de theologie.
6) Den 5^{den} Sept. werd Maria, dochter van Frederik Hendrik en Amalia van Solms, geboren.
7) Zie No. 3148.
8) De prins van Oranje had dien titel.
9) Zie blz. 347.
10) Zie No. 3122.
11) Zie II, blz. 469. - Van der Burgh was secretaris en raad geweest van den graaf van Brederode.

3153. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is beter en wil weer paard rijden, wat hem door ieder wordt afgeraden. Morgen vroeg breken wij op. - 'S.A. est deplaisante des mescontentemens que la Reine rencontre à la Haye, et juge qu'en procurant aveq trop de presse et de precipitance ce qu'elle demande, on la sert mal. A M. de Heenvliet S.A. s'en explique par lettre plus amplement'. - Het gerucht loopt, dat Fontaine is afgemarcheerd. Au camp à Bodberg, le 15e de Sept. 1642.

3154. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. was van morgen om zes uur al gekleed, heeft eerst een paar uren in zijn karos aan het hoofd van het leger gereden en is daarna, terwijl het goed weer was, te paard gestegen. Ook na het eten in de open lucht heeft hij weer paard gereden en is zoo hier in de stad gekomen. Het leger kampeert vlak bij de stad. Ik weet niet, of er wel geschikte gelegenheid zal zijn, om mijne brieven op te zenden. Au camp à Zonsbeeck, le 16e de Sept. 1642.

3155. J.A. Bannius[1]. (L.B.)

Sub finem Augusti tuas accepi, cum adjunctis epistolis Mersenni et Manourij[2], quas tota quindena revolvi, ut mentem hominis rite assequerer. Interea invisit me magister capellae Reginae Angliae D. Robert[3], afferens commendatitias a fratre Scurmanniae[4], post Kalend. Graecas aliquid gratitudinis tandem mihi dicentis pro ista mea epistola sorori ante biennium inscripta[5]. Is a Le Blon Amsteledamensi[6] in domum meam ductus, rogavit, ut de musica liceret disserere, cujus ille mirandam idaeam ex literis ad Scurmanniam, et doctorum virorum narratione sibi impresserat. Duxi illum ad bibliothecam, exhibui monochorda triplicia, explicui demonstrationibus varijs rem musicam; primum intervalla simpliciter considerata in systemate perfecto, deinde consonantias. In utrisque facultates proprias flexanimas prodidi. Deinde diversitatem vocis gravis et acutae, hoc est, intensionem et remissionem intervalli, cum speciali sua potestate explicui. Tum tempus et numerum, vocis formatae discriminatricem vim afferentes, exposui. Ille in omnibus obstupescebat, et vel ex eo magis, quod singulorum periculum aure facturus, nequiret rationem sensuum ac mentis unire, hoc est in eundem veritatis conceptum referre. Descendimus ergo in atrium inferius, ubi adhibito clavicymbalo dubia mota enodavi; deinde adhibita testudine - quam ille dextere tractabat - easdem aliasque difficultates ipso rogante explicui. Actum est etiam de linguarum accentibus in cantu observandis. Primo ostendi omnem linguam, ejusque pronunciationem fore confusam et indistinctam, nisi accentus adhibeantur verbis et syllabis. Quo evicto replicuit, aliquid speciale esse in lingua Gallica, quod ille satis explicare nequibat ad captum meum. Adeoque cum dicerem mihi potius abstinendum a lingua Gallica ad modula-

1) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXXI. - Zie No. 3114.
2) Waarschijnlijk wordt bedoeld Guillaume du Manoir, een Fransch violist, die in 1630 den titel kreeg van 'Roi des Violons', of 'Maistre des ménétriers'. Eene ballet-opera van hem werd in 1664 aan het Fransche hof vertoond.
3) Waarschijnlijk Pierre Robert (1611-1686), die later met drie anderen, waaronder Lully, muziekdirecteur der kapel van Lodewijk XIV was.
4) Zie I, blz. 273.
5) Zie No. 2482.
6) Zie blz. 39.

tionem usurpanda, asseverabat ille, praecipuam adventus sui rationem esse, ut ejus rei me moneret; nimirum quod Galli modulationes meas, ex scientia et arte exactissimas, propter malam et adulterinam suae linguae pronunciationem, ignoranter et insulse damnarent. Replicui itaque aliquot quaestiones de accentibus linguae Gallicae, ad quas sic respondit, ut inde aliquas regulas accentuum statuerem. Nimirum, accentus quosdam esse fortes, quosdam temperatos; et ex ijs quosdam ipsis verbis singularibus, quosdam certo verbo cujusdam periodus praedominanti servire; scilicet in quod spiritus pronunciationis fertur; v.g. cum dicitur: *Que cherchez vous?* accentus cadit in *τῇ vous*; sicut verba *adorable*, *majeste*, et his similia habent accentus proprios. His auditis petijt a me, ut ex tempore rythmum Gallicum modulationi flexanimae - cujus exemplum vides - aptarem. Feci istud et in singulis articulis rationes meas attuli, quas ille attente audiebat et satis studiose menti imprimebat. Tum suam modulationem ad testudinis concentum praebuit auscultandam, et in singulis articulis, quid legibus musicae flexanimae adversaretur, ipso percunctante docui. Gratias agebat humanissime et, ut Hagham excurrerem ad oportuniorem ratiocinationem instructionemque, instanter rogavit. Librum de cantu a se conscriptum offerebat meae censurae antequam ederetur examinandum. Addixi operam meam, quam hac septimana illi impendam, intra paucos dies tibi dicturus hujus rei eventum, et quid G. Manourij reponam. Interea hanc Anglicam modulationem tibi consecratam accipe; Italicam, Belgicamque ejusdem argumenti postea pro oportunitate exspecta. Vale, et conatus meos amplius adjuva. Harlemi, XVI Kal. Octob. (= 16 Sept.) CIↃ.IↃC.XLII.

3156. D. de Wilhem. (L.B.)

Heeft de heer de Knuyt met Z.H. gesproken over de ‘ferme’ van Oranje? De gegadigden, die hier het laatst gekomen zijn, doen alsof zij willen vertrekken. Wil Z.H. liever de Van Schorre's[1)] hebben, of zijne eigen onderdanen? Uw broer heeft hevige koorts[2)]. Dr. Havervelt[3)] beweert, dat hij de tinctuur van Cnoffelius kan maken, en zal u eene flesch zenden, maar ik twijfel zeer, of het wel dezelfde is. Romph zal uw broer bederven, zooals hij het mijne vrouw gedaan heeft. En als de medicijnen niet door zijn schoonzoon gemaakt zijn[4)], deugen zij niet; hij is er daarmede eens erg ingeloopen bij den heer d'Estrades. Z.H. zal den dokter zelf noodig hebben; de medicijnen, die deze aan anderen gegeven heeft, durven wij niet aan. 17 7b (Sept.) 1642, a la Haye.

Zoo even ben ik voor de zesde maal vandaag bij uw broer geweest.

3157. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. heeft weer den heelen dag te paard gezeten, maar logeert in de stad, in plaats van in eene tent. Toch was het misschien beter, dat hij nu en dan gebruik maakte van de karos. Van middag is de heer Polotti[5)] over Nymegen bij ons gekomen. Morgen marcheeren wij in de richting van Gennep. Au camp à Goch, le 17e de Sept. 1642.

1) Zie blz. 90.
2) Zie blz. 348.
3) Andreas Haverveld was Med. Dr. in den Haag, waar hij 20 Mei 1635 in ondertrouw werd opgenomen met Catharina Puinbeek van Crabin. (Meded. van Dr. H.E. van Gelder.)
4) In 1632 was Adam Harel, apotheker, getrouwd met Magdalena Agatha Rumph. (Meded. van denzelfden).
5) Zie II, blz. 167.

3158. D. de Wilhem. (L.B.)

Heilersieg wil wel in dienst treden van den heer van Brederode[1)], als Hunne Hoogheden het goed vinden. Hij is een knap en geschikt man, die vele talen kent. ‘De sorte que je l'ose appeller homme a tout faire, comme vous qualifiez Van der Burgh; il est dissemblable a luy en une chose, c'est qu'il a de la piete, et ne s'assied point au banc des mocqueurs ..... Il a 400 francs de gages lesquelles il desireroit bien qu'ils luy demeurassent pour recompense de huict ans de service aupres du jeune Prince, lequel se peut doresenavant passer de ses services’. 17 7b (Sept.) 1642, a la Haye.

3159. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De hierbij gaande brief bewijst, dat de hand van Z.H. weer beter is. Van de bewegingen van den graaf de Fontaine weten wij niets naders. - ‘Nous achevons de coucher nostre pont sur la Meuse, tout devant ce quartier, qui n'aura point de retrenchement que d'une file de chariots; par où l'enemy apprendra, que nous sommes aussi disposez à passer au Brabant, qu'à nous arrester icy les bras croisez, s'il en est besoin. - Messrs de Heenvliet et Musch parlent d'un tour que la Reine desireroit que S.A. fist à la Haye, où je croy que sa presence est bien requise contre tant d'imprudences - à ne dire pis - qui s'y commettent si brutalement. Mais on va excuser cela sur deux ou trois bonnes raisons. Et en effect je voy, que les apprestes du voyage de la Reine et la fin de nostre campagne se toucheront de si près, qu'il ne sera besoin pour cela d'aucune resolution extraordinaire’. - Z.H. heeft weer den heelen dag te paard gezeten en ziet er goed uit. A Gennep, le 19e de Septemb. 1642.

3160. D. de Wilhem. (L.B.)

Uw broer heeft nog maar steeds koorts, maar er is geen direct gevaar. Hij verlangt zeer naar u. De candidaat[2)] is nog steeds niet terug. 19 de Septemb. 1642, a la Haye.

3161. Regeering van Amersfoort. (L.B.)

De heer Dorlot[3)], kapitein eener compagnie Fransche voetknechten, vroeger hier in garnizoen, thans te Rhynberk, zou, wanneer hij weer verplaatst wordt, gaarne hierheen terugkeeren. Wij ondersteunen zijn verzoek. In Amersfoort, den XIXe Septembris 1642.

1) Zie No. 3152.
2) Nl. Engelhardt; zie blz. 347.
3) Zie blz. 181

3162. F. van Donia[1]. (H.A.)

Wilt gij uit mijn naam Marten Jansz Schaef bij Z.H. recommandeeren, om kapitein Veen, die gediend heeft onder admiraal Tromp, op te volgen? Nimmegen, den 20/10 Sept. 1642.

3163. D. de Wilhem[2]. (L.B.)

Ik vind uw broeder niets goed. En hij neemt wel medicijnen, maar zoekt geen herstel door de geneesmiddelen en beloften van het Evangelie. De heer Streso[3] heeft hem van morgen toegesproken. 20 7b (Sept.) 1642, Hagae.

3164. D. de Wilhem[4]. (L.B.)

De doctoren vreezen voor het leven van uw broeder, als de koorts niet wijkt. Kunt gij geen verlof krijgen om over te komen? 20 7b (Sept.) 1642, a la Haye.

3165. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Den heelen namiddag heeft Z.H. rondgereden naar de kwartieren der cavalerie. De berichten over de bewegingen van den graaf de Fontaine zijn tegenstrijdig; het heet, dat hij naar Weerdt is getrokken, maar ook dat hij nog niet is opgebroken. - 'S.A. a envoyé prier les deputez des Estats qui sont à Nimmeghe, de vouloir apres demain faire un tour jusques icy, pour adviser à ce qu'il conviendra faire aveq l'armée, pour le plus grand service de l'Estat.' A Gennep, le 20e de Septemb. 1642.

3166. Magistraat van Duisburg. (L.B.)

Het oorlogsschip, dat voor Urdingen lag, is gestrand en Dusseldorf is bezet. Wij maken ons ongerust, als ook andere plaatsen in de buurt bezet worden. Duijsburgh, 26 Sept. A.^{i} 1642.

1) No. 3162 a. Een brief van 4 Oct. o. st. (L.B.) is even onbelangrijk.
Franciscus van Donia te Hinnema in Hielsum was afgevaardigde ter Staten-Generaal voor Friesland.
2) Het begin van den brief is in het Fransch, het slot in het Latijn geschreven.
3) Zie II, blz. 267.
4) De brief is ook onderteekend door Ph. Doublet, Huygens' andere zwager.

3167. Ph.E. Vegelin. (L.B.)

Ik condoleer u met het overlijden van uw broeder. Au quartier d'Oosterwyck, ce 27 de Septembre 1642.

3168. Agnes Ploos van Amstel-van Bijler[1]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor uwe tusschenkomst bij Z.H. en condoleer u met den dood van uw broeder. Op het huys te Oudegeyn, den 22, Donderdach, September[2] 1642.

3169. Helena Liefferts[3]. (L.B.)

Ook wij betreuren uw goeden broeder. Mijn lieve Constantijntje, naar u genoemd, maakt het goed[4].

3170. A. de Huybert[5]. (L.B.)

Ik condoleer met den dood van uw broeder. In Leyden, desen 3 Octob. 1642.

3171. C. Barlaeus[6]. (L.B.)

Ik moet u nog bedanken voor uw brief en uwe gedichten. Hoe hebt gij in het leger nog gelegenheid om te dichten? 'Placuerunt quae ad fraga Tessalica reposuisti[7]; sed cavebo ego sedulo, ne illis perducar cum magno Imperatore[8] Plus ultra. Nolo, ut ille, traijcere mare mediterraneum Tesselae, vel de novo orbe cogitare, ne vel illo mergar Icarus, vel hujus obtinendi spe excidam. Quae de clarissimo Cartesio scripsi liberius familiariusque[9], aeternis tenebris damnari cupio. Sane amo virum venerorque summas ingenij dotes. Scribam aliquando tibi mitiora, et rationibus suis munita, ut credas me non temere scripsisse quae scripsi. Perculit me non leviter fratris tui germani obitus. Non ita diu est, quod cum N.D. Vicofortio ipsum inviserim in diverticulo, quod ad latus sylvae habet amoenissimum[10]. Sunt hae, mi Hugeni, rerum humanarum vices' ..... Amstelod., V Octob. CIↃIↃCXLII.

1) Zie I, blz. 326.
2) Dit is blijkbaar oude stijl; de brief is dus van 2 Oct. n. st.
3) No. 3169 a, b. In een anderen brief, zonder datum en jaar (L.B.), wenscht zij Huygens geluk met den aankoop van Monnikkeland, in een tweeden, eveneens ongedateerd (L.B.), vraagt zij raad over hare landerijen. - Zie blz. 213 en 267.
4) Het briefje mist plaats, datum en jaar.
5) Zie I, blz. 18.
6) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 884. - Zie No. 3136.
7) Zie blz. 344, Noot 3.
8) In vs. 10 van dat gedicht wordt Karel V genoemd.
9) Zie No. 3096.
10) Die tuin lag aan den Bezuidenhoutschen weg.

3172. Ph.E. Vegelin[1]. (L.B.)

Z.E. heeft den heer Veltriel[2] geantwoord op zijn brief aangaande de zaak van den heer Eickberg[3]. Ik verlang zeer u te zien. Ce 5 d'Octobre 1642.

Overmorgen gaan wij van hier.

3173. J. van der Burgh[4]. (L.B.)

Ik condoleer u met den dood van uw broer. De Liege, ce 11me 8bre (Oct.) 1642.

Men verwacht hier uit Keulen een Milaneesch edelman, om troepen te werven voor den Koning van Spanje, die in Milaan moeten dienen. De aartsbisschop van Rheims, hertog van Guise[5], zal binnen kort uit Brussel te Hoey komen, om in eene neutrale plaats te handelen over zijn vergelijk met den Koning.

3174. L. de Maulde Mansart[6]. (L.B.)

Ik condoleer u met den dood van uw broeder[7].

3175. R. Descartes[8].

'J'employay la journée d'hier à lire les Dialogues *de Mundo*[9], que vous m'avez fait la faveur de m'envoyer, mais je n'y ay remarqué aucun lieu où l'autheur ait voulu me contredire. Car pour celuy où il dit qu'on ne sçauroit faire des lunettes d'approche plus parfaites que celles que l'on a desja, il y parle si advantageusement de moy, que je serois de mauvaise humeur, si je le prenois en mauvaise part. Il est vray qu'en plusieurs autres endroits il a des opinions fort differentes des miennes; mais il ne témoigne pas là qu'il pense à moy, non plus qu'en

1) Zie blz. 73.
2) Zie blz. 262.
3) Johan Eyckberg (zie I, blz. 148), een vriend der familie Huygens, is Maurits opgevolgd als secretaris van den Raad van State en later met zijne weduwe getrouwd.
4) Zie I, blz. 174.
5) Henri II de Lorraine (1614-1664), hertog van Guise, aartsbisschop van Rheims, was bekend door zijn wild leven en zijne intrigues.
6) No. 3174 a. In een brief zonder datum en jaar (L.B.) vraagt hij verlof aan.
Louis de Maulde, gezegd Mansart († 1663), werd in 1630 kapitein, in 1646 sergeantmajoor en in 1655 luitenant-kolonel. (Meded. van den Heer Wakker.) - Hij was een vriend van Huygens.
7) Zonder plaats, datum en jaar.
8) Het Hs. schijnt verloren, maar de brief is, zonder adres, uitgegeven door Clerselier, t.a.p., III, blz. 625. Ook gedrukt in *Oeuvres de Descartes*, III, blz. 578. De brief is gericht aan Huygens, aan wien Mersenne de Dialogen gezonden had (t.a.p., blz. 582).
9) Nl. *De mundo dialogi tres; quibus materia ... forma ... caussae ... et tandem definitio rationibus pure depromptis aperiuntur*, *concluduntur*, Parijs, 1642. - Het is één der vele boeken van den Engelschman Thomas White (1593-1674), katholiek priester, wijsgeer en professor te Douai.

ceux où il en a de conformes à celles que j'ay. Et j'accorde volontiers aux autres la liberté que je leur demande pour moy, qui est de pouvoir écrire ce que l'on croit estre le plus vray, sans se soucier s'il est conforme ou different de quelques autres.

Je trouve plusieurs choses fort bonnes dans ses trois dialogues. Mais pour le second, où il a voulu imiter Galilée, je le trouve trop subtil. Je voudrois bien pourtant qu'on publiast quantité d'ouvrages de cette sorte; car je croy qu'ils pourroient preparer les esprits a recevoir d'autres opinions que celles de l'ecole, et je ne croy pas qu'ils peussent nuire aux miennes'.

Ik stel het nog meer op prijs, dat gij aan mij hebt willen denken in een tijd van groote droefheid. Ik weet, hoezeer gij aan uwe verwanten gehecht zijt, maar weet ook, welk eene geestkracht gij bezit. Ook dat gij alle troostmiddelen kent. Mijn vast geloof aan het voortbestaan der ziel na dit leven is een troostgrond voor mij ..... (Endegeest, 13 Octobre 1642)[1].

3176. A. van Hilten[2]. (H.A.)

Dadelijk na mijn vertrek uit den Haag heb ik naar Vianen geschreven. De weduwe van Pieter Rees woont daar nog en geneest nog de lijders aan graveel door dezelfde middelen als haar man. Zij verkoopt het middel voor ƒ 8 den pot en geeft eene gebruiksaanwijzing. Ik heb er over gesproken met Gerrit de Leeuw, die u mondeling zijne ervaring van het middel zal meedeelen. A Utrecht, le 5/15^{e} d'Octob. 1642.

3177. J.A. Bannius[3]. (L.B.) aant.

Ecce planctum piis manibus dilectissimi fratris tui destinatum, tibique devotum. Inter negotia et tumultuarias occupationes fluxit seu pressus est ex calamo, adeo ut recensere non licuit. Videbis tamen vestigium aliquod earum rerum, quas commentario meo explico. Ubi reversus fuero, tecum de hoc modulamento agam libentissime ..... Hagae Comitis, XVIII Octob. 1642.

D. Cartes[4] hic inveni, quicum ad horam XI discedo.

3178. Aiguebere[5]. (L.B.)

Uit een brief van den heer Brasset[6] hoor ik, dat gij uw broeder hebt verloren, en ik condoleer u daarmede. Hij heeft mij vroeger, toen ik in dienst van uwen staat was, vele diensten bewezen. De Charleville, le 22 d'Oct. 1642.

3179. J. van der Haeghe[7]. (K.A.)

Het verheugt mij, dat gij baat hebt gevonden bij mijn geneesmiddel. d'Amsterdam, le 2me 9embris (Nov.) 1642.

1) De brief heeft geen datum, maar schijnt 13 Oct. te zijn geschrevcn (vgl. *Oeuvres*, t.a.p.).
2) No. 3176 a, b. Brieven van 7/17 Mei en 25 Aug. o. st. (beide H.A.) zijn geheel onbelangrijk.
3) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXXIII.
4) Descartes.
5) Zie I, blz. 415.
6) T.a.p., blz. 345.
7) Een Med. Dr. Van der Haeghe komt niet voor onder de Amsterdamsche medici van dien tijd. (Meded. van Mr. W.R. Veder, Archivaris van Amsterdam.)

3180. J. van der Burgh. (L.B.)

Den brief van Z.H. aan den hertog van Guise en het paspoort heb ik verzonden[1]. ‘J'apprens que vous serez du synode à Muyden, et en suis tres aise, esperant que vous y trouverez du suject de divertissement’. De Liege, ce 11 IXbre (Nov.) 1642.

3181. Leonoro Pompei[2]. (H.A.)

Dank voor uwe moeite ter wille van mijn verlof. Ik zou echter gaarne zien, dat het met een paar maanden verlengd werd. Mastricht, ce 11 9bre (Nov.) 1642.

3182. J.A. Bannius[3]. (L.B.)

Astante et expectante Spykio[4] hosce quaterniones perlegi, quos jam mitto, et data occasione alia capitula etiam transmittam. Interea vero libri e prelo venient, tibi post quindenam circiter offerendi. Ubi ex Mersenno conditionem Guil. Manourij[5] intellexeris et me certiorem feceris, addam responsionem ad literas illius. Harlemi, XI Novemb. 1642.

Monochordon ex meliori ligno paratur postea mittendum.

3183. C. Barlaeus[6]. (L.B.)

Mijne oudste dochter Adriana[7] gaat trouwen met Karel de Wolf. Kunt gij op de bruiloft komen? ‘Aderunt Hoofdius et Vicofortius, nota tibi nomina. Quod Muydae agendum fuit, peragemus domi nostrae. Accedet nuptijs a tua presentia splendor; philosophabimur, iocabimur, epulabimur poëtarum more, partiemur personas, alter Cupidinem, alter Iocum, alter Juventam aget. Aberunt Saturni, Sophronisci et Barucephali; repetemus convivales sermones Athenaei, Plutarchi, et aliorum. Nec deerunt, qui cogitabunt apud se,

Quod si non animo fixum immotumque, etc[8].

Vale, vir praestantissime, et veni, ut Hoofdium a Vicofortio dirimas medius.’ Amstelod., XI Nov. CIↃIↃCXLII.

Filios poëtas et oratores saluta. Celebrabuntur nuptiae XXII Novemb., die dominico.

1) Zie No. 3173.
2) No. 3181 a-c. Een brief van 13 Dec. 1642 en twee andere, zonder datum en jaar (alle H.A.), handelen ook over een verlof. - Zie blz. 162.
3) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXXIV.
No. 3182 a. Een brief van 21 Nov., z.j. (L.B.), is geheel onbelangrijk.
4) Zie blz. 1.
5) Zie blz. 350.
6) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 310.
7) Zij was in 1613 geboren.
8) Verg., *Aen.*, IV, vs. 15.

3184. G. Wendelinus. (L.B.)

Op mijn laatsten brief, dien ik een jaar geleden schreef[1], heb ik geen antwoord van u ontvangen. ‘At quae tunc scribebam, et ad quae arrectum animum tuum volui, paucis hic habe. Dicebam, duas me servare claves sideralis sacrarij, duobus istis versibus, velut involucris, obductas et tectas:

Annosi meritis coeli super aethera scandam,
Summa petam calamo, *quia menti sollicitamur*.

Ex quibus singulis, si literis ijsdem duo alteri construerentur versus, eos ipsos proditurus claves illas mortalibus omnibus hactenus invisas atque ignoratas, et sine quibus frustra omne coeli studium, sacrilegio me diuturniore conscelerem. Sunt ergo eccisti:

1. *In coelis par est hodiernae crastina summae*,
2. *Par summam atque imam ciet oscillatio lunam*[2].

Dicam quod dico plenius, spero, et planius. Aio, primum omnes dies naturales esse inter se aequales, nec longiorem aut esse aut fuisse unquam hodiernam crastina, contra quam omnes hactenus artifices senserunt ac censuerunt. Nimirum, inquiunt, Sol circa media Tauri et Scorpij citius pervenit ad meridiem totis 10 minutis horarijs propter ascensiones rectas. Idem ijsdem de caussis circa media Leonis atque Aquarij meridiem attingit serius totidem minutis, plane ut nonaginta dies, numerati a medio Aquarij ad media Tauri, sint futuri dies 89 horae 23, minuta 40 tantum. Contra a medio Tauri ad media Leonis futuri sint 90 cum horis 0, 20'. Hanc dierum inaequalitatem augeri volunt etiam accedente caussa alterâ, nimirum ex solaribus protaphaeresibus, quibus fit, aiunt, ut circa principia Arietis Sol tardius ad meridiem appellat totis minutis 8, circa principia Librae totidem id faciat citius. Ex quarum duarum caussarum[3] commisci necesse sit, ut a medio Scorpij ad media Aquarij 30 minutorum colligendum sit discrimen, quibus duae eclipses eludant omnem calculum. Ad refellendum hunc errorem atque ex astronomia penitus eliminandum, volebam artifices omnes intentos esse in observationem eclipseos autumnalis, quae Octobri anni 1641 contigit, ut eam conferre possem cum illa, quam Februario anni 1636 peregit in provinciâ Narbonensi Gassendus[4] ad miraculum accurate. Quid Lugduni Batavorum de coelo servatum sit, nondum rescire potui. Bruxellae medium fuit hora 7.24, Lovanij Puteano nostro alijsque observantibus depraehensum est 7.26. Ego hic Hercij 7.29 inveni admirando cum illis consensu. Unde tandem evici, dierum aequationes in natura nullas inveniri. Audeo ergo pronunciare, invitis omnibus *μισοκινήτοις*, non velum circa nec diesim (?) volui, quod inaequalitates istas daret, sed clare et certo certius terram moveri, et diurnas suas revolutiones *constanter* ad Solem erigere. Hoc primae istius clavis est effatum. Secunda hoc loquitur: Motum Lunae, sive in summo Apogaeo decurrat, sive in imo Perigaeo, semper depraehendi a me oscillatorium; hoc est, sicut ea, quae oscillo iactantur ex A in B atque inde in C, atque abinde

1) No. 2900.
2) Het zijn anagrammata van de beide vorige versregels.
3) Hier is blijkbaar iets weggelaten.
4) Zie II, blz. 225.

ijsdem legibus ex C relabuntur in B, atque ita redeunt ad A[1], sic protaphaereses lunares oscillationem hanc imitari depraehendo, sive Luna sit Apogaea, sive Perigaea. Itaque et protaphaeresis graduum v.c. 30 ante vel post Apogaeum est graduum 2.30, non minor contra atque omnes hactenus alij sentiunt; eadem protaphaeresis graduum 30 ante vel post Perigaeum eorundem est graduum 2.30, non ut isti volunt maior. Quod arcanum hactenus ignoratum Kepplerum[2] impulit, ut Lunam accusaret de feris moribus suspectam, alij vocarent desperatam. Hae sunt ergo claves, vir nobilissime, quas tibi in sinum transdo, ne, si me fata huius mei anni 63 climacterion, et qui A*νδροχλὰς* dicitur [a] Firmico[3], vorent, coelum quoque claudant' ..... Hercio, Idib. (13) Novemb. 1642.

3185. Th. de Rosier[4]. (L.B.)

Ick hebbe aen Mon[ur] Buijck[5] het chonterfeijselken van U E gegeven, om het aen U E te doen behandighen. Mij is leet, het soo langhe heeft geterdeert, dan soo langhe de champani[6] duerden, en hebbe het niet derven senden, om reden ick noch een ander begoest hebbe, ofte ick dat wat beter konden gemaeken als ick die wel gedaen hebbe, ende soo haest het gedaen sal wesen, en sal niet mankeren het aen Mon[r] Buijck te leeveren, om aen U E te doen behandighen, ende terwijlen soo blijve ick ..... In Antwerpen, desen 14 9[ber] (Nov.) 1642.

3186. Frederik, rhijngraaf[7]. (H.A.)

Sedert ik uit den Haag ben vertrokken, heb ik niets meer gehoord. En nu hebben de Heeren van Rotterdam het jacht vastgehouden, dat de Heeren van Zeeland mij gegeven hadden. Wilt gij daarover met Z.H. spreken? De le Sasse, 16 Nov. (1642)[8].

3187. B. van de Reene[9]. (L.B.)[aant.]

Hierbij zend ik u eenige patrijzen als een klein bewijs mijner dankbaarheid, dat gij mij gebolpen hebt, om rentmeester te worden van den heer van Brederode te Cloetingen. Goes, den 18 9b. (Nov.) 1642.

1) Hierbij is een slinger geteekend, die van A naar B (het laagste punt) en dan verder naar C gaat.
2) Zie blz. 248.
3) Julius Firmicus Maternus, een Latijnsch schrijver uit de 4[de] eeuw n. Chr., schreef een groot werk, *Matheseos libri* VIII, waarin echter voornamelijk gesproken wordt over den invloed der sterren op het leven en de lotgevallen der menschen.
4) Zie No. 2894 en 2976.
5) Zie over Jacob Buycx, I, blz. 147.
6) *campagne*
7) Zie II, blz. 32.
8) De brief mist het jaartal, maar Huygens teekende het er op aan.
9) Zie No. 2311.

3188. Aan C. Barlaeus[1]. (L.B.)*

..... Bij de bruiloft zal ik niet kunnen zijn om de volgende reden:

Qui me pollicitus Mudanos inter amicos, caet[2].

Ik heb vele versjes in het kamp geschreven, maar mis, ten gevolge van den slag, die mij getroffen heeft, de opgewektheid om ze over te zenden. Hagae Com., XI Cal. Dec. (= 21 Nov.) 1642.

3189. Louis Guillaume van Portugal[3]. (H.A.)

De edelman, door mij naar den Prins van Oranje, mijn oom, gezonden, bericht mij, dat gij zeer voor mijne belangen waakt. Ik dank u daarvoor zeer. A Paris, le 22^{e} Nov.^{re} 1642.

3190. A. de Sousa d'Tavares[4]. (L.B.)

En 21 de Noviembre passado escrivi á V.M.^{d} con los navios de los S.^{res} Estados, porquien fue la ratificacion del tratado de la Tregua, y di la raçon de no haçer lo mas largamente, por havermelo impedido una grave enfermedad, por laqual no fue possible bolver luego residir en essa corte como lo avia resuelto S. Mag.^{d}, y han sido tan continuos mis achaques, que aun agora no permiten dar cumplimiento á esta obligacion, en laqual el gusto de ir assistir en la corte de S.A., y á servir á V.M.^{d} allava tan estimables interesses. Por esta causa, y por lo que conviene á la occurrençia de los negocios, a parecido enbiar al D^{tor} Francisco d'Andrada[5], que residia en Londres; su talento, y letras, conocera V.M.^{d} alla, aunque yo bien creyo, que nuestro amigo el Sor Muts[6], quisiera antes haçer con migo las conferencias. - Ya V.M.^{d} avrá entendido como S. Mag.^{d} se conformo en todo lo del tratado, de la manera possible, quedando muy gustoso de las mercedes y buenos officios de S.A. á cuia correspondencia no faltara' jamas, con iguales satisfaçiones. Si bien, la variedad de pareçeres á que siempre esta sujeta la disposicion de las cosas grandes, nos a culpado, de que las condiciones capituladas se libraron con desigualdad, siendo mucho mas en fabor de Holanda que de Portugal; y hiço aumentar esta reprehension el successo de Angola, y de St Thome, no esperado de la amistad y buena correspondencia á que se avia

1) De minuut is in K.A., maar heeft geen opschrift. - Zie No. 3183.
2) Hier is het versje ingelascht, *Ad Barlaeum*, *cum filiae nuptiis interesse non liceret* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 238.)
3) Hij was de tweede zoon van Don Emanuel van Portugal en Emilia van Nassau. Louis Guillaume († 1660) is korten tijd in dienst der Staten geweest; later werd hij Maltheser ridder en trad in dienst van den Koning van Spanje. Nadat hij opgehouden had Maltheser te zijn, is hij gehuwd en te Brussel gestorven.
4) Zie blz. 181.
5) Zie blz. 342.
6) Lees: *Musch*

dado principio; yo defiendo estas quexas con dar les á entender, que ni S.A. ni los S.res Estados pudieron tener noticia dello, ni aver dado autoridad para aquella facçion, como se infiere del tiempo del tratado al de la agression de aquellas plaças; però no puede qualificarla el pretexto, de no aver llegado la ratificaçion á essa corte de la Haya, pues es llano que la apposicion de tiempo es para no se jusgar por quebrantamiento de la Tregua lo que dentro del de una ó otra parte sin noticia de lo capitulado fuesse hecho; pero no para quedasse libre permission de haçer invasiones en las tierras y plaças que ya reconnocian al Rey de Portugal y se defendian con su acclamaçion. - A lo ratificado se ira dando muy entero cumplimiento; y no se puede desacreditar esta pontualidad con algun defeto en estos principios, en que la difficultad de las comodidades, y la variedad de muchos, servio de impossibilitar los effetos que se desseavan; como acaçio en los designios del de Medina Sidonia[1] en que no bastò la buena disposicion, para que la revelaçion del secreto no hiçiese mal lograr intentos tan desseados como convenientes. El tiempo nos a tratado con rigori en lo succedido á la armada de los Sres Estados, que generalmente se sintio; y en lo padecido en la de Portugal con tan costosa daño; Tristan de Mendoça[2] y otros cavalleros murieron ahogados, y alfin, son lançes de la fortuna, en que la experiencia continua nos enseña mas á sufrir de lo que á quexar; perotodo se va disponiendo como conviene á lo seguro y permanente. - A S.A. escrivo solamente el sentimiento de no ser yo el portador, que no era raçon cançarle con estas particularidades; V.M.d le dirá lo que jusgare por neçessario, para aver entendido lo que se offreçi y á V.M.d suplico, me mande en que pueda sevirle, pues con esse fabor será de mayor estimacion para mi la merced que de su memoria espero. Dios guarde á V.M.d como desseo. De Lisboa, en 24 de Noviembre 1642.

3191. L. van Zijll[3] (A.B.)

Hierbij gaat de kopie van een brief van maarschalk de Guébriant[4]; wilt gij die aan Z.H. geven? Gaarne wil ik van u hooren, wat Z.H. daarop gelast. Zelf schrijf ik niet aan Z.H., omdat ik niet voor het front moet komen. Kempen, den 29 Novemb. 1642.

Aan den heer Brasset[5] schrijf ik over den slechten toestand van dit garnizoen en zend ook eenige brieven van den graaf van Eberstein[6] aan mij, om ze aan Z.H. ter hand te stellen.

1) Gaspar Alonzo Perez de Guzman, hertog van Medina Sidonia, was een zwager van Jan van Braganza, die in 1640 Koning van Portugal was geworden en gehuwd was met Louise de Guzman. Hij is gouverneur van Andaluzië geweest en heeft zich onafhankelijk willen maken.
2) Tristan de Mendoça Furtado had als Portugeesch gezant den 12den Juni 1641 in den Haag een verdrag gesloten, dat 21 Febr. 1642 gcratificeerd werd. Hij had daartoe zijn zoon Antonio hier achtergelaten.
3) Zie blz. 33.
4) Zie II, blz. 477.
5) Zie I, blz. 345.
6) Zie blz. 275.

3192. Aan den hertog van Bouillon[1]. (K.A.)

Uwe Exc. bewijst mij te veel eer door mij te bedanken voor mijne moeite; ik zou haar gaarne een grooteren dienst willen bewijzen. A la Haye, le premier de Decemb. 1642.

3193. S. Payne[2]. (L.B.)

Ik zou gaarne zien, dat gij mijn zoon in dienst naamt; hij is nu ‘upon a cantore’. Bergenopzoome, this 2 of December 1642.

3194. Marie Lansame, Douair. van Zomerghem[3]. (L.B.)

Ik condoleer u met den dood van uw broeder. Mijne dochter, die 16 jaar oud is, is een paar maanden geleden getrouwd met Jr. François de Vuldere, heer van Singhem. In Ghendt, den 4 Desembre 1642.

3195. Aan. D. Heinsius. (K.A.)

De grammatica van Meelführer[4] heb ik al van den heer de Dieu[5] ontvangen; u dank ik voor het meedeelen van uw oordeel over dat werk. Ook dank ik u voor het exemplaar uwer redevoeringen. Ik denk er over mijne Latijnsche gedichten uit te geven; er zijn er sedert 1625 heel wat bijgekomen. De titel zal *Momenta subcisiva* zijn. Hagae Com., Postrid. Non. (6) Dec. CIↃIↃCXLII.

3196. M. Zuerius Boxhorn[6]. (L.B.)

Ik heb eene rede gehouden ter herinnering van Cornelis van der Myle[7],

1) Kopie van andere hand.
De hertog, die in Juni wegens de samenzwering tegen Richelieu gevangen was genomen, terwijl hij het bevel voerde over het Franscbe leger aan de grens van Italië, kreeg vergiffenis, ook door tusschenkomst van Frederik Hendrik, maar moest den 29sten Sept. zijne stad Sedan aan den Koning afstaan.
2) Stephanus Payne was predikant van de Engelsche kerk te Bergen op Zoom op eene bezoldiging van 50 caroliguldens. (Meded. van den Heer E. Kuijper, Archivaris van Bergen op Zoom.)
3) Zie blz. 45.
4) Johannes Meelführer (1560-1640) studeerde te Wittenberg, werd in 1611 professor aan het gymnasium te Heilsbronn en in 1634 predikant te Ansbach. Hij schreef o.a. *Compendiosa institutio grammaticae hebraeae* (1607), dat verschillende drukken beleefde, en *Clavis linguae sacrae s. hebraeae* (1598).
5) Zie II, blz. 32.
6) Uitgegeven in *Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, blz. 148.
7) Van der Myle (zie I, blz. 247) was in de laatste helft van November gestorven.

die zoo lang curator der Leidsche Hoogeschool is geweest. Foreest en Heinsius zullen Latijnsche gedichten schrijven; wilt gij daaraan ook iets toevoegen[1)]? Lug. Bat., CIↃIↃCXLII, Decemb. XI.

3197. J. Sluijsken[2)]. (K.A.) aant.

Ik zend u hierbij het psalmboek, waarover ik u verleden sprak; plaats het in uwe bibliotheek, als een bewijs van de vriendschap tusschen onze families. D'Arnhem, ce 12/2 de Decembre 1642.

'Les Peaumes qu'avez de l'imprimerie de Christofle de Plantin de l'an 1564 portent le privilege du Roy d'Espaigne, et ceux ci du Roy de France de l'an 1563, deux antiquitez de non mediocre admiration et qui difficilement tombe a la foy des catholiques Romains'.

3198. Aan J. Sluijsken[3)]. (K.A.)

Ik dank u zeer voor het zeldzame psalmboek, dat ik te Parijs mooi zal laten inbinden. A la Haye, le 16^{e} de Decemb. 1642.

3199. Cornelia Duijck[4)]. (L.B.)

Ik dank u voor uwe moeite ter wille van mijn zoon en condoleer u met den dood van uw broeder. Hierbij gaan een haas en eene gans. Tot Outcasper, desen 17 dese[mbe]r 1642.

3200. Aan M. Zuerius Boxhorn. (K.A.) Lat.

Hierbij gaat het vers, dat gij gevraagd hebt[5)]; het is niet mooi, maar ik wilde u niet teleurstellen. 18 Dec. 1642.

3201. M. Zuerius Boxhorn[6)]. (L.B.)

Uw gedicht op Van der Myle bewonder ik zeer. Mijne redevoering zal spoedig het licht zien. Lugd. Bat., CIↃIↃCXLII, Decemb. XVIII.

1) Huygens heeft aan dat verzoek voldaan en 17 Dec. een gedicht geschreven met den titel: *In mortem C. Mylij et M. Zuerij Boxhornij in eandem funebrem orationem* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 240).
2) Zie II, blz. 67.
3) Kopie van andere hand. - Zie No. 3197.
4) Zie blz. 187.
5) Zie No. 3196.
6) Uitgegeven in *Marci Boxhornii Epistolae et Poemata*, blz. 149.
No. 3201 a. Met een brief van Dec. (L.B.), s.d., zendt hij zijne rede.

3202. Agnes Ploos van Amstel-van Bijler[1]. (L.B.)

Hierbij gaat een klein geschenk, nl. een half lam. Ik hoop, dat gij mijn zoon, den houtvester[2], goeden raad zult geven. In Utrecht, den 8 Desember, ouden styl[3], 1642.

3203. Aan M. Zuerius Boxhorn. (K.A.) Lat.

Wilt gij in uwe lijkrede op Van der Myle[4] ook mij noemen onder zijne vrienden? Ik zou dat gaarne willen, omdat ik zeer bevriend met hem geweest ben. 19 Decemb. 1642.

3204. J. de Knuijt[5]. (H.A.)

Op de nominatie voor schepen van Middelburg, in plaats van den overleden heer Boreel, zijn geplaatst mijn zwager Tenys[6], raadsheer der admiraliteit, Van de Perre[7] en Schotte[8], 'beyde henluyden niet weynich suspect, om tegens [de] toecomende verkiesinge geheel uijt de magistraet te laten vallen'. Ik zal nader informeeren en Z.H. dienen van advies. Middelb., den 2 Januari 1643.

3205. Aan G. Voetius[9]. (K.A.)

Hierbij gaat een brief aan u, mij door Mersenne toegezonden. Hagae Com., Postrid. Non. (6) Jan. CIↃIↃCXLIII.

3206. A. Rivet. (L.B.)

De heer Spanheim[10] heeft de opdracht van den heer Calandrin[11] te Genève, om u te zeggen, dat zijn huis voor uwe zoons open staat. Le XII de l'an 1643.

1) Zie II, blz. 375.
2) Nl. Gerard Ploos van Amstel; zie II, blz. 294 en 324.
3) Dus 18 Dec. n.s.
4) Zie No. 3196.
5) No. 3204 a. Een brief van 4 Jan. (H.A.) handelt over dezelfde zaak.
6) De Knuyt was in 1610 getrouwd met Carolina Tenys. Nicolaes Tenys was in 1619, 1622, 1625 en 1628 burgemeester van Middelburg geweest, Cornelis Tenys in 1626, 1629 en 1632.
7) Zie blz. 326.
8) Zie blz. 329.
9) Zie II, blz. 294.
10) Frederik Spanheim (1600-1649), geb. in de Palts, heeft veel gereisd en werd in 1631 professor in de theologie te Genève en in 1642 te Leiden.
11) Zie over Jean Louis Calandrini, II, blz. 492.

3207. Aan P.C. Hooft[1]. (L.B.)*

Op U.E. laeste brieven[2] ben ick met voordacht tot noch toe stom. Mij docht, ick die niet als van mijns meesters weghen diende te beantwoorden. Nu wasch ick 'er mij de handen af in dit handvat[3]. U.E. gelieve de saeck by het goede handvatt te nemen, ende dese lichte silvere erkenteniss niet anders te houden als voor een' schaduwe van de gewichtighe gulde woorden, die S. Hooch.t ten prijse van U.E. doorluchtighe werck te meermalen heeft uytgesproken.

Van mijnen hoop mallicheden voel ick, dat de H.e Barlaeus te ruijm geroemt heeft. Daer en is niet onder, daerdoor U.E. het berouw van sijn verlangen ontgaen mochte. Op het aensporen nochtans van dien vriend werdt alles afgeschreven ende versamelt. Ten einde sal U.E. te keure komen, oft hem gelieven sal sijn ooghe daerover te vernederen.

Mevrouw de drostin verght mij voortaen meer dan ick machtigh of schuldigh ben. Ick most maer een hert te Muijden brengen ende ben d'er lang met twee geweest. Het doode was geenes dancks waerdigh, het levende geenes ondancks. Eens hope ick mondeling die saeck te gaen afpleiten. U.E.E. gonnen mij het uytstellen, dat ick mijn selven misgon, ende versekeren sich, dat ick leve, ende sterven sal ..... In 's Gravenhaghe, den 16en Jan. 1643.

3208. P.C. Hooft[4]. (A.B.)

Ik vertrouw, mij van U. Ed. Gestr. niet toevertrouwt te weezen, dat ik oijt gewacht, jaa gedacht heb, op eenigh diergelijk ooverloon, als 't geene, waarmeede het zijner Hoogheit gelieft heeft, mijne schaarsche betaaling van schuldt te vergelden. Haare goude, waaraf U. Ed. Gestr. gewaaght, konnen de waarde mijner koopere woorden ook wijde genoegh opweeghen, zonder zooveel zilvers aan de voorslaande schaal te hangen. *Muneribus tamen ejus obniti non debui*. Waaroover ik hierbij eenen brief van dankzegging voegh[5]; stellende niettemin ter bescheidenheit van U. Eed. Gestr. het ooverleeveren van dien, oft het achterhouden, en de boodschap, daarin vervaat, bij monde te doen. Want hij spreekt misschien geen goedt hoofsch, oft moghte zijner Hoogheit, door verlet van haare meenighvuldighe en praamende beezigheeden, verveelen.

Van de deughde der waaren, die haar weezen en maxel van U. Eed. Gestr. verstandt en handt ontfangen, ben ik zulx verzeekert, dat ik ze wel blindelings zouw darren koopen, zonder zorghe voor berouw van mijne graatigheit in 't toetasten. Wij wenschen slechts der penne, die U. Eed. Gestr. gedichten afschrijft, de snelheit der vlerke, waaruit zij getooghen is. Mijn' huisvrouw zwijght nu van U. Eed. Gestr. bondtschrift[6] ter borze op te veilen, oordeelende uyt de goedtheit van 't doode hart, dat het leevende te vroom zal zijn, om onze verlies van tijdt met geenen billijken woeker te boeten. Zaaghe ik maar, zoo gemakkelijk, als U. Eed. Gestr. deeze schuldt kan afleggen, mij van degeene te quijten, die U. Ed. Gestr. van mij komt, voor zooveele eeren en gunsten, onlangs opgehoopt met de moeite, genoomen zoo ter

1) Uitgegeven door Dr. J. van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 77.
2) No. 2905 en 2915.
3) Hooft ontving van den Prins een zilveren handwatervat en bekken ten geschenke voor de opdracht zijner *Historien*.
4) Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 520; Van Vloten, t.a.p., IV, blz. 78.
5) T.a.p., blz. 521; blz. 79.
6) Zie No. 3000.

zaake van de boeken, als van mijnen neeve Hulft[7]. Maar wie doch magh in heusheit op teeghens de Heusheit zelf,

7) Joan Hulft (1616-1677), zoon van Pieter Evertsz. Hulft en Balichgen Pietersdr. Hasselaer, was een aanzienlijk Amsterdamsch koopman, die in 1655 schepen en in 1647 bewindhebber der Oost-Indische Compagnie werd. In 1642 huwde hij Margaretha Cloeck (1617-1680), dochter van Mr. Pieter Cloeck en van Johanna Hooft, eene zuster van den drost.

naamelijk U. Eed. Gestr.? Dies geef ik den moedt verlooren, en mij vlaaijende met denken: *Heroïs summi dextrâ cadis*, ben der glooririjke armoede getroost, die mij zal in mijn graf doen draaghen den tijtel, Mijnheere, van ..... T'Amsterdam, den XIX^{en} Jan. 1643.

3209. J. van der Burgh. (L.B.)

'Je suis interessé en une banqueroutte à Amsterdam, outre plusieurs petits interests que j'y ay, selon ma petite fortune, qui me touchent de bien près, ayant esté contraint de laisser touttes mes affaires confusement entre les mains d'un honneste homme, à qui une maladie continuelle et desesperée empesche d'y apporter le soin qu'il voudroit bien, à raison de quoy j'ay faict demander permission à Messeigneurs mes maistres de faire un tour en Hollande, pour y prevenir ma perte'. Wilt gij datzelfde vragen aan Z.H.? De overstrooming schijnt veel schade te hebben aangericht. De Liege, ce 20me Janv.^{r} 1643.

3210. G. Ploos van Amstel van Oudegein[1]. (L.B.)

Ik heb dominee Bergeus[2] gesproken; hij wil, niettegenstaande uw brief, geen afstand doen van de prebende van Wijk en zegt, dat hij advokaten heeft geraadpleegd. 'Il enclinoit pour venir ensemble, pour le mettre entre les mains de celuy qui n'est point interessé; je luy dis que les liberalitez et dons de Son Altesse n'enduroient point d'accord, qu'elles estoient absolues' .... Le 21 Januarij 1643, Utrecht.

3211. H. de Hubert[3]. (K.A.)

Gij zult wel begrijpen, dat ik terugkom op de 'bekende poursuite; sal alleen daerbij vougen, dat ick mij des te liberaelder hebbe ingelaten in aansien, dat de ondernemingen van mijne stadt met uwe volle kennisse sullen aangeleit werden'. Wilt gij mij melden, of er kans voor mij is, om dit van Z.H. te 'obtineren', en of zij, die beloofden mij te zullen helpen, dat werkelijk doen? De heer de Knuyt kon niet buiten de zaak worden gelaten, maar ik 'verwachte van sijn Ed.1 nijet favorabels, maar veeleer contramine, om de notabele dispositie van sijn gemoet ende desselfs inclinatien ende antipatie tegens personen van mijn humeur'. In Z[ieric]zee, desen 22^{en} Januarij 1643.

Geef brenger dezes antwoord mee.

1) Zie II, blz. 294 en 324.
2) Vincentius Bergaeus, geb. te Culemborg, werd 31 Mei 1619 op 20-jarigen leeftijd als student te Leiden ingeschreven. In 1623 werd hij predikant te Eck en Wiel en in 1629 te Wijk bij Duurstede, waar hij in 1655 is gestorven.
3) No. 3211 a, b. Twee brieven z.j. (L.B.) handelen over dezelfde zaak.
Mr. Herman de Hubert († 1650) wenschte lid te worden van één der twee hooge rechtscolleges in Holland.

3212. G. Panterus[1]. (A.B.)

Ik waag het u disputaties van mij op te dragen[2]. X Kal. Febr. (= 23 Jan.)[3]. Lugd. Bat., in Collegio D.D. Ord.

3213. Aan G. Wendelinus. (K.A.)

Ik heb niet eerder tijd kunnen vinden, om te bedanken voor het zenden van uwe twee sleutels[4]; ik zal er vooreerst met niemand over spreken. Sedert wij elkander te Maastricht ontmoet hebben, is het aantal mijner gedichten zeer aangegroeid; ik ga ze nu uitgeven. Hag. Com., VII Cal. Feb. (= 26 Jan.) CIↃIↃCXLIII.

Waarom schrijft Puteanus niet?

3214. R. van Echten[5]. (B.M.)

Ik zou gaarne zien, dat mijn zoon cornet werd. Rolde, den 26 Januarij, stilo novo, 1643.

3215. H. de Hubert[6]. (L.B.)

Wilt gij zoo goed zijn mijn laatsten brief[7] te beantwoorden en dat antwoord te sturen aan burgemeester Campe[8], 'met adjunctie, werwaerts d heer de Knuijtt met sijn faveur sal believen of moeten gaen; het schijnt sijn Ed.[1] op den heere Cromon[9] gesint is, om desselfs vacante plaetse voor ijemant van de sijnen te occupeeren'. In Middelburch, desen 27[en] Januarij 1643.

De Statenvergadering is van morgen begonnen. 'De reconciliatie tusschen den heeren de Knuijtt en den pensionaris van 't lant[10] is getroffen', maar het is de vraag, of er niets is blijven zitten.

1) Guilielmus Panterus, filius Guilielmi, werd 19 Nov. 1635 op 12-jarigen leeftijd in het Leidsche album ingeschreven. Waarschijnlijk is het dezelfde, die, van Banda teruggekeerd, in 1655 predikant werd te Kapelle in Zeeland, waar hij in 1659 stierf.
2) De eenige disputatie van Panterus, aanwezig in de Leidsche bibliotheek, is van 6 Dec. 1642; zij is niet aan Huygens opgedragen.
3) Het jaartal is weggelaten.
4) Zie No. 3184.
5) No. 3214 a. Een brief van 19 April (L.B.) is even onbelangrijk. - Zie II, blz. 10.
6) No. 3215 a, b. Brieven van 3 Febr. en 14 Oct. (L.B.) handelen over dezelfde zaak.
7) Zie No. 3211.
8). Mr. Jacob Campe was sedert 1641 meermalen burgemeester van Veere.
9) Zie I, blz. 400.
10) Dat was van 1641 tot 1649 Cornelis van Stavenisse; zie II, blz. 50.

3216. B. van Gent[1]. (H.A.)

Wilt gij er aan denken, dat de compagnie van kapitein Jan van Welderen[2] van het regiment van kolonel Brienen[3], te Breda in garnizoen, dit jaar deel neemt aan den veldtocht? Is Z.H. daartegen, dan wil mijn zoon Joachim[4], vaandrig van die compagnie, gaarne verlof hebben, om evenals vroeger het leger als vrijwilliger te volgen. De la Haye, le 31 de Janvier 1643.

3217. Graaf Hendrik van Nassau[5]. (H.A.)

Eindelijk zit ik hier na allerlei ontmoetingen, te veel om nu te vertellen. Als ik op mijn terugtocht van het keizerlijk hof door Duitschland reis, zal ik wel een paspoort van Z.H. noodig hebben. Wilt gij daarvoor zorgen en het zenden aan Wolff? De Copenhague, le 9 Fe. 1643.

Van avond neem ik afscheid van den Koning en reis morgen af naar Stockholm.

3218. Arch. Hamilton Cassellens[6]. (R.A.)

Kunt gij bij den Prins ook iets voor mij en mijne familie doen? De heer George Rataller Doublet[7] heeft mij in alles krachtig geholpen. Postrid. Id. (14) Feb. 1643.

3219. W.M. Bacx[8]. (L.B.)

Mijn ongeluk is wel groot en ik word er mager van. Ik wil gaarne verlof hebben van Z.H. om naar Aken en Spa te gaan. Zou mijn oudste zoon geen page van Z.H. kunnen worden? 1643[9], Utrecht, den 16/6 Februarij.

1) No. 3216 a. Een brief van 3/13 Maart (H.A.) handelt ook over zoon Joachim. - Zie II, blz. 458.
2) T.a.p., blz. 508.
3) T.a.p., blz. 354.
4) Joachim van Gent, heer van Meynerswyk, werd in 1644 kapitein, in 1669 sergeant-majoor, in 1673 luitenant-kolonel en in 1678 kolonel. Hij diende tot 1682 (Meded. van den Heer Wakker.)
5) Zie I, blz. 453. - Het doel van zijne reis naar de Noordsche rijken, Polen en Oostenrijk is niet bekend.
6) No. 3218 a-c. Twee brieven, z.d. en jaar (L.B.), en een derde, die eveneens ongedateerd is (R.A.), handelen over hetzelfde verzoek. De twee eerstgenoemden zijn uitgegeven door J. van Beek in *Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis*, *Nieuwe Serie*, IV, blz. 169 en 178.

   Archibald Hamilton (1580-1659) was professor te Glasgow en sedert 1623 aartsbisschop der episcopaalsche kerk te Cashel in Ierland. In 1641 moest hij wegens den opstand daar vluchten en trachtte toen in de Zeven Provinciën professor in de theologie te worden, wat hem niet gelukt is. Hij is later naar Zweden gegaan en daar gestorven.
7) Zie I, blz. 215.
8) No. 3219 a. Een brief van 31/21 Aug. (L.B.) is van even weinig beteekenis. Zie II, blz. 392.
9) Het jaartal is niet volkomen duidelijk.

3220. Aan Tassin[1]. (K.A.)[aant.]

Dans ce gros pacquet que S.A. me commande de vous envoyer, vous trouverez les plans des deux estages de la maison de Honselardijck, aveq un troisiesme plus estendu et comprenant l'escurie aveq les jardins. L'intention de S.A. est que vous le communiquiez à de vos meilleurs architectes et jardiniers separément, pour les faire ordonner dessus ce qu'ils estimeroyent s'y pouvoir appliquer pour plus grand embellissement du lieu. Les escuries que vous verrez d'un costé y ont esté adjoustées depuis peu, et enferment une cour bien ample. La question est, comment ceste piece se pourroit attacher aveq grace au grand logis. Le jardin que vous y aurez veu à droict de la maison est desja vieulx, et requiert un habit neuf, qui maintenant se pourra tailler à la mode qu'on voudra. Et pour la maison, comme il y manque une chapelle, que d'aucuns ont jugé se pouvoir faire par dessus le pont du jardin, de sorte que leurs Altesses y pourroyent avoir leurs oratoires en hault, et y entrer par le plombé de la galerie, qui est une belle communication des quartiers, S.A. desire que là dessus specialement les architectes disent leurs sentiments, et en quel endroict ils jugent qu'une chapelle se pourroit le mieulx placer, tant pour la bienseance du bastiment que pour la commodité des Princes. Quand vos gens auront mis la main à la plume, nous attendons leurs desseins par vostre moyen, et ne manquerons pas de les bien salarier. Si vous vous souvenez de l'humeur du maistre, vous scaurez qu'il convient le servir promptement. C'est ce que je vous recommande surtout aveq asseurance que je suis tousjours veritablement ..... A la Haye, le 16e de Febvrier 1643.

Vous trouverez quelque ligne sourde touchant le project de ladite chapelle sur le pont du jardin.

3221. Aan F. Spanheim[2]. (K.A.)

Er heerscht een misverstand; ik heb u waarlijk niet willen bevitten, maar heb integendeel den grootsten eerbied voor uwe kennis. 17 Feb. 43.

3222. C. Staefvenisse[3]. (H.A.)

Wilt gij den luitenant Bonifacius Peterson aanbevelen, om zijn kapitein Maurits Morgan op te volgen[4]? Midd[elburg], den XVIIen Febr. 1643.

3223. H. Bilderbeeck[5]. (K.A.)

Kunt gij, nu kapitein Echten gestorven is, ook iets doen voor mijn vriend Grison[6]? De Coulogne, ce 17 de Feb. 1643.

1) Kopie van andere hand, behalve het postscriptum. - De brief is uitgegeven door Th. Morren in *Je Maintiendrai. Een boek over Nassau en Oranje. Geschiedkundige Bijdragen bijeengebracht onder leiding van* Prof. Dr. F.J.L. Krämer, E.W. Moes, Dr. P. Wagner, Leiden, z.j., I, blz. 250.
   Zie over Tassin, II, blz. 444.
2) Boven den brief staat: non missa, cum superveniret. - Zie over Spanheim, blz. 364.
3) Zie II, blz. 50.
4) Bonifacius Pieterson heeft 28 Febr. 1643 den eed gedaan als kapitein, in plaats van Morgan, die in 1632 kapitein was geworden. (Meded. van den Heer Wakker.)
5) Zie over dezen resident der Staten te Keulen, I, blz. 101.
6) Jhr. Nicolaes Grison werd in Dec. 1646 kapitein en stierf het volgende jaar. (Meded. van den Heer Wakker.)

3224. R. Descartes[1].

‘J'ay differé de répondre à la question que vous m'avez fait l'honneur de me proposer[2], afin de rendre veritable l'opinion que le r[everend] p[ere] Mersenne a eu de moy, à sçavoir que j'y répondrois en vostre consideration le plus exactement que je pourrois. Et pour ce que je ne me fie gueres aux experiences que je n'ay point faites moy-mesme, j'ay fait faire un tuyau de douze pieds pour ce sujet; mais j'ay si peu de mains, et les artisans font si mal ce qu'on leur commande, que je n'en ay pû apprendre autre chose, sinon que, pour faire sauter l'eau aussi haut que dit le p[ere] Mersenne, le trou par où elle sort ne doit avoir qu'environ le diametre d'une ligne; en sorte que, s'il est plus estroit ou plus large, elle ne saute pas si haut. Sur quoy j'ay fondé les raisonnemens que vous verrez’.

(Er volgt eene redeneering met vele figuren, die 13 bladzijden druk beslaat). (Endegeest, 18 (of 19) Février 1643)[3].

3225. A. Rivet. (L.B.)

Als gij de brieven van Z.H. over de zaak van Genève[4] nog niet aan den heer Spanheim hebt gezonden, kan ik ze hem wel ter hand stellen. Du 21 Febvrier 1643.

3226. A. van Hilten[5]. (H.A.)

Wilt gij zorg dragen voor de ingesloten brieven en mijne nicht, de weduwe van kapitein Schelkens[6], helpen, wier zoon Jacob nu voor de derde maal door de Staten van Holland op de nominatie is geplaatst voor vaandrig, thans bij de compagnie van wijlen kapitein Cruningen? A Utrecht, le 14/24^{e} de Febvrier 1643.

3227. C. Goddaeus[7]. (B.M.)[aant.]

De heer Barlaeus heeft mij aangespoord u te schrijven en u iets te zenden, dat ik tijdens eene ziekte geschreven heb. Het heet *De ululo*[8]. Met uw werk

1) Het Hs. schijnt verloren, maar de brief is, zonder adres, uitgegeven door Clerselier, II, blz. 540, 542, en ook in *Oeuvres de Descartes*, III, blz. 617.
2) Zie No. 3001.
3) De brief heeft geen datum, maar is den 18^{den} of 19^{den} Febr. geschreven (zie *Oeuvres*, III, blz. 637).
4) Genève had de hulp der Staten ingeroepen voor eene quaestie met Frankrijk.
5) No. 3226 a-e. Brieven van 11/21 en 31 Maart o.s., 13/23 Aug., 1/11 en 22 Sept. (alle H.A.) zijn even onbelangrijk.
6) Daniel Schelkens had 29 Juli 1623 den eed als kapitein gedaan, maar was enkele maanden daarna gesneuveld (Meded. van den Heer Wakker.)
7) Conradus Goddaeus († 1658) was van 1634 tot 1655 predikant te Faassen. Hij heeft in 1656 een bundel Nederlandsche verzen uitgegeven.
8) Van dit werkje, dat verloren schijnt, wordt melding gemaakt in *Hooft's Brieven*, IV, blz. 61 en 76, en in *Barlaei Epistolae*, blz. 900 en 923.

over het gebruik van het orgel ben ik zeer ingenomen. Dabam in Vaessen V Kal. Mart. (= 25 Febr.) MIↃCXLIII.

3228. E. Puteanus[1]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor uwe gedichten en voor uw vers op mijne *Elogia*[2]. Hierbij zend ik de *Orchestra Burgundica*, een gedeelte van het werk, waarmee ik bezig ben; het zal spoedig worden gevolgd door de *Elogia* op de vier Philipsen van Spanje en andere vorsten en veldoversten. Ik ben nu 69 jaar en moet dus voortmaken met mijn werk. Hartelijk dank voor het vrijgeleide, aan mijn zoon Maximiliaan[3] gezonden. Lovanii, in Arce, V Kal. Mart. (= 25 Febr.) M.IↃC.XLIII.

3229. M. Puteanus. (B.M.)

Gaarne zou ik u willen opzoeken, om iets met u te bespreken, maar, hoewel ik thans in het neutrale gebied van Diest woon, heb ik toch een vrijgeleide noodig, omdat ik vroeger in het leger van den Koning gediend heb. Wilt gij zoo vriendelijk zijn, mij dat te bezorgen? Ik wenschte met u te spreken aangaande het plan van mijn vader met zijne boekerij; gij hebt den catalogus, waarmede hij bezig is, gezien. Diest, le 5 de Mars, l'an 1643[4].

3230. Couvrelles[5]. (L.B.)

Er zijn blijkbaar brieven van mij zoek geraakt. Uwe groeten heb ik aan den heer de Balzac overgebracht. Doet mijn jongste zoon[6] zijn plicht tegenover u? De S^{t} bris(?) Charante, pres Cognac, ce 17 Mars 1643.

3231. E. Püchler[7]. (H.A.)

Gaarne zou ik weten, hoevele compagnieën van mijn regiment Z.H. mee te veld wil nemen. Wil ik de lijst van mijn regiment zenden? Arnhem, den 21 Martij 1643.

1) Uitgegeven in *Erycl Pvteani .... ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm .... Epistolae* .... 1647, blz. 52.
2) Nl. *In viri maximi Puteani Bamelrodij Caesarum Austriacorum elogia* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 230), den 11^{den} Sept. 1642 geschreven.
3) Zie blz. 255.
4) Het jaartal is niet volkomen duidelijk.
5) Zie No. 2666.
6) T.a.p.
7) No. 3231 a, b. Brieven van 6/16 en 18/28 Apr. (beide H.A.) handelen ook over de lijst van het regiment. - Zie II, blz. 376.

3232. Graaf Hendrik van Nassau[1]. (H.A.)

Reeds vier weken ben ik hier en ten gevolge van het ijs zal ik hier nog wel eenige weken moeten blijven. Ik schrijf dus aan Z.H. om verlenging van mijn verlof; is daar iets tegen, dan kom ik, hoe dan ook, op den bepaalden tijd terug. De Koningin[2] is steeds bijzonder vriendelijk voor mij; zij is trouwens altijd zeer beleefd tegenover vreemdelingen. De Stockholm, ce 11/21me de Mars 1643.

Ik schrijf aan Don Francisco de Mello[3], om mijn paspoort te verlengen, en aan den heer Cassiopijn[4] te Geertruidenberg, om dien brief door een trompetter te laten overbrengen.

3233. Graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)[aant.]

Door bemiddeling van Wolff[5] heb ik het paspoort ontvangen. Het spijt mij vreeselijk, dat ik op reis geen schilder bij mij had; ik heb zoovele mooie landschappen gezien. Ik verlang toch om terug te zijn. ‘Ces Messieurs cy m'ont promis de me faire avoir mon expedition dans deux ou trois jours et m'accommoder ensuite d'un des navires de la couronne pour mon transport vers Konigsbergue’, maar wegens het weer zal de reis nog wel een paar weken moeten worden uitgesteld. ‘Je me suis encore trouvé Mardy et Mercredy derniers aux ceremonies et festins des nopces du senateur Bielke avec une damoiselle des Banier. La Royne honnora l'action de sa presence les deux jours consecutifs, l'un et l'autre jusqu'a l'aube du jour, où l'exercice de la danse tint le haut du pavé, auquel pour tout mauvais danseur que je suis, sa Ma.^{té} m'obligea comme par commandement à estre le conducteur’. En zoo moest ik geheel tegen mijn zin wel meedoen. De Stockholm, le 27/17 Mars 1643.

3234. J.A. Bannius[6]. (L.B.)[aant.]

Ecce conatuum meorum musicorum primitias tibi dudum debitas, nescio qua typographi remorâ hactenus suspensas vel protractas in anni circulum. Coram exemplaria tibi obtulissem, nisi valetudo prohibuisset, cujus reparandae nunc satago. Interea totis viribus in responsione literarum G. de Manourij[6] occupor, cujus rei exactiorem discussionem, quam antea inceperam, nunc resumpsi. Spero intra quindenam absolutam tibi offerre responsionem aliaque nonnulla opuscula musica, quorum copiam antehac scripto per famulum meum tibi praestandam addixeram. - Haec exemplaria per manus communis amici Van der Burgij praemitto, plura praestiturus, ubi jusseris. Bibliopolae vero sequenti hebdomade distrahendi exemplaria copiam faciam, nisi aliter statueris. Interea ex munusculo vide affectum clientuli tui ..... Harlemi, X Aprilis CIↃ.IↃC.XLIII.

1) Zie No. 3217.
2) Nl. Christina, de dochter van Gustaaf Adolf; zij was toen 17 jaar oud.
3) Zie blz. 287.
4) Zie I, blz. 480.
5) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXXIV.
6) Zie blz. 350.
6) Zie blz. 350.

Tesseladamna[1], heroina eminentissima, mihi adest, tuasque aures auscultandae musicae meae commodato petit. Quod nisi Van der Burgius coram latius explicuerit, fidem amicitiae fefellerit. Tu vero, vir nobilissime, si nobis adesse queas, maximam beatitudinis mihi partem attuleris. Vale et veni, ait mecum Tessela tua.

3235. P.P. Winding. (A.B.)

Wegens uwe vriendschap met mijn schoonvader E. Puteanus roep ik uwe hulp in. Acht dagen geleden vertrok ik uit Antwerpen en toonde bij de schans het Kruis het vrijgeleide van den Koning aan den bevelhebber Jacob Colve[2], die mij echter gevangen nam en ƒ 10000 losgeld eischt. Ik ben vroeger dikwijls over Hollandsch grondgebied naar Denemarken gereisd, zonder lastig gevallen te worden; zelfs ontvingen de bevelhebbers mij gewoonlijk zeer voorkomend. Bij al mijne reizen door een groot deel van Europa heb ik nooit last ondervonden. Wilt gij bij Z.H. er op aandringen, dat men mij weer zal vrijlaten? ..... Ex propugnaculo Crucis, 11 April. 1643.

3236. Graaf Johan Albrecht van Solms[3]. (H.A.)

Gaarne zou ik door bemiddeling van Z.H. een paspoort hebben van Don Francisco de Melos, om mijne meubelen, enz. over de Maas naar Maastricht te vervoeren. Als ik hem zelf moet schrijven, hoe zijn dan zijne titels? d'Utrecht, ce 2/12 d'Avril 1643.

3237. J. van der Burgh[4]. (L.B.)

Estant obligé de ne quitter un pere qui a eu tousjours soin de moy en une maladie mortelle, j'apprehende que mes devoirs de nature ne me detournent de mon profit. Mons. Doubblet vostre beaufrere m'a faict l'honneur de me promettre à mon departement de la Haie qu'à la distribution des deniers de France il auroit soin de mes gages[5]. Et d'autant que jusques icy je n'ay eu l'honneur de meriter tant de faveur par mes services, j'ay peur que pendant mon absence la presse de ses grandes occupations ne m'ostent de sa souvenance; c'est pourquoy je vous supplie tres humblement qu'à vostre premiere entreveüe il vous plaise ramentevoir cet affaire favorablement à M. vostre beaufrere susdit.

1) Tesselschade Visscher.
2) Jacob Colve werd in 1638 kapitein. In 1643 vervangen, komt hij in 1648 op nieuw voor als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) No. 3236 a. Een brief van 18 Apr. (H.A.) bevat eene aanbeveling. Zie I, blz. 363.
4) Gedeeltelijk uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 232.
5) Van der Burgh was 1 Mei 1642 aangesteld als agent der Staten te Luik ‘op een tractement van *twee duysent* guldens jaers ende *drie hondert* gulden tot huys-huer, te nemen uyt de Fransche Subsidien’.

J'use de cette hardiesse par le commandement qu'il vous a pleu si souvent me faire de me fier en vostre faveur sans retenüe; et sans offencer Madonna Laura ny Tessala,

in questa mortal' stanza
Tu sai ben che in altrai non ho speranza.

Twelck doende, etc. Au reste, Monsieur, vous avez par vostre departement faict eclipser toutte la joye de l'Helicon d'Amsterdam; si au moins vous leur aviez laissé la belle nimphe de Vaucluse, vous eussiez moins attristé tous les habitans de Parnasse; maintenant on accompare cela au ravissement d'Helene; et Tessel trouvant à redire quelque chose en la comparaison des deux aimants vous prepare de la besoigne qui peut-estre ne vous desplaira pas. Hier elle estoit en cholere,

en seij', *van sulcke parte*'
Heeft Huighens minder dancks als Paris had te Sparte.

Toutesfois vous ne courrez pas risque qu'elle s'en veuille à vostre santé, car à celle là elle beuvoit hier apresdisner chez M. Barlaeus de tres bon coeur. C'est toutte l'histoire de ce qui s'est passé hier apres que vous fustes party[1]; mais je ne vous ose pas garantir de tout[s] points si veritable, qu'il est que je suis passionnément ..... d'Amsterdam, ce 18me Avril 1643.

3238. Aan P.C. Hooft[2]. (L.B.)*

Uijt den name van de vijf Haeghsche gasten, die sich om strijd beroemen van de groote beleeftheden aldaer ontfangen, bedanck ick U.E. ootmoedelick voor soo openhertigen gunst, aen allen gesamentlick ende ijedereen in 't bysonder bewesen[3]. Wij willen ten uytersten trachten ons daervan met alle schuldighe diensten tegens U.E. ende Mevrouwe te ontlasten, hopende, dat het noch ten deele sal geschieden konnen voor ons optrecken, en dat U. EE. sich onbeswaert sullen vinden van de schade alhier eenighsins te komen verhalen, daer men op Pasgeld[4] ende Hofwijck ernstelick nae sal verlangen. Om de verbintenisse van dien handel in swang te houden, light hier eene van niews gerijmde obligatie tegens het aenstaende jaer[5], maer en konde in dese doose niet, doordien noch de handen ende zegelen van partijen daeraen gebreken. Eerstsdaeghs sal ick die bestellen ende, soo ick vertrouwe, U. EE. beide des te meer prickelen, om betalinghe van oude schuld te komen halen, siende, datter wederom een niewe kerfstock gesneden werdt.

1) Zie No. 3238.
2) Uitgegeven door Dr. J. van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 86.
3) Den 14^{den} April kwam Huygens, volgens eene sinds lang gedane belofte, op het Muiderslot, in gezelschap van Mevr. Anna Treslong-de Hertoghe van Osmael, weduwe van Willem van Bloys gezegd Treslong, hare schoonzuster Leonora Treslong, Maria Dorothea van Dorp en Wicquefort. Mevr. Treslong, die prachtig zong, was op verzoek van Hooft en Huygens door Van Baerle uitgenoodigd. Andere gasten van den drost waren Tesselschade, Barlaeus en Jan Vos. Men amuseerde zich uitstekend, keerde den 16^{den} April naar Amsterdam terug en at bij Barlaeus. Den 17^{den} reisde Huygens met de andere Hagenaars terug, om twee dagen later op nieuw eene *Verbintenisse aen den Heere Hooft* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 276) te schrijven, waarbij zij beloofden het volgende jaar terug te zullen komen.
4) Een buiten aan de trekvaart tusschen den Haag en Delft, waar de Van Osmael's woonden.
5) Zie Noot 3.

Dryderhande vormsels van S. Hooch.ts wapen gaen hierneffens, daeruijt de snijder alle licht sal konnen hebben. My is leed, dat ick U.E. die moeijte niet vooraf en hebbe genomen, maer veel meer, dat ick mij soo langs soo onmachtiger vinde, om U.E. inderdaed te konnen bethoonen, uyt wat overvloet van herten ick mij noeme ..... Haghe, den 20en Aprilis 1643.

3239. Aan Mevr. Morgan[1]. (K.A.)*

Gij hadt mij waarlijk niet behoeven te bedanken voor zulk een kleinen dienst. A la Haye, le 22e d'Apvril 1643.

3240. Bauterne[2]. (L.B.)aant.

Brenger dezes, neef van Mad.elle de la Garde, wordt door den heer d Colligny[3] aanbevolen als vaandrig. Wilt gij over hem spreken met den Prins? A Delft, ce 24 Apvril 1643.

3241. P.C. Hooft[4]. (A.B.)

U. Eed. Gestr. heeft mij zoo wel gewaapent met de schilden van zijn' H.t, dat ik voor geenen aanval vreez, immers uit dien Haaghschen hoek niet. En 't is zoo verre vandaar, dat wij nu, etlijke daaghen, niet alleen gewacht, maar verlangt hebben naa den vruntlijken ontzegbrief, die ons eenen nieuwen daagheraadt uit den Weste belooft. De traagheit van de teikenaars moghte wel zoo taai zijn, dat wij - ginge maar het timmeren van H[eere] ende Neeve Wikkevoort wat wakker voort - van zelfs quaamen spooren geeven aan handen en zeeghels. Oft Hofwijk en Pasgeldt zich dies bedanken zouden, geef ik U Eed. Gestr. te bedenken. Haar gelieve dan 't bondtschrift aan zijn' volle leeden en op wegh te helpen, met vast geloof van altijds geloof bij ons te vinden, die zoo diep in U. Eed. Gestr. schuldt staan, dat de kerfstok - wat zij daarop ook haalen moghte - nemmer zal ijzer worden, gelijk de boeijen van verplichting zijn, waarinne leeft, en zich toeleit te sterven ..... T'Amsterdam, den 25en in Grasmaant 1643.

3242. J. de Knuijt[5]. (H.A.)

Uw Ed. aengenaemen is my desen naermiddach behandicht. Dewijle voor mijn vertreck uyt den Haege Syn H.t belieft hadde, de beloofte van de

1) Waarschijnlijk Anna Morgan, eene dochter van kolonel Charles Morgan (zie II, blz. 82) en van Elisabeth van S.t Aldegonde. Zij was gehuwd met Sir Lewes Morgan of Rhiwperra en hertrouwde in 1646 met Walter Strickland, resident van het Parlement bij de Staten-Generaal.
2) Zie blz. 129.
3) Waarschijnlijk Maurice de Coligny; zie II, blz. 449.
4) Ook in afschrift (L.B.). - Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 524; Van Vloten, t.a.p., IV, blz. 87. - Zie No. 3238.
5) No. 3242 a. Een brief van 8 April (H.A.) is zonder eenig belang.

heeren burghmeesters van Sirczee mij te communiceren, heb ick voor de receptie van de voorn. Uw Ed. missive, oock selfs voor de byeencompste van de Ed. Mog. Heeren Staten van Seelant, alles wes mogelyck by haer Ed. ende andere van Sirczee geimployeert, om haer Ed. tot 't inbrengen van een middelmaetich advijs te disponeeren; doch is de saecke aldaer tegen verwachten ende voorn. belooften soo verkeert uijtgevallen, dat selfs neffens de Heeren van Middelburg ende Goes van de heftichste prosuyvanten ter bevoorderinge van de commissie naer d'andere Provincien syn geweest, soo verre dat een van de burghmeesters, broeder van den bailleu van Sirczee[1)], in volle vergaderinge wel dorste seggen, dat aen de ernstige bevoorderinge van de instructie voor de gedeputeerden ter Generaliteyt meer gelegen was als aen alle de pointen, die tusschen wederzyts gedeputeerden van Hollant ende Seelant jongst in Hollant verhandelt waren. Bemerckende, dat door dijn wech ter gesonder intentie niet uyt te voeren was, hadde gedacht de dilayen door de non resolutie van de Heeren van Hollant op tstuck van de cruyssers te vinden, ten aensien de heeren burghmeesters van Amsterdam en eenige regeerders van Haerlem mij geseght hadden, dat de provincie van Hollant nimmermeer tstuck van de cruyssers, veel min de middelen tot een noodich fons gerequireert, en souden inwilligen[2)]. Tegens de voorn. verclaringe hun confirmatoir advijs ter vergaderinge ingebracht sijnde, hebben de Heeren Staten van Hollant aen dese provincie geschreven, dat de gedeputeerden van Hollant nu op alles gereet waren, van promptelyck naer de andere provincien te vertrecken, gansch ernstelyk recommanderend, dat de gedeputeerden van Seelant [sich] ten voorss. fine naer sent des briefs naer Hollant wilden vervoegen, ten minsten voor Donderdaege toecomenden, welck aenschryven ons volck hier soo dryftich heeft gemaeckt, dat voornaemen dadelyk naer Hollant te verreysen; alleen op hope met haer soude overcomen, hebbe[n] de reyse ofte haer vertreck tot overmorgen gediffereert; oock ben seer beducht, off dienstich voor my is tsamen tot in den Haeg te gaen, te volgen, ofte wel onder d'een ofte d ander plausibel pretext hier te blyven. Op de finale resolutie sal mij dese nacht beslapen. Ick soude geerne om vele redenen Syn H.^{t} gansch buyten tspel houden, ende evenwel punctuelyk by myn ordre blyven en eenige dilaijen ontrent dese saecken buyten umbragie brengen, daertoe ick duchte, nu difficilyk sal geraecken, ten aensien d'instructie voor een van de schoonste peerels tot noodwendich redres in den mont van een yder gebracht is; naer mijn oordeel, om door een demonstratie van een prompte genegentheyt, myn ongenegentheyt te bedecken, dunckt my raetsaem tot in den Haege mede [te] gaen ende aldaer [te] delibereren, wat best sal dienen gedaen'.

Gisteren heb ik over deze zaak reeds aan Z.H. geschreven. Middelb., den 27^{en} Ap. 1643.

1) Gysbrecht Ockerse was sedert 1638 meermalen burgemeester van Zierikzee, zijn broeder Jan Jansen Ockerse van 1638 tot 1664 baljuw van die stad.
2) Holland en Zeeland klaagden er zeer over, dat de andere provincies zich zoo weinig bekommerden om de veiligheid ter zee, die door de Duinkerkers zooveel te wenschen overliet, en verlangden, dat er krachtige maatregelen zouden worden genomen. Deze quaestie is in het jaar 1643 telkens ter sprake gekomen.

3243. J. van Wijnbergen[1]. (H.A.)

Also ick voor deesen syn Hoocheyt heb geadvisiert, hoe dattet huys Oedt is gevallen geweest in handen der Keyserse, soo acht nu myn devoir te syn, syn hoochg.te Hooch.t oock bekent te maecken, wie dat de graef van Eberstein voor vier daegen hier langes gemarschiert is met omtrent 1000 man te voet en omtrent 600 peerden, gesterckt met zes stucken; heeft te Lin gearreviert synde datelick den oversten Raebenhaupt[2] met eenyge troupen en canon gesonden nae t'huys Oedt voorn., t'welck gisteren weederom is overgegaen met reedelicke goede provisye, die wt Straelen meestendeels derwaerts is gesonden geweest; der syn op gevonden twee stucken van twaelf pont, een mortier und een brugge van korven met allerley gereedtschap. Rynberck, den 27 April 1643.

3244. E. Puteanus[3]. (L.B.)

Onlangs zond ik u mijne *Elogia* op de vier Philipsen[4] en nu gaat hierbij mijn werkje *De anagrammatismo*[5]. Ik heb daarin ook schuilnamen gebruikt. Eén mijner vijanden wordt Raselramius genoemd, gij Hegynus, terwijl Salmasius, Heinsius, Scriverius, Vossius en Barlaeus worden aangeduid als Maliassus, Hisenius, Eriscurius, Ovissus en Arbelaus. Terwijl het werkje gedrukt werd, zond Caramuel Lobkowitz mij het *Brevissimum Cabalae Specimen*[6]. Wendelinus heeft *Anagrammatismi arcanorum coelestium* geschreven[7]. Lovanij, in Arce, IV Kal. Majas (= 28 Apr.) M.IↃC.XLIII.

3245. J. de Knuijt[8]. (H.A.)

De bekende saecke, gelyck U Ed. jongst geadviseert hebbe, ter vergaderinge van de Heeren Staten van Seelant soo verkeert tegen verwachting uijtgevallen, ende de gedeputeerden van Seelant, door aenschryven van de Heeren Staten van Hollant, soo yverich tot de reyse aengehist synde, hebbe haer Ed. niet langer konnen ophouden, onder pretext van een koude sinckinge over eenige daegen in de beenen gevallen, die de boeven niet onwaerschynlyck de sieckte van t groote gilde noemen, daerover sy gesien hebben, dat met extreme

1) No 3243 a. Een brief van 20 April (H.A.) is geheel onbelangrijk. - Zie I, blz. 438.
2) Zie blz. 204.
3) Uitgegeven in *Erycl Pvteani .... ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm .... Epistolae* ...., 1647, blz. 54.
4) Zie No. 3228.
5) Zie blz. 287.
6) Jo. Caramuel von Lobkowitz (1606-1682), geb. te Madrid, was een jeugdig mathematisch wonder. Hij werd geestelijke en professor in de theologie te Alcala, daarna achtereenvolgens abt in Engeland, Duitschland en Oostenrijk, bisschop van Königsgrätz en later bisschop in Italië. Hij was ook agent van den Koning van Spanje te Weenen en heeft veel geschreven.
7) Zie No. 3184.
8) Zie No. 3242.

pynne de vergaderinge hebbe moeten waernemen, ben ick met haer tot Dordrecht gecomen ende [heb] aldaer myn afscheyt genomen, ten aensien my niet mogelyck was, daermede de reyse naer de ander provincien aen te nemen, oock my niet geluste, al hinckende in den Haege te comen, doch hebbe belooft, in cas van redelycke beternisse, haer Ed. soude volgen, soo niet, mij weder naer Middelburg soude begeven, twelck by haer Ed. alsoo is aengenomen. Op tstuck van de cruyssers, dat by Hollant noch niet vast en staet, sullen dat voor tvertreck naer de provincien, volgens den last van Heeren Staten, trachten effen te stellen, daertoe apparentelyck noch wel twee a drie dagen sullen imployeren. Ick hebbe getwijffelt, off niet dienstiger mede tot in den Hage ware gecomen, om, de verdeelinge van de gedeputeerde van Hollant gemaeckt sijnde in tween, d'een naer Vrieslant ende Stadt ende lande, ende de andere naer Gelderlant, Utrecht ende Overyssel te gaen, van wegen Seelant aen d'eene zyde de twee heftichste prosuyvanten, ende aen d'andere zyde een middelmatich ende ongepassionneert humeur te helpen voegen ende senden, daer men geraden hadde gevonden, indien by occasie kan geschieden, wensche Syn H.^{t} hiervan kennisse gelieffde te geven ende, zoo veer doenlyck, t'excuseren, dese saecke tot goeder intentie niet vruchtbaerer hebbe konnen uytvoeren.' Ik denk nog een paar dagen te Dordrecht of te Rotterdam te blijven[1)].

3246. J. de Knuijt. (H.A.)

Ik zal den last van Z.H. volgen, maar vrees, dat ik wegens mijne ziekte nog wel eenige dagen hier zal moeten blijven. De reis der gedeputeerden naar de andere provincies zal nog wel een paar dagen worden uitgesteld, daar men het over de kruisers nog niet eens is. Dordrecht, den eersten Maij 1643.

3247. G. de Bie[2)]. (L.B.)

Quoyque l'absence soit mere de l'oubly, si est il neantmoings que j'ay encores dans mon souvenir la memoire si fraische de l'honneur que vous m'avez faict estant pardela, comme si en effect j'estois personnellement le recepvant, et vous en rendant les graces convenables. Vous auriez desja veu esclatter pour preuve de la verité de mon dire quelque petit traict d'un obligé serviteur au regard du pasport que je m'ay faict fort de vous faire avoir, ne fut que Son Ex.^{ce} pour certaines considerations en auroit remis les depesches, sur diverses miennes reiterees instances, jusques au temps qu'il se trouveroit en campagne, raison pourquoy je doibs jusques a la me donner cette patience, esperant que pour lors il n'aura plus aucune raison de dilay. L'incomparable

1) Plaats, datum en jaar zijn afgescheurd.
2) Guillaume de Bie, ridder van den H. Petrus en griffier der financiën te Brussel, was familie van Huygens. Zijne moeder heette nl. Catharina Huygens, maar het is niet bekend, in welke familiebetrekking zij stond tot Christiaan Huygens Sr. - Deze brief begint met 'Monsieur mon cousin'.

Puteanus a requis de moy que je voudrois vous envoyer dans mon pacquet celluy de ses lettres cy joint[1], avec deux exemplaires de sa *Diatribe de anagrammatismo*, qui merite bien vostre censure; je vous prie de sa part d'avoir pour agreable ce petit present qui excede toute estime, si on le veut peser a l'esgard de son autheur. - Je ne puis icy obmettre de vous dire que Monsieur le Prince d'Orange m'at tellement obligé par l'exces de ses courtoisies et faveurs, au regard de l'expedition des affaires de ma bonne mere[2], et renouvellement de la sauvegarde pour Middelaer, que pour luy en faire veoir un eschantillon de recognoissance je me suis mis a faire faciliter la franchise des batelliers navigans sur la riviere de la Marke, a l'encontre de ceux frequentans celle du Denvere, ce que finalement Son Ex.ce Don Francisco de Mello a accordé, dont ay jugé vous debvoir advertir, et par vostre moyen mondit Seigneur le Prince, ne doubtant ou l'effect et succes de cet affaire luy sera agreable, au surplus marry que les interests de nos maistres ne permettent pas que puissions nous entreveoir, et entretenir plus particulierement sur iceux, pour l'accommodement desquels on debvroit trouver des moyens, et ores que l'estat de pardela est, comme vous m'avez tousjours dict, si puissament attache a la France, dictes moy s'il n'y a pas d'apparence que par l'assemblee de Munster, en presence des plenipotentiaires des potentats et republiques Crestiennes illecq, cette alliance viendra a se resouldre par le concours de tous ceux qui s'estoyent reciproquement obligez de ne rien faire l'un sans l'autre; c'est la ou nous debvrions venir, car je ne vois pas que nous arriverons si tost a un accommodement general, parce que la perfection de ce chef d'oeuvre requiert un espluchement si curieux que personne n'y trouve rien a redire, et qu'aucun des contractans ne se puisse plaindre d'y estre comprins avec son interest en benefice de son voisin, de maniere que d'employer par advance nos soings a un particulier ne seroit pas mal agir. Voila ung mot de mes sentimens qui merite bien que vous me disiez quelque peu des vostres. - Si vous auriez de l'ombrage a me les envoyer de droict fil, cachez les soubs une couverte au grand Puteanus, et soyez asseure que je les recepvray fidellement et mesnageray avec telle dexterité que ce ne sera que pour la gloire de Dieu, qui n'ayme rien tant que la paix, et vostre grandissime honneur, si nous puissions par vostre moyen veoir premierement les ouvertures, et depuis le succes de cette sainte oeuvre. Continuez a me favoriser, et soyez hors de doubte qu'autre que moy n'a plus d'affection a vostre service que celluy qui se dedie a vous en qualité ..... B[russelles], le 2 de May 1643.

3248. J.L. Calandrini[3]. (L.B.)

Brengster dezes is mijne nicht, Mevr. Magdeleine Calandrini[4], tegenwoordig mijne schoonmoeder. Zij is eerst gehuwd geweest met den bekenden

1) No. 3244.
2) Zie blz. 378, Noot 2.
3) Zie II, blz. 492.
4) Zij was eene dochter van Cesare Calandrini Sr., geb. te Lucca, die zich te Neurenberg als koopman een groot vermogen had verworven. Magdalena was eene geleerde vrouw.

jurist Scipio Gentilis[1)], professor te Altorff - met eene dochter uit dat huwelijk ben ik nu sedert een jaar getrouwd - en later met een edelman uit de Palts, Philip Ehem of Öhem. Zij is voor de tweede maal weduwe en gaat naar hare broeders te Amsterdam. Uit mijn tweede huwelijk is eene dochter geboren. Ik hoop, dat gij mijne schoonmoeder vriendelijk zult ontvangen; zij verdient het in alle opzichten. Als uwe zoons, die nu zeker al groot zijn, op reis gaan, hoop ik hen zeker hier te zien. De Geneve, le 2 May 1643.

3249. Anna van Eijck[2)]. (L.B.)

Mijn broeder[3)] is van nacht gestorven en ik heb uwe hulp noodig. ‘Ick heb aen menheer de Wilm[4)] geschreven, dat hy sou believen nevens monsieur Boxtel, die met myn neef met gaet tot assentensy, te willen ten besten dirigeren, alsoo beyde de voegde, die de moeder gestelt heeft, voor haer selve sullen syn’. Wilt gij daarvoor ook uw best doen? Mijn broeder wordt den 10^{den} begraven; kunt gij ook bij de begrafenis tegenwoordig zijn? den 3 Mey 1643[5)].

3250. Aan P.P. Winding[6)]. (K.A.)

Met Z.H. heb ik over uwe zaak gesproken, maar deze vindt, dat het niet aangaat zijne soldaten van hun buit te berooven. De bevelhebber heeft zich tot de Staten gewend en bij hun oordeel zult gij u moeten neerleggen. Colve overdreef met zijne ƒ 10000; zeker zult gij voor een veel kleineren losprijs worden vrijgelaten. Hagae Com., 3 May CIↃIↃCXLIII.

3251. G. de Bie[7)]. (L.B.)

Na uw brief van den 30sten April heb ik bij Z.E. nog eens aangedrongen op het spoedig in orde brengen van uw paspoort. - ‘J'attendray aussy de vous la censure sur les sentimens que j'ay touchant la resolucion des alliances francoises avec Messieurs les Estats generaulx, lesquelles selon vostre dire obstoyent directement a tout ce qui se pouvoit proposer pour l'accommodement des affaires de ces Pays bas, vous conjurant au surplus de croire

1) Scipio Gentilis (1563-1616) had reeds als kind met zijne ouders zijn geboorteland Italië verlaten. Hij studeerde te Tübingen, Wittenberg en Leiden, promoveerde in 1589 te Heidelberg en werd in 1598 professor in de rechten te Altorf. Gentilis was een zeer bekend jurist; hij huwde in 1612 Magdalena Calandrini. Uit dat huwelijk sproten twee kinderen.
2) Uitgegeven door J.H.W. Unger, *Oud-Holland*, I, 1883, blz. 104.
Zij was eene zuster van Jacob van Eyck (zie II, blz. 487) en van Gaspard.
3) Nl. Gaspard van Eyck (zie I, blz. 48 en 96), sedert 1625 drost van Heusden. Zij waren met de Huygens'en verwant door de Bax'en.
4) Nl. David de Wilhem.
5) Z. pl.
6) Zie No. 3235.
7) Zie No. 3247.

que dans cela et vos interests particuliers je m'employeray avec egale promptitude pour vous tesmoigner qu'il n'y a personne qui en perfection plus relevee soit' ..... Bruss[elles], le 6 de May 1643.

3252. J. de Knuijt[1]. (H.A.)

Gister avondt met de andere gedeputeerden hier aengecomen, hebbe de saeken in soo difficilen standt niet gevonden, als sommige mij aldaer hadden wys gemaeckt; van myn verwacht succes geeft een yder apparente hope, doch niemandt sekerheyt; naer de audientie, die ons op morgen ontrent thien uijre toegeseght is, sullen wy klaerder konnen sien ende met beter fundament oordeelen. Gelyck aldaer ende meest door alle de provincien, soo hebben oock hier de verkeerde ende valsche impressien onder groote ende kleyne sinister gedachte veroorsaeckt ende d'opgeworpene bekende instructie voor een souverain point ende heijlsaem preservatyff doen estimeren. Doch nu - soo ick verneme - beginnen eenige van de heftichste broeders door andere brillen te sien, sulcx dat ick vertrouwe, ten regarde der voorss. saecke met een dilatoir sullen gerenvoyeert werden. Over de versorginge van de custschepen heeft de provincie, soo het schijnt, t' beste voorgenomen ende geresolveert ons met redelyk contentement te bejegenen; ick oordeele met vele andere, dat Syn H.^{ts} overcompste hier veel goets ende groot contentement soude veroorsaeckt hebben, insunderheyt indien desselfs dispositie ontrent desen tyt van de vergaderinge sulcx hadde gepermitteert. Indien eenige commoditeyt voorvalt, sal Uw Ed. morgen naer de voorss. audientie van t' succes adviseren. Uijt Aer[n]hem, den 12 Maij 1643.

3253. J.A. Bannius[2]. (L.B.)

'Tua singulari humanitate fretus testudinem meam reformandam mitto, quod profecto non ausus fuissem, si istius rei peritus forem, vel alium quempiam gnarum nancisci potuissem. Scio occupationes tuas serias, quae vix permittunt, ut hisce minutijs vaces, sed humanitati tuae innixus nihilominus ausus fui. Novi etiam, quam liberaliter me nuper habuisti in penetralibus tuis, mensa hospitali, et accessu apud dominam Ogel[3], ubi summis delicijs mire me explevisti'. Ik zal al die vriendelijkheden nooit terug kunnen bewijzen. - 'Quod si testudinem ad formam teorbae ineptam aestimes, aut eâ fabricâ indignam, sine scrupulo remitte, vel trade latori hujus'. De kosten zijn voor mijne rekening. Ik hoop u nog te zien, voordat gij uit den Haag vertrekt. Harlemi, XIIII Maij CIↃ.IↃC.XLIII.

1) Zie No. 3242, 3245 en 3246.
2) Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXXV.
3) Zie blz. 325.

3254. N. Verbolt[1]. (L.B.)

Hierbij gaan de voorstellen der gecommitteerden van Holland en Zeeland aan de Staten van Gelderland[2]. Ook in Utrecht zullen zij besproken worden. In het Veluwsche kwartier zijn de gemoederen wat kalmer, en uit het Zutphensche hoor ik niet van verandering. Ik wil gaarne naar den Haag terugkeeren. Als Z.H. zelf hier kwam, zou het voorstel worden aangenomen. Arnhem, den 5/15 Meij 1643.

3255. A. Vorstius[3]. (L.B.)

De curatoren der Hoogeschool willen den hortulanus, Hendrik Carthagen, naar Vlaanderen en Brabant zenden, om zeldzame planten te koopen voor den plantentuin, die vergroot wordt. Wilt gij Z.H. verzoeken om een paspoort voor hem? Het zal weder een bewijs zijn van de welwillende gunst van den grooten veldheer en vorst, die mijn overleden broeder en ik steeds van hem hebben ondervonden. Di Leida, alli XV di Maggio 1643.

3256. Jacomina Becker-van Baerle[4]. (L.B.)

Gij moet mij met de broeders Van Dorp en Van Baerle raad geven, wat ik met mijn zoon Hendrik moet doen. Over mijn anderen zoon Samuel te Delft ben ik ook niet gerust. Men kan toch veel verdriet van zijne kinderen hebben. Gij moet mij helpen en raden. Den 16 Mey 1643[5].

3257. N. Verbolt[6]. (A.B.)

Er is oneenigheid over de instructie voor de gecommitteerde raden van deze province; die van Arnhem zijn het niet eens met de kwartieren van Zutphen en van de Veluwe; die van Nijmegen hebben nog geen besluit genomen. De convooimeester hier wordt door de admiraliteit van Rotterdam verhinderd de schippers te betalen voor hunne scheepsvrachten en ‘legerdijnsten’, volgens een besluit van de Staten van 1597; de zaak zal op den landdag behandeld worden. - Kunt gij ook maken, dat mijn neef Johan Verbolt vaandrig wordt? Nijmeghen, den 7/17 Maij 1643.

1) Nicolaes Verbolt was rekenmeester en raad van den Prins, in 1650 burgemeester van Nijmegen en afgevaardigde ter Staten-Generaal voor Gelderland. (Meded. van Dr. H.E. van Gelder.)
2) Zie No. 3252.
3) Zie II, blz. 219.
4) Jacomina van Baerle († 1651), de oudste zuster van Susanna, Huygens' vrouw, was in 1607 getrouwd met Samuel Becker († 1640).
5) De plaats is weggelaten.
6) Zie No. 3254.

3258. S. van Haersolte[1]. (H.A.)

Het spijt mij uit uw brief te hooren, dat Z.H. ongaarne nog eene com pagnie in bezetting zou laten, en daarom mijn verzoek niet kan toestaan. Toch is dat eigenlijk niet juist, want er is hier altijd eene compagnie geweest en Z.H. zou er dus te velde geene missen. Het spijt mij erg, dat de zaak zoo geloopen is, omdat ik mij zwak en ziek gevoel, 'dan ick neeme geerne patientie in alle tgunt sijn Hoecheit belieft'. Den 25 Maij A^{o} 1643.

3259. D. Tuldenus[2]. (B.M.)

Ik verzoek u nog eens weer om een vrijgeleide voor mij en een knecht gedurende dezen zomer in het gebied van Leuven en de aangrenzende streken. Puteanus zal u de volgende week schrijven en u spoedig zijn boek zenden de *Anagrammatismo*[3]. Lov[anii], 27 Mai 1643.

3260. F. Oliviers[4]. (K.A.)

Volgens de ordre van Mons. van Campe zende ue hiernevens vier doecke van de zael van haer hoocheijt de vier modelle, en twijfel niet, of zijn ue wel behandight. De doecke heb ick bijeen gerolt, volgens het schrijve van Mons. van Campe. Deselve doecke moge zonder zorgh zoo voorder gesonde werde, want die heel doel[5] besorght zijn. Hiernevens hartelick gegroet en gode bevoole. Haerlem, den 27 Meij 1643.

3261. R. Descartes[6].

'Il semble, je croy, au pere Mersenne que je sois encore soldat, et que je suive l'armée, puis qu'il m'addresse des lettres qu'il vous écrit. Celle que vous trouverez avec celle-cy, a esté huit jours à venir de Leyde icy; et si vous estes party de la Haye, ainsi que la gazette me fait croire, je ne sçay quand elle vous pourra atteindre. Le principal est qu'il n'y a rien dedans d'importance, car m'ayant esté envoyée ouverte, j'ay eu le privilege de la lire. Et pour ce qu'il y philosophe principalement de la proprieté de l'aymant, je joindray icy mon avis au sien, afin que ma lettre ne soit pas entierement vuide'.

(Volgt eene beschouwing, door drie teekeningen opgehelderd.)

(Egmond du Hoef, fin de Mai 1643)[7].

1) No. 3258 a, b. Brieven van 30/20 Maart en 17 Mei (beide H.A.) zijn even onbelangrijk.
2) Zie I, blz. 288.
3) Zie blz. 287.
4) De schilder Frans Oliviers († 1667) woonde te Haarlem.
5) Er staat *doel* of *deel*; de beteekenis is niet duidelijk.
6) Het Hs. schijnt verloren te zijn, maar de brief is, zonder adres, uitgegeven door Clerselier, III, blz. 605. - Zie ook *Oeuvres de Descartes*, III, blz. 669.
7) De brief heeft geen datum, maar moet van het laatst van Mei zijn (t.a.p., blz. 676).

3262. A. Rivet. (L.B.)

Je viens de recevoir ce mot ici inclus de Mons. le primat de Irlande[1], par lequel vous verréz que pour l'affaire de laquelle je vous ai parlé, il se faut adresser a la Reyne. S'il plaist doncques a son Altesse d'en escrire, il sera a propos que ce soit a elle, et je n'estime pas qu'elle s'y rende difficile, quand elle sçaura que leurs Altesses l'ont agreable. Il vous plaira doncques faire voir a son Alt. la lettre de l'archevesque, et me faire sçavoir ce qu'il luy plaira en ordonner. J'ay faict a Monseigneur le Prince Guillaume un recit de ce que j'ay appris de France et d'Angeleterre. Je vous supplie luy donner la lettre qu'il vous fera voir, et s'il y a chose qui en vaille la peine, je le prie de la faire voir a leurs Altesses ..... De la Haye, le 30 May 1643.

3263. J. van der Burgh. (L.B.)

Mijn vader is den dag na mijne aankomst gestorven. ‘J'ay ordre de attendre icy la venüe des deputez de Liege qui doivent arriver dans quinze jours, et espere que les aigreurs passées au regard des represailles[2] seront addoucies à la fin par une bonne et humide conference à la Liegeoise; il me pese de n'estre en ma fonction, mais encore seroit il plus facheux et dangereux d'y estre *rebus sic stantibus*; je ne suis pas malheureux de pouvoir attendre la bonace; aussy en ces conjointures je n'y sçauroy rendre aucun service ..... A mon departement je passeray par l'armée et vous feray veoir une belle piece de la farine de Claes Cloet[3], en divers dialectes. Le Sr Bannius vous baise bien humblement les mains; il est tousjours dans le mesme ravissement de sa nouvelle invention de musique’ ..... De la Haye, ce 1^{r} de Juin 1643.

3264. D. de Wilhem[4]. (L.B.)

In den ingesloten brief verzoekt advokaat Dedel[5] u hem te helpen voor zijne benoeming; het schijnt, dat men de beide colleges wil samensmelten, maar dan is er, dunkt mij, geene benoeming noodig. Hierbij gaan twee brieven van Burlamachi[6] over den toestand in Engeland. De Staten moesten tusschen beiden komen, voordat het te laat is; de oorlog is toch tot nadeel van den handel en van de kerk. De Staten van Holland zijn bijeen; natuurlijk zullen zij alleen besluiten, wat nuttig is voor hunne stad en voor hen zelf. ‘Ils s'amusent diligemment pour entasser quelque peu, mais j'ay peur que ces fourmis

1) Primaat van Ierland was de aartsbisschop van Armagh in de provincie Ulster.
2) Op 1 Juli kwamen er afgevaardigden van Luik in den Haag, om er over te klagen, dat het garnizoen van Maastricht de daarheen gevluchte Luikenaars hielp, om boeren en kooplieden uit hun gebied te plunderen.
3) *Klaas Kloet* (1619) is de titel van drie kluchten van C. Biestkens; in 1640 beleefden zij een vierden druk.
4) No. 3264 a. Een brief van 3 Juni (L.B.) is geheel onbelangrijk.
5) Willem Dedel, een broer van Johan (zie I, blz. 4), geb. te Delft, werd 12 Mei 1622 op 22-jarigen leeftijd te Leiden als student ingeschreven en vestigde zich later als advokaat in den Haag.
6) Zie I, blz. 23.

d'estat ne gastent le jardin de la Hollande et de toutes nos Provinces'. Zij hebben aan de kantoren van Haarlem en Rotterdam verboden, het tractement van Z.H. uit te betalen, nu er gebrek aan fondsen is. Natuurlijk zullen zij geene kosten willen maken voor een gezantschap naar Engeland. En dan de personenquaestie daarbij! Renswoude[1] en Boreel vertrouwen zij niet. Als men den heer van Sommelsdyck zond en een ander uit Noord-Holland, zouden zij minder moeilijkheden maken. Zelfs de dominees komen op tegen onze handelwijze. Men moet soms ook eens gelegenheid maken en eene alliantie met Engeland steunt den godsdienst en het Huis van Oranje. 2 de Juin 1643, a la Haye.

3265. Philip Theodoor, graaf van Waldeck[2]. (H.A.)

De raadsheer Molineus zou gaarne een paspoort hebben, om naar Aken en Spa te gaan, waarheen ook mijne moeder[3] reist, die zijn raad behoeft voor hare zaken. De Culenborch, ce 2e de Junius 1643.

3266. Aan G. de Bie[4]. (K.A.)

Je ne responds que tard aux deux lettres qu'il vous a pleu me faire, a cause du grand embaras d'affaires qui m'a accablé sur les derniers jours de nostre partement de la Haye. Ce sont les incommoditez que je souffre tresparticulierement de la guerre, tout ce qui la concerne ayant à passer par mes mains. Je recognoy aveq vous les publiques, et souhaitte esgalement de les veoir enlevées par une bonne paix, qui peut estre ne sera pas si mal aysée à concerter à Munster que vous l'imaginez, pourveu qu'on y aille tout de bon, comme je scay bien que plusieurs feront. Esperons en le meilleur, et donnons nous la patience de peu de moiz, à veoir quel pli ceste negociation voudra prendre. - Le Sieur Buyx[5], mon allié, qui vous viendra, ou peut estre fera rendre ce mot, en a une particuliere à Bruxelles, ou je croy que Messieurs des finances auront à veoir. Si ainsi est, je vous supplie de l'y gratifier de vostre assistence, en ce qui se trouvera faisable. Il me dit que c'est un octroy qu'il veut demander de quelque sorte de moulins à eau, qui peuvent estre de grand service à desseicher maraiz. Ces requestes sont considerées favorablement. - Je m'estonne extremement du delay qu'on se plaist à donner à mon povre et presque superflu passeport. Le marquis d'Aytona[6] et autres seigneurs n'avoyent pas accoustumé de nous traicter ainsi, et si ne recevoyent ils pas plus de courtoisie de pardecà que l'on n'en faict presentement, mais s'en ressentoyent

1) T.a.p., blz. 307.
2) No. 3265 a. Met een briefje van 5 Juni (H.A.) bedankt hij voor de moeite. Zie blz. 282.
3) Anna van Baden-Durlach († 1649), weduwe van Wolrath, vorst van Waldeck-Pyrmont.
4) Kopie van andere hand. - Zie No. 3247 en 3251.
5) Zie I, blz. 147.
6) T.a.p., blz. 387.

de meilleure grace. Je ne plains que les peines que vous y trouvez, et en attendant quelle issue elles pourront avoir, m'offre à vous faire cognoistre par tout service de plus d'importance, dans l'estendue de mon debvoir, que je suis ..... Voorn, 4e Juin 1643.

3267. J. van Reede[1]. (H.A.)

'De apostille is volgens godtlyck ende civile rechten, dan om de kittelige predicanten niet te raeken, soude mijns oordeels goet syn' er eene kleine verandering in aan te brengen. Op tfort S.t Andries, 5 Juny 1643.

3268. Aan R. Descartes[2]. (K.A.)

Si ce n'estoit la consideration des importunitez qu'on vous donne à mon subject, je seroy ravi de l'erreur qui porte le pere Mersenne à vous charger, comme soldat, de l'adresse de mes pacquets. Mais il est temps que nous l'en detrompions. Pour moy, je sçay trop bien ce que valent les moindres momens de vostre loisir, pour souffrir que ceux qui ne les considerent pas si bien, en abusent, mesmes a mon avantage. Ce mesme respect, Monsieur, m'a faict veoir aveq un peu d'indignation que vous ayez prins la peine de copier mes povres defenses contre Mons.r de Saumaise[3]; et d'ailleurs j'advouë en avoir tiré tant de vanité à par[t] moy, que, malgré que vous en puissiez avoir, j'ay resolu de me garder ceste copie aveq le mesme soin et reverence que je defere à tout petit papier de vostre main. J'espere que vous aurez assez de complaisance pour aggreer l'eschange de ceste copie a une autre, qui ne sera pas moins exacte, si encore l'envie vous demeure de laisser place à ceste mauvaise piece dans vostre cabinet.

J'ay veu, tout du long des chemins que nous avons faict jusques icy, la bonne justice que vous rendez à Voetius et à son ayde de camp[4]. Ainsi fault il bien appeller vostre escrit, car ils ont doublement merité le foüet que vous leur donnez. Quelqu'un des plus sensez d'entre Messieurs les Estats d'Utrecht, qui est icy, m'en jugea de mesme hier, et que cest homme - ce sont ses paroles - commence à püer en leur ville, n'y ayant plus que les femmelettes et quelques imbecilles qui en fassent cas. Cependant je m'asseure qu'il remuera toute pierre, pour se revancher de ce que vous luy faictes souffrir d'une main si vigoureuse, qui, à tout prendre, ne s'est employée qu'aveq ce qu'il fault de ressentiment, en une tres-juste defence contre la plus noire calomnie dont un gentilhomme Chrestien puisse estre entaché. Vous disputez sagement contre l'impertinence des predicateurs, descrians sans retenue les pechez du peuple ou du magistrat en chaire, mais cela en alarmera beaucoup d'autres aveq Voetius contre vous. Un homme estourdi me fit un jour une plaisante comparaison, disant que les theologiens estoyent semblables aux porceaux, que, quand on en tire un par la queue, tous crient. Cela vous arrivera de la part de gens

1) Zie I, blz. 307.
2) Kopie van andere hand. Uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, III, blz. 676. Zie No. 3261.
3) Saumaise had Huygens aangevallen (zie blz. 182) en deze schijnt geantwoord te hebben met een stuk, dat niet gedrukt is. De hier genoemde kopie is in 1825 bij de auctie Sotheby verkocht.
4) Martinus Schoockius had een werk tegen Descartes geschreven, getiteld *Admiranda Methodus novae Philosophiae Renati des Cartes*, maar liet het voorkomen, alsof Voetius de schrijver was, wat met diens voorkennis geschiedde. Descarles had daarop geantwoord met eene *Epistola ad celeberrimum Voetium*.

de mesme farine, mais les discrets vous scauront gré, ou de les avoir confirmez en leur opinion, ou de les avoir obligez d'une leçon d'importance. Quoy qui advienne,

Monsieur, soit icy la fin de ces ordures, et ne prodiguez plus voz bonnes heures à respondre aux mauvais en leur folie. Vous avez, comme vous dites, employé tout ce qui est en vostre pouvoir pour tirer raison de leurs accusations, et la posterité le sçaura. C'est la satisfaction pleniere que vous vous debviez. *Si pergunt latrare*, rejettez tout aveq douceur et modestie, et vous offrez à tout honest' homme à l'esclaircir de ce qu'il ne peut avoüer ou comprendre en vostre philosophie.

Je vous rends graces tres-humbles de ce que vous avez prins la peine de me raisonner sur les mouvemens de l'aymant, et ce qui en depend[1]. Tout cela ne faict que m'agacer l'apetit davantage à voir toute vostre Phisique[2] en corps, sans quoy nous flottons dans des incertitudes facheuses, et ensuitte vous attribuons tous les jours des positions, qui ne sont rien moins que vostres, comme vous l'avez desja trop esprouvé. Sur ce propos de l'aymant, et le mouvement du reflux qui nous y a porté, j'adjouste icy, par ordre du pere Mersenne, un extraict de sa lettre, portant quelques nouvelles particularitez du mouvement du filet perpendiculaire[3], dont l'experience est si aysée à faire, à la longueur de cinq ou six pieds, au travers de quelque serbacane, ou autre tuyau, aveq quelque piece de mauvais verre en bas, pour exclurre tout mouvement exterieur, que je m'asseure que vous y voudrez porter la main, pour philosopher dessus aveq plus d'asseurance; dont il me tardera extremement de veoir *pronunciata*, comme tousjours de rencontrer les occasions de vous pouvoir tesmoigner combien veritablement je suis.... Voorn, 6 Juin 1643.

3269. Revixit van Naerssen[4]. (L.B.)

Met brieve van den 5 schryven uit Gendt, dat aldaer groote alteracie door t heele lant was, doordien de Fransse tot ontrent 3 myle [van] Bruissel brande ende veel cleyne platsen uytplonderde ende verdistruywerde; schryven, dat haer leeger, dat van de slach vergadert was met Bex[5], onder Bergen [in] Henegouwe was ende har voetvolck ontrent samen 9000 man ende 6000 perde, maer sy waeren niet bestant de Fransse het hooft te biede. Andere schrijve, sy sterck syn 5000 perden, 7000 te voet, doch sij schryve in de leste slach van Rocroix[6] 175 vendels verloore te hebbe en 18 cornette, doch meest al de brieven van 7000 doot en 7000 gevange, alle amonitse en wagen[s] wech ende meest alle de beste officieren; wyder waeren door Gendt twee dage naer den andre 6 companye doorgetrocken naer t lant van Waes, Selsaten ende St Jan ten Steen, als ock van Antwerpe, soodat sy daer 2000 soldaten met 2 a 3000 boeren mende te hebben, omdat tot Bergen eenige schepe vergaderde. Ofte nu den dach en de tijt niet gebooren is, om een eijnde van de oorloge te maken, laet ick wyser oordele. Schryve wijder, daer soo weijnich water is, dat de beeste qualyck connen drincken, ende geen gedachten om in de cartieren itwes te doen; daerom stelle ick vast, in gevalle sijn Hooch.^{t} daer nu toetast, het spel is uit, alsoo volck noch ordre daer is, ende wij soo seeker connen gaen, dat ick sonder rom, met Godt, sijn Hooch.^{t} de stat, ofte passacie sal doen hebbe voor sij[n] leeger, ofte sij bereijt daer te sterven; ende alsoo ider goet patriot van eetswege gehoude is, het beste sijns Prins ende vaterlants bij te

1) In No. 3261.
2) Descartes had daarop gezinspeeld in dien brief.
3) Ook daarover wordt in dien brief gesproken.
4) Zie blz. 131.
5) Zie II, blz. 461.
6) Den 19den Mei waren de Spanjaarden bij Rocroy verslagen door Condé.

brengen, hebbe ick niet willen naerlaten U EE t selve te helpe recomandere ende dese inclose sijn Hooch.t te wille behandige ende voorsekere, in gevalle Sijn Hooch.t belieft mijn geloof te geven, het landt is ons, want Syn Hooch.t selver heeft gesien, geen p[e]rickel ter weerelt is om daer te comen; ondertusse sal ick wachte, wat Godt ende Syn Hooch.t sal believen te doen, in wiens bescherminge zyt bevoolen naer cordiaele groetenisse valet. U EE dienaer en vrindt ..... 8 Junij 1643, Rotterdam.

3270. George Frederik van Nassau[1]. (A.B.)

Ik hoor, dat Z.H. mij een ‘extraordinaris wagen’ zal toestaan. S'Hartogenbosch, den 9 Junij 1643.

3271. D. de Wilhem[2]. (L.B.)

Ik heb aan Dr. Cnoffelius[3] geschreven en hoop, dat wij binnen twee maanden antwoord krijgen en het geneesmiddel. Maar het is de vraag, of hij het laatste zal zenden, als Z.H. niet belooft zijn voorschrift precies te volgen, en daarin heeft hij geen ongelijk, want hij eischt niets, als hij Z.H. niet binnen den bepaalden tijd geneest. De la Haye, ce 10 de Juin 1643.

3272. Aan D. de Wilhem. (L.B.)*

J'avois fort apprehendé que S.A. ne se fust reschauffée, comme l'autre fois, de tant de façon qu'il fault porter, à persuader un medecin de gaigner de son argent. En effect, elle s'estonna d'abord, de ce que son acte si authentique ne pourroit suffire; mais enfin en la menant doucement je l'ay induicte à escrire la lettre qui va cy joincte, telle que vous la trouverez par sa copie, sans doubte assez courtoise et obligeante pour couper broche à tout delay. En quoy je vous supplie de vous souvenir que je n'agis que comme le marteau dans la main du forgeron, sans m'ingerer à conseiller ny le prou ny le contre à l'endroict d'une personne de si haulte consideration. S.A. me commande de presser la prompte adresse du tout. C'est de quoy je me remets à vostre soin et vigilance ..... A Buren, le 12e de Juin 1643.

S.A. va se remettant de jour à autre, graces à Dieu, car elle a esté fort bas.

3273. R. van Naerssen. (L.B.)

Den 8 deser hebbe ick aen UEE geschreven[4]; hope UEE denselven wel sult ontfange hebbe, die ick alsnoch confirmere. Daerbij compt, mijn uit

1) Zie II, blz. 98.
2) No. 3271 a. In een brief van denzelfden datum (L.B.) zegt hij, dat de Prins zelf zal dienen te schrijven.
3) Zie blz. 320.
4) No. 3269.

Gendt van den 12 deser wert geschreven: Alhier is groote onenicheyt, doordien de Fransse meester sijn in campanie; men moet alle stede tegen haer met groot garnisoen besette, te meer sij met 20000 man versterckt werden. Men vreest, sij Namen ofte een platse van importance sullen belegge; de Spaniaerts vertrouwe geen Nederlanders ende d'ander haer niet; somma de groote[1] onenichheijt; men is doende om te resolveren huerlinge ofte soldaten aen te neemen door Vlanderen om t lant te defenderen, alsoo onse wachten qualijck connen beset werden; geen van alle bijgelege forten sijn met vijuvris ofte amonitcie versien, ende het compt ons wel, de Prinsse ons niet moeyt. Men begint te roupe, dat [het] statenleeger hier sal commen, soodat in t lant van Waes eenige soldaten ende boeren sullen oppasse, maer hier is t alsofte vrede waere. Ende in gevalle de Prinsse itwes van importance quam te neemen, men soude een vremdt spel sien, alsoo hier vrij stout gesproken wert. - Noch vrij meerder partickeliereteijte, soodat ick voor vast stelle, dat in gevalle syn Hooch.t can resolveren, ons niet mogelyck is, dat te connen missche met Godes hulpe, ende sij alsnoch van opinie, niet meer als 200 man van doen te hebbe om t werck te doen; doch alsoo t Godt Almachtich ende sijn Hooch.t moet blieven, sal desselves wille wachten. Maer ofte het mogelyck was, dat men mijn vertroude, wat heyl soude ons te goede comen; maer compt van een coopman, ergo geen geloof, niettegenstaende ick t dier genoucht voor mijn persoon stelle om gelooft te werde ..... Rotterdam, 15 Junij 1643.

3274. G. de Bie[2]. (L.B.)

Uw paspoort is mij toegezonden, maar is slechts voor één jaar geldig. Dadelijk heb ik er werk van gemaakt, om dat veranderd te krijgen, maar alleen de verzekering ontvangen, dat het verlengd zal worden, voordat de termijn verstreken is.

'Vous dictes sur mes sentimens des affaires publiques une censure elegante et laconique; cependant je continue tousjours a me figurer si peu de disposition a l'accommodement general, quoyque les deputez plenipotentiaires hastent tous leur partement vers Munster, qu'il me semble, que le particulier se pourroit bien embrasser provisionellement; il est encores temps d'y penser. Si le S.r Buycx vient a Bruxelles, ou bien quelqu'un de sa part pour y entendre aux affaires dont vous faictes mention ezdites vostres, je n'espargneray ni paine ni diligence dans la poursuitte et bonne issue d'icelles. Commandez moy plusieurs autres choses de vostre service, qui soyent dans l'estendue de mon pouvoir, et au dehors d'icelle, si vous jugez que j'y puisse attaindre, et ne doubtez a l'execution non plus qu'a ce que vous devez esperer de l'obeissance de celluy qui se signe a tousjours ..... De mon chateau a Opheulen, ce 16 de Juing 1643.

3275. D. de Wilhem[3]. (L.B.)

Den brief van Z.H. heb ik aan den dokter[4] opgezonden. De candidaat[5]

1) Waarschijnlijk voor: *de grootste*
2) Zie No. 3266.
3) Zie No. 3272.
4) Nl. Cnoffelius.
5) Nl. Engelhart; zie blz. 347.

denkt, dat hij zelf zal overkomen. Op de verkooping van den heer Wits[1] heb ik de boeken gekocht; één er van, Eduardus Herbertus, *De veritate prout distinguitur a revelatione*[2], caet. behoorde u al toe; gij hadt het hem dus zeker geleend. 'Il y avoit quelques livres curieux de la milice, entre autres deux qui sont rares, a scavoir *Paralleli militari del Patricio* et sua *Militia Romana*[3], desquels M. Stevin s'est fort servi dans son livre[4] que j'ay presente de la part de son fils a S.A.; si ces livres ne sont point dans la bibliotheque de S.A., on les debvoit avoir acheptes'. Niet lang geleden vond ik bij Le Maire[5] boeken, die den Prins toebehooren. Er moest een man van kennis zijn aangesteld, om voor die bibliotheek te zorgen. 16 Juin 1643, Haye.

3276. D. de Wilhem. (L.B.)

De heeren van den Grooten Raad[6] hebben op de nominatie voor president geplaatst de heeren Cats, Bicker, nu Gecommitteerde Raad[7], en Van Beveren, ontvanger van Zuid-Holland[8], en voor griffier den broer van Dedel[9], den oudsten Persijn[10], advocaat van den Graeve en nog drie anderen. Uit die zes zullen de Staten eene nominatie voor Z.H. maken. 17 Juin 1643, en haste.

3277. Machaut[11]. (H.A.)

Als Z.H. de acte met betrekking tot eene schuit geteekend heeft, die ik u verzocht hem aan te bieden, wilt gij haar dan aan mijn kwartiermeester overhandigen? Is zij nog niet geteekend, wilt gij er dan uw best voor doen? A Demen, ce Jeudy matin, 18 de Juin 1643.

1) Jacques Wyts (zie I, blz. 199) was in de eerste helft van Januari te Utrecht gestorven.
2) Edward Herbert (1583-1648) is eenige jaren Engelsch gezant geweest te Parijs, maar heeft overigens een avontuurlijk leven geleid. Hij heeft eenige boeken geschreven o.a. *De Veritate prout distinguitur a Revelatione*, *verisimili*, *possibili*, *et a falso* (1624).
3) Francesco Patrizzi (1529-1597) was professor in de wijsbegeerte te Padua en later te Rome. Hij schreef o.a. *La Milizia romana di Polibio*, *di Livio e di Dionisio Alicarnasseo*, Ferrara, 1583, en *Paralleli militari*, Rome, 1594-1595.
4) Waarschijnlijk is bedoeld *De sterctenbovwing*, *beschreven door Simon Stevin van Brugghe*, Leiden, 1594, herdrukt in 1624.
5) Hij was boekverkooper te Leiden.
6) Bedoeld is de Hooge Raad, die sedert 1633, toen Reynout van Brederode stierf, zonder president was gebleven. Eerst in 1645 werd hij opgevolgd door Cornelis Haga (zie I, blz. 368).
7) Nl. Andries Bicker (1586-1652), die in 1643 gecommitteerde raad was.
8) Nl. Cornelis van Beveren; zie I, blz. 334.
9) Zie blz. 384. Willem Dedel en Iman Cau hebben beiden op 9 Juli 1644 den eed gedaan als griffier; de eerste is in 1650 gestorven.
10) Zie II, blz. 89.
11) No. 3277 a. Een brief van 12 Dec. (H.A.) is even onbelangrijk. - Zie II, blz. 480.

3278. H. Bruno[1]. (L.B.)

De jongelui gaan goed vooruit met Grieksch en Fransch, maar van Fransch spreken onder elkaar komt nog niet veel. Lodewijk holt dadelijk na de les naar zijne kippen en Christiaan is veel bezig met zijne mechanica en het maken van allerlei werktuigen. Hagae Com., XIV Kal. Julias (= 18 Juni) CIↃIↃCXLIII.

3279. Aan Utricia Ogle[2]. (K.A.)

Madam.[le] ma tres-digne et tres-docte escoliere. Je ne vous demande qu'un peu de croyance au tesmoignage que vous rendra M. le chevalier Hume[3] de ce que dans les preparations de la descente de l'armée, qui me vienent toutes à charge, il ne m'a esté possible de mettre la main à la plume pour vous faire tenir d'icy les tablatures dont je vous suis redevable, pour comble de si grandes obligations que j'ay à vous reconnoistre. S'il vous plaist de recevoir ceste assignation à terme de quelque payement, je renouvelle icy la promesse de fournir au capital, aveq tout ce qui se pourra de promptitude imaginable parmi les embaras où je vay donner, obligé mesme de passer la moitié du jour de demain à considerer ma maison et dependances à Zuijlichem et une autre terre que j'ay là aupres[4], si je puis obtenir la licence de passer devant aveq mon bateau, pour employer si peu d'heures à la consideration de mon petit particulier ..... Voorn, 19 Junij 1643.

3280. D. de Wilhem. (L.B.)

'Je vous manday Dimanche au soir les nouvelles de la blessure du Roy d'Angleterre[5]. Icelles viennent d'estre confirmees par le recit de quelques passagers que je ne cognoy point. Si elles sont vrayes, la cour et tout le royaume changera de face et les affaires prendront nouveau ply. Vous entendrez le tout au vray de M.[r] le resident Boswel lequel est party subitement d'ici pour aller trouver S.A. et luy signifier les funestes nouvelles, a ce que j'attens'. Gelukkig, dat Z.H. weer wat beter is. 'Du coste de France nous apprehendons aussi un abandon des alliez, une paix particuliere avec l'Espaigne, une division dans le royaume et une persecution de nos eglises outre la disette de ble et de vin cette annee'.

Aan Dr. Cnoffelius zal ik schrijven. De heer Wicquefort schrijft u over de overwinning van Torstenson[6] en het innemen van de voorstad van Praag. 19 Junij 1643, Hagae Com., raptim.

1) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 552.
2) De brief heeft geen opschrift. Een enkele zin er van is afgedrukt bij Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. 11. - Zie over Utricia Ogle, blz. 325.
3) Zie beneden.
4) Nl. Monickeland.
5) Het gerucht was valsch.
6) Zie blz. 220.

3281. Aan den hertog van Bouillon[1]. (K.A.)

Van den baron de Viellas zult gij hooren, hoe hij geslaagd is in de onderhandeling, hem door u opgedragen[2]. Zooals mij paste, heb ik er ook mijn best voor gedaan. Voorn, le 19e de Juin 1643.

3282. J. de Knuijt[3]. (H.A.)

Wij zijn gisteren met de meeste schepen voor Dordrecht gekomen en er tot mijn spijt blijven liggen. De orders van Z.H. zal ik opvolgen. De vice-admiraal Jan Evertsen[4] recommandeert zijn zwager Pieter Gorcum, zoon van den bekenden kapitein, voor den post van kapitein van een fregat en ik heb beloofd hem te helpen. Gorcum is ‘een gansch bequaem jonckman’; wilt gij ook iets voor hem doen? De schipper Corn. Reinst, door Zierikzee ‘genomineerd’, verdient tegenover Gorcum niet in aanmerking te komen. Ontrent de Kille, den 20e Junij 1643, s'morgens ontrent 10 uijren.

3283. D. Tuldenus[5]. (L.A.)

Op mijn laatsteu brief en het verzoek om verlenging van het vrijgeleide heb ik geen antwoord gekregen. Hierbij gaat het boek, dat ik u beloofd heb, *De jurisprudentia extemporali*[6]. Lov[anii], 20 Jun. 1643.

3284. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)* aant.

Gisteren ben ik naar Zuilichem en Monickeland geweest en heb daardoor heden Z.H. nog niet gezien, daar ik bij andere schepen ben. Maar ik hoor, dat Z.H. heden morgen zonder eenige moeite geloopen heeft en scheep is gegaan. De verandering van lucht zal hem zeker geheel doen herstellen. - Uit Frankrijk komen betere berichten dan wij dachten. Kardinaal Mazarin[7] heeft onzen gezant[8] verzekerd, dat de heer d'Augoulesme[9] zou optrekken

1) Kopie van andere hand.
2) Den 8sten Juli was de hertog van Bouillon, op aandringen van den Franschen gezant, uit al zijne ambten hier te lande door de St.-Gen. ontslagen. Aan deze zond hij den baron de Viela, om te betoogen, dat hij nooit iets ten nadeele van dezen Staat had bedreven, en om te verzoeken het besluit in te trekken. Daaraan is echter geen gevolg gegeven.
3) No. 3282 a. Een briefje van 2 Aug. (H.A.) is geheel onbelangrijk.
4) Zie II, blz. 186.
5) Zie No. 3259.
6) *seu de regulis juris*. Het was de tweede uitgave van het werk.
7) Hij was Richelieu opgevolgd.
8) Nl. Willem van Liere, heer van Oosterwijk.
9) Charles de Valois, hertog van Angoulême (1573-1650), een natuurlijke zoon van Karel IX, was generaal. Hij heeft *Mémoires* geschreven.

met 9000 voetknechten en 5000 ruiters, om den vijand bij Cambray in het oog te houden, en dat d'Anguien[1] de eene of andere belangrijke plaats zou aantasten. De Koningin moet zeer tegen de Spanjaarden zijn. Au sortir de la Kille, le 21e de Juin 1643.

3285. Aan J.A. Bannius[2]. (K.A).

Hierbij gaat het stuk, dat ik juist heb ontvangen; gij kunt er uit zien, hoe de zaak tusschen u en uw tegenstander staat. In arce Vornana, prid. solstitij aestivi (= 21 Juni) CIↃIↃCXLIII.

3286. Anna van Maubus[3]. (L.B.)

Zoudt gij uw best willen doen, dat Z.H. ‘myn acte van resingnasie van mijnen staet’ teekent? Wt Breda, den 21 Juni 1643.

3287. Claude Rivet de Montdevis[4]. (L.B).

Je suis arrivé icy ce matin, ou Monsr de Montaut[5] et moy nous sommes rencontrez, pour nous en aller ensemble a Rotterdam, ou est Mgr le duc de Guize[6] du passage duquel nous nous servirons; il partira apresdemain pour Zeelant et nous aussy. Cependant il faict estat d'aller demain voir Honslaerdick, ou Martinaye[7] l'est allé attendre ce soir. Je vous diray que depuis que j'eus l'honneur de prendre congé de vous, l'homme que sçavez a tousjours esté dans ses opinions ordinaires, jusques a ce que je luy aye faict voir et cognoistre que jamais homme envoyé avec une instruction ne la communiquoit a personne qu'a luy mesme, et que je l'avois ainsy practiqué par plus de cinquante que j'ay eües de Mgr. d'Angoulesme[8]. Icy il ne m'en a point parlé du tout. Mais bien a il tesmoigné qu'il estoit necessaire que j'eusse la copie des lettres; je [les] luy avois offert dez l'armée, car Son Altesse m'avoit faict l'honneur de me le dire, mais alors il n'insista point du tout, et ne tesmoigna point le desirer. C'est ce qui me faict vous suplier tres humblement d'en parler a S.A., et s'il le commande que je les puisse avoir demain au soir a Roterdam, ou vos messagers me trouveront chez Monsieur Hugo du Bois, logé *op de Lombestraet*. Quand j'auray lesdites copies, en les faisant voir a Mgr. de Buillon, je pense qu'il ne peut rien desirer d'advantage, car en ces affaires la il faut dire *peccavi*, et jetter le passé derriere le dos et se recommander a un suplice tres humblement. Pour ce qui regarde les commandements de S.A., je vous suplie de l'asseurer que je tascheray a m'en acquiter avec telle fidelité et diligence qu'elle aura subject de satisfaction, et pour ces gens icy qui croyent trouver la pierre philosophale, et tirer d'un homme ce qu'il a sur le coeur, je m'en desmesleroy bien, en prenant leur mesme methode. J'ay suplié Monsr de Van der Leit de vous donner ce mot. Je ne

1) Louis II de Bourbon (1621-1686), hertog van Enghien, na den dood van zijn vader, Henri II de Bourbon († 1646), prins van Condé, is de beroemde Fransche veldheer.
2) Kopie.
3) Zie II, blz. 342.
4) Uitgegeven door E. Prarond, *Claude Rivet de Mont Devis*, Paris, 1886, blz. 16. - Zie blz. 188.
5) Zie blz. 217.
6) Zie blz. 355.
7) Zie II, blz. 200.
8) Zie blz. 392.

manqueray de vous adresser mes lettres pour S.A. dez que je seray a Paris, et cependant

vous demande la continuation de vos bonnes graces, et de vos bons offices pres de nostre bon maistre. Car vous ne le[s] pourez jamais despartir a personne qui soit plus que moy .... A la Haye, en grande haste, le 22 Juin 1643.

J'obmettois a vous dire qu'en me disant qu'il falloit avoir copie des lettres, je luy ay dit qu'on [les] luy a offert a l'armée, et que je scay bien que c'est l'ordinaire en pareil cas, mais que si S.A. ne l'a faict envers Mg.r de Buillon, c'est a cause qu'il luy est si proche, ces copies ne se tirans que pour des gens qui n'ont aucune alliance ensemble, pour plus de seurté. - Par vostre permission je baise tres humblement les mains a M.rs le Maistre[1] Des champs[2] et Pollotti[3] et Moire[4].

3288. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. gevoelt zich beter dan ooit in de laatste jaren. Eergisteren zijn wij van Dordrecht tot het eiland de Plaat gekomen, maar moesten daar blijven door tegenwind; gisteren morgen zeilden wij uit, eerst naar de Zijp, daarna naar de Schelde; van morgen hebben wij voor deze stad het anker laten vallen, waar ⅔ der ruiterij reeds ingescheept was, terwijl de rest onder den graaf van Stirum nog op schepen wacht. Morgen hopen wij de meest nabij zijnde kust van Vlaanderen te bereiken. De vijand zendt troepen over zijne brug te Antwerpen. - In Zeeland loopt het gerucht, dat S.t Omer belegerd wordt; het zal eerder Thionville zijn. - Uit Engeland wordt het bericht van de gevangenneming van den heer Goring[5] bevestigd.

De schipper, die kolonel Herbert[6] bracht, heeft eergisteren door den hevigen wind eene schuit van de compagnie van den heer Vane[7] in den grond geboord; er zijn acht menschen bij verdronken. A la rade de Berghe sur le Zoom, le 24e de Juin 1643.

3289. H. Bruno. (L.B.)

'Semeinius[8] noster, se judice heros citra controversiam, habet illud commune cum ultimo Romanorum M. Bruto, *quod cupit vehementer cupit*. Loquuntur hoc et plaustra epistolarum, quas alias ad me scripsit, et haec novissima, quam cum appendicibus, de voluntate hominis, mitto. Speraveram, eum protelare et ductare in reditum celsissimi Principis, sed impatienti desiderio nihil satis festinatur. Si Henricus essem Fridericus quoque, et Bruno Auriacus, jam dudum jussissem esse *βουλήφορον ἄνδρα*, utcunque inconsultum, ut absolverer

1) Waarschijnlijk Arend van Dorp; zie I, blz. 93.
2) Zie II, blz. 63.
3) T.a.p., blz. 167.
4) T.a.p., blz. 192.
5) Zie blz. 329.
6) Zie II, blz. 277.
7) Zie blz. 245.
8) Simon Semeins, een bewoner van Enkhuizen, had, evenals zijne drie zoons, aan Willem van Oranje belangrijke diensten bewezen en geld voorgeschoten De Prins gaf in 1579 aan Meyndert Semeins, één der zoons, eene akte, waarbij hem de titel van raad des Prinsen werd verleend en de belofte gedaan, dat al zijne nakomelingen en die van zijn broeder Pieter Jacob voor alle ambten zouden worden voorgetrokken. Er is hier dus sprake van één der nakomelingen van Simon Semeins.

semel ab hoc'. Al zijne papieren moeten bewijzen 'amplum illum titulum consiliarij amplissimis Semeinijs ab aeternae memoriae Principe Guilielmo fuisse delatum. In epistola hac ad me dat rationem Semeinius noster, cur, amisso diplomate, novum exemplar a Mauritio petitum non fuerit'. Constantijn heeft een Latijnsch vers geschreven voor de disputatie van zijn vriend Evert van Weede[1]. Hagae, 25 Junij 1643.

3290. Aan prinses Amalia van Oranje[2]. (H.A.)*

Gisteren zijn wij voor het fort St. Anna in den Polder van Namen aangekomen. Z.H. is aan land gegaan, maar het leger niet. Wat heel gelukkig was, want het is 's nachts zulk een vreeselijk weer geweest, dat de soldaten er erg onder geleden zouden hebben. Heden heeft de ontscheping plaats gehad en zijn wij in drie afdeelingen langs verschillende wegen opgerukt.

'Le dessein a esté, d'essayer s'il y auroit moyen d'attaquer en mesme temps les forts du Moervaert et de Nassau, d'un et d'autre costé de la ville de Hulst. A cest effect il avoit esté tiré jusques à environ six cens hommes de part et d'autre, soubs divers officiers, qui soubs M. de Brederode eussent attenté au Moervaert, et soubs M. de Haulterive[3] à Nassau. Mais, comme S.A. avancée à la teste de ces derniers, a veu de ses yeulx que les rapports qu'on luy avoit faicts du passage de Cantelmo[4] au païs de Waes n'est que trop veritable, beaucoup de monde paroissant dessus et autour de ce fort de Nassau, et de grosses troupes tant à cheval qu'à pied derriere et du long des digues, nulle prudence humaine ne pouvant dicter qu'on les entreprinst en telle assiette, où dix hommes sont bons contre cent et plus, on a tenu la bride haute, et enfin s'en est on revenu en ce quartier, sans donner aucune matiere de gloire à Cantelmo, qui devoit bien souhaitter qu'une si belle armée luy fist l'honneur de l'attaquer en ce grand avantage. Car en somme il y est aveq toute son armée de Brabant, qui avoit passé le pont d'Anvers jà depuis dimanche et lundy dernier.

Entre icy et Nassau une redoutte de pierre fut sommée en marchant, et dix ou douze hommes, qui y faisoyent garde, demanderent quartier d'abord. Qui leur estant accordé, ils voulurent pretendre de plus de pouvoir rentrer dans la ville, mais S.A. les voulut avoir prisonniers, et ainsy en sortirent, n'ayant tiré que quelque peu de coups de mousquet. - Apresdemain M.^{rs} les deputez, qui se sont retirez au fort Ste Anne, reviendront disner icy, et sera deliberé de ce qui reste à faire. Qui apparemment sera de busquer fortune ailleurs'. - Z.H. wordt van dag tot dag sterker en ziet er goed uit. Au camp à Cuijtaert, à une heure de Hulst, le 26e de Juin 1643.

1) Everard van Weede, heer van Dijkveld (1626-1702), was de zoon van Johan van Weede, burgemeester van Utrecht. Hij is de later beroemde diplomaat. In het Leidsche album liet hij zich op 7 Oct. 1644 inschrijven als jurist en gaf als leeftijd 20 jaar op.
2) No. 3290 a. Een briefje van 27 Juni (H.A.) is zonder eenige beteekenis.
3) Zie I, blz. 295.
4) Zie II, blz. 273.

3291. R. van Naerssen[1]. (L.B.)

Met brieven van den 27 uit Gendt wert mijn geadviseert, dat Cantelmo in als geen 4500 man te perdt ende te voet can bijeenbrengen; daermede moet hij van Blanckenborch tot Sluis, van Brugge tot Gendt, van Gendt tot t Sas, van t Sas tot Hulst ende dan tot Antwerpe de besettinge mede doen, except hy noch bij de 4000 boeren heeft; die soo tijt (?) sijn Hooch.^{t} over de Leij ofte in t lant van Waes is, ofte eenige platse heeft genomen, datlijck haer geweer sullen needersmijten, gelijck sij diversche male hebbe gedaen, en ider loopt naer huijs om sijn famile ende goet te berge, al waer t maer 3 guld. weert, want sij niet gehoude sijn te blijven, alsser eenige troupe over sijn, dit is seeker, ende brenge alsoo soldaten ende al in confusie. Ick weete van seeker persoon van die binnen 4 dage daer noch was, sy van haer principaele platse soo hebbe ontbloot by nacht, gevende uit, sij moste convoij doen, dien sy niet connen half besetten, ende U Edel gelieve in consideracie te neemen, in gevalle Sijn Hooch.^{t} tot Flupsina[2] gaet legge, wat dat den viant can doen met 4 a 5 duisent man. Want de boeren acht ik meer schadig dan profytlijck voor den viant. Hoe is t mogelijck, hy de Leij, de vart van t Sas, Hulst ende het lant van Beveren can besetten, dat wy niet soude intrecken sonder pryckel; het geliefde Sijn Hooch.^{r} mijn seer hardt voor te stelle, dat den viant conde volck brenge om ons deseyn te belette, daer ick van advis sij om te connen ofte intrecken, ofte de gewenste platse neemen. Hiertegen hebbe ick, dat wij in tien reyse daer geweest te sijn, sijn leeven geen gedachten en sij geweest noch commen sullen, menselijcker wijse gesproken, ende ick soude, waer t mogelijck, sijn Hooch.^{t} versekeren, maer moste tot Flupina legge, anders conde gebeuren, dat den viant, om die Leije [te] versekren, volck daernaer toesondt, die ons in sulcken gevalle soude in t doortrecken bedriegenen, maer anders onmogelijck, dat wel te voorcomen is. Voortaen sal ick van post tot post nader advijse kryge. Vooral dient wel gelet, den viant was met weijnich volck te Selzaten, ende wij conde over de schorre ende ostriese[3] polder daer comen, dat wij tusse 3 forties moeten, die malcandre met musket connen beschieten, als St Steven, St Loij en St Barnart, ende dat dicht bij [t] cartier van Selzaten. Ick hebbe eens bij gelegentheyt een persoon gesproken, die daer wadt voorhadde, maer gaet vrij los par advijs, ende die platse, die ick sijn Hooch.^{t} voorstelle, connen wij sonder prijckel voor Hulst t Sas comen, mits den viant hem sal moeten separeren, [als] wij tot Fhlupia[2] maer legge, dit gaet seker. Hierop sal wachten, wadt Godt Almachtich ende Syn Hooch.^{t} sal wille doen ..... 27 Junio 1643, Rotterd.

Dese inclose gelieft aen Sijn Hooch.^{t} te behandige.

3292. H. Bruno. (L.B.)

Ik heb met den Franschen meester gesproken; hij vindt uwe methode om altijd Fransch te spreken heel goed. Maar hij meent, dat er ook Fransch gelezen moet worden, b.v. de gesprekken van Garnier, wat mij ook een geschikt boek lijkt. Hagae-Com., IV Kal. Quintil. (= 28 Juni) MIↃCXLIII.

1) Zie blz. 131.
2) = Philippine?
3) = Oostenrijksche?
2) = Philippine?

3293. J.W. Bodecher[1]. (L.B.)

Het spijt mij, dat uw zoon niet op de bruiloft van mijne dochter zal komen, en ik dank u voor het fraaie geschenk, vooral omdat er thans geen wild te krijgen is. Het is ‘een verciersell van onse cleene maeltijtt’. (Juni 1643)[2].

3294. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

.... ‘Tout ce qui est arrivé depuis ma derniere d'avanthier, consiste en quelques traverses et autres petits ouvrages que nous voyons que l'enemy va levant entre nous et le fort de Nassau, faisant paroistre d'ailleurs jusques à huict et neuf compagnies de cavallerie pour une garde, et force monde à pied du long de ces digues, auxquelles il n'y a aucune apparence humaine de mordre, selon ce que j'ay eu l'honneur d'en dire à V.A. par cy devant. - La cour de France va produisant des nouveautez de jour à autre. Par ce dernier ordinaire nous apprenons comme c'a esté le tour de Mons.r de Chavigny[3] de desloger. Il a demandé son congé, de peur, dit on, d'estre sacrifié aussi bien à la venue de Madame de Chevreuse[4], qui en fera bien dancer d'autres. M. de Chasteauneuf[5] est aussi arrivé à Paris, sans toutefois obtenir ce qu'il semble pretendre de droict; le chancelier d'à present se voyant confirmé en sa charge et appuyé de Messieurs le duq d'Orleans[6] et le prince de Condé[7], dont le dernier se ressent tousjours du jugement de M. de Monmorency[8], où M. de Chasteauneuf a eu sa part. M. de Chavigny a eu 100 mil escus du comte de Brienne[9], qui occupe sa charge de secretaire. Nostre Estat va perdre des amis en ceste cour, qui malaysement se verront remplacez par d'aussi bons. Mais les Françoiz ne seroyent plus Françoiz, si le dessous ne tournoit dessus tous les jours. Ils assiegent Theonville, et mandent, que les Espagnols seroyent venuz tard à la secourrir, mais à Bruxelles on dit que 700 hommes auroyent esté jettez dedans en combattant. D. Francisco de Mello[10] y est fort bas, et attend son congé, ce croid on, d'Espagne, au premier courrier. - On escrit encor de France, que le commandeur du Havre de Grace, ayant sceu que le marquis de Pont

1) Huygens wordt toegesproken als: ‘Mijn Heere ende Neef’.
2) De brief mist plaats, datum en jaartal, maar Huygens teekende er op aan: R. 1 Iul. 43.
3) Zie II, blz. 410. - In 1643 legde hij zijn ambt van secretaris van Staat, wat de buitenlandsche zaken betreft, neer.
4) Zie II, blz. 317.
5) Hij was uit zijn ambt van zegelbewaarder, dat hij sedert 1631 bekleedde, ontzet en een tijd lang gevangen gehouden.
6) Zie I, blz. 390.
7) T.a.p., blz. 413.
8) Henri, hertog van Montmorency (1595-1632), maarschalk van Franrijk, is onthoofd, omdat hij deelgenomen had aan de intrigues van Gaston van Orleans.
9) Henri Auguste de Loménie, graaf de Brienne (1595-1666), werd in 1643 secretaris van Staat voor buitenlandsche zaken. Hij heeft *Mémoires* geschreven.
10) Zie blz. 287.

Courlay[1] et le duq de Richelieu[2] y venoyent prendre possession du gou vernement, avoit envoyé demander à la Reine comment il s'y comporteroit; sur quoy ayant eu ordre de les laisser entrer dans la ville, et non pas dans la citadelle, Madame d'Esguillon[3] manda audit commandeur de se rendre promptement à Paris, pour affaires d'importance. En suitte de quoy il estoit venu, arresté tost apres de par la Reine, comme sorti de la place sans ordre de Sa Ma.^{té}, les deux autres s'estant emparez de la citadelle. Les mareschaux de la Mesleraye[4] et de Brezé[5] avoyent esté mandez, sur le bruict qui courroit qu'ils auroyent jetté des soldats au chasteau de Nantes et Angers, et au fort de Blavet.'

Van hier is niets te berichten, behalve dat Z.H. heel gezond is. Au camp de Cuijtaert, le 29e de Juin 1642.

3295. Aan G. de Bie[6]. (K.A.)

Vriendelijk dank voor het paspoort; ik hoop u eens een wederdienst te kunnen bewijzen. 'Je vous supplie d'en vouloir par occasion faire sçavoir autant à Monsieur Vereijcken[7], et que je suis fort sensible du souvenir qu'il tesmoigne s'estre conservé de feu mon pere, que j'ay veu regalé en sa maison à Bruxelles[8] aveq splendeur et tesmoignage de beaucoup de bonne volonté' ..... Cuytaert, 29 de Juin 1643.

3296. R. van Naerrsen. (L.B.)

Wilt gij den ingesloten brief aan Z.H. geven? 'Wyders schryven mijn van den 27 uit Gendt en van den 28 uit Antwerpen, daer groote vreese voor syn Hooch.^{t} is, ende is seker, den viant geen 5000 man heeft behalve de boeren, die goet sijn, soo lang wij niet over sijn, ende, soo t mogelijck is, Syn Hooch.^{t} gelievende de bewuste plats aen te doen, het is seeker met Godt almachtich, sijn Hooch.^{t} heeft het landt, ende ten minste connen wij voor Hulst ofte Antwerpen trecken, als hebbende het vastelant en campanie geen water dan een nertken(?), daer men met gelade wagens doorrijdt. Maer vooral soude

1) François de Vignerot, Sieur de Pont de Courlay, was een neef van Richelieu.
2) Armand de Vignerot, zoon van François, erfde van den Kardinaal den titel van hertog de Richelieu en een groot deel van het vermogen. De hertogin van Aiguillon was de andere erfgenaam.
3) Zie II, blz 185, 317.
4) T.a.p., blz. 95.
5) T.a.p., blz. 67.
6) Kopie van andere hand. - Zie No. 3274.
7) Louis Vereycken was geheimschrijver van de Aartshertogin Isabella, later eerste secretaris van den Koning in de Spaansche Nederlanden.
8) Den 25sten Nov. 1611 was Christiaan Huygens naar Brussel gereisd met eene opdracht van Prins Maurits, om op te komen voor zijne belangen in de zoutmijnen van Bourgondië, waarin ook de Aartshertogen deel hadden. Hij had zijn 15-jarigen zoon Constantijn meegenomen (vgl. I, *Inleiding*, blz. XXXIII) en reisde 30 Jan. 1612 terug.

ick naer mijn geringe verstant hooch noodich achten tot Flupina te legge, omdat den viant hem te beeter verdeelt ende gesepareert sal hebbe' ..... Rotterdam, 30 Junio 1643.

3297. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Le seul commandement que j'ay de faire tènir ces pacquets à V.A. me peut dispenser d'y adjouster aucune nouvelle, parce que Monseign.r le Prince Guillaume, qui dorenavant assiste aveq S.A. à toutes deliberations, en peut donner de plus seures que moy, qui ne doibt avoir l'honneur que d'entretenir V.A. des actions passées. En un mot je puis dire, que nous nous preparons au depart, pour mieux faire ailleurs, Don Francisco de Mello estant venu en personne à Hulst, assisté, à ce qu'on veut dire, de bonne recreuë de gens, qui ne me semble chose estrange, si Thionville est assiegé, et hors d'apparence de secours. Moins, s'il ne l'est pas, Beck pouvant tousjours suppleer au default de la personne du general, qui entend bien que Hulst vault plus à son Roy que trois Thionvilles. Au camp de Cuijtaert, le dern.r de Juin 1643.

3298. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Avanthier au soir la resolution de partir le lendemain ayant esté prinse, S.A. eut advis de je ne sçay quel dessein peu croyable qu'auroit l'enemy, d'attenter quelque chose sur son quartier, ou bien sur celuy de M. de Brederode, la mesme nuict, dont elle trouva bon d'envoyer de part et d'autre vers les 12 heures douze ou quinze chevaulx vers la ville de Hulst, pour apprendre s'il y avoit aucun remuement. De nostre costé s'avança en personne le jeusne Till, lieutenant de M. le duq de Holstein[1)], aveq le fils du S.r de Haultmets[2)] et d'autres cavalliers de ces deux compagnies, qui ayants passé la redoutte où nous avions garde, furent surprins et couppez par un bon nombre de gens de pied, qui leur tirerent en salve, et ensuitte leur porterent des coups de pique et de halabarde; de sorte que la pluspart de ces cavalliers demeura que morte, que blessée, que prisonniere, ledit Till, entre autres, prisonnier et fort blessé d'un coup de pique au front, et de carabine par la cuisse, chose qui faict bien maudir ceste sort de païs aux reitres, qui sur ces digues ne trouvent presques assez de lieu pour bien tourner un cheval, et tousjours y sont en danger de telles rencontres. - Hier sur les cinq heures de matin l'armée marcha, comme elle estoit venue, par trois chemins ou digues diverses, vers les bateaux; où estant embarquée promptement, apres une deliberation assez longue, que tint S.A. aveq les deputez des Estats, suivant la resolution finale qui fut prinse, nous levames l'ancre, et tournans à gauche, tirames vers icy. Vers le soir un des meilleurs pilotes de ces quartiers conduisit le bateau de S.A. sur un sable, qui à la basse marée devint si sec, qu'apres soupper à la lune tout le monde s'y proumena autour du bateau à pied. - A ce matin, vers les quatre heures,

1) Zie II, blz. 523.
2) Zie blz. 245.

le flux nous ayant dessablez, nous sommes venus par deux bonnes marées et un temps tres-favorable jusques à ceste rade, où l'armée mettra pied à terre demain au matin, pour marcher apparemment jusqu'à dans nostre giste accoustumée d'Assenede. - Ce remuement pourroit encor faire esperer quelque chose de bon, s'il eust esté possible de le faire au desceu des enemis; mais ceux cy nous voyans marcher de bateau à bateau, et pouvans marcher en six heures où nous en sommes obligez de mettre plus de 36, il est bien aysé à juger quels sont les avantages qu'en pouvons raisonnablement attendre. Messieurs les François cependant en tirent de fort notables, D. Francisco de Mello ayant trouvé necessaire de s'en venir vers deça en personne aveq cinq regimens de cavallerie et encor deux d'infanterie, qui fera beau jeu aux entrepreneurs du siege de Thionville, qui à ce compte là semble demeurer abandonné. - S.A. se porte tousjours de mesme que par mes precedentes, et vient de recevoir de Flissinghen une lettre extremement civile de Monsieur le duq de Guise[1], se ressentant au possible des courtoisies qu'il a receuës de VV. Altesses à Buren. A la rade de Philippine, le 2e de Juïllet 1643.

3299. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'En suitte de ce que j'eus avanthier l'honneur de mander à V.A., nous arrivames hier en ce quartier, où dès à ce matin nous avons commencé à nous retrencher, ayants l'enemy si proche, nommement au Sass de Ghent, que quand il luy plaist, il nous peut tirer quelque volée de canon, à grand hazard. - Mon hoste, qui est greffier de ceste place et jurisdiction, fut hier audit Sass, pour demander licence aux sauvegardes vives que S.A. a permises aux habitans d'icy autour. Il y vid en personne Don Francisco de Mello, qui le chargea d'un grand compliment à S.A. en luy offrant tout service, hors de ce qui pouvoit toucher le publiq, et se resjouïssant de la reconvalescence de S.A. qu'il avoit apprins estre malade. Le duq d'Albuquerque[2] fut là à disner aveq luy, comme aussi D. Andrea Cantelmo[3], le marquis de Lede[4], et la pluspart des autres chefs d'importance. De sorte que, comme mesprisans tout ce que peuvent attenter ou desjà ont attenté les Françoiz, tous se rendent contre nous, et, à ce qu'en pouvons juger, nous empescheront bien d'entreprendre grand' chose de ce costé icy, où cependant on nous a voulu faire venir, y en ayant de si sages, qu'ils soustienent qu'il vault mieux estre sans rien faire icy, que de prendre des places ailleurs. Ce que j'advouë ne comprendre pas jusques ores.'

Wij verwachten spoedig brieven uit Frankrijk, die misschien wel nieuws zullen brengen. Blijft Uwe H. nog lang te Buren? Au camp à Assenede, le 4e de Juïllet 1643.

1) Zie blz. 355.
2) Waarschijnlijk Duarte Coelho de Albuquerque († 1658), die onder zijn oom Matthias (zie II, blz. 107) in Brazilië heeft gestreden en o.a. in 1638 als gouverneur van San Salvador die plaats tegen de Hollanders heeft verdedigd. Na de revolutie in Portugal ging hij naar Madrid en bekleedde er eene betrekking aan het hof. Den oorlog in Brazilië in de jaren 1620 tot 1639 heeft hij beschreven in zijne *Memorias diarias de la guerra in Brazil* (1654).
3) Zie II, blz. 273.
4) T.a.p., blz. 5.

3300. R. van Naerssen. (L.B.)

Ik heb uw brief ontvangen, maar kon niet bij Z.H. komen, omdat ik ziek was. Uit brieven, die ik kreeg, hoor ik, dat De Melo den 1sten dezer met zijn leger van 8000 man te Loo Crist is aangekomen; 'doch alsoo sy door de stat moeten, sal ick haer doen tellen van twee mijne goede vrinde'. Maandag avond hoop ik hun aantal te weten en dan Woensdag bij u te zijn. Men denkt, dat Melo naar Brugge en het Westen zal gaan en een deel zijner troepen bij de Lei zal laten. Rotterdam, 4 Juilij 1643.

3301. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De versterkingen hier zijn gereed. De commandant van het fort S.t Anne meldt, dat Cantelmo vele troepen heeft gebracht in de polders er om heen. Aan het Fransche hof spreekt men over de vele moeilijkheden, die de hertog van Anguien[1] ondervindt bij het beleg van Thionville. De Franschen mogen dus wel dubbel blij zijn, dat wij hun de Spanjaarden van het lijf houden; toch zullen zij ons wel weer vele verwijtingen doen. - Den 24sten Juni is er te Charenton eene paniek geweest onder de protestanten, daar men vertelde van een plan om hen te vermoorden bij het terugkomen van de preek. Maar de Koningin heeft er Zwitsersche gardes heengezonden, om de menschen gerust te stellen. - Z.H. is heel gezond, maar mag wel oppassen bij het gebruiken van vleesch, kreeft en vruchten. Au camp à Assenede, le 6e de Juïllet 1643.

3302. Aan Utricia Ogle[2]. (K.A.)aant.

My dear and most worthie scholler. This being the first settled place where I could have my musical bagage at hand, and some leasure to performe what I promised you so long agoe, I fell to the worke you see with all possible speed, some of it requiring but a copie, some new composing, of what I thought fittest for your faire and royall hands. You could give me leave to call them so, if you did but remember the proverbe by which kings are said to have long hands, but knowing, they are royall in a higher degree by their owne worth, I will not so much as crave your pardon for speaking truth. If I did entreate you to studie these lessons, it were a most senselesse forgetfulnesse of your noble skill. I have heard, you sing them before any other could have overseene them. My assured hopes are to heare you play them so too, and to stand myselfe ashamed, for seeing my brave scholler so farre beyond the reach of her poore master. At our first meeting I will stand to the tryall and helpe you soundlie, if not to laugh out, at least to sing out those unharmonious soules, who, unworthie of your anger, even by hating musicke shew, they love naturally its contrarie, which is falshood. I will never venture againe to entertaine your patience in this forrayne language, till I may be sure, you have understood some lines of my letter. Neither do I much care for the rest, if onely I can make you under-

1) Zie blz. 393.
2) De brief is uitgegeven door J.A. Worp in *Tijdschrift der Vereeniging van Noord-Nederlandsche muziekgeschiedenis*, V, 1897, blz. 131. - Zie blz. 325.

stand and beleeve the last of all and by it, that I am, my deare and most royall scholler, your most humble and obedient servant and unskillfull master ..... Assenede, 6 Jul. 43.

You will find something altered in these songs of what I taught you before, but these are the true notes, falsifyed by my owne faulte and length of time. It comes to passe heere as with men that are used to lye; they will speake an untruth so often that at last they will beleeve and sweare them selfe, it is a truth.

3303. Prinses Amalia van Oranje[1]. (H.A.)

Ik dank u zeer voor al uwe brieven en hoop u eens een wederdienst te bewijzen. Zoodra wij van hier vertrekken, zal ik het u melden. Hebt gij geene brieven van den heer de Beringhen[2] ontvangen? A Beuren, le 7 de Juillet (1643)[3].

3304. Frederik, rhijngraaf[4]. (H.A.)[aant.]

Wilt gij bijgaanden belangrijken brief, dien ik juist van den commandant van Sluis heb ontvangen[5], dadelijk aan Z.H. geven? Du quartier, apres les 9 heures du soir du 8 de Juillet 1643.

3305. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*[aant.]

Er is geen nieuws. ‘D. Andrea Cantelmo aussi faict la mine de ne vouloir bouger du poldre de Namur, où il entrecouppe les digues, et se barricade contre l'approche de l'infanterie, que jusques ores on n'a pas daigné d'y envoyer, se pouvant bien juger que ce n'est qu'une fanfaronnerie qu'il faict, et que ces Messieurs qui ont assez de peine à se defendre veulent tirer vanité de faire comme les assaillans. - Ceste nuict M. le Rhingrave a este jusques au canal de Bruge, aveq six ou sept cens chevaulx, où quelque cheval a esté blessé de pardelà l'eau, sans autre effect, toutes gardes s'y estant trouvées alertes. - Sur l'advis que nous avons de ce que l'enemy vuidant la garnison de Gueldre et autres feroit marcher bonnes trouppes de gens au travers du Brabant vers icy, S.A. a trouvé bon que le coronel Ysselstein[6] deslogeast d'aupres d'Emmerick aveq les huict compagnies de cavallerie qu'il a, et vinst loger entre Grave et Boisleduq, mesmes aveq quelque infanterie, et encor deux compagnies de cavallerie de Boisleduq et Breda, s'il en est besoin, pour avoir l'oeil sur ceste demarche de l'enemy, et le costoyer, en cas qu'il approche de nos frontieres.’ Au camp à Assenede, le 8e de Juïllet 1643.

1) No. 3303 a. Een briefje van 13 Juli (H.A.) is even onbelangrijk.
2) Zie I, blz. 398.
3) Het jaartal ontbreekt, maar Huygens teekende op den brief aan: R. 9 Juill. 43, Assenede.
4) Zie II, blz. 32.
5) Die brief, aan den commandant van Sluis gericht, is er bij gevoegd; hij handelt over officieren in de forten, die eenigszins verdachte maatregelen hebben genomen.
6) Zie I, blz. 382.

3306. D. de Wilhem. (L.B.)

‘J'ay communique vostre advis par copie a Monsieur des Cartes, qui l'a fort trouve a son gre. Mais en la consultation ou plustost conference avec l'advocat Paul van Penen[1] on a prins la resolution qu'il doibve respondre par escrit en forme de lettre a M.rs du *vroetschap*, les remerciant du soing qu'ils ont prins et veulent prendre d'examiner la verite de ses assertions, et procurer le repos et accroissement de leur ville et academie, et qu'il aura le contentement de veoir comme ils s'en acquitteront; qu'il leur en a trace le moyen de parvenir et donne le remede pour corriger les abus, et faire en sorte que son integrite ne soit estouffee et son merite mescognu par les artifices de son adversaire. Le tout *ex officio extra judicum aleam*, en conformite de vostre advis’. Hierbij gaat een brief van Burlamacchi[2]. 8 Juillet 1643, à la Haye.

3307. Aan E. Puteanus. (K.A.) Lat.

Uw werkje *de Anagrammatismo*[3] heb ik met veel genoegen gelezen en het andere exemplaar aan den heer Graswinckel[4] gegeven. Deze zeide, dat hij in 't geheel niet van annagrammen hield, want dat, als zijne ‘Anne gram’ is - zijne vrouw heet Anne - zijn heele huis op stelten staat. Wij hadden u van hier heel goede bijdragen voor het boekje kunnen zenden. 8 Jul. 43, Assenede.

3308. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

‘Nous vivons tousjours à l'accoustumée, sans aucun changement en la face des affaires que ce peu qui peut arriver au Polder de Namur, où le commandeur ayant de la peine à attrapper quelque prisonnier, pour s'en informer du dessein des enemis, a sceu par des païsans evadez de leur barbarie, qui est tres-grande, qu'ils retrenchent le cemitiere du village de Namen, et de là pretendent tirer une levée du long d'un chemin qui traverse tout le Polder, pour en apres inonder tout ce qu'il y a de païs entre ladite levée et le fort; ce que toutefois de leurs ingenieurs tienent pour travail inutile, attendu la haulteur des poldres, que la marée ne couvrira pas tousjours. Aussi, avant qu'ils perfectionnent ceste entreprinse, il pourra encor bien arriver de choses.’

Don Francisco trekt van alle kanten troepen bijeen naar hier. Z.H. schijnt meer dan drie jaren verjongd te zijn. Van den heer de Beringhen[5] heb ik in lang niets gehoord. De hertog de la Force, 84 jaar oud[6], gaat trouwen

1) Misschien Paulus van Peenen, geb. te Londen, die 3 Nov. 1616 op 25-jarigen leeftijd als jurist te Leiden werd ingeschreven.
2) Zie I, blz. 23.
3) Zie blz. 287.
4) Zie II, blz. 315.
5) Zie I, blz. 398.
6) Zie II, blz. 94. - Hij was in 1558 geboren en trad voor de derde maal in het huwelijk. Na den dood zijner derde vrouw is hij op 89-jarigen leeftijd nog eens hertrouwd met de weduwe van den heer van Langerack, den vroegeren gezant der Staten te Parijs.

met Mevrouw de la Tabariere, 60 jaar oud, dochter van den heer du Plessis Mornay[1]. - De arme Till[2] is gisteren in Hulst gestorven. Au camp à Assenede, le 10e de Juïllet 1643.

3309. R. Descartes[3].

La consultation que vous m'avez fait la faveur de m'envoyer[4], ne pouvoit arriver plus a propos qu'elle a fait, et je ne l'avois point attendue plutost. Elle m'a entierement mis hors de peine, et m'a fait croyre assurement ce dont je m'estois desja douté, bien que contre l'opinion commune, a sçavoir que je n'ay pas tant sujet de me plaindre, que de remercier M^{rs} d'Utrecht, de ce qu'ils me veulent faire justice de mon adversaire. C'est pourquoy, ayant desja auparavant dressé la lettre que vous verrez icy en flamend[5], j'ay pensé qu'elle pourroit tenir la place de la requeste que vous me conseilliez, et qui ne pourroit estre preparée a tems; aussy que je ne sçay point de quel avocat je me pourrois servir, et je desire surtout eviter le proces. Je voy tant de personnes qui desapprouvent la procedure de ces Messieurs, que je ne me puis persuader qu'ils continuent a en faire de semblables. Toutefois, a cause qu'on peut seulement juger de ce que doivent, et non pas de ce que peuvent faire les hommes, je ne me puis assurer de rien, excepté du soin et de la diligence que vous employez a m'obliger, de laquelle j'ay des preuves si fraisches et si certaines que je n'en puis douter. Aussy suis-je tres assurement et tres passionnement ..... D'Amsterdam, le 10 Juillet 1643.

3310. C. Rivet de Montdevis[6]. (L.B.)

Vous verrez par la lettre que je me suis donné l'honneur d'escrire a Son Altesse l'estat auquel est l'affaire de Monsieur de Buillon sans qu'il soit besoin de vous le repeter. J'ay bien receu la lettre qu'il vous a pleu m'escrire et la copie que je demandois, dont Monsieur de Buillon est extremement content. Il le desiroit pour la faire voir a ses amis pour monster l'honneur que Son Altesse luy faict d'interceder pour luy. J'ay veu le pere Mersenne[7] qui estoit ravy de me voir. Je vous souhaite bien icy pour y voir comment Paris s'est accreu depuis que j'en suis party, et pour voir ce qui a esté faict du Louvre, qui est un miracle. Si je puis, j'en traceray quelque brouillon pour faire voir a S.A. pres de laquelle je tascheray de me rendre au plustost et et de m'instruire de tout ce qui meritera de luy estre raporté. Je ne vous scaurois exprimer l'honneur qu'on m'a faict en cette cour, ou on peut assez recognoistre la haute estime ou est nostre bon maistre. Plusieurs m'ont dit que ceux qui ont esté envoyez de sa part pour les affaires de Monsieur de Buillon l'ont tres mal servy; quand j'auray l'honneur de vous voir, je vous en diray bien des particularitez, et entre autres que, quand Son Altesse desirera quelque chose icy, il n'a

1) De beroemde Hugenoot Philippe du Plessis-Mornay (1549-1623) had uit zijn huwelijk met Charlotte Arbaleste de Feuquières drie dochters.
2) Zie No. 3298.
3) Het Hs. schijnt zoek te zijn. De brief is uitgegeven door Foucher de Careil, *Oeuvres inédites de Descartes*, II, blz. 26, en in *Oeuvres de Descartes*, IV, blz. 13.
4) Die ‘consultation’ van Huygens bevindt zich in K.A. Hij geeft Descartes raad, op welke wijze hij zich tot de vroedschap van Utrecht moet richten, om op te komen tegen den laster van Voetius.
5) Zie den brief van Descartes aan de vroedschap van Utrecht in *Oeuvres*, IV, blz. 9. Hij is van 6 Juli 1643.
6) Uitgegeven door E. Prarond, *Claude Rivet de Mont Devis*, Paris, 1886, blz. 18. - Zie No. 3287.
7) Zie II, blz. 174.

qu'a y envoyer quelcun des siens, sans en employer d'autres qui font ses affaires a leur fantaisie. Car il est en telle estime qu'il aura tout ce qu'il demandera, en le faisant cognoistre. Il ne me reste que vous baiser tres-humblement les mains et vous asseurer qu'en quelque part que je suis, je me sens si obligé de l'honneur que vous me faites de me donner part en vos bonnes graces, que je tascheray a en meriter la continuation par les services que vous desire rendre toute sa vie ..... De Paris, le 11 Juillet 1643.

Je vous supplie de me permettre d'asseurer de mon tres humble service Monsieur le Maistre[1)], M.rs De Champs[2)], Moire[3)], Alphonce[4)] et Lannoy[5)]. Par le mauvais temps je suis venu de Calais a Paris en trente heures.

3311. Aan G. CRommon[6)]. (K.A.) Lat.

Diodorus Tulden, die eene tweede uitgave van zijne *Iurisprudentia extemporalis*[7)] heeft gegeven, verzoekt mij een exemplaar aan te bieden aan uw buurman Van den Bosch. Nu deze plotseling gestorven is, zend ik u het boek. Assened., 11 Iul. 43.

3312. D. de Wilhem[8)]. (L.B.)

'Je suis tres aise d'estre asseure par la vostre du 7 que je n'ay pas mal raisonne des affaires d'Angleterre, et de nos debvoirs et offices pour rejoindre ensemble les volontes et les affections de toute l'Angleterre, et leur oster l'occasion de se plaindre du peu de conte que nous faisons de leurs divisions et miseres'. Wij moeten niet altijd op de gelegenheid wachten om goed te doen, maar haar somtijds ook opzoeken. Hierbij gaat het antwoord van den heer Descartes[9)] ..... 12 Juillet 1643, a la Haye.

3313. Aan prinses Amalia van Oranje[10)]. (H.A.)*

Hierbij gaat een brief van den heer de Beringhen. Uit Frankrijk is geen nieuws, behalve dat men bezig is Thionville met eenige voorzichtigheid in te sluiten. De hertog van Anguien[11)] mag den Prins van Oranje wel dankbaar zijn, dat hij hem in de gelegenheid stelt zulk eene zaak te ondernemen. De heeren de Chavigny[12)] en d'Avaulx[13)] zijn gereed om te vertrekken.

'M. de Beverweert[14)], envoyé recognoistre la contenance des enemis au Polder de Namur, rapporte, contre ce que d'autres en avoyent jugé precipitam-

1) Waarschijnlijk Arend van Dorp; zie II, blz. 328.
2) T.a.p., blz. 63.
3) T.a.p., blz. 192.
4) Waarschijnlijk Alfonso Pollotti; zie II, blz. 167.
5) Zie blz. 222.
6) Zie I, blz. 400.
7) Zie blz. 392.
8) Gedeeltelijk uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 85.
9) No. 3309.
10) Iets uit dezen brief is uitgegeven in de *Archives*, t.a.p., blz. 86.
11) Zie blz. 393.
12) Zie II, blz. 410.
13) T.a.p., blz. 458.
14) T.a.p., blz. 186.

ment, qu'ils n'y font rien du tout - apres deux baricades defensives qu'ils y ont levées de part et d'autre sur la digue - par où il puisse paroistre qu'ils ayent autre dessein que de faire vivre quelques trouppes en ce païs, qu'ils traictent incivilement. - Hier ils sont venus sur l'Escault entre eux et le païs de Ter Goes aveq une chalouppe armée de trente hommes, et y ont enlevé un petit bateau, menant deux ou trois de nos cavalliers blessez vers Nimmeghe.'

Gisteren kreeg Z.H. een brief van graaf Hendrik van Nassau uit Polen[1]. Hij schreef, dat de Koning[2] van zijne kwaal, die dezelfde is als die van Z.H., geheel genezen is door Dr. Cnöffel[3], en dat hij vol is van den lof van dien geleerde. Au camp à Assenede, le 13e de Juïllet 1643.

3314. Aan D. Graswinckel[4]. (K.A.)[aant.]

De tribus quaestionibus, vir maxime, Davo mihi in hisce, non Oedipo[5], propositis, poteram, solutâ alterâ, ad caeteras duas respondisse videri, cum nec prima mei captus esset, nec tertia post secundam utilis vel necessaria. Ab hac secunda vero poteram e vestigio me expedire simplici negatione, ut quâ nihil verius esse constaret mihi longo usu - nisi quis breviculam censet XIIX annorum splendidam servitutem - sed plenissime satifaciendum ratus *τοιούτῳ ύοι* et mihi, adortus, mihi crede, hominem sum quâ caesim, quâ punctim, quâ per cuniculos et viam apertam, si forte quid exsculpi posset, quod vel nutu, vel reflexâ voce certiores nos quam dudum faceret. Quid dicam? Frustra fui, nec quidquam retuli, nisi quod non petebam, *non enim quod quis eligat nisi propositis eligendis*. Si tamen addo, bene tibi velle magnum Principem et saepenumero sermones illi mecum de te fuisse, quibus te interesse nec ratio sinit nec tuus pudor, nec proinde me videre minus de illo speres quam quotusquisque rivalium, rogo te, ut ex animi medulla tam hoc facere me confidas, quam a te postulare, ut me amare pergas et credere ..... Assenedae, Prid. Id. Quint. (= 14 Juli) 1643.

3315. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Cantelmo is eergisteren morgen opgebroken uit den Polder van Namen en naar het land van Waes getrokken. Er is dadelijk kennis van gegeven aan de bezetting van Breda en Bergen op Zoom en naar de laatste stad is versterking gezonden. Misschien toch wil Cantelmo iets beproeven op de grenzen van Brabant. - Uit Vlaanderen wordt bericht, dat Beck 600 man binnen Thionville heeft gebracht. - Wij zijn nieuwsgierig om te weten, welke troepen Cantelmo bij Hulst heeft achtergelaten, om daarnaar onze plannen te regelen. Z.H. is volkomen gezond en heeft gisteren bij den heer van Brederode gegeten. Au camp à Assenede, le 16e de Juïllet 1643.

1) Zie blz. 368.
2) Wladislaus IV, die van 1632-1648 regeerde.
3) Zie blz. 320.
4) Zie II, blz. 329.
5) Vgl. Terentius, *Andria*, I, 2, vs. 23.

3316. Aan prinses Amalia van Oranje[1]. (H.A.)*

Even nadat mijn brief was verzonden, kwam die van Uwe H. Daar nu, wegens uw vertrek uit Buren, mijn brief u misschien niet spoedig bereiken zal, schrijf ik nog eens hetzelfde. Wij hooren nu, dat Cantelmo naar Gent is gegaan; anderen zeggen, dat hij gelegerd is bij St Jans Steen. Ook is er bericht, dat hij met al zijne troepen de brug bij Antwerpen is overgetrokben.

'Ceste apresdisnée S.A. a esté se proumener jusques à un endroict, où elle a peu descouvrir et considerer parfaictement le canal de Gant et quelques uns de ses forts, du hault de la colline d'un moulin. Des jeusnes gens s'estants avancez vers ledit canal, se sont faict tirer quelques coups, dont celuy d'un faulconneau a frisé le hault de la cuisse à un enseigne du lieutenant Thienen, qui fera assez grande ouverture, mais sans autre danger. Je marque parfois ces petites choses, de peur que des faulx bruicts n'en aillent corner de beaucoup plus grands accidens, jusques aux oreilles de V.A., comme cela s'est veu assez souvent'. Z.H. is volkomen gezond.

Au camp à Assenede, le 16e de Juïllet 1643.

3317. C. Rivet de Montdevis[2]. (A.B.)

J'escris amplement a S.A. ce qui s'est passé cette semaine, remettant plusieurs choses a luy dire lorsque je seray pres d'elle. Et sans vous estre plus importun, vous remettray a sa lettre pour apprendre ce qui seroit inutile de repeter. Je m'en vas faire toutes mes diligences pour me disposer a mon retour que toutes les caresses et honneurs que je reçois en cette cour ne sont point capables de retarder. M. Lopes[3] qui m'a envoyé prier a disner, m'a prie de vous faire ses baisemains. Si mes lettres ne dependoient que d'un secretaire, je serois bientost prest, mais vous scavez que j'ay a parler a plusieurs, et d'un assez difficile abord. J'attens avec impatience l'honneur de vous entretenir. Et cepandant vous demande la continuation de vos bonnes graces et de vos bons offices pres de Son Altesse, vous baisant tres-humblement les mains. Je suis toute ma vie ..... A Paris, le 18 Juillet 1643 .....

3318. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Le greffier Buijsero[4], qui, parti hier au soir, arrivera devant cestes, aura sceu dire a V.A. comme nous avions nouvelle du passage de Cantelmo sur le pont d'Anvers. Toute ceste nuict il n'en est venu autre advis; de sorte que le dernier giste que nous sçavons jusques ores qu'il ayt faict aveq ses trouppes est à Gheel, bien avant dans le Brabant, où il avoit logé la nuict entre le 15 et 16e, fort, à ce qu'ont rapporté des parties, de 55 compagnies

1) Een enkele zin uit dezen brief is uitgegeven in *Archives*, 2e *sér.*, IV, blz. 87.
2) Zie blz. 188.
3) Zie II, blz. 196.
4) T.a.p., blz. 89.

de cavallerie et 1200 hommes de pied, suivy au reste de quantité de chariots, qui sont couverts de toiles, mais soubs lesquelles on sçait y avoir des petites barques au fonds de cuir et les costés de planche. Son Alt.e en ayant vistement donné advis par deux voyes diverses au coronel IJsselstein[1], qui depuis peu se trouve à Lith aveq son regiment de cavallerie et quelque infanterie tirée de Nimmeghe, l'exhortant à bien observer la marche de ces trouppes, et de traverser leur dessein au possible, soit sur les villes de Breda, Boisleduq, Bommel, Tiel, Grave ou autres, ou mesme le passage dans le Bommelerweert, etc. Mais ceste seule resistence semblant ne pouvoir suffire à tout, S.A. a resolu ceste nuict, de detascher de ceste armée un corps de vingt compagnies d'infanterie, que de grand matin on a depeschées soubs le lieutenant coronel Hallart[2], aveq actes et instructions necessaires. - Ceste trouppe est presentement apres à s'embarquer, et passera jusqu'à Berghe, et de là du long de Boisleduq et de la Meuse costoyera les enemis, et pourvoira aux villes selon le besoin et les occurrences. Il faut esperer que nous ne viendrons [trop] tard, et que ceux qui nous ont mis icy pour rien faire, n'auront subject de se repentir de leur advis'. Z.H. is gisteren op een feest geweest bij den graaf van Solms[3]. Au camp à Assenede, le 18e de Juïllet 1643.

3319. J. van der Hagen[4]. (L.B.)

Het huis van Eindhoven is door Cantelmo opgeeischt en bezet[5]. De predikant is door hem niet vriendelijk behandeld, maar hij heeft feest gevierd met de monniken[6].

3320. A. Hume[7]. (L.B.)

Si je vous eusse creu de ceste sorte de gens, qui mesurent l'estime de leurs amis aux ceremonies exterieures, je pouvois bien avoir employée quelque part du temps que j'ay passée a Buren oysivement, a vous entretenir des propos frivoles et vous dire par lettres, comme souvent de bouche, ce que vous peut de fort peu servir, que vostre merite et civilité m'ont rendu tout a fait vostre. Mais sachant bien que ma recognoissance envers vous se doit tesmoigner par actions reelles et que les paroles inutiles s'accordent aussi peu avecq vostre humeur que mon devoir, je n'ay pas jugé a propos de vous importuner des mes lettres, jousques a cest heure qu'il m'est arrivée une affaire que je croys meriter de vous estre communiquée, puisqu'il y va, a mon advis, du service de Son Altesse. Je croys que vous aurez sceu, qu'a l'establissement de la maison de la Princesse Royale Son Altesse avoit ordonné, que de la viande de la Prin-

1) Zie I, blz. 382.
2) Zie II, blz. 487.
3) Zie I, blz. 363.
4) Johannes van der Hagen werd in 1623 predikant te Oosterwijk, in 1632 te Eindhoven.
5) Zie No. 3324.
6) De brief mist plaats, datum en jaar.
7) Sir Alexander Hume, die in 1642 met de Koningin van Engeland hier was gekomen, werd hofmeester der Prinses Royale. Op 16 Nov. 1643 deed hij den eed als kapitein in dienst der Staten. (Meded. van den Heer Wakker.)

cesse seroit servie la table de la dame gouvernante[1], a laquelle mangeroyent le surintendant, les cinq damoiselles, l'escuyer, le ministre et le maistre d'hotel; ce que s'est pratiqué pour quelque temps. Mais a la fin la gouvernante soubs pretext de sa grossesse a commencée a manger apart aveq son mary, choisissant ce qu'ils trouvoient bon de la viande et laissant le reste pour les autres, qui se resolurent d'endurer cela aveq patience, jousques a tant qu'elle seroit hors des couches. Tant que nous fusmes de retour a la Haye elle a commencée a faire de mesme comme du temps de sa grossesse, ayant ordonnée, qu'on servist la moitie de la viande pour elle et son mary en particulier, laissant le reste pour tous les autres, sur quoy ayant parlé a Madame la Princesse pour entendre sa volonté, elle m'a respondu, qu'elle ne trouva pas bon d'avoir deux tables, puisque Son Altesse n'avoit ordonné qu'une seule, et qu'elle ne croyoit point qu'il se devoit faire aucun changement sans ordre de Son Altesse. La dessus, aujourdhui quant elle a fait couvrir dans sa chambre pour elle et son mary, j'ay defendu a nostre valet de sale de couvrir l'autre table, et donné ordre qu'on portast toute la viande ensemble au lieu ou la gouvernante mangeoit, sur quoy j'ay eu grande dispute aveq Monsieur de Heenvliet, qui dist que plustost que de manger aveq nous il quittera la table absolument, et se nourira luy et sa famille a ses despenses. Je n'ay rien respondu a ce mespris, mais luy ay dict fort civilement, qu'il ne trouvast point mauvais, si je ne recognoissois que la seule authorité de Son Altesse a establir des ordres dans sa maison, et puis que je scavois bien que Monsieur de Heenvliet avoit fait tout son possible pour faire agreer a Son Altesse la separation qu'il desiroit, sans que Son Altesse ayt rien changé; par la je concluois que Son Altesse demeura dans sa premiere volonté, et pourtant que j'estois resolue de poursuivre le premier reglement, jousques a tant qu'il plairoit a Son Altesse d'en disposer autrement. Ceste response a grandement irrité contre moy le mari et la femme, et je croys fermement qu'ils ne manqueront pas de me rendre aupres de Son Altesse tous les mauvais offices qu'ils pourront, mais la sagesse et la justice de Son Altesse m'est si cognue, que je suis tres asseuré qu'il ne me scaura jamais mauvais gré d'avoir esté soigneux de faire exsequuter ce que j'ay creu estre de son service, et de sa volonté, a laquelle je me rendray obeissant en toutes choses. Et je vous supplie, Monsieur, d'informer Son Altesse de ce que je vous escris, et de me faire scavoir le plus promptement que se pourra, ce qu'il plaist a Son Altesse en cecy me commander.

Au reste le temps s'approche que mon camerade Monsieur Drumond[2], selon la convention entre nous, doit revenir aupres de la Princesse, afin que j'ay a mon tour le contentement d'estre aupres de Son Altesse, ce que je desire infiniment, et vous supplie de me tant obliger que d'en faire souvenir Son Altesse, que mon camerade puisse estre renvoyée pour me relever. Et je croys qu'il sera assez disposé a se retirer dans l'affliction qu'il aura de la mort de sa tante la comtesse de Roxburgh[3] que nous avons sceu par les dernieres lettres,

1) Lady Stanhope, de vrouw van Heenvliet; zie blz. 159.
2) Sir William Drummond was in 1621 kapitein, later sergeant-majoor en sedert 1656 kolonel. Hij diende tot 1658. (Meded. van den Heer Wakker.) Hij was tevens opperstalmeester van de Prinses Royale.
3) Zie blz. 223.

aveq quelques autres accidents particuliers, que vous entendrez de quelque autre que de ..... De la Hay, ce 20 Juillet 1643.

3321. H. Bruno. (L.B.)

Daar gij telkens brieven krijgt van al uwe kinderen, kan ik u geen nieuws melden. De Fransche meester[1] lijdt armoede, omdat velen, die les van hem hebben gehad, zijn weggegaan zonder te betalen. Ik wilde u dit toch meedeelen; kunt gij hem thans niet betalen voor de lessen, die hij reeds gegeven heeft? Hag[ae Com.][2], XX Julij CIↃIↃCXLIII.

3322. Ph. Doublet[3]. (L.B.)

Ik dank u voor de gebruiksaanwijzing van het instrument. Christiaan, de zoon van zuster Huygens[4], heeft zijn arm gebroken. Haege, den 20^{en} July 1643.

Mijne vrouw[5] en mijn broeder van St Anneland[6] laten u groeten.

3323. Aan Heenvliet[7]. (K.A.)

‘Vous scaurez ce que Madame Stanhop a souffert au travail d'enfant, quand Dieu vous aura delivré de la garde. Toute la garde de S.A. ne sçauroit tant peser. Les vents de Zud-Oost qu'il a faict, me font esperer que vous dormez au quartier, cela veut dire à l'armée, que vous n'avez plus la garde, et Dieu vous en garde. Quand je considere des procedures comme celles de ceste femme, je retourne à louer Dieu de ce qu'il m'a faict homme, ne croyant pas que nostre meilleur sexe soit capable d'un caprice si malitieux’. Ik begrijp niet, over welken man gij u beklaagt[8]. Wij breken spoedig vanhier op. Assenede, le 20e Juillet 1643.

3324. D. van Cassiopijn[9]. (L.B.)

‘Desen bijgaenden brijeff sal Uwe Ed. believen aen syn Hooch.^{t} te behandigen; de andere nevensgaende geschriften hebbe in syn H.^{ts} missive nyet willen sluyten; Uwe Ed. can deselve neffens den bryeff overleveren, als ook

1) Zie No. 3292. - Hij was een gewezen predikant.
2) Er is hier een gat in het papier.
3) Huygens' zwager; zie II, blz. 477.
4) Hij was 1 Maart 1634 gedoopt.
5) Geertruid Huygens.
6) Jan Doublet (1580-1650), de oudste broeder; zie I, blz. 157 en 161.
7) Kopie van andere hand.
8) Zeker over Hume, wiens brief Huygens nog niet had ontvangen.
9) Zie I, blz. 480.

de rescontres van den predicant, met syn eygen hant geschreven[1], hyerbij gaende, die soet sijn. Het singen van *Te Deum laudamus* in de kerck van Eyndoven en sall ick noyt anders noemen als *cantica Cantelmi*; het vermaeck, dat hy des Vrydachs nam in het clooster te Eyndoven by de monincken, heeft de predicant eensdeels aengeroert. Dan dit wordt my noch gesegt, dat hy vandaer het huys te Heesich wilde neemen, daernaer Crevecoeur, oock St Andries, vmdat het syn naem hadde. Hadde ock noch een matresse, die Geertruyda heeten, meynden G. Berge, ende so voort. Ick can noch nyet syen, dat syn desseynen so bijster groot syn. Hoewel my gesegt wordt naer het toesluyten van syn H.^{ts} bryeff, dat hy noch meerder volck soude gecregen hebben.' Het doet mij genoegen, dat Z.H. mij heeft laten zeggen, dat ik naar Geertruidenberg kan gaan, en kapitein Ryswyck[2], die voor sergeant-majoor fungeert, te Nijmegen laten, want ik heb geelzucht gekregen en lijd ook aan graveel. G[eertruiden] Berge, den 21 July 1643.

3325. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij weten nog niets meer dan drie dagen geleden; niemand der bevelhebbers stuurt bericht aan Z.H. en toch is Cantelmo met eene aanzienlijke troepenmacht bij onze grenzen. De heer Hallard[3] zal nu wel in den Bosch zijn, vanwaar hij naar de Betuwe en naar Nijmegen kan gaan. - Onze bagage is in de schepen en wij kunnen spoedig weggaan. Z.H. is gisteren de gast geweest van den heer van Stakenbroeck[4]. Au camp à Assenede, le 21e de Juïllet 1643.

3326. G. Wendelinus[5]. (L.B.)

Eenige dagen geleden gaf ik een werkje uit met den titel *Lampas*; uw bloedverwant De Bie[6] beloofde mij u eenige exemplaren er van te doen toekomen. Bruxella, 21 Julij 1643.

3327. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Son Alt.^{e} est enfin delivrée d'une partie de ses incertitudes. Il a pleu à quelques commandeurs de luy faire sçavoir, que Cantelmo a occupé Eindhoven, et demeure logé aux environs de là et St Udenroij. Que si cela est du plus grand mal qu'il pretende faire, nos soucis sont mal employez. Mais S.A. ne

1) No. 3319.
2) Waarschijnlijk Adolf van Ryswyck - er waren in 1643 drie kapiteins van dien naam - die in 1630 kapitein werd en van 1645 tot 1654 sergeant-majoor of wachtmeester te Nijmegen is geweest. Hij diende tot 1661. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Zie No. 3318.
4) Zie I, blz. 268.
5) Zie I, blz. 353.
6) Zie blz. 378.

laisse pas d'en soupçonner d'autres, et nommement est jalouse des forts de Voorn et S.t André, ordonnant au S.r Hallart[1)], qui partit avanthier apres midy de Breda, de se loger dans cest' isle de Voorn, pour garentir ces places, et empescher le passage du Wael, si peut estre l'enemy y songe, ce que j'ay de la peine à croire, non plus que d'autres nouveaux exploicts, maintenant que toutes les frontieres sont si alarmées. Le coronel IJsselstein[1)] mande, que, parti de Lith aveq ses huict compagnies de cavallerie, il s'en est retourné loger au Lijmers, ce que S.A. trouve si hors de propos, attendu que l'enemy est si fort en Brabant, et qu'il est question de preserver Grave, Ravestein, Tiel, Voorn, S.t André, Bommel etc. et defendre le passage du Wael, que par une lettre bien serieuse il luy a commandé de s'en revenir vistement hors du Lijmers dans Nimmeghe et d'envoyer une ou deux de ses compagnies dans Grave, pour aveq le reste costoyer le Wael dans la Betuwe, jusques à en bas vers les places susdites.

Icy il n'y a rien de nouveau, que l'arrivée du Sieur Sands[2)], qui, parti de Dunkercke avanthier, a couché cette nuict a Gant, et par le Sass est venu en ceste armée, debitant un grand nombre d'heureux succéz pour son Roy, lequel, par conclusion, il dit debvoir restablir toutes ses affaires en trois moiz, maintenant que la Reine luy est joincte aveq ses forces, tous ses divers corps d'armée victorieux, le comte d'Essex[3)] enfermé, et mesme defaict, s'il fault adjouster foy à une lettre qu'il dit hier au soir estre arrivée au recteur des Jesuites à Gant. Ce qu'il y a de deplaisant, c'est que M.rs le baron de Dona et marquis de la Vieuville[4)] auroyent esté tuez à Nottingham, en s'approchants trop près de ceste ville, la Reine passant, ou, comme disentles Parlamantaires, des trouppes de la Reine y ayant du pire. Mais les circonstances de tout ce passage se comptent aveq tant de varieté, que je ne voy pas qu'on puisse encor asseoir aucune croyance sur ceste mauvaise particularité, qui touche bien desjà au coeur de Mess.rs de Dona[5)] icy, et non sans grandissime subject. V.A. entendra parler Sands, et entretemps apprendra plus de certitude du voyage de la Reine, qu'il dit avoir disné jeudy passé aveq le Roy à Buckingham, à une mille et demie d'Angleterre du camp du comte d'Essex, defaict le lendemain. Ce que Knigthly[6)] nie fort et ferme, sans vouloir rien croire de tout ce que dessus. Monseigneur le Prince Guillaume le nomme nostre Pym[7)] de l'armée. Au camp à Assenede, le 22e de Juïllet 1643.

3328. Aan A. Hume[8)]. (K.A.)

Uw brief heb ik aan Z.H. laten zien, ‘laquelle, pour solution generale, m'a commandé de vous rescrire qu'elle ne veult point disputer à Madame

1) Zie No. 3318.
1) Zie No. 3318.
2) Waarschijnlijk Sandys; zie beneden.
3) Zie I, blz. 237.
4) Twee jongelieden, die in het leger der Staten hadden gediend.
5) Een paar zoons van Christoph van Dohna, den vroegeren gouverneur van Oranje, en Ursula van Solms, waren officier in dienst der Staten.
6) Zie II, blz. 455.
7) John Pym (1584-1643), de bekende leider van het Lagerhuis.
8) Zie No. 3320.

Stanhop la liberté de pouvoir quelquefois se retirer et manger seule en sa chambre, en se trouvant indisposée, mais que pour l'ordinaire S.A. n'entend pas qu'il soit rien alteré au reglement qu'elle a une fois faict en sa maison, sans son ordre contraire'. Hetzelfde zou ik den heer Heenvliet schrijven, als deze mij in de zaak gemoeid had. Zoodra ik den heer Drumond zie, zal ik met hem spreken over uw verlangen. 24 Juill. 1643, Assenede.

3329. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Le coronel Ysselstein enfin, apres avoir receu les ordres bien reïterez de S.A. a comprins, qu'il n'estoit point de service au Lijmers, et s'en est venu à Nimmeghe, de là à Gennep, où il a mis 150 hommes de pied, et de là à Grave, où ayant apprins, que l'enemy, logé à Lith et Littoyen, sembloit approché de la Meuse pour la passer, et puis, peut estre, le Wael, s'il pouvoit, s'en est la mesme nuict retourné à Nimmeghe, et de là est descendu le long des digues, jusques à Tiel, Voorn et Bommel, où desjà il avoit mis quelque infanterie, mais l'en avoit retirée, le lieutenant coronel Hallart estant survenu, et ayant envoyé dans Bommel deux de ses compagnies et une dans St Andries. Apres quoy ledit Ysselstein s'en estoit remonté vers Nimmeghe, pour prendre garde au Wael et ce que l'enemy y pourroit attenter. - Cantelmo a pillé la villette d'Eindhoven, qui est soubs contribution, et nous donne le mesme droict de piller tel païs qu'il nous plaist, de quoy, si nous le mettons en execution, il n'aura gueres de gré, cela estant contraire à toute regle de guerre, observée jusques a present. Il pourra arriver du malheur de cecy aux innocens, de mesme qu'il en prendra au païs de Liege, à raison de la violence faicte par les païsans Liegeoiz aux officiers de Madame la Landgrave[1)] à la maison de Gronsfelt près de Maestricht, qui est par trop enorme et barbare.

En espiant icy les occasions de nuire à l'enemy en quelqu' endroict, nous continuons de nous tenir prests au depart, pour le premier commandement, encor qu'on ne se hastera pas de deferer cest honneur à la levée de bouclier de Cantelmo, maintenant qu'il a du mordre en teste, et que chascun est sur ses gardes. - Demain S.A. sera en gaste chez M. le comte Guillaume gouverneur de Frise[2)].

M. Hume m'a prié de remonstrer à S.A. comme M. de Heenvliet continue de se faire traicter a part de la moitié des plats de Madame la Princesse Royale, desirant sçavoir la dessus les intentions de S.A., qui vient de me commander de luy rescrire, comme je fay, qu'elle ne veult point disputer à Madame Stanhop la liberté de pouvoir quelquefois se retirer, et manger seule dans sa chambre, mais que pour l'ordinaire S.A. n'entend pas qu'il soit rien alteré au reglement qu'elle a une fois faict en sa maison, sans son ordre contraire. Au camp à Assenede, 24e Juillet 1643.

1) Amalia Elisabeth van Hessen; zie II, blz. 522.
2) Willem Frederik van Nassau.

3330. D. de Wilhem[1]. (L.B.)[aant.]

De laatste verpachtingen voor Z.H., waarvan ik juist terugkom, zijn vrij voordeelig geweest. Mijne derde dochter is nog al ernstig ziek. Het heet, dat er in Groot Brittannië op verschillende plaatsen verraad is ontdekt, o.a. eene samenzwering van de Hotham's, vader en zoon[2]. De Schotten komen in beweging. Wij moesten tusschen beiden komen. 24 Julij 1643, Hagae Comitis.

3331. Jacomina Becker-van Baerle[3]. (L.B.)

Hendrik wil bepaald 'in den orloghe gaen'; ik heb mijne toestemming moeten geven. Wilt gij wat op hem letten en hem maandelijks de ƒ 50 ter hand stellen, die ik voor hem bestemd heb? Dat is toch niet te veel? Want 'veel gelts dient hem niet'. Ik maak het u lastig, maar ik weet, dat gij voor weduwen en weezen veel wilt doen. Amsterdam, den 24 Julij 1643.

3332. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij gaan nog niet weg, want het schijnt, dat Cantelme ons door zijne onderneming vanhier wil doen wegtrekken. Men zegt, dat hij in de richting van Venlo marcheert. - De prins van Condé[4] is zeer dankbaar, dat Z.H. door zijne houding het beleg van Thionville, door zijn zoon[5] ondernomen, zoozeer begunstigt. De zaak van den hertog de Bouillon schijnt heel slecht te staan. - De gezant van Portugal[6] is heden middag hier aangekomen; Prins Willem is hem tegemoet gereden. De heeren d'Avaux[7] en de Chavigny[8] komen gezamenlijk hier; hun gevolg is zeer groot, nl. voor ieder 'six gentilshommes, douze pages et vingt quatre lacquais, et le reste du train à l'advenant, jusques aux maistres d'escrime et de dance, puis la musique, trois carosses à six chevaux, 2500 escuz par mois, 12000 escuz pour l'equippage à chascun, et en general, 500 mil livres en argent content pour les despens du Roy, c'est à dire, pour faire des presents, payer les courriers, etc. M. de Longueville[9] auroit tout le double dudit train, et entre autres 50 gentilshommes, sans les volontaires. Il est bien malaysé à croire que tout aille si hault.' Au camp à Assenede, le 26° de Juïllet 1643.

1) De brief is in het Fransch, de paar laatste zinnen in het Latijn.
2) Sir John Hotham was bevelhebber van Hull voor de partij van het Parlement. Hij trachtte naar verzoening tusschen de beide partijen en trad daarom met die van den Koning in onderhandeling. Van verraad beschuldigd, werd hij 29 Juni gevangen genomen, evenals zijn zoon John, die ook lid van het Parlement en militair was, en te gelijk met dezen 2 Jan. 1645 onthoofd.
3) Zie No. 3256.
4) Zie I, blz. 413.
5) Zie blz. 397.
6) Francisco Andrada Leitao; zie blz. 342.
7) Zie II, blz. 458.
8) T.a.p., blz. 410.
9) T.a.p., blz. 298.

3333. A. Hume[1]. (B.M.)

Ik ben er u zeer dankbaar voor, dat gij Z.H. zoo spoedig hebt ingelicht en mij zoo spoedig zijne beslissing meedeelt, die weer in alle opzichten goed en rechtvaardig is. Het is zeer billijk, dat Lady Stanhope nu en dan alleen in hare kamer kan eten, maar het gaat toch niet aan, dat de heer van Heenvliet zich voor goed van ons afzondert, zooals hij zei van plan te zijn. Daarom doet het mij genoegen, dat Z.H. niets in het reglement veranderd heeft. De heer van Heenvliet en zijne vrouw hebben een paar dagen afzonderlijk gegeten op hun eigen kosten, maar zijn nu aan onze tafel teruggekeerd. Ik hoop spoedig naar het leger te mogen gaan, ook al komt de heer Drumond niet terug. De la Haye, ce 26 Juillet 1643.

3334. Aan D. Tuldenus[2]. (K.A.)

..... De *Augustinus* van Janssenius[3] ken ik reeds; het werk maakte zooveel gerucht, dat ik er kennis mede wilde maken. Uit de heftige tegenspraak van het boek blijkt, dat er nu ook bij u oneenigheid is, evenals vroeger bij ons. Wilt gij Puteanus groeten? Ik zal hem zoo spoedig mogelijk helpen. VI Cal. Sext. (= 27 Juli) CIↃIↃCXLIII.

3335. Aan G. de Bie[4]. (K.A.)

Je pense que vous m'advouerez qu'il n'importe que je responde tost ou tard à celle qu'il vous a pleu m'escrire le 29e de Juin - mais que je n'ay receuë que bien avant dans le mois qui court - quand vous vous serez desabusé, comme je croy que vous l'estes de longtemps, de l'opinion qui vous a faict supposer que les plenipotentiaires de France ne se hastoyent pas au voyage de Munster, la verité estant, qu'ils sont comme en chemin, et leurs oeconomes desja passez devant, pour donner ordre à leurs logemens. De sorte qu'en toute apparence ils se pourront trouver sur les lieux, mesmes devant vos plenipotentiaires espagnols. Par où donq toute l'illation que vous avez bastie sur leur tergiversation venant à corruer, il ne me reste que de me rapporter au contenu de mes precedentes, pour toute solution de l'instance que vous avez prins la peine de me reïterer encor ceste fois sur le mesme subject. Que s'il s'en presente de vostre contentement particulier, où j'aye le pouvoir de vous servir, je vous supplie de croire que je vous y feray recognoistre que c'est de tres-entiere volonté que je me nomme ..... 27e Juïllet 1643.

1) Zie No. 3328.
2) Zie No. 2975.
3) Cornelis Jansen (1585-1638), geb. te Acquoi bij Leerdam, studeerde te Leuven, waar hij later professor werd; in 1636 werd hij aartsbisschop van Iperen. Hij had Augustinus tot onderwerp van zijne studie gekozen en schreef *Augustinus*, ... *seu doctrina sancti Augustini de humanae naturae sanitate*, *aegritudine*, *medicina*, *adversus Pelagianos et Massilienses*. Het werk, dat in 1640 uitkwam, gaf aanleiding tot veel twistgeschrijf en ten slotte tot eene scheuring in de Katholieke Kerk.
4) Zie No. 3274.

3336. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er is hier niets geen nieuws. Z.H. voelt zich heel goed. ‘Le commandeur des navires nouvellement revenus des Indes fit hier present à S.A. d'une drogue, par laquelle il pretend luy conserver et amender encor ceste belle santé. C'est la precieuse racine de Nisin, qui au Japon s'est vendu à trois mil florins la livre, et n'en est emporté que clandestinement, se debitant par ceux de ce pais là pour panacée, ou medecine universelle, comme par cy devant j'en ay beaucoup entendu parler. S.A. faict soigneusement recercher ce qu'il y a de plus joly et rare dans ceste flotte, et Sherwouters[1] entre autres, en a eu ordre’.

Er zijn brieven in cijferschrift onderschept, waarin Cantelmo geweldig bluft op het innemen van Eindhoven en het kasteel van Heeswijk, die geen tegenstand hebben geboden, en ook hierop, dat hij is doorgedrongen tot Littoyen, waar in dertig jaren geene troepen van den Koning zijn geweest. En de inneming van den Bosch dan en de onderneming op Voorn! ‘Cest homme là est estrangement fanfaron’. Au camp à Assenede, le 29e de Juïllet 1643.

3337. Marie Lansame, Douairiere van Zomerghem[2]. (L.B.)

Het spijt mij, dat ik u ‘mette ander heeren, de voochden van ons neefken Snouckaert[3]’, die wat van het geslacht willen weten, niet kan helpen, daar ik ‘gheene pampieren van genealogie’ van de Snouckaert's bezit. Het is beter bij de vrienden in Brugge navraag te doen. In Ghendt, den 30 van Juliet 1643.

3338. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij weten nog niet het rechte van de plannen van Cantelmo. Hallart bericht uit Nymegen, dat hij, volgens een gerucht, naar Venlo trekt, waar 3000 man Keizerlijken zich met hem zouden vereenigen en naar Luxemburg marcheeren. Maar heden hooren wij weer, dat er bij Venlo geene Keizerlijke troepen zijn. IJsselstein en Hallart zullen hem wel verhinderen veel kwaad te doen bij den Rhijn; als hij dien meer noordelijk overtrekt, ‘il sera question de tirer d'autres registres, à quoy S.A. a commencé de penser en temps’. De heer Hume is erg dankbaar voor de beslissing van Z.H. Au camp à Assenede, le 30e de Juïllet 1643.

1) Zie II, blz. 252.
2) No. 3337 a-c. Brieven van 26 Febr., 21 Apr. en 4 Aug. (alle L.B.) zijn zonder de minste beteekenis.
3) Huygens had dus toch de voogdij op zich genomen; vgl. No. 2867.

3339. G. Crommon[1]. (R.A.)

Ik dank u zeer voor het zenden van Tuldenus' werk *De jurisprudentia extemporali*. Het boek heb ik met groot genoegen gelezen. Mochten vele rechtsgeleerden luisteren naar de woorden van den geleerden schrijver! Hagae, pridie Kal. Sextil. (= 31 Juli) CIↃDCXLIII.

3340. J. Zuerius[2]. (L.B.)

Vous avez en l'armee bien eu les nouvelles de ce que l'ennemi soubz la conduitte du general Cantelmo a attenté et effectué en la Meijerie de Boisleduc, mais j'apprens par ce que depuis mon partement de Boisleducq on y commence a ranger effectivement les bourgeois en compagnies et les obliger aux veilles et garde, que Son Al.^{ze} n'a poinct information ni cognoissance du principal desseing que l'ennemi n'a jugé a propos d'intenter contre la ville de Boisleducq, entendant que les bourgeois n'avoient encor poinct de drapeaux ni assignation de leurs quartiers ou places de rendevous, ou en telle occurrence se rendront non seulement les enroollez, mais aussi tous les autres, chacun en son quartier, de sorte qu'ilz ne pouvoient encor poinct faire quelque corps suffisant pour s'emparer d'une porte, affin de l'ouvrir aux ennemis, desquels ilz ont asseurance d'estre remis a leurs anciens privileges, principalement de n'estre poinct chargez d'anciens impostz, gabelles ou autres impositions sans y avoir consenti, et de n'estre plus gouvernez par des magistrats estrangers dont la plus grand part ne possede maison propre ni aucun bien patrimonial dedans la ville, ni continuez outre le terme ordinaire, et que ne seront commandez des capitaines qui leur sont tant a contrecoeur pour s'estre faict tous quattre freres, voire les deux chefs de la sodalité Mariane[3], ayant par menaces obligé les autres de les recevoir en la sodalité, en violant les articles de la capitulation par Son Al.^{ze} leur accordee et jusques alors en ce poinct sainctement entretenue, en portant mesme tous les freres leur *cappen* ou chapperons aux enterrements de leurs freres defuncts, que du depuis on leur a empeché, dont extremement offensez ilz abandonnerent en pleine rue le premier enterrement d'un frere trespassé, s'absentant en apres pour la mesme raison de l'enterrement d'un autre frere mort, pour ne vouloir marcher sans enseigne ou symbole non plus que les soldatz sans drapeau. Plusieurs autres sujectz de mescontentement peu utiles a cest Estat ont tan[t] enaigri les coeurs des bourgeois, que generalement ilz adjoustent foy aux douces promesses espagnolles de meilleur traictement en religion, justice et police. On tient qu'il n'y a pas 200 bourgeois de la religion reformee dont on se puisse fier au besoing, mais que le nombre de la garnison presente de la ville de Boisleducq ne faict pas la moitié des bourgeois mal affectionnez a cest Estat, de la mauvaise volonté et force desquels j'apprehens

1) Zie No. 3311.
2) Zie I, blz. 354.
3) Waarschijnlijk is bedoeld de Broederschap van Onse Lieve Vrouwe, die een altaar had in de S^{t}. Janskerk.

qu'un jour on ne voye la preuve a nostre grand regret, a perte inestimable de l'Estat et ruine totale de plusieurs honnestes familles. Aussi ceste garde de bourgeois n'exemptera ni relevera poinct les soldatz, plustost les chargera davantage, or la ville perdue, les ennemis, devant que les nostres la pourront avoir assiegee et close, auront moien de la pourveoir de toutes necessitez pour gaigner aussi ce petit chasteau qui n'a aucun ouvrage ni fortification dehors, plus tost ou devant que les nostres ne reciperont la ville, n'estant la saison toujours commode pour faire un siege autour de la ville, les inhabitans de laquelle, aussi bien que tant de comptoirs de l'Estat, cependant y seront pillez et saccagez. Mes devoirs m'ont obligé de vous communiquer les avis que j'ay des amis confidens touchant les intentions des ennemis, affin que Son Al.^{ze}, en estant advertie, on y pourvoye avec plus de facilité devant la chose faicte, en arrestant la course de ces quattre nouveaux capitaines de la bourgeoisie, qu'on ne pourroit y remedier apres la consommation de leur desseing, en licenciant ou dissolvant les compagnies, car les places des rendevous une fois assignees pourront servir a jamais pour leurs assemblages aux occasions qu'ilz ingerent de s'en pouvoir prevaloir. Je n'eusse pas tant particularisé en quoy les bourgeois prennent sujet de mescontentement et les moyens d'y remedier, si je ne vous avois aussi souventefois tesmoigné que je ne desire point de part de la magistrature, et moins encore en ceste sodalité idolatrique. Me reservant jusques a nostre entrevue la communication de ce que les miens ont veu et remarqué aux actions dudit general Cantelmo au village de Gestel, apres avoir marché avec 400 hommes a cheval et 200 a pied, tout joignant mes terres et maison, laquelle, sans en estre recherché, il pourveut de quattre sauvegardes a cheval, me recommanderai bien humblement a vos bonnes graces ..... De la Haye, 1 d'Aougst 1643.

3341. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er is een bericht, dat Cantelmo den weg naar Weert inslaat en een ander, dat hij te Stamproijen bij Weert is. ‘C'est de quoy, par occasion d'un messager, qui va pour autre chose aux Estats, j'ay creu debvoir informer V.A., afin qu'elle se remette en repos aveq S.A. apres ceste espine retirée hors de nostre pied. On dit que pour certain D. Francisco[1)] envoye encor du monde à Beck[2)], pour le secours de Thionville, et y en a qui veulent que Cantelmo en pourra estre, mais il en fault attendre plus d'assurance’. Au camp à Assenede, le 1^{r} d'Aoust 1643.

3342. C. Rivet de Montdevis[3)]. (B.M.)

Ik verwijs u naar den brief aan Z.H., om niet telkens te herhalen, dat mijn verlengd verblijf veroorzaakt wordt door de eer, die de Koningin mij

1) Nl. de Melo.
2) Zie II, blz. 461.
3) Zie blz. 188.

bewijst. Maandag vertrek ik ‘par la voye des messagers, les postes estant entierement ruinees, en sorte qu'en venant il m'a fallu chasser mon cheval devant moy en plusieurs lieux’. Gisteren sprak ik pater Mersenne; ik zal u van hem vertellen en ook van mijne onderhandelingen. Eenige uren heb ik echter gebruikt, om teekeningen te maken van het Louvre, het paleis Medicis en het Palais Royal, om ze aan Z.H. te laten zien[1)]. Ook heb ik twaalf teekeningen gemaakt van Parijs en zijne omgeving en iets gevonden over Oranje en zijne oudheden. Parijs is in vier jaren zoo groot geworden, dat ik het niet herkende. A Paris, le 1 Aoust 1643.

Vele groeten aan onzen groot-meester[1)] en de heeren Deschamps[1)], d'Alphonce[1)], de Moire[1)], de Raphelis[2)] en de la Martinaye[3)]; voor den laatsten breng ik allerlei geheimen mee, om het gezicht mooi te maken en zeepballen te vervaardigen.

3343. A. van Bouchorst[4)]. (K.A.)

Wilt gij dit pakket aan Z.H. geven? De la Haye, ce 1^{r} d'Aout 1643.

3344. M. Zuerius Boxhorn[5)]. (L.B.)

Mijn schoonvader wil gaarne benoemd worden tot burgemeester[6)]; wilt gij daartoe meehelpen? Middelburgi Zelandorum, ipsis Kal. (1) Aug. CIↃIↃCXLIII.

3345. R. van Naerssen[7)]. (L.B.)

Dese ingeleyde gelieft aen Sijn Hooch.^{t} te behandige. Ick vermeene, Godt willende, op Wonsdach den 5 deser voor de haven van Bochout te syn ofte daerin, ende sal alles mede hebbe. Mijn dunckt, niet ongerade was, U Edel geliefde een oude rijrock te senden, een peert ende twee ofte meer ruijters, om bij avont bij Syn Hooch.^{t} onbekent te comen ofte by UE, alsoo seer gewichtige rede hebbe om sulckx te versoucke, die ick, Godt willende, U EE mondelinck wel sal verhaelen. Ick sy ten huize van cap[itein] Flups Joosten Vereycke gelogert tot Middelborch; schryve dit om, ofte UE itwes aen mijn begeerde te schrijve, conde onder covert geschien, want soo tijt(?) als eenige brief aen mijn wert geschreven, soo is t daetlyck door t hoof, soo van de boode als andre. Mijnheer, U EE moet dit mijn ten goede afnemen, alsoo ick bij U EE

1) Zie No. 3310.
1) Zie No. 3310.
1) Zie No. 3310.
1) Zie No. 3310.
1) Zie No. 3310.
2) Zie I, blz. 380.
3) Zie II, blz. 200.
4) No. 3343 a, b. Brieven van 9 (A.B.) en 16 Aug. (H.A.) zijn even onbelangrijk. Amelis van den Bouckhorst, heer van Wimmenum († 1669), was afgevaardigde ter Staten-Generaal, houtvester van Holland en curator der Leidsche Hoogeschool.
5) Uitgegeven in *Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, blz. 158.
6) Zie blz. 163.
7) Zie blz. 131.

commende ten vollen sal contentement doen ..... Den 2 Agust. 1643, Middelborch, ten 10 uuren.

3346. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Ceux de Maestricht avoyent depuis peu occupé la maison de Ianche aupres de Hanuy, pour mieux estendre la contribution vers les Namurrois, selon les ordres de l'Estat. Vers ladite maison une partie a esté envoyée de ladite garnison aveq quelqu' amunition de guerre. Cantelmo l'ayant sceu, il semble qu'il en a attrapé quelques soldats, pour autant qu'en sçavons encor en gros, et ensuitte s'en pourra estre allé pour reprendre ladite maison, qui est justement son faict, pour accouppler cela aux deux autres victoires, de Heeswijck et de Eindhoven. Et ne fault pas doubter, qu'il n'en fasse un tres-grand vacarme, selon l'humeur napolitaine dont nous avons apprins à le cognoistre'. - Aangaande Thionville hooren wij, dat de belegerden zich slecht verdedigen en de belegeraars de stad uit twee loopgraven beschieten. - 'A Paris l'affaire de M. de Buïllon demeure tousjours desesperée, sinon qu'on avoit retardé l'envoy des commissaires à Sedan pour six sepmaines, afin que M. de Buïllon eust loisir de penser à se bien faire balancer l'eschange, qui sembloit la grace qu'on defereroit aux entremises de S.A. et de Madame la Landgrave'[1]. Au camp à Assenede, le 3e d'Aoust 1643.

3347. W. Sandys[2]. (L.B.)aant.

'By the greate favour of his highnesse my passage was safe and speedy hither, and am to acknowledge it to his highnesse protection, wherein your particular respects are te be rememberd with a just sense thereof, and as I shall have opportunity, shal be so manifested as may assure you that I shal be very entirely disposed by you. The Prince was pleased to aske me whither I knew M.r Vankocke (?), but further intimated not his requeste, otherwise then for a licence for which I went in to Holland, but since I came hither haveing spoken with him, am informd that he hath propounded more. I therefore intreate that the Prince may know, I knew not of his comeing nor of his requeste, though he hath beene employed by me for buying of armes who I send over with them, and whose zeale to theyr Ma.tyes service have prevayled with him to importune the Prince. What I uppon review cannot approve, but rather [am] afflicted for the same, and have therefore thought fytt to earnestly praye, his highnesse may understand, I am more sensible of the carefull regardes, due for the prevention of any misunderstanding that may happen from any

1) De Landgravin van Hessen; zie II, blz. 522.
2) William Sandys heeft voor Karel I van de bank te Amsterdam ƒ 84500 te leen weten te krijgen (vgl. Wagenaar, *Vad. Hist.*, XI, blz. 328, Noot).

sollicitation, and therefore have sought by these to vindicate myselfe therein, as being without my privety done, and now knowne dislisked; not but that which was desired conduced much to his ma^{tys} service, but yet cannot approve anything that may renew further discourse of the Prince, for any his particular respects to his ma^{tye}, and I conceive this likewes will be the sense of their ma^{ties}.

Wilt gij den inliggenden brief aan Z.H. geven? Als ik Z.H. ergens in kan dienen, zeg het mij dan. Dunckerque, this 4th of Aug. (1643)[1].

3348. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Un trompette revenu de procurer un passeport pour M. le vicomte de Machault[2] de Don Francisco de Mello à Gant, dit qu'à ce matin il l'a veu partir de là pour Bruxelles. Nous ne sçavons encor à quelle intention, et quel conseil il peut avoir prins depuis l'arrivée de Cantelmo, qui seroit repassé sur le pont d'Anvers en Flandre dimanche dernier, deslogé de Littoijen, à ce que mande maintenant le lieutenant coronel Hallart[3], aveq grandissime diligence, et une marche de douze heures de suitte, sur l'advis qui luy estoit venu, que S.A. se trouvoit à Boisleduq'.

Als de Mello Thionville nog wil helpen, dan moet hij zich haasten; de belegeraars maken zeer groote vorderingen en een aanval van Beck is afgeslagen. Z.H. is gezond. 'M. le prince D. Guillaume de Portugal[4] vient d'arriver'. Au camp à Assenede, le 5e d'Aoust 1643.

3349. J. de Knuijt[5]. (H.A.)

Ik heb de commissie slecht kunnen uitvoeren; het meeste was al verkocht, maar nu tracht ik 'noch yets daervan t'achterhaelen'. Misschien heeft Z.H. behagen in datgene wat hierbij gaat. De nominatie voor den magistraat van Middelburg heeft plaats gehad, maar niet naar de verwachting 'van eenige rustlievende personen'. De schuld daarvan werpt men op den heer Van de Perre[6], want terwijl die personen 'ende syne vertroude vrienden - aen dewelcke hy menichmael syn noodt ende ontfangen effronten hadde geclaeght ende tot redres assistentie versocht - besich waren om syne saeken met de meeste luijster t'herstellen, secretelyck met syn wederpartije heeft gaen versoenen ende bovendyen - soo een yder gelooft - tvoorss. voornemen van syne vrienden heeft ontdeckt, alles op hope met meerder seekerheyt tot de nominatie ende burgemeesterschap - daer de voorn. partije eenige jaren hem hadden afgesonden -

1) Huygens teekende het jaar op den brief aan.
2) Zie II, blz. 480.
3) T.a.p., blz. 487.
4) Zie blz. 360.
5) Een stuk van het bovenste gedeelte van den brief is vergaan.
No. 3349 a, b. Brieven van 20 Aug. en 8(?) Sept. (beiden H.A.) zijn onbelangrijk.
6) Zie blz. 326.

te mogen geraecken'[1]. Of hem dat gelukken zal, is de vraag; hij heeft zich hier zeer verdacht en gehaat gemaakt. Middelb., den 5[2] Augusti 1643.

3350. R. van Naerssen[3]. (A.B.)

Dese allenlijck om U EE te adviseeren, dat ick van dese morge voor de have van Bochoute, dicht aen lant sy comen legge; hebbe alles bij mijn, tgene Sijn Hooch^{t} heeft gelieft mijn te doen prepareren; hebbe oock mede de caert, die ick van hier hebbe doen halen. Ick sal met brenger dese[s] bescheijt wachten, wanner Sijn Hooch.^{t} sal gelieve mijn te gebiede daer te comen met de caerte, te meer alsoo de persoon bij mijn is, dien wij noch connen sende, daer t syn Hooch.^{t} sal gelieve. Myn dunckt onder verbetringe, dat s avons best was, om niet gesien te werde; soude met twee ruiters connen geschiede, met haer medebrengende een peert voor mijn, ofte op soodanige wijse als op syn Hooch^{t} sal gelieve. Syt wyders naer cordiale groetenis Godt bevoolen ..... Voor de have van Bochoute leggende met ons twee, den 5 Agustij 1643.

3351. Petronella Campe[4]. (L.B.)

Ik heb navraag gedaan naar de obligatie en uw brief aan broeder Doublet[5] meegedeeld. Neef Eickbergh[6] zal te Dordt eene zerk bestellen. 'Dese weeck hebbe ick my versien van een france jongen, op de recommandati van Monsr Rivet, die wat latyn can, sooveel dat hij Cristiaen[7] wat sal connen in actie houden tot broers compste, daer ick alles op acht stel, daer ick geen raet mede weet'. De kinderen zijn heel lief. In den Haeg, den 5 Aug. 1643.

3352. R. van Naerssen[8]. (A.B.)

Alsoo ick op dese morge mijne persoon, aen U E gesonden, hebbe .....[9] gesproken, dien gistre avont ten 10 uure eerst aen het waeter quam ende mij van de wal moste hale door de wint ende getije, soo wilde ick wel, dat U EE andermael de moeyte naempt en mijn dese avont te 7 uure paert ende

1) De zin loopt niet af.
2) Het cijfer is onduidelijk.
3) Zie No. 3345.
4) Petronella Campe († 1669) was eene dochter van Jacob Campe, burgemeester van Veere en lid der Gecommitteerde Raden van Zeeland, en van Martha van Reigersberg. In 1633 was zij getrouwd met Maurits Huygens († 1642) en zij is hertrouwd met Johan Eyckberg († 1664).
5) Zie II, blz. 477.
6) Zie I, blz. 148.
7) Christiaan Huygens, geb. in 1634, de oudste zoon van Maurits H., is drost van Cranendonk en schepen van 's Hertogenbosch geweest. In 1655 is hij te Brussel getrouwd met Jeanne Catharina Bergaigne, die hij geschaakt had.
8) Zie No. 3350.
9) Er is hier eene plaats open gelaten.

twe ruiters sondt op deselve platse, daer die gistren avont syn geweest. Ick sal die dan bequamelyck houden tot doncker wert. Verleede vrydach syn door Gendt 5 pleyten[1] met soldaten bedeckt gevaren, ieder 100 man daerin, dese mandach noch 7; dit hebbe ick van onse getrouwe vrunt, die syn neef sluiswachter is. Daer syn weder 16 cornette door Gent getrocken naer de franse frontiere. De pleijten sijn naer Brugge met de soldaten, omdat men niet weten soude, sy volck in 't lant van Waes lichten; somma in 't cort, Godt almachtich is met ons. Maer men seijt sterck, Cantelmo soude comen, soodat wij onse voordeel dienen te neemen. Ick hebbe onse getrouwe boode weder van dese morgen naer de bewuste platse gesonde, soodat myns oordels hooch nodich is, ick by U EE ofte sijn Hooch.^{t} come op die voet hierboven gestelt. Dit schrijve ick op t velt in de schorre; geen gelegentheyt hebbe als op de knien ..... 6 Agustij 1643, op de have van Bochoute.

3353. D. de Wilhem[2]. (L.B.)

De dokter[3] wil overkomen, als hij 1000 rijksdaalders reisgeld krijgt. De resident Pels[4] vertelt niets goeds van zijne geneeswijze. Maar er zijn toch velen, die hij genezen heeft, o.a. den Koning van Polen en verscheiden menschen hier. De la Haye, ce 6 d'Aoust 1843.

3354. Aan A. Rivet. (H.A.)*

J'ay adverti S.A. des premiers de Rodolphe l'imposteur[5], et en publieray la nouvelle parmy tous les officiers de marque. Les ministres de l'armée auront vos propres lettres, pour en faire part où ils sont; c'est vers le fort, aux bateaux. Desjà Van der Straten[6] nous avoit dit, qu'un confesseur de la Reine viendroit icy, qu'il l'avoit veu à Amsterdam, fort suivy du menu peuple; mais il n'est encor apparu. Je m'estonne comme M. de Montdevis[7] tarde à venir, parti qu'il devoit estre le jour que vous dites. Peut estre que ce vaisseau Parlementaire ne se sera pas trouvé à point nommé à la rade de Calais, car le vent a quasi tousjours servi depuis. Sa negociation n'a pas reusci, mais on ne le luy sçauroit imputer. *In ea tempora incidit*. Voor uw jongsten zoon[8] is nog niets gedaan. Maar nu de Koning en de Koningin bijeen zijn, zal ik er nog eens met Z.H. over spreken. Assenede, 7^{e} d'Aoust 1643.

1) Eene *pleyte* is eene groote, platte schuit.
2) No. 3353 a. Een briefje van 11 Aug. (L.B.) is onbelangrijk.
3) Nl. Cnoffelius; zie blz. 320.
4) Pels was resident der Staten-Generaal te Dantzig.
5) Zie No. 3363.
6) Zie II, blz. 204.
7) Zie No. 3342.
8) Waarschijnlijk Frederik Rivet, die later secretaris is geweest van Amalia van Solms, toen zij weduwe was geworden.

3355. C.A. Treurniet[1]. (L.B.)

Ik dank u voor uw gunstbewijs, ook voor mijn schoonzoon Cornelis van Slingelant, die nu ‘tot het offitie van de posterye is becoome’. Dordrecht, den 7 Augusto 1643.

3356. C. van Slingelant[2]. (A.B.)

Uw brief heb ik den burgemeester ter hand gesteld en twee dagen daarna heb ik het ambt gekregen. Ik dank u hartelijk voor uwe moeite. Dordrecht, den 7 Augustij 1643.

3357. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Le Sr Sandys[3] dernierement parti d'icy vers Duijnkercke, m'envoya hier un lacquay de là, aveq d'assez fraisches nouvelles d'Angleterre, dont s'en suit la teneur à peu pres. - Que le Roy a rencontré la Reine à Kinston, aupres d'Edgehill, où le mesme jour, 13/23e Juïllet, la bataille fut donneé[4]. - Que le lendemain - lorsque vers le West Waller[5] fut batu par le marquis de Hereford[6] et M. le prince Maurice[7] - la Reine fut receuë à Oxford aveq toutes demonstrations de joye, et solemnitez, et ceremonies, tant militaires que civiles, accompagnée d'un convoy de 7000 hommes, tant de pied, qu'à cheval. - Qu'en son passage S.M. avoit prins par force la ville de Burton, où il avoit forte garnison du Parlement. - Que toute la province de York avoit esté reduitte à son obeïssance, horsmis Hull. - Que Waller qui à ladite bataille avoit eu 2500 chevaulx, et autant d'hommes de pied, aveq 500 dragons et 14 pieces de canon, avoit esté totalement defaict, s'en estant fuy, luy sixiesme, vers Bristoll. - Que le marquis de Herford, M. le prince Maurice et Sr Ralph

1) Cornelis Adriaensz. Treurniet, in 1638 benoemd tot postmeester te Dordrecht voor de brieven op Breda, werd in 1643 ook benoemd tot postmeester voor die op Keulen, Aken, Luik en den Bosch. En daar zijn zoon gestorven was, werd tevens acte van survivance van zijn ambt verleend aan zijn schoonzoon Cornelis van Slingelant.
2) Zie No. 3355.
3) Zie blz. 420.
4) Het volgende bericht doelt niet op den slag bij Edgehill (23 Oct. 1642), maar op dien bij Roundway Down (13 Juli 1643).
5) Sir William Waller (1597?-1668) was lid van het Lange Parlement en generaal van de partij der Parlementariërs, voor wie hij vele overwinningen heeft behaald. Sedert 1645 was hij ook één der politieke leiders, maar werd onder Cromwell gevangen genomen, daar hij in verbinding stond met royalistische agenten.
6) William Seymour, markies van Hertford (1586-1660), vermeed het hof, om zich aan letterkundige studiën te wijden. Later heeft hij voor den Koning gestreden, maar is na diens dood niet uitgeweken. Hij heeft de restauratie nog beleefd.
7) Zie over prins Maurits van Boheme, blz. 94.

Hopton[1] y avoyent prins toute son artillerie et bagage, outre 3000 paires d'armes, et, selon le rapport d'aucuns 900, selon d'autres 1500 prisonniers, outre 139 prisonniers des leurs, recoux en ceste occasion. Que de tuez il y en a eu quelque mille. - Que sur ceste perte un jour de jeusne et priere avoit esté tenu à Londres, aveq grande consternation. - Que le Parlement et la ville estoyent si jaloux du comte d'Essex[2], que ceste cy avoit proposé de mettre le noble S.r William Waller - ainsi le nommoit elle - en sa place. - Qu'au siege d'Exeter on avoit prins les dehors, et faict deux bateries. Mais que ceste ville là estoit apres à traicter de sa reconciliation aveq le Roy, comme aussy celles de Plymmouth, Dartmouth, Barstable et Bristoll. - Que ceux de la grande province de Kent s'estoyent souslevez pour le Roy, aveq quelques 6000 hommes, aupres de Synock et Maydestone qu'ils avoyent occupé, comme aussi Rochester et Chattam, où est le reste des navires du Roy. - Que toutefois la prinse de Rochester et Chattam n'estoit pas si certaine que le reste. - Que le Parlement avoit envoyé cinq trouppes de chevaulx, pour supprimer ceux de Kent, mais que ceux cy les avoyent battuz, et trois chartées de blessez en estoit revenu à Londres. - Que le duq de Richemond[3] s'en alloit vers Kent aveq l'armée qu'avoit mené la Reine. - Que le chasteau de Dovres là dessus avoit desarmé la ville, et en avoyt enlevé toute la vaisselle. - Que le comte d'Essex, trouvant son armée grandement affoiblie par maladies et fuittes des soldats, se retiroit devers Londres, et estoit venu loger à S.t Albans, à vingt miles de la, d'où il avoit envoyé au Parlement demander satisfaction des affronts qu'on luy avoit faicts, et nommement en ce que l'on avoit proposé Waller, pour avoir sa place; adjoustant qu'il ne vouloit point estre *Hothammé*, c'est à dire traicté comme Hotham, le gouverneur de Hull, qui est dans la Tour, aveq son fils[4], et que sur ces plaintes il attendroit leur response à Barnet, à dix miles de la ville. - Finalement, que l'armée du Roy estoit à Maydenhead, tirant vers Hamptoncourt.

A ce nombre de grandes nouvelles pour le Roy, qu'il fault encor veoir verifier par d'autres, j'adjousteray ce que le chevalier Patrick Drummond[5] me mande de Ter Vere, que le 2e du mois il arriva là un navire de Yarmouth, dont le maistre, Parlementaire de corps et ame, luy estoit venu dire, en pleurant amerement, que tout estoit perdu, le Parlement ruiné, et le Roy aveq une armée de 25 mil hommes à quinze miles de Londres, d'ou un courrier expres avoit porté ces nouvelles à leur magistrat.

Icy tout est en mesme estat, mesmes la santé de S.A., graces à Dieu. Du costé des enemis il y a, qu' hier Cantelmo est venu loger aveq de l'infanterie à Lovendighem, contre le canal, ou beaucoup de cavallerie l'est venu joindre. Qui nous fera tenir bonne garde vers le quartier de la cavallerie. A Gant il seroit venu un homme, rapportant que les Françoiz auroyent desja passé le

1) Ralph Hopton, lord Hopton (1598-1652), was lid van het Parlement en militair. Hij stond eerst aan de zijde van het Parlement, maar sedert 1642 aan die des Konings en werd luitenant-generaal der ruiterij. Hij is later uitgeweken en te Brugge gestorven.
2) Zie over Robert Devereux Jr., graaf van Essex, I, blz. 237.
3) James Stuart (1612-1655), graaf van Lennox en sedert 1641 ook hertog van Richmond, heeft den Koning vooral geldelijk gesteund.
4) Zie blz. 414.
5) Misschien de Sir Patrick, die genoemd wordt bij de hovelingen der Princesse Royale.

fossé à Thionville. Il est certain que la place est fort pressée, et qu'à Bruxelles on parle encor d'y tenter un coup de secours. Au camp à Assenede, le 8e d'Aoust 1643.

3358. Aan Heenvliet[1]. (K.A.)

Je tien la garde[2] partie, puisqu'elle est contente, et à la suitte de l'admiral Tromp qui ne se hastera pas de la ramener comme une Reine[3]. C'est plustost un visage à immoler à la rage d'une tempeste au besoin. Il importe cependant qu'elle parte satisfaicte, et soit resolue à ne parler qu'en bien de ceux qui ne luy ont jamais faict mal. - Je n'avoy pas entendu que ce fust M. Hume de qui vous vous plaigniez[2], ni n'en suis pas marry, puisque je ne vous y ay peu servir, ne me meslant gueres volontiers de la causerie de cour, dont je me suis tousjours sequestré le plus qu'il m'a esté possible. Vous aurez sçeu comme dernierement il m'a escrit une lettre à faire veoir à S.A. sur le subject de vostre table[4]. Je l'ay faict, parce qu' ainsy le desiroit, et luy ay remandé la resolution- de S.A. sur ce grand different en termes formels, mais eusse esté plus content de n'estre employé en chose esloignée de ma vocation, et entre deux amiz. M. Sandiz m'envoya hier un laquais de Dunkercke aveq de grandes nouvelles pour le Roy, dont à ce matin j'ay envoyé le contenu à Madame[5]. Les *roundheads* ont de la peine à prendre le tout pour autentique, mais il semble que la pluspart s'en confirme à la boursse de Middelbourg. Je salue tres-humblement Madame Stanhope et Mad.le Ogle[6], s'il vous plaist, demeurant ..... Le 8e d'Aoust 1643.

3359. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Tout presentement S.A. vient d'avoir advis, que l'enemi a passé des avanthier sur les ponts d'Anvers et Rupelmonde au Brabant aveq plus de soixante compagnies de cavallerie, bon nombre d'infanterie, canon, barques sur chariots et autre attirail. Ils disent haultement qu'ils vont droict à Thionville, mais cela ne nous empesche pas d'en prendre jalousie, et aussitost S.A. mande aux S.rs Ysselstein en Hallart[7], de descendre aveq leurs trouppes vers le quartier de Boisleduq, pour y estre près et à la main, en cas qu'on puisse avoir besoin d'eux vers le Bommelerweert, Breda ou ailleurs. Il sera possible que dans demain nous sachons la vraye routte de ces gens'.

De nederlaag van Waller[8] na een gevecht van tien dagen wordt bevestigd. De Koningin van Frankrijk heeft een brief geschreven aan Z.H., om hem te bedanken voor 'la puissante diversion'.

'Le S.r de Mondevis[9] est en chemin; mande par avance, que tous les

1) Kopie van andere hand.
2) Zie No. 3323.
3) Tromp had in Maart de Koningin naar Engeland begeleid.
2) Zie No. 3323.
4) No. 3320.
5) Zie No. 3357.
6) Zie blz. 325.
7) Zie blz. 408, 411-413, 416.
8) Zie No. 3357.
9) Zie No. 3342 en 3354.

parents et amiz de M. de Buïllon luy conseillent d'accepter les grandes et belles parties qu'on luy offre pour Sedan, dout la moindre vault le prix de son bien. Mais qu'il s'opiniastre, et s'achemine - dit il - à sa ruine'.

Men verwacht, dat Thionville de volgende week zal vallen. Au camp à Assenede, le 9e d'Aoust 1643.

3360. D. de Wilhem. (L.B.)

Oxenstiern[1] blijft te Minden, totdat de andere gezanten zijn aangekomen. Salvius[2], S. Romain[3] en Rorante[4] zijn om diezelfde reden nog te Hamburg. Halberstadt is voor de Keizerlijken verloren gegaan. Cantelmo doet geen kwaad in het land van Cuyck uit vriendelijkheid jegens Z.H.; dat heeft hij bekend laten maken. 9 d'Aoust 1643, a la Haye.

3361. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Men meldt, dat Don Francisco de Mello in de richting van Mechelen marcheert en te Waelhem cene brug is overgetrokken. Hij schijnt dus naar Thionville te gaan. Maar nu komt een brief van den commandant van Lillo, die gehoord heeft, dat de troepen weer over de brug bij Antwerpeu naar Vlaanderen zijn teruggekeerd. Het klinkt zeer onwaarschijnlijk. Maar misschien is Thionville al gevallen. Au camp à Assenede, le 10e d'Aoust 1643.

3362. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er is geen nieuw bericht over de bewegingen van den vijand. 'Les plus judicieux estiment, que comme ils ne font point de haste, leur dessein est, d'attendre en Brabant la prinse de Thionville, pour incontinent apres s'opposer à ce qu'ils ont raison de craindre des coursses des Françoiz apres ceste victoire'. Au camp à Assenede, le 11e d'Aoust 1643.

3363. A. Rivet. (L.B.)

Je suis en repos pour la crainte que j'avoy' que ce Marseillois ne jouast son personnage près de Son Altesse[5]. J'ay eu certaines nouvelles de Paris que c'est le mesme Rodolphe qui avoit monté sur le theatre à Paris pour y

1) Johan Axelsson Oxenstierna (1611-1659), zoon van den Zweedschen rijkskanselier, was gevolmachtigde bij den vredehandel te Osnabrück.
2) Johan Adler Salvius was gezant van Zweden te Hamburg, later gevolmachtigde te Osnabrück.
3) St. Romain was resident van Frankrijk te Hamburg.
4) Waarschijnlijk is bedoeld Claude des Salles, baron de Rorté, Fransch gezant in Duitschland en Zweden.
5) Zie No. 3354.

abjurer la religion en qualité de ministre de la Rochelle, ce qu'il[1] n'avoit jamais esté. Et maintenant il a joüé le double, et a abjuré la Romaine près de Bloys, pour avoir quelque tesmoignage et nous tromper ici. Puisqu'il vous plaist, Monsieur, ramentevoir a Son Altesse ce qu'il luy a pleu me promettre pour mon cadet[2], je vous prie le faire selon vostre prudence, et luy donner a entendre ce que m'en a escrit l'archevesque d'Armach[3], qui croid que, Son Altesse en escrivant, il n'y aura pas grande difficulté. Madame[4] me vient d'asseurer qu'elle en escrira a son Altesse, afin qu'il prenne l'occasion, envoyant vers leurs Majestéz sur leur conjonction. Elle m'a aussi dit qu'elle en escrira a la Reyne'. Het ziet er in Engeland nog niet best uit. Mijn oudste zoon[5] is nog niet van Parijs naar Engeland vertrokken. De hertog van Bouillon volgt te veel den raad zijner vrouw[6]. De heer Saumaise is ziek geweest, maar zal spoedig terugkomen, en 'promet sa *Milice*[7] pour la premiere piece. Le filz de Vossius est retourné d'Italie a Paris, chargé de manuscripts copiéz des bibliotheques du Vatican, de Florence, et Milan[8]. On me mande que Mons. Grotius travaille a son Histoire des Gots[9], pour rendre cet office a ceux qui l'employent[10]. Stephanus Stephanius de Coninsberg demande a Mess. les Estats un privilege pour faire imprimer son Saxo Grammaticus, illustré par luy[11]. Mons. de Laët donnera cette sepmaine au public son traicté *de Origine gentium Americanarum*[12] contre Grotius[13], et autres' ..... De la Haye, le XI Aoust 1643.

3364. Aan C. Barlaeus. (K.A.)

Gij hebt een goed werk gedaan met al uwe redevoeringen in één bundeltje te vereenigen[14] en ik dank u voor het zenden er van. Ik heb na mijn vertrek

1) Het Hs. heeft: *ce qui*
2) Zie No. 3254.
3) Zie No. 3262.
4) Nl. Prinses Amalia.
5) Nl. Claude Rivet de Montdevis.
6) Zie blz. 229.
7) Zie II, blz. 57.
8) Isaac Vossius (1618-1689), zoon van G. Vossius en bekend philoloog, werd in 1648 aan het hof van Koningin Christina van Zweden verbonden en ging later naar Engeland, waar hij kanunnik werd te Windsor. - In 1641 reisde hij van Holland over Engeland en Frankrijk naar Italië en kwam daar in het bezit van vele handschriften. Op zijne terugreis vertoefde hij lang te Parijs en kwam in 1644 weer naar Holiand.
9) De *Historia Gotthorvm*, *Vandalorvm*, *et Longobardorvm; ab Hvgone Grotio partim versa*, *partim in ordinem digesta* ..... zag in 1645 te Amsterdam bij L. Elzevier het licht.
10) Grotius was Zweedsch gezant te Parijs.
11) Stephanus Johannes Stephanius (1599-1650) was professor in de logica te Kopenhagen, daarna professor in de welsprekendheid te Soro en koninklijk historiograaf. Zijne uitgave van Saxo Grammaticus zag in 1644 te Soro het licht.
12) Jan de Laet (1582-1649), geb. te Antwerpen, kwam naar de Noordelijke Nederlanden en heeft vele werken over aardrijkskunde in het Latijn en een paar in het Hollandsch geschreven. Hij is te Sedan gestorven. - Hij schreef tegen het werk van Grotius (zie de volgende noot) *Notae ad Dissertationem Hugonis Grotii de Origine gentium Americanarum*, Amst., 1643.
13) *Hvgonis Grotii de origine gentivm Americanarvm dissertatio* was in 1642 te Parijs verschenen. Grotius beantwoordde De Laet in *Dissertatio altera de origine gentium Americanarum*, *adversus obtrectatorem*, *opaca quem bonum facit barba*, Parijs, 1643. Daarop liet De Laet eene *Responsio* (1644) volgen.
14) De titel is: *Casparis Barlaei Orationum liber; accesserunt alia nonnulla varii et amoenioris argumenti. Amst. apud Joh. Blaev*, 1643. Het werkje was opgedragen aan Wicquefort.

zoo goed als geen enkel versje kunnen schrijven; alleen iets, dat vroeger geschreven is, kan ik hierbij zenden. Als gij nog in den Haag zijt, zoek dan mijne jongens eens op. En doe uw best, dat de drost[1] en zijne vrouw in het najaar in den Haag komen. Assened. in castris, XII Aug. 43.

'Poemata Latina pridem omnia lustravi, et in pagellas quaquaversus[2] mobiles congessi. Supersunt vernacula, quibus me sensim applicabo. Totam massam tibi digerendam, ut convenimus[3], instante vel autumno vel hyeme daturus sum, ut sic finem ineptiendi semel simulque faciamus'.

3365. R. van Naerssen[4]. (L.B.)

Op hede [hebbe] become advijs van onse getrouwe vrunt uit de bewuste platse; raportert, dat daer maer 4 regemente soo aen de eene sy als andre, met 36 cornette perde, waeren ende een party boeren; [van] de ruiterij en waeren de companije niet boven 30 en 32 sterck ider companij; sij hebbe by de stat Gendt een brugge naer Meulestee en bij de Brugsche poort laten leggen, om geen volck door de stat te laten, welcke brugge onse sake vorderlyck is, soodat den viant lanckx de conterscharp marschiert. De stats macht bestaet in 18 companije borgers, met 4000 te voet ende 1000 peerde; can die ten volle versekert sijn niet alleen tegen die van binnen, maer ock tegen die van buiten. Dit schrijve ick, omdat die soo groot bij veele wert gemaekt. Het ware te wensche, dat sijn Hooch.^{t} maer eenige aenraders hadde, die der stat ende lande kende; noyt sal der lande dienst ende syn Hooch.^{t} eere meer connen bevordert werde. Alle de gereetschap is claer, die syn Hooch.^{t} myn heeft doen prepareren; wachte maer, wanneer hem sal gelieve ende gerade vinde de sake te aenvange. Di Meelo is weeder binnen Gent gecomen, alsoo Thionvile[5] over is; daer was tydinge, dat de biesbr[u]gge met eenige leeren in t leeger waeren gebracht, soodat sy vreese hadde, wij in t lant van Waes soude comen; hebbe tot dien eijnde op veel platse lans den tragel (?) putte gegraven, om, ofte de ruitery overquam, daer by nacht soude invallen. Nu niettegenstaende de Meelo bracht al 3 a 4000 man, wat can hij ons hindren, alsoo sy sijn gesepareert; wij soodanige ficktoori, sijliede de schrick, ende connen de stat en casteel besetten met 8000 man en hebbe dan noch 10000 man, soo connen wij die aen de eene sijt ofte andre doen delogeren ofte slaen, als sijnde twee tege een, want den viant moet sijn meeste macht tegen de Fransse laten, soodat myn geringe oordels wy noyt beter canse connen vinde; dat men sal segge, hy sal in onse werke tot Assenede comen, wat aprencie, daer hij moet sijn binnenstede besetten; de Franse liber synde moet hy stuiten, ofte connen by ons comen; wy ficktalie binnen de platse voor 6 mande voor t heele leeger connen op 3 a 4 platse onse retret neemen, ende hy in confuisie daerbij commende, dat datlyck omtrent duisent

1) Nl. Hooft.
2) Er staat: *quaquaversum*
3) Barlaeus zou voor de uitgave der gedichten zorgen.
4) Zie No. 3352.
5) De stad had zich den 10^{den} Aug. na een langdurig beleg aan den hertog van Enghien overgegeven.

perde ofte twe moeten ons dienen, alsoo wij van 5 revieren meester sijn ende in 8 uure voor de stat Bruissel met onse cavaliery, ende meer voordeelen te lanck om te verhaelen. Mijnheer, ick hebbe den vrunt weder daer naer toe gesonde, die op Saterdach ten 10 uuren, Godt willende, hier sal weese, om sooveel mogelijck te vernemen, wat volck dat di Melo mede heeft gebracht, ende alsdan by U E mondelinck comen; sulle dan wachten, wat Godt Almachtich ende Sijn Hoocheyt sal gelieve te doen; syt wyders naer cordiale groetenis Godt in genade bevoole, valet..... Voor Flupina[1)] scheep. Ick sal een cleyn letterken wachten, ofte U Ed. dese heeft ontfange. Den 13 Agusty 1643.

3366. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Son Alt.^{e} est si bien servie de la diligence de nos commandeurs en Flandres et Brabant, qu'elle est obligée d'apprendre par les gazettes enemies, ce qu'est devenu Don Francisco de Mello aveq des trouppes si considerables. Celles de Bruges donq, qu'on nous porte aujourdhuy, disent que ceste armée continue sa marche par le petit Brabant vers Thionville, et qu'à Namur Don Francisco feroit faire une monstre, et y donneroit quelqu' argent à ses trouppes. Elle adjouste, que les Françoiz auroyent donné un assault general à la ville, repoussez aveq perte de beaucoup de monde, en particulier, que le marquis de Gesvre y seroit mort[2)], Gassion[3)] mortellement blessé, et le duq d'Anguien[4)] legerement, tous retirez à plus de 200 pas du fossé conquis. Quoyque tout cela ne se puisse pas croire absolument, de la main d'un si mauvais autheur, on en apprehende d'autant plus, qu'un homme passant par icy a dit avoir veu la mesme chose à Gant, dans une gazette de Paris, qu'ils y ont deux fois la sepmaine. Si ainsy est, il y a bien du desordre à ce siege, mais pour peu de loisir qu' ayent les Françoiz de reprendre haleine, la ville ne lairra pas d'estre prinse, puisque tout est terre ferme, et le fossé comblé, par les mines mesmes de part et d'autre.

Le conseiller de Wilhem envoye la response du docteur de Pologne[5)], qui ayant receu la lettre de S.A. a promptement donné ordre à faire transporter ses medicaments. Hier il mande quc tout est venu, aveq ordre à l'apothicaire, qui a traicté M. Ysselstein[6)], de venir servir S.A. C'est un jeun' homme que nous avons veu à Orsoy, de bonne façon, sobre et modeste, et S.A. commande qu'il vienne au plustost, resolue d'entreprendre la chose, quoyque se portant mieux que nous ne l'avons veuë de fort longtemps. Je prie Dieu de benir le dessein en sa tres-precieuse personne, et V.A. de se souvenir, que je n'ay jamais voulu conseiller, ni desconseiller ceste cure, comme estant chose hors de ma vocation et capacité. Le docteur promet de faire un voyage en personne, dès qu'il aura receu les mil ryxdalers stipulez, que S.A. luy faict remettre par change. Quand il sera venu, je seroy encor d'advis que S.A. le

1) Philippine?
2) Louis Potier, markies de Gesvres (zie I, blz. 398), is den 6^{den} Aug. bij een aanval der Franschen op Diedenhove op 33-jarigen leeftijd gesneuveld.
3) Zie II, blz. 454.
4) Zie blz. 393.
5) Zie blz. 320.
6) Zie blz. 338.

mist en conference aveq les plus experts de nos medecins, pour se satisfaire de tous costez, et aveq toutes les cautions possibles. Au camp à Assenede, le 13e d'Aoust 1643.

3367. W. Sandys[1]. (L.B.)

Ik zond u wat ik door passagiers uit Londen gehoord heb; de brievenpakketten kwamen in handen van het Parlement. Men zegt, dat de Koningin ziek ligt te Oxford, maar dat zal wel een praatje van de 'round heades' zijn en Z.H. moet het niet dadelijk gelooven. Over baron Dona[2] kwam veertien dagen geleden uit Oxford het bericht, dat hij bij Nottingham gesneuveld was; dit wordt tegengesproken, maar ook bevestigd door sommige reizigers. Gaunt[3], this 14th of Aug. (1643)[4].

3368. Aan A. Rivet. (H.A.)*

Wij zullen wachten op hetgeen de Prinses over uwe zaak aan Z.H. zal schrijven. De heer Dedel[5] moet namens het Hof van Holland een onderzoek instellen naar het optreden der Papisten in Noord-Holland en heeft gehoord, dat gij daaromtrent bij Z.H. stukken hebt ingeleverd. Die stukken zijn echter in den Haag; Z.H. vraagt dus, of gij den heer Dedel er geene kopieën van kunt verschaffen. Misschien zal deze, die nu op de synode te Edam is, hetzelfde verzoek aan u richten. Assenede, le 15e d'Aoust 1643.

'M. de Mondevis a faict fort bon rapport de son voyage, et vous ira veoir en peu de jours'.

3369. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er zijn berichten, dat Thionville is ingenomen, maar zij worden ook weer tegengesproken. Don Francisco de Mello zou in Namen zijn en Cantelmo zou oprukken naar l'Isle[6] in Vlaanderen. De heer de Montdevis zal Uwe Hoogh. het nieuws uit Frankrijk meedeelen. - Uit Engeland hooren wij, dat de troepen, gelicht uit Kent, door die van het Parlement zijn ontwapend, dat Waller[7] met groote eerbewijzen te Londen is ontvangen en spoedig weer een leger zal hebben, en dat er ook te Londen een ander leger zal worden gevormd onder bevel van den graaf van Manchester[8] ..... 'des gens mesmes venus d'Oxford affirment, que le pauvre baron de Dona a esté tué du hault de la muraille de Nottingham, à quoy il n'y a aucune lettre qui contredise, à nostre bien grand regret'. Au camp à Assenede, le 15e d'Aoust 1643.

1) Zie blz. 420.
2) Zie No. 3327.
3) Nl. Gent.
4) Huygens teekende het jaar op den brief aan.
5) Johan Dedel; zie I, blz. 4.
6) Zeker Lille (Rijssel).
7) Zie blz. 424.
8) Edward Montagu, lord van Manchester (1602-1671), was lid van het Parlement en behoorde tot de vijf leden, die de Koning in 1642 gevangen had willen nemen. Hij heeft ook meegevochten, maar streefde later naar verzoening en legde in 1645 zijne ambten neer.

3370. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Iedereen gelooft, dat Thionville is ingenomen, maar er is nog geene zekerheid. Aan het Fransche hof zijn allerlei twisten, schrijft de heer de Beringhen aan Z.H. 'Nos officiers ont eu ordre aujourdhuy d'envoyer demain recevoir chascun les bateaux pour sa trouppe, qui faict esperer au monde de sortir bientost de la Flandre, où peu de gens se plaisent'. - Z.H. had gisteren avond pijn aan een vinger van de rechterhand, maar heeft toch vele brieven geschreven, o.a. aan den graaf de Tresmes[1], wiens zoon, de markies de Gesvres, zeer betreurd wordt. Au camp à Assenede, le 16e d'Aoust 1643.

3371. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Nog is er geen zekerheid aangaande Thionville. De vinger van Z.H. is weer beter. Z.H. heeft heden den Franschen gezant[2] ten eten gehad. 'On a aujourdhuy esté fourrager aveq grand convoy vers le canal de Gant. Un soldat des enemis, qui s'est venu rendre, nous a dit, qu'hier ils avoyent nouvelle que nous nous embarquerions aujourdhuy, et pour nous piquotter en queuë avoyent passé à 85 fuseliers, qui, appercevans ce convoy, s'estoyent cachez dans les hayes, d'où ce rapporteur s'estoit sauvé'. Au camp à Assenede, le 18e d'Aoust 1643.

3372. H. Bruno. (L.B.)

Er zijn weer brieven over die zaak van Semeyns[3]. Prof. Golius[4], dien ik gisteren sprak, is het met mij eens, dat men met jongelieden beginnen moet met Lucianus en niet met Xenophon. Uwe voorschriften over de studie van Grieksch zal ik volgen. Professor Barlaeus kan ik per brief raadplegen over de logica. Over dat vak heb ik een paar nieuwe boeken gezien. 'Adrianus Heereboordius[5], logices in Academia Leidensi professor - apud quem salutem tuam, quod pace sesquiCatonis Ultrajectini[6] dictum sit, meis faucibus nudius tertius hauriebam, collegis viris incomparabilibus Heinsio ac Vinnio[7] - juvenis est et amicissimus mihi, et peritissimus artis, quam profitetur'. Hem kan ik raadplegen. De heer Heinsius sprak veel over zijne vaderlijke vriendschap voor u. Hagae, XVIII Aug.^{ti} 1643.

3373. Aan Const. Huygens Jr.[8]. (K.A.) Gr.

Uw prachtigen griekschen brief heb ik ontvangen. Toen ik zoo oud was als gij, had ik dat niet zoo mooi kunnen doen. Assenedae, 19 Aug. 43.

1) Zie I, blz. 399.
2) Zie blz. 185.
3) Zie No. 3289.
4) Zie I, blz. 145.
5) Zie blz. 265.
6) Nl. Voetius.
7) Zie I, blz. 13.
8) De jonge Constantijn was 15 jaar.

3374. J. Zuerius[1]. (A.B.)

Van iemand, die zich verpraatte, hoorde ik over een plan van generaal Cantelmo, om met behulp van een deel der burgerij hier een aanval op de stad te doen. De man is dadelijk daarna vertrokken en heeft zijne zaken hier in den steek gelaten. De Bois le Ducq, 19 Aougst 1643.

3375. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Thionville is overgegaan, maar wij hebben nog geene nadere berichten. Morgen avond zullen de brieven uit Parijs ons echter inlichten. 'Il n'est que trop veritable, que le pauvre marquis de Gesvre y a esté malheureusement estouffé dans la terre d'une de ses propres mines, regretté de tous honestes gens, bien fort aussi de S.A.' - Onze groote bagage is naar de schepen gebracht en ieder is blij, dat wij zullen weggaan. Er komen ook vele ziekten voor onder de soldaten, vooral bij de cavalerie. - Z.H. ziet er uitstekend uit. Au camp à Assenede, le 21e d'Aoust 1643.

3376. Marie Lansame, Douair. van Zomerghem[2]. (L.B.)

Na de ontvangst van uw brief heb ik 'op den voet ghezonden zoucken naer die blomekens, maer en hebbe gheen connen becomen; daer zijn der wel naer t leven ghemaeckt, maer de trompetter zeyde, dat men die fraier in Holandt maeckt' ..... In Ghendt, den 21 van Oust 1643.

3377. Aan C. Barlaeus. (K.A.)

'Mutavi consilium, Barlaee amplissime, et seorsim tibi Latinis vernaculisque poematis molestus esse decrevi. Ecce igitur ingentem primam ineptiarum struem, in quam eandem tibi factam potestatem puta, *ἡν ὁ χεραμεὺς ἔχει τοῦ πηλοῦ*. Comparativas laudes aut censuras non hic postulo. Neque enim res inter duos acta erit. Sumendus habitus est, quo publice tolerari statuamus vel explodi, pro captu lectoris, aequi aut iniqui. Rogo itaque, ne, dum parcere mihi studes, male consultum velis. Intelligo nimirum, quid intersit, amico poenas dem, an imperitiae vulgi in obscuro fere autore prave et cum praejudicio affecti. Peto primum, ut observes, ecquid minus hic tecte, minus clare, minus venuste prolatum; excerpasque hinc inde quae vel corrigenda vel illustranda censeas, vel penitus eliminanda. Potero in syllabarum quantitates impegisse aliud agendo, aut memoriae lapsu. Requirit hoc quoque animadversionem tuam, qui falli nequis. Passim deinde carminum, sed maxime epigrammatum lemmata hiare

1) Zie No. 3340.
2) Zie blz. 45.

invenies vel claudicare. Adscribe, si me assequeris; si consulendus videor, mone. In *Haga vocali* moleste passim cum versione nominum Belgicorum luctatus fui. Vide, num quid aptius occurret, ubi minus ad palatum fecere. *Muta* denique *quadrata rotundis*[1], mero mixtoque imperio utere, neque te versari existima nisi in re tua. Quod caput est, de capitis sectionibus expende, quid facto opus sit. Quid si *Meteorologiam*[2], *Variam supellectilem*[3] et *Hagam vocalem*[4] in libellos tres singulares conjiciamus; caetera in tot libros dispescamus, quot juste expleantur, non interruptâ annorum serie, quam pagellis singulis inscriptam do, nisi tu discriminare mavis majuscula poemata ab epigrammatis, sive etiam genera carminum, ut saepe fit, in suos locos. Facile omnia conturbari possunt et in ordinem redigi; eam ob rem folijs singularibus usus sum et annos, ut dicebam, adscripsi. Videbo, quid tu, *docte Trebati*[5], perscripturus sis, et monentem sequar non invitus. Dum hoc agis autem, paulatim ego schedulas Belgicas barbarasque concinnabo, quae, toto orbe diversae, quamvis alterum volumen sive tomum facient, una utique excudendum et compingendum. De praefatione, quam ab editore Barlaeo pollicitus es, posthac cogitabimus. Memento interim tute tibi hoc intrivisse, et excedendum, nempe tuis auspicijs edendum esse. Si datae fidei poenitet, neque tantum tibi a re tua est otij, aliena ut cures, indica; *caedimus inque vicem praebemus crura*[6]. Repulsam aequissimo animo laturus sum, quasi, quod dictum, nec dictum siet. In libri fronte utrum malles *Momenta subcisiva* an *suffuranea*? *Te penes arbitrium est et norma legendi*[7]. Vale, vir optime, ac per otium certiorem me facito, ecquid recte haec perlata fuerint. Quantulacumque enim sint, nolim ludibria ventis volare, aut naufragio absorberi. Assened. in castris, 21 Aug. CIↃIↃCXLIII.

Addo his etiam *τῶν ἀιδήλων* praecipua, ut videas, numquid ex ijs, salvâ existimatione, saeculi Catonibus exhiberi possit, caeterisque misceri'.

(Dan volgt een voorstel, om de gedichten in boeken af te deelen, zooals zij inderdaad in de *Momenta* zijn opgenomen.)

3378. D. de Wilhem. (L.B.)

De thresorier heeft een wissel van 1000 rijksdaalders aan Cnoffelius[8] gezonden. De Prinses vindt het noodig verandering te brengen in het reglement van het Huis, omdat er veel wanorde is. Maar hoe moet dat worden aangepakt? De griffier[9] laat zich nooit uit, en ik ben hier verder alleen met den heer Verbolt[10]. De groote moeilijkheid is het reglement van de Prinses Royale;

1) Naar Hor., *Epist.*, I, 1, vs. 100.
2) De versjes zijn in het najaar van 1636 geschreven en in de *Momenta desultoria* (blz. 119, vlgg.) opgenomen als *Epigrammatum liber III*.
3) Deze versjes zijn in de jaren 1641 tot 1643 geschreven en opgenomen in de *Momenta* (blz. 267, vlgg.) als onderdeel van *Epigrammatum liber VIII*.
4) De versjes dezer serie werden geschreven in de jaren 1633 tot 1643. Zij zijn opgenomen als *Epigrammatum liber VII* in de *Momenta* (blz. 205, vlgg.) en verdeeld in twee afdeelingen, *Viae* en *Aedificia*.
5) Hor., *Sat.*, I, 1, vs. 78.
6) Persius, 4, vs. 42.
7) Naar Hor., *A.P.*, vs. 72.
8) Zie No. 3353.
9) Laurens Buysero.
10) Zie blz. 382.

men kan toch de voorwaarden van het huwelijkscontract niet breken. Geef gij eens raad, welke artikelen daarin veranderd kunnen worden. ‘Je ne vous ay jamais demande aucune chose qui regarde les negociations de la maison et les alliances secretes; mais encores estant serviteur de la maison, la raison veut que je scache au moins ce qui est duisible a l'execution de l'ordre qu'on desire establir. Il faut que je confesse que le coeur me creve qu'on nous traitte de la facon qu'il faille diviner pour descouvrir les intentions, et voir conduire la menee par ceux qui se prennent de vaines apparences et la dessus font les entendus ..... M. Brasset[1] ose faire instance pour le restablissement de Jesuites a Mastricht et se sert des lettres de la Royne[2], escrochetees (?) ou escrites sur un blanc signe, comme souvent telles choses se prattiquent’. 21 d'Aoust 1643, a la Haye.

3379. A. Rivet. (L.B.)

‘Je vous remercie humblement du soin qu'il vous plaist me promettre pour l'affaire de laquelle je vous ai escrit, lorsque Son Alt. depeschera en Angleterre, dont Madame attend l'advis[3]. Il semble que les advantages qu'a le Roy à present, requerront bientost cet office’. Jammer, dat Hendrik van Dona[4] gestorven is. Mijn zoon[5] is hier geweest en heeft de Prinses van zijne reis verteld. De hertog van Bouillon handelt onverstandig. De la Haye, le 22 Aoust 1643.

3380. D. de Wilhem. (L.B.)

Dedel is ziek geworden, toen hij bij de synode te Edam was[6]. ‘A son dire tout le plat pais de la Nort Hollande est quasi tout papiste. Je ne scay ou pointent les magistrats des villes et ceux qui tiennent nostre gouvernail ..... Nous avons bien besoin de prier Dieu qu'il luy plaise destourner le mal qui nous menace de pres’ ..... 23 Aug. 1643, Hagae.

3381. Aan prinses Amalia van Oranje[7]. (H.A.)*

Gisteren morgen zijn wij van Assenede opgebroken en hebben ons ingescheept, zonder iets van Cantelmo te bemerken. Van Philippine kwamen wij te Rammekens, waar Z.H. bezoek kreeg van zes of zeven gedeputeerden van Zeeland, en tegen zonsondergang bij Tergoes, vanwaar wij heden morgen vroeg

1) Zie I, blz. 345.
2) De Koningin van Frankrijk, Anna van Oostenrijk.
3) Zie No. 3363.
4) Zie blz. 431.
5) Nl. Claude Rivet; zie No. 3359.
6) Zie No. 3368.
7) Een enkele zin uit den brief is uitgegeven in de *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 87.

vertrokken. - Brieven uit Frankrijk geven allerlei inlichtingen over de inneming van Thionville. - De heer Carleton[1], die afscheid kwam nemen van Z.H., heeft verteld, hoe de zaken in Engeland staan. De Koning heeft Bristol genomen met 140 stukken geschut en 35 oorlogsschepen. Te Londen wil men niet meer in dienst treden en eischt vrede. Het leger van den graaf van Essex[2] is tot 5000 man versmolten. Er heerscht het grootste wantrouwen tusschen de leiders en de partij des Konings wordt steeds grooter. Au bateau de S.A., entre ter Tolen et Berghe, le 24e d'Aoust 1643.

3382. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is hier aan land gegaan. - 'L'escoutette de Rosendal porte nouvelle que Don Philippe de Sylva[3], qui a tant servi icy et au Palatinat, se seroit si bien demeslé en Espagne des accusations intentées contre luy, que le Roy l'auroit faict chef de sa cavallerie pardelà, aveq ordre de lever une nouvelle armée; pour le subject de quoy ayant touché un million de livres, il se seroit retiré en Portugal, où son frere est comme vice roy; le peuple de Brabant prognostiquant tousjours mesme chose de D. Francisco de Mello, qui, revenu à Bruxelles, auroit courru fortune de perir par les mains de la populace, se jugeant pardelà que la perte de Thionville importe plus, que ne feroit celle d'Anvers. A Berghe op Zoom, le 24e d'Aoust 1643.

3383. Regeering van Zutphen[4]. (L.B.)

Wij zouden gaarne twee of meer compagnieën in garnizoen krijgen, omdat anders de burgers zooveel wachtdienst hebben te doen. Zutphen. den 25 Augusti a. 1643.

3384. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)

Cantelmo n'a pas dormi à nostre depart. Des le mesme jour il a passé le pont d'Anvers et s'est venu loger aupres de ladite ville, comme il a fort bien paru la nuict passée, que le ritmaistre Crock[5], sorti aveq 80 chevaulx, a forcé deux de ses compagnies de cavallerie, joinctes soubs une cornette, pour avoir esté malmenées à la bataille de Rocroy, et maintenant logées ensemble, dans une maison ceincte d'eau, soubs le village de Deuren. D'abord il a faict mettre pied à terre à un lieutenant aveq dix huict chevaulx, qui ayans passé le fossé, ont

1) Hij was een neef van Sir Dudley Carleton (zie I, blz. 20), dien hij in sommige zijner diplomatieke werkzaamheden is opgevolgd en wiens erfgenaam hij was.
2) Zie blz. 425.
3) Zie blz. 65 en 103.
4) No. 3383 a. In een brief van 26 Aug. (L.B.) wordt een paspoort voor iemand gevraagd.
5) Zie I, blz. 231.

ouvert une palissade aux autres, et vistement ont enlevé jusques à quarante ou cinquante chevaulx, aveq quelques prisonniers, nommement le lieutenant et deux cornettes, chascun couché au lict aveq sa garce, le capitaine estant demeuré dans la ville, pour y jouïr de mesme entretien. Apres quoy il ne trouvera plus de compagnie ny d'estandart, qui a esté presenté à S.A. aveq la figure d'une nostre Dame dedans. Cest' escorne doibt donner subject à nostre cavallerie à Wouw, de bien songer à leurs gardes, car asseurement Cantelmo taschera d'en avoir quelque revenche.

S.A. a receu aujourdhuy de M. l'ambassadeur de France[1] une lettre de la Reine Regente et une autre du Cardinal Mazarin, si pleines de haults complimens et louanges, que je prieroy V.A. d'en lire les copies, si je ne croyois que M. l'ambassadeur les luy eust communiquées ou en forme, ou en substance, car elles sont memorables, et nommement celle de la Reine.

Demain S.A. verra l'apothicaire du docteur polonnois, qui est arrivé icy aujourdhuy aveq toutes ses drogues. A Berghe sur le Zoom, 26e d'Aoust 1643.

3385. A. van der Myle[2]. (H.A.)

Ik ontvang eene missive van Z.H., waaruit blijkt, dat er klachten zijn ingekomen over de soldaten, die op den Sastelsen dijk bezig zijn met het maken van de redoute. Ik zal orde stellen op de zaak. Wilt gij bijgaanden brief aan Z.H. geven? In Willemstadt, desen 28 Augusti 1643.

'Schoormans, den schouteth van s Princelant, zal U E komen spreeken; is tot Antwerpen geweest, daer hij veel van weet te verhaelen'.

3386. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Don Francisco de Mello blijft met zijn leger bij Tirlemont en de Demer, Cantelmo bij Borgerhout. - De heer van Oosterwijck schrijft mij uit Parijs, dat er weinig kans is, dat de Franschen dit jaar nog iets ondernemen en dat aan het hof de twist tusschen de prinses van Condé[3] en de hertogin de Monbazon[4] op nieuw is uitgebroken. - De apotheker van den Poolschen dokter is hier gekomen en Z.H. wil van avond beginnen met het middel, hoewel ik hem dringend verzocht heb te wachten tot de komst van den dokter zelf, die dan met onze medici kan confereeren. A Berghe sur le Zoom, le 29e d'Aoust 1643.

1) Nl. de la Thuillerie.
2) Zie I, blz. 242.
3) Charlotte de Montmorency, die in 1609 gehuwd was met Henri II de Bourbon, prins van Condé, en met haar man was uitgeweken, omdat Hendrik IV haar lastig viel.
4) Waarschijnlijk Marie de Bretagne, de tweede echtgenoote van Hercule de Rohan, hertog van Montbazon (1598-1654). Hij was de vader der hertogin van Chevreuse (zie II, blz. 317).

3387. D. de Wilhem[1]. (L.B.)

Ik hoor, dat Z.H. al lang in het geheim het geneesmiddel gebruikte van den dokter, en dat de Prinses het hem ingaf[2]. Er bestaat groote vijandschap tusschen den griffier[3] en Catshuysen[4] en dat heeft weer tot onaangenaamheden geleid bij eene afrekening. A la Haye, ce 30 d'Aoust 1643.

3388. Philips Theodoor, graaf van Waldeck[5]. (K.A.)

Mijn broeder, ‘graeff Wolraedt van Waldecq, Piermondt ende Culenborch’, gaat naar Frankrijk. Wilt gij Z.H. verzoeken om ‘consent ende ordre, dat twee ofte ten minsten een van de oorloochschepen, zijnde in dienst van den Staet deser Landen, hoochwelgemelten onsen broeder sullen moogen convoijeren naer Cales?’ De reis zal ongeveer over veertien dagen plaats hebben. Culenborch, den lesten (31) Augustus 1643.

3389. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De Franschen zijn bezig de vestingwerken van Thionville te herstellen; de hertog van Anguien[6] is naar het hof ontboden en het grootste gedeelte van zijn leger heeft zich gevoegd bij dat van den hertog van Angoulême[7]. De veldtocht zal dus wel gedaan zijn. Waarschijnlijk zullen de Staten het wel goed vinden, dat ook ons leger naar de garnizoenen terugkeert.

‘Nous ne pouvons encor rien dire des effects du breuvage polonnois, parce qu'il n'y a que fort peu de jours que S.A. le prend, et ce aveq une observation tres-exacte. IJsselstein[8] me mande d'en avoir une joye extreme, ne pouvant doubter que S.A. ne s'en trouve aussi bien que luy; ce que Dieu vueille. Le bonhomme Vallensis[9] en parle aveq toute discretion, disant ne pouvoir louër ny blasmer ce qu'il ne cognoist point, mais que tousjours il sera tres-ayse de veoir guerir S.A. de quelque main que ce soit.

Monseigneur le Prince Guillaume fit hier une proumenade jusqu'à S^{t}. Mertensdijck. S.A. en faict d'ordinaire par les belles campagnes d'icy autour, et se plaist à s'y faire descouvrir des sources de fontaines, qu'il souhaitteroit en Hollande pour beaucoup d'argent’. A Berghe sur le Zoom, le 2e de Septemb. 1643.

1) No. 3387 a. Een brief van 7 Sept. (L.B.) is onbelangrijk.
2) Dat middel was het zoogenaamde *or potable*, een kwakzalversmiddel, dat den Prins misschien veel kwaad heeft gedaan. Waarschijnlijk vergiste De Wilhem zich. Op 29 Aug. toch teekende Huygens in zijn *Dagboek* (blz. 40) aan: Cupit Princeps potionem D. Knoffelii sumere’.
3) Nl. Buysero.
4) Zie II, blz. 114.
5) No. 3388 a. Een brief van 5 Oct. (H.A.) is zonder eenig belang.
Zie blz. 282.
6) Zie blz. 393.
7) Zie blz. 392.
8) Zie blz. 346.
9) Zie I, blz. 274.

3390. J. Zuerius[1]. (A.B.)

De magistraat hier doet allerlei dingen, die de goede burgers ergeren. O.a. heeft hij wapengeweld gebruikt tegen den kerkeraad en één der predikanten heeft zich daarover beklaagd. Eén der schepenen is volstrekt niet te vertrouwen op het gebied van geldzaken, die toch in deze stad al zoo slecht staan. Allerlei dingen zijn niet in orde en de privileges worden niet gehandhaafd. Als wij elkaar spreken, zal ik u nog meer vertellen. De Bois le Ducq, 2 Septemb. 1643.

3391. Aan prinses Amalia van Oranje[2]. (H.A.)*

Je demande du *bodenbroot* à V.A. par ceste expresse, que j'escris en grande haste, m'en allant suivre S.A. qui va au devant de nostre victorieux Prince Guillaume. Hier au soir il est sorti aveq la cavallerie, et ayant faict donner par Crock aveq deux cens chevaulx sur les gardes de Cantelmo, l'alarme s'est mise au quartier, et ont les enemis suivi Crock jusques dans nostre embuscade, de laquelle s'appercevans, ils se sont retirez, mais non pas si bien, qu'on ne les ayt attrappez en sorte, que Crock vient me dire que M. le Prince meine plus de quarante officiers prisonniers, et entre autres le commissaire general de la cavallerie, le lieutenant general de l'infanterie, force majors et ritmestres. Au retour je sçauray tout par le menu, et le manderay exactement à V.A., qui doibt croire qu'au dire de Crock, c'est une des belles actions qui soit arrivée de vingt cinq ans en ce païs. Je finis donq comme j'ay commencé et demande du *bodenbroot*, pour le succès d'un si precieux commencement à ce brave Prince. A Berghen op Zoom, le 4e de Septemb. 1643.

3392. Aan prinses Amalia van Oranje[2]. (H.A.)* aant.

Je sçay aveq regret, que mon premier messager se sera esgaré, n'ayant peu deviner que V.A. fust partie d'Ysselstein. Il fault donq que par ce second je confirme le grand et heureux succes qu'a eu Monseigneur le Prince Guillaume, sorti hier au soir aveq toute la cavallerie, assisté de Messieurs de Stakenbroeck[3], comte de Stirum[4] et Rhijngrave[5], et revenu presentement victorieux, aveq un concours et acclamation extraordinaire. Dans la bruyere aupres de Wouw, où S.A. l'attendoit, il luy a presenté ses prisonniers, qui sont Don Juan de Borgia, lieutenant general de la cavallerie, item le lieutenant du mestre de camp general, dont nous n'avons pas encor bien le nom, dix capitaines de cavallerie, six à pied, aveq autres officiers montans au nombre de quelques quarante, aveq cinq ou six cens fantassins espagnols. On sçaura aveq le temps combien de morts a eu l'enemy, qui, à ce qu'on dit, sera un bon nombre. De nostre costé y est demeuré le cornette de Beens, et douze ou quinze cavalliers en tout. L'infanterie espagnole s'estoit enfermée dans un lieu fort clos, esperant de s'y maintenir, en attendant le secours, mais de nos gens ayants mis pied à terre, pour les forcer, ils se sont rendus. Pour trouppe de reserve Monseigneur le Prince Guillaume - qu'on a eu grand' peine de retenir d'aller au plus fort des coups - a eu

1) Zie No. 3374.
2) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *sér.*, IV, blz. 88.
2) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *sér.*, IV, blz. 88.
3) Zie I, blz. 268.
4) Zie II, blz. 521.
5) T.a.p., blz. 32.

le regiment des gardes, et celuy du Sr de Spijck[6]. Au retour il y eut des officiers des enemis qui le voulurent asseurer que Cantelmo le viendroit encor suivre aveq toute l'armée, mais en se mocquant il dit qu'il le vouloit attendre en disnant,

6) Nl. Cornelis van Aerssen, heer van Spijk; zie I, blz. 46.

et se fit couvrir la table dans la bruyere, où ces seigneurs prisonniers disnerent aveq luy, se plaignants haultement de Cantelmo, pour leur avoir donné ordre de suivre les nostres jusques contre Berghe, et ne les avoir pas - disent ils - secondé comme il debvoit. Cependant nos gens tesmoignent, qu'ils ont rendu beau combat, mais attaquez en queuë par M. le comte de Stirum, et coupez sur les flanqs par M. de Stakenbroeck et M. le Rhingrave, ils ont esté mis en pieces; comme cela va où le plus fort attrappe le plus foible dans la bruyere. On louë generalement nostre cavallerie de s'y estre comporté aveq une ardeur digne de bons soldats. Devant tous aussi le bonhomme M. de Stakenbroeck, y allant aussy vertement que les plus jeusnes. Enfin la journée est glorieuse au possible, et du plus bel augure pour nostre cher jeusne Prince qu'on la puisse souhaitter. Demain nous pourrons avoir quelque liste des prisonniers. Tout n'est encor que tumultuaire.

Ce messager porte l'advertence de ce succes de par S.A. à M. les Estats. Un quartiermaistre de M. le prince de Talmont[1)] a tenu Cantelmo par le bras, mais il a esté recoux par des officiers qui maintenant regrettent tout hault de ne l'avoir laissé prendre. A B[erghen] op Zoom, le 4e de Septemb. 1642.

3393. N. Verbolt[2)]. (L.B.)

Ik ontvang van het Hof van Gelderland het ontwerp eener missive, om door de Staten dier provincie geschreven te worden aan de Raden der Keurvorsten van Brandenburg en Palts Neuburg. Men is begonnen te beraadslagen over de vredesonderhandelingen te Munster, maar Friesland en Stad en Lande hadden daaromtrent geen last. De rentmeester Catshuijsen[3)], door den Raad van Z.H. ontboden, zal schriftelijk antwoorden over den staat van liquidatie door den heer thresorier Volbergen[4)] ingesteld. Hage, den 4 7bris (Sept.) 1643.

3394. Aan prinses Amalia van Oranje[5)]. (H.A.)*

'Il est raisonnable que je laisse à Monseigneur le Prince Guillaume le plus particulier recit de son combat. J'y adjousteroy seulement qu'aujourdhuy le trompette de Cantelmo a advoué que la moitié de leur cavallerie sortit hier, comme aussi en peuvent faire foy tant d'officiers de marque, faicts prisonniers hors du quartier. D'ailleurs, ceux qui vienent d'Anvers tesmoignent, que sur les entrefaictes de cest exploict il y eust si grande frayeur et confusion audit quartier, que leurs gens fuyans pesle-mesle, aveq chevaulx et bagage etc. vers la ville, on fut obligé d'y fermer les portes. Qui faict juger, qu'au moyen de trois ou quatre mil hommes d'infanterie on eust peu enlever tout le quartier. Mais les choses qui se font aveq tant d'apprestes, souvent reuscissent le moins, et avons â louër Dieu de la belle victoire qu'il nous a donnée si hors d'apparence. Car les plus sensez ont eu de la peine à croire ou esperer, que jamais Cantelmo fist le pas de clercq qu'il a faict, en se precipitant ainsi dans une embuscade, qu'il avoit tout subject de soupçonner, au moins tout loisir de faire descouvrir à son ayse, et sans rien hazarder mal à propos. Pour une marque tres-certaine de leur foiblesse, estonnement, et confusion, on void comme depuis l'escheq reçeu il n'est point apparu un seul homme en queuë d'une si longue

1) Zie II, blz. 487.
2) Zie blz. 382.
3) Zie II, blz. 114.
4) Zie I, blz. 168.
5) Uitgegeven in de *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *sér.*, IV, blz. 90.

retraicte, qu'on n'a commencé à faire qu'apres avoir bien disné à loisir tout contre la place de l'execution, qui est justement demeurer maistre du champ de bataille. - A ce midy S.A. a faict disner aveq elle les principaulx de ces prisonniers, qui sont gens de tres-bonne façon, et nommement ce Don Juan de Borgia, entretenants S.A. aveq de grands respects et soubmissions'.

Hierbij gaat eene lijst van de gevangenen. Cantelmo heeft verzocht hem dadelijk alle gevangenen terug te zenden, onder belofte, dat hij voor hun losgeld zal zorgen, maar dat is voorloopig niet toegestaan. A Berghen op Zoom, le 5^{e} de Septemb. 1643.

3395. G. de Bie[1]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor uwe moeite. ‘Monsieur le gouverneur de Gennep a promis une favorable rescription a Madame de Bie, ma bonne mere[2], particulierement pour en estre requis de vous, d'ou j'oserois bien inferer que par vostre seule faveur elle pourra jouyr du traject sur la riviere de la Meuse en la forme qu'elle pretend’ ..... B[russelles], le 5 7bre (Sept.) 1643.

Ik geloof, dat ik den heer Buycx[3] goed heb voortgeholpen.

3396. Burgemeesters, schepenen en raad van Tiel. (L.B.)

Wij zouden gaarne, in plaats van twee of drie compagnieën, zooals tot nu toe, er vier of vijf in garnizoen hebben. Tiel, den 6 Septemb. 1643.

3397. P.C. Hooft[4]. (L.B.)

De magistraat van Naarden zou gaarne gedurende den winter één of twee vendels soldaten in garnizoen hebben[5]. Zoudt gij daarvoor bij Z.H. een goed woord willen doen? Van den Huize te Muide, den 7 Sept. 1643.

3398. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

‘Ces trois ou quatre jours depuis l'heureux succes de nostre jeusne general, ont esté employez à ajuster les rançons de tous nos prisonniers, et à leur donner du divertissement à la proumenade, à quoy S.A. mesme a voulu assister, tant en carosse qu' à cheval. Hier tous les capitaines de cavallerie disnerent aveq S.A. Aujourdhuy les grands officiers y revienent pour la seconde fois, et dans ceste cour mesme monteront en carosse et à cheval pour partir vers Anvers, le lieutenant general[6] ayant respondu pour ce qui reste d'illiquide. Demain les moindres officiers partiront en bateau aveq les fantassins espagnols. Tous s'en vont tres-satisfaicts de la grande courtoisie de S.A. qui leur en a bien donné de subject, et, comme je croy, ne lairra pas partir ledit lieutenant general sans present de quelque cheval bien equippé’.

1) Zie blz. 378.
2) T.a.p.
3) Zie No. 3266 en 3274.
4) In afschrift. - Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 530; Van Vloten, t.a.p., IV, blz. 105.
5) Zie ook No. 3405.
6) Nl. Borgia; zie No. 3392.

Don Francisco de Mello schijnt te zijn opgetrokken in de richting van Cambresis. De heer van Brederode en graaf Willem[1] zijn vertrokken voor den doop te Vianen en Culemburgh. De vestingwerken van Thionville zullen nu wel hersteld zijn; het heet dat de Franschen nu Sirck en Longwy zullen aanvallen. Dat kan hun wel eens niet meevallen en wij zouden dan hier nog weken moeten blijven. A Bergen op Zoom, le 8^{e} de Septemb. 1643.

3399. W.M. Bacx[2]. (L.B.)

Ik hoop niet, 'dat Sijne Hooch. sal twijfelen aan de couragie van hem, dien die in alle ockasien in 21 jaren getoont heeft een eerlijck man te sijn'. En nu wil men mij mijne compagnie afnemen en ongelukkig maken. Doe toch uw best, om den toorn van Z.H. te bezweren! Ik ben wanhopig; schrijf mij toch spoedig! 1643. 9 M[3].

3400. W.M. Bacx[4]. (L.B.)

Ik ben u zeer dankbaar voor uwe hulp. Ik heb verkeerd gehandeld door uit het leger te gaan zonder verlof. Het zijn schelmen, die klagen, dat ik hun niet betaal; ik ben hun maar heel weinig schuldig 'ende t lant is noch wel meer aan mij ten achteren'. Het is eene intrigue van den graaf van Stirum, die er zijn zoon tracht in te krijgen, terwijl hij zelf dikwijls heel wat meer ten achteren was dan ik nu. 1643. 9 M.

3401. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Le trompette de S.A. qui avoit accompagné nos officiers prisonniers, vient de ramener les deux carosses qu'on leur presta avanthier, qu'ils partirent d'icy, tant sur le tard, qu'il fut neuf heures de soir avant qu'ils arrivassent au quartier de Cantelmo. Encor s'estoyent ils hastez en sorte, qu'un de nos chevaulx en a eu, ce semble, la graisse fondue, et est demeuré mort à la premiere journée. Cela se peut donq appeller le troisiesme cheval dont S.A. a faict present au lieutenant general, Don Juan de Borja, parce qu'outre le tres-beau qu'on luy a donné, S.A. luy a encor faict restituer sa propre hacquenée, de laquelle il tesmoignoit de faire grand cas, et de l'avoir promise à sa maistresse, fille du feu comte Jean de Nassau[5] à Bruxelles, la santé de laquelle ces autres cavalliers prisonniers luy portoyent tout hault au premier disner qu'ils firent ensemble aveq S.A. Ce Don Juan est personnage tres-civil, et de fort aggreable presence, ne tenant rien exterieurement de l'Espagnol, mais d'ailleurs S.A.

1) Willem Frederik, stadhouder van Friesland.
2) Zie No. 3219.
3) Dit beteekent September.
4) No. 3400 a, b. Brieven van 11 en van 26/16 Sept. (L.B.) handelen over dezelfde zaak.
5) Zie I, blz. 393, en II, blz. 388. - Die verloving heeft niet tot een huwelijk geleid.

l'a trouvé extremement idiot au faict de la guerre, ne le pouvant satisfaire sur aucune question d'importance en ce qui regarde la discipline militaire de leurs armées. Aussi n'y a il que trois ans qu'il est en service, où apparemment sa grande naissance l'a mis en place si eminente, son pere et frere estants grands d'Espagne, et son oncle archevesque de Toledo; qui est cest enorme revenu que les enfants d'Espagne ont tousjours eu, comme encor dernierement le Cardinal Infant[1]. Par la copie de sa lettre cy joincte, que S.A. vient de recevoir par ledit trompette, V.A. pourra juger du ressentiment qu'il a, et à bonne raison, des honneurs et civilitez qu'on luy a faict icy. - Les bateaux qui ont transporté les moindres officiers et infanterie espagnolle, ne sont pas encor revenuz, mais avons eu advis qu'au lieu de se faire transporter jusques à Anvers, il sont tous descendus au deça, à la digue d'Oosterweel, pour rentrer doucement de là en leur quartier, et afin de ne dementir pas si publiquement le courrantier d'Anvers, qui recite cest' affaire à plus près comme à leur avantage, disant que le jeusne Prince s'en est retourné aveq quarante chariots de morts et de blessez, et que de leur costé *on disoit* qu'un lieutenant general et un autre baron de qualité auroyent esté faict prisonniers, aveq d'autres jolies veritez comme celle là. Dieu soit loué de ce que nous en sçavons de plus veritable, et donne beaucoup de subject à nos enemiz de se resjouïr, comme a esté cestuy-cy. - Je rends graces tres-humbles à V.A. de l'honneur qu'elle me faict d'aggreer le peu de devoir que je tasche de luy rendre aveq ce qu'il m'est possible de fidelité et de diligence ..... Il y a bien du monde icy qui fulmine contre les debvoirs supererogatoires de M. l'ambassadeur de France[2], nous ayant acculez, comme estions à la veille d'entrer au moins par regimens en garnison. A B[erghen] op Zoom, le 10e de Septemb. 1643.

3402. W. Ripperda[3]. (H.A.)

Ik zou gaarne willen, dat er, volgens de belofte van Z.H., twee compagnieën voetvolk te Deventer in garnizoen kwamen. ‘Haer hoch mogh. hebben goet gevonden, an de ambassadeurs en residenten alhier door twe gedeputerden toe notificeeren de victorie van prins Wilhelm; ock wort daervan notificatie gedaen an onse ministers buiten lands’. Gravenhage, den 11 7bris (Sept.) 1643.

‘De ambassadeur van Vranckrick heft in syn particulier haer hoch mogh. gecongratuleert over de victorie van prins Wilhelm, ock overgelevert een breef van den coninck, om toe helpen bearbeiden, dat tot Munster de plenipotentiarisen van den coninck van Portugal moeten geadmitteert worden’.

3403. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Nu de Staten Generaal besloten hebben, dat het leger zal worden ontbonden, worden de regimenten spoedig naar voorloopige garnizoenen gezonden.

1) Deze was aartsbisschop van Toledo geweest.
2) Zie blz. 185.
3) No. 3402 a. Een brief van 11/21 Juli (H.A.) is zonder beteekenis. Zie II, blz. 21.

Maar de cavalerie blijft nog, opdat de Franschen niet zullen kunnen klagen. Z.H. zal Woensdag over Steenbergen naar den Haag gaan. Het zal dus wel de laatste maal zijn gedurende dezen veldtocht, dat ik aan Uwe Hoogh. schrijf. - Er wordt bericht uit Brussel, dat de Franschen het stadje Lens zouden hebben bezet, dat de vrouw van Don Francisco de Mello zich niet vertrouwt te Brussel en naar Enghien is gegaan, en dat hij troepen wil leggen in Brussel en Antwerpen. - De berichten uit Frankrijk zijn aan Uwe Hoogh. bekend. 'Monsr d'Hauterive[1)] ne varie point en sa resolution de suivre Mad.^{e} sa femme[2)] en France'. A Bergen op Zoom, le 13^{e} de Septemb. 1643.

3404. Christina van Erpach[3)]. (H.A.)

De gravin van Nassau, prinses van Ligne, douairiere van graaf Jan van Nassau[4)], wil naar Duitschland reizen en zou gaarne een paspoort hebben evenals het vorige jaar. Ik kan het aan mijne schoonzuster geven. De Culemburg, ce 13 de Septbr. 1643.

3405. Burgemeesters en regeerders van Naarden[5)]. (L.B.)

Wij zouden gaarne twee compagnieën of anders ééne in garnizoen hebben. Desen 14^{en} Septemb. 1643, in Naerden.

3406. E. Herckmans[6)]. (L.B.)

Alhoewel my versekere, dat Mijnheer van ons wedervaren in de Zuydsee en Chili[7)] uijt de publijcque rapporten, sowel als uijt een kort verhael van 't selve, dat my verstout hebbe aen sijn Hooghheijt te schrijven, sal verstaen hebben, dat ick hetselve noch eens verhalende meer importuneren dan dienst doen soude, so en kan nochtans dese occasie niet wel laten passeren, sonder Mijnheer met dese regulen te begroeten uijt de tot noch toe voor ons onthoudende Zuyderlanden.

1) Zie I, blz. 295.
2) Eleonore de Volvire, markiezin van Ruffec (1604-1690), was 17 Nov. 1631 gehuwd met François de l'Aubespine, markies van Hauterive en Châteauneuf, graaf van Sagonne.
3) Zij was de weduwe van Willem, graaf van Nassau-Siegen († 1642), veldmaarschalk van het leger der Staten.
4) Ernestine, dochter van prins Lamoraal van Ligne-Aremberg, was in 1618 gehuwd met Johan van Nassau-Siegen. Zij stierf in 1668.
5) Zie No. 3397.
6) Voor een groot deel uitgegeven door J.A. Worp in *Oud-Holland*, XI, 1893, blz. 175. Zie over Herckmans, II, blz. 55.
7) Herckmans nam deel aan de expeditie, door Hendrik Brouwer, op bevel der West-Indische Compagnie, in Januari 1643 ondernomen, om in Chili te landen en een verbond met de inboorlingen te sluiten; Herckmans zou daar dan blijven en het bestuur op zich nemen. Brouwer stierf op den tocht en Herckmans nam het bevel op zich. De onderneming mislukte, omdat de tocht met eene te kleine macht was ondernomen en Brouwer de inboorlingen door zijne wreedheid had afgeschrikt. Op 28 Dec. 1643 kwam Herckmans in Brazilië terug en zou in staat van beschuldiging gesteld werden, maar stierf enkele dagen na zijne aankomst (8 Jan. 1644).

Wy sijn na veel rampen, schipbreuck, mastkerving en andere swarigheden uijtgestaen hebbende, eyndelijck op den 29sten Augusti des jaers 1643 gekomen by de ruinen offte het pleijn van de eertyts goutrijcke stadt Boldivia, daer de oppersten der Indianen ende Cariquen, vyanden der Spanjaerden - het beginsel der hostiliteijt, door ons aen deselve betoont in een ander plaets, genaemt Carelmappe, verstaen hebbende - ons seer blijdelijck ontfinghen, daervan de geruchten terstont het gantsche land doorliepen. Daerop dat den darden September op 't pleyn van Boldivia verschenen dry opper Cariquen, die haer selven generaels laten noemen, namelijck den *caliboante* - dat is blawe son - van Conquo, den *manque pillian* van Boldivia, en *curuwang* van Villa-rica, met veel Cariquen en omtrent de 1200 Indianen, gewapent, meerendeels te paerde, versoeckende alle onse vriendschap, die wy malkander toeseyden; accordeerden ons de commercie en handelinge in haer land, daer 't ons gelieffde, alsmede om forten en sterckten te mogen maken tot onser beschermingе. Goud, seyden sy, in voorraat niet te hebben, maer wesen de mijnen aen daer 't is, doch wilden niet aen 't mineren, noch oock daertoe gedwongen wesen; seyden, het goud de enigste oorsaeck van den oorlog tusschen haer en de Castellanen te wesen, doordien se, die so hun opgeleyden tribuyt van goudt niet op en brochten, neus en oren affsneden, dat haer het uyterste tegen den Spaniaerd hadde doen voornemen. Vertrouwe, dat sy wel wenschen souden, dat haer land geen goud en hadde.

Het is een kloecke en robuste natie, gantsch van geenen godsdienst wetende; worden geseyt veel tovenaers onder haer; zijn seer genegen tot den dronck; nemen soveel vrowen als sy willen; de rycken hebben de meeste vrowen; een man die veel dochteren heeft wordt rijck, want die se hebben wil, moet se koopen voor koebeesten offte schapen, daer 't land vol van is, alsmede van paerden.

Wat vorders hare maniere van leven en policyen betreft, verhoope metter tydt wat nader te ondervinden; vertrowe, dat gelegentheijt sal krijgen, voor soveele bekome, Mijnheer mede te deelen. Want het gaet ons noch, gelijck de visschers seggen, wy komen der eerst gaen.

Ick wenschten present yets importanter gehadt te hebben; duchte derhalven, dat dese praetgies Mijnheer sijn gedult van die te horen mochten verstellen; wil 't hier by laten ende bevelen Mijnheer in de genadige beschermingе des Alderhooghsten, opdat terwijlen magh blijven ..... Opt jacht den Dolphijn, leggende voor 't Pleijn van Boldivia in Chili. Adij 14 September 1643[1].

3407. Burgemeesters, schepenen en raad van Tiel. (L.B.)

Wij zouden gaarne onder de vier of vijf compagnieën van het garnizoen die van kapitein Colier[2] en die van kapitein Hasselt[3] hebben. Tiel, den XVen September anno 1643.

3408. J. van Wassenaer[4]. (H.A.)

Door de komst der twee nieuwe regimenten zijn er hier nu 21 compagnieën. Het zou goed zijn, als deze bezetting niet werd verminderd en dat er dagelijks vijf compagnieën op wacht waren. Er zijn nu drie compagnieën ruiters, maar er is plaats genoeg voor nog eene of twee compagnieën. De heer van Staecken-

1) Huygens teekende op den brief aan: R. Zutphaniae, 17 Apr. 1644.
2) David Colyer (of Colliar) werd in 1625 kapitein, in 1649 majoor en diende tot 1653. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Johan van Hasselt was van 1632 tot 1644 kapitein. (Meded. van denzelfden.)
4) No. 3408 a. Een briefje van 27 Sept. (H.A.) is even onbelangrijk. - Zie II, blz. 117.

broeck is hier in de buurt gelegerd. De soldaten plunderen hier en daar nog al erg in de dorpen. Ik dacht, dat wij spoedig van hier zouden gaan. Zoodra wij onze patenten hebben, wil ik gaarne naar Gelderland reizen. Ik hoop, dat de compagnieën van de heeren d'Escamp[1] en Drost[2] hier zullen komen. De Heusden, ce 21 7bre (Sept.) 1643.

3409. H. van Nyeveen[3]. (L.B.)

Misschien zal u, die in zoovele zaken belang stelt en verlangt ‘sekere kennisse te hebben van alle saecken van staet ende d'oude waerachtige geschiedenissen, privilegien ende gerechticheiden van alle provintien, insonderheit onser geunieerde landen ende steden, te meer onder syn Hoocheits gouvernement resorterende’, het hierbij gaande boekje interesseeren, ‘waerinne in t corte die dependentie der Old'ambten aen die stadt Groeningen door den heere syndicum Alting[4] na die waerheit wordt gededuceert ende vertoont, tegens die lasteringen ende calumnien, by eenigen voor desen, door onwetenheit ofte veel meer malitie, uytgestroeit ende oock in druck uijtgegeven’. Als het vervolg uitkomt, zal ik u dat ook zenden. Groeningen, den 13/23 September 1643.

3410. P. van der Does[5].

U ed. sal gelieve in memory te halden, dat van Steenberge[6] [verlangt], om eens ut de gevanckenisse van Babelonie verlost te mogen werden. Hetselfde heb ick aen den heere van Heenvliet geschreven, om aen Ued. te doen gedencken. Ut Bergen, den 29 Sept. 1643 .....

3411. R. van Haersolte[7]. (H.A.)

Mijn vader[8] is gisteren overleden. Ik hoop, dat wij, zijne zoons, van u dezelfde vriendschap mogen ondervinden als hij. Gaarne zou ik zien, dat mijn broeder, de ritmeester[9], in Overijsel in garnizoen kwam. Swoll, den 14/4 Octob. 1643.

1) Waarschijnijk Deschamps, stalmeester van den Prins (zie II, blz. 63); hij was ook kapitein.
2) Zie blz. 249.
3) Hugo van Nyeveen († 1646) was een paar malen burgemeester van Groningen.
4) Zie over Alting, blz. 73. - De titel van het boekje luidt: *Der Old-ambten Dependentie van de stadt Groningen; ofte deductie*, *bethonende dat die van d'Old-ambten ondenckelijke tijden hebben onmiddelbaerlijck gedependeert van de Regeringe der voorsz. stadt* ..... Groningen, 1643.
5) Het Hs. is in het bezit der firma Martinus Nyhoff te 's Gravenhage; het is uitgegeven in *De Nederlandsche Spectator*, 1892, blz. 38.
6) Misschien is de bode der Staten bedoeld; zie blz. 37, 42, 45 en 46.
7) Rutger van Haersolte, drost van Lingen; zie I, blz. 376.
8) Sweder van Haersolte, drost van Salland; t.a.p., blz. 367.
9) Waarschijnlijk Simon van Haersolte, die in 1634 ritmeester, in 1665 majoor en in 1667 kolonel werd, en diende tot 1673. (Meded. van den Heer Wakker.)

3412. Graaf J.A. van Solms. (A.B.)

Gaarne wil ik een paspoort hebben voor één mijner ambtenaren, dien ik voor mijne particuliere zaken naar Munster zend. Maestricht, ce 20e d'Octobre 1643.

'Je voudrois bien savoir si S. Alt. comprent mues[1] se que je veus dire en françoy, ou quandt je luy escris en allemant.'

3413. W. Ripperda[2]. (K.A.)

Ik ben in Kampen geweest en ben nu te Zwolle, waar ik kans heb, dat mijne sollicitatie[3] wel zal gelukken. Nu de verandering van den magistraat over enkele weken moet plaats hebben, heb ik nog geen melding gemaakt van de brieven van Z.H.; ik doe dat eerst later. Ik vertrek nu naar Deventer en zal u op de hoogte houden. Zwoll, den 11/21 8bris (Oct.) 1643.

3414. H.O. van Styrum[4]. (H.A.)

Hartelijk dank voor het spoedige zenden der acte voor onzen zoon Adolph. In den Reke[5], den 22e Octob. anno 1643.

3415. Aan C. Barlaeus. (K.A.)

De weduwe[6] en u had ik bij mij willen noodigen, maar mijne kinderen zijn ziek geworden. Hoe gaat het met het uitzoeken van mijne gedichten[7]? Zal ik werkelijk het boekje uitgeven? Zorg vooral, dat mijne papieren uwe studeerkamer niet verlaten. Hagae Com., XXV Octob. 43.

3416. Regeering van Amersfoort. (L.B.)

Wilt gij er toe meewerken, dat de compagnie van kapitein Dorlot[8] weder hier in garnizoen komt? In Amersfoort, den XVIIen Octob. 1643, st. veteri[9].

1) = *mieux*
2) Zie II, blz. 21.
3) Om Sweder van Haersolte op te volgen als drost van Salland.
4) No. 3414 a. Een brief van 1 Nov. (H.A.) is even onbelangrijk. - Zie II, blz. 521.
5) Nl. Reek, in het land van Ravestein.
6) Nl. Tesselschade.
7) Zie No. 3377.
8) Zie blz. 181.
9) Dus 27 Oct. n. st.

3417. Graaf J.A. van Solms[1]. (H.A.)

'La vostre m'a donne beaucoup de satisfaction, voiant que je suis plus intelligible par mon peu de françoy que non point par mon alleman, car Mons.r Junius[2] m'a dict que S. Alt. avoit bien de la peine à entendre se que je voulois dire par mes lettres[3]'. Ik heb niet zoozeer een paspoort noodig, als wel een bevel aan alle gouverneurs, om mijn ontvanger te laten passeeren, die voor mij uit Munster eene belangrijke som moet halen. Mastricht, le 31 d'Octob. l'an 1643.

3418. J. van den Burgh[4]. (L.B.)

Encore que je face conscience de vous entretenir de choses ennuyeuses, si m'ose-je promettre que vous ne trouverez pas mauvais, qu'un homme qui dès longtemps a eu l'honneur d'estre du nombre de voz serviteurs, vous vient rendre conte de son long silence. *Longa est historia* etc., *sed summa sequar*, etc. Apres une longue et facheuse poursuitte qu'il m'a fallu faire à la Haye pour estre asseuré de mes gages[5] devant que de m'engager d'avantage dans une residence si dangereuse que la mienne, dont j'ay eu la derniere depesche le 1r Sept. passé, je me suis disposé à partir pour me rendre au lieu ou mon devoir m'appelle, mais je me suis trouvé de pire condition que ceux que le vent et l'orage empeschent de sortir d'un port. La cavallerie estant en campagne, je n'ay sceu avoir aucune escorte asseurëe pour un homme qui n'est pas à rançon; mesmes m'en estant addressé à Mons. de Staeckenbroeck, il en faisoit difficulté, nonobstant que je luy monstrois un acte de Messeig. les Estatz qui toutesfois ne s'adressoit qu'au[x] gouverneurs et commandeurs des places où il me faudroit passer; de sorte qu'il m'a fallu languir icy plus de six sepmaines apres commodité pour la seurté de mon passage. L'animosité du president Rosa[6] qu'il a conceuë contre moy, pour avoir empesché ses menëes à Liege, m'oste toute esperance d'obtenir un passeport à Brusselles, nonobstant que le gouverneur de Limbourg l'aye demandé pour moy. Parmy tous ces desplaisirs je n'ay presque autre passetemps que de grincer les dents contre la gravelle et les atteintes des gouttes; tout cecy n'est rien au prix de l'inquietude que j'ay à cause que je ne sçaurois m'acquitter de mon devoir envers l'Estat et S.A. Mais, Monsieur, je m'en rapporte à vous, si ces obstacles ne sont legitimes, et ne me doibvent excuser envers mes maistres. Je me suis emancipé à vous les representer, comme à mon patron et bienfaicteur, vous suppliant tres humblement de les alleguer et mesnager, pour me garantir contre tout soupçon de negligence et particulierement envers S.A..... De Boisleduq, le 4me Novemb. 1643.

1) No. 3417 a-c. Brieven van 27 Nov., 2 en 16 Dec. (alle H.A.) behelzen aanbevelingen.
2) Zie I, blz. 206.
3) Zie No. 3412.
4) Gedeeltelijk uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 283.
5) Zie No. 3237.
6) Zie II, blz. 188.

3419. J.L. Calandrini[1]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor de beleefdheid, bewezen aan mijne schoonmoeder en aan mijn zoon. De Geneve, le 6 Nov.re 1643.

3420. Henri de la Tremoïlle[2]. (H.A.)

Envoiant le S.r de Beaugendre en vostre court pour le subjet que je luy ay donne charge de vous dire, avec la confiance que les bons offices receus de vous me font encor plus esperer en un subjet tres important, et qui regarde du tout l'honneur de ma maison, je vous suplie et conjure de tout mon coeur luy departir vos bons conseils, et croire que l'assistance qu'il recevra de vous me liera plus etroitement que toute autre obligation a un perpetuel resentiment, et a rechercher touts moyens de vous tesmoigner par mes services que je suis .... A Paris, le 9e Nov. 1643.

3421. G. de Bie[3]. (L.B.)

Met genoegen heb ik den heer Buyckx geholpen. Gaarne zou ik een paspoort voor mij hebben, om mijne goederen op het platteland te kunnen bezoeken. B[russelles], le 7 de 9bre (Nov.) 1643.

3422. A. Rivet. (L.B.)

Z.H. heeft mij toegestaan, dat de oudste de Torsay[4] door zijn broeder zal worden opgevolgd als vaandrig in de compagnie van den jongen Maisonneufve[5]. Wilt gij daar ook aan denken? Le 14 Novemb. 1643.

3423. J. van der Burgh[6]. (L.B.)

..... Je suis enfin arrivé à Liege, *sed inveni urbem somno vinoque sepultam*[7], à cause des passes des bourguemaistres, qui sont des festins solennels, qui se font quand les premiers six mois de leur consulat sont passez; alors *pendent opera interrupta*[8], et ne faut parler aux

1) Zie No. 3248.
2) Hij was de zoon van Claude, hertog de la Trémoïlle, en Charlotte Brabantina (1580-1631), eene dochter van Prins Willem en Charlotte van Bourbon. Henri de la Trémoïlle was gehuwd met zijne nicht, Marie de la Tour d'Auvergne, en was de vader van Henri Charles.
3) Zie No. 3395.
4) Daniel de Torsay komt in 1650 voor als luitenant en later in hoogere rangen. (Meded. van den Heer Wakker.)
5) Pierre de Perponcher de Maisonneuve had 22 Aug. 1635 den eed als kapitein gedaan. (Meded. van denzelfden.)
6) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 234, en gedeeltelijk door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CLXII.
7) Verg., *Aen.*, II, vs. 265.
8) L.l., IV, vs. 88.

Liegeois que de bonne chere; de sorte que je n'ay rien sceu apprendre icy depuis mon arrivée, qui merite d'estre sçeu pardelà. Cependant je me pourvoy de quelque bon logis et suis d'advis de me mettre en pension aupres de ce renommé musicien Aegidio Henny[1], chanoine de S.t Jean, homme de la mesme religion et profession de M. Bannius, mais bien loing de ses maximes de musique, et nous verrons une plaisante guerre entre ces deux. Je ne sçay, Monsieur, si vous sçavez que à Amsterdam chez Blau il s'imprime un gros livre de Gassendus[2] contre la *Metaphysique* de Mons. Des Cartes[3], que l'oncle de M. Ayala m'a faict veoir; si vous le jugiez à propos, je croy avoir moyen d'en fournir à ce grand personnage, de jour à autre, les feuilles imprimees, si ce n'est qu'il les puisse avoir par autre voye .... De Liege, ce 17e Novemb. 1643.

3424. Waulfin[4]. (L.B.)

Mevr. de la Tremouille[5] gaf mij een brief van Z.H. aan den heer de Chavigny[6], om hem dien te overhandigen. Hij antwoordde, dat hij zich al meermalen tot den Raad had gewend, maar zonder het minste succes. De Paris, ce 20e Novambre 1643.

3425. Henri Charles de la Tremoïlle, prins van Talmont[7]. (L.B.)

Ik ben u zeer dankbaar voor uwe welwillendheid en hoop, dat gij den brenger dezes ook nog eens zult willen voorthelpen met zijne reis. De Paris, ce 21 Novre[8] 1643.

3426. J.A. Bannius. (L.B.)

Terwijl ik hier moet wachten op de komst van een vriend, is mij de hierbij gaande melodie[9] ingevallen, ‘quod ad leges musicae meae eodem servato tropo exegi, atque tibi offerendum duxi’. Na den eten of tegen den avond kom ik u begroeten. XXII Novemb., ipsa Caeciliae, virginis tutelaris musicae, die, 1643.

3427. J. van der Burgh[10]. (L.B.)aant.

‘La sepmaine passée les Estatz de Liege ont receüe une fort courtoise lettre de Mons. le duc de Longueville[11], concernant leurs interèts en ces conjoinctures, avecq une enclose en leur faveur à Mad.me la Lantgrave[12]; je ne sçauroy comprendre comme quoy cela se rapporte an peu

1) Hij was kanunnik en kapelmeester van Ferdinand, aartsbisschop van Keulen en van Luik.
2) Zie II, blz. 225.
3) Zeker de *Disquisitio metaphysica Gassendi adversus Cartesium*, Parijs, 1642.
4) Zie I, blz. 322, op: Vaufin.
5) Zie blz. 349.
6) Zie II, blz. 410.
7) Zie II, blz. 487.
8) Onduidelijk.
9) Zij is niet aan den brief toegevoegd.
10) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 235.
11) Zie II, blz. 298.
12) T.a.p., blz. 522.

de satisfaction que Monsieur d'Avaux[1] et Monsieur de Servient[2] ont monstré avoir de cet Estat et m'en rapporte. Don Franco de Melo leur en a escript un autre, les exhortant de ne se laisser emporter en rien par les instances de la France, qui choque leur neutralité avecq le Roy son maistre, et faict offre d'assistence en cas que la France s'en vueille à eux par main forte'. Uit Parijs wordt bericht, dat vier regimenten den opstand in Touraine zullen dempen, en dat Pontestura zich heeft overgegeven; uit Livorno, dat Prins Matthias van Florence de Barbarijnen heeft verslagen; uit Venetië, dat er in Bologna twist is tusschen kardinaal Antonio en den gonfalioniere, waarbij de Paus te pas is gekomen; uit Brussel, dat de prinses van Pfaltzburg hertrouwd is met Don Carlo Guasco. Lord Goris[3] reist incognito over Antwerpen naar Frankrijk. - 'Je vous prie, Monsieur, de communiquer à S.A., si vous jugez quelque chose digne et de merite dans cette lettre pour luy estre communiquée; et voudrois que vous trouvassiez bon que j'adressasse mes lettres ordinaires à vous, les remettant à vostre jugement, si ce n'est que le suject soit si important qu'il doive estre directement representé à S.A.' .... De L[iege], ce 24 9bre (Nov.) 1643.

3428. Elis. von Loewenstein[4]. (H.A.) Eng.

Lady Strange[5] zou zeker heel gaarne een afschrift hebben van den brief, dien haar broeder, de hertog de la Tremouille, aan den Prins heeft geschreven[6]. Uw brief kan ik bij den mijnen insluiten[7].

3429. H. Bruno[8]. (L.B.)

(Opgaven van wat hij in de laatste anderhalf jaar de jongens geleerd en met hen gelezen heeft.) Nov. CIↃIↃCXLIII[9].

3430. Aan de hertogin de la Tremoïlle[10]. (K.A.) Fr.

Het was mij aangenaam, u een kleinen dienst te kunnen bewijzen, en ik verdien daarvoor geen dank. 29 Nov. 43.

3431. Aan den hertog de la Tremoïlle[11]. (K.A.) Fr.

Gij bewijst mij te veel eer door te gelooven, dat ik u van dienst kan

1) T.a.p., blz. 458.
2) Abel Servien, markies de Sablé (1593-1659), bekleedde verschillende staatkundige betrekkingen in Frankrijk en trad daarna als diplomaat op. Hij was gevolmachtigde bij de onderhandelingen te Munster. Servien was de vertrouwde van Mazarin, heeft al zijn best gedaan, om de vredesonderhandelingen te doen mislukken, en heeft zijn medegezant d'Avaux steeds tegengewerkt.
3) Waarschijnlijk is Goring (zie blz. 329) bedoeld.
4) Zie I, blz. 463.
5) T.a.p., blz. 204.
6) Zie No. 3438.
7) Zonder plaats, datum en jaar.
8) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 554.
9) Plaats en datum worden gemist, omdat het papier is afgescheurd.
10) Kopie van andere hand. - Zie No. 3438.
11) Kopie van andere hand. - Zie No. 3420.

zijn; ik zou het anders gaarne willen. Mogen de zaken van uw huis in Frankrijk spoedig gelukkig geschikt worden! 29 Nov. 43.

3432. Bern. Coenders van Helpen[1]. (L.B.)

Brenger dezes, luitenant G. ten Ham[2], zou gaarne zijn kapitein Van Echten[3] opvolgen; kunt gij iets voor hem doen? Groeningen, dezen 3en Decemb. 1643.

3433. G.J. Vossius[4]. (L.B.)

Ik ben lang ziek geweest en nu is mijne vrouw[5] ongesteld. Toch heb ik de laatste hand gelegd aan een boek *De genere et annis Christi*[6], waarvan ik u hierbij een exemplaar aanbied. Amstelodami, CIↃIↃCXLIII, Postri. Non. (6) Xbris (Dec.)

3434. J.A. Bannius[7]. (L.B.) aant.

Mitto quas promisi cantiones, unam duabus vocibus addita symphonia, alteram quatuor concinendas. Rogor vel urgeor a D. Boxhornio et Elsevirio, typographo Amsteledamensi, ut tractatibus variorum de studijs recte instituendis, anno CIↃ.IↃG.XXXVII editis[8], nunc recudendis manum admoveam, et de musica aliquid amplius adjungam. Sane in ista palaestra jam multo versatior et perfectior, scio me aliquid posse praestare, quod non possent alij, praecipue post tot, toto septennio, comparatas demonstrationes, habitaque experimenta praxeos; sed quia mihi cum D. Guilielmo Manourij[9] adhuc negotium est, nolim omnia prius detegere quam ipsius arcana, quae momentosa aestimat, perspecta habeam. Nescio enim, quid aliud, vel aliter de musica dici, vel tradi possit, quam quod jam demonstravi, et artis adminiculo compertum habeo, praecipue suffragante mihi in theoricis maximo Salina[10], ut audactius de Graecorum veteri musica censere

1) Zie I, blz. 362.
2) Gerrit ten Ham werd in Dec. 1643 kapitein en diende tot 1665. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Roelof van Echten, sedert 1639 drossaard van Drenthe, deed 27 Febr. 1642 den eed als kapitein. Hij stierf in Nov. 1643. (Meded. van denzelfden.)
4) Zie I, blz. 177.
5) Elizabeth Junius was eene dochter van den beroemden Leidschen hoogleeraar Franciscus Junius, François le Jon (1545-1602), en van zijne tweede vrouw, Elizabeth van de Corput. Zij was in 1585 geboren en heeft haar echtgenoot († 17 Maart 1649) overleefd.
6) Nl. *Dissertatio gemina*, *una de Jesu Christi genealogia*, *altera de annis*, *quibus natus*, *baptizatus et mortuus*, Amsterdam, 1643.
7) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXXV.
8) Het boek wordt niet genoemd door Alphonse Willems, *Les Elzevier*.
9) Zie blz. 350.
10) Francesco Salinas († 1590) was professor in de muziek aan de universiteit te Salamanca. Hij schreef *De musica libri VII*, *in quibus ejus doctrinae veritas*, *tam quae ad harmoniam*, *quam quae ad rhytmum pertinet*, *juxta sensus ac rationis judicium ostenditur*.

audeam. Sed, ut reipublicae bono non desim, cogitavi argumentum, quod ad Manourij nuper transscripsi, additis quibusdam de monochordo, et vulgarium instrumentorum temperamento, nec non instrumenti perfecti fabrica, compendiose in unum enchiridion referre, et publici juris haec necessaria theoriae artisque vestigia omnibus tenenda sequentibus operibus, aut secuturis praemittere. Addam etiam indiculum tractatus vernaculi singula capita ibidem explica(at)a ostendentem. Si institutum meum probes, pergam, mutaturus idem, si jusseris, aut aliter consulueris. Monochordon perfecti systematis, uti et imperfecti, quibus vulgaria organa constant, Amsteledami ex ligno Norvegiano aptari curabo, et ubi rite delineaveram, transmittam. Interea pro summa potestate de me meisque omnibus dispone, et si quid Postio credis narrandum, gratissima fidelitate, securissime, uti et clam omnibus, habebo. Vale. VII Decemb. 1643.

3435. J. van der Burgh[1]. (L.B.)

Je vous rends graces infinies des sages advis qu'il vous plaist me departir, et confesse de ne m'estre jamais mal trouvé de les avoir suivis. Devant que de les avoir receus je m'estois r'advisé touchant le changement de mon logis; et ayant entendu qu'il estoit creature d'un prince qui est desagreable à la France, celuy aupres de qui je me pensois mettre en pension[2], au lieu de changer de logis, j'ay changé de pensée, pour ne me point exposer à la mauvaise interpretation d'aucuns de ses ministres. Pour le *Vive*, dont vous faites mention, je croy que c'est un advertissement pour l'avenir que vous me donnez plustost qu'une reproche du passé, ne trouvant aucune habitude en moy de me servir de ce mot là; voire je ne sçache de l'avoir jamais prononcé, si ce n'est par inadvertence, et suis si scrupuleux de me trouver en des compagnies là où telle parole puisse venir à propos, que mesme je ne me suis trouvé jusques icy en aucun festin publiq, encore que j'aye partout esté prié; non pas pour esquiver ce mot là, que je n'ay jamais compris d'aucune consequence, mais pour ne donner point de suject de mesdire de mes actions. Au reste l'amitié avecq Mons. Henny n'est pas pour cela rompüe, et je ne perdray point d'occasion de procurer à Mons. Bannius un antagoniste *non vulgaris notae*. ..... De Liege, ce 8me Xbre (Dec.) 1643.

3436. M. de Vogelaer[3]. (L.B.)

Mijn zwager Hendrik Schaep[4] wil gaarne den heer van Echten[5] opvolgen; wilt gij daartoe medewerken? Adij 10 December 1643, in Amstelredam.

3437. E. Puteanus[6]. (L.B.)

Mijn zoon Andreas[7] is u zeer dankbaar, dat gij zoo vriendelijk tegenover hem waart, toen hij gevangen was, en ik ben het evenzeer. Hierbij gaat een *Elogium* op Karel V[8]. Lovanij, in Arce, ipso autumni aequinoctio (= 21 Dec.) M.IↃC.XLIII.

1) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 235.
2) Nl. Henny; zie No. 3423.
3) Zie I, blz. 5.
4) T.a.p., blz. 437; II, blz. 146.
5) Zie blz. 452.
6) Uitgegeven in *Erycl Pvteani ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm ..... Epistolae*, ... 1647, blz. 57.
7) Hij wordt ook genoemd, II, blz. 83.
8) Zie No. 3228.

3438. Marie de la Tour d'Auvergne, duchesse de la Tremoïlle[1].

Toutes les lettres que je reçois de la Haye m'apprennent, l'on y a si mal pris notre intention sur l'affaire, pour laquelle nous y avons envoyé le Sieur de Beaugendre[2], que je ne puis m'enpêcher de me donner la libertté de vous en esclaircir, n'y ayant rien qui me fut si facheus que de passer dans la créance de leurs Altesses pour gens chimériques et qui eussions des vizée tout à fait destituée d'aparences. Je vous diray donc que jamais nous ne nous sommes flattés de l'esperance de rentrer dans la possession d'un royaume sur lequel nous fais[i]ons voir assés de droit pour y prétendre[3], si nous avions cinquante mille hommes pour le conquérir de nouveau, mais cessant cela, ce seroit vouloir passer pour entièrement ridicules, si nous témoignons y avoir la moindre pensée, car quelle aparance de prétendre la restitution du royaume de Naples, cependant que nous voyons le Roy dans l'impuissance de se faire rendre celuy de Navarre? Certes, Monsieur, je conffesse qu'il faudroit avoir le sens renverssé, et je m'estonne que son Altesse n'ait encore rejetté la chose avec plus de mespris qu'elle n'a fait. Ceste indulgence donc qu'elle a tesmoignée la dedans, qui sans doutte ne peut partir que de bonne volonté, nous fait espérer qu'elle ne nous desniera pas un effet de la sorte que nous nous flattons de pouvoir prétendre, qui seroit d'apuyer l'instance que nous faisons d'estre recognus pour descendans de ceste maison, et par conséquent tenir le rang que tiennent les princes vivans des maisons souveraines. L'exemple de Monsieur mon frere[4] qui présentement poursuit la même choze et espére de l'obtenir, quoyqu'il ait perdu la possession de Sedan, donne sujet - à ceus qui sont les plus avant dans le maniment des affaires - de crère[5] qu'aydés du crédit de leurs Altesses cela nous seroit absolument accordé. Je say que l'objection que plusieurs font à cela est pourquoi nous avons attendu si tard à en parler, mais la responce est aysée. Il y a dis ans qu'on ne faisoit en France nulle différence entre un prince estranger et un duc et un pair, et ainsy s'eut esté choze inutille à nous, ayant une des calittéz bien establie, de demander l'auttre, veu mesmes que cela choquoit si fort le parlement, qu'il n'a jamais menqué à faire rayer la calitté de prince à ceus qui la vouloient prendre; mais présentement que l'on a introduit entre eus des différences si notables qu'à peine les peut on croire si on le voit, on ne peut trouver estrange que nous recherchions d'establir ce que la naissance nous donne avec autant de droit qu'à eus, et que tant de prérogatives dont nous jouissons à l'exclusion des ducs soient fondées sur quelques dignittés plus eslevée. J'ay mesme fait voir icy que cela peut tourner à quelque soulagement à la Reine, cela la deschargeant des solicitations que luy peuvent faire les

1) Het Hs. berust in de collectie Morrison. - Zie over Marie, hertogin de la Trémoïlle, blz. 349.
2) Zie No. 3420.
3) Op 25 Jan. 1525 was François de la Trémoïlle getrouwd met Anne de Laval, dochter van Gui XVI, graaf de Laval, en Charlotte van Arragon, prinses van Tarente. Charlotte van Arragon was eene dochter van Frederik I († 1504), die van 1496-1501 over Napels had geregeerd en zich toen aan de Spanjaards en Franschen, die zijn land binnenvielen, had overgegeven.
4) De hertog van Bouillon.
5) = *croire*

ducs de leur acorder les mesmes privilèges dont nous jouissons, en quoy ils sembleroient estre bien fondéz, si nous n'avons point de calittés qui nous distingue d'avec eus. Je vous suplie, Monsieur, de faire refflection sur tout ce que dessus, et particulièrement sur la favorable conjoncture du temps, puisque Monsieur mon frère demande la même choze, et que je suis assurée de la bonne part que l'entremise de son Altesse y peut extrêmement. Avant le despart de Messieurs les plénipotentières[1] nous estions comme asseurés d'eus, qu'ils ne nous refuseroient pas une lettre favorable au Roy, qui porteroit advis de traitter avec nous de ce droit, ce que nous ne demandons que pour servir de prétexte, afin que par quelque traitté on nous recognoisse ce que nous sommes. Si donc le sieur de Beaugendre estoit party sans remportter ce contentement, et qu'il vous plut nous donner la peine de nous le procurer, ce seroit acquérir sur nous une obligation infinie, qui en mon particulier me feroit rechercher toute ma vie les ocasions de m'en revancher par tous les services que vous sauriez requérir ..... Paris, le 26e de Décembre 1643.

3439. J. van Wijnbergen. (L.B.)

Hierbij gaan twee hertenpasteien, een dozijn Westphaalsche hammen en zes koppels patrijzen; ‘de schaersheijt van t' wilt alhier doet mij de stouticheyt gebruicken U Ed. met deese cleinicheyt te besoecken’. Rynberck, den 2 Jan. 1644.

Wilt gij bijgaanden brief aan Z.H. geven? Er staat iets in over eene zaak met de Hessen.

3440. M. Huygens[2]. (A.B.) Fr.

Volgens uw bevel schrijf ik u en groet u. (3 Jan. 1644)[3].

3441. Aan de hertogin de la Tremoïlle[4]. (K.A.)

Je n'ay pas laissé tomber à terre les peines que V.A. s'est voulu donner à me specifier, par la lettre qu'elle m'a faict l'honneur de m'escrire le 26e de Decembre, la veritable fin et intention de ce que M. de Beaugendre a ordre de negotier aupres de ces Messieurs les plenipotentiaires du Roy. J'en ay entretenu S.A. de point en point, et luy faict tellement gouster le dessein, que j'espere qu'en temps et lieu Voz Alt.^{es} se ressentiront des effects de ceste impression. Ledit Sr de Beaugendre est apres à se procurer la depesche au Roy, qui doibt faire la principale piece du sac. Si selon l'advis que je luy en ay donné, il peust obtenir quelque mot particulier de l'un ou l'autre desdits

1) Nl. voor den vrede van Munster, d'Avaux en Servien.
2) Maurits Huygens (geb. 1635) was de tweede zoon van Maurits Huygens en Petronella Campe.
3) Dien datum zette Huygens op het briefje.
4) Kopie van andere hand. - Zie No. 3438.

seigneurs plenipotentiaires, par ou il fust donné à entendre soubs main à quelque ministre de leurs amis, que le Roy feroit sagement de se saisir du droict de la maison de la Tremouille par traicté, qui est, Madame, le but ou vous tendez, mais duquel ils n'osent faire mention en leur dite lettre publique, pour n'avoir eu commandement d'en parler, j'estime que ce seroit le vray moyen d'acheminer l'affaire où on la desire veoir conduitte, et qu'ensuitte les entremises que S.A. s'est laissé entendre d'y vouloir employer tres-volontiers, venant à seconder ces lettres, mal-aysement pourroit on manquer d'y reuscir. Quoy qui arrive, je supplie tres-humblement V.A. de s'asseurer que je continueray de guetter toutes les occasions, ou soit de faict ou de conseil il me sera possible de luy faire connoistre que je marche droict apres l'honneur de ses commandements, et ne faudray jamais de m'y faire recognoistre ..... A la Haye, le 4^{e} de l'an 1644.

3442. Barones von Beuninghausen en Dorwardt[1]. (L.B.)

Kunt gij mijn man ook een vrijgeleide van Z.H. bezorgen voor eene reis in Westphalen en elders, nu hij door uw toedoen vergiffenis heeft ontvangen? Geurtsenich, ce 5me de Janveir 1644.

3443. J. de Bawyr Franckenbergh[2]. (L.B.)

Namens den Hertog van Nieuburg en mij zelven zend ik u twee vaten wijn ‘de nostre creu du pais de Berghes’, uit dankbaarheid voor al de vriendelijkheid van u ontvangen, o.a. den vorigen zomer te Buren. Mastrightt, le 7 de Janvier 1644.

3444. P.P. Winding[3]. (L.B.) Lat.

Help mij met een weinig geld, anders ga ik te gronde. Met eene kleine som kan ik naar ons beider vriend Puteanus reizen[4].

3445. Maria van Loon[5]. (L.B.)

Ik hoop, dat gij Z.H. wilt verzoeken mij te helpen, want ik lijd de grootste armoede. Wt Rinsburch, den 10 Janewari 1644.

1) Zie II, blz. 216 en 475.
2) T.a.p., blz. 224.
3) Zie No. 3235 en 3250.
4) De brief heeft plaats, datum, noch jaar, maar Huygens teekende er op aan: Mutuos dedi 15 flor. 9 Jan. 1644.
5) No. 3445 a-e. Vijf andere brieven van dezelfde juffrouw van 15, 17 en 29 Jan., 22 Febr. 1644 en één z.d. (alle L.B.) bevatten hetzelfde verzoek.
Misschien is het dezelfde juffrouw van Loon, die I, blz. 145, genoemd wordt.

3446. Aan P. Mersenne[1].

Voyci le jeusn' homme, le S.r Elzevier[2], fils de nostre imprimeur à Leiden, qui m'a tousjours promis d'estre le porteur de ces pacquets de té, et s'est trouvé arresté icy par la contrarieté des tems jusques à present. La saison toutefois se disposant à la gelée, je l'en charge de bonn' heure, de peur qu'il ne m'eschappe soudainement. Faictes bien recognoistre par les friands la difference qu'il y a entre le *xà* ou *chà* et le té commun. Le premier est té aussi, mais la fleur de l'herbe est de bien plus grande vertu, qui à la verité n'est pas pour m'y affriander, car desjà l'ordinaire m'est trop fort et m'empesche si absolument de dormir que malgré moy il fault que je m'en abstienne, l'estimant d'ailleurs comme une herbe merveilleuse et saincte, tant je l'ay trouvé capable de raffiner et subtiliser l'esprit, à qui a besoin de l'employer en affaire soit serieuse ou de plaisir. Mon eloge en est cognu icy; c'est qu'un homme qui a prins du té vault doublement sa valeur ordinaire, en gaignant la conception prompte, fertile, aysée et, qui plus est, infatigable, qui est un grand point en occasion de necessité urgente. J'en laisse le reste à l'experience, et m'offre à vous en encor avoir davantage, si le desirez, au moins du commun qui seul est de ma cognoissance, n'en ayant jamais prins, ny tasché de prendre d'autre ..... A la Haye, le 12e de Janvier 1644, apres vous avoir escrit par l'ordinaire.

3447. H. de Hubert[3]. (L.B.)

De Heeren van Zierikzee hebben gisteren avond met algemeene stemmen den burgemeester Steven Becker[4] tot bewindhebber benoemd. Ik ga heden naar de vergadering der Staten van Zeeland. Als de heer Crommon[5] benoemd wordt, denkt gij zeker wel aan mijn verzoek. In Z[ieric]zee, den 12en Jannuarij 1644.

3448. E. Puteanus[6]. (L.B.)

Hierbij gaat een brief van mijn zoon Maximiliaan, om u een verzoek te doen. Ik voel, dat ik oud word en van studie komt niet heel veel meer. Hoe gaarne zou ik u vóór mijn dood eens zien. Lovanij, in Arce, prid. Eid. (12) Ianuarij M.IↃC.XLIV.

3449. M. Puteanus[7]. (B.M.)

Reeds twee malen waart u zoo vriendelijk mij een vrijgeleide te be-

1) De brief bevindt zich in de Bibllothèque Nationale te Parijs. - Zie II, blz. 274.
2) Zie blz. 241.
3) Zie blz. 366.
4) Zie blz. 309.
5) Zie No. 3215.
6) Uitgegeven in *Erycl Pvteani ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm ... Epistolae* ....., 1647, blz. 59.
7) Zie blz. 255.

bezorgen; nu de tijd er van verstreken is, zou ik gaarne een nieuw hebben, om het platteland te kunnen bezoeken. Ik heb nl. ‘au pays de contribution’ een klein huis, dat ik nog al eens moet bezoeken. De Louvain, le 12 de Janvier l'an 1644.

3450. E. Hennio[1]. (B.M.)

Ik voel mij er zeer vereerd door, dat gij in uwe brieven aan den heer Vanderburg op zoo vriendelijke wijze melding van mij maakt, en ik meen u mijne hoogachting eenigszins te kunnen toonen, door u drie muziekstukjes toe te zenden, van welke er twee gedrukt en één geschreven is, in de hoop, dat gij ze zult willen aanvaarden. Di Liege, alli 16 di Gennaro 1644.

3451. H. van Nyeveen[2]. (L.B.)

De majoor Jhr. Adam van Heerdt[3] is door den commandeur Johan Polman[4] gevangen genomen en midden in den winter bijna ongekleed weggevoerd, omdat hij op bevel van de stad in de vergadering der Staten is gekomen en eenige leden dier vergadering heeft aangemaand, zich tot nader order ‘een weinich te absenteren[5]’. Wilt gij de zaak aan Z.H. ‘op t favorabelickste’ aanbevelen? Groeningen, den 13/23 January 1644.

3452. H. Bielcke[6]. (L.B.)

Brenger dezes, een Deensch edelman, wenscht een paspoort, om naar zijn land terug te keeren, nu hij geen kans heeft vaandrig te worden. De magistraat hier is zeer bar opgetreden tegen eenige mijner landgenooten, hoewel zij een paspoort hadden van hunne kapiteins; ook op mij is een schout met soldaten afgestuurd. Ik heb mij daarover beklaagd. Amst[erdam], 1644, le 25 de Jan.

1) Een paar zinnen uit den brief zijn uitgegeven door Dr. J.P.N. Land in *Tijdschrift der Vereen. voor Noord-Nederlands muziekgeschiedenis*, III, 1891, blz. 229. - Zie blz. 449.
2) Zie blz. 446.
3) Hij was majoor in dienst der St.-Gen., maar tevens commandant van het burgerregiment. In de Staten van Oorlog komt hij van 1628 tot 1645 voor als ‘wachtmeester tot Groningen’. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) Johan Polman († 1653) deed in 1623 den eed als kapitein, werd in 1639 sergeantmajoor en in hetzelfde jaar luitenant-kolonel. (Meded. van denzelfden.)
5) Deze episode in den jaren langen strijd tusschen de stad Groningen en de Ommelanden had op 23 Febr. 1643 plaats gehad. Van Heerdt had van den raad der stad het bevel gekregen, het Provinciehuis te bezetten en eenige Ommelander Heeren den toegang te weigeren. Hij is daarvoor in 1644 in den Haag in gijzeling gesteld en eerst het volgende jaar weer vrijgelaten.
6) No. 3452 a. In een brief van 27 Jan. (L.B.) vraagt hij een paspoort aan.
   Hinrick Bielke, een Deen, werd in 1640 kapitein en heeft den 30sten Januari 1644 zijne compagnie ‘verlaten’. (Meded. van den Heer Wakker.)

3453. J. van Wassenaer. (H.A.)

Wilt gij den bijgaanden brief aan Z.H. geven? Ik heb lang uitgesteld hem te schrijven, ‘omdat ick vrees, dat se den Baes in quaet humeur sal helpen’. Ik heb een overlooper gevangen genomen, die hier veel kwaad heeft gedaan, en zal hem laten ophangen. Het bruiloftsgedicht voor den heer van Albrantsweert[1] hebt gij zeker al gezien. Als de bisschop van Antwerpen[2] ‘geen vrydom buyten en heeft’, moet hij er ook geen hebben; als zij mij, die dijkgraaf ben, vatten, kunnen wij tegen elkaar uitgewisseld worden. Heusden, desen 26 Jan. 1644.

3454. Geertruyd van GEnt- van Padevoirdt[3]. (L.B.)

Ik heb Z.H. verzocht, dat mijn oudste zoon de compagnie van zijn vader mocht krijgen; wilt gij daartoe meewerken? Rhees, den 29^{en} Januarij 1644.

3455. Aan J.A. Bannius. (K.A.)

Wilt gij mij de boeken van Mersenne terugzenden? Hij vraagt mij er voortdurend om. Proprid. Cal. Feb. (= 30 Jan.) 44.

3456. N.N.[4] (K.A.)

De plotselinge komst van het Zweedsche leger[5] heeft een einde gemaakt aan de samenkomsten van de gereformeerden in een dorp, dicht bij de stad gelegen. Sommigen waren bang voor de soldaten, die in een burgeroorlog gewoonlijk niet goed gedisciplineerd zijn. Onze stedelijke magistraat had die samenkomsten toegestaan en de uwen kwamen rustig bijeen, zonder dat iemand zich er aan ergerde. Maar nu zijn onze predikanten drukte gaan maken, de hervormden gaan uitschelden en grooten haat gaan zaaien. Ook

1) Abraham de Bye, heer van Albrantsweert († 29 Juli 1644), werd in 1626 kapitein, in 1632 sergeant-majoor en in 1644 luitenant-kolonel. (Meded. van den Heer Wakker.) Hij huwde Mechtelt van Zuylen van Nyevelt, die in 1646 hertrouwd is met Gerard van Reede, heer van Bornevel. (Meded. van Dr. H.E. van Gelder.)
2) Nl. Caspar Nemius; zie II, blz. 133.
3) Zij was de tweede vrouw van Walraven baron van Gent, heer van Oyen. Hij nam deel aan den slag bij Nieuwpoort, was in 1632 kolonel van het Brandenburgsche regiment en later gouverneur van Rees. In 1602 was hij gehuwd met Anna van Arkel, vrouwe van Heemstede († 1611).
4) De brief is alleen met de voorletters van eenige personen onderteekend.
5) In het laatst van December 1643 en in Januari 1644 bezette de Zweedsche generaal Torstenson, als represaille-maatregel tegen het voortdurend plagen en de onrechtmatige handelingen van den Koning van Denemarken, een deel van Holstein, Sleeswijk en Jutland.

heeft één van hen den vorigen zomer een boekje uitgegeven, waarin allerlei beschuldigingen staan tegen uwe voorvaderen, terwijl toch velen onzer bij ulieden vroeger bescherming hebben genoten. Hij scheldt u uit voor anabaptisten, vindt, dat de hertog van Alva in zijn recht was, en dat de dood van den grooten Willem den Zwijger op uw eigen hoofd neerkomt. Waar moet dat heen? Moet zoo iets niet tegengegaan worden? Wij, die oprechte Lutheranen zijn, waarschuwen u. Hamb[urgi], postrid. Cal. (2) Febr. Anno 44.

3457. F. Spanheim[1]. (L.B.)

Ik bied u hierbij een werk[2] aan, dat ik haastig heb moeten afmaken, maar ik vertrouw, dat gij met die omstandigheid rekening zult houden bij uw oordeel. Ook zend ik u het boek toe, om den eerbied te toonen, dien ik voor u koester. De Leiden, ce 3 Febvr. 1644[3].

3458. Aan M. Puteanus[4]. (K.A.) Fr.

Gaarne zou ik u een belangrijker dienst bewijzen. 4 Feb. 44.

3459. Aan E. Puteanus[5]. (K.A.)

Vriendelijk dank voor uw brief; ik hoop, dat hij door vele zal gevolgd worden. In weerwil van uw leeftijd moet gij krachtig de wetenschap blijven beoefenen. Barlaeus verzamelt mijne gedichten, om ze uit te geven. Hagae Com., Prid. Non. (4) Feb. CIↃIↃCXLIV.

Het spijt mij, dat ik uw schoonzoon Winding niet beter heb kunnen helpen[6]. Hierbij gaan een paar versjes, pas door mij geschreven[7].

3460. J.A. Bannius[8]. (L.B.) aant.

Ik dank u zeer voor uw brief. Het schijnt mij soms, of ik van muziek niets afweet, als ik de vele zonderlinge beweringen hoor, die op dat gebied geuit worden. En dat geschiedt nu, evenzeer als in de oudheid. Ik heb eene bepaalde theorie en bekommer mij niet om hetgeen anderen droomen. ‘Atque

1) Zie blz. 364.
2) Waarschijnlijk *Le Trône de grace*, *de jugement et de gloire*, Leyde, 1644.
3) Het jaar is zeer onduidelijk, doordat het papier is afgesleten.
4) Zie No. 3449.
5) Zie No. 3448.
6) Zie No. 3444.
7) De verzen *In natalem Principis*, *In incendium, quo Hagae templi aulici tectum conflagravit*, en *Pro sartore subito divite* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 285).
8) Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXXVI.

nunc brevem discursum de incertitudine rei musicae, ut apud veteres fuit, ut hodie in usu est, conscribo; haec paucula principia ad certitudinem eruendam adjecturus, singulorum clarissimam et accuratissimam explicationem in *Institutionibus musicis*, brevi praelo dandis, promittens. Hoc modo hominum varia judicia adhuc semel tentabo, deinceps negligam. Sed ubi triarij Gallici? Ubi dux et antesignanus Manourij[1)]? Forte libris Doni[2)], ad Mersennum remissis, excitabuntur. Exemplaria jam mihi ex Italia transmissa sunt, quae amicorum usui asservo. Sed cur, virorum optime, et Moecenas integerrime, tuam de transmissa nupera quatuor vocum cantione mea - *Dic mihi*, *bone Iesu*, *quae sunt plagae istae*, etc.[3)] - sententiam[4)] non dicis, aut si quid displicet, non mones? Addo hic carmen Belgicum, simul et musicum, in natali D. Campenij nostri a me modiae horulae spatio compositum, scriptum et decantatum, dum mensae meae assideremus et calicem destinatum, sanitati tuae votum, animitus litaremus. Meditor omnis musicae meae editionem, si Deus et vita sit comes'. - Van Campen laat u groeten. Harlemi, V Februarij CIↃ.IↃC.XLIIII.

3461. Aan J.F. Gronovius[5)]. (K.A.) Lat.

Gij rekent mij ten onrechte tot de geleerden, maar uw boek[6)] bewonder ik zeer, vooral ook, omdat gij van den gewonen weg afwijkt. 5 Feb. 1644.

3462. Aan J.A. Bannius[7)]. (K.A.)

Ik dank u voor het godsdienstig gezang, mij gezonden; jammer dat er tegenwoordig zoo weinig goede zangers zijn. Ik zend u hierbij een paar versjes op Van Campen en op de u bekende zangeres[8)] ..... Hagae Com., IV Id. (10) Febr. CIↃIↃCXLIV.

3463. J. van Gent[9)]. (L.B.)

Mijn goede vader is gestorven en heeft eene weduwe en vele onver-

1) Zie blz. 350.
2) Zie II, blz. 506.
3) Zie No. 3434.
4) Er staat: *sententiam tuam*
5) Johannes Fridericus Gronovius (1611-1671), geb. te Hamburg, studeerde aan Duitsche en Nederlandsche universiteiten en werd in 1642 professor te Deventer, later te Leiden. Hij was de eerste Latinist van zijn tijd.
6) Waarschijnlijk de *Commentarius de sestertiis*, 1643.
7) Zie No. 3460.
8) Nl. *In natalem Iacobi van Campen qui est 2^{O} Feb. Ad I. Alb. Bannium* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 287), en *In effigiem nobilis heroïnae Utriciae Ogle, τῆς μελιχωτάτης* (t.a.p.). - Zie over Utricia Ogle, blz. 325.
9) Johan van Gent was een zoon van Walraven van Gent uit zijn eerste huwelijk met Anna van Arkel. Hij was in 1636 gehuwd met Adriana Sibille Ripperda. Johan van Gent was medevoogd over de minderjarige kinderen uit het tweede huwelijk van zijn vader.

zorgde kinderen achtergelaten[1]. Ik zal Z.H. verzoeken, de compagnie van mijn vader aan één zijner vier zoons uit het tweede huwelijk te geven. Dat is tegen den regel, maar het gebeurt toch wel eens. Wilt gij mij in deze zaak helpen? d'Embden, le 12 de Febvrier 1644.

3464. Aan G. Vossius[2]. (K.A.)

Ik heb het te druk gehad, om u eerder te bedanken voor uw fraai geschenk, dat ik bijzonder hoog stel. Moogt gij spoedig uwe gezondheid geheel en al terugkrijgen[3].

Hierbij gaat een versje, dat mij van nacht inviel; die op den brand hier brengt Barlaeus mee.

3465. J.A. Bannius[4]. (L.B.)

Gij hebt mij mooie gedichten van u toegezonden op Van Campen en Juffr. Ogel. Ik zend u verzen van mij terug, die heel wat minder zijn, want ik ben op het tooneel des levens nog altijd een beginner. ‘Unde et perplacet, quod magistrum Francum excitaveris, jam nimium discipulo se subtrahentem. Quidquid porro in Doni libris tibi oportunum videro, lectione resumptâ significabo’. Harlemi, XV Feb. CIↃIↃC.XLIIII.

‘Heroinae nostrae adjunctam resonam (?) belgicam, si placet, communica, et quid tibi illique de his videatur, per occasionem significa’.

3466. Graaf J.A. van Solms. (H.A.)

‘Adrian Jacques de Beltenbourg, messager d'icy vers le Pays bas’, zou gaarne zien, ‘que la commission de S.A. cy joincte pour luy puisse estre octroyée une fois pour le reste de sa vie’. Hij is zeer trouw. Wilt gij hem helpen? Maestricht, ce 17me Febvrier 1644.

3467. Aan G. Wendelinus[5]. (K.A.)

Hoe staat het eigenlijk tusschen u en mij? ‘Enimvero si me amas hactenus,

1) Zie No. 3454.
2) Zie No. 3433.
3) Zonder plaats, datum en jaar. - De hofkapel was 1 Febr. grootendeels door brand vernield. Op 2, 10 en 11 Febr. schreef Huygens daarop Latijnsche gedichten (vgl. *Gedichten*, III, blz. 285, 288 en 291).
4) Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CCXXVII. - Zie No. 3462.
5) Zie No. 3326.

facis tu, quod, si ad Hallae delubrum[1] contigisset, aut in Aspero colle[2], pro fonte miraculorum libens meritoque Lipsius[3] quidam collocaret aut, cui ab illo ad miraculum insanire vacavit, amicus, tibi inter amicos, mihi inter hostes longe amicissimus. Nosti, quem designo[4], et si memor es sermonum, quos de illis opusculis ad Trajectum habuimus, non aegre fers ipsissimis tuis elogijs inter nos utentem'. Zijt gij boos op mij? Uwe kostbaarheden zijn veilig bij mij bewaard ..... Hagae, X Cal. Mart. (= 20 Febr.) CIↃIↃCXLIV.

3468. G. Gentius[5]. (L.B.)

Ultimas, quas ab optimo viro Anslonio habui literas, fuere tristissimae, morbi illius atrocissimi, mortem minantis nuntiae. Qua insperatissima fama, veluti fulmine quodam, perculsus, saepius ingemui, utinam meo obitu tanti viri vitam retinere possem, ut qui me propter fidem virtutemque illi perspectissimam, perinde ac oculum suum, amabat; faxit Deus, ut pristinae valetudini sit restitutus. Tristissima quidem moestae illius familiae signa certissimum mihi ipsius praesagiunt obitum, quamvis ille tredecim diebus ante mihi scripserit literas amoris plenissimas, quibus jusserat, ut hoc anno 44 mille imperiales in lectissimos libros rariorisque notae res impenderem, et me ad iter in Arabiam, Aegyptum, Abessinorum regnum, Persidemque accingerem, quod mihi linguarum morumque harum gentium experto erat perfacile. Sed insperatissimo ipsius obitu ruunt omnia, meum succiditur stipendium, vertitur fortuna, tot coepti labores Christiano orbi utilissima consternuntur, ipseque in felicissimo studiorum meorum cursu ope destituor, perinde ut navis velis, aut aedes splendidissima tecto. Nonne cuivis, illustris vir, iniquum durumque videatur, me veluti pretiosissimam navim velorum inopia perire, aut splendidas aedes tecti penuria ruere debere? Quae causa est, ut has impudentes et infamiae meae plenissimas ad te dare debeam, perinde ut inops, furentibus maris irati undis obrutus, cuiuscunque fidem implorat, etiam atque etiam rogans, ut favore tuo incomparabili, quo sempersolitus virtutem, gravissima hac procella juventutem nostram serves, fidem, virtutem, studia, servitiaque nostra excipias, quae tibi, illustris vir, ingenue offerimus, tu benigne amplectaris. Possum in multis magni momenti rebus gratissimam praestare operam, ut qui linguarum orient[alium] beneficio in hac aula magnam contraxi amicitiam, duce legato illo Turcico[6], quicum, uti notum, excessi. Doctrinae

1) Waarschijnlijk het kerkje van Onze Lieve Vrouwe te Hal, niet ver van Brussel, dat wegens een Mariabeeld eene zeer geliefde bedevaartplaats was.
2) Ook Scherpenheuvel in Z. Brabant, waar eene kerk gesticht was door Albert en Isabella, was eene bedevaartplaats.
3) Zie I, blz. 194.
4) Waarschijnlijk Puteanus.
5) Georgius Gentius (1611-1687), geboren in Saksen, werd 12 Juli 1638 te Leiden als theologisch student ingeschreven, maar legde zich vooral toe op Arabisch, Perzisch en Turksch. In 1641 ging hij naar Constantinopel, onderzocht daar de bibliotheken en bereisde ook Griekenland en Perzië. In 1648 verliet hij de Turksche hoofdstad, woonde een tijd lang te Venetië en te Amsterdam en trad daarna in dienst van Johann Georg II, Keurvorst van Saksen, wiens raad en secretaris hij werd. Hij is in armoede gestorven. - Behalve een paar Hebreeuwsche werken met Latijnsche vertaling gaf hij in het Perzisch en in het Latijn uit Musladini Sadi *Gulestan*, *sive rosarium politicum persicum*, *seu amoenum sortis humanae theatrum*.
6) Na het vertrek van Haga uit Constantinopel (1638) nam zijn neef Hendrik Cops († 1647), secretaris van legatie, daar de zaken waar.

antistites me impensissime amant et quaecunque docent, quod credo nulli Christianorum hactenus factum esse. Me certe si foveas, virtutem te fovere testor, cui sum addictus, toti Christiano orbi incredibile officium facies, exanimes tanti viri obitu nostros labores animabis; habetisque illum, qui coeptam aulae huius descriptionem continuet, et te multis raris afficiat, quae calamo fidere temerarium est; requirunt enim incognitum literarum genus, quod contracto literarum commerico illustri tuo nomini[1] transmittemus. Mihi enim stat sententia, non nisi locupletissima doctrina instructum ad vos, veluti patrios lares, remeare. Sequuntur res in hoc orbe nuperrime gestae, historia scilicet de nece, proregi[2], qui imperium per quadrennium administravit, pridie Calendas Februarias, die dominica, hora decima, illata. Res ita [se] habet. Prorex nomine Mustapha, aetate annorum circiter quinquaginta, nonnullos regi[3] dilectissimos - ipsam scilicet regis matrem, ensiferum et consiliarium intimum - sibi non adeo infensos, quam rerum suarum inspectores observatoresque, dolo fraudeque aggressus, ipsis exitium est molitus, ut scilicet sublatis illis potior sibi in regno authoritas, nemine utpote obstante, aut quidquam rerum suarum ad regem deferente. Proinde militem, qui in Janizaris consistit, illiusque tribunos auro 400000 imper[ialium] corrupit, ut illi ante tribunal, ubi jus dicitur, ductas personas furibundi a rege requirerent et ferocissime discerperent, prout horrenda aliquot ediderunt exempla tempore Muratis et Osmanni. Quando enim in tribunali jus dicitur, militaris ordo inermis, 5000 aut 6000 Jenizari tutum senatoribus praesidium in vestibulo praestolantur, ubi etiam pro more, regio splendore cibantur, ferculis appositis certatim accurrunt et alacerrimi vorant. Cum vero motus tumultusque parturiunt, ad capiendum cibum torpore quodam segnescunt, aut fercula plane reijciunt; utrumque certissimus militaris rabiei index, cujus causam rex rogare, ipsi minaces proponere, et in quos saeva illorum exarsit rabies, feroces a rege requirere solent et spectantibus omnibus dilaniare. Miles jam corruptus, paratae fraudi dies paratus, scilicet Martis in Nonas Februarias incidens. Verum fraus a quodam militum tribuno, nomine Musladin Haga, pridie Calend. Febr., die sabbathi, regi detecta est, quod statim prorex ex delatoribus suis, quos habebat inter aulicos, rescivit. Hinc fraudem callido consilio diluere studet, literas supplices conscribit, quas fatali die dominico regi in tribunali dedit, argumenti sequentis. Miles motus seditionisque signa monstrat; causa nulla est alia, quam personae superius laudatae; se itaque regi consilium dare, ut saluti illorum consulens matrem in Cyprum mitteret, ensiferum Aegypto praeficeret. Rex aliter doctus literas illius rejecit, jure dicto, cum senatores digrederentur et prorex jam in aulam suam pervectus esset, rex proregem accersit, qui equum conscendens regem adijt; jam procella in ipsum detonat; rex regni sigillum, quod prorex collo aspensum gestat, requirit; prorex se daturum respondet, sed non praestat; rex iterat; alter denuo annuit, sed non dat. Cum ille sigillum non daret, rex signum dedit hortulanorum praefecto, ut proregem necaret, quod ipsum prorex animadvertit, sed animadvertisse dissimulavit; digressus a rege cum praefecto in conclave illius secedit et pro more considet, dissimulante necem utroque. E vestigio rex praefectum revocat, rogans, utrum executus sit sententiam, quam si non executus esset, subito

1) Er staat: *nominis*
2) Nl. de grootvizier.
3) Van 1639 tot 1649 was Ibrahim sultan.

exequeretur. Praefecto regem adeunte, prorex e conclavi egreditur et equum, quem pro solito in quavis aulae porta habebat promptissimum, conscendit; janitores viso prorege portam aperiunt. Quam egressus, incitatissimo cursu in aulam suam aufugit, toga pileoque suo Turcico, insolito isto cursu, amisso. Latus in aulam, portam claudit. Interea redit a rege praefectus, ut exequatur sententiam; proregem aufugisse videt, quem e vestigio armata hortulanorum manu persequitur. Ad aulam perveniunt clausam, quam undique obsident, ne aufugeret; portam effringere conantur. Prorex quam primum in aulam perlatus vestes mutat, barbam praecidit, inconditam mitram capiti imponit, servilem togam amicit, deinde in superiorem aedium partem conscendens, ruptis fenestrae ferramentis elapsus, servilis equisonis specie. Hinc per contigua aliquot domorum tecta progressus, se per caminum in vacuam inveteratamque aediculam demisit. Interea temporis hi armata manu aulae fores effringunt, irruunt, quaerunt, nullibi inveniunt; urbis portae claunduntur, ne forte evaderet. Nesciebatur ubi esset; rex minatur praefecto, nisi intra horae spatium inveniretur, se illum interemturum. Sed prorex, per tecta ambulans a femina quadam conspectus, proditur: comprehensus itaque in aedicula a duobus hortulanis, stricto pugione alteri tres digitos abscidit, alterum circa tempora pupugit. Mox adfuere plures, quorum unus fortissime renitenti gravissimum vulnus in capite securi inflixit. Hinc manibus datis ligatus. Mox equo, pro more, advehitur praefectus, quem orat, ut se vivum ad regem perducat; ille negat et in altum sublatis literis *Hem*, imperium regis exclamat; itaque obstructis faucibus in publico, ubi comprehensus, circa horam decimam suffocatus. Gravissima voce bis in istis angustijs exclamavit, et expiravit. Cadaver ad regem delatum, qui illud intuitus mox ad aulam remisit, ubi ad indusium caligasque internas exutus, in publicas sordes juxta aulam suam projectus est. Circa vesperam barathro inveterato, uno crure fracto, impositus, ab aliquot Judaeis in sepulcrum sibi ante triennium splendidissime extructum latus humatusque[1]. Nemo est, qui mortem illius miseretur. Causas, hic longum, in nostra fusius narrabimus historia. Comprehensi aliquot tribuni fraudis conscij, qui eodem modo deleti, bonis ablatis. - Iuvenis Persarum rex, nomine Achbas, qui circiter biennium regnum administravit, diem suum obijt, cui successit frater admodum adolescens, cujus nomen ignoramus. His, illustris vir, vale et me favore responsoque tuo refice; literae Venetijs committantur S. Giovanni Tayspiel, mercatori Scoto, qui semper ad me Anslonij viri optimi destinavit; alioquin nescio, an invidia, an magna aviditate multae ad me supprimantur literae. Constant[inopoli], in aedibus prolegati nostri, decimo Cal. Martias (= 20 Febr.) anno 44.

Cum hasce exarassem, cepi consilium aliud, et quae molior exposui serenissimo Principi Auriaco utrique, majori et minori; non dubito, quin illi sint adjuturi studia mea, praesertim si tu, illustris vir, causam meam apud utrumque adiuves, quod enixissime rogo.

1) De beschrijving van den moord op Kara Mustafa (22 Maart 1643) komt niet overeen met die, welke J. von Hammer geeft in zijne *Geschichte des Osmanischen Reichs*, Pest, 1829, blz. 326, vlgg., vooral niet wat de aanleiding tot dien moord betreft. Mustafa toch is het slachtoffer geweest van hofintrigues.

3469. Bauterne[1]. (L.B.)

De zaak van den heer de Coligny[2] heeft mij te zeer ter neer gedrukt, om brieven te schrijven; nu zal waarschijnlijk de volgende week het Parlement wel verzachtende omstandigheden in aanmerking nemen. De heer de Guise bekent, dat hij dat duel niet geheel naar waarheid heeft voorgesteld. - Voor Z.H. heb ik reeds eenige boeken over geschiedenis en welsprekendheid gekocht, o.a. Davilla[3]. 'Je vous envoie une piece pour faire voir à leurs Altesses, qui est *La mort de Pompée* par Corneille[4], qui efface, à ce qu'on dit, tout ce qu'il a fait auparavant. Bref, jamais le *Cid*[5] n'a eu telle reputation. Si apres que les puissances superieures en seront satisfaites, vous le voulez jetter entre les bras d'Elzevir, je m'asseure qu'il[6] le recevra avec joie, car il ne hait pas le gain'. De *Memoires* van Sully[7] heb ik nog niet kunnen vinden; de erfgenamen hebben hun best gedaan de oplage te vernietigen. A Paris, ce 20 Febvrier 1644.

Hierbij gaat een lijstje van de boeken, die ik voor Z.H. heb gekocht[8].

3470. Machaut[9]. (H.A.)

Als ik een paspoort noodig heb, om na mijn verlof naar Holland terug te keeren, wilt gij er mij dan een zenden? Paris, le 20 de Fevrier 1644.

3471. Aan C. Barlaeus. (K.A.)

Expecto hactenus, quid, quibus cum typographis egeris[10]. Movetque me, ut instem, instante ista, ut vides, anni adolescentia, quâ sensim agor in castrenses curas. Tu re patere tergiversari quemquam. Abunde praelorum erit, si me vaenum do. Et venit sane in mentem, an non, ad exemplum Catsij, meis sumptibus opera typographi conducenda sit, et exemplaria per manum tertij vulganda, meo vel damno, vel compendio. De illo, dicere ausim, non

1) Zie blz. 129.
2) Zeker Maurice de Coligny; zie II, blz. 449.
3) Waarschijnlijk de *Historia delle guerre civili de Francia* (1630) van den Italiaan Henrico Catherino Davila (1576-1631), die aan het hof van Hendrik IV verbonden is geweest.
4) Voor het eerst gespeeld in 1641.
5) Voor het eerst gespeeld in 1637.
6) Er staat: *qui*
7) Maximilien de Béthune (1560-1641), hertog van Sully, van 1594 tot 1610 lid van den Raad van State van Hendrik IV, die zooveel heeft gedaan voor de economische ontwikkeling van Frankrijk, heeft in 1634 twee deelen *Mémoires* uitgegeven, die in 1662 door twee andere zijn gevolgd.
8) Dat lijstje is nog bij den brief aanwezig; er staan o.a. vertalingen op van verschillende werken van Cicero.
9) No. 3470 a. Met een briefje van 12 Maart (H.A.) bedankt hij voor het paspoort.
10) Nl. van de *Momenta desultoria* van Huygens.

angi me; hoc, ut carere possim, neque contemptum velle. Tu quid sentias, significa et me ama. Hagae Com., 20 Feb. CIↃIↃCXLIV.

3472. I. Gruter[1]. (L.B.)

Kunt gij mijn broeder, die in de medicijnen studeert[2], aan eenig geld helpen, om zijne studiën te voltooien? Binnen Utrecht, desen 20 Februarij 1644.

3473. J. van Wijnbergen[3]. (H.A.)

Also ick op mynen laesten brief, geschreeven aen haer Ho. Mo. weegen een tweede executie der Hessische, geen andtwoordt heb becoemen, soo hebben die van t' ampt Rynberck goet gevonden, wt haere middelen gecommitteerde te seinden aen den graef van Eberstein[4]; in wat manieren deselve syn bejegent, sal u Ed. wt mondelick bericht van brenger moegen verstaen, waerover ick voorgeslaegen hebbe, dat men behoorde syn Hoocheyt te vereeren t' ampt van Rynberck, opdat also d'arme luide mochten behouden bliven. Ick schryef niet aen syn Hooch.^{t}, merckende, dat deselve de saecke niet en raeckt, noch aen de Staten Generael, om niet te schynen andere interessen te hebben als haer Ho. Mo. selfs; ondertusschen syn d'arme luide in meerder swaricheyt, als ofte haer Ho. Mo. sich haerer noyt hadden aengenomen, niet dervende sonder offensie te geeven aen haer Ho. Mo. met d'Hessische over een verdraeglicke contributie tracteren; immers behooren haer Ho. Mo. de vrouwe Landtgravinne[5] te disponiren tot afstant van de pretense contributie, ofte de vrouwe Landgravinne behoorde haer Ho. Mo. te bewegen, om de protectie te quiteren, opdat men wiste, waernae sich te reguliren. Rynberck, den 25[6] Feb.^{r} 1644.

3474. H. de Beringhen[7]. (L.B.)

J'ay assez longtemps esté en Holende pour entendre ce que veut dire vostre lettre sur le sujet de l'afaire que Lopes[8] avoit et a entre mains, qui luy restera en son entier; or scachez que je me meslerai de servir leurs Altesses; la dessence y sera si ponctuellement opservée qu'ils ne seront pas obligez de m'en desavouer. Vos ordres me sont arivez trop tart pour empecher mon entreprise qui estoit desja a bout, comme il ce verra par les piéces je vous en

1) Zie I, blz. 315.
2) In 1643 werden, te gelijk met Isaacus Gruterus, Jacobus en Remigius Gruterus in het Utrechtsche album ingeschreven.
3) No. 3473 a. In een brief van 25 Maart (H.A.) vraagt hij een paspoort, om naar Spa te gaan.
4) Zie blz. 275.
5) Zie II, blz. 522.
6) Of 26; het cijfer is niet duidelijk.
7) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CLIV.
8) Zie II, blz. 196.

envoye tout de nouveau de musique, et vous en porterai encore d'autres et plus que de nulle autre denrée [,ayant] grand zele de vous tesmoigner en toutes sortes d'ocasions que je suis..... Paris, 5e Mars 1644.

Ne prenez plus la peine de m'escrire.

3475. Aan P.C. Hooft[1].

Het eerste woord, dat ick van den H.e van Dorp, mijn swager[2], ter antwoord hebbe bekomen, op de vraghe U E. bekent, was: als hy den man versmeden konde, dat hy hem niet beter en wiste te maken, noch te wenschen. Het vervolgh sloegh in 't breede op denselven sinn, ende sulx uit kracht van seer innerlicke kennisse, die dan, inderdaed, tot Rotterdam met vrundlicke speelavonden onderhouden wierde, maer sonder yet, dat schijn hadde van 't ghene ick seide den persoon naer te gaen. Schellinghen waren 't hoogste avontuer, dat er omgingh; scheen oock niet wel gelooffelick, dat hy veel hoogher wagens gesint konde wesen, zijnde ongelijck meer vast aen deune genegentheden. In 't korte, hy was een wel eighen sone van eenen vromen ende goedaerdighen vader, ende, voor den hoogsten lof, zijns moeders bastaard van ziel ende gemoed. Gelieft U E., dat ick dieper ondersoeck doe, hem gedencke, wie ick ben, ende bevele my als ..... 's Graven Haeghe, den 6en Martij 1644.

3476. De la Martinaye[3]. (K.A.)

Ik wist niet, dat wij zoo spoedig vertrekken zouden, maar heb u nu verontschuldigd bij den heer Gautier[4]. Wij keeren spoedig naar Londen terug. Men zegt, dat prins Robbert[5] troepen licht en naar Newcastle gaat. Wat de Schotten zullen doen, weet ik niet. Prins Maurits[6] houdt zich goed en ook de troepen van den Koning zijn in goeden staat. La Roche met zijn vuurwerk heeft succes gehad, maar nu is hij gewond[7]. Onze gezanten komen evenmin verder als de graaf d'Harcour[8]. ‘Le Roy et la Reyne ce portent bien, combien que ce qui compose la cour entiere soit triste comme Juifs sortant de la sinagogue.’ In en bij Oxford ziet alles er goed uit en de marktdagen zijn even druk als in vredestijd. Maar met De la Martinaye ziet het er slecht uit, als uw Prins geen medelijden met hem heeft. D'Oxfort, l'annee de malheur, ce nouveau stile, 9e Mars audit an[9].

Groet ‘Beverwert’ en ‘Heenflit’.

1) Het is onbekend, waar het Hs. zich bevindt. - Uitgegeven door Dr. J. van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 120.
2) Philips van Dorp, de vroegere admiraal. Hooft had, zooals uit dezen brief blijkt, Huygens verzocht, bij zijn zwager, die te Rotterdam woonde, inlichtingen te vragen aangaande Johan van der Meyde, nu deze naar de hand dong van zijne stiefdochter Constancia Bartolotti.
3) Zie II, blz. 200. Hij onderteekende den brief niet met zijn naam, maar met het woord *L'affamé*.
4) Zie I, blz. 301.
5) Zie over prins Rupert van Boheme, II, blz. 417.
6) Zie blz. 94.
7) Misschien is bedoeld Abel Servien, graaf de la Roche (zie blz. 450). Hij was in het voorjaar van 1644 te gelijk met d'Avaux in den Haag.
8) Zie blz. 46. De bekende generaal was in Londen en Oxford geweest, om de bemiddeling der Fransche regeering aan te bieden, maar reisde onverrichter zake af.
9) Het jaartal is weggelaten.

3477. Bauterne. (L.B.)

Ik heb bevel van de Staten gekregen, op 1 April weer op mijn post te zijn, maar ik kan, evenmin als andere officieren, zoo spoedig terug zijn. Met Paschen wacht ik de boeken voor Z.H. en ik heb familiezaken te regelen. Wilt gij Z.H. verzoeken, mij wat uitstel te geven? Het Parlement heeft een voorloopig vonnis gewezen in de zaak tusschen de heeren de Colligny en de Guise[1]. Men maakt hier eenige aanstalten voor den veldtocht; de hertog van Orleans zal het opperbevel voeren. De Hermeray, ce 10 Mars 1644.

3478. Aan baron de Couvrelles[2]. (K.A.)

'Il y deux jours que M. Rivet me fit part du recit de vostre detention, et j'en ay senti le desplaisir à mesure de ce que j'ay en bonne et anciene reserve d'affection à vostre service. Tost apres, *insontis casum miseratus amici*[3], je me suis pris à ceux qui vous ont pris si mal, et voyci ce que m'en a dicté la premiere fureur. J'espere que vous ne lirez pas ma lettre en prison, et qu'un air plus libre vous rendra ma liberté moins deplaisante. Enfin, Monsieur, vous ne lirez rien icy que ce que vous avez dit; j'ay faict rimer ce genereux passage que vous opposez aux mauvais interpretes de vos actions[4]. Si je ne le suis trop du texte original, et que vous souffriez les incongruitez de ceste sorte de poesie, j'ose vous dire que M. Barlaeus en a ramassé jusqu'à neuf ou dix livres, qu'il va faire imprimer *suis auspicijs*'. Spoedig hoop ik goed nieuws van u te hooren. Le 12 de Mars 1644.

Wilt gij den heer De Balzac van mij groeten?

3479. Aiguebere[5]. (L.B.)

De heer Brasset[6] heeft mij gedichten van u toegezonden, die ik zeer bewonder; vriendelijk dank. Ik hoop, dat gij mij niet zult vergeten. De Paris, le 12 de Mars 1644.

3480. Marie de la Tour D'Auvergne, duchesse de la Tremoïlle[7].

La crainte que j'ay d'importuner son Altesse de mes lettres, m'empêche de rendre à elle mesme les très humbles graces que je luy doits des tes-

1) Zie No. 3469.
2) Kopie. - Zie blz. 16.
3) Naar Verg., *Aen.,* II, vs. 93, en V, vs. 350.
4) In het vers *Pro barone Couvrello captivo insonti* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 297).
5) No. 3479 a. Een brief van 16 April (L.B.) is even onbelangrijk. - Zie I, blz. 435.
6) T.a.p., blz. 345.
7) Het Hs. is in de collectie Morrison. - Zie No. 3438 en 3441.

moignages de bienveillance qu'il luy a pleu nous donner par l'envoy des deus lettres de faveur dont le Sieur de Beaugendre a esté le portteur. Le vent luy a esté si longtemps contraire, qu'il n'est arrivé que d'avanthier, et ainsy je n'ay peu plustost en tesmoigner mon ressentiment; je le fais icy, Monsieur, m'asseurant que vous aurés la bonté de le faire passer jusques a leurs Altesses, leur en rendant pour moy les très-humbles remerciments à quoy je me sens obligée. J'y adjousterois, si j'osois, une supplication, que Monsieur le Prince me voulut encore honorer d'un mott adressant à Monsieur de Brienne[1], pour ce qu'estant chargé des affaires estrangères il auroit sans doutte sujet de s'estonner qu'il fut escrit quelque choze de celle cy à Monsieur de Chavigny[2], et non à luy; d'ailleurs je lui doits ce tesmoignage, qu'il a un extrême désir d'avoir la confiance de son Altesse, et je luy serois caution de son affection à le servir. Quand il me parle de l'honneur qu'il eut auttrefois de le voir, il met ce bonheur au rang de ceux qu'il estime les plus chers. Si donc son Altesse juge a propos de luy faire un mott, je say qu'il s'en sentira honoré, et cela sans doutte eschauffera encore beaucoup l'affection qu'il a desja pour nous, surtout si la lettre désigne en particulier l'affaire dont il s'agist, sur laquelle je n'insisterois pas tant, si je ne voyois les personnes les plus désinteresée la trouver toute plaine de justice, et rien ne estant en obstacle que les conséquences. Toutes difficultés seront levée, quand on verra du poids et du crédit de son Altesse y prendre quelque part. C'est ce que je vous suplie lui représenter, et de crère[3] que vous aquererez une si grande obligation sur nous tous, que je ne perdray nulle occasion de vous tesmoigner par mes services que je suis véritablement..... A Paris, le 12e de Mars 1644.

3481. Aan R. Descartes[4]. (K.A.)

Puisque vous n'avez osé advouër d'avoir faict des vers autresfois, encore que depuis vous soyez monté si hault que, comme un homme dans la lune, vous avez perdu de veuë les couppeaux de Parnasse, obligez-moy d'un civil *semel insanivimus omnes*. C'a esté la colique de mon cerveau ceste nuict[5], et voicy le *ridiculus mus*[6], *quo*

Insonuere cavae gemitumque dedere cavernae[7].

Et me voyci ..... 14 Mart 44.

3482. E. Puchler[8]. (H.A.)

Hierbij gaat de lijst der compagnieën van mijn regiment. Schenckenschans, den 5/15 Martij 1644.

1) Zie blz. 397.
2) Zie II, blz. 410.
3) = *croire*
4) Boven de minuut staat: A Monsr Descartes, estant à la Haye. - Uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, IV, blz. 102.
5) Met dit briefje bood Huygens Descartes zijn gedicht *In Renati Cartesij Principia Philosophiae* aan, dat hij juist had geschreven. (Vgl. *Gedichten*, III, blz. 300, 301.)
6) Hor., *Ars Poëtica*, vs. 139.
7) Verg., *Aen.*, II, vs. 53.
8) No. 3482 a, b. Brieven van 8/18 en 18/28 April (beide H.A.) zijn even onbelangrijk. Zie II, blz. 376.

3483. B. van Gent[1]. (L.B.)

Wilt gij denken aan het stuk, waarbij aan mijn zoon, den vaandrig[2], wordt toegestaan in dezen veldtocht als vrijwilliger te dienen? Le 17 de Mars 1644.

3484. J. Smithius[3]. (L.B.)[aant.]

Meis iterum, vir nobilissime, apinis seria tua interpello. Vides hic carmen, quale nuper Goricomio et Edamo, nunc Noviomago a me datum. Majus Batavorum quod paravi oppidum[4] Amstelodamum ad Jac. Laurentium[5] misi, Blaeuwio typographo exhibendum, qui unus Amstelodamemses inter de eius editione cogitat; dispiciat, quaternis, an octonis foliis, et quo meo aut commodo, aut incommodo imprimendum censeat. Tua hedera in operis frontispicio[6], tabella meae olim a te grytariothecae, capiti, quod de ruderis agit, cum responso ad eam meo adpensa[7]. Cum veterum recentiumque authoritatibus dissertationem claudo; Haemrodio[8], Junio[9], Schriverio[10] Huygenii quae Vornensi ab insula venit epistola[11], ut agmen claudat, jungitur. Sic tuis magis quam cuiusquam alterius, aut propriis splendeo plumis, si tamen splendeo. Nunc super dedicatione laboro. Amplissimo D. Verboltio[12] incriptio quam vides non satis placet; suadet pro una geminam ut dem, aliam Illustrissimis DD. Ordinibus, aliam seorsim senatui nostro[13]. Nolim prudens in decorum hic peccare. Facile erit aliam addere. Sed an et satis pro decoro, uni operi aut opusculo dedicationem non unam praefigere? Alter forte ordo omitti poterit. Sed uter? Causae sunt mihi non unae, quae utrumque hic ordinem ita spec-

1) Zie II, blz. 458.
2) Zie blz. 368.
3) Zie I, blz. 433.
4) Zijn werk *Oppidvm Batavorvm*, *Seu Noviomagvm, liber singularis* ...., dat in 1644 te Amsterdam bij Blaeu is uitgegeven.
5) Jacobus Laurentius, geb. te Amsterdam, is te Naarden en in zijne geboortestad predikant geweest. Hij is 19 Maart 1644 overleden. Laurentius was een heftig bestrijder van de Jezuïeten en van Grotius.
6) Nl. *In ..... I. Smithii Dissertationem pro Neomago Oppido Batavorum* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 139).
7) Nl. *In ..... I. Smithii Penum Antiquariam* (t.a.p., II, blz. 293). Het vers is, met het antwoord van Smithius, afgedrukt op blz. 44 en 47 van het werk.
8) Cornelis van Haemrode (1520?-1599) was notaris te Amsterdam en tevens oudheidkundige. Hij liet twee handschriften na, die later in het bezit kwamen van J.I. Pontanus; deze heeft er één van uitgegeven, nl. *Amstelodamensis, Bataviae*, *urbiumque omnium inter Helium et Flevum brevis descriptio*.
9) Hadrianus Junius (1511-1575), geb. te Hoorn, studeerde medicijnen en wijsbegeerte en werd na veel zwerven rector en stadsgeneesheer te Haarlem. Hij heeft commentaren uitgegeven op vele classieke schrijvers, was oudheidkundige en schreef o.a. een werk *Batavia* (1588) geschreven.
10) Zie over Scriverius, I, blz. 227. Hij schreef in 1630 *Notae* op *H. Grotii de Antiquitate Reipublicae Batavae*.
Het oordeel der drie geleerden vindt men op blz. 147-149 van Smithius' werk.
11) Nl. No 2508. De brief is afgedrukt op blz. 149.
12) Zie blz. 382.
13) Het werk is te gelijk aan de Staten-Generaal en aan de regeering van Nijmegen opgedragen.

tant, ut alternans inter utrumque incertus plane ferar, et neutrum praeterire optem. Potior in omnibus istis mihi sententia videtur, quae amicorum, aut ut confidenter dicam, tua erit. Conferet super ea tecum, si utrique integrum erit, D. Verboltius. Verbum ergo non addam, praeter solenne illud ..... Noviomagi, A.^{o} CIↃIↃCXLIV, 8/18 Martis.

3485. A. van Hilten[1]. (H.A.)

Ik hoop, dat gij mijn vorigen brief hebt ontvangen. Wilt gij zorgen voor den ingesloten brief? A Utrecht, le 9/19^{e} de Mars 1644.

3486. D. Tuldenus[2]. (L.B.)

Ik dank u er voor, dat gij mij noemt in uw brief aan Puteanus, en wij allen van den geleerden stand zijn dankbaar voor uwe vriendelijkheid jegens hem. Met groot genoegen hoorden wij hier, dat er te Munster over vrede zal worden onderhandeld. Wilt gij mijn vrijgeleide nog eens verlengen? Ik zend u de *Bibliotheca Belgica*[3], door iemand van onze Academie uitgegegeven. Puteanus is op dit oogenblik te Mechelen. Lov[anii], 20 Mart. 1644.

3487. Aan de hertogin de la Tremoïlle[4]. (K.A.)

Aan uw bevel heb ik voldaan; een afschrift van den brief van Z.H. aan den graaf de Brienne gaat hierbij. 21 Mars 1644.

3488. J. de Knuijt. (H.A.)

Aan Z.H. heb ik geschreven, waarom de heeren van den Raad de Staten maar voor ééne zitting hebben opgeroepen. De ‘propositie, die den envoyé Strijcklandt[5] daegs voor tscheyden van de jongste vergaderinge aldaer gedaen’ heeft, zend ik spoedig; het afschrift, dat ik er nu van heb, is vol fouten. Middelb., den 28^{en} Martij 1644, in vliegenden haest.

3489. A. van den Boetzelaer[6]. (A.B.)

Gaarne zou ik verlof hebben, om zaken in orde te brengen te Arnhem. Le 29 de Mars, de la fortresse de Gennep, Anno 1644.

1) No. 3485 a. Een brief van 13/23 April (H.A.) is even onbelangrijk.
2) Zie I, blz. 288.
3) Het werk, in 1623 door Valerius Andreas Desselius uitgegeven, zag in 1643 op nieuw te Leuven het licht.
4) Kopie. - Zie No. 3480.
5) Zie blz. 330.
6) Zie II, blz. 522.

3490. J. van der Burgh[1]. (L.B.)

'Je vous prie de ne trouver pas mauvais que parmy ceux qui ont l'honneur de cognoistre voz vertus, je face profession de confesser que j'en suis ravy pardelà l'admiration que elles donnent aux autres, et que je m'emancipe quelques fois à parler de ce que j'en crois sçavoir. C'est ce qui m'a donné la hardiesse, parlant de vostre science universelle, de dire que lorsque vous vous delascez des affaires publiques, la musique ne tient pas le dernier lieu de voz divertissemens. Egidio Henny, chanoine et chantre de l'eglise St. Jean[2], en a pris suject à tascher de s'insinuer en voz bonnes graces, et m'a prié de vous envoyer ces petis eschantillons de son art; je ne doubte nullement que vous ne les preferiez à ce que plusieurs de sa profession pretendent de faire, et particulierement à la composition de nostre heterodoxe[3], dont la nouvelle invention luy semble *suenos viejos de Salinas*[4] *et Zarlino*[5]; je m'en rapporte à vostre jugement'. Ik heb dit pakket niet aan de post meegegeven; vandaar dat het later komt. De Liege, ce 31e Mars 1644.

3491. E. Puteanus[6]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor uwe vriendelijkheid tegenover mijn zoon Maximiliaan. Mijn vriend Cantelmo[7], die naar Spanje terugkeert, riep mij naar Mechelen en ik heb hem een *Stemma* aangeboden, dat slechts in enkele exemplaren gedrukt is. Zeg mij uw oordeel er over. Niet alleen de Cantelmo's, maar ook de Stuart's en de Oranje's worden er in geprezen. Lovanij, in Arce, Nonis (5) Aprilis M.IↃC.XLIV.

3492. E. Puteanus[8]. (L.B.)

Aan mijn vorigen brief moet ik nog iets toevoegen. Ik bewonder uwe gedichten *In natalem Principis*, *In incendium templi Gallici* en *De Titio sartore*[9]. Gelukkig, dat Barlaeus al uwe gedichten zal uitgeven. Mijn *Bruxella septenaria*[10] en *Bivium vitae humanae*[11] worden gedrukt. Lovanii, in Arce, Nonis (5) Aprilis M.IↃC.XLIV.

3493. J. van Reede[12]. (H.A.)

Z.H. heeft mij beloofd naar Utrecht aan de edelen te schrijven, opdat

1) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande,* V, 1860, blz. 236, en gedeeltelijk door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CLXII.
2) Zie blz. 450.
3) Nl. Bannius.
4) Zie blz. 452.
5) Gioseffo Zarlino (1517-1590) was een beroemd muziekgeleerde.
6) Uitgegeven in *Erycl Pvteani ... ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm ... Epistolae* ...., 1647, blz. 60.
7) Zie II, blz. 273.
8) Uitgegeven in *Erycl Pvteani... ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm ... Epistolae* ...., 1647, blz. 62.
9) Zie No. 3459.
10) Zie blz. 130.
11) Zie II, blz. 302.
12) Zie I, blz. 307. - Den 18^{den} Januari waren Johan van Reede en Willem Boreel als buitengewone gezanten naar Engeland vertrokken, om met den gewonen gezant, Joachimi, eene poging tot bemiddeling te wagen tusschen den Koning en het Parlement. De beide heeren zijn tot Mei 1645 in Engeland gebleven, maar hunne poging is mislukt.

mijn zwager onder hen zou worden opgenomen; wilt gij zorg dragen voor het stellen van het stuk?

'Wy syn hier bycans afgesneden van alle geselschap; de Commons mogen geen visiten van ons ontfangen; de Lords sijn daervan vrij, maer d'andere worden daer jalours van; wy connen nu by het licht sien, hoe de saeken hier gaen, wat de disputen en wat het oochmerck is. Ik wenste, dat Cabelyou hier waer met syn hoochduijtschen confrater[1]; sij souden haer ambacht, soo als t hier geexerceert wert, verfoeijen. - De werelt, tsedert dat U Ed. hier was, is gants verandert; doen was t [dat sy] in weelde versleten haeren tijt in plaijsieren en wulpsheden, maer nu syn die humeuren verandert ende met eenen anderen geest verlicht, ende dieselvige houden nu vastdagen in haer huijsen, en werden daerinne vier predicatien op enen dach gedaen, alwaer het puepel met menichte haeren toeganck mach hebben, t welck voorwaer is eenen grooten ijver en contentement voor de arme gemeijnte, en hierinne toonen de grooten haer gants niet nalatich, maer syn exempelen van heylicheijt, soodat het geschapen is, dat alles nieu sal worden en het oude verworpen. Den grave van Warwijck[2] hout heden so eenen vast en bidtdach, en gisteren deed het mylady Waller[3], soodat in plaets van banquets de predicatien werden gedaen en sy, met d'arme gemeijnte, gespijst en gelaeft met beteren dranck en cost als te vooren. Ick can niet scrijven, met wat eene genegentheijt ick dit aensie ende soo eene veranderinge admirere' ..... London, 7^{en} Aprilis 1644.

3494. D. Graswinckel[4]. (L.B.)

Ik hoor, dat de Prins reeds morgen vertrekt, terwijl ik op Donderdag had gerekend. En nu moet ik naar Leiden en kan vóór morgen avond niet overgeschreven hebben, 'quae de Melitensibus equitibus sum commentatus'[5]. Mag ik u het stuk dan toezenden en wilt gij het aan Z.H. geven? 11 Apr. 1644.

3495. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is eergisteren tot Utrecht gegaan, vandaar den volgenden dag over Amersfoort en Voorthuizen naar Beekbergen, 'village de maisons esparses, et où les plus delicats de nos messieurs ne furent pas trop satisfaicts de ne trouver que de la paille pour matelas, et force porceaux dans leurs ruelles'. Vandaar

1) Waarschijnlijk zijn de juristen Johan Cabeljauw (vgl. I, blz. 288) en Corvinus, lector aan de Illustre School te Amsterdam, bedoeld.
2) Zie II, blz. 265.
3) Waarschijnlijk is Waller's eerste vrouw, Jane Reynell, bedoeld, die op godsdienstig gebied zeer streng was. Waller (zie blz. 424) is twee malen hertrouwd.
4) Zie II, blz. 315.
5) Misschien naar aanleiding van Louis Guillaume van Portugal (zie blz. 360), die een tijd lang Malteser ridder is geweest.

is Z.H. heden om 11 uur hier aangekomen[1]. 'Les deux compagnies de cavallerie qui sont icy en garnison sont venues au devant d'elle à une demie heure de chemin, et M. le baron de Dona, le fiancé[2], n'a pas voulu manquer de s'y trouver en poste, pour rendre ce debvoir à son general, le respect l'ayant emporté sur l'amour'. Al de colleges van het kwartier van Gelderland hebben Z.H. begroet en morgen begint men met de zaken, die wel een dag of acht zullen duren. - Er wordt uit Rhijnberk bericht, dat troepen van de Landgravin, die, uit Nuis getrokken, bij het dorp Merode twee stukken geschut en anderen buit behaald hadden op troepen van den hertog van Lotharingen, op hun terugtocht geheel en al verslagen zijn door den vijand, die zich hersteld had. Het heet, dat het verlies acht compagnieën ruiterij en 500 man voetvolk bedraagt. A Zutphen, le 14^{e} d'Apvril 1644.

3496. St Martin. (L.B.)

Het is lang geleden, dat gij mij gekend hebt; ik was toen page van wijlen de Prinses van Oranje[3]. Later ben ik ziek en zwak geworden en kon geen dienst nemen onder Z.H., maar ik hoop, dat mijne kinderen hem eens zullen dienen. Mijn broeder, kapitein in het regiment van den heer d'Hauterive, is dood[4]. Als gij belang stelt in medailles of schilderijen, kan ik die voor u kiezen. En nostre maison, ce 14 Apvril 1644.

3497. H. Bruno[5]. (L.B.)

Constantijn, Christiaan en ik zijn druk bezig met de drukproeven van uwe *Momenta desultoria*; wij verwachten heden de tweede proef van boek 6. Hagae Com., XVI April. CIↃIↃCXLIV.

3498. Aan prinses Amalia van Oranje[6]. (H.A.)*

Hierbij ingesloten gaat een brief van den heer van Renswoude[7]. Mis-

1) De Prins reisde den 12^{den} April naar Zutphen, om op den landdag, die daar werd gehouden, uitspraak te doen over financieele en andere geschillen, die sinds eenige jaren de provincie Gelderland in beroering brachten. Den 27sten April kwam hij in den Haag terug.
2) Christiaan Albert, baron van Dohna (1621-1677), zoon van Christoph v.D., gouverneur van Oranje (zie I, blz. 283), en van Ursula, gravin van Solms (zie II, blz. 242), is in dienst geweest van Brandenburg. Hij is in het voorjaar van 1644 gehuwd met Sophia Theodora, gravin van Brederode, de oudste dochter van Joan Wolfert en zijne eerste vrouw, Anna van Nassau. Huygens heeft op dat huwelijk een Latijnsch gedicht geschreven (vgl. *Gedichten*, III, blz. 293.)
3) Louise de Coligny.
4) In de Staten van Oorlog wordt alleen melding gemaakt van een St Martin, die in 1624 ritmeester en in 1636 sergeant-majoor was. (Meded. van den Heer Wakker.)
5) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens,* I, blz. 555.
6) Iets uit den brief is uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *sér.*, IV, blz. 99.
7) No. 3493.

schien schrijft hij aan Uwe Hoogh., evenals aan Z.H., dat te Oxford het verhaal loopt, dat Prins Willem hopeloos ziek is en al zijne haren heeft verloren. Den heer van Renswoude heb ik gerust gesteld. Z.H. is wel, behalve wat de beenen betreft. En de jonge Prins is volkomen gezond. De zaken hier komen niet veel verder, maar het ontbreekt niet aan goede sier 'à la Gueldroise'. A Zutphen, le 18e d'Apvril 1644.

3499. Leonoro Pompei[1]. (H.A.)

Heel gaarne zou ik mijn verlof nog wat verlengd zien, dan kan ik mijne zaken hier geheel en al regelen. Het verlof wordt dan wel lang, maar ik ben ook negen jaren zonder ophouden in dienst geweest. Ik kom spoedig terug. De Verona, ce 18 Avril 1644.

3500. Aan prinses Amalia van Oranje[2]. (H.A.)*

'Ces Messieurs icy sont si longs à s'ajuster et à donner le contentement qu'ils doibvent à S.A. qu'on commence à s'en ennuyer. On avoit esperé de partir des hier, et ne sommes pas asseurez si ce sera bien apresdemain. Mais deux demis jours ont esté perdus à la bonne chere. Avanthier S.A. traicta les deputez qu'on nomme icy *ad causas*, qui font comme le grand *committee* du Parlement, preparent toutes choses, et en font rapport à l'assemblée. Apres un si bon disner il n'y eut donq point d'apparence de rentrer en affaires. Hier les Estats traicterent S.A. publiquement, où les santez qu'il beut furent marquées par autant de trois volées de canon. Apres ceste tourmente encor moins de calme pour les bonnes testes de Gueldre. Aujourdhuy on travaille à bon escient de tous costez, et peu s'en faudra qu'on ne tombe d'accord'.

Z.H. heeft wat pijn aan zijn elleboog; daardoor kan hij niet aan Uwe Hoogh. schrijven. Welk een ongeluk van de Koningin van Engeland[3]! 'Avanthier Monseign.r le Prince Guillaume fut festiné à Deventer par M. Ripperda, qui a mal reusci en sa brigue en Overijssel[4], les Haersolte ayants eu le dessus, et leur beaufrere la drossardie de Zallant'[5]. - Z.H. heeft zijne jachten naar Doreweert doen komen. A Zutphen, le 22e d'Avril 1644.

3501. Aan D. Tuldenus[6]. (K.A.)

Het doet mij genoegen, dat ik u een kleinen dienst kan bewijzen. Zutphaniâ, X Cal. Maij (= 22 Apr.) CIↃIↃCXLIV.

1) Zie blz. 162.
2) Een gedeelte van den brief is uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *sér.*, IV, blz. 99.
3) Zeker een onjuist bericht.
4) Zie No. 3413.
5) Hidde van Voorst, drost van Vollenhoven, die gehuwd was met Johanna van Haersolte, was tot drost van Salland benoemd, in plaats van zijn schoonvader, Sweder van Haersolte.
6) Zie No. 3486.

3502. B. de Boudaen[1]. (A.B.)

Kunt gij brenger dezes, een braaf student, die eene philosophische disputatie aan de Staten Generaal wil opdragen, ook voorthelpen? Leydae, 22 Aprilis Anno 1644.

3503. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. schrijft zelf. Ik voeg er bij, dat de pijn zich van den rechter elleboog naar de hand verplaatst heeft. Gisteren avond had Z.H. pijn in het been en kon moeilijk staan, zitten en liggen, heden in de kuit en een gedeelte van den voet. Z.H. is echter geheel gekleed. ‘Cependant ces Messieurs, qui ne perdent pas volontiers la bonne chere de l'apresdisner, nous trainent audelà de toute discretion et bienseance, et ne sçaurions encor determiner quel pourra estre le jour de partement, que tout le monde souhaitte aveq impatience, voyant S.A. incommodée du corps, de fascheuses affaires, et d'un chetif logement, sa chambre n'ayant que sept ou huict pas de prospect dans une petite cour sombre et melancholique, au prix de laquelle il fault croire que l'air de Honselardijck luy feroit grand bien’. - Wij verwachten nog de brieven uit Frankrijk en Engeland. - ‘Le coronel Harsolte[2], apres avoir conduict Monsr de la Thuillerie[3] aveq six compagnies de cavallerie à Munster, s'en revint hier de ce voyage, sans avoir eu aucune rencontre; hier aussi arriva en ceste ville M. le comte d'Eberstein[4].’ A Zutphen, le 24e d'Avril 1644.

3504. H. Bruno. (L.B.)

Accepi, perillustris domine, *Tricas morales*[5], perspecturus statim, rebus relictis omnibus. Si quid in illis observavero, in adventum tuum servabo, dum interea operae *Homine*[5] et *Variâ supellectile*[5] occupabuntur; adeo enim strenue festinant, ut vel hae *Tricae,* vel *Homo* liber nimirum nonus sit mittendus, qui sine incommodo mitti potest, nam *Cento*[6] noster accurata ratione de *Tricis* mihi dixit, centum tetrasticha cum titulo et dedicatiuncula unam schedam cum tribus

1) Balthasar Boudaen was waarschijnlijk een zoon van den gelijknamigen raadsheer in den Raad van Brabant († 1642), die sedert 1614 dat ambt had bekleed, en een broeder van Constantia Boudaen, de latere Mevrouw Caron (zie beneden). De jonge Balthasar werd 31 Maart 1643 op 20-jarigen leeftijd als jurist te Leiden ingeschreven. Huygens was met de familie verwant en deze brief begint ook met het woord: *Cognate*.
2) Het is niet duidelijk, wie hier bedoeld wordt.
3) Zie blz. 185.
4) Zie blz. 275.
5) Eene serie epigrammen, die in de *Momenta desultoria* werden opgenomen.
5) Eene serie epigrammen, die in de *Momenta desultoria* werden opgenomen.
5) Eene serie epigrammen, die in de *Momenta desultoria* werden opgenomen.
6) *Cento* beteekent: *lappendeken*, *muts onder den helm*, ook *gedicht*, *uit verzen van allerlei dichters sumengelapt*. Waarschijnlijk is het hier een bijnaam van iemand, die werkzaam was aan de drukkerij der Leidsche Elzeviers, waar de *Momenta* werden gezet. Zie ook No. 3528.

paginis, nec plus nec minus occupatura ..... VIII Kal. Majas (= 24 April) M IↃC XLIV.

3505. A.G. Pagenstecher[1]. (A.B.)

Wilt gij bij Z.H. bewerken, dat de troepen van de Landgravin van Hessen de brug bij Wesel mogen passeeren, als zij willen? En dat onze soldaten, die daar in de buurt zijn weggeloopen, worden uitgeleverd? Zutphen, ce 24/14 Avril 1644.

3506. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Morgen vertrekken wij vanhier. Z.H. zal zich inschepen te Doreweert, waar zijne jachten hem wachten, maar hij kan vanhier niet naar Doreweert gaan per karos en het varen duurt wel een dag, omdat de rivier zoovele kronkelingen heeft. Z.H. heeft nog altijd jicht in de rechter kuit en men zal hem in den wagen of in het schip moeten dragen. Ook de beide schouders zijn niet vrij. A Zutphen, le 25^{e} d'Avril 1644.

3507. P.C. Hooft[2]. (A.B.)

D'onderrichting, bekoomen bij ons, door de trouwhartighe zorghvuldigheit, aangewendt van U Eed. Gestr. in de zaake van den H. van der Meide[3], heeft hem bruidegoom gemaakt. Nu schijnt de tijdt in beraadt te staan, van in U Eed. Gestr. handen te doen vallen een' geleeghenheit om hem burghermeester van Rotterdam te maaken. Want indien 't hem gelukt op de benoeming te koomen, mij twijfelt niet, alzoo wijlen zijn vaader en grootvader zich in 't zelve ampt loflijk gequeeten hebben[4], oft U Eed. Gestr. zal met een gunstigh woordt zooveel weeten te verwerven, dat zijn' Hoogheit zich gewaardighe hem met de keuze te vereeren. Welke tweede, en geen' minder weldaadt dan d'eerste, hem verplichten zal tot eeuwighen ijver om zijner Hoogheit en Uwer Eed. Gestr. te dienen, met dezelfste zucht en oprechtigheit, waarinne zijn' gloori stelt .....

Mijn' Heere, dat zwart, waarbij U Eed. Gestr. zich verbonden heeft, Muide te koomen bestraalen, staat noch in 't wit[5]. D'onderteekeningen zijn niet verflaauwt, de zeeghels gaaf.

1) Alexander Gisbert Pagenstecher († 1681) was resident van den Keurvorst van Brandenburg aan het hof van den Hertog van Nieuwburg te Dusseldorf.
2) Ook in afschrift (L.B.). - Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 537; Van Vloten, t.a.p., IV, blz. 131.
3) Zie No. 3475. - Constancia Bartolotti (geb. 1623), eene stiefdochter van Hooft, trouwde 31 Mei 1644 met Mr. Johan van der Meyde, die in hetzelfde jaar voor het eerst burgemeester werd van Rotterdam, welk ambt hij daarna nog vele malen bekleedde, terwijl hij later lid werd der Gecommitteerde Raden.
4) Pieter Foppen van der Meyden, Johan's vader, was in 1634, 1635 en 1638 burgemeester van Rotterdam; zijn grootvader, Fop Pietersz. van der Meyden, had in 1586 en daarna nog tien malen dat ambt bekleed.
5) Den 19^{den} April 1643, toen Huygens, na een gezellig samenzijn met vele vrienden te Muiden, naar den Haag was teruggekeerd, schreef hij een gedicht, met den titel *Verbintenisse aen den Heere Hooft* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 276), waarin hij en eenige andere gasten beloofden het volgende jaar te zullen terugkomen.

Noode zoud' ik denken, dat U. Eed. Gestr. denkt uit haare beloften te vaaren, gelijk hier t' hunner achterdeure nu daaghelijx veele koopluiden. Doch is 'er wat daghs van doen, ik zal mij voor eenen van de scherpste maaners niet laaten schelden. T'Amsterdam, den 25en in Grasmaant des jaars 1644.

3508. G. de Bie[1]. (L.B.)

'Affin que ce pacquet vint a vos mains en toute seureté, je me suis donne la patience d'attendre le retour d'un amys de pardela, qui m'avoit faict l'honneur de sa visite; il vient d'une personne dont vous faictes grande estime, et contient un ouvrage de sa plume, qui n'est pas des moindres qu'elle a produict[2]. Je ne doubte pas ou il vous serat agreable, et que par quelque traict de vostre eloquence, en tesmoignerez vos sentimens a l'autheur; ce me serat beaucoup d'honneur de scavoir quand il vous aura pleu de prendre cette paine, affin que je sois quicte du soucy qui me travaillera, tandis que je ne seray asseure de l'addresse de cettes'. - Gaarne zou ik een paspoort van Z.H. hebben, om mijne vrouw, die ziek is, naar Spa te begeleiden. - 'Ce sont des fatigues que la guerre nous cause, laquelle n'est encores si preste a finir, comme vous le presupposiez en jullet dernier[3]. Le Roy d'Espagne at eu ses plenipotentiaires a Munster tout le temps que vous scavez, attendant ceux de France et de pardela; les premiers selon vostre calculaire y debvoyent estre devant les nostres; nous scavons bien ce que leur long sejour en Hollande signifie, mesmes aussy a quoy il tient que les vostres ne viennent pas encore. Au bout du compte je prevois qu'il y aura des trompez, et qu'il n'y a rien de semblable, que d'attraper l'occasion par le front, lorsqu'elle presente sa belle chevelure. C'est un mot que je couche icy en passant, pour vous faire veoir, que je ne suis pas este faux prophete, lorsque je vous ay declaré ces mesmes sentimens. Je prie Dieu qu'il m'oste ce soucy, et octroye a une commune patrie une sainte, douce, et eternelle paix ..... B[russelles], le 26 d'Apvril 1644.

3509. D'Ouchant[4]. (H.A.)

Gaarne zou ik mijn verlof nog wat verlengd zien. In veertien jaren ben ik niet in Frankrijk geweest en nu zijn hier allerlei moeilijke zaken voor mij te regelen. Ook is mijn broeder ernstig ziek. Wilt gij dus Z.H. verzoeken, mij nog een poos verlof toe te staan? De Ouchant, ce 6 May 1644.

3510. J. de Knuijt. (H.A.)

Nu de pensionaris Stavenisse naar den Haag is vertrokken, om deel te nemen aan het gezantschap naar Zweden en Denemarken[5], moet iemand

1) No. 3508 a. Met een briefje van 14 Mei (L.B.) bedankt bij voor het paspoort.
2) De Bie zond dus de brieven van Puteanus (No. 3491 en 3492) over.
3) Vgl. No. 3335.
4) Zie II, blz. 188.
5) Stavenisse ging in Juli met Jacob de Witt en Andries Bicker als gezant naar Zweden, om te trachten de geschillen van dat rijk met Denemarken bij te leggen.

anders in zijne plaats in de Staten optreden. In zoo'n geval doet dat gewoonlijk de secretaris van het land[1]. Ik hoop spoedig te hooren, wat Z.H. besluiten zal. ‘D heer burgemeester Bicker[2] compt naer middach om Syne H.^{t} te salueren ende ontwyffelyck sommierlyck te verhalen, hoe indigne hij te Middelburg getracteert wert’. In de jacht voor Rammekens, den 11 May 1644.

3511. P.C. Hooft[3]. (A.B.)

Gelijk het schijnsel der zonne, in 't straalen door eenen gehoolden spieghel, kracht van het heldere glas krijght, om doove stoffen daatlijk tot vuur te maaken, alzoo groeit de glans der eeren, die bij bemiddeling van U. Eed. Gestr. verworven worden, diermaate in 't glijen door haare handen, ende neemt zulk een' bekoorlijkheit aan, dat het der zeedigheit zelf konst waare, zich te hoeden van heeter en heeter toght naa meer, hoeveel zij ook moghte ontfangen hebben. De schoonheit der weldaaden, die met de gloorie van U. Eed. Gestr. gunste blaaken, is te geweldigh een' brandtstichtster;

Animum, mentemque perurit[4].

U. Eed. Gestr. vergeeve mij dan, dat deeze pen, denkende, gelijk de groote kooning Fransois[5], in zijn gedicht op Laura en haren minnaar, *que la parole est tousjours reprimée*, *Quand le subject surmonte le disant*, in plaatse van dankzegging voor de vordering van mijnen toekoomenden schoonzoone[6], een nieuw smeekschrift uitkipt. De uitbundighe beede van mij en mijn' huisvrouwe, ter aanstendinge van bruidt en bruidegom, is, dat U. Eed. Gestr. zich gewaardighe, neevens haaren zoon Jonkheer Constantijn [het][7] feest te koomen versieren, [dat][7] wij hier op den laasten deezer maant meenen te houden; doch, indien een fel gebodt des Prinsen van Oranje U. Eed. Gestr., gelijk ik ducht, moghte ophouden, dat dan immers U. Eed. Gestr. welgemelden zoone gelieve zich tot aanveirding deezer noodighinge te verneederen. Ik hoop, dat het gezelschap van mijnen heere ende neeve van Wikkevoort[8] de hardigheit deezer aanverghinge eenighssins zal verzachten, en beloof mij dies te liever een troostelijk antwoordt van U. Eed. Gestr. onuitputtelijke heusheit, waaraan zich, uit het middelpunt zijns harten, op 't ootmoedighste beveelt ..... T'Amsterdam, den 13^{en} van Bloeijmaant des jaars 1644.

3512. A. Rattermont[9]. (L.B.)

1) Stavenisse, die in 1630 secretaris der Staten van Zeeland was geworden, werd in 1641 raadpensionaris van dat gewest, maar nam nog drie jaren tevens het ambt van secretaris waar.
2) Andries Bicker (1597-1652), de bekende burgemeester van Amsterdam.
3) Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 541; Van Vloten, t.a.p., IV, blz. 139.
4) Naar Valerius Flaccus, I, vs. 76.
5) Frans I, Koning van Frankrijk (1515-1547).
6) Zie No. 3507.
7) Er stond eerst *de bruiloft*; Hooft schrapte *bruiloft* door en schreef er *feest* boven, maar liet *de* en *die* staan.
7) Er stond eerst *de bruiloft*; Hooft schrapte *bruiloft* door en schreef er *feest* boven, maar liet *de* en *die* staan.
8) Zie I, blz. 437.
9) No. 3512 a, b. Brieven van 15 en 30 Juni (beide L.B.) zijn even onbelangrijk. Zie I, blz. 247.

Wilt gij brenger dezes te woord staan? Ik zal spoedig beginnen met ‘het int ende santbusgen’ en het maken ongeveer ‘op t fatsoen van t voorgaende’. In Dordrecht, den 18 Mey 1644.

3513. Aan A. Rivet. (H.A.)*

S.A. a bien remarqué que nostre evesque irlandois[1] demande son adresse aux villes d'Hollande pour s'en prevaloir à gueuser, à quoy S.A. ne veult nullement prester la main. Il vous en ira encor parler. Je vous prie de le destourner, comme j'ay desjà faict. 19 May 1644.

3514. Graaf Ph. Th. van Waldeck[2]. (H.A.)

Mijn raadsheer en mijn advokaat te Brussel, die mij dienen in mijne baronie van Wittem, hebben een paspoort noodig. Wilt gij daarvoor zorgen? Culenborch, le 19 de May 1644.

3515. Marie Lansame, Douair. van Zomerghem[3]. (L.B.)

Mijn zoon[4] heeft u dus opgezocht. Ik wilde, dat wij u en uwe familie eens mochten zien. Mijne schoondochter[5] is familie van kolonel Gleser[6]. In Ghendt, desen 22 Maij 1644.

3516. H. van Beaumont[7]. (L.B.)

Wilt gij den ingesloten brief aan Z.H. overhandigen? Hij bevat een rapport over hetgeen mij bejegend is van de zijde der burgemeesters en regeering van de steden, ‘op de recommandatie aan deselve gedaen, tot het lichten van 4000 waertgelders’, en tevens eene aanbeveling voor mijn zwager, Mr. Anthoni de Jonge[8], nu gecommitteerd in de rekenkamer van Zeeland, die gaarne griffier van die kamer wil worden. Wilt gij daarvoor ook uw invloed aan wenden? Hage, den XXIIJ Maij 1644.

3517. C. Rolland[9]. (L.B.)

Brenger dezes, Anthoni de Jonge[10], nu auditeur, wil gaarne griffier worden van de rekenkamer van Zeeland. Wilt gij een goed woord voor hem doen? Hage, den XXIV^{en} Maij 1644.

1) Zie blz. 384 en 428.
2) Zie blz. 282.
3) Zie blz. 45.
4) T.a.p.
5) Zie blz. 339.
6) Zie II, blz. 97.
7) Herbert van Beaumont, een zoon van Simon van B., den dichter (zie I, blz. 367), werd in 1636 pensionaris van Dordrecht en in 1640 secretaris en chartermeester van Holland.
8) Anthony de Jonge, heer van Bruinisse, was eerst burgemeester van Zierikzee, daarna lid der rekenkamer en griffier van dat college. In 1644 is hij pensionaris van Middelburg geworden. Hij heeft eene groote massa aanteekeningen in handschrift nagelaten, van welke M. Smallegange veel gebruik heeft gemaakt voor zijne *Nieuwe Cronyk van Zeeland* (1696).
9) Mr. Cornelis Rolland was van 1640 tot zijn dood in 1652 griffier van het Hof van Holland.
10) Zie No. 3516.

3518. W. Boreel[1]. (H.A.)

Mijn neef Theodore Boreel, baljuw van Middelburg[2], 'sal passen ter Generaliteyt in de plaetse van den heer Croock zaliger'; wilt gij er met Z.H. over spreken? - 'Hoe weinich apparent het sij, om een redelyck accommodement te maken tusschen den Coninck en t Parlement, gelieve UEd. te bemercken wt de bygaende projecten[3], die ick door U Ed. handt sende voor syne Hooch.t, alsoo getoont [heeft], haer daerby gedient te syn. Wij senden die niet over aen den Staet, alsoo het maer projecten syn, daervan niets is gearresteert en daerover een commissaris na Schotlandt is, of sy aldaer verstaen, dat men op off tot propositien van pair sal besoigneren. Want dat is volgens het Covenant'. 14/24 May 1644, Oxford.

3519. D. de Wilhem. (L.B.)

Kunt gij iets doen voor Jan Verbolt, die gaarne luitenant of vaandrig wil worden? 25 de May 1644, a la Haye.

3520. G. Gentius[4]. (L.B.)[aant.]

Vigesimo Februarij literae nostrae primum splendorem tuum adire coeperunt, [cum] frontem nobis perfricuit vehementissimus Anslonij, viri certe optimi, qui me perinde ut oculum suum amabat, morbus. Cujus postea obitus, veluti exurens aliquod fulmen, omnes animi mei nervos conquassavit; me enim studiaque mea una evertit, perinde ut vitem fructiferam palus tempestate prostratus. Hinc dolor, hinc lacrimae! Dolendum, tot praeclara et occulta scientiarum monumenta et semina, quae per Orientem latent, orbi nostro esse ignota. Fixum mihi erat, docta per Orientem ingenia adire, reconditasque illorum artes, mores sacraque expiscari et pervidere, sed obijt noster Anslonius. Idem tamen etiamnum in animo habeo, modo cujusdam favore adjuvari possim. Proinde tibi, splendidissime vir, etiamnum ut primis, fidem servitiaque mea offero, etiam atque etiam rogans, ut me benevolentiae oculo intuearis et laeta splendoris tui umbra studia nostra a vehementi Orientis calore defendas; modica enim umbra defensus, incredibilia et nemini acta sum acturus; testor Deum, me gratissimam splendori tuo praestiturum operam, subsidio locupletiorem, propter linguarum orient[alium] peritiam, magnamque in hac aula cum magnatibus amicitiam, ita ut certus sim, si me semel amare coeperis, amare nunquam desines; rectam enim mihi virtutis viam decurrere placet; quae causa est, quod aliqui nostram virtutem, perinde ut coeci vespertiliones splendidissimam solis lucem, refugiant et odisse dissimulent. Praeterea certum est, [te] non tantum me, sed totum Christianum orbem incredibili beneficio demeriturum.

1) Zie blz. 473, noot 11.
2) Zie blz. 329.
3) Een afschrift van deze 'Propositions', 8 bladzijden lang, is aan den brief toegevoegd.
4) Onder den brief staat: Illustri viro Huygens, fautori suo splendidissimo. Hagae Comitis. - Zie No. 3468.

Ex enim beneficio telam, quam coepi, pertexere possum in splendoris tui et totius Christiani orbis gratiam, gloriam proinde, si me brevi per harum latorem - eius enim opera literae tutae erunt, ut qui hic fratrem habet mihi amicissimum, mercatorem - dignaberis[1] responso, perinde ut nectare studia nostra, lacrymis et dolore fessa, refeceris[2]; me enim tuo splendori commisi totum; numen supremum tuo favori rebusque nostris benigne aspiret. Hae inclusae sunt ad seren. Principem, ad cujus immensum profusae benevolentiae mare accessi, ut, si me satis lenissima favoris illius aura levem benevolentiae undam in me impellat[3], desideratissimi fructus nostri ad maturitatem perducantur; magna enim omnium delitiarum in hortulo nostro extant vestigia, cujus rosulam celsissimo illius tuoque splendori brevi transmissuri sumus, ex cuius fragrantissimo odore campum nostrum non sterilem fuisse cognoscetis. Te, illustris vir, etiam atque etiam rogo, ut importunitatem meam non fronti perfrictae, sed temporum acerbitati ascribas, et studia nostra seren. Principibus, patri et filio, de meliori nota commendes; certus enim sum, [eos] magnam ex me voluptatem capturos. Centum triginta aut quinquaginta imper[ialibus] agere possum honeste et plurima, quae alij non facient sexcentis, testor et testes proferam; tantum enim potest hic amicitia et linguarum peritia, sine quibus semper praesidiario quodam cum milite incedendum aut domi delitescendum. Ducentis vero egero incredibilia, quibus totum Christianum orbem in splendorem vestrum sum conversurus. Quod si ser. Princeps languescat, et si favor tuus me consilio et re, quantulumcunque etiam fuerit, adjuverit et famam meam apud magnates foverit, annitar certe, ut non tantum me tibi habeas devinctum, sed fructum ipso subsidio locupletiorem; possum enim rarissimos autores eruere, qui tibi in patria alterum tantum valebunt; ego enim cognosco, quid in his partibus lateat. Propterea rogo, uti bibliothecam historicam et politicam instituas, et experiaris fidem meam, quam castam et illibatam tibi offero, et cognosces. Consilium esse videtur rectum, ut cum alijs magnatibus rarissimarum rerum et antiquitatum cupidis coalescas et magnam summam impendatis; non enim perdetis; ego enim autores cognosco; perlego, quod nemo Christianorum hactenus nec fecit, neque facile faciet, et hic extant aliqui autores, qui auro non sunt aequandi. Age rem sedulo et aude; non poenitebit; fructum, quem destinaveram Anslonio, certe corculo meo, tibi, splendidissime vir, sum editurus, et fac modo in annum periculum; si displicet, res tua integra erit, imo tenebor omnium, quae in me impenderis aut credideris. His valeat splendor tuus, et ut sol claritudinem lunae, studijs nostris benevolentiae tuae radios affundas.

Hae sunt res gestae, quas inopinato Anslonij obitu turbatus perscribere non potui. Vigesimo septimo Feb., hora matutina tertia, obijt maximus Muhammetorum pontifex, gravis aetate annorum octoginta quatuor, nomine Husin; cadaver eodem die hora duodecima publice funere deductum. Preces pro anima illius factae in famoso templo Imperatoris Muhammedis[4], qui Constantinopolim subjecit. Ex religione cadaver in templum nec ferri, nec condi potest; foris saxo erat impositum; rex[5] ipse, primates et totus ordo sacer in templum confluxerant; praeterea tanta aderat populi frequentia, ut referto templo, aula, vestibulo, ipsi etiam horti implerentur; non mentiar, si sexaginta hominum dixerim millia; fusis

1) Er staat: *dignabitur*
2) Er staat: *refecerit*
3) Er staat: *impellat*, *qua*
4) Mahomet II regeerde van 1451-1481.
5) Sultan Ibrahim; zie blz. 464.

precibus, deductum cadaver, sequentibus ordine sacro, omnibusque senatoribus, quos vesirios appellant, et plebe universa; rex vero fusis precibus pro solito in aulam suam reversus. Tantus inter portandum cadaver contingentium erat ardor, ut in digitis, non in humeris, versaretur cadaver. - Mox pontificatum suscepit Abu Said, vir splendidus, illustri familia ortus, opibus ditissimus, aetatis annorum quinquaginta sex, cujus patruelis, vir item illustris, maximus mihi amicus; vix diem terit sine nostro literarum consortio, meque in villam suam singulis mensibus deducit, ubi juxta virides decurrentium rivorum oras annalium flores legere solemus. Ex quo viro, cujus avi proavique pontifices maximi fuerunt, multa haurire soleo, mihique idem non semel, sed singulis quasi diebus aedes suas offert, sed intra virtutis terminos consistere laus est. Pontificatum confert Imperator. - Decimo Martij huc venit Damasci praefectus, nomine Muhammed, qui occiso proregi Mustapha[1] succedens, magno et inusitato Christianis splendore urbem ingressus; ex Asia tribus triremibus solvens, Imperatoris aulam praetervectus, martyrum portam, quam vulgo Schefat Cappidi appellant, petijt, ubi a maximo pontifice Abu Said, ordine sacro et militari exceptus, magnificoque splendore introductus fuit. Credo equidem, sexaginta aut septuaginta fuisse hominum millia. Primi incedebant hortulani regij, armis instructi, deinde aquarum portatores, qui militi in expeditione aquam advehunt, hinc tormentorum praefecti cum sua cohorte, postea classici milites, exinde peditum sive Janizarorum numerosa manus, omnes splendide vestiti, tigrium ursorumque pellibus amicti, grave nudis Christianorum militibus exemplum; pedites platearum latera ad futuri proregis aulam usque occupabant; hinc peditum tribuni cristati equis vehebantur, tum incedebat ordo equestris magno numero, quam generosissimis equis vectus, singulique signis instructi; hunc sequebatur ordo praetorianus, ex quo noster est Mustapha, qui ante triennium Imperatoris nomine in nostro Belgio fuit[2]. Inde ordo sacer, aetate gravis, equitatu insignis, deinde senatores septem, quos vesirios appellant, tum ducti aliquot generosi proregis equi, splendidissime amicti; hinc praelatae duae plumae, belli et majestatis signa, quae *Tug* appellant; sequebantur aliquot viri sub Marte ficti et facti, qui amorem proregis, vitae contemtum sanguine testabantur; pugiones enim carni suae infixos gestabant et nudo laceratoque pectore vulneribusque, quae aspectante prorege sibi ipsis intulerant, multoque cruore fluentes, severi et furibundi incedebant - haec in ser. Principi literis properando praeterij; in margine, illa ut hic adijcere turpe, quaeso, illustris vir, illa ut ser. Principi grata referas - proregis satellites, argenteis inauratis pellibus tecti; tum prorex praesidio stipatus, a cujus sinistro latere maximus pontifex; sinistrum enim latus, ut principem in his partibus honoris locum quaerunt et occupant. Proregem secuti quinquaginta tibicines equis insidentes, qui gravi tubarum tympanorumque sonu omnia implebant. Ultimo sequebatur proregis aula ipsiusque praesidiaria cohors, tandem magno mulorum equorumque numero advecta suppellex; currus enim in his partibus ob aspera viarum praecipitia sunt inutiles. - Vigesimo Martij Imperatoris familia nova prole mascula adaucta fuit; edita itaque omnis laetitiae signa; sub noctem scaphae lampadibus innumeris relu-

1) Zie blz. 464 en 465.
2) Mustapha Aga kwam in Januari 1641 hier te lande en vertrok in April over Dantzig en Polen. Hij was, volgens Aitzema, ‘van *Iootsche* afkomste, een geschickt man, wel ervaren in de *Itatiaensche* ende *Spaensche* spraecken’.

centes, ad Imperatoris aulam facibus illustrem impulsae; novae proli applausuri, tormentis, sclopetis miles, clamore incredibili plebs, gravi sonitu tibicines, ignium artificialium splendore magnates, ita gratulabantur, ut ipsum collem[1] remugire, mare facibus micare, aer ruentes radies, veluti nova fulmina, mentiri videretur. - Undevigesimo Maij magno splendore celebrati sunt natales vatis Muhammedis, quos Turcae Arabica voce Meulid vocant. Ex more celebrantur in recentiori templo Constantinopolitano, quod est Imperatioris Achmedis[2], qui magnificum templum construxit, cui sex turriculas imposuit, ex quibus constitutum precibus tempus declamari solet. Sex illae turriculae sedecim habent ambitus, quibus sedecim denotavit imperatores, qui ad sua usque tempora Constantinopolim tenuerunt; quatuor turriculis inauratos imposuit globos, ad denotandum quatuor nationes - prout mihi a multis fide dignis Christianis et Muhametanis asseritur - Gallicam, Anglicam, Belgicam et Venetam, quibus tum temporis scilicet hic versantibus tributum imposuit, quod magno tandem aere excusserunt; reliqui enim duo globi sunt aenei, sine splendore; et quid Imperatori obstabat, quominus et reliquos duo auro obtegeret, nisi sint haec, ut dixi, auspicia, contracto literarum commercio multo plura cognosces. In hoc templo confluxere rex, qui in coenaculo suo considet, sacer ordo et militaris, qui ex ordine accumbunt; primo omnium accumbit pontifex maximus, cui praecedere tamen solet Imperatoris praeceptor, qui hoc anno eam gloriam pontifici maximo, uti viro illustri, concessit; a dextro latere considet prorex, cui ex eodem latere assident vesirij sive senatores, tum provinciarum praefecti. A sinistro latere pontificis maximi assidet ordo sacer, primum duo imperij anstistites, sive imperij cancellarij, primus Graeciae, alter Asiae; tum sequunter reliqui magno numero provinciarum antistites, omnes viri docti et sapientes. Accumbentibus saccharum, condita aromata et caetera stomachi irritamenta exhibentur per comatos Imperatoris juvenes et usitatus Muhammetanis potus, imperatoria liberalitate; ex more in ipso templo haec aguntur. Hoc facto concionator, pretiosa toga per Imperatoris ministrum indutus, cathedram conscendit et vatis sui natales magno splendore refricat. Hinc alius, eodem modo toga amictus, cathedram adit et natale carmen in ipsius laudem compositum, quo ipsius res gestae declarantur, praelegit. Hi sunt natales, quos ante paucos dies obierunt. - Multa erant alia et quidem materiae abstrusioris, quae reticenda sunt, donec literarum commercium instituamus. Itaque spero et etiam atque etiam rogo, ut studia mea juventutemque meam qualicunque etiam ope et favore adjuves et serves; remque cum illustri viro van Zulichen conferas[3], cui perinde ut tibi devotus et studia nostra offero. Quod si non grave tibi, illi communicare, nobis gratissimum erit. Ille una apud sereniss. Principem conniti tecum poterit, si studia nostra amare, fovere et commendare velit. His, illustris vir, cum carissimis pignoribus tuis et omnibus mihi benevolis, praesertim illustri viro Zulychen, vale, vige et salve, et ut sol denuo, inquam, claritudinem lunae, studijs nostris benevolentiae tuae radios affundas, quo voto felici omine desinit .....

26 Maij ao 44, Constantinopoli, in aedibus prolegati nostri[4].

1) Er staat: *collum*
2) Achmet I regeerde van 1603 tot 1617.
3) De vergissing, dat Huygens en de heer van Zuilichem twee verschillende personen waren, is niet onaardig.
4) Zie blz. 463.

3521. Aan P.C. Hooft[1]. (L.B.)*

Ick bevinde hier, dat het niet alleen 't gedrang mijner hoofsche besigheden, maer meest dat van U.E. besighe hoflickheden is geweest, daer ick mij niet en hebbe konnen doorredden, om U.E. ter behoorlicker tijd mijne schuldighe erkentenissen te doen. Ende dewijle de laeste verhindering niet en mindert, soo de eerste eenighsins schijnt te doen, zedert wij uijt d'onstuymicheid van den Haghe zijn, bidde ick U.E. ootmoedelick dit gebreckelicke beduydsel mijnes gemoeds in 't goede te nemen, ende te gedoogen, dat ick, neffens mijne danckseggingh voor de eere, mij ende mijnen jonghen oudsten bewesen, U.E. ende den synen, dien het naest gaet, alle heil ende voorspoed toewensche in de saecke nu op handen, die S. Hooch.^{t} ende de leden van des heeren bruydegoms beleefde overheid ter goeder uren met den eersten krans hebben willen vercieren. Kan sich U.E. goedaerdicheit inbeelden, dat mijne onmacht yetwes daertoe hebbe bygebracht, sal ick oprechtelick verklaren, dat ick mij daeraf, als van mijne schuldigste plichten, gequeten hebbe, ende U.E. bidden te vertrouwen, dat het van de minste teeckenen van dienstbaerheit zijn, daermede ick soude wenschen, U.E. te mogen bethoonen, hoe ongeveinsdelick ick mij noeme ..... Buren, 27^{en} May 1644.

3522. J.J. van Leewarden[2]. (K.A.)

Hierbij zend ik u uw horloge terug, ‘twelck nu wel in sijn ganck’ is. 27 Meij Anno 1644.

3523. Couvrelles[3]. (L.B.)

Na mijn brief van den 1sten April heb ik mij weten te rechtvaardigen en ben nu naar mijn huis teruggekeerd. Mijn jongste zoon gaat weer naar Holland. Mijn vriend, de heer d'Estrades, neemt hem onder zijne hoede. Kunt gij hem ook eene betrekking bezorgen aan het hof van Z.H. of van den jongen Prins? De S^{t} bris(?) Charante pres Cognac, ce 28 May 1644, st. no.

3524. H. Bruno. (L.B.)

Ik heb bij Elzevier geklaagd over de langzaamheid, waarmede het drukken vooruitgaat. Gisteren heb ik nu eene proef gekregen van de voorrede van Barlaeus. Het boek is dus bijna klaar. Hagae, 29 Maij 1644.

3525. J. van Wijnbergen. (H.A.)

De doctoren hebben mij niet geholpen en ik moet wel naar Spa, wat Dr. Romph mij ook heeft aangeraden. In Geldern schijnt men eene belegering

1) Uitgegeven door J. van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 141. - Zie No. 3511.
2) Zie II, blz. 399.
3) Zie No. 3478.

te vreezen; er zijn daar eergisteren tien of twaalf compagnieën Spanjaards binnen gekomen, met nog andere troepen, samen 1400 of 1500 man sterk. In het geheel bedraagt het garnizoen dus wel 3000 man. Rynberck, den 1 Juny 1644.

3526. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Son Alt.e faisant voile hier au matin du fort de Voorn, aveq les deux tiers de l'armée, arriva sur le midy à une demie heure de là Dordrecht, s'estant faict suivre par Monseigneur le Prince Guillaume de Worcum[1)] aveq les deux autres tiers de la cavallerie. Vers le soir la marée commençant à servir, on passa par devant Dort et, comme le vent tomba tout à faict, aveq toute peine S.A. et quelques bateaux entrerent icy dans le Kill, la plus grande part, et mesme la cavallerie de Mons.r de Brederode, soubs Monsieur le Rhingrave[2)], estant encor demeurée entre icy et ladite ville, où Monseign.r le Prince Guillaume mande aussi d'estre arrivé hier au soir.

Ceste nuict le vent demeurant contraire s'est tellement levé, qu'il semble plus tempeste d'hiver que jour de Juin, de sorte que nous voyci accrochez, sans apparence de pouvoir sortir de tout aujourdhuy. Ce qu'on a mandé à Mons.r de Brederode, afin qu'il ne se haste de passer outre, avant que sa cavallerie le joigne. Hier au soir il s'estoit avancé jusques devant le Clundert, et depuis n'aura gueres peu avancer. - Par le grand vent qu'il fit aussi hier, beaucoup de vaisseaux s'endommagerent à la descente de la riviere, et arriva divers malheurs de ceste sorte. S.A. estant à l'ancre, Perceval[3)] fit appeller la chalouppe pour s'y faire mettre à bord. Ceste chalouppe venant contre mon bateau, qui touchoit à celuy de Perceval, un grand et fort vaisseau de la suitte des Estats vint de toute force donner de travers sur ceste chalouppe, qui soudainement fut renversée et fracassée aveq douze hommes, que nous pensames veoir tous noyer. Mais enfin aveq des devoirs incroyables de quelques petites chalouppes de matelots, il y en eut neuf de sauvés; les trois malheureux payerent de leur vie, et fut chose miserable à veoir. Je le conte à V.A. de peur qu'il n'en courre d'autres plus mauvais bruicts. Desjà ceux qui du bateau de S.A. avoyent veu Perceval et moy sur le point d'entrer dans ceste chalouppe, nous creurent parmi ce naufrage dans l'eau.

Hier au soir il arriva Mons.r de Puguyon[4)], parti de Calais avanthier au soir, où il avoit laissé Monsieur le duq d'Orleans, lequel hier devoit s'acheminer vers son armée, qui auroit investi Grevelinghe, et y trouveroit de la besoigne, au dire dudit Puguyon, le Havre ne se pouvant bien boucher, par où 600 hommes desjà estoyent entrez, et les eaux faictes entrer par les assiegez ayants desjà par trois fois obligé les assiegeans de changer de quartier. Bourbourgh, qu'on avoit dit prins, n'avoit pas seulement esté assiegé. - S.A. se porte comme V.A. l'a laissé au Voorn, hormis que ceste tempeste si contraire le rend un peu de mauvaise humeur. Mais à cela il n'y a que la patience. Au bateau de S.A., le 4e de Juin 1644, dans le Kill.

1) Nl. Woudrichem.
2) Zie II, blz. 32.
3) T.a.p., blz. 282.
4) Zie blz. 215.

3527. G. Bartolotti[1]. (K.A.)

J'ay bien reçeu à son temps et fort apropos vostre agreable depesche de Buren avecq la lettre de S.A. pour M. le Cardinal Mazarin, que j'ay envoyee à son adresse, en esperant le desiré effect, comme j'ay trouvé par la copie d'icelle la teneur et construction tout a mon souhaict, dont je demeure obligé à vostre courtoysie, ainsi qu'il faut, et desireux d'encontrer l'occasion pour ma revanche, et pour un aultre fois - s'il vous plaist - s'y pourra espargner encor ce mot titulaire de 'marchand', puisqu'en France cela est de petite consideration, et ne sçauroyent y distinguer bien le marchand - ou negociant, comme nous l'entendons ici - d'avecq le merchier, ce qui soit dict avec vostre permission et sauf vos bonnes graces. Vostre lettre a M.r Hooft[2], mon beau frere, luy a esté rendue, qui eusse bien veu - avecq moy et plusieurs autres amis - plus volontiers comparoistre vostre presence au festin des nopces que nous avons passé ceste sepmaine avec ma niepce Constance; n'avons pas manqué pourtant de celebrer particulierement vostre memoire ou souvenance avec une bonne carouste[3] à la coustume, en attendant meilleurs occasions a me fere cognoistre au vray ..... D'Amst., 5e Juin 1644.

Poinct de nouvelles ici que la mort de M. vostre beau frere et mon intime amy, le sieur Jeh. van Baerle[4], decedé hier matin .....

3528. H. Bruno. (L.B.)

'Omnes titulos aeneos ab Hondij[5] manu jam habemus. Probam ultimam *Centoni*[6] hodie remisimus, adeo ut editio jam indies sit expectanda'. Aan wie moeten exemplaren worden gezonden? Is het niet geschikt, ze bij verschillende boekverkoopers in den Haag en Leiden te laten inbinden[7]?

3529. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij hebben tot nu toe maar een oogenblik goed weer gehad en zijn tot hier gekomen, in het Slouw, dat zoo nauw is, dat er maar één schip te gelijk door kan. En dan zulk een groot leger! Ook de heer van Brederode laat melden, dat hij nauwelijks met de infanterie verder kan komen, laat staan met de cavalerie en artillerie. Toch wil Z.H. bij Philippine landen. - De hertog van Orleans verzoekt Z.H. uit het leger voor Grevelingen, 'de luy faire diversion des forces enemies'. De Spanjaarden hebben 797 man in de stad weten te brengen.

'Les ambassadeurs en Angleterre envoyent à S.A. les 26 articles de paix que ceux du Parlement pretendroyent proposer au Roy[8], qui sont les plus

1) Zie II, blz. 46.
2) No. 3521.
3) = *croute*
4) Zie I, blz. 145.
5) Hij wordt ook genoemd, II, blz. 222 en 241.
6) Zie No. 3504.
7) Zonder plaats, datum en jaar. Huygens teekende op den brief aan: R. 9 Junij 44, Assen.
8) Zie No. 3518.

violentes, les plus brutales et plus insolentes choses dont on ayt jamais ouy parler. Le Prince de Galles va en Cornuwal, où ceste province et quelques autres luy tiendront une armée de dix mil hommes de pied et de deux mil chevaulx, outre trente mil livres sterlin, pour l'entretien de sa cour'. Au bateau de S.A. devant Arnemuijden, le 6e de Juin 1644.

Wij zijn nu, den 7den, dicht bij Philippine.

3530. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij zijn gisteren bij Philippine geland en heden naar Assenede gemarcheerd. Het weer is afschuwelijk. De heer van Brederode, die in den Polder van Oostenrijk geland is, had bevel, zich van twee redoutes meester te maken en dan een belangrijk plan ten uitvoer te brengen, maar heden meldt hij, dat hij overal den vijand in groot aantal heeft aangetroffen. Z.H. besloot toen het plan op te geven. Het heet, dat de vijand zeven of acht regimenten infanterie heeft in deze streken en dertig compagnieën cavalerie. Z.H. is gezond. Au camp à Assenede, le 8e de Juin 1644.

3531. J. Dure[1]. (L.B.)

Hierbij gaat een stuk voor den kerkeraad der Engelsche kerk te Utrecht aan Z.H. Het ontslag van den predikant[2] moet plaats hebben, terwijl de classis, de Staten en de magistraat er van weten. De Buren, le 9e Juin/30 May 1644.

3532. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. heeft den heer van Brederode terug laten komen, die nu gelegerd is bij Bochoute. Het heet, dat de vijand de Franschen zal laten loopen en op ons zal afkomen. Ook vertelde men, dat de hertog van Orleans het beleg van Grevelingen opbrak. 'Mais nous eusmes hier lettres du 8e de l'admiral Tromp, qui mande que la circonvallation se va achevant, et que se prestants la main par eau et par terre ils font tous les jours quelqu'exploict sur le rivage, où nos gens ont forcé une redoutte aveq trente ou quarante Espagnols, dont la pluspart a esté envoyée à Middelburgh, comme aussi ils ont miné plusieurs chalouppes, pretendans jetter du monde dans le place, par la voye du grand

1) Jean Dure is zeker dezelfde als John Durie, kapelaan der Engelsche kooplieden te Rotterdam, en sedert 1645 Engelsch predikant aldaar. Hij was een zoon van Robert Durie († 1616), sedert 1609 Schotsch predikant te Leiden.
2) Malachi Harris, sedert 1643 predikant der Engelsche gemeente te Utrecht, werd in Mei 1644 door den Prins benoemd tot kapelaan der Princesse Royale.

fort St Philippe aux Dunes, lequel les Françoiz ayans resolu d'assaillir par force, ledit amiral prie S.A. de luy envoyer quelques unes de nos chalouppes armées, prinses sur les Espagnols l'an 1631[1]. A cela on luy mande qu'il n'y aura point de difficulté, pourveu qu'il nous advise, comment c'est qu'il pretend cacher et conserver lesdites chalouppes sur ceste mauvaise coste, par un temps tant soit peu rude ..... Monsr le comte Henry de Nassau s'en va vers Nimmeghe, pour commander à 34 compagnies d'infanterie qu'on tire contre les *Waertgelders*, et huict de cavallerie à la protection des quartiers du Rhin et de la Meuze, et partira, peut estre, aujourdhuy'. Au camp à Assenede, le 11e de Juin 1644.

3533. Aan Aquilius[2]. (K.A.)[aant.]

Wij hebben Sas willen belegeren en de heer van Brederode is met een derde gedeelte van het leger geland in den polder van Oostenrijk. Maar het weer was heel slecht en Don Francisco de Mello heeft vele troepen hierheen gezonden, zoodat wij de onderneming hebben moeten opgeven. Le 12^{e} de Juin 1644, d'Assenede.

3534. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Aan het kanaal tusschen Sas van Gent en Gent staan nu dertien regimenten infanterie van den vijand en tusschen Gent en Brugge vijf, behalve 51 compagnieën ruiterij. De Koning van Spanje heeft bij Lerida eene belangrijke overwinning behaald op maarschalk de la Motte Houdancourt[3]. - Over het beleg van Grevelingen komen zeer tegenstrijdige berichten. Er gaat nu een aanzienlijk persoon van hier heen, om alles op te nemen en aan Z.H. verslag te doen. - In Engeland maakt alles zich gereed voor den strijd en onze gezanten zullen het bloedbad niet kunnen verhinderen. - Z.H. is gezond. Au camp à Assenede, le 13e de Juin 1644.

3535. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren avond heeft de vijand aan alle kanten geweldig geschoten, om de overwinning in Catalonië[4] te vieren. - De sloepen, vroeger op graaf Jan

1) De schuiten, in 1631 in den slag op het Slaak veroverd op graaf Jan van Nassau.
2) Kopie. Boven de minuut staat: par ordre de S.A.
Misschien Laurens Aquilius, die in 1632 voorkomt als commissaris van de monstering te Maastricht, Roermond en Venlo. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Philippe de la Mothe-Houdancourt (1605-1657), hertog van Cardone, was maarschalk van Frankrijk. Hij werd den 15^{den} Mei bij Lerida in Catalonië door den Koning van Spanje verslagen.
4) Nl. bij Lerida.

buit gemaakt, zijn gisteren, dertien in getal, onder een nieuwen kapitein naar admiraal Tromp gezonden. De belegeraars hebben bij Grevelingen verscheiden redouttes genomen. Men zegt, dat bij het kanaal hier troepen van Piccolomini[1] die, welke er nu zijn, zullen komen aflossen, zoodat deze tegen de Franschen kunnen oprukken. - De man, die gisteren naar Grevelingen is vertrokken, is graaf Willem van Nassau, stadhouder van Friesland. Au camp à Assenede, le 14e de Juin 1644.

3536. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Admiraal Tromp bericht, dat de bezetting van Grevelingen in den nacht van den 12den op den 13den het fort S.t Philippe heeft verlaten. De mijnen, die sprongen, hebben geen schade aangericht. Men vond in het fort veel levensmiddelen, weinig ammunitie en negen vernagelde kanonnen. Het beleg gaat dus goed vooruit. - 'L'amiral escrit par ordre de M. de la Meilleraye[2] pour dix ou douze moulins à vuider les eaux, mais il luy sera respondu que nous n'en avons pas qui soyent à l'Estat, ains qu'il en a fallu traicter aveq des particuliers au siege de Boisleduq, là où il y en avoit dix neuf, mais ne firent presqu' aucun effect, quoyqu'on en ayt fort crié'.

Er zijn in het land van Waas op nieuw vier regimenten van den vijand gekomen en hier in de buurt liggen Duitsche troepen, die de andere vervangen, welke Grevelingen te hulp zullen komen. - Z.H. is zeer goed. Au camp à Assenede, le 16e de Juin 1644.

3537. Aan E. Hennio[3]. (K.A.)

Ik dank u zeer voor de toegezonden composities. Dal campo d'Asseneda, adi 16 di Giugno 1644.

3538. Baljuw en dijkgraaf van Schieland. (L.B.)

Hierbij gaan voor Z.H. de stukken over den moord. Rotterdam, den XVIen Junij 1644.

3539. Aan graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)

Je veux commencer à reparer la faulte que vous soustenez que j'auroy commise durant vostre grand voyage, et vous dire à l'entrée de ce petit, que les

1) Zie II, blz. 243.
2) T.a.p., blz. 95.
3) Zie No. 3490.

enemis entre le 12 et 13e du mois ont abandonné le grand fort St Philippe aux assiegeans de Gravelines, qui n'estoyent encor approchez que jusques aux palissades de la contrescarpe, apres quoy il restoit encor un beau fossé, item palissade, petite fausse braye et tres-bon rempart. On estime que c'a esté pour espargner leur monde. Neuf pieces y ont esté trouvées enclavées. Des qu'ils auront prins la ville je retourneray à vous importuner de mes advertences ..... Assenede, le 16e de Juin 1644.

M. le comte Guilleaume est allé faire un tour jusqu'à Graveline, et nous en fera bientost de pertinents rapports. - Prenez Guelder, et nous osterons ce malheureux L devant le Coronel.

3540. J. van Reede. (H.A.)

'Wij sijn nu weder tot London en sullen sien, wat wy hier connen doen; de Coningh is wel gedisponeert, maer hier hapert het; de forme van de regieringe van onsen staet is hier seer aengenaem. - De legers hebben eenige dagen gelegen tusschen een cleijn rivierken, de Charwell, waer Essex[1] getenteert heeft over te comen, maer vergeefs, met verlos van volck. Maendach den 13 gebruyckten de Coningh de manier van de schuytroijers, siende den eenen en willende den anderen wegh, waerom syn leger deed herwaerts tot Oxfort en nae Abbington comen, twelck Essex volchde, dan tsavonts ginck syn Ma.^{t} weder nae Woodstock, vanwaer hy was gecomen, en ginck voorts nae het westen nae Brigton, latende in de stadt den hartoch van Jorck[2] met veel lords en dames. Die bij sijn Mat. syn, is de prins van Walles, Richemont[3], Linsey[4], Digby[5] en Culpeper[6]. In de stadt syn 4000 man, wel voorsien met cooren en amnitie, met twe companijen studenten en ses borgers. Wy waeren sonnendach den 12 in t leger van Essex; presenteerden aen syn Ex^{tie} en den crychsraet, indien sy gequalificeert en willich waeren den Coningh propositien voor te stellen, onse moyennatie, alsoo wy versekert waeren, syn Mat. te inclineren tot vrede; seyde, geen ordre daertoe te hebben, maer haere last te executeren; bedanckten ons; sochten mede het welvaren van den Coningh, Coninckryck en Parlement; somma, hier is niet als oorloch ende geen apparentie tot eene accommodatie' ..... London, 17/7 Juny 1644.

Juist komt het bericht, dat 3000 Schotten zijn verslagen.

3541. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*[aant.]

..... 'Hier au soir M. le Rhingrave[7], accompagné du coronel Ferents[8]

1) Zie I, blz. 237.
2) Later Jacobus II (1633-1701), de tweede zoon van Karel I.
3) Zie blz. 425.
4) Zeker Alexander Lindsay, lord Spynie († 1646), die onder Gustaaf Adolf had gestreden en later bevelhebber was van het Schotsche leger.
5) Zie I, blz. 72.
6) John Colepeper († 1660) was in 1640 lid van het Lange Parlement, werd in 1642 door den Koning benoemd tot kanselier van de schatkamer en was later agent van Karel II in den Haag.
7) Zie II, blz. 32.
8) T.a.p., blz. 417.

et de Perceval[1)], partit d'icy aveq 450 chevaux et 100 hommes de pied, pour recognoistre des lieux que S.A. leur avoit designez; à l'occasion de quoy quelques jeusnes gentilshommes à ce matin ont esté tuer la sentinelle devant la porte de Bruges. De ce nombre estoit entre autres le S.r Pelnits[2)], lieutenant du baron de Slavata, qui y a receu du rempart un coup de mousquet aux reins, comme il s'amusa à retirer les pistolets et la selle de son cheval, qui avoit esté tué soubs luy. Un nouveau gentilhomme de S.A., nommé Ham[3)], y a esté blessé au talon. Le coup de Pelnits donne plus à craindre, quoyqu'on espere encore que les roignons ny les boyaux n'auront pas esté offensez. S.A. y envoye maistre Henry, ce brave garçon meritant qu'on en prenne un soin extraordinaire'.

Het weer is afschuwelijk slecht. Uit Bergen moeten nog 300 karren hierheen gebracht worden. - Er zijn toch niet meer dan 1500 man troepen Antwerpen voorbijgetrokken; zij kwamen van de Maas. - Geen nieuws van Grevelingen. Onze sloepen zijn er nog niet heen. Z.H. is gezond. Au camp à Assenede, le 18e de Juin 1644.

3542. J. van Wijnbergen[4)]. (H.A.)

Ik ben met mijn paspoort en een tamboer uit Geldern op reis gegaan naar Spa. 'T'Aken gecoemen synde en my bevraegende nae de wegh vandaer op Spaa, vernaemen de groote difficulteit en bynae onmoeglickheyt om te passiren, weegen de quaede en dyepe weegen, als alleen door den wegh van Goye, synde omtrent een halff vuyr van Limburg, t'welck also t'was teegens de conditie van myn paspoort[5)], moetende twee vuyren bliven van de viantlicke guarnisoenen, hebbe wt Aken aen Mons.r de Laverne, commandant tot Limbourg in absentie van d'heer graef van Wilts, copie van myn paspoort overgesonden ende versocht, gelyck wt bygaende copie van den brief te sien is, my de courtosye te willen vergunnen van voorn. passagie te moegen gebruicken, ende t'Aken onderricht synde van boden en andere, die professie maecken de weegen te kennen, dat een seecker dorp, genaempt Lonsen, halffwegh tuschen Aken en Limburg en twee vuyren van Limburg is, hebbe ick, onder t'faveur van bovengemelte paspoort en tambour, my nae Lonsen begeeven, alwaer verwachtende van neegen vuyren s'morgens tot twee vuyren s'naemiddags op andtwoordt van Mons.r Lauverne voorn., heb t'selve eyntlick becoemen, dan is de versochte courtosie geweygert, waerop, staende gereedt met d'omgekeerde koets om voorts weederom te keeren nae Aken, worde also haest gesaysiert van een partie, tot dien eynde expresselick wtgesonden, end gevangen gebracht met dienaers end bagagye binnen Limburg'. Het heet dus, dat ik tegen de

1) T.a.p., blz. 282.
2) Gerardt Bernard von Pelnitz werd in 1646 ritmeester en diende tot 1669. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Misschien Jost Ham, die in 1635 kapitein was. (Meded. van denzelfden.)
4) Zie I, blz. 438.
5) Een afschrift van het paspoort is aan den brief toegevoegd.

voorwaarden, in het paspoort vermeld, heb gehandeld. Maar ik heb moeten afgaan op de inlichtingen, die de menschen hier mij gaven. En nu houdt de graaf van Wilts, die drie dagen geleden hier teruggekeerd is, mij nog gevangen. Wilt gij Z.H. van deze zaak op de hoogte brengen? Limburg, den 18 Juny 1644.

3543. S.H. van Haersolte[1]. (H.A.)

Ik ben met den heer Van Wynbergen gevangen genomen, terwijl mijn paspoort mij niet verbood, dicht bij de vijandelijke vestingen te komen, en word gevangen gehouden. Ik meende u daarvan kennis te moeten geven. A Limborg, ce 18me de Juin 1644.

3544. H. Isendoorn. (H.A.)

Gisteren ben ik op verzoek van den heer Van Wynbergen te Limburg geweest en heb getracht de zaak met den gouverneur in orde te brengen, maar te vergeefs. Toch getuigt iedereen, dat de heer Van Wynbergen volkomen zonder schuld is. Hij klaagt over de groote onkosten en de schade aan zijne gezondheid, hem door deze zaak berokkend. Aken, den 19 Junij A. 1644.

3545. A.A. van Sevenaer[2]. (L.B.)

H.H. verzoekt u te schrijven aan den Poolschen dokter, die wel eens mag antwoorden op de brieven, die hem zijn toegezonden. Hij heeft aan H.H. hetzelfde water gegeven als aan Z.H. Ik dank u voor uwe moeite ter wille van mijn neef. De Buren, ce 19 de Jeun[3].

3546. C. Musch[4]. (H.A.)

Ik heb geen ander cijferschrift dan dat, hetwelk ik u heb toegezonden en waarvan hierbij de kopie gaat. Misschien heeft de heer Boreel[5] gebruik gemaakt van het cijferschrift, waarvan hij zich bedient in zijne correspondentie met den heer van Heenvliet. Hage, den 19e Junij 1644.

1) De voorletters zijn zeer onduidelijk. De schrijver van den brief was luitenant.
2) No. 3545 a-d. Vier brieven z.j. (3 in L.B., 1 in K.A.) zijn even onbelangrijk; in den eenen, door Huygens 9 Juni 1644 ontvangen, vraagt zij hulp voor haar neef.
Zie I, blz. 216.
3) Het jaartal is weggelaten.
4) De brief is alleen door Musch onderteekend. - Zie I, blz. 405.
5) Nl. Willem Boreel.

3547. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De vijand zal, nu het lichte maan is, zeker iets beproeven, om Grevelingen te hulp te komen; het is te hopen, dat onze sloepen er dan zullen zijn. Men spreekt van het leggen van een dijk, om de Franschen door het zeewater te dwingen het beleg op te geven. Graaf Willem is al eenige dagen bij Grevelingen. Pelnits[1] is niet zonder gevaar, volgens Dr. Romph. Vandaag hebben wij eindelijk de zon eens weer gezien. Au camp à Assenede, le 20e de Juin 1644.

3548. Graaf Hendrik van Nassau[2]. (H.A.)

Allerlei dingen hebben mij verhinderd te schrijven en u te bedanken. Hoe het hier is, zult gij lezen in den brief aan Z.H. Het zal meer geluk dan wijsheid zijn, als de Franschen Grevelingen innemen, en het is goed, dat graaf Willem zich bij hen heeft gevoegd. 'Au reste, Monsieur, croyez vous bien que, quand je prendrois seulement la moindre des places ennemis, que je me lairrois contenter du royement de ce malheureux L devant le colonel? Vrayement non. Il faudroit qu'on entonnast le chant bien plus haut. Et j'ose pretendre meriter, tel que je me trouve presentement, une bien plus eminente dignité à l'exemple de la teneur de ma capitulation passee, mais non pas executée avec la serenissime Republique.' De Nimmegen, ce 20 Junij 1644.

3549. Marie Lansame, Douair. van Zomerghem[3]. (L.B.)

Een zoon van dertien jaar en een kleinzoontje van mij zijn gestorven. Ik ben bang, dat de Franschen mijne bezittingen bij Belle en Dixmui den in brand zullen steken. Mijn schoonzoon[4] werkt zelf op zijn goed in de buurt van Brugge met volk van mij; hij kan er geene pachters krijgen, omdat er zooveel soldaten van den Koning in de buurt zijn. Eéne mijner beide dochters, die in een klooster waren, is overleden. In Ghendt, desen 20 van Junij 1644.

3550. J. van der Burgh[5]. (L.B.)

'Je puis dire maintenant, *sic me servavit Apollo*[6], car sans la lettre qu'il vous a pleu me faire le 16e au camp, je courroy risque de perdre la bonne grace de M.^{r} le chantre[7]; il ne sçavoit à quoy imputer vostre silence, s'il le devoit prendre à mepris - lequel pourtant je

1) Zie No. 3541.
2) No. 3548 a, b. Brieven van 23 en 29 Juni (beide H.A.) zijn geheel onbelangrijk. Zie No. 3539.
3) Zie blz. 45.
4) Zie blz. 362.
5) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 256, en gedeeltelijk door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CLXIII.
6) Hor., *Sat.*, I, 9, vs. 78.
7) Nl. Egidio Henny; zie blz. 450.

luy ay bien faict comprendre estre bien esloigné de vostre civilité et de ses merites - ou en jetter la coulpe sur moy, dont vous m'avez maintenant deschargé; et je vous puis asseurer que vous vous l'estes totalement acquis, et qu'il prend un extreme plaisir à vous plaire; de sorte que je croy que j'auray peu de peine à en tirer des pieces à *voce sola*, puisque ce sera pour vous; reste à bien boire à vostre santé. Le fils de Mons. Heinsius[1] passant n'agueres par icy pour Spaa, me dict que voz Poëmes[2] estoient achevez et que l'imprimeur n'attendoit qu'apres la preface; j'en ay parcouru une bonne partie avecq Mons.r Barlaeus, estant à Amsterdam, et pretends comprendre les pointes. Je cheris les epigrammes dont le sens ne se rend pas d'abord, et m'estimeray infiniment heureux, si, de vostre grace, j'en puis jouïr icy en ma solitude, qui n'est pourtant pas si chagrineuse qu'elle ne me laisse assez de bonne humeur pour preparer de la matiere pour rire, et pretends vous faire à nostre premiere entreveüe une piece qui ne devra rien à: que *kijker in de middernack in*, et point de diable vous *clabax geven*; basta'.

Er is hier niets geen belangrijk nieuws. Men verwacht eene overwinning van de Franschen in Vlaanderen. Castel Rodrigo[3] is, zegt men, nog in Namen. 'Je croy n'avoir pas failly d'avoir remonstré aux bourgeois de Liege, qu'ils avoyent tres mal faict d'accorder passage à trois barques chargées d'armes pour Namur, et que par telles choses ilz courroyent risque de perdre la franchise du passage d'icy à Hoey que n'agueres Messeign.rs les Estatz leur avoyent accordez; ils en donnent cette satisfaction, que le consentement n'a esté donné qu'au regard des represailles données à Namur contra ceux de Liége'. Men plaagt mij om een paspoort voor Carancy[4]. De Liege, ce 21e Juin 1644.

3551. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Graaf Willem is van middag teruggekomen[5]; hij is vier dagen bij het leger geweest en is erg uit over de beide maarschalken, de la Meilleraye[6] en Gassion[7]. Hunne loopgraven zijn bijna voltooid en de versterkingen van hunne legerplaats zijn heel goed. De troepen zijn goed gehuisvest. Misschien zal hij aan Z.H. nog meer meedeelen. Hij heeft, onder den naam van den heer Van der Natt, gelogeerd bij kapitein Jonvillier[8]. Maar later heeft admiraal Tromp hem met kanonschoten begroet. - Onze sloepen zijn van morgen uit Vlissingen vertrokken. Au camp à Assenede, le 21e de Juin 1644.

3552. H. Bruno[9]. (L.B.)

1) Nicolaas Heinsius.
2) De *Momenta desultoria*.
3) Emmanuel de Moura-Cortereal, markies van Castelrodrigo, werd in April 1644 gouverneur der Spaansche Nederlanden en bekleedde dat ambt tot October 1647.
4) Zie beneden.
5) Zie No. 3535.
6) Zie II, blz. 95.
7) T.a.p., blz. 454.
8) Hij bracht in 1641, tijdens het verblijf van Willem II in Engeland, depeches naar Holland over. In Juli 1645 werd hij in eene schermutseling gedood.
9) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 556.

Als de beste uitgave van de *Ilias* wordt die van Jacobus Spondanus genoemd[10]. Constantijn en Christiaan maken, volgens het oordeel van Stam-

10) Waarschijnlijk is bedoeld Jean de Sponde, of Spondanus (1557-1595), die van protestant katholiek is geworden en luitenant-generaal van La Rochelle is geweest. Hij heeft de gedichten van Homerus uitgegeven. Daarvan is mij eene uitgave - niet de eerste - bekend van 1606 te Bazel.

pioen[1], zeer groote vorderingen in de wiskunde. Hierbij gaan exemplaren van de *Momenta*. Wilt gij het boek niet te Amsterdam in de couranten laten adverteeren? Hagae, IX Kal. Quintil. (= 23 Juni) MIↃCXLIV.

3553. Aan graaf Stafford[2]. (K.A.) Eng.

Het paspoort, dat gij verlangdet, is terstond afgezonden door den Prins, die hoopt u nog wel eens een belangrijker dienst te kunnen bewijzen. Assenede, 23 Jun. 1644.

3554. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Hier au soir arriva icy le docteur Goff[3], autrefois ministre du regiment de Mons.r Goring[4], aveq instruction et lettres sur ce grand affaire d'Angleterre, que V.A. sçait. Mais comme tout son faict est couché en chiffre, dont l'alphabet est entre les mains de M. de Heenvliet, il a fallu qu'en l'attendant S.A. ayt receu en payement un memoire que ledit docteur a basti hors de sadite instruction à Flissinghe, que nous confererons aveq l'original, quand ledit alphabet sera venu, dont il y a desjà quelques jours que j'ay escrit audit S.r de Heenvliet, à qui par cestes j'envoye aussi deux lettres venues, quant et les deux, qui sont pour V.A., par le mesme porteur. Je pense qu'il sera redepesché dans un jour ou deux, car desjà S.A. m'en a donné quelque charge en gros, dont je pense que V.A. sera informée par elle mesme.

Arriva hier en mesme temps le comte de Marcheville, envoyé par M. le duq d'Orleans, pour demander diverses choses necessaires à la conduitte des approches devant Gravelines. Cestuy ci aussi s'en retourne aveq lettres aujourdhuy'.

Er wordt verteld, dat Don Francisco de Mello met alle troepen, die hij bijeen kan krijgen, naar Grevelingen oprukt. De Franschen versterken dus hunne kwartieren en admiraal Tromp, die deel heeft genomen aan hun krijgsraad, heeft uitgelegd, wat hij van den zeekant zou kunnen doen. Onze sloepen zijn aangekomen. - Z.H. is volkomen gezond. Au camp à Assenede, le 24e de Juin 1644.

1) Zie II, blz. 494.
2) Waarschijnlijk William Howard, viscount Stafford (1615-1680), zoon van Thomas graaf van Arundell en Surrey. Hij was katholiek en bevond zich tijdens den burgeroorlog meestal buiten 's lands. In 1680 is hij wegens hoogverraad ter dood gebracht.
3) Stephen Goffe of Gough (1605-1681), was kapelaan van het regiment van Horace Vere en sedert 1636 van Karel I. Hij werd later diplomatiek agent in Frankrijk, België, Holland, enz. Nadat hij in 1651 tot het katholicisme was overgegaan, werd hij kapelaan van Koningin Henriette Marie en leermeester van den hertog van Monmouth. Hij heeft lang te Parijs gewoond en is daar gestorven.
4) Zie blz. 329.

3555. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

L'instruction du docteur Goff[1] couchée de sa propre main, en attendant que nous ayons le chiffre à expliquer l'original, dont j'ay eu l'honneur d'escrire à V.A. ce matin, va joincte par copie à cestes. A ce soir mesme je pense que ledit docteur sera renvoyé aveq la response[2], dont S.A. aussi m'a faict mettre un double en ce pacquet. Si j'avoy l'honneur de me trouver proche de V.A., je m'avanceroy à lui dire quelques miens sentimens particuliers sur toute la chose, qui seroyent trop longs par escrit. Je prie Dieu de conduire le tout à son honneur, au bien de l'Estat, et au contentement de V. Altesses. Au camp à Assenede, le 24e de Juin 1644, apres midy.

3556. J. van Reede. (H.A.)

'Tsedert mijnen laesten van [den] 17^{en} hebben wy niet anders als dat den Coningh sou wesen gearriveert met syn leger te Screwsbury, om te communiqueren met prins Robbert[3], die men nu meijnt sterck te sullen syn 30 m. man, daeronder 13 m. paerden. Van Jorck spreeckt men divers, den eenen, dat het in noot is, den anderen contrarie, en verwonderen haer, waer prins Robbert soo lang is geweest. Wij hebben op Maendach audientie versocht aen t Parlement en tot noch toe geen connen becomen, niettegenstaende daechlyckscheve devooren. Wij crijgen alle dagen nieuwe clachten van onse schippers, die, omdat sy op des Conincks landen varen, worden genomen, en geschiet groote schade aen de Hollanders.' London, 24 Junij 1644.

Wilt gij er op letten, of de brieven ook zijn geopend?

3557. J. Dure[4]. (L.B.)

Het ontslag van den heer Harris is zoo goed als in orde en hij wil mij gaarne zoo spoedig mogelijk opvolgen[5]. Er is een stuk noodig, waarin staat, dat hij tot het ambt geroepen is door Hunne Hoogheden. Over veertien dagen zal hij hier komen. Ik wil gaarne ook een bewijs hebben, dat ik eervol ben ontslagen. De Buren, le 14/24 de Juin 1644.

3558. Prinses Amalia van Oranje. (H.A.)

Ik weet nog niet, wanneer ik hier vandaan ga, want ik ben ongesteld. 'Vos derniers lestres m'ont fort estone de voir un si etranche instructions

1) Afgedrukt in *Archives*, IV, blz. 101.
2) Afgedrukt t.a.p., blz. 104.
3) Zie II, blz. 417.
4) Zie No. 3531.
5) Durie is dus ook kapelaan der Princesse Royale geweest.

d'Engelter, a mon opinigon; je crainge fort qui vient in peu du coste de Spange, mais y faut voir la singe, et j'espre que vous me manderes bientost plus de partuguelaride. Je me souhaite bien aupre M. le Prince pour en dire mais sentiements'. Dank voor al uwe brieven. A Beuren, le 26 Juin (1644)[1].

3559. J. Ogle[2]. (L.B.)

Wilt gij den Prins verzoeken, 'to give me an ordre to one of the men of warr - who are yet remaining here at Rhoterdam, and intend within three or four dayes to follow the herringbusses - that, in case he goe into the north parts of England, neare Scarburrogh or any other porte belonging to the King, that he use all possible meanes to set me downe'? De naam van den persoon moet niet ingevuld zijn in het stuk. Gij bewijst er niet alleen mij een dienst mede. Rhoterdam, June 26th, 1644.

3560. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is door uw brief gerust gesteld aangaande de ongesteldheid van Uwe Hoogh. Hierbij gaat een brief van den heer de Beringhen[3], waaruit blijkt, dat het Fransche hof er op aandringt, dat wij iets belangrijks ondernemen. - Uit Grevelingen wordt bericht, dat de loopgraven vorderen en de vijand niet meer dan 8000 man kan bijeenbrengen voor het ontzet. De heer de Guise[4] is met zijne twee broeders en een groot gevolg, maar met heel weinig vrijwilligers, in het Fransche kamp aangekomen; hij schijnt op vreemde wijze geld daarvoor te hebben gekregen. De hertog van Bouillon is van Genua naar Rome vertrokken. De heer de Turenne[5] is in groot aanzien bij het hof, omdat hij het regiment van Mercy[6] heeft verslagen. - In Engeland zien de zaken er niet best uit; prins Rupert[7] is ver weg en prins Maurits[8] zal zich wel niet met den Koning kunnen vereenigen. Kolonel Wijnberghen is onder een schandelijk voorwendsel op weg naar Spa bij Limburg gevangen genomen[9]. Au camp à Assenede, le 26e de Juin 1644.

3561. Aan Ursula barones van Dohna[10]. (K.A.)

Het was niet de moeite waard, mij voor dien kleinen dienst te bedanken. Au camp à Assenede, le 26e Juin 1644.

1) Het jaartal is weggelaten, maar Huygens teekende het op den brief aan.
2) Sir John Ogle of Pinchbeck († 1663) was de oudste zoon van Sir John O., vroeger gouverneur van Utrecht, en een broeder van Utricia Ogle (zie blz. 325). Hij heeft onder Karel I in den burgeroorlog meegevochten en is later naar de Zeven Provinciën uitgeweken.
3) Zie I, blz. 398.
4) Zie blz. 355.
5) Zie blz. 334.
6) François baron de Mercy († 1645) was generaal in dienst van den hertog van Lotharingen.
7) Zie II, blz. 417.
8) Zie blz. 94.
9) Zie No. 3542.
10) Kopie van andere hand. - Zie II, blz. 242.

3562. Aan kardinaal Mazarin. (K.A.)

J'ose appeller V.E. à tesmoing de mes incongruitez latines[1], sur les asseurances que j'ay veu Monsieur de Beringhen, mon digne et precieux amy, nous mesler souvent dans le recit de vos vertues infinies, dont il ne s'est peu saouler icy, de ce que dans l'extreme presse de tant de grands affaires V.E. a bien la bonté de jetter parfois une oeillade à ses ancienes amours, l'entretien des Muses innocentes. Je la supplie tres-humblement que ces mauvaises pages y puissent avoir la part que leur auteur mettra peine d'acquerir dans l'honneur de vos bonnes graces, et qu'à ceste premiere occasion il plaise à V.E. luy en confirmer l'esperance, en permettant qu'il se nomme icy ..... Assenede, 26 Juin 1644.

3563. Aan H. de Beringhen[2]. (K.A.)

Tout ce que je vous en puis redire, c'est que je suis tres-ayse de vous sçavoir heureusement de retour où vous n'avez pas esté plus attendu que bienvenu, et que s'il y manque chose aucune, la Sig.^{ita} Leonora[3] supplee à tout default. Mais ne soyez plus si cruel que de nous parler de ses extremes perfections, sans nous faire veoir au moins ce qu'elle vous faict entendre aveq de si merveilleux aggreemens. Je vous demande en grace quelque piece de ce qui ravit le plus les bonnes oreilles de la cour, comme pourroit estre M. le marquis de Mortemar[4] ou autre *virtuoso* plus expert. Si je puis, quand elle sera venue, je vous feray paroistre la grande obligation que je vous en auray. En voycy cependant une bien plus grande que je m'offre de vous avoir, si vous daignez presenter ce beau nouveau livre à vostre digne Cardinal[5]. Vous me l'avez deschiffré en sorte, que j'ay creu qu'il pourroit regarder de bon oeil une nouveauté de literature dont noz lettrez de pardecà veulent faire quelque compte, au moins qu'un des plus lettrez et non incognu à ceste Eminence a prins la peine d'amasser et donner au jour. Je vous le propose, Monsieur, aveq une indifference qui souffrira aussi gayement le refus que l'adveu. Disposez en comme vous le trouverez à propos, et comme vous devez tousjours faire de tout ce qui est dans le pouvoir et le sçavoir de celuy qui se dit plus veritablement qu' homme du monde .... Le 27e de Juin 1644, Assenede.

Nous marchons demain du costé d'Eeckeloo et Maldeghem, mais l'ennemy nous enserre icy à l'accoustumée d'un grand nombre de gens qui se defalquant à ce qu'il vous peut opposer à Gravelines, considerez si ces incertitudes ne vous servent de plus de diversion que ce que nous pourrions entreprendre ailleurs. Dites moy vos sentimens hardiment sur le tout; je les employeray aveq utilité où il fault.

1) Huygens bood hem een exemplaar aan zijner *Momenta desultoria*, waarin hij 18 Juni een Latijnsch vers had geschreven (vgl. *Gedichten*, III, blz. 314). Mazarin bedankte 13 Aug. (t.a.p., V, blz. 332).
2) Zie I, blz. 398.
3) Zeker eene Italiaansche zangeres te Parijs; De Beringhen was een hartstochtelijk muziekliefhebber.
4) Gabriel de Rochechouart, hertog de Mortemart (1600-1675), was gouverneur van Parijs en bekend door zijn geest, beminnelijkheid en kennis.
5) Zie No. 3562.

3564. J. de Knuijt. (H.A.)

De punten, waarover de Staten a.s. Donderdag zullen beraadslagen, heb ik niet eerder kunnen zenden; wilt gij mij zoo spoedig mogelijk de bevelen van Z.H. meedeelen? De vergadering zal niet lang duren, ‘opdat de legatie naer Sweden ende Denemarcken t'eerder haer voortganck mochte gewinnen, die d heer pensionaris van t lant aengenomen heeft wegen dese provintie t'assisteren[1)]. De cruyssers van Seelant evertueren haer naer wensch; dewyle de reeders van deselve voorgenomen hebben, Syne Hoogh.^{t} om eenige moderatie over desselfs gerechticheit in de prinsen te comen importuneren, hebbe noodich geacht Syne H.^{t} daervan te praeadviseren, opdat onbewust ende op verkeert te kennen geven tot geen nadeelige resolutie, die by succes een groot capitael soude comen te bedragen, geporteert wierde, even gelyck a^{o} 1625, op t versouck van een bekent persoon ende onder pretext van de capers meer t'animeren met een resolutie, schoon maer voor een jaer ingewillicht, over de drye a vier tonnen gouts heeft gemist’[2)].

3565. J. van Wijnbergen[3)]. (H.A.)

Nu Dalen, Valkenburg en 's Hertogenraad zijn ingenomen, is men in Limburg bang voor eene belegering; het heet, dat Prins Willem met vele troepen in aantocht is. Alle vrouwen kregen bevel de stad te verlaten, en de commandant Laverne zond twee karren met goed weg. Ook wordt er hard aan de fortificaties gewerkt[4)].

3566. J. van der Burgh[5)]. (L.B.)

Als gij den Spaanschen commissaris Caransy[6)] een paspoort kunt bezorgen, heb ik kans er een van den vijand te krijgen, wat anders erg moeilijk is. ‘C'est un saint qui ne faict gueres de miracles, si ce n'est cettuy cy qui me peut faire passer en Hollande en toute seurté, où autrement j'ay bien de la peine. C'est pourquoy je vous prie de luy departir cette grace’. De Liege, ce 28 Juin 1644.

3567. M. Snouckaert[7)]. (L.B.)

Terwijl ik op het punt sta naar Mechelen te gaan, hoor ik, dat het

1) Zie No. 3510.
2) De brief heeft plaats, datum, noch jaartal, maar de gezanten zijn den 7^{den} Juli uitgezeild.
3) Zie No. 3542.
4) Het briefje heeft plaats, datum, noch jaartal, maar moet van Juni 1644 zijn.
5) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 237.
6) Zie ook blz. 496.
7) De oudste zoon van Martin Snouckaert en Marie Lansame; zie blz. 45.

Statenleger hierheen komt. Ik zal erg benadeeld worden, tenzij gij de drie heerlijkheden, Schipdonck, Schaubrouck en Herzeele, die mij toebehooren en in de parochie Zomerghem liggen, onder uwe bescherming neemt. Met haesten, in Zomerghem, desen 28 Junij 1644.

3568. D. de Wilhem. (L.B.)

Hierbij gaat een brief van Dr. Cnoffelius[1]. Onze gezanten naar het Noorden[2] vertrekken overmorgen van hier. ‘J'espere qu'ils s'acquitteront en gens de bien et qu'ils mesnageront leur instruction a suivre plustost la fortune que la devancer; le Roy de Danemarc et la Royne de Suede useront de leur prudence a prendre leurs advantages sur nous, et nous trouverons a qui parler. M. Gunter[3] partit il y a huict ou dix jours avec une fregate pour aller trouver le Roy en Norvegue en un port qu'on appelle Vleckeren.’ De la Haye, ce 28 de Juin 1644.

3569. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren morgen vroeg is het geschut en de bagage en later het leger naar Eeckelo vertrokken, vanwaar wij heden ochtend hierheen zijn gekomen. Gisteren was de cavalerie in de achterhoede, heden is zij in de voorhoede, want wij naderen Brugge en het kanaal. De vijand is op zijne hoede. ‘Aussi à mesure de ces remuemens, il ne neglige pas de changer de quartier, ni, à ce qu'on dit, de pourveoir tellement sondit canal, qu'au pied de son rempart ou parapet il construict encor un nouveau travail, en forme de fausse braye, quoyqu'on rapporte que soubs main il fasse tousjours filer quelques trouppes vers Berghe St Winox, pour accroistre le nombre de la petite armée de Don Francisco de Mello contre les Françoiz’. - De lucht is hier heel wat beter dan in de polders van Assenede. Z.H. is volkomen gezond. Ik heb het nooit goedgekeurd, dat Z.H. den Poolschen drank innam zonder toestemming van zijn dokter, en ik zou het Uwe Hoogh. ook zeer afraden den drank te gebruiken zonder medisch advies. Au camp à Maldeghem, le 29e de Juin 1644.

3570. W. Boreel. (H.A.)

De saken in dit ryck tusschen de contenderende partijen staen nu seer sterck gespannen ende schijnen nu te sullen wtbersten tot eenich swaer inconvenient voor d'een ofte d'ander, off oock wel voor beiden. Het Schotsche leger, gecombineert met de legers van de grave van Manchester[4] en lord Fairfax[5],

1) Zie blz. 320.
2) Zie blz. 479.
3) Frederik Gunther was secretaris van den Koning van Denemarken. Hij was in Maart in den Haag gekomen, om te klagen over de Zweden.
4) Zie blz. 431.
5) Thomas Fairfax, lord Fairfax (1612-1671), werd in 1645 opperbevelhebber van het leger van het Parlement.

liggen sterck voor de stat Yorck, die gesegt werdt in extreme noodt te wesen, niet van vivres, ammonitie off gebrec van iets dat noodich is, maer door progressen, die de belegeraers op des stats wercken hebben gedaen, soodat hier tot Londen van het overgaen derselver stat niet getwijffelt en werdt. Daertegens is prince Rupert in Lancasshir, neempt daer vele plaetsen in ende jongst heeft bemachtight Liverpole, die van importantie is, maer bovendien vergadert aldaer een sterck leger, t welc langh voor desen was van 9000 paerden en 13 duijsent te voete, en daer loopt veel volck meer tot hem, en de Coninck met over de 3000 paerden en sooveel voetvolc was in aentocht, om [sich by] de voorss. prince te vougen. Men houdt het oock daervoor, dat het voornemen sij geweest, om met soo machtigen leger de stat Yorck te gaen ontsetten, ten ware de aentocht van des Conincx persoon en legers niet in dese conjonctuur eenich retardement daerin gebracht hadde; maer sooveel is t, dat Yorck, tensij spoedigh gesecoureert werd, in corten sal moeten overgaen. Ende het en can niet toegaen als met veel bloetvergietens en overlast van sooveel menschen in soo groote stat, daer sulc een animositeit is tusschen de contenderende parthijen. Indien prince Rupert met soodanigen macht op de belegeraers aenvalt, soo is de stadt voor die tijd ontseth, en daer en can alsdan niet anders op volgen als een generael gevecht en de decisie van de sake in die quartieren.

Sir William Waller[1] was door den Gemeenen Raedt der twee Coninckrijcken - soo men die noempt - gedestineert om na de West te gaen en dat quartier te herstellen tot de devotie van t parlement, en de heer generael grave van Essex om te blijven passen op des Conincx leger ende Oxford en plaetsen daerontrent gelegen. Nu is het soo met het vertrecken van syne Maj.^{t} met sijn leger dicht voorbij t leger van Waller, en dat Essex niet en conde daervan - als verderaff gelegen en belett op de riviere - soo haest verwitticht syn, noch te volgen de Coninck, dat Sir William de Coninck gevolcht is, en Essex is met sijn leger getrocken na de West om Lyme te ontsetten. Dit heeft sommige heeren van den Gemeenen Raedt alsvooren doen nemen een precipitante resolutie, en sij hebben sonder advys te plegen met het Parlement gecommandeert, dat Waller soude nalaten de Coninck te volgen en in die quartieren van Glochester te verblyven, maer preciselyck te trecken na de West. Ter contrarie, dat Essex niet en soude trecken na de West, maer wederkeeren na Oxford en daerontrent, en dit al buyten communicatie van t lichaem van de twee huysen van t Parlement. Daerop sijn twee dingen gevolcht, eerstelyck dat Waller, Denbigh[2], Middelton[3] en andere generaels, die met Waller syn geconjungeert, hebben op Maendach herwarts gesonden Sir Wm Brereton[4], met versouck aen t Parlement, soo lieff als sij haer selffs conservatie hadden, dat sij Sir W. Waller vandaer niet en willen roepen, want dat anders alles voor t Parlement aldaer verloren sal gaen, en dat prince Rupert een leger heeft van dertich duysent man, die niemant - in sulck een geval - en sal resisteren. De grave van

1) Zie blz. 424.
2) Zie I, blz. 291.
3) John Middleton, graaf van Middleton (1614-1673), was luitenant-generaal in het leger van het Parlement, maar koos in 1649 de andere partij. In 1654 streed hij voor Karel II in de Schotsche Hooglanden en werd in 1660 gouverneur van het kasteel te Edinburgh.
4) Sir William Brereton (1604-1661) was lid van het Parlement en bevelhebber van een deel der troepen.

Essex, niettegenstaende de commandementen van de voorss. Raedt, heeft geschreven aen de huijsen van t Parlement, dat hij evenwel gaet na de West. T Parlement heeft, aangesien de redenen, de veranderingh geconfirmeert, namentlyck dat de grave van Essex blyft en gaet verder na de West, en Sir Wm Waller blyft ontrent Glochester, vervolgende de Coninck.

De voorss. van de Gemeenen Raedt hadden over een macht, op 't versonck van Sir Wm Waller, niet willen disponeren, namentlyck off haer eenighe persoonen off *Schires* souden willen accommoderen met het Parlement, dat Sir William mocht wesen geauthoriseert, dieselve persoonen off *Schires* op redelycke conditien te mogen aennemen. Nu heeft het Parlement datselve oock goet gevonden. - Nu versouckt .....[1] Sir W. Waller, dat hem mocht werden toeghesonden authorisatie, om, indien hij de Coninck, off syn Maj.^{t} [hem] ontmoetende, [dese] eenighe aenbiedinghe van vrede [doet], dat hij die sal mogen aenhooren en luysteren, en daertoe versouckt hem eenighe propositien tot ....[1] over te zenden. All d'andere brieven syn door de Gemeene Raedt aen t Parlement toegesonden, dan dese van de authorisatie tot vrede noch niet. En vele luijden vinden het hier seer vreemt, dat men de Coninck te gemoet treedt en vervolcht, sonder authorisatie, om na aengeboden vrede te mogen luijsteren. Wy hebben ons oock aengeboden aen t Parlement om audientie, om van materie van vrede te spreken; t is nu tien dagen geleden. Wij en crijgen geen admissie, niettegenstaende daertoe daeghlycx [alle] dry aenhouden. De ambassadeur van Spaignen versocht voor desen audiencie ende werd hem daeghs daernae gegeven, en hy heeft die genoten met groote vaerdicheyt. Wy schrijven niet aen haere Ho. Mo., alsoo desen onseker gaet over zee en can langh onderweghen blijven. Na myne dienstighe gebiedenisse blyve altyt .... Tot London, desen 19/29 Junij 1644.

3571. Directeuren der nieuwe kruisers van de Maas. (L.B.)

De beide kapiteins Forant[2] en C. van der Heijn zijn in landsdienst gegaan. Wij hopen, dat één der nieuwe kapiteins Siverts de Liefde[3] zal zijn. Wt Rotterdam, den 29^{en} Juny XVI^{C} XLIIII.

3572. Graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)

Dank voor uwe moeite naar aanleiding van het ruitergeleide voor den gezant van Portugal; gij zijt uw kleinen kolonel zeer genegen. Bij uw brief vond ik die van den heer van Brederode en van mijn broer Frits[4]. Ik

1) Onleesbaar.
1) Onleesbaar.
2) Zie I, blz. 473, en II, blz. 63.
3) Siers de Liefde heeft in 1638 tegen de Duinkerkers en in 1639 bij Duins gevochten.
4) Zie II, blz. 98.

ben de stad niet meer uit geweest, hoewel ik de Prinses te Buren en de prinses van Hohenzollern[1] te Zevenbergen een bezoek moest brengen. Nimmegen, le 29 Ju[n]ij 1644.

3573. J. Brosterhuisen. (L.B.)

De brengher deses is Antoni Aukema, mijn swagher; sijn grootvader was die Aukema, daer de heer Hooft van verhaeldt in het 20e boeck sijner *Historien*[2], die in 't jaer 1584 een verrader melde, die op 't leeven van mijn Heer Prins Willem h.l. memorie toeleijde; hetwelck hem sijn leeven, en sijn vrouw en kinderen haer welvaren coste, want hij was licentmeester tot Middelburgh. Dan de H.M. Heeren Staten beloofden doe ter tijdt aen de weduwe des vermoorden dien goeden dienst te sullen erkennen, met aen haer soon - als hij tot sijn jaeren soude ghecomen sijn - die, of dierghelijcke gheleghentheijdt te gheven, hetwelck noch niet gheschiet sijnde, soo coomt mijn swagher hetselve weder haere H.M.en alsmede sijn Hoocheijdt erinneren, en tot dien eijnde versocht hij van mij dit voorschrijven aen U. Ed., om toegangh tot haer gunst te moghen hebben ..... In Amersfoort, den ...[3] Junii 1644.

3574. J. van Wijnbergen[4]. (H.A.)

Ik ben nu weer vrijgelaten door de bemoeiingen van Don Francisco de Melos, gouverneur van Geldern, maar ik ben in Limburg door den gouverneur ‘seer rude en onreedelick getractiert’. Nu moet ik nog zien, mijne onkosten vergoed te krijgen. Laverne was van plan geweest, mijne koets, paarden en al mijne bagage te verkoopen, maar dat heeft de graaf van Wilts belet. Spaa, den 1 July 1644.

De heer Haersolte[5] is te gelijk met mij vrijgelaten.

3575. J. Corvinus[6]. (B.M.)

Ik ben zoo vrij u te verzoeken, brenger dezes, mijn bloedverwant, bij

1) Maria Elisabeth, gravin van den Berg, was eene dochter van graaf Hendrik van den Berg (zie I, blz. 99) en Hieronyma Catharina, gravin van Spaar. Zij was gehuwd met Eitel Frederik, vorst van Hohenzollern-Hechingen. De prinses van Hohenzollern was markiezin van Bergen op Zoom, maar haar recht werd betwist en, toen zij in die stad den katholieken godsdienst bijzonder bevorderde, werd haar het ‘bestellen der magistrature’ ontnomen. In latere jaren was Huygens met de prinses bevriend, richtte gedichten aan haar en leende haar geld.
2) Blz. 901 der uitgave van 1703.
3) De datum is niet ingevuld. Huygens ontving den brief eerst 2 Sept. te Assenede.
4) Zie No. 3542.
5) Zie No. 3543.
6) In het afschrift zijn zoovele fouten, dat de bedoeling van den brief nauwelijks te vatten is. Johannes Corvinus († 1650), geb. in Mecklenburg, werd 30 April 1611 op 28-jarigen leeftijd als theoloog in het Leidsche album ingeschreven. Hij werd predikant te Leiden, maar in 1619 afgezet, bleef lange jaren buiten 's lands, studeerde rechten en vestigde zich als advokaat te Amsterdam, waar hem in 1645 werd opgedragen, publieke lessen te geven aan de studenten.

Z.H. aan te bevelen voor den post van scheepskapitein, waartoe hij door de admiraliteit wegens zijne vroegere diensten genomineerd is. Amstelodami, 1 Julij 1644.

3576. F. Spanheim[1]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor uw prachtig geschenk en vooral ook voor het gedicht, waarmede gij mij vereert[2]. 'Je le diroy parfait, si je n'en estoy le sujet. Je voy, que vous avez voulu monstrer, qu'il n'y a point de matiere si rude, qui ne soit capable de recevoir de la polissure de vostre main ..... J'ose vous renvoyer une legende[3] pour vostre don. Vous avez sujet, Monsieur, de dire que je vous paye de mauvaise monnoye' ..... De Leiden, ce 2 Juill. 1644.

3577. A. Rivet. (L.B.)

Ik dank u zeer voor het zenden der *Momenta desultoria*. De la Haye, le 2 Juillet, aprés ma 72 année complette, 1644.

3578. J. Dedel[4]. Lat.

Vriendelijk dank voor uwe *Momenta desultoria*. In uw gedicht op mij[5] hebt gij mij te veel geprezen. 2 Jul. 1644.

3579. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De vijand trekt hier in de buurt vele troepen bijeen. De belegeraars van Grevelingen zijn eenigszins bevreesd voor de troepen uit Duitschland en Lotharingen, die Beck[6] tegen hen in het veld brengt, en hebben zich goed verschanst. Ook hebben zij eenige versterking gekregen. In den nacht van den 23sten hebben de belegerden een uitval gedaan, maar zonder eenig succes. Den volgenden nacht trachtte de Gassion[7] de gracht van de contrescarp over te trekken, maar dat is mislukt, evenals de volgende nachten. Er zijn daarbij verscheidene officieren gewond.

De Poolsche doctor schrijft uit Elbing, dat hij spoedig hoopt over te

1) Uitgegeven bij de 'Rescripta de Momentis' en in *Gedichten*, V, blz. 318. - Zie blz. 364.
2) Huygens had in het presentexemplaar der *Momenta* aan Spanheim een gedicht geschreven (vgl. *Gedichten*, III, blz. 295).
3) Een Latijnsch gedicht, afgedrukt bij de 'Rescripta', t.a.p.
4) Het Hs. schijnt verloren. Afgedrukt bij de 'Rescripta de Momentis' en in *Gedichten*, V, blz. 319.
5) Nl. *Ad Dedelium senatorem, praeceptorem olim meum*, *cum poematum libris* (t.a.p., III, blz. 305).
6) Zie II, blz. 461.
7) T.a.p., blz. 454.

komen, en zendt ‘nouvelle provision de sa liqueur à S.A. en la presence de qui il desire qu'elle soit tirée des bouteilles, cachetées de ses armes’. - Z.H. is volkomen wel, maar heeft veel last van zenuwtrekkingen. Au camp à Maldeghem, le 2e de Juïllet 1644.

3580. J. de Wicquefort[1]. Fr.

Dank voor uwe gedichten, waaraan ik mij niet kan verzadigen[2].

3581. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Sedert eenige dagen hebben wij geene brieven gehad uit het leger voor Grevelingen, maar wij hooren, dat het goed gaat en dat de beide einden der omwalling aan de zijde van de haven elkander bijna raken, terwijl onze sloepen het overige doen. Van den zeekant is dus geen ontzet te vreezen. Het leger houdt zich uitstekend en de vrijwilligers zijn bijzonder moedig. ‘On s'y louë grandement des ingenieurs, charpentiers et autres gens du mestier que S.A. y a envoyez, veu qu'en deux jours ils achevent plus de besoigne que les leurs n'en pouvoyent fournir en dix. Qu'au moyen de leur industrie M. de Gassion avoit le premier passé son pont, et logé sur la contrescarpe - s'entend de la demy lune, et non de la ville, comme on en avoit parlé premierement - à la grande jalousie de M. le grand maistre’[3] ..... Hierbij gaat het verhaal van de ceremoniën bij het lijk van de gravin de Soissons[4], volgens een bericht uit Parijs. - Het weer is nu mooi en warm. ‘S.A. comprend bien que les terres que vent M. le comte de Culemburgh[5] seroyent fort à sa bienseance, mais ne croid pas avoir en caisse de quoy fournir à un si hault prix’. Au camp à Maldeghem, le 4e de Juïllet 1644.

3582. D. de Wilhem. (L.B.)

Bruno heeft mij uwe *Momenta desultoria* overhandigd; ik bewonder uwe gedichten zeer. A la Haye, ce 4 de Juillet 1644.

3583. C. Barlaeus[6]. (L.B.)

Gij zendt mij wijn, nu ik juist spoedig eene bruiloft bij mij aan huis heb. Mijn zoon de advokaat gaat trouwen met Susanna Pelgrom[7], een meisje, dat

1) Het Hs. schijnt verloren. Afgedrukt bij de ‘Rescripta de Momentis’ en in *Gedichten*, V, blz. 320.
2) Zonder plaats, datum en jaartal, maar het briefje is, blijkens de plaatsing in de ‘Rescripta’, tusschen 2 en 5 Juli geschreven.
3) Nl. de la Meilleraye.
4) Zie II, blz. 375.
5) Zie blz. 282.
6) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 311.
7) Zie over Caspar Barlaeus Jr., II, blz. 57.

met den fiscaal Graswinckel verwant is. Ik hoop, dat gij zelf kunt komen, en anders moet gij uw zoon zenden. Hooft, Wicquefort, Vossius en Graswinckel komen ook ..... 'At quantus ego artifex, cui exucca praefatiuncula meruisse videtur cadum succi Rhenensis'. Hartelijk dank!

'Epulati sumus apud Satrapam *βασιλικῶς*; clausit latus sinistrum Tessela, dextrum latus vidua Roterodamensis, Tesselae monilibus, uberibus, moribus, opibus, et alijs plurimis *bus* dispar[1]. Quae in nuptias hasce lusi[2], iam misit nob. Vicofortius. Legati ad Daniae et Sueciae reges[3] heri, qui secundus erat Quinctilis, hinc discessere. Faxit deus pacis, ut lites componant inter Pelidem Cimbrum et Gothicam Christinam'. De bruiloft is op 24 Juli in mijn huis. De vrienden bedanken u voor hun exemplaar der *Momenta desultoria*. Amstel., IV Jul. 1644.

3584. J. van der Burgh[4]. (L.B.)

Vriendelijk dank voor uwe *Momenta desultoria*; zij hebben mij geholpen tegen mijne melancholie. Leodij, III Non. Quint. (= 5 Juli) CIↃIↃCXLIV.

3585. C. Boey[5]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor het opnemen van mijn lofdicht in uwen bundel en voor het toezenden van het boek. Gaarne zou ik raadsheer worden in plaats van den heer Couwenburgh van Belois[6]; de raadpensionaris[7] is op mijne hand en heeft gemaakt, dat prinses Elisabeth van Boheme[8] aan Z.H. daarover heeft geschreven. Ik ben nu twaalf jaren lang advokaat geweest en er zijn thans twee plaatsen open. Hagae, 6 Julij 1644.

3586. J. van Reede. (H.A.)

Hebt gij mijne brieven gekregen? 'Het is nu twaelf dagen, dat wy audientie versoeken aen het Parlement; sij hebben gecommitteert om te overleggen, hoe men ons sal ontfangen, dan ick meijne, t is maer om te dilaijeren. Essex is nae het westen, niet verre van Exeter, daer de Coninginne is. Lijm, segt men, is bij prins Maurits verlaten, en souden eenige plaetsen daerontrent hun aen

1) Nl. bij het huwelijk van Van der Meyde en Constantia Bartolotti (zie blz. 478) op 31 Mei.
2) Nl. *In nuptias ..... Iohannis vander Meyde ... cum ... Constantia Bartelotta* (vgl. *Poem.*, I, blz. 549).
3) Zie blz. 479.
4) Uitgegeven bij de 'Rescripta de Momentis' en in *Gedichten*, V, blz. 320.
No. 3584 a. Een brief van 9 Juli (L.B.) handelt weer over het paspoort van Carancy.
5) Zie II, blz. 424.
6) Van 1595 tot zijn dood op 28 Juni 1644 had hij voor Zeeland zitting in het Hof van Holland.
7) Nl. Jacob Cats.
8) Zie blz. 276.

Essex hebben overgegeven, twelck wel te presumeren is, want geen garnisoen binnen hebben. Men seyt, dat Jorck in groot perijckel is, niettegenstaende prins Robbert daerontrent ingenomen heeft Leverpool; hy is sterck in de 20 m. man. - Men wil hier voor seker hebben, dat den Coningh weder is gecomen met 1600 paerden tot Oxfort, om te gaen nae de Coninginne, en Waller sou wesen tot Woodstock, ses mijlen van Oxfort, wel met 18 m. man; *rationando* can het niet sijn, maer men gebruyckt hier andere redenen en maximes als bij ons, soodat wij selden de waerheijt connen weten. Vanhier gaen weder vier a vijff duesent man onder het commando van een coolcoper nae Oxfortschire, om daer alles suijver te houden; hy is genaemt colonel Brown[1]. Het parlement heeft tegenwoordich seer veel volckx aen alle canten bijeen, soodat den Coningh het qualijck nae menschenoordeel can tegenstaen; goeden raet en goet gelt ontbreeckt hem, en boven dat staet hy op syn selven en weet hem niet te dienen van den tijt, waerinne niet weynich is gelegen, want *post est occasio calvâ*[2]. Mylord Digby[3] is wel de grootste pylaer of syn stuensel; waer het om *philosophice* te discoureren, ick geloof, hy sou Barnevelt daerin hebben gesupereert, maer daer hoort wat anders tot den dans, of anders valt het onder de hand wel de doodendans. - Men neemt hier daechlyckx onse scepen en maeckt die prijs, omdat sy omgesien hebben, en men wel conde mercken, dat - als niemant eijt can bewysen - dat sij eijt quaets in den sin hebben gehadt. Dit werck heeft men over lang in Hollandt voorseijt, en doen conde men het helpen, en nu is t schier buijten remedie. T is jammer, dat het die niet en raeckt, die der oorsaeck van sijn'. Kunt gij mijn schoonzoon, kapitein Hardenbroeck[4], ook voorthelpen? London, 7^{en} July 1644, nieuwen styll.

3587. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Si je n'apprehendaye qu'un peu plus de silence qu'à l'ordinaire deust estre trouvé estrange par V.A. et la mettre dans plus d'inquietude de nos nouvelles, je feroy conscience de charger l'Estat de la depense d'une lettre de si peu de substance, que doibt estre cellecy'. Het beleg van Grevelingen gaat goed vooruit; vooral de heer de Gassion maakt vorderingen. Er loopt echter een gerucht, dat er 800 man in de stad zijn gebracht. Au camp à Maldeghem, le 7e de Juillet 1644.

3588. Th. Boreel[5]. (A.B.)

Gister avont hebbe nogh voort gesonden den brief van Sijne Hoogh.^{t} aen

1) Sir Richard Browne († 1669), houthandelaar te Londen, werd generaal der troepen van het Parlement en alderman van zijne geboortestad. In 1648 veranderde hij van partij en werd vijf jaren gevangen gehouden. In 1660 werd hij lord mayor van Londen.
2) Dionysius Cato, 2, vs. 26.
3) Zie I, blz. 72.
4) Gijsbert van Hardenbroeck werd in 1637 kapitein en in 1646 sergeant-majoor. (Meded. van den Heer Wakker.)
5) No. 3588 a, b. Brieven van 30 Juni en 23 Juli (H.A.) handelen over brieven, uit Engeland aangekomen. - Zie blz. 329.

den lieutenant admirael Tromp; een Hollants capitain is van daeghe daermede gelopen in zee, van Vlissinghen naer de Vlaemse cust, soodat denselven seeckerlick sal werden bestelt. Hiernevens gaen twee Engelse brieven aen Sijne Hoogh.t; de mijne en segghen niet seecker, waer den Coninck is. Prince Maurits[1] heeft Lijme verlaeten en sigh met sijne troupers vervoeght bij lord Hopton[2], die in de west en ontrent Bristol een nieuw legher vergaedert, om te opposeren den aentoght van den grave van Essex, die met sijne armee derwaerts trock, en soude tot Dorset gekomen sijn. Verder isser niet bijsonders ..... Den 7en Julij 1644, Middelb.

3589. J. van Mijerop[3]. (L.B.)

De vaandrig Hendrik Padburch[4], in gezelschap zijnde van vier of vijf andere officieren, is door een bootsgezel beleedigd en gedreigd met een mes. Hij heeft toen zijn degen getrokken en de ander schijnt daar in te zijn geloopen en is eenige dagen later gestorven. Mijn neef Isaac van Mijerop, majoor van Geertruidenberg[5], is getrouwd met eene zuster van Padburch. Wilt gij er bij Z.H. op aandringen, dat Padburch 'bij provisie lantwinninge[6] mochte becoemen'? De graaf van Solms[7] en de luitenant-kolonel Golsteijn[8], onder wie hij dient, zijn voor dien maatregel. In den Haghe, den VIIen Julij 1644.

3590. M. Zuerius Boxhorn[9]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor het zenden van den bundel uwer gedichten, die ik zeer bewonder. 'Quod et vir maximus, Heinsius tuus, identidem gratus agnoscit, qui, ut tui de se iudicij magnitudinem livori ac aerugini opponit, ita in eius caussa opem tuam efflictim nunc imploro. Scribunt ad nos Genevâ amici, in ea urbe sub proelo esse theologi cuiusdam scriptum, a sola furentis bile dictatum, in quo atrocissimis ac virulentissimis calumnijs Heinsianum nomen, apud bonos omnes splendidissimum, passim laceratur[10]. Eius rei cum superioribus diebus apud Spanhemium[11] nostrum meminissem, identidem multâque ratione urgere me haud destitit, ut humanitatem tuam inprimis convenirem, eiusque pro communi, optime de omni litterarum genere merito, et innocentissimo amico patrocinium invocarem. Ita quippe vir prudentissimus iudicabat, interveniente celsissimi Principis auctoritate, quâ sicut ubique, ita in Genevensi republica, quam multis recentibusque adhuc nominibus devinctam sibi maxime habet[12], plurimum potest, eius adeo abnormis et infamis scripti editionem haud dubie praeveniri posse aut prohiberi'. Kunt gij daartoe meewerken? Lugd. Bat., VIII Jul. CIↃIↃCXLIV.

1) Zie blz. 94.
2) Zie blz. 425.
3) Zie II, blz. 113.
4) Hij is later kapitein geworden. (Meded. van den Heer Wakker.)
5) Hij heeft van 1644 tot 1668 dat ambt bekleed. (Meded. van denzelfden.)
6) Landwinninge = de vrijheid, door een wegens doodslag veroordeelde verkregen, om ongehinderd weder in het land te vertoeven.
7) Zie I, blz. 363.
8) Zie II, blz. 113.
9) Voor een deel gedrukt bij de 'Rescripta de Momentis' en in *Gedichten*, V, blz. 323.
10) Zie No. 3590.
11) Zie blz. 364.
12) Zie No. 3225.

3591. J. Polyander a Kerckhoven[1]. (L.B.)

Quemadmodum ex D. Spanhemio alijsque collegis meis charissimis, antea inter duo reipublicae nostrae literariae praecipua lumina ac columina, a T.A. probe nota[2], mutuum syncretismum mutui silentij promissione sancitum esse, summo cum gaudio intellexeram, sic postea ex eorundem relatu cum magno animi mei dolore cognovi, quendam theologum ac pastorem Gallicum, D. de Croij[3], scriptum suum acrioribus censuris atque animadversionibus in annotationes D. Heinsij in N.T. tinctum cuidam typographo Genevensi tradidisse imprimendum, veremur, ne illarum censurarum hic sopitarum renovatione inter duo illa civitatis nostrae ornamenta nova lis jam pene dirempta exoriatur. De varijs [re]medijs[4], quibus huic malo occurri possit, cogitantes, nullum aptius efficaciusque invenire potuimus, quam illud, quod ab aliquo collega nostro T.A. per literas declaratum esse audivimus[5]. Illud pro singulari tua pietate ac prudentia, non solum te approbaturum, verum etiam procuraturum speramus. Nec dubitandum est, quin ea in re officium charitatis Domino nostro Jesu Christo gratissimum sis praestiturus, qui pacificos Dei filios nominat eosque beatos esse asseverat. Modum illud praestandi tuae industriae ac prudentiae committimus, Deumque Opt. Max. precamur, ut te diu incolumem conservet ad nominis sui gloriam ac reipublicae nostrae bonum salutare. Datum Leidae, 9 Julij 1644.

3592. Frederik Lodewijk van Palts-Landsberg[6]. (H.A.)

Wilt gij den bijgaanden brief aan mijn oom ter hand stellen en hem nog eens aan mij doen denken? Gij hebt mij ook vroeger al zoo menigen dienst bewezen. De Dusseldorf, ce 9 de Juillet 1644.

3593. D. de Wilhem[7]. (L.B.)

Gelukkig, dat Z.H. zich wat beter voelt; de dokter[8] zal nu zeker spoedig met zijn geneesmiddel kunnen beginnen. Hij wil zich hier komen vestigen. ‘Il y a un homme de condition qui m'a parle l'autre jour de la neutralite de la conte de Bourgogne, m'asseurant qu'il est tout apparent qu'on la pourroit

1) Zie I, blz. 309.
2) Nl. Heinsius en Salmasius.
3) Jean de Croï († 1659), geb. te Uzès, was predikant te Béziers en in zijne geboorteplaats, ook een tijd lang professor aan de protestantsche hoogeschool te Nimes. Hij heeft verschillende werken geschreven, de meeste in het Fransch, en o.a. Heinsius' *Herodes Infanticida* verdedigd tegen Balzac.
4) Er staat: *medijs*
5) Zie No. 3590.
6) Zie II, blz. 94.
7) No. 3593 a. Een brief van 28 Juli (L.B.) is zonder eenige beteekenis.
8) Nl. Cnoffelius.

obtenir, s'il plaisoit a S.A. d'y cooperer par ses lettres vers les ministres de la France; et qui plus est, il croit qu'on pourroit faire par le concert des Suisses que S.A. jouist de ses biens de la Bourgogne, eux le stipulans avec le Roy d'Espagne en termes expres ou couverts, comme on voudroit. C'est M. Heuf[1] qui est mon autheur'. A la Haye, ce 9 de Juillet 1644.

3594. Routart[2]. (L.B.)

Door sterfgevallen in mijne familie heb ik geen gebruik kunnen maken van mijn paspoort; kan het niet verlengd worden? De Bruxelles, le 9e de Jullet 1644.

3595. Graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)

Uw brief, geschreven na den slag bij Nieuport, heb ik ontvangen. Het verwondert mij, dat gij den moed laat zakken na de vergeefsche poging van kapitein Valbert. Maar zijn brief en de mijne aan Z.H. zullen u er toe brengen mee te werken tot het schrappen van die L[3]. Ik ben te 's Heerenberg en Anhalt geweest, om er de vorsten van Hohenzollern[4] en Solms te groeten. De Nimmegen, le 10 Juillet 1644.

3596. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er is niets anders te berichten dan dat Z.H. eergisteren met 25 of 26 compagnieën cavalerie tot onder de muren van Brugge en Damme gereden is; de laatste stad is zeer sterk. Men is ons niet gevolgd en heeft ons alleen uit Damme een paar kanonkogels achterna gezonden. - Gisteren kwam de ingesloten brief van den heer de Beringhen; men is aan het Fransche hof zeer tevreden over ons. Au camp à Maldeghem, le 11e de Juïllet 1644.

3597. H. de Hubert[5]. (L.B.) Ned.

Nu de heer Pieter Couwenburgh van Belois gestorven is[6], wil ik hem gaarne opvolgen als raadsheer in het Hof[7]. Z[ieric]zeae, 12 Julij 1644.

1) Zie II, blz. 154.
2) T.a.p., blz. 409.
3) Zie No. 3539 en 3548.
4) Zie blz. 505.
5) No. 3597 a-c. Brieven van 20 Aug., 2 en 4 Nov. (alle L.B.) handelen over hetzelfde onderwerp. - Zie blz. 366.
6) Zie blz. 508.
7) De Hubert werd op 30 Nov. benoemd.

Aanvullingen en verbeteringen.

Blz. 5, No. 2297, reg. 8, *la querelle des Hellenistes*. Daarbij behoort de volgende Noot: Heinsius noemde *Hellenistica* de Grieksche taal, vermengd met Hebreeuwsche uitdrukkingen, die gesproken werd door de Joden, welke onder de Grieken woonden, en waarin de vertaling der 70 en het Nieuwe Testament zijn geschreven. Hij werd door Saumaise bestreden.
Blz. 8, No. 2306, Noot 6, No. 2300 lees: No. 2268.
Blz. 9, No. 2311. Het jaartal van dezen brief, of van No. 3187 is waarschijnlijk verkeerd. In den laatstgenoemden brief van 18 Nov. 1642 bedankt nl. Van de Reene voor de hem verleende hulp.
Blz. 10, No. 2312, reg. 1, *Scheltens* lees: *Schelkens*
Blz. 19, No. 2338, reg. 2, *het meesterknaapschap* lees: *meesterknaap*
Blz. 38, No. 2387, reg. 11 v.o., *ne* lees: *en*
Blz. 52, No. 2427, Het teeken * achter het opschrift moet verwallen.
Blz. 57, No. 2432, Noot 6, *De latere Willem II*, lees: *Willem Frederik, later stadhouder van Friesland*.
Blz. 61, No. 2441, reg. 6. Bij *le comte Guillaume* behoort de volgende Noot: Nl. Willem Frederik van Nassau (1613-1664), de jongste zoon van Ernst Casimir van Nassau en Sophia Hedwig van Brunswijk. In 1642 volgde hij zijn broeder Hendrik Casimir op als stadhouder van Friesland en in 1652 huwde hij Albertina Agnes, eene dochter van Frederik Hendrik.
Blz. 63, No. 2447, reg. 1, *dokteren* lees: *dokters*
Blz. 67, No. 2454, reg. 6, *par* lees: *pas*
Blz. 96, No. 2510, reg. 12, *des* lees: *de*
Blz. 96, No. 2510, reg. 29, *snr* lees: *sur*
Blz. 97, No. 2512, reg. 1, *Logss* lees: *Loges*
Blz. 104, No. 2525, Noot 3, reg. 1, *Johanues* lees: *Johannes*
Blz. 108, No. 2534, reg. 8, *dèla* lees: *delà*
Blz. 111, No. 2543, reg. 3 v.o., *ce* lees: *de ce*
Blz. 113, No. 2550, Noot 5, reg. 1, *Hij* lees: *Johan von Norprad*
Blz. 113, No. 2551, reg. 6, *Ik* lees: *Ick*
Blz. 130, No. 2600, reg. 3 v.o., *πάϑον* lees: *πάϑος*
Blz. 137, No. 2618, reg. 9, *invertor* lees: *inventor*
Blz. 138, No. 2621, Noot 8, reg. 1, *quinqae* lees: *quinque*
Blz. 142. Lees in het opschrift van den tweeden brief, in plaats van 3632: 2632.
Blz. 142. No. 2632, reg. 9, *alss* lees: *also*
Blz. 157, No. 2670, reg. 7, *frusta* lees: *frustra*
Blz. 160, No. 2677, Noot 9, *achat* lees: *champ*
Blz. 162. Lees in het opschrift van den derden brief, in plaats van 2784: 2684.
Blz. 171, No. 2713, Noot 8, *was bij Leiden* lees: *bij Leiden was*

Blz. 174, No. 2721, reg. 5, *cependent* lees: *cependant*
Blz. 191, No. 2770, Noot 6, reg. 1, *Beemster*. lees: *Beemster*
Blz. 196, No. 2774, reg. 13, *mais* lees: *mais* [*elle*]
Blz. 200, No. 2782, reg. 14, *aus* lees: *aussi*
Blz. 205, No. 2792, reg. 5, *retourment* lees: *retournent*
Blz. 244, No. 2890, Noot 8, 2118 lees: 2818
Blz. 246, No. 2895, reg. 6, *d'Oct*. lees: *d'Oest* De brief moet dus geplaatst worden tusschen 2825 en 2826. In eene Noot moet worden verwezen naar No. 2820.
Blz. 251, No. 2910, Noot 5, 1641 lees: 1642
Blz. 252, No. 2913, reg. 1, *qua* lees: *qua* [*te*]
Blz. 254, No. 2917, Noot 2, *grees* lees: *grecs*
Blz. 254, No. 2919, Noot 4 aldus aan te vullen: Frederik Hendrik van den Boetselaer sneuvelde als kolonel in den slag bij Senef (1674).
Blz. 260, No. 2927, reg. 4, *multe* lees: *multa*
Blz. 260, No. 2927, reg. 5, *ἀμβλυωσίαν* lees: *ἀμβλυωπίαν*
Blz. 261, No. 2931, reg. 1, *Z.H.* lees: *Z.E.*
Blz. 261, No. 2931, Noot 2, *se:* lees: *:se*
Blz. 265, No. 2943, Noot 3, 1630 lees: 1640
Blz. 266, No. 2948, reg. 9, *Muydano* lees: *Muydana* [*arce*]
Blz. 266, No. 2948, Noot 3, III lees: IV
Blz. 267, No. 2949, Noot 1, *blz.* 213 lees: *blz.* 213 en No. 2933.
Blz. 268, No. 2956, reg. 15, *offre* lees: *offre* (?)
Blz. 268, No. 2956, reg. 15, Bij *archiviole* behoort de Noot: ‘Espèce de clavecin, sur lequel on appliquait un jeu de viole au moyen d'une roue’. (Littré.)
Blz. 268, No. 2957, reg. 1, *Ib* lees: *Ik*
Blz. 269, No. 2960, reg. 5, *desultorio* lees: *desultorie*
Blz. 270, No. 2961, reg. 6, *succesum* lees: *successum*
Blz. 276, No. 2976, reg. 1, *bonoru mamore* lees: *bonorum amore*
Blz. 277, No. 2978. Waarschijnlijk is óf deze brief, óf No. 3334, van 27 Juli 1643, verkeerd gedateerd.
Blz. 277, No. 2980. Noot 8 moet aldus worden gelezen: Nl. van het werk, *Animadversiones in Hugonis Grotii annotata in G. Cassandri commentationem. Accessit Tractatus de christianae pacificationis et ecclesiae reformandae verâ ratione*, *ante* 80 *annos editus*, *Lugd. Bat.*, 1642.
Blz. 283, No. 2994, reg. 1 v.o., *facetios* lees: *facetias*
Blz. 284, No. 2998, Noot 4, 1641 lees: 1642
Blz. 295, No. 3024. Aan Noot 5 moet worden toegevoegd: Zie No. 2980.
Blz. 302, No. 3038, Noot 17, *en* lees: *un*
Blz. 302, No. 3038, Noot 22, *et d'assez* lees: *d'assez*
Blz. 307, No. 3045, Noot 1, *T.a.p.*, lees: *Zie II*,
Blz. 307, No. 3046, reg. 18, *Ajourdhuy* lees: *Aujourdhuy*
Blz. 307, No. 3046, reg. 22, *par* lees: *pour*
Blz. 309, No. 3050, Noot 1, *Zie beneden*. lees: *Zie blz.* 106.
Blz. 314, No. 3064, reg. 5, *ou* lees: *on*
Blz. 314, No. 3064, Noot 5, *Zie beneden*. lees: *Zie blz.* 106.
Blz. 324, No. 3088, reg. 1, *malheurence* lees: *malheureuse*
Blz. 326, No. 3093, reg. 4, *acompagné* lees: *accompagné*
Blz. 336, No. 3117, reg. 12, *oser* lees: *osé*
Blz. 337, No. 3119, reg. *Meierei* lees: *Meierij*
Blz. 345, No. 3140, reg. 7, *Meierei* lees: *Meierij*

Blz. 345, No. 3140, reg. 8, *baronnie* lees: *baronie*
Blz. 346, No. 3143, Noot 4 moet aldus worden aangevuld: of De Wilhem vergiste zich in den naam.
Blz. 356, No. 3177, reg. 3, *licuit* lees: *licuerit*
Blz. 359, No. 3187. Zie boven, bij blz. 9, No. 2311.
Blz. 363, No. 3197, reg. 4, *Peaumes* lees: *Pseaumes*
Blz. 369, No. 3220, reg. 12, *quartiers*, lees: *quartiers*.

Blz. 370, No. 3227, reg. 2, *ululo* lees: *ulula*
Blz. 372, No. 3233, Noot 5, lees: Hij wordt ook genoemd op blz. 368. Misschien was het de Amsterdammer Andreas Joachim Wulff, die in 1662 verlof kreeg te Kopenhagen een schouwburg te bouwen voor Nederlandsche tooneelspelers.
Blz. 372, No. 3234, reg. 4, *Manourij*[6)] lees: *Manourij*[7)]
Blz. 372, No. 3234, Noot[5)] lees:[6)]
Blz. 372, No. 3234, Noot[6)] lees:[7)]
Blz. 375, No. 3240, reg. 1, *d* lees: *de*
Blz. 392, No. 3284, reg. 6, *d'Augoulesme* lees: *d'Angoulesme*
Blz. 401, No. 3302, reg. 8, *heard*, lees: *heard*
Blz. 402, No. 3304, Noot 5, *aan den commandant van Sluis gericht*, lees: *van den commandant van Sluis*
Blz. 402, No. 3305, reg. 6, *este* lees: *esté*
Blz. 406, No. 3314, reg. 6, *satifaciendum* lees: *satisfaciendum*
Blz. 406, No. 3314, reg. 7, *mihi*, lees: *mihi*;
Blz. 406, No. 3314, reg. 9, *fui* lees: *feci*
Blz. 414, No. 3330. Aan Noot 1 moet worden toegevoegd: No. 3330 a, b. Twee brieven van 28 Juli (L.B.) zijn onbelangrijk.
Blz. 420, No. 3347. Aan Noot 2 toe te voegen: In April 1643 had Sandys wapenen en krijgsvoorraad voor den Koning uit Duinkerken laten vervoeren en daarvan kennis gegeven aan de Staten-Generaal, wat een protest van het Parlement uitlokte.
Blz. 440, No. 3392, reg. 15, 1642 lees: 1643
Blz. 450, No. 3427, reg. 3, *an* lees: *au*
Blz. 453, No. 3434, reg. 5, *explica*(*at*)*a* lees: *explicata*
Blz. 461, No. 3460, reg. 12, *modiae* lees: *modicae*
Blz. 471, No. 3484, Noot 9, reg. 3, *schreef* lees: *heeft*
Blz. 483, No. 3520, reg. 8, *si me* lees: *si*
Blz. 490, No. 3533, Noot 2, reg. 1, *Boven de minuut* lees: *Bovenaan*
Blz. 493, No. 3541, reg. 10. Bij *maistre Henry* behoort de Noot: Zeker is Henrick Scheemans, de chirurgijn van den Prins (vgl. blz. 332), bedoeld.

Registers.

I. Alphabetisch register der brieven[1].

Aerssen, F. van, 2314.
Aiguebere, D', 3178, 3479, 3479 a.
Amalia van Oranje, Prinses, 2427, 3303, 3303 a, 3558.
Amersfoort, Regeering van, 3161, 3416.
Arnhem, G. van, 2699, 2807, 2834, 2944, 2944 a.
Aston, Th., 2567.

Bacx, W.M., 3219, 3219 a, 3399, 3400, 3400 a, b.
Bagghaert, C., 2466.
Balfour, Elisabeth, 2332.
Balzac, J.L. Guez de, *2297*.
Bannius, J.A., 2299, 2370, 2482, 2597, 2600, 2607, *2608*, *2613*, 2620, *2622*, 2655, 2655 a, 2827, 2827 a, b, 2937, *2973*, 2990, 3003, 3067, 3085, *3155*, *3177*, *3182*, 3182 a, *3234*, 3253, 3426, *3434*, 3460, 3465.
Barlaeus, C., *2341*, *2621*, *2657*, *2673*, *2713*, *2770*, *2801*, *2920*, *2927*, 2929, 2961, *2976*, *3015*, *3096*, *3171*, *3183*, *3583*.
Bartolotti, G., 3527.
Basius, J., 2347.
Bauterne, 2563, 2596, 2619, 2641, 2917, 2930, 2969, 3240, 3469, 3477.
Bawyr, J. van, 2706, 3443.
Beaumont, H. van, 3516.
Becker-van Baerle, Jacomina, 3256, 3331.
Behringen, H. de, *3474*.
Berchem, J. van, 2815, 2815 a.
Berck, Anna María, 2346.
Beuninghausen en Dorwardt, Barones van, 2337, 2337 a, b, 3442.
Beverwyck, J. van, 2708, 2751, 2913.
Bie, G. de, 3247, 3251, 3274, 3395, 3421, 3508, 3508 a.
Bielcke, H, 3452, 3452 a.
Bilderbeeck, H., 3223.
Bleu, F. le, 2787.
Blon, M. le, 3009.
Blumenthal, J.F. von, 2593, 2594, 2604.
Bodecher, J.W., 3293.
Boetselaer, A. van den, 3489.
Boetselaer, F.H. van den, 2919.
Boreel, Th., 3097, 3588, 3588 a, b.
Boreel, W., 2832, 3068, 3079, 3079 a-c, 3518, 3570.
Bouchorst, A. van, 3343, 3343 a, b.
Boudaen, B. de, 3502.
Boxhorn, Prof. M. Zuerius, *2382*, *2530*, *2595*, *2647*, *2669*, *2688*, 2688 a, *2772*, *2818*, *2890*, 2890 a, b, *2972*, *3196*, *3201*, 3201 a, *3344*, *3590*.
Boxhorn, Ds. M. Zuerius, 2324, 2324 a.
Brosterhuisen, J., 2942, 3573.
Bruno, II, 2293, 2323, *2329*, 2423, 2448, 2461, 2481, 2794, 2796, *2805*, 2805 a-d, 2809, 2811, 2811 a, 2825, 2825 a, 2876, 3081, 3089, 3102, 3108, 3115, 3121, *3278*, 3289, 3292, 3321, 3372, *3429*, *3497*, 3504, 3524, 3528, *3552*.

1) De brieven, die vroeger reeds zijn gedrukt, zijn door cursieve cijfers, die, welke alleen In de noten zijn vermeld, door kleine cijfers aangewezen.

Buerstede, A. van, en Beens, Chr., 2964.
Burgh, J. van der, 2642, 2858, *2967*, *3030*, *3047*, *3076*, 3125, 3173, 3180, 3209, 3237, 3263, 3418, *3423*, *3427*, *3435*, *3490*, *3550*, *3566*, *3584*, 3584 a.

Cabeljauw, J., 2628, 2628 a.
Calandrini, J.L., 2349, *2907*, 3248, 3419.
Callenfels, H.G. von Stein, 2658, 2668, 2668 a, b, 2690, 2719, 2895.
Camerarius, L., 2451.
Capellen, A. van der, 2529.
Cassiopijn, D. van, 3324.
Cau, B., 2330.
Coenders van Helpen, B., 3432.
Colvius, A., 2902.
Conrart, V., 2352, 2623, 2697, 2997.
Conte, R. le, 2912.
Corvinus, J., 3575.
Couvrelles, Baron de, 2333, 3230, 3523.
Crommon, G., 3339.

Dedel, J., 2403, 2447, 2474, 2855, 3578.
Descartes, R., *2464*, *2509*, *2570*, *2571*, *2938*, *3022*, *3175*, *3224*, *3261*, *3309*.

Dieu, L. de, *2664*.
Diodati, E., *2318*, *2345*.
Directeuren der nieuwe kruisers van de Maas, 3571.
Does, P. van der, 3410.
Donia, F. van 3162, 3162 a.
Dorp, F. van, 2795.
Doublet, G. Rataller, 2315.
Doublet, Ph., 3322.
Doublet, Ph., secret., 2627, 2630, 2695, 2702.
Drenthe, Drost en gedeputeerden van, 2581.
Duarte, G.F., *2559*, *2606*, *2677*, *2694*, *2698*, *2703*.
Duarte, J., *2686*, *2689*.
Duisburg, Magistraat van, 3166.
Durie, J., 3531, 3557.
Duroche, Mad.e, 2322.
Duyck, Cornelia, 2760, 2760 a, 3199.

Echten, R. van, 2535, 3214, 3214 a.
Essen, H. van, 2319, 2319 a-d.
Eyck, Anna van, *3249*.

Ferté Pont S.t Pierre, Baron de la, 2612.
Foreest, J. van, 2748, 2767, 2767 a, 2778, 2962.
Fornenbergh, A. van, 2844.
Franchemont, E. de, 2755, 2780.

Gent, B. van, 2308, 2846, 2846 a, 3008, 3025, 3025 a, 3090, 3104, 3216, 3216 a, 3483.
Gent, J. van, 3463.
Gent-van Padevoirt, Geertruyd van, 3454.
Gent-van Wachtendonck, Elisabeth van, 2603, 2603 a, b, 2950, 3020.
Gentius, G., 3468, 3520.
Geul, J., 2313.
Goddaeus, C., 3227.
Golius, J., *2808*.
Goor, A. van, 2542.
Graswinckel, D., 3494.
Gruterus, I., 2610, 2689, 2909, 3472.

Haeghe, J. van der, 3179.
Haersolte, R. van, 2506, 3411.
Haersolte, S. van, 2442, 2442 a-m, 2456, 2486, 2566, 2569, 2572, 2576, 2583, 2585, 2589, 2789, 2880, 2880 a, b, 3049, 3049 a, b, 3258, 3258 a, b.
Haersolte, S.H. van, 3543.
Hagen, J. van der, 3319.
Hamilton Cassellens., Arch., *3218*, 3218 a-c.
Hartaing, M. de, 2555.
Heidanus, A., *2681*.
Heilersieg, J., 2869.
Heinsius, D., *2650*.

Heinsius, N., 3039.
Hennio, E., 3450.
Herckmans, E., 3106.
Hilten, A. van, 2312, 2312 a-d, 2759, 2759 a-c, 2928, 3176, 3176 a, b, 3226, 3226 a-e, 3485, 3485 a.
Holthzem, J. van, 2550, 2590.
Hondius, H., 2424.
Honthorst, G., *2802*.
Hooft, P.C., *2525*, *2676*, *2905*, *2915*, *3208*, *3241*, *3397*, *3507*, *3511*.
Hubert, H. de, 3211, 3211 a, b, 3215, 3447, 3597, 3597 a, b.
Hume, A., 3320, 3333.
Huybert, A. de, 2354, 2672, 3170.
Huygens aan Aerssen, F. van, 2307, 2438.
Huygens aan Amalia, Prinses van Oranje, 2360, 2361, 2364, 2366-2369, 2371, 2376-2378, 2380, 2381, 2390, 2395, 2397, 2404, 2409, 2412, 2414, 2417, 2420, 2425, 2426, 2428, 2431, 2432, 2434, 2440, 2441, 2445, 2450, 2452, 2458, 2465, 2469-2471, 2475, 2475 a, 2487, 2487 a, 2491, 2498, 2500, 2502, 2507, 2514, 2520, 2522, 2524, 2534, 2539, 2540, 2578-2580, 2582, 2584, 2586, 2588, 2591, 2643, 2724, 2726-2728, 2731, 2733, 2735, 2737, 2740, 2742, 2744, 2746, 2749, 2752, 2754, 2756, 2757, 2763, 2764, 2768, 2769, 2773, 2775, 2779, 2781, 2783, 2784, 2788, 2790, 2792, 2798, 2799, 2804, 2806, 2810, 2813, 2814, 2819, 2820, 2822, 2824, 2826, 2828, 2831, 2835, 2838, 2842, 2843, 2845, 2848, 2849, 2851, 2853, 2854, 2859, 2865, 2871, 2874, 2875, 2878, 2878 a, 2883, 2885, 2888, 2889, 2892, 2893, 2896, 2897, 3004, 3005, 3007, 3012-3014, 3016, 3018, 3021, 3023, 3027, 3032, 3033, 3035, 3036, 3038, 3040, 3042, 3043, 3045, 3046, 3048, 3054, 3056, 3060, 3062, 3071-3073, 3078, 3084, 3091, 3093, 3095, 3100, 3100 a, 3103, 3106, 3110, 3116-3118, *3126*, 3129, 3135, 3138, 3139, 3141, 3145, 3151, 3153, 3154, 3157, 3159, 3165, 3284, 3288, 3290, 3290 a, 3294, 3297-3299, 3301, 3305, 3308, 3313, 3315, 3316, 3318, 3325, 3327, 3329, 3332, 3336, 3338, 3341, 3346, 3348, 3357, 3359, 3361, 3362, 3366, 3369, 3370, 3371, 3375, 3381, 3382, 3384, 3386, 3389, *3391*, *3392*, *3394*, 3398, 3401, 3403, 3495, 3498, 3500, 3503, 3506, 3526, 3529, 3530, 3532, 3534-3536, 3541, 3547, 3551, 3554, 3555, 3560, 3569, 3579, 3581, 3587, 3596.
Huygens aan Aquilius, 3533.
Huygens aan Bannius, J., 2294, 2422, 2480, 2592, 2611, 2615, 2624, 2652, 2663, 2817, 2987, 3044, 3114, 3285, 3462.
Huygens aan Barlaeus, C., 2476, 2648, *2671*, *2739*, 2761, *2948*, 2960, *2994*, 3087, 3136, *3188*, 3364, 3377, 3415, 3471.
Huygens aan Beringhen, H. de, 3563.
Huygens aan Beuninghausen en Dorwardt, Barones Van, 2484.

Huygens aan Beverwyck, J. van, 2359, 2667, 2747.
Huygens aan Bie, G. de, 3266, 3295, 3335.
Huygens aan Boësset, A., *2565*, *2614*.
Huygens aan Boxhorn, M. Zuerius, 2467, 2618, 2639, 2863, 2977, 3200, 3203.
Huygens aan Brederode, J.W. van, 2887.
Huygens aan Bruno, H., 2866.
Huygens aan Burgh, J. van der, 3053.
Huygens aan Calandrini, J.L., 2336, 2665.
Huygens aan Callenfels, H.G. von Stein, 2660.
Huygens aan Conrart, V., 2649.
Huygens aan Couvrelles, Baron de, 2666, 3478.
Huygens aan Craven, Lord, 2331.
Huygens aan Crommon, G., 3311.
Huygens aan Descartes, R., *2485*, *2782*, *3001*, *3268*, *3481*.
Huygens aan Dieu, L. de, 2637.
Huygens aan Diodati, E., 2334.
Huygens aan Dohna, Ursula gravin van, 3561.
Huygens aan Doublet, Ph., 2629.
Huygens aan Euskercken, J. van, 2488, 2503.
Huygens aan Foreest, J. van, 2758.
Huygens aan Franchemont, E. de, 2745, 2771, 2780.
Huygens aan Geul, J., 2301.
Huygens aan Golius, J., 2645, 2738.
Huygens aan Gomarus, F., 2644.
Huygens aan Graswinckel, D., 2631, 3314.
Huygens aan Gronovius, J.F., 3461.
Huygens aan Gruterus, I., 2864.
Huygens aan Heidanus, A., 2636.
Huygens aan Heinsius, D., 2640, 3195.
Huygens aan Heinsius, N., 2573.
Huygens aan Hennio, E., 3537.
Huygens aan Holthzem, J. van, 2552.
Huygens aan Hooft, P.C., *2551*, *2922*, *3000*, *3207*, *3238*, *3475*, *3521*.
Huygens aan Hume, A., 3328.
Huygens aan Huygens Jr., Const., 3373.
Huygens aan Huijghen, J., 2405.
Huygens aan Jermyn, H., 2675, 3082, 3111, 3128.
Huygens aan Kettler, J., Hertog van Kurland, 2981.
Huygens aan Liere, W. van, 3002.
Huygens aan Loewenstein, Elisabeth gravin van, 2493.
Huygens aan Lootius, E., 2351.
Huygens aan Mazarin, 3562.
Huygens aan Mendoça Furtado, Tr. de, 2682.
Huygens aan Mercator, 3083.
Huygens aan Mersenne, M., 2335, 2387, 2515, 2980, 3446.
Huygens aan Morgan, Anna, 3239.
Huygens aan Morgan, Ch., 3144.
Huygens aan Murray, W., 3037.
Huygens aan Nassau, Hendrik Casimir graaf Van, 2305, 2310, 2317.
Huygens aan Nassau, Willem Frederik graaf Van, 2587.

Huygens aan Nassau-Siegen, Hendrik graaf van, 2721, 2730, 2870, 2898, 3539.
Huygens aan N.N., 2867.
Huygens aan Oborsky Colomna, J., 2934.
Huygens aan Ogle, Utricia, 3092, 3279, *3302*.
Huygens aan Polyander van Kerckhoven Sr., J., 2634.
Huygens aan Polyander van Kerckhoven Jr., J., heer van Heenvliet, 2435, 2443, 2518, 2526, 2674, 2741, 3113, 3323, 3358.
Huygens aan Portugal, Eleonore Maurice prinses Van, 2393.
Huygens aan Potier, L., markies de Gesvres, 2533, 2766.
Huygens aan Potter, Chr., 2840.
Huygens aan Puteanus, E., 2932, *2979*, 3120, 3307, 3459.
Huygens aan Puteanus, M., 3458.
Huygens aan Rabenhaupt, C., 2791.
Huygens aan Revius, J., 2953.
Huygens aan Rivet, A., 2365, 2379, 2389, 2396, 2401, 2495, 2536, 2704, 2886, 3026, 3034, 3077, 3334, 3368, 3513.
Huygens aan Schooten, H., 2468.
Huygens aan Sluysken, J., 3198.
Huygens aan Smithius, J., *2508*, 2546, 2547.
Huygens aan Sousa d'Tavarez, A. de, 2793, 2812.
Huygens aan Spanheim, F., 3221.
Huygens aan Stafford, Graaf, 3553.
Huygens aan Tassin, 3220.
Huygens aan Teresteyn, C. van, 2492.
Huygens aan Thysius F., A., 2862.
Huygens aan Tour d'Auvergne, Frédéric Maurice De la, hertog van Bouillon, 3192, 3281.
Huygens aan Tour d'Auvergne, Isabella de la, hertogin van Bouillon, 3074.
Huygens aan Trémoïlle, Henri hertog de la, 3430.
Huygens aan Trémoïlle, Marie hertogin de la, 3431, 3441, 3487.
Huygens aan Tuldenus, D., 2348, 3334, 3501.
Huygens aan Uytenbogaert, J., 2646.
Huygens aan Vegelin, Ph.E., 2941.
Huygens aan Voetius, G., 2661, 3205.
Huygens aan Vorstius, A., 2635, 2954.
Huygens aan Vossius, G., 2638, 3464.
Huygens aan Wendelinus, G., 2829, 3213, 3467.
Huygens aan Wilhem, D. de, 2765, 2830, 2839, 2877, 3105, 3147, 3272.

Huygens aan Prins Willem van Oranje, 2722, 2736.
Huygens aan Windíng, W.W., 3250.
Huygens Jr., M., 3440.
Huygens-Campe, Petronella, 3351.
Huyghens, R., 2521, 2521 a, b.

Isendoorn, II., 3514.

Joachimi, A., 2679.

Ketting de Jongh, W., 2991.
Kinschot, L. van, 3057, 3137.
Knuijt, J. de, 2295, 2295 a, 2358, 2513, 2659, 2692, 2693, 2693 a-e, 2847, 2847 a, b, 2963, 2984, 3052, 3052 a, b, 3094, 3131, 3131 a, 3204, 3204 a, 3242, 3242 a, 3245, 3246, 3252, 3282, 3282 a, 3349, 3349 a, b, 3488, 3510, 3564.

Leewarden, J.J. van, 3522.
Leiden, Burgemeesters en regeerders van, 2574.
Lícques, M.C. de, 2785, 2785 a.
Liefferts, Helena, 2816, 2816 a-f, 2933, 2949, 3086, 3086 a, b, 3169, 3169 a, b.
Liere, Anna van, zie: Lockhorst.
Liere, W. van, 2662.
Lintelo, W. van, 2327.
Lockhorst, Anna van, 2311.
Loewenstein, Elisabeth gravin von, 3011, 3011 a, 3428.
Loon, Maria van, 3445, 3445 a-e.
Lootius, E.M.F., 2411.

Machwitz, M. von, 2444, 2444 a, b.
Maresius, S., 2528, 2856.
Martinaye (De la), 2696, 3476.
Maubus, Anna van, 3286.
Maulde Mansart, L. de, 3174, 3174 a.
Maurice, T., 2544.
Mersenne, M., 2564.
Metz, Du, 2353.
Montmirail, L. de, 2966.
Morlot, D. de, 2384.
Mory, A. du, 2362, 2362 a, b.
Murray, W., 3029.
Musch, C., 2561, 3546.
Myerop, J. van, 3130, 3589.
Myle, A. van der, 2833, 3385.
Myle, C. van der, 2406, 2406 a, b.

Naarden, Burgemeesters en regeerders van, 3405.
Naerssen, R. van, 2602, 3269, 3273, 3291, 3296, 3300, 3345, 3350, 3352, 3365.
Nassau, Hendrik Casimir graaf van, 2300, 2316.

Nassau, Jhr. Karel van, 3055
Nassau, Willem Frederik graaf van, 2951.
Nassau-Siegen, George Frederik graaf van, 2356, 2714, 3010, 3270.
Nassau-Siegen, Hendrik graaf van, 2718, 2720, 2723, 2729, 2734, 2734 a, 2860, 2860 a, 2873, 2873 a-c, 2901, 3217, 3232, 3233, 3548, 3548 a, b, 3572, 3595.
Nassau-Siegen, Johan Maurits graaf van, 2989, 2996.
Nassau-Siegen, Sophia Margaretha gravin van, 2678.
Nassau-Siegen, Willem graaf van, 2340, 2935.
Nassau-Siegen, Christina, geb. gravin van Erpach, 2836, 3404.
N.N., 3456.
Nyeveen, II. van, 3409, 3451.

Oetgens van Waveren, A., 2355, 2355 a.
Ogle, J., 3559.
Oliviers, F., 3260.

Pagenstecher, A.G, 3505.
Palts-Landsberg, Frederik Lodewijk Keurvorst Van, *2419*, *2684*, 3592.
Panterus, G., 3212.
Pardo, Susanna de, 2320, 2320 a.
Pauw, A., 2338, 2884.
Payne, S., 3193.
Persan, Emeranse de, 2709.
Peyrarède, J. de, 2304.
Picardt, J., 2632, 2651, 2925, 2947, 2992.
Plasse, Fr., vicomte de Machaut, 2725, 2725 a, b, 3069, 3069 a, 3277, 3277 a, 3470, 3470 a.
Plessis, L. du, S^{r}. d'Ouchant, 2988, 3509.
Ploos van Amstel, G.J., 2505, 3210.
Ploos van Amstel-van Byler, Agnes, 2504, 2504 a, 3168, 3202.
Pollot, A. de, 2601, 2617.
Polyander van Kerckhoven Sr., J., 2549, *2903*, 2923, 2923 a, 2971, 3591.
Polyander van Kerckhoven Jr., J., heer van Heenvliet, 2402, 2457, 2800, 2823.
Pompei, E., 2685, 3181, 3181 a-c, 3499.
Portugal, Eleonore Maurice prinses van, 2418.
Portugal, Louis Guillaume prins van, 3189.
Post, P., 2558, 2562, 2568, 2599, 2654.
Püchler, E., 3231, 3231 a, b, 3482, 3482 a, b.
Puteanus, E., *2306*, *2321*, *2683*, *2921*, *3006*, *3133*, *3228*, *3244*, *3437*, *3448*, *3491*, *3492*.
Puteanus, J.C., 2598.
Puteanus, M., 3229, 3449.

Raffélis, O. de, 2850, 2872, *2879*.
Rame, M. de, 2891.
Randwyck, J. van, 2373.
Randwyck-van der Noot, Maria van, 2940.
Rattermont, A., 2490, 3512, 3512 a, b.

Rawlins, G., 2957.
Reede, J. van, 3267, 3493, 3540, 3556, 3586.
Reene, B. van de, 3187.
Renesse, L.G. van, 2303, 2460, 2626, 2910, 2910 a, 2999.
Reusner, A., 3028, 3028 a.
Revius, J., 2943.
Rhenen, D'regeerders van, 3146.
Ripperda, W., 3402, 3402 a, 3413.
Rivet, A., 2309, 2372, 2385, 2391, 2410, 2474, 2519, 2543, 2633, 2708, 2717, 2732, 2881, 2904, 3024, 3031, 3066, 3088, 3109, 3206, 3225, 3262, 3363, 3379, 3422, 3577.
Rivet de Montdevis, C., 2762, *3287*, *3310*, 3317, 3342.
Rolland, C., 3517.
Rosier, Th. de, 2975, 3185.
Rotterdam, Burgemeesters en regeering van, 2700.
Routart, 3594.
Rouzé, G., 2687.
Rumph, C., 2545, 2548, 3080.
Ruquelmont, A. de, 2538, 2538 a.

St Martin, 3496.
Salm, Fr. graaf van, 3186, 3304.
Sandys, W., 3347, 3367.
Sayer, G., 2400.
Schieland, Baljuw en dijkgraaf van, 3538.
Schonck, D., 2383, 2383 a.
Schut, D., 2803.
Sevenaer, A.A. van, 3065, 3132, 3545, 3545 a-d.
Sherwouters, J., 3019.
Slavata, G.J., 2553.
Slingelant, C. van, 3356.
Sluysken, J., 3197.
Smithius, J., 2523, 2560, 3484.
Snouckaert Jr., M., 3567.
Snouckaert-Lansame, Marie, douair. van Zomerghem, 2407, 2416, 2449, 2449 a, 2914, 2965, 2995, 2995 a, b, 3124, 3194, 3337, 3337 a-c, 3376, 3515, 3549, 3549 a, b.
Sohnius, J.W., 2298, 2750, 2899.
Solms, J.A. graaf van, 2342, 2625, 2625 a-f, 3058, 3058 a, 3236, 3236 a, 3412, 3417, 3417 a-c, 3466.
Someren, J. van, 2326.
Sousa d'Taverez, A. de, 2797, 3190.
Spanheim, F., 3457, *3576*.
Specx, J., 2577.
Stakenbroeck, Th. van, 2453, 2712.
Starckenborg, E. van, 2955, 2955 a, b.
Stavenisse, C. van, 2357, 2357 a, 2711, 2711 a-h, 3101, 3101 a-c, 3222.
Steenbergen, Burgemeesters en schepenen van, 2556, 3150.
Straten, J.P. van der, 2715.
Streso, C., *2344*, 2344 a.

Styrum, H.O. graaf van Limburg, 2716, 2906, 2918, 2918 a, 2936, 2936 a, 3414, 3414 a.
Sylvius, J., en Brant, A., 2343.

Teresteyn, C. van, 2705, 2705 a-c.
Tholen, Regeering van, 2537.
Tiel, Burgemeesters, schepenen en raad van, 3396, 3407.
Timmerman, S., 3122.
Trémoïlle, Henri hertog de la, 3420.
Trémoïlle, Henri Charles hertog de la, 3425.
Trémoïlle, Marie hertogin de la, 3438, 3480.
Treurniet, C.A., 3355.
Tuldenus, D., 2325, 2325 a, 2609, 2978, 3259, 3283, 3486.

Uytenbogaert, J., *2653*.

Valcke, C., 2363.
Valdez, G. de, 2909.
Vaufin, G. de, 3424.
Veer, Q. de, 2497.
Vegelin, Ph.E., 2931, 2956, 2958, 2968, 2970, 2985, 2985 a, 3167, 3172.
Verbolt, N., 3254, 3257, 3393.
Verwer, A. de, 2296.
Voetius, G., *2670*.
Vogelaer, M. de, 3436.
Volbergen, T. van, 2998, 2998 a, 3059, 3070, 3075, 3099, 3107, 3142.
Vorderman, L., 2680.
Vorstius, A., *2656*, 2945, 3255.
Vosbergen, G. van, 2861, 3051, 3051 a, b.
Vossius, G., 3433.
Vroom, C., 2707.

Wachtendonck, A. baron van, 2439.
Waldeck, Philips Theodoor graaf van, 2993, 2993 a, 3265, 3265 a, 3388, 3388 a, 3514.
Wassenaer, J. van, 2350, 2350 a, 2605, 2616, 3408, 3408 a, 3153.
Waterlaet, L. van den, 2952, 2982.
Waulphin, zie: Vaufin.
Weckerlin, G.B., 2882.
Wendelinus, G., 2701, 2900, 3184, 3326.
Wetzel, J Burchard, 2926.
Weverdt, A. van, 2517.
Wicquefort, J. de, *3580*.
Wilhem, D. de, 2374, 2375, 2386, 2388, 2392, 2394, 2398, 2399, 2408, 2413, 2421, 2433, 2433 a, 2436, 2437, 2446, *2454*, *2455*, *2459*, *2462*, *2463*, *2473*, *2477-2479*, 2483, *2489*, 2494, 2496, *2499*, *2501*, *2510*, *2511*, 2512, 2516, 2527, 2531, 2532, 2532 a. 2541, 2743, 2753, 2774, 2776, 2776 a, 2821, 2837, 2852, 2857, 2868, 3017, 3041, 3050, 3061,

3063, 3063 a, 3098, 3112, 3119, 3123, 3127, 3140, 3143, 3148, 3149, 3152, 3156, 3158, 3160, 3163, 3164, 3264, 3271, 3271 a, 3275, 3276, 3280, 3306, 3312, 3330, 3330 a, 3353, 3353 a, 3360, 3378, 3380, 3387, 3387 a, 3519, 3568, 3582, 3593, 3593 a.
Wilhem, P. de, 2339.
Willeboirts, Th., *2894*, *2916*, *3134*.
Winding, P.P., 3235, 3444.
Woltzogen, J., 2302.
Wouw, B. van, 3064.
Wijk bij Duurstede, Regeering van, 2939.
Wynbergen, J. van, 2554, 2554 a, 2575, 2575 a-e, 2946, 2946 a, b, 2959, 2974, 2986, 3243, 3439, 3473, 3473 a, 3525, 3542, 3565, 3574.
Wyts, J., 2429, 2430, 2841, 2841 a, 2911, 2983, 2983 a.

Zevecote, J., 2328.
Zuerius, J., 3340, 3374, 3390.
Zutphen, Regeering van, 3383, 3383 a.
Zijll, L. van, 3191.

Alphabetisch register der persoonsnamen[1].

A.

AA (Van der), zie: Pynssen.
ABERCROMBY (Alexander), Schotsch ritmeester in dienst der St., **57**, 58, 60.
ABLANCOURT (Nicolas Perrot d'), Fransch geleerde, **23**, 116, 147.
ABU SAID, Mahomedaansch hoogepriester, 484, 485.
ACHBAS, Koning van Perzië, 465.
ACHILLES TATIUS, Grieksch schrijver, 99.
ACHMET I, Sultan van Turkije, 485.
AERSCHOT (Isabella Clara hertogin van), geb. gravin van Berlaimont **143**.
AERSCHOT (Marguérite Alexandrine hertogin van), 143.
AERSCHOT (Marie Desirée hertogin van), 143.
AERSSEN (Cornelis van), heer van Spijk, kolonel, 245, 439.
AERSSEN (François van), heer van Sommelsdijk, staatsman, *6, 7*, 8, 10, 59, 60, 84, 216, 385.
AERSSEN (Johan van), heer van Wernhout, burgem. van Breda, 271, 272.
AERTVELT (?), 275.
AGRICOLA Sr. (Joannes), predikant te Noordwijk, **113**.
AGRICOLA Jr. (Johannes), predikant te Zuilichem, **113**.
AIGUEBUERE (D'), Fransch officier, vroeger in dienst der St., 221, 236, 356, 469.
AIGUILLON (Hertogin van), zie: Combalet (De).
AITZEMA, 313.
AITZEMA (Jacob van), ingenieur, **194**.
ALBRECHT II, Keizer van Duitschland, 287.
ALBUQUERQUE (Dvarte Coelho de), Spaansch officier, 400.
ALDENEEL, Spaansch kapitein, 305.
ALDRINGA (Wigbold), afgev. ter St.-Gen. voor Groningen, **221**.
ALTENA (Mr. Adriaen), secretaris van Vlissingen, **15**.
ALTENA Jr., 15.
ALTEREN (Lodewijk van), heer van Jaarsveld, **24**.
ALTING (Dr. Bernhard), syndicus van Groningen, **73**, 79, 446.
ALTING (Hendrik), prof. theol. te Groningen, 97.
ALVA (Hertog van), 158, 159, 460.
AMALIA, Prinses van Oranje, 25-29, 31-35, 39, 41, 42, 44, 46-49, 52-65, 69, 74-78, 81, 88, 89, 91-94, 98, 100, 101, 103, 108-110, 112, 121-127, 137, 145, 146, 149, 174-185, 188-191, 194-207, 209-212, 214-217, 219-230, 232, 233, 236-238, 240-247, 257, 286-288, 290-295, 297, 299, 301-308, 310-314, 316-321, 324-327, 330-334, 336, 337, 339-341, 343, 345, 346, 348-353, 369, 384, 392-395, 397-407, 411-414, 416, 418, 420, 421, 424-428, 430-444, 454, 466, 467, 470, 474-478, 487-499, 502, 505-507, 509, 512.
AMALIA, Hertogin van Palts-Landsberg, 49, 112.
AMALIA ELISABETH, Landgravin van Hessen, 30, 40, 63, 66, 92, 166, 413, 420, 450, 467, 478.
AMERONGEN, zie: Borre.
AMSTELL (Ottho van), 115.
ANDRADA LEITAO (Dr. Francisco), Portugeesch gezant, 342, 360, 414, 504.
ANDREAE (Joachim), voorz. van het Hof van Friesland, afgev. ter St.-Gen., 70.

1) De cijfers der bladzijden, waar levensbijzonderheden worden meegedeeld, zijn vet gedrukt, waar de personen alleen in de noten worden vermeld, cursief.

ANGOULÈME (Hertog van), zie: Valois.
ANNA VAN OOSTENRIJK, Koningin van Frankrijk, 393, 398, 401, 418, 426, 435, 437, 454.
ANSLONIUS, 463, 482, 483.
APELDOORN (Pieter van), luit.-kolonel, 208, **209**.
APOLLONIUS VAN MYNDOS, Grieksch sterrenkundige, **73**.
AQUILIUS (Laurens), commissaris van de monstering, **490**.
ARISTIDES QUINTILIANUS, Grieksch geleerde, **154**.

ARMACH (Aartsbisschop van), 384, 428, 481.
ARNHEM (Gerrit van), afgev. ter St.-Gen., 79, 85, 92, 166, 210, 221, 265.
ARNOBIUS, Rom. schrijver, 111.
ARUNDEL (Graaf van), zie: Howard.
ASTON (Sir Thomas), **118**.
ATHENAEUS, Grieksch schrijver, 357.
AUBERGER (D'), Fr. ritmeester in dienst der St., **152**, 245.
AUBESPINE (François d'), markies de Hauterive, Fr. kolonel in dienst der St., 46, 47, 53, 54, 182, 189, 197, 207, 245, 251, 395, **444**, 475.
AUBESPINE, (Eleonore d'), markiezin de Hauterive, geb. de Volvire, **444**.
AUGUSTINUS, kerkvader, 9.
AUKEMA Sr., **505**.
AUKEMA (Antoni), 505.
AUMALE (Charles d'), S.r de Haucourt, Fr. ritmeester in dienst der St., **24**, 57, 77, 81, **319**.
AUWERCHIUS (Theodorus), Theol. Cand., 249, 273.
AVAUX (Graaf d'), zie: Mesmes (De).
AYALA (Ferdinand d'), kapitein, 244, **215**, 450(?).
AYLVA (Hobbe van), grietman van Baarderadeel, **67**, 70.

B.

BACON of VERULAM (Francis), Eng. staatsman en geleerde, 328.
BACX (Willem Maurits), kapitein, 368, 442.
BACX Jr., 368.
BAERLE (Adriana van), 357.
BAERLE (David van), koopman te Amsterdam, 382.
BAERLE (Jan van), koopman te Amsterdam, 382, 488.
BAGGHAERT (C.), dichter, 75.
BALFOUR (Elisabeth), 15.
BALFOUR (Philips), Eng. luit.-kol., later kolonel in dienst der St., 15, 33.
BALZAC (Jean Louis Guez de), Fransch schrijver, 3-6, 16, 23, 156, 371.
BANER (J.), Zweedsch generaal, 30, 40, 43, 103.
BANER (Juffr.), 372.
BANNIUS (Johan Albert), kath. geestelijke en musicus, 2, 6, 18, 28, 50, 51, 84, 85, 98, 117, *119*, 127, 129, 130, 132-139, 149, 151, 154, 155, 213, 217, 262, 274, 280, 281, 286, 305, 306, 315, 316, 322, 335, 350, 351, 356, 357, 372, 373, 381, 384, 393, 450, 452, 453, 459-462.
BARLAEUS (Caspar), prof. te Amsterdam en Lat. dichter, 20, 81, 82, 138, 147, 151, 152, 158, 159, 171, 178, 179, 187, 188, 191, 192, 207, 208, 254-256, 259, 260, 266, 269-271, 275, 276, 282, 283, 291, 292, 322, 323, 327, 328, 337, 343, 344, 354, 357, 360, 365, 370, 374, 377, 428, 429, 432-434, 447, 460, 462, 466, 467, 469, 473, 486, 496, 507, 508.
BARLAEUS Jr. (Caspar), **158**, 508.
BARTEL, burgemeester van Luik, 89, 109.
BARTELMEES, 118, 130.
BARTOLOTTI (Constancia), 480, 488, *508*.
BARTOLOTTI (Guilielmo), koopman te Amsterdam, 329, 488.
BASILIUS VAN CAESAREA, kerkvader, 9.

BASIUS (J.), 22.
BAUTERNE, 116, **129**, 137, 145, 254, 260, 273, 375, 466, 469.
BAWYR (Johan van), heer van Franckenberch, ritmeester, 168, 456.
BEAUGENDRE (De), Fransch edelman, 449, 454, 455, 470.
BEAUMONT (Aernout van), raad van den Prins, 180, 195.
BEAUMONT (Herbert van), secretaris en chartermeester van Holland, **481**.
BECK (Jean), heer van Beaufort, keizerlijk generaal, 65, 183, 301, 387, 399, 406, 448, 421, 506.
BECKER (Hendrik), 382, 414.
BECKER (Samuel), 382.
BECKER (Steven), burgem. van Middelburg, **309**, 327, 457.
BECKER-VAN BAERLE (Jacomina), **382**, 414.
BEECKMAN (Isaac), rector te Dordrecht, 12.
BEENS (Christiaan), schepen van Breda, **72**, 139, 251, 271, 272.
BEENS (Willem), vroeger burgemeester van Breda, **72**.
BELTENBOURG (Adrian Jacques de), boodschapper, 462.
BEMBO (Pietro), Ital. philoloog en kardinaal, **6**.
BENTINCK (Eusebius Burchart), ritmeester, **127**.
BERCHEM (Jan van), lid der rekenkamer van Zeeland, 213.
BERCK (Anna Maria), **22**.
BERCK (Walter), kapitein, **325**.
BERG (Graaf Hendrik van den), kolonel, 245.
BERG (Graaf Herman van den), **153**, 157.
BERG (Hieronyma Catharina gravin van den), geb. gravin van Spaner. **245**.
BERGAEUS (Vincentius), predikant te Wijk bij Duurstede, **366**.
BERINGHEN (Henri de), Fransch officier in dienst der St., 42, 230, 246, 289, 305, 402, 403, 405, 432, 467, 468, 499, 500, 512.
BERLAIMONT (Marguérite gravin van), geb. gravin de Lalaing, **143**, 257, 259, 289.
BERNAGIE (Peter van), schepen, later burgemeester van Breda, **272**.
BÉTHUNE (Maximilien de), hertog van Sully, Fr staatsman, **466**.

BEUNINGHAUSEN EN DORWARDT (Baron van), 19, 85, 456.
BEUNINGHAUSEN EN DORWARDT (Barones van), 19, 85, 456.
BEVEREN (Cornelis van), heer van Strevelshoek, staatsman, 390.
BEVERWEERT, zie: Nassau (Lodewijk van).
BEVERWYCK (Johan van), Med. Dr. en schrijver, 25, 79, 99, 156, 169, 182-181, 252.
BÈZE (Théodore de), Fransch geleerde, 104.
BIACA (Mevr.), 255.
BICKER (Andries), burgem. van Amsterdam, **390**, 480.
BIE (Guillaume de), griffier der financiën te Brussel, **378**-381, 385, 386, 389, 398, 411, 415, 441, 449, 479.
BIE (Mevr. de), 479.
BIE-HUYGENS (Catharina de), 378, 441.
BIELCKE, Zweedsch senator, 372.
BIELCKE (Hinrick), Deensch kapitein in dienst der St., **458**.
BILDERBEECK (H.), agent der Staten, 297, 308, 369.
BINCHORST, zie: Snouckaert.
BISCHOP, burger van Middelburg, 308.
BLAEU (Willem Jansz), aardrijkskundige en uitgever te Amsterdam, 12, 450, 471.
BLEU (François le), dichter, **157**, 203, 233, 238.
BLON (Michiel le), plaatsnijder en diplomaat, **39**, 289, 350.
BLONDEL (Jean), Fr. predikant in den Haag, **228**.
BLUMENTHAL (Joachim Friedrich von), Duitsch diplomaat, **128**, 131.
BODECHER (J.W.), 397.
BODECK (Van), 163.
BOËSSET (Antoine), intendant der muziek aan het Fransche hof, **50**, 98, 117, 129, 133, 135, 349.
BOETSELAER (Assuerus van den), heer van Leeuwen, hoofdofficier, 223, 472.
BOETSELAER (Fredcrik Hendrik van den), heer van Langerak, later kolonel, 254, **514**.
BOETSELAER (Philips Jacob van den), heer van Asperen, kapitein en lid van den Raad van State, **254**.
BOEY (Mr. Cornelis), advokaat, later advokaatfiskaal van Holland, 508.
BOHEME (Koningin van), zie: Elisabeth.
BOHEME (Eduard prins van), **35**, 94.
BOHEME (Elisabeth prinses van), **276**, 282, 508.
BOHEME (Maurits prins van), **94**, 424, 468, 499, 508, 510.
BOHEME (Rupert prins van), 468, 498, 499, 503, 509.
BOIS (Hugo du), 393.
BOLSWIJN (Frans van), **57**.
BONVICINUS (Lazarus), 13.
BORDEAUX, (Aartsbisschop van), zie: Sourdis (De).
BOREEL, schepen van Middelburg, 364.
BOREEL (Mr. Jacob), later burgemeester van Middelburg, 220, **320**, 329.
BOREEL (Johan), vroeger raadpensionaris van Zeeland, 220.
BOREEL (Theodoor), baljuw van Middelburg, **329**, 482, 509, 510.
BOREEL (Willem), staatsman, 16, 22, 179, 220, 311, 316, 320, 385, 482, 488, 490, 494, 502-504.
BORGIA (Don Juan de), Sp. generaal, 440-443.
BORRE VAN AMERONGEN (Coenraet), kapitein, 244, **245**.

BORRE VAN AMERONGEN (Willem), heer van Sandenburg, lid der St. van Utrecht, 225.
BOSCH, 268.
BOSCH (Van den), 23.
BOSCH (Van den), rechtsgeleerde in den Haag, 405
BOSCH (Jan van den), luitenant-generaal der artillerie, **242**, 243.
BOSSCHAERT, zie: Willeboirts.
BOSWELL (Sir William), Eng. gezant, 79, 222, 313, 329, 347, 391.
BOUCHORST (Amelis van den), heer van Wimmenum, afgevaardigde ter St.-Gen., **419**.
BOUCHORST (Nicolaas van den), heer van Noordwijk, afgev. ter St.-Gen., 70, 81, 349.
BOUDAEN SR. (Balthasar de), lid van den Raad van Brabant, *477*.
BOUDAEN JR. (Balthasar de), student te Leiden, 477.
BOUILLON, zie: Tour d'Auvergne (De la).
BOURBON (Henri de), prins van Condé, 414.
BOURBON (Louis de), graaf van Soissons, Fransch generaal, 173, 195, 198, 200, 217.
BOURBON (Louis II de), hertog van Enghien, later prins van Condé, **393**, 401, 405, 414, 430, 438.
BOURBON (Anne de), gravin van Soissons, geb. de Montafié, 507.
BOURBON (Charlotte de), prinses van Condé, geb. de Montmorency, **437**
BOURDIN (Pierre), Fr. Jezuïet en mathematicus, 74, 267.
BOUTHILLIER (Léon de), graaf de Chavigny, Fr. staatsman, 93, 94, 304 (?), 336, **397**, 405, 414, 450, 470.
BOXHORN (Marcus Zuerius), prof. te Leiden, 35, 37, 43, 47, 76, 79, 105, 129, 136, 137, 144, 147, 157, 163, 194, 214, 233, 244, 274, 276, 362-364, 419, 452, 510.
BOXHORN (Marcus Zuerius), pred. te Oudenbosch, 13.
BOXTEL, 380.
BRACHET (Théophile), S.r de la Milletière, 36, 37, **177**, 295, 315, 323.

BRANDENBURG (Keurvorst van), zie: Frederik Willem.
BRANDT, agent te Brussel, 349.
BRANT (A.), 21.
BRASSER (Govert), thesaurier-generaal der Unie, 208.
BRASSET (Jean), secret. van het Franschen gezantschap, 30, 107, 356, 361, 435, 469.
BREDERODE (Johan Wolfert graaf van), veldmaarschalk, 9, 27, 32, 101, 103, 176, 189, 209, 226, 227, 230-232, 242, 286, 292, 293, 302, 317, 318, 327, 352, 395, 399, 442, 487, 489, 504.
BREDERODE (Louise Christina gravin van), geb. gravin van Solms, 112.
BRERETON (Sir William), Eng. officier, **503**.
BREZÉ (Markies de), zie: Maillé (De).
BRIENEN (Wolter van), kolonel, 368.
BRIENNE (Graaf de), zie: Loménie (De).
BROECHEM (Heer van), zie: Rijt (Van de).
BROECK (Van), 45.
BROECK (Van den), vaandrig, 65.
BROSTERHUISEN (Joan), dichter en geleerde, 264, 322, 335, 505.
BROWNE (Sir Richard), Eng. generaal, **509**.
BRUNO (Hendrik), gouverneur der zoons van Huygens, 1, 2, 13, 15, 51, 64, 72, 84, 187, 205, 206, 209, 211, 216, 233, 238, 268, 321, 324, 330, 333, 335, 338, 391, 394-396, 410, 432, 451, 475-477, 486, 488, 496, 497, 507.
BRUNO (Martinus), predikant te Alkmaar, **72**, 84.
BRUTUS (Marcus), 394.
BRUIJNSMA (Regnerus), rekenmeester van Friesland, **104**.
BUAT (De), zie: Culan (De).
BUDE (Jean Baptiste), graaf de Guébriant, Fransch generaal, 265, 266, 291, 291, 295, 299, 301, 303, 306-308, 312-314, 325-327, 339, 361.
BUERSTEDE (Anthony van), schepen van Breda, **72**, 139, 251, 270, 271.
BURGERSDIJK (Franco Petri), professor te Leiden, **211**.
BURGH (Dr. Albrecht Coenraedsz), lid der St.-Gen., 225.
BURGH (Jacob van der), diplomaat en dichter, 145, 192, 231, 232, 255, 272, 298, 307-310, 319, 328, 339, 349, 352, 355, 357, 366, 372-374, 384, 448-451, 453, 458, 473, 495, 496. 501, 508.
BURGH Sr. (Van der), 373, 384.
BURLAMACCHI (Philippe), koopman en bankier te Londen, 384, 403.
BURMANIA (Rienk van), afgev. ter St.-Gen., 70.
BURS (Jacob), predikant te Tholen, **25**.
BURS Jr., militair, 25.
BURUM (Duyst van), kapitein, **169**.
BURUM (Johannes van), kapitein, **169**.
BUYCX (Jacob), 132, 160, 165, 359, 385, 389, 441, 449.
BUYSERO (Laurens), griffier en raad van den Prins, 76, 96, 106, 195, 225, 313, 337, 407, 434, 438.
BYE (Arend de), burgem. van Zalt-Bommel en afgev. ter St.-Gen., **324**.
BIJMA, serg.-majoor, later kolonel, **53**, 54.

C.

CABELJAUW (Johan), professor in de rechten te Amsterdam, 140, 474.
CABELJAUW (P.), predikant te Leiden, **338**.
CABEUS (Nicolaus), Ital. wiskundige, **17**, 18.
CAESAR, 84, 111.
CALANDRINI (Jean Louis), koopman te Genève, 18, 19, 22, 23, 155, 250, 251, 364, 379, 380, 449.
CALANDRINI Jr., koopman te Amsterdam, 18, 19, 22, 23, 155, 449.
CALANDRINI (Madeleine), **379**, **380**, 449.
CALCKMAN (J.J.), burger van 's Gravenhage, *261*, *262*, *321*.
CALLENFELS (Hartmann Gottfried baron von Stein), luit.-kol. in dienst der St., 152, 153, 156, 157, 163, 173, 209, 212, 214, 246, 295.
CALLENFELS (Anna barones von Stein), geb. Henderson, **153**, 163
CALLIMACHUS, Grieksch dichter, *138*.
CALVIN, (Jean), 155.
CAMERARIUS (Ludwig), Zweedsch gezant, 26, 65.
CAMPBELL (John), graaf van Loudoun, Eng. staatsman, **69**.
CAMPE (Jacob), burgemeester van Veere, 367.
CAMPE (Petronella), zie: Huygens-Campe.
CAMPEN (Jacob van), bouwmeester, 19, 21, 28, 84, 90, 115, 130, 151, 264, 283, 308, 383, 461, 462.
CANT (Reynier), burgem. van Amsterdam en afgevaardigde ter St.-Gen., **279**.
CANTECROIX (Prinses de), zie: Cusance (De).
CANTELMO (Don Andrea), Ital. kolonel in Spaanschen dienst, 46, 178, 237, 238, 271, 305, 395, 396, 400-402, 406-408, 411, 413, 414-418, 420, 423, 425, 427, 433, 436, 437, 439-442, 473.
CAPELLEN (Van der), 308.
CAPELLEN (Alexander van der), heer van Aertsbergen, afgev. ter St.-Gen., **105**, 308.
CAPELLEN (Steven Hendrik van der), kapitein, **105**.
CARANCY, Spaansch commissaris, 496, 501, *508*.
CARLETON Jr., **436**.
CARO (Annibale), Ital. dichter, **6**.

CARPENTIER (Pieter de), schepen van Dordrecht, **82**.
CARTESIUS, zie: Descartes.
CARTHAGEN (Hendrik), hortulanus te Leiden, 382.
CASEMBROOT, commies, 83.
CASSIODORUS, Rom. geschiedschrijver, 324.
CASSIOPIJN (Dominicus), luit. -kolonel, 372, 410, 411.
CASTELRODRIGO (Markies van), zie: Moura-Cortereal (De).
CATO, 338.
CATS (Jacob), 252, 265, 283, 390, 466, 508.
CATSHUYSEN (Simon van), rentmeester van Honselaersdijk, 89, 294, 438, 440.
CAU (Mr. Bonifacius), baljuw van Vlissingen, **15**.
CAUMONT (Jacques Nompar de), hertog de la Force, Fransch maarschalk, **403**.
CAYRO (Louis), Spaansch ritmeester, 55, 56.
CAYRO (Lucas), Spaansch officier, 55, 56.
CHATEAUNEUF, zegelbewaarder van Frankrijk, **397**.
CHâTILLON, zie: Coligny.
CHARLES, kamerdienaar van den Prins, 56.
CHAVIGNY (Graaf de), zie: Bouthillier.
CHEVREUSE (Hertogin de), zie: Lorraine.
CHRISTIAAN IV, Koning van Denemarken, 50, 67, 92, 220, 313, 368, 502, 508.
CHRISTIAN LUDWIG, Hertog van Lüneburg-Celle, **220**.
CHRISTINA, Hertogin van Savoie, 310.
CHRISTINA, Koningin van Zweden, 372, 502, 508.
CICERO, *102*.
CINQ-MARS, zie: Coiffier de Ruzé.
CLAESSON (N.), 37, 42, 45, 46.
CLAUDIANUS, Rom. dichter, *104*, 324.
CLEOPATRA, 160.
CLINGER, kapitein, 9.
CLOPPENBURGH (Johannes), theol. prof. te Harderwijk, daarna te Franeker, **99**.
CNOFFELIUS (Andreas), Duitsch medicus, 310, 311, **320**, 329, 331, 332, 339, 345-349, 351, 388-391, 406, 423, 430, 434, 437, 438, 494, 502, 506, 507, 511.
COENDERS VAN HELPEN (Bernard), afgev. ter St.-Gen., 92, 96, 104, 107, 452.
COIFFIER DE RUZÉ (Henri), markies de Cinq-Mars, **273**, 304, 334.
COLEPEPER (Sir John), Eng. kolonel in dienst der St., 15, **492**.
COLIGNY (Gaspard III de), hertog van Châtillon, maarschalk van Frankrijk, 45, 46, 198, 200, 201.
COLIGNY (Gaspard IV de), markies d'Andelot, **201**.
COLIGNY (Louise de), 475.
COLIGNY (Maurice de), Fr. kolonel in dienst der St., 36, 129, 201, 375, 466, 469.
COLOMNA, zie: Oborsky.
COLVE (Jacob), kapitein, **373**, 380.
COLVIUS (Andreas), predikant te Dordrecht, 247.
COLYER (David), Eng. kapitein in dienst der St., **445**.
COMBALET (Marie Madeleine de), hertogin van Aiguillon, **225**, 326, 398.
COMENIUS (Johann Amos), paedagoog, **64**, 84, **333**, 338.
CONFLANS (Michel de), markies de St Remy, 173.
CONINXPOLSKI (Graaf), 136.
CONRART (Vincent), secret. van den Koning van Frankrijk, 23, 139, 147, 148, 166, 241, 242.

CONTE (Robert le), **250**, 252.
COPES, commissaris in het Fransche leger, 106.
COPES (Mr. Otto), schepen van den Bosch, **105**, 231.
COPES (Willem), majoor van Wesel, **172**.
COPS (Hendrik), secret. van legatie te Constantinopel, **463**, 465.
CORDES, kunstliefhebber te Antwerpen, 246.
CORDUAN (Louis de), S.r de Moire, Fransch kapitein in dienst der St., 25, 394, 405, 419.
CORMONT (Jean de), baron de Cormont, Fr. ritmeester in dienst der St., 152, 156.
CORNEILLE (Pierre), dichter, 465.
CORREYE (Hector de), S.r de la Grange Baigneuf, Fr. kolonel in dienst der St., **230**.
CORVINUS (Johannes Arnoldus), lector in de rechten te Amsterdam, 474, **505**, 506.
COSTER (Laurens), 137.
COUVRELLES (Baron de), zie: Docok.
COUWENBURGH VAN BELOIS (Pieter), lid van het Hof van Holland, **508**, 512.
COUWENHOVEN (Rochus Engelbert van), consul te Marseille, 260.
COYMANS (Balthasar); koopman te Amsterdam, **192**.
COYMANS (Jeronimus), koopman te Amsterdam, **192**.
CRAVEN (William), earl of Craven, hoveling der Koningin van Boheme en kolonel in dienst der St., 15, 174, 181, 186, 203, 227, 302-304.
CROCQ (Anthonie), ritmeester, later kolonel, 292, 293, 436, 439.
CROESEN, agent der Staten te Luik, 310.
CROÏ (Jean de), Fransch predikant en professor, **511**.
CROMMON (Gerard), lid van het Hof van Holland, 367, 405, 417, 457.
CROOCK, afgev. ter St.-Gen., 482.
CRUNINGLN, kapitein, 370.
CULAN (Philippe Henry de), S.r de Buat, Fr. kolonel in dienst der St., 181, 182, 185, 198.
CULAN-DE FLINS (Esther de), 185, 193.
CUSANCE (Béatrix de), **229**.

D.

DANCKELMAN (Sylvester), rechter te Lingen, 94.
DATHENUS (Petrus), prediker en psalmberijmer, 265.
DAUBERGER, zie: Auberger (D').
DAVILA (Henrico Catherino), Ital. geschiedschrijver, **466**.
DEDEL (Johan), lid van het Hof van Holland, 44, 63, 64, 80, 81, 225, 231, 431, 435, 506.
DEDEL (Nicolaas), professor te Leiden, **7**.
DEDEL (Willem), griffier van den Hoogen Raad, **384**, **390**.
DEMOCRITUS, Grieksch wijsgeer, 259.
DENBIGH (Graaf van), zie: Feilding.
DENEMARKEN, zie: Christiaan IV.
DENEMARKEN (Christiaan Ulrich, prins van), **92**.
DESCARTES (René), 73, 74, 85, 86, 95, 118, 119, 180, 181, 195, 200, 262, 263, 270, 274, 277, 280, 285, 294, 295, 308, 323, 328, 333, 343, 344, 354-356, 370, 383, 386, 387, 403-405, 450, 470.
DESCHAMPS (Antoine), stalmeester van den Prins, 304, 394, 405, 419, 446.
DESLOGES (Charles), Fr. kapitein in dienst der St., 97, 116, 137, 186.
DESLOGES (Mad.^{e}), 3, **186**.
DESMARETS, zie: Maresius.
DESSELIUS (Valerius Andreas), professor en bibliothecaris te Leuven, 472.
DEVEREUX (Robert), graaf van Essex, Eng. generaal, 412, 425, 436, 492, 503, 504, 508-510.
DIENSSART (Francesco), Vlaamsch beeldhouwer, **208**.
DIEU (Lodewijk de), predikant te Leiden, 144, 155, 362.
DIGBY (John), graaf van Bristol, Eng. diplomaat, 292, 492, 509.
DIODATI (Elia), Ital. geleerde, 11, 12, 16, 17, 22.
DIONYSIUS CATO, Rom. schrijver, *509*.
DIONYSIUS Halicarnassensis, Gr. geschiedschrijver, 324.
DIRCX (Gysbrecht), burger van Rotterdam, 166.
DOCOK (Jean Casimir), baron de Couvrelles, **16**, 155, 156, 171, 469, 486.
DOCOK Jr., 16, 155, 156, 171, 486.
DOES (P. van der), 446.
DOES (Wigbold van der), heer van Noordwijk, kolonel, **180**, 207, 211, 292.
DOHNA (Christiaan Albert baron van), **475**.
DOHNA (Hendrik baron van), 305 (?), 307, 412, 431, 435.
DOHNA (Ursula gravin van), geb. gravin van Solms, bestuurster van Oranje, 225, 292, 304, 308, 313, 499.
DOLMAN (Thomas), Eng. luit. kolonel in dienst der St., 334, **335**.
DOMPSELAER (Johan van), kapitein, 308.
DONCKER, burger van den Haag, 198.
DONCOMBE (Edward), Eng. kapitein in dienst der St., **245**.
DONI (Giovanni Battista), Ital. geleerde, 213, 461, 462.
DONIA (Franciscus van), afgevaardigde ter St.-Gen., **353**.
DONNE (John), Anglikaansch geestelijke en dichter, 335.
DOORNICK (Helmich van), kapitein, **119**.
DORLOT (Godefroi de), Fr. kapitein in dienst der St., **181**, 182, 185, 193, 194, 198, 199, 352, 447.
DORP (Arend van), hofmeester van den Prins, 236 (?), 303, 382, 394, 405, 419.

DORP (Frederik van), heer van Maesdam, lid van het Hof van Holland en dichter, 206, 286.
DORP (Johan van), kapitein, 261, *267*.
DORP (Maria Charlotte van), 182, 185, 193, 198, 199, 325, *374*.
DORP (Philips van), vroeger admiraal, 63(?), 382, 468.
DOUBLET (George Rataller), lid van den Hoogen Raad, 10, 11, 97, 368.
DOUBLET (Jan), heer van S.t Annaland, 410.
DOUBLET (Philips), secret. van den Haag, 140, 141, 165, 167.
DOUBLET (Philips), later heer van S.t Annaland, ontvanger-generaal der Unie, 151, 373, 410, 422.
DOUBLET-HUYGENS (Geertruid), 410.
DREWS Jr. (Johan), burgemeester van Groningen, **79**.
DROST (Andries), kapitein, 249, 446.
DRUMMOND (Sir Patrick), Eng. hoveling, 425.
DRUMMOND (Sir William), stalmeester der Prinses Royale en sergeant-majoor in dienst der St., **409**, 415.
DUARTE (Catharina), 165.
DUARTE Sr. (Gaspar F.), koopman te Antwerpen, 115, **160**, 164-167.
DUARTE Jr. (Gaspar), 165.
DUARTE (Isabella), 165.
DUARTE (Jacques), 160, 162-165.
DUARTE (Leonora), 165.
DUDLEY (Robert), graaf van Leicester, 279.
DU METZ, zie: Metz (Du).
DURIE (John), Engelsch predikant te Rotterdam, **489**, **498**.
DUROCHE (Mad.e) 13.
DUVELAER (Pieter Jansen), burgemeester van Middelburg, **163**, 214, 244, 419.
DUYCK (Adriaen), vaandrig, **187**, 363.
DUYCK-DUYCK (Cornelia), **187**, 363.

E.

EBERSTEIN (J. Kaspar graaf van), Hessisch generaal, 166, **275**, 303, 304, 312-314, 326, 339, 361, 377, 467, 476.
ECHTEN, kapitein, 369.
ECHTEN (Roelf heer van), drost van Koevorden, 66, 68, 76, 87, 108, 124, 367, 452, 453.
ECHTEN Jr. (Van), 367.
EGMOND (Lodewijk graaf van), **142**, 148, 149, 257-259, 266, 281.
EGMOND (Philips Lodewijk graaf van), **142**, 148, 149, *257*-259.
EGMOND (Marie Marguérite gravin van), geb. gravin van Berlaimont, **143**, *257*, 259.
EHEM (Philip), Duitsch edelman, 380.
ELISABETH, Koningin van Boheme, 35, 289(?), 340.
ELZEVIER, uitgever, 37, 41, 47, 98, 147, 183, 274, 452, 457, 466, 486.
ELZEVIER (Jan), uitgever, 90, **241**, 457.
EMMIUS (Ubbo), vroeger prof. te Groningen, 96.
EMMIUS (Wessel), predikant te Groningen, **96**, 97.
EMPEREUR (Constantijn l'), prof. in het Hebreeuwsch te Leiden, 338.
ENGELHARDT (Andreas), Med. Cand. te Leiden, later lijfarts van den Czaar van Rusland, 345, **347**-349, 389.
ENGHIEN (Hertog van), zie: Bourbon.
ENNO LODEWIJK, later Graaf van Oostfriesland, 260.
EPICTETUS, Grieksch wijsgeer, *29*, 99.
ERENTREITER (Ernhard), kolonel, 31, 57, 77, 198, 326.
ERASMUS, 64.
ESPAGNE (Jean d'), Fransch predikant, 26, 29.
ESSEN (Hendrik van), richter van Arnhem, afgev. ter St.-Gen., 12.
ESSEN (Johan van), officier, 12.
ESSEX (Graaf van), zie: Devereux.
ESTRADES (Godefroi graaf d'), Fransch diplomaat, 30, 33, 52, 92, 107, 190, 333, 334, 336, 349, 351, 486.
EUSKERCKEN (Johan van), gezantschapssecretaris te Parijs, 62, 88, 93, 106, 116, 145, 148, 183, 184, 191, 216, 225, 236, 273.
EUTROPIUS, Rom. geschiedschrijver, 324.
EVERTSEN (Johan), vice-admiraal, 108, 215, 392.
EYCK (Anna van), 380.
EYCK (Gaspard van), drost van Heusden, **380**.
EYCKBERGH (Johan), secretaris van den Raad van State, 355, 422.
EYSINGA (Pieter van), gedeputeerde van Friesland, **70**.
EYSSINGHE (Pieter), burgemeester van Groningen, afgev. ter St.-Gen., **83**, 92.

F.

FABERI, luitenant, 15.
FABRONI, secretaris van Maria de Medicis, 232, 310, 328.
FAIRFAX (Thomas), lord Fairfax, Eng. generaal, **502**.
FANNIUS, advokaat, 315.

FAULX (De), 202.
FEILDING (Basil viscount), graaf van Denbigh, Eng. generaal, 503.
FEILDING (Susan), gravin van Denbigh, geb. Villiers, 290.
FERDINAND VAN BEIEREN, bisschop van Luik en keurvorst van Keulen, 89, 200, 307, 308.
FERDINAND, Kardinaal-Infant, landvoogd der Spaansche Nederlanden, 39, 42, 46, 48, 63, 65, 98, 103, 118, 152, 153, 157, 176, 184, 185, 210, 217, 228, 230, 241, 242, 244, 443.
FERDINAND III, Keizer van Duitschland, 40, 63, 176, 220.
FERDINANDO II DE MEDICIS, Groothertog van Toscane, **310**.
FERENTS (Enno), kolonel, 32, **33**, 175, 192.
FERENTS (Thomas), kolonel, 27, **32**, 175, 192.
FERTÉ PONT St PIERRE (Baron de la), Fransch kapitein in dienst der St., 135, 254.
FILLIARD (Mad.^{lle}), hofdame der hertogin van Aiguillon, 225.
FLUD (David), Eng. kapitein in dienst der St., 14, 197.
FLUD (Philip), Eng. kapitein in dienst der St., 14.
FOIX (Du), Fransch medicus, 337.
FONTAINE (Paul Bernard graaf de), Sp. generaal, 88, 177, 179, 180, 194, 221, 226, 230, 287, 292-295, 303, 306-308, 326, 336, 339, 352, 353.
FORANT (Jacques), Fransch scheepskapitein in dienst der St., 504.
FORCE (Hertog de la), zie: Caumont.
FOREEST (Joannes van), burgem. van Hoorn, lid van den Hoogen Raad, 183, 186, 189, 197, 271, 363.
FORGUES (Bernard de), Fransch kapitein in dienst der Staten, **4**.
FORNENBERGH (Alexander van), Zuid-Nederl. schilder en schrijver, **226**, 227.
FRANCHEMONT (Etienne de), commissaris der Fransche troepen, **181**, 182, 185, 193, 194, 198, 199, 202, 203.
FRANCKENBURG, ritmeester, **55**, 57, 58, 60.
FRANS I, Koning van Frankrijk, 480.
FREDERIK, Keizer van Duitschland, 342.
FREDERIK III, Hertog van Sleeswijk-Holstein-Gottorp, **50**.
FREDERIK CASIMIR, Keurvorst van Palts-Landsberg, 49.

FREDERIK HENDRIK, Prins van Oranje, 2-8, 10, 12, 15, 19, 21, 23, 25-35, 37, 39-42, 44-49, 51-73, 75, 76, 78, 79, 81-85, 87-94, 96-101, 103-109, 112-114, 116-128, 131, 132, 135-138, 142, 143, 145, 148, 149, 152, 153, 156, 157, 160-169, 171-180, 183-186, 188-192, 195-197, 200 202-208, 210-212, 214-217, 219-222, 224-229, 231-233, 236-238, 240-247, 249-254, 256-262, 264-267, 269, 271, 273, 278, 279, 281, 282, 284-295, 297, 299, 301-318, 320, 321, 325-327, 329-332, 334-341, 343, 345-348, 350-354, 357, 359-361, 364-366, 368-373, 375-385, 387-396, 398-423, 425-433, 435-444, 447-451, 454-456, 458, 459, 462, 465-470, 472-491, 493-499, 501, 502, 505, 507-512.
FREDERIK LODEWIJK, later Keurvorst van Palts-Landsberg, 48, 49, 162, 511.
FREDERIK WILLEM, Keurvorst van Brandenburg, 128, 131, 278, 316.
FRÉMONT (De), Fransch edelman, 23, 147, 148, 166, 284.

G.

GAFFAREL (Jacques), Fransch priester, **201**.
GALILEI (Galileo), 11, 12, 16, 17, 22, 218, 268, 356.
GARDE (Mad.lle de la), 375.
GARNIER, Fransch schrijver, 396.
GASSENDI (Pierre), Fransch geleerde, 333, 358, 450.
GASSION (Jacques de), Fr. kapitein in dienst der St., **217**, 496.
GASSION (Jean de), Fr. generaal, 430, 506, 507.
GAUTIER (J.), Fransch luitenist, 468.
GENT (Barthold van), raad en rekenmeester van Gelderland, 8, 9, 227, 288, 289, 296, 324, 331, 368, 471.
GENT (Jan Walraven baron van), militair, **131**.
GENT (Joachim van), later kapitein, 289, *296*, 331, **368**, 471.
GENT (Johan baron van), **461**, 462.
GENT (Otto baron van), heer van Diden, kolonel, 131, 138.
GENT (Walraven baron van), heer van Oyen, kolonel, 459, **461**, 462.
GENT (Elisabeth barones van), geb. van Wachtendonck, 131, 267, 294.
GENT (Geertruyd barones van), geb. von Padevoirt, **459**, 461.
GENTILIS (Scipio) professor te Altorf, **380**.
GENTIUS (Georgius), Orientalist, **463**-465, 482-485.
GEORG, Hertog van Lüneburg-Celle, **220**.
GESVRES (Markies de), zie: Potier.
GEUL (Joannes), advokaat, 6, **7**, 8, 10, 11.
GHEYN Jr. (Jacob de), schilder, 192, 208.
GILBERT (William), Eng. medicus en natuurkundige, **18**.
GLARGES (Corneille Montigny de), resident der St.-Gen. te Calais, 277.
GLESER (George), kolonel van de garde, 76, 191, 196, 481.
GLESER (Mevr.), 226.
GODDAEUS (Conradus), predikant te Faassen, **370**, 371.
GODEAU (Antoine), bisschop van Grasse en Vence, **168**, 171.
GOFF (Stephen), Eng. geestelijke en diplomaat, **497**, 498.
GOLIUS (Jacob), professor in de Oostersche talen en in de wiskunde te Leiden, 146, 178, 179, 205, 210, 211, 217, 248, 249, 265, 432.
GOLTSTEIN (Joachim van), kolonel, 510.

GOMARUS (Franciscus), theol. professor te Groningen, **146**.
GONNE (S.r de), Fr. sergeant-majoor in dienst der St., **189**.
GONZAGA (Annibale), markies van Mantua, generaal in dienst van den Keizer, **176**.
GOOR (Arnoldus van), rentmeester, rechter en leengriffier van Meurs, **110**.
GORCUM (Pieter), zeeofficier, 392.
GORCUM Sr., scheepskapitein, 392.
GORING (George), lord Goring, 43(?), 49, **329**, 340, 394, 497.
GORING (George), graaf van Norwich, **329**.
GOUCHE (Jan la), burger van Middelburg, 152.
GRAEVE (Van den), advokaat in den Haag, 390.
GRAHAM (James), markies van Montrose, Schotsch generaal, **186**.
GRANGE (La), zie: Correye (De).
GRASWINCKEL (Dirck), advokaat, later griffier der St.-Gen., 22, 142, 256, 257, 403, 406, 474, 508.
GRASWINCKEL-VAN LOON (Anna), 403.
GRISON (Nicolaes), kapitein, **369**.
GRONOVIUS (Johannes Fridericus), prof. in het Latijn te Deventer, later te Leiden, **461**.
GROTIUS (Hugo), 33, 34, 36, 39, 42, 43, 46, 47, 243, 277, 291, 295, 297, 299, *300*, 306, 319, 428, 514.
GRUTERUS (Isaacus), later verbonden aan de Lat. School te Rotterdam, 133, 163, 233, 251, 467.
GUASCO (Don Carlo), 451.
GUÉBRIANT (De), zie: Bude.
GUICHE (Antoine de), later hertog van Grammont, Fransch maarschalk, **288**, 291, 295, 313.
GUISE (Hertog van), zie: Lorraine (Henri II de).
GUNTHER (Frederik), secret. van den Koning van Denemarken, **502**.
GUZMAN (Gaspar Alonzo Peres de), hertog van Medina Sidonia, Sp. diplomaat, **361**.
GYS (Daniel), predikant te Leiden, **102**, 103.

H.

HAEGHE (J. van der), Amsterdamsch medicus 356.
HAEMRODE (Cornelis van), oudheidkundige, **471**.
HAERSOLTE (Van), kolonel, 477.
HAERSOLTE (Arendt van), kapitein, **204**.
HAERSOLTE (Rutger van), drost van Lingen, 94, 240, 446, 476.
HAERSOLTE (Simon van), ritmeester, later kolonel, **446**.
HAERSOLTE (Sweder van), drost van Salland, afgev. ter St.-Gen., 61, 66-68, 75, 76, 86, 87, 117-122, 124-127, 204, 222, 240, 308, 383, **446**.
HAERSOLTE (S.H. van), luitenant, 494, 505.
HAES, verrader van Wesel, 63.
HAESTRECHT (Karel Otto van), heer van Druynen, 23.
HAGA (Cornelis), gezant te Constantinopel, 59, 208, *463*.
HAGEN (Johannes van der), predikant te Eindhoven, **408**, 411.
HALL (Joseph), Anglikaansch geestelijke, 100.
HALLART (Maurice de), Fransch kolonel in dienst der St., 408, 411-413, 416, 421, 426.
HAM (Jost), kapitein, **493**.
HAM (Gerrit ten), kapitein, **452**.
HAMILTON (James), markies van Hamilton, **315**.
HAMILTON Cassellens. (Archibald), aartsbisschop der Anglikaansche kerk, **368**.
HARCOURT (Graaf d'), zie: Lorraine.
HARCOURT (Sir Simon), Eng. officier in dienst der St., 44.
HARDENBROECK (Gijsbert van), kapitein, later sergeant-majoor, **509**.
HAREL (Adam), apotheker in den Haag, **351**.
HAREN Jr., kapitein, 55.
HAREN (Willem van), ritmeester, **55**, **145**.
HARRIS (Malachi), Eng. kapelaan der Prinses Royale, **489**, 498.
HARTAING (Maximiliaan de), heer van Marquette, ritmeester, 114.
HARTMANS (François), schout van Monickeland, **341**.
HARTMANS-VAN DER WOUDE (Wed.^{e}), 341.
HASSELT (Johan van), kapitein, **445**.
HATZFELD (Frans graaf van), bisschop van Würzburg, **331**.
HATZFELD (Melchior graaf van Gleichen en), keizerlijk generaal, 88, 157, 211, 215, 303, 307, 330.
HAUCOURT (De), zie: Aumale (D').
HAUTERIVE, zie: Aubespine (D').
HAUTMETS (Du), zie: Oseros (D').
HAVERVELD (Andreas), Med. Dr. in den Haag, **351**.
HAYE (De), 70.
HAYNEUYE (Julien), Fransch Jezuïet, 74.
HEEMSKERCK (Claes Simonsz. van), gecommitteerde raad, **279**.
HEEMSKERCK (Franck Franckens Beest van), burgemeester van Leiden, **279**.
HEEMSKERCK (Jacob van), admiraal, **279**.
HEEMSKERCK (Mr. Johan van), schepen van Amsterdam, later lid van den Hoogen Raad, **278**, 279.
HEEMSKERCK (Willem Jansz. Reyers van), burgemeester van Rotterdam, **279**.
HEENVLIET, zie: Polyander.
HEERDT (Adam van), majoor, **458**.
HEEREBOORT (Adrianus), later prof. in de logica te Leiden, **265**, 432.

HEIDANUS (Abraham), prof. in de theologie te Leiden, **144**, 161.
HEIDENSICK (?) (Johan), 166.
HEILERSIEG (Johannes), leermeester van Willem II, 64, 235, 236, 319, 349, 352.
HEINSIUS (Daniel), 5, 16, 29, 34, 37, 42, 76, 79, 105, 110, 111, 120, 145, 148, 233, 244, 265, 298, 299, 303, 306, 362, 363, 377, 432, 510, 511, 513.
HEINSIUS (Nicolaus), later philoloog en diplomaat, 37, 119, 120, 302, 303, 496.
HEMERT (Van), zie: Torck.
HENNY (Egidio), kanunnik en kapelmeester te Luik, **450**, 453, 458, 473, 491, 495, 496.
HENRIETTE CATHARINA, Prinses van Oranje, 161, 332.
HENRIETTE MARIE, Koningin van Engeland, 2, 69, 169, 177, 178, 206, 207, 209, 210, 227, 270, 271, 276, 287-292, 298, 301, 302, 308-311, 318, 320, 321, 334, 335, 338-341, 343, 350, 352, 384, 412, 420, 421, 423-426, 428, 431, 468, 476, 508.
HENRY (Meester), chirurgien, 493, 515.
HERACLITUS, Grieksch wijsgeer, 270.
HERBERT (Edward), Eng. staatsman en geleerde, **390**.
HERBERT (Sir Henry), Eng. kolonel in dienst der St., 394.
HERCKMANS (Elias), zeeman en ontdekkingsreiziger, **444**, 445.
HERMITE (L'), raadsheer te Gent, 339.
HERTFORD (Markies van), zie: Seymour.
HEUFT (Jan), bankier te Parijs, 512.
HEIJN (C. van der), scheepskapitein, 504.
HILTEN (Antonie van), secret. der Staten van Utrecht, 10, 186, 260, 356, 370, 472.
HIPPOCRATES, 79, 99.
HOEFFIJSER (Pieter Martensz.), ontvanger der admiraliteit van Amsterdam en bankier, 192, 207.
HOENSBROECK (Conrad Ulrich baron van), 60.

HOHENZOLLERN-HECHINGEN (Eitel Frederik vorst van), *505*, 512.
HOHENZOLLERN-HECHINGEN (Maria Elisabeth vorstin van), geb. gravin van den Berg, **505**, 512.
HOLSTEIN (Hertog van), ritmeester in dienst der St., 399.
HOLTHZEM (Johannes van), proost te Overpleys, 113, 114, 127.
HOMM US (Festus), regent van het Staten-College te Leiden, **13**.
HONDIUS (Hendrik), teekenaar, 51, 488.
HONTHORST (Gerard), schilder, 208.
HONTHORST (Willem), schilder, **208**.
HONYWOOD (Benedict), Eng. kapitein in dienst der St., **43**.
HONYWOOD (Sir Robert), Eng. kapitein in dienst der St., 43.
HONYWOOD (Thomas), Eng. kapitein in dienst der St., **43**.
HOOCHSTEDEN, (Theobald van), uitvinder van een molenwerk, 330.
HOOFT (Pieter Cornelisz.), 82, 103, 104, 113, 138, 158-160, 179, 192, 207, 208, 250, 253, 255, 256, 270, 274, 275, 281, 283, 285, 291, 323, 327, 337, 344, 357, 365, 366, 374, 375, 429, 440, 468, 478-480, 486, 488, 505, 508.
HOOFT-HELLEMANS (Leonora), 207, 270, 283, 285, 365, 374, 375, 429, 480.
HOORN (Jan graaf van), kolonel, **178**, 180, 204.
HOPION (Ralph), lord Hopton, Eng. generaal, **425**, 510.
HORATIUS, *4, 5, 101, 133*, *145*, 259, *269*, *296*, 324, *328*, 335, *338*, *347*, *434, 470, 495*.
HORTENSIUS (Martinus), prof. in de wis- en sterrenkunde te Amsterdam, 11, 12, 16.
HOTHAM SR. (Sir John), Eng. officier, **414**, 425.
HOTHAM JR. (Sir John), Eng. officier, **414**, 425.
HOTTINGA (Douwe), grietman van Barradeel, **70**.
HOWARD (Thomas), graaf van Arundel, Eng. diplomaat, 99, 244.
HOWARD (William), viscount Stafford, **497**.
HUBERT (Mr. Herman de), lid van het Hof van Holland, **366**, 367, 457, **512**.
HUGENS (Joannes), Z.-Nederl. priester, 255, 261.
HULFT (Pieter Evertsz), koopman te Amsterdam, **365**.
HUME (Sir Alexander), hofmeester der Prinses Royale en kapitein in dienst der St., 391, **408**-410, 412, 413, 415, 416, 426.
HUSIN, Mahomedaansch hoogepriester, 483, 484.
HUYBERT (Antonie de), rechtsgeleerde en dichter, 24, 158, 354.
HUYBERT-TROGET (Charlotte de), 24.
HUYGEN (Johan), kolonel, 27, 44, 46, *78*.
HUYGENS SR. (Christiaan), 398.
HUYGENS JR. (Christiaan), 15, 26, 30, 187, 188, 192, 196, 208, 209, 211, 236, 255, 276, 391, 429, 475, 496, 497.
HUYGENS MZN (Christiaan), 410, **422**.
HUYGENS JR. (Constantijn), 2, 15, 20, 26, 64, 84, 147, 171, 187, 188, 192, 196, 208, 209, 211, 236, 255, 276, 391, 395, 397, 429, 432, 475, 480, 496, 497.
HUYGENS (Lodewijk), 1, 15, 26, 84, 206, 211, 391.
HUYGENS (Maurits), secret. van den Raad van State, 20, 26, *64*, 107, 130, 172, 190, 196, 234, 261, 348, 351, 352-356, 362, 363.
HUYGENS Jr. (Maurits), **455**.
HUYGENS (Philips), 26, 211, 338.
HUYGENS (Susanna), 196.
HUYGENS-VAN BAERLE (Susanna), 19.
HUYGENS-CAMPE (Petronella), 410, **422**.

HUYGHENS (Dirk), sergeant-majoor, **145**.
HUYGHENS (Rutger), burgem. van Arnhem, afgev. ter St.-Gen., 101.

I.

IBRAHIM, Sultan van Turkije, **464**, 465, 483-485.
INHAUSEN UND KNIPHAUSEN (Carel Hendrik von), kolonel, 27, *316*.
INHAUSEN UND KNIPHAUSEN (Christoph Benno von), officier in Zweedschen dienst, 316.
ISABELLA, Koningin van Spanje, **310**.
ISELSTEIN, ruiteroverste, 55, 56, 81, 230, 338, 346, 402, 408, 412, 413, 416, 426, 430, 438.
ISENDOORN (H.), 494.

J.

JAN IV, Koning van Portugal, 179, 205, 361.
JANSENIUS (Cornelis), aartsbisschop van Iperen, 277, **415**.
JARRET (Gilbert), Eng. kapitein in dienst der St., 320, 321.
JERMYN (Henry), graaf van St. Albans, Eng. hoveling, **159**, 170, 306, 311, 318, 320, 321, 334, 340, 341, 345, 346.
JOACHIMI (Albert), gezant in Engeland, 161, 192, 207, 227, 229, 252, 272, 315.
JONGE (Mr. Anthony de), griffier der rekenkamer van Zeeland, **481**.
JONGE (Dirck de), advokaat in den Haag, 64.
JONVILLIER, Fransch kapitein, **496**.
JOSEPHUS (Flavius), Gr. schrijver, *260*.
JUCHEN (Maerten van), kolonel, **27**.
JULIEN (Paul), advokaat te Oranje, 304.
JULSING (Bernardus), burgem. van Groningen, **92**, 96.
JUNIUS (Hadrianus), rector en Med. Dr. te Haarlem, **471**.
JUNIUS (Jacob), secret. en raad van den Prins, 37, 65, 448.

JUNIUS (Willem), kapitein, 65.
JUSTINIANUS, 95.
JUVENALIS, *259*.

K.

KAREL I, Koning van Engeland, 39, 69, 99, 101, 103, 104, 108, 164, 165, 170, 176-178, 192, 210, 216, 289, 298, 313, 315, 318, 329, 340, 341, 346, 348, 349, 391, 412, 420, 421, 423-426, 428, 435, 436, 468, 482, 488, 492, 498, 499, 503, 504, 509, 510.
KAREL V, Keizer van Duitschland, 354.
KAREL, prins van Wales, 176, 489, 492.
KARDINAAL-INFANT, zie: Ferdinand.
KELLER (Sebastiaan), **216**.
KEPLER (Johann), sterrenkundige, **248**, 359.
KETH (Gerrit), burgemeester van Harlingen, 71.
KETTING DE JONGH (Willem), later thresorier der domeinen en raad van den Prins, 281.
KETTLER (Jacob), Hertog van Kurland, **277**, 278.
KEULEN (Keurvorst van), zie: Ferdinand van Beieren.
KILLIGREW (Sir William), Eng. luit.-kol. in dienst der St., **177**, 178, 182, 334, **335**.
KILLIGREW-WOODHOUSE (Mary), 43. - Zie ook: Stafford (Lady).
KINSCHOT (Lodewijk van), auditeur der rekenkamer van Holland, 311, 312, 344, 345.
KIRCHER (Athanasius), Jezuïet en professor in de natuurkunde, **263**.
KIRCKPATRICK (John), Eng. kolonel in dienst der St., **191**.
KNIGHTLY (Ferdinand), Eng. luit.-kolonel in dienst der St., 90, 289, 412.
KNUYT (Johan de), raad van den Prins, vertegenwoordiger van den eersten edele in Zeeland, 2, 25, 32, 66, 69, 70, 83, 98, 152, 153, 163, 164, 176, 227, 228, 271, 279, 292, 309, 326, 327, 329, 341, 342, 351, 364, 366, 367, 375-378, 381, 392, 421, 422, 472, 479, 480, 501.
KUYL (Floris), kapitein, **221**.

L.

LAER (Johan François van der), later burgemeester van Mechelen, **136**.
LAET (De), 216.
LAET (Jan de), aardrijkskundige, **428**
LALAING (George de), graaf van Rennenberg, vroeger stadhouder van Friesland en Groningen, 71.
LAMBOY, generaal der keizerlijke troepen, 33, 120, 157, 163, 195.
LAMIERE (?), 271.
LANGES (Louis de), Sr de Montmirail, 272.
LANNOY (Charles de), hoveling en officier, **222**, 405.

LANSAME (Marie), zie: Snouckaert.
LANSBERGEN (Dr. Jacob), Med. Dr. te Middelburg, **213**, 326.
LANSBERGEN (Philippus), predikant en sterrenkundige, **9**.
LANTSCROON (Gijsbert van), luitenant, 8, 9.
LAUD (William), aartsbisschop van Canterbury, **170**-172.
LAUNOY (De), 29, 177.
LAURA, 374, 480.
LAURENTIUS (Jacobus), predikant te Amsterdam, **471**.
LAVERNE, commandant van Limburg, 493, 501, 505.
LAWICK (Thomas van), kapitein, 118.
LEDA (Baron de), Spaansch generaal, 33, 46, 88, 242, 275, 400.
LEEUW (Gerrit de), 356.
LEEUWARDEN (J.J. van), horlogemaker, 486.
LEEUWEN (Heer van), zie: Boetselaer.
LEICESTER, zie: Dudley.
LEIT (Van der), 393.
LEITAO, zie: Andrada.
LENCASTRE (Don Dionisio), Portugeesch diplomaat, 204, 205.
LEONORA (Signora), Ital. zangeres te Parijs, 500.
LEOPOLD WILHELM, zie: Oostenrijk.
LIAUCKAMA (Jarich), Friesch edelman, **136**.
LICETI (Fortunio), Ital. medicus en oudheidkundige, **102**.
LICQUES (M.C. de), 202.
LIEFDE (Siers de), scheepskapitein, **504**.
LIEFFERTS (Helena), **213**, 261, **267**, 322, 354.
LIERE (Anna van), zie: Lockhorst.
LIERE (Willem van), heer van Oosterwijk, gezant te Parijs, 154, 206, 285, 286, 392, 437.
LIEVENS (Jan), schilder, 40, 59, 343.
LINDENAER (Johan), sergeant-majoor, **250**.
LINDSAY (Alexander), lord Spynie, Schotsch generaal, **492**.
LINTELO (Willem van), Geldersch edelman, lid der St.-Gen., 14, 225.
LIPSIUS (Justus), Z.-Ned. geleerde, 309, 463.
LIVINGSTONE (James), Eng. kolonel in dienst der St., **33**.
LIVINGSTONE (John), Eng. luit.-kolonel in dienst der St., 33, 252.
LIVIUS, 64, 324.
LOBKOWITZ (Jo. Caramuel), kath. geestelijke en diplomaat, **377**.
LOCKHORST (Anna van), 9.
LODEWIJK XIII, Koning van Frankrijk, 69, 94, 107, 136, 173, 212, 214, 216, 229, 273, 310, 326, 331.

LODEWIJK XIV, Koning van Frankrijk, 454-456.
LOË (Baron Degenhardt Bertram von), **60**.
LOENIUS (Mr. Johan), lid van het Hof van Holland, **231**.
LOEWENSTEIN (Elisabeth gravin van), 90, 289, 451.
LOMÉNIE (Henri Auguste de), graaf de Brienne, Fr. staatsman, **397**, 470, 472.
LONGUEVILLE (Hertog de), zie: Orleans.
LOO, kolonel, 33.
LOO (Albert van), afgev. ter St.-Gen., 73.
LOON (Maria van), 456.
LOOTIUS (Eleazar), predikant te 's Gravenhage, **23**, 46.
LOPE (Alonso de), juwelier, 165, 196, 197.
LOPES (De), 407, 467.
LORRAINE (Henri de), graaf d'Harcourt, Fransch generaal, **46**, 69, 116, 298, 313, 468.
LORRAINE (Henri II de), hertog van Guise, aartsbisschop van Rheims, **355**, 357, 393, 400, 466, 469, 499.
LORRAINE (Marie de), hertogin de Cbevreuse, 397.
LOTHARINGEN (Karel IV, hertog van), 189, 195, 229, 476.
LOUDOUN (Graaf van), zie: Campbell (John).
LUCIANUS, Gr. schrijver, 324, 432.
LUCRETIUS, Rom. dichter, *270*.
LULLIUS (Raymundus), Spaansch wijsgeer, **328**.
LUNDI (Arnout), juwelier, 160.
LÜNEBURG-CELLE, zie: Christiaan Ludwig, en Georg.
LÜNEBURG-CELLE (Prins van), 305.

M.

MACHAUT (De), zie: Plasse.
MACHWITZ (David von), luit.-kol., **55**, 62.
MACHWITZ (M. von), 62.
MAHOMET II, Sultan van Turkije, 483.
MAHOMET, gouverneur van Damascus, daarna grootvizier, 484.
MAILLÉ (Urbain de), markies de Brezé, Fr. maarschalk, 229, 398.
MAIRE (Jan), uitgever te Leiden, 45, 100, 390.
MAISONNEUVE (Pierre de Perponcher de), Fr. kolonel in dienst der St., 189, 449.
MAITRE (De), vaandrig, 280.
MALLINCKRODT (Bernard von), domheer te Munster, **137**.
MANCHESTER (Graaf van), zie: Montagu.
MANILIUS, Rom. dichter, 270.
MANOIR (Guillaume du), Fransch musicus, **350**, 351, 357, 372, 452, 453, 461, 462.
MANSVELD (Johan van), maarschalk van Montfoort, **256**.
MARCHEVILLE (Graaf de), Fr. officier, 497.
MARESIUS (Samuel), theol. prof. in den Bosch, daarna te Groningen, 36, 105, 108, 231, 235.
MARIA, prinses van Oranje, 349.
MARIA ELEONORA, Koningin-Moeder in Zweden, **92**.

MARIUS (Leonardus), kath. geestelijke, **154**.
MARTIALIS, *71*, *300*, *338*.
MARTINAYE (De la) hofbeambte, 165, 166, 393, 419, 468.
MATHENESSE (Adriaen van), 292.
MATTHIAS, Vorst van Florence, 451.
MAUBUS (Anna van), kasteleine van het kasteel te Breda, 393.
MAULDE, gezegd Mansart (Louis de), Fr. kapitein in dienst der St., **355**.
MAUREGNAULT (Caspar de), kapitein, 232.
MAUREGNAULT (Maurits de), kapitein, 232.
MAURICE (Theobaldus), secret. der Koningin van Boheme, 111, 112.
MAURITS, Prins van Oranje, 71, 76, 82, 89, 94, 255, 395.
MAZARIN (Kardinaal), 392, 437, 488, 500.
MEDICIS (Maria de), Koningin-Moeder, 2, 186, 215, 226, 227, 229-232, 238, 306, 308, 310, 322, 328.
MEDINA SIDONIA (Hertog van), zie: Guzman.
MEELFÜHRER (Johannes), Duitsch geleerde, **362**.
MEER (Franco van der), advokaat in den Haag, 64, 80.
MEILLERAYE (Hertog de la), zie: Porte (De la)
MELANDER (P. Holtzapfell de), generaal in dienst van den Keizer, 312.
MELO (Don Francisco de), graaf van Assumar, gouverneur der Spaansche Nederlanden, **287**, 293-295, 298, 301, 303, 307, 308, 313, 372, 373, 378-380, 397, 399-401, 403, 417, 421, 427, 429-431, 436, 437, 442, 444, 451, 490, 497, 502, 505.
MENDOÇA FURTADO (Don Tristan de), Portugeesch gezant, 162, 204, 205, 361.
MERCATOR (Gerard), aardrijkskundige **321**.
MERCATOR, secretaris van Duisburg, 321.
MERCY (François baron de), Lotharingsch generaal, **499**.
MERODE (Bernard van), heer van Rummen, vroeger stadhouder van Friesland, 71.
MERODE (Johan van), heer van Rummen, ritmeester, 238.
MERSENNE (Marin), Fransch priester en geleerde, 17, 18, 26, 28, 29, 33, 34, 37-39, 41, 50, 51, 78, 84-86, 90, 98, 117, 118, 130, 132, 134, 135, 150, 151, 154, 168, 200, 213, 217, 218, 241-243, 249, 254, 261, 263, 268, 277, 280, 284, 295, 323, 335, 350, 357, 364, 370, 383, 386, 387, 404, 419, 457, 459, 461.
MESMES (Claude de), graaf d'Avaux, Fr. diplomaat, 405, 414, 451, 455.

MESNARDIÈRE (Jules Pilet de la). Fransch geleerde, **116**.
METZ (Du), ritmeester, **24**, *55*, 57.
METZ JR. (Du), vrijwilliger, 55, 57.
MEULEN (Wouter van der), bewaarder van het geschut, 293.
MEYDE (Fop Pietersz. van der), burgemeester van Rotterdam, **478**.
MEYDE (Johan van der), burgemeester van Rotterdam, 468, **478**, 480, 486, *508*.
MEYDE (Pieter Foppen van der), burgemeester van Rotterdam, **478**.
MIDDLETON (John), graaf van Middleton, Eng. officier, **503**.
MILANDER, zie: Melander.
MILLETIÈRE, zie: Brachet.
MILLETIÈRE JR., 36.
MILLEVILLE (Jean des), organist in den Haag, **229**, 237, 240.
MIRKINIUS (Abraham), vroeger gouverneur der zoons van Huygens, 2, 84, 216.
MOCKEL (Bartholomaeus), 255.
MOLINEUS, 385.
MONCADO (Don Francisco de), markies van Aytona, Spaansch generaal, 385.
MONNART, drossaard van Diest, 255.
MONTAGU (Edward), graaf van Manchester, Eng. diplomaat en generaal, **431**, 502.
MONTAIGNE (Michel), Fransch schrijver, 252.
MONTAULT (De), Fr. kapitein in dienst der St., **217**, 393.
MONTBAZON (Hertogin de), zie: Rohan.
MONTMIRAIL, zie: Langes (De).
MONTMORENCY (Henri hertog van), Fransch maarschalk, **397**.
MONTROSE (Markies van), zie: Graham (James).
MORE (John), Eng. kapitein in dienst der St., **321**.
MOREL (Frédéric), professor te Parijs, **154**.
MORGAN (Anna), **375**.
MORGAN (Charles), Eng. kolonel in dienst der St., 15, 56, 184, 230, 242, 346.
MORGAN (Maurits), kapitein, **369**.
MORIAC (De), Fr. kapitein in dienst der St., **4**.
MORLOT (David de), Sr de Bavoy, presid. van den krijgsraad, 36.
MORTAIGNE, kolonel, 196.
MORTEMART (Hertog de), zie: Rochechouart (De).
MORY (Abraham du), Fransch veldprediker, 25, 26.
MOSTART (Daniel), secret. van Amsterdam en dichter, 159.
MOTHE-HOUDANCOURT (Philippe de la), hertog van Cardone, Fransch maarschalk, **490**.
MOULIN (Marie du), 26.
MOULIN (Pierre du), theol. prof. te Sedan, 34, 36.
MOURA-CORTEREAL (Emmanuel de), markies de Castelrodrigo, gouverneur der Spaansche Nederlanden, **496**.
MOUSON (Abt de), Fr. agent te Luik, 89, 99.
MOYRE (De), zie: Corduan (De).
MURAT, Sultan van Turkije, 464.
MURRAY (William), Eng. hoveling, **191**, 298, 301-304, 312.
MUSCH (Cornelis), griffier der St.-Gen., 81, 116, 125, 272, 330, 352, 360, 494.
MUSLADIN HAGA, Turksch generaal, 464.
MUSTAPHA (Kara), Turksch grootvizier, 464, 465, 484.
MUSTAPHA AGA, Turksch gezant en krijgsman, **484**.

MYEROP (Isaac van), majoor van Geertruidenberg, **510**.
MYEROP (Joachim van), ontvanger-generaal van Holland, 341, 510.
MIJEROP (Pieter van), schout van Beverwijk, 291.
MYL (Adriaen van der), secret van Prins Maurits, 186.
MYL (Engelbert van der), 186.
MYL (Hendrik van der), commies der ammunitie, **186**.
MYL (Jan van der), 186.
MIJLE (Abraham van der), luitenant, 249.
MYLE (Adriaen van der), hoofdofficier, 221, 265, 437.
MYLE (Cornelis van der), staatsman, 2, 45, 362-364.
MYLE-VAN OLDENBARNEVELT (Maria van der), 221.

N.

NAERSSEN (Revixit van), **131**, 387-389, 396, 398, 399, 401, 419, 420, 422, 423, 429, 430.
NANSIUS (Franciscus), rector te Dordrecht, **29**.
NASSAU (Emilia gravin van), vrouwe van Beverweert, 55.
NASSAU (Ernst Casimir graaf van), vroeger stadhouder van Friesland en Groningen, 81, 89, 104.
NASSAU (Hendrik Casimir graaf van), stadhouder van Friesland en Groningen, 6, 8, 9, 11, 28, 31, 32, 52-58, 60-63, 65, 68, 75, 77, 82, 85, 98, 104, 106.
NASSAU (Jhr. Karel van), **311**, 312, 344, 345.
NASSAU (Lodewijk graaf van), 227.
NASSAU (Lodewijk graaf van), heer van Beverweert, kolonel, 48, 52, 55, 64, 80, 137, 164, 172, 201, 202, 219, 346, 405, 468.
NASSAU (Sophia Hedwig gravin van), geb. prinses van Brunswijk, 61, *67*, **264**, 268, 272, 273.
NASSAU (Willem Frederik graaf van), stadhouder van Friesland, 57, 61, 62, 66-71, 73, 75, 79-83, 85, 87, 92, 104, 126, 264, 267-269,

280, 355, 413, 442, 491, 492, 495, 496, **513**.
NASSAU (Willem Lodewijk graaf van), vroeger stadhouder van Friesland en Groningen, 66, 71, 104.
NASSAU-DILLENBURG (Margaretha gravin van), **273**.
NASSAU-SAARBRÜCK (Anna Amelia gravin van **161**.
NASSAU-SAARBRÜCK (Crafto graaf van), **317**, 318.
NASSAU-SIEGEN (Christina gravin van), geb. gravin van Erpach, 221, 247, 313, 317, 444.
NASSAU-SIEGEN (Ernestine gravin van), geb. prinses van Ligne, 255, 444.
NASSAU-SIEGEN (George Frederik graaf van), 24, 172, 245, 289, 388, 504.
NASSAU-SIEGEN (Hendrik graaf van), 33, 65, 116, 161, 164, 172-174, 176, 177, 228, 232, 236, 237, 247, 249, 281, 318, 327, 341, 368, 372, 406, 490-492, 495, 504, 505, 512.
NASSAU-SIEGEN (Jan graaf van), Sp. generaal, 255, 442, 444, 490.
NASSAU-SIEGEN (Johan Maurits graaf van), 22(?), 116, 118, 216, 281, 283, 284.
NASSAU-SIEGEN (Sophia Margaretha gravin van), **161**.
NASSAU-SIEGEN (Willem graaf van), veldmaarschalk, 10, 20, 25, 27, 28, 32-35, 39, 41, 75, 118, 175, 180-182, 194, 198-201, 219, 259, 262, 286, 313, **314**, 317, 318.
NEMIUS (Caspar), bisschop van Antwerpen, 459.
NEVE CLARENCEUX (Sir William le), Eng. heraldicus, **216**.
NICOLAEY (Johan), kwartiermeester, **184**.
NIEUWBURG (Hertog van), zie: Wolfgang Wilhelm.
NISPEN (Justus van), generaal-muntmeester, **89**.
NISPEN (Pancras van), militair, **89**.
NOIROT (Adriaen), koopman te Amsterdam, **19**.
NORPRAD (Johann von), Brandenburgsch diplomaat, **113**.
NORTHUMBERLAND (Graaf van), zie: Percy.
NUYSEMENT (De), Fransch geleerde, 45.
NYEVEEN (Hugo van), burgemeester van Groningen, **446**, 458.
NYKERCK, lid der St.-Gen., 225.
NYKERCKE (Joost Willemsz.), koopman te Amsterdam, 61.

O.

OBORSKY COLOMNA (J.), gouverneur van Livland en Kurland, 262.
OCKERSE (Gysbrecht), burgemeester van Zierikzee, **376**.
OCKERSE (Jan Jansen), baljuw van Zierikzee, **376**.
OEMT, Duitsch overste, 269.
OETGENS VAN WAVEREN (Anthony), burgem, van Amsterdam, afgev. ter St.-Gen., 24.
OGLE (John), Eng. officier, **499**.
OGLE (Trajectina Joanna), **192**.
OGLE (Utricia), **325**, 381, 391, 401, 402, 426, 461, 462, *499*.
OLDENBARNEVELT, 509.
OLIVIERS (Frans), schilder, **383**.

OOSTENRIJK (Leopold Wilhelm aartshertog van), keizerlijk generaal, 47, 196, 200, 203, 306.
OQSTFRIESLAND, zie: Enno Lodewijk en Ulrich II.
OOSTRUM (Bernhard van), heer van Broekhuijsen, ritmeester, 77, 81.
OOSTRUM (Johan van), heer van Moersbergen, ritmeester, 77, 81.
ORANJE, zie: Amalia, Frederik Hendrik, Henriette Catharina, Maria, Maurits, Philips Willem, Willem II.
ORLEANS (Gaston Jean Baptiste hertog van), 310, 334, 395, 487-489, 497.
ORLEANS (Henri II van), hertog van Longueville, 30, 40, 414, 450.
OS (Dirck van), dijkgraaf van de Beemster, **191**.
OSEROS (François d'), S.r du Haumets, Fr. sergeantmajoor in dienst der St., **245**, 399.
OSEROS JR. (D'), S.r du Haumets, militair, 399.
OSMAEL (Jan de Hertoghe van), heer van Valkenburg, vroeger gouverneur van Oranje, 255.
OSMAN, Sultan van Turkije, 464.
OTTESEN (Luden), uitvinder van een molenwerk, 330.
OUCHANT (D'), zie: Plessis (Du).
OVIDIUS, *4*, 211, 330.
OYENS (Abraham), advokaat te Amsterdam, **264**.
OXENSTIERNA (Johan Axelsson), Zweedsch diplomaat, **327**.

P.

PADBURCH (Hendrik), officier, 510.
PAGENSTECHER (Alexander Gisbert), Brandenburgsch diplomaat, **478**.
PALLADIO (Andrea), Ital. bouwmeester en schrijver, **264**.
PALTS-LANDSBERG, zie: Amalia, Frederik Casimir en Frederik Lodewijk.
PANTERUS (Guilielmus), theol. student te Leiden, **367**.
PARDO (Susanna de), abdis te Roermond, 12.
PARRAN (Antoine), Fransch Jezuïet, **132**, 135, 139.
PATRIZZI (Francesco), Ital. geleerde, **390**.
PAUW (Adriaen), staatsman, 19, 242.
PAUW (Mr. Gerard), rentmeester van de espargnes, **19**.
PAUW (Michael), kapitein, 242.
PAUW (Nicolaas Seys), heer van Bennebroek, 19.
PAYNE (Stephanus), Eng. predikant te Bergen op Zoom, **362**.

PAYNE JR., 362.
PEENEN (Paul van), advokaat, 403.
PELETIER, koopman te Middelburg, 309.
PELGROM (Susanna), 508.
PELNITZ (Gerardt Bernard von), luitenant, **493**, 495.
PELS, resident der St. Gen. te Dantzig, 423.
PENINGTON (Sir John), Eng. admiraal, 315.
PERALTA, Sp. kapitein, 55.
PERCEVAL (Pierre de), kwartiermeester-generaal, 27, 52, 487, 493.
PERCY (Algernon), graaf van Northumberland, **315**.
PERCY (Henry), lord Percy of Alnwich, **170**.
PERPONCHER (De), zie: Maisonneuve (De).
PERRE (Mr. Paulus van de), burgemeester van Middelburg, **326**, 364, 421.
PERSIUS, Rom. dichter, *134, 434*.
PERSSAN (Emeranse de), 169.
PERSIJN (Maarten van), auditeur der rekenkamer en agent van Drenthe, **96**, 123, 390.
PETAU (Denis), Jezuïet en prof. theol. te Parijs, **184**, 243.
PETAU (Paul), Fransch jurist en oudheidkundige, **102**.
PETRARCHA, 480.
PEYRARÈDE (Jean de), Fransch geleerde, 7.
PEYRARÈDE JR., 7.
PFALTZBURG (Prinses van), 451.
PHILIPS IV, Koning van Spanje, 67, 200, 355, 370, 416, 479, 490, 495, 512.
PHILIPS WILLEM, Prins van Oranje, 255.
PICARDT (Johan), predikant en oudheidkundige, **142**, 143, 148, 149, 257-259, 266, 281.
PICCART (Peter), militair, 105.
PICCOLOMINI (Ottavio vorst), keizerlijk generaal, 43, 47, 103, 196, 200, 203, 306, 491.
PIERCY (Johannes de), 8, 129, 130, 162, 261, 287.
PIETERSON (Bonifacius), kapitein, **369**.
PISE (Joseph de la), griffier van het parlement te Oranje, 337, 345.
PLANTIJN (Christoffel), drukker te Antwerpen, 363.
PLASSE (François), vicomte de Machaut, Fr. kolonel in dienst der St., 36, 175, 230, 316, 390, 421, 466.
PLASSE (Anna Margaretha), vicomtesse de Machaut, geb. gravin van Brederode, **286**.
PLATO, 5.
PLAUTUS, *107*, *271*.
PLEMP (Vopiscus Fortunatus), med. prof. te Leuven, 184.
PLESSIS (Louis du), S.^{r} d'Ouchant, Fr. kolonel in dienst der St., 203, 231, 232, 245, 280, 479.
PLESSIS-MORNAY (Philippe du), Fransch staatsman, **404**.
PLINIUS SECUNDUS, Rom. schrijver, 4.
PLOOS VAN AMSTEL (Gerard), heer van Thienhoven, kapitein, 20, 93, 364, 366.
PLOOS VAN AMSTEL-VAN BYLER (Agnes), 93, 354, 364.
PLUTARCHUS, Grieksch schrijver, 357.
PODLITZ (Helena barones von), geb. gravin van Brederode, **286**.
POICTIER (Jean Baptiste), Ned. consul te Marseille, **260**.
POLLENTZ (Dieterich von), Duitsch officier, 111, 112.

POLLOTTI (Alfonso, Ital. kapitein in dienst der St., 130, 136, 263, 319, 332, 340, 351, 394, 405, 419.
POLLOTTI (Giovanni Battista), Ital. kapitein in dienst der St., **136**.
POLMAN (Johan), luitenant-kolonel, **458**.
POLYANDER VAN KERCKHOVEN Sr. (Johannes), professor in de theol. te Leiden, 7, 29, 113, 144, 237, 249, 256, 273, 511.
POLYANDER VAN KERCKHOVEN Jr. (Johannes), heer van Heenvliet, diplomaat, 14(?), 44, 49, 58-62, 68, 69, 78, 81, 99-101, 103, 104, 108, 159, 171, 179, 180, 207, 215, 216, 256, 273, 290, 302, 311, 314, 335, 350, 352, 409, 410, 413, 415, 426, 446, 468, 494, 497.
POLYANDER VAN KERCKHOVEN (Catherine), geb. Wotton, **159**, 180, 207, 215, 409, 410, 413, 415, 426.
POLYBIUS, Gr. geschiedschrijver, 324.
POMPEI (Eleonoro), Ital. officier in dienst der St., 162, 357, 476.
PONT DE COURLAY, zie: Vignerot (De).
PONTANUS (Jacob), Jezuïet en paedagoog, 64, 84.
PORTE (Charles de la), hertog de la Meilleraye, Fransch maarschalk, 33, 46, 224, 229, 273, 398, 491, 496, 507.
PORTUGAL (Eleonore Maurice prinses van), 40, 48, 305.
PORTUGAL (Louis Guillaume prins van), 329, **360**, 421, *474*.
PORTUGAL (Koning van), zie: Jan IV.
POST (Pieter), bouwmeester, 28, 90, 115, 116, 118, 130, 133, 134, 150, 151, 154, 217.
POTIER (Louis), markies de Gesvres, 107, 185, 190, **430**, 432, 433.
POTIER (René), hertog de Tresmes en Gesvres, 432.
POTTER (Christopher), professor te Oxford, **224**.
PRÉ (Esaïe du), Fransch predikant te Leiden, **29**.
PRESTON (Thomas), viscount Tara, Spaansch kolonel, 180, 203, 207.
PRIMAYE (Elias de la), zaak waarnemer te Genève, 36, 177.
PUCHLER (Eustachius), kolonel, 318, 371, 470.

PUGUYON (Gabriel S.r de), Fr. kapitein in dienst der St., **215**, 225, 487.
PUTEANUS (Andreas), 453.
PUTEANUS (Caecilia), 13, 22(?).
PUTEANUS (Erycius), professor te Leuven, 8, 13, 22, 130, 162, 169, 217, 227, 255, 261, 277, 287, 288, 337, 338, 342, 358, 367, 371, 373, 377, 379, 383, 403, 415, 453, 456, 457, 460, 463, 472, 473.
PUTEANUS (Justus Caecilius), 8, 129, 130, 162, 261, 287, 371.
PUTEANUS (Maximiliaan), 255, 287, 337, 342, 456, 457, 460, 473.
PUTEANUS-MOCKEL (Anna Maria), 255.
PUTTE (Herman van de), burger van Middelburg, 152.
PYM (John), Eng. staatsman, 412.
PYNSSEN VAN DER AA (Otto), kapitein, later luitenant-kolonel, 47.
PYTHAGORAS, 207.

R.

RABENHAUPT (Carl), vrijheer van Suche, kolonel in Hessischen dienst, **204**, 205, 211, 377.
RADZIWILL (Prins Janus), 319, 320, 331.
RAFFÉLIS (Olivier de), Fr. predikant in den Haag, **228**, 229, 237, 240, 419.
RÁKÓCZY GYÖRGY I, Vorst van Transsylvanië, **306**.
RAMBOUR (Abraham), predikant en professor te Sedan, **349**.
RAME (Matthieu de), Fr. kapitein in dienst der St., **244**.
RANDWYCK (Jacob van), kolonel, **25**, 30, 46, 175, 228, 230, 245, 264.
RANDWYCK (Rutger van), ritmeester, later majoor, **219**, 227, 288, 289.
RANDWYCK-VAN DER NOOT (Maria van), 264.
RANST, koopman te Amsterdam, 191.
RATTERMONT (A.), muntmeester, 89, 480.
RAWLINS (George), Eng. officier, 268, 269.
REAEL (Laurens), vroeger gouverneur-generaal van Oost-Indië, admiraal en gezant, 12, 263.
REEDE (Johan van), heer van Renswoude, afgev. ter St., Gen. en gezant, 79, 85, 272, 385, 386, 473-476, 488, 490, 492, 498, 508, 509.
REENE (Benjamin van de), rentmeester, 9, 359.
REES (Pieter), medicus te Vianen, 356.
REES (Juffr.), 356.
REGIUS, pseudonym van Descartes, 270, 277.
REINST (Cornelis), zeeofficier, 392.
REISNER, kolonel, 277.
REMOND (Lancre de), Fr. kapitein in dienst der St., 319.
RENESSE (Lodewijk Gerard van), predikant, later ook professor te Breda, **7**, 72, 139, 251, 284, 285.
RENNENBERG (Graaf van), zie: Lalaing (De).
REUSNER (Andreas), ingenieur, 297.
REVIUS (Jacobus), regent van het Staten-College te Leiden, **265**, 267.
REYD (Everard van), geschiedschrijver, 84, 209.
REYMBOUTS (Maerten), kunstkooper, **226**.
RHIJNGRAAF, zie: Salm (Graaf van).

RICCEN (Frederik), hoofdofficier van Purmerend, **191**.
RICH (Robert), graaf van Warwick, 315, 474.
RICHELIEU, 92-94, 100, 145, 148, 192, 206, 225, 229, 255, 273, 322, 326-328, 344, 345, 349.
RICHELIEU, zie ook: Vignerot (De).
RICHMOND (Hertog van), zie: Stuart.
RICHMOND (Mary hertogin van), geb. Villiers, **290**.
RINGENBERGH (Diderik van), sergeant-majoor, **339**.
RIOMAL (Charles), bewoner van Oranje, 304, 337, 345.
RIPPERDA (Willem van), heer van Hengelo, afgev. ter St.-Gen., 117, 443, 447, 476.
RIVET (André), gouverneur van Prins Willem II, 9, 26, 29, 30, 33, 34, 36, 37, 39-44, 46, 59, 78, 79, 90, 100, 106, 108, 110, 111, 144, 162, 167-172, 177, 188, 240-243, 250, 277, 278, 295-300, 315, 319, 323, 324, 333, 349, 364, 370, 384, 422, 423, 427, 428, 431, 435, 449, 469, 481, 506.
RIVET (Frédéric), 177, **423**.
RIVET (Juffrouwen), 26.
RIVET DE MONT DEVIS (Claude), ingenieur, 42, **188**, 297, 319, 393, 394, 404, 405, 407, 418, 419, 423, 426-428, 431, 435.
RIVET-DU MOULIN (Marie), 188.
ROBERT (Pierre), Fransch musicus, **350**, 351.
ROCHECHOUART (Gabriel de), hertog de Mortemart, Fr. hoveling, **500**.
RODOLPHE, 423, 427, 428.
ROE (Sir Thomas), Eng. gezant in het Oosten, 297.
ROGIERS (Theodoor), goudsmid te Antwerpen, **246**, **275**, 359.
ROHAN (Marie de), hertogin de Montbazon, geb. de Bretagne, **437**.
ROLLAND (Cornelis), griffier van het Hof van Holland, **481**.
ROMPH, zie: Rumph.
ROORDA (Abraham), gedeputeerde van Friesland, **70**.
RORTÉ (Baron de), zie: Salles (De).
ROSA (Peter), Z.-Nederl. staatsman, 107, 448.
ROSEN (Reinhold von), generaal van het Weimarsche leger, **304**, 332.
ROSIER (Theodore de), zie: Rogiers.
ROTERA (Pedro de la), Sp. hoofdofficier, 275.

ROUTART, secret. van staat van den Kon. van Spanje, 512.
ROUZÉ (G.), 163.
ROXBURGH (Isabel gravin van), geb. Douglas, 223, 284 (?), 291, 409.
RUBENS (Peter Paulus), schilder, 40, 59, 246, 253.
RUBENS-FOURMENT (Helena), **253**.
RULAEUS (Johannes), predikant te Muiden, daarna te Rotterdam en te Haarlem, **104**.
RUMMEN (Heer van), zie: Merode.
RUMPH (Christiaan), lijfarts van den Prins, 112, 176, 199, 212, 214, 308, 320, 332, 340, 348, 351, 486, 495.
RUQUELMONT (A. de), Luikenaar, 109.
RUSDORF (Johann Joachim), Duitsch diplomaat, 98.
RUYSCH, 249.
RUYSCH (Conrad), rentmeester der domeinen van den Prins, 347.
RUYSCH (Dirk), raad van Utrecht, 246.
RUYSCH (Johan), commissaris voor de monstering in den Bosch, 231.
RIJSER (Jan), luitenant, 261, 267, 322.
RIJSWIJCK (Adolf van), kapitein, later sergeantmajoor, **411**.
RIJT (Willem van de), heer van Broechem, 175, 244, **245**.

S.

SADOLETO (Jacopo), Ital. philoloog en kardinaal, **6**.
SAEGMAN (Johan), sergeant-majoor, **93**.
SAEGMAN (Wed.^{e}), 93.
St FELIX, Fr. luitenant-kolonel in dienst der Staten, 318.
St GILLES (Eleonor), zie: Conte (Le).
St HIRAR, zie: St Ibal.
St IBAL, Fransch vrijwilliger, 57, 268(?), **333**.
S.^{t} LUC, 337.
St MARTIN, 475.
St MARTIN, kapitein, 475.
St PRUEIL, Fransch generaal, 236, 240.
St REMY (Markies de), zie: Conflans (De).
St ROMAIN, Fr. resident te Hamburg, 427.
SAISAN (De), Luikenaar, **109**.
SALADIN, Fransch koerier, 93, 203.
SALINAS (Francesco), Ital. muziekgeleerde, **452**.
SALLES (Claude de), baron de Rorté, Fr. diplomaat, **427**.
SALLUSTIUS, Rom. geschiedschrijver, 324.
SALM (Frederik graaf van), Rhijngraaf, hoofdofficier in dienst der St., 172, 230, 233, 289, 304-306, 313, 325, 359, 402, 439, 440, 487, 492.
SALM (Margaretha gravin van), geb. barones van Tournebeuf, 233, 305, 314.
SALMASIUS, zie: Saumaise.
SALVIUS (Johan Adler), Zweedsch diplomaat, **427**.

SANDERS, kapitein, 132.
SANDYS (William), 412, **420**, 421, 424, 426, 431, **515**.
SANTEN (J. van), luitenant te Oranje, 334.
SANTRA, Romeinsch grammaticus, **300**, 315, 319, 323.
SAUGEY (De), Fr. luit. in dienst der St., 58, 59.
SAUMAISE (Benignus de), **30**.
SAUMAISE (Claude de), professor te Leiden, 5, 29, 30, 34, 36, 37, 40, 42-44, 47, 59, 78, 79, 90, 97, 99, 100, 105, 106, 108, 110, 111, 136, 137, 169, 182-184, 243, 377, 386, 428, 511, 513.
SAYAVEDRA, Sp. kolonel, 55.
SAYER (George), 43.
SAXO Grammaticus, 428.
SCHAEF (Marten Jansz), zeeofficier, 353.
SCHAEP (Henrick), 263, 453.
SCHEEMANS (Henrick), chirurgijn van den Prins, **332**, 515.
SCHELE (Juffr.), hofdame der Prinses, 112, 315.
SCHELKENS (Daniel), kapitein, **370**, 513.
SCHELKENS (Jacob), vrijwilliger, 10, 370, 513.
SCHELKENS (Wed.^{e}), 370.
SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (Alexander), ritmeester, **173**.
SCHOMBERG (Charles de), hertog van Halluin, Fr. maarschalk, **304**, 307,
SCHONCK (Daniel), 33, *171*, 191.
SCHONCK-VAN OVERBEKE (Catharina), **35**.
SCHONENBORGH (Wolter), burgem. van Groningen, **79**.
SCHOOCKIUS (Martinus), later professor te Groningen, 386.
SCHOOR (Van), zie: Schorre (Van).
SCHOORMANS, schout van Prinsenland, 437.
SCHOOTEN (H.), 76.
SCHORRE (Van), 'fermier general' te Oranje, 90, 292, 304, 337, 351.
SCHOTTE (Apollonius), lid van den Hoogen Raad, 342.
SCHOTTE (Jacob), burgemeester van Middelburg, 329, 364.
SCHURMAN (Anna Maria), 51, 85, 112, 115, 117, 130, 154, 157, 281, 350.
SCHURMAN (J.G.), Med. Dr. te Utrecht, 85, 350.
SCHUT (Diderik), rector en Med. Dr. te Amersfoort, **208**, 209.
SCRIVERIUS (Petrus), geleerde te Leiden, 216, 377, 471
SEMEINS (Simon), burger van Enkhuizen, **394**, 395, 432.
SEMEINS JR., burger van Enkhuizen, 394, 395, 432.
SENAULT (Jean François), Fr. priester en geleerde, **241**, 242.

SERMISY (Claude de), Fransch musicus, **190**.
SERVIEN (Abel), markies de Sablé, Fr. diplomaat, **451**, 455, 468(?).
SEVENAER (A.A. van), hofdame der Prinses, 112, 315, 342, 494.
SEYMOUR (William), markies van Hertford, Eng. generaal, **424**.
SFONDRATO (Markies de), Sp. hoofdofficier, 46, 293.
SHERWOUTERS (Johan), hofbeambte, 89, 293, 294, 342, 416.
SILIUS, Rom. dichter, 324, 330.
SILSÜEN, Duitsch medicus, 346.
SIMONIUS Holsatus (Theodorus), rector te Heusden, 338.
SIMPLICIUS, Gr. wijsgeer, *29*, 37, 40, 97, 99.
SIXTI (Rippertus), pred. te Leeuwarden, **70**.
SLAVATA (G.J. baron), ritmeester, 114, 493.
SLAVATA, officier, 247, 250.
SLINGELANT (Cornelis van), postmeester te Dordrecht, **424**.
SLUYSKEN (Johan), griffier van het Hof van Gelderland, 363.
SMITHIUS (Johannes), predikant en oudheidkundige, 94, 95, 101-103, 112, 115, 471, 472.
SNABEL (Johan Jacob), kapitein, **68**.
SNELLEN (Willem), burgemeester van Breda, **251**.
SNELLIUS (Willebrord), professor in de wisk unde te Leiden, **195**.
SNOUCKAERT (Jacob), heer van Binchorst, **257**.
SNOUCKAERT VAN SCHAUBURG (Albert), later kapitein, **234**, 235, 416.
SNOUCKAERT VAN SCHAUBURG, (Maerten), dramatisch dichter, 45, **234**, 235, 289
SNOUCKAERT Sr. (Martin), heer van Somerghem, **45**.
SNOUCKAERT Jr. (Martin), heer van Somerghem, **45**, 48, 235, 272, 283, 339, 481, 501, 502.
SNOUCKAERT-LANSAME (Marie), douair. van Somerghem, **45**, 48, 64, 235, 252, 253, 272, 283, 339, 362, 416, 433, 481, 495.
SNOUCKAERT-L'HERMITE (Marie), **339**, 481.
SNOUCKAERT-VAN DEN BUSSCHE (Jacqueline), douair. van Somerghem, **45**.
SCCRATES, 74.
SOHNIUS (Johann Wilhelm), raad en secret. van Hendrik Casimir van Nassau, 6, 73, 80, 83, 87, 183, 247, 261.
SOISSONS (Graaf de), zie: Bourbon.
SOLMS (Johann Albrecht II, graaf van), kolonel, 20, 75, 119, 121, 139, 168, 201, 216, 265, 294, 298, 312, 313, 330, 331, 373, 447, 448, 462, 510, 512.
SOMEREN (Jeronymus van), Haagsch musicus, 14.
SOURDIS (Henri d'Escoubleau de), aartsbisschop van Bordeaux en vlootvoogd, 110.
SOUSA D'TAVAREZ (Don Antonio), Portugeesch gezantschapssecretaris, 181, 205, 206, 212, 360, 361.
SPANHEIM (Frederik), prof. theol. te Leiden, **364**, 369, 370, 460, 506, 510, 511.
SPECX (Jacob), 82, 120, 121.
SPONDANUS, zie: Sponde. (De).
SPONDE (Jean de), Fransch geleerde, **496**.
SPIJCK (Johannes), knecht van Huygens, **1**, 274, 357.
STAECKMANS (Willem), afgev. ter St.-Gen. en dicht$_t$er, 92, 104.
STAFFORD (Graaf), zie: Howard (William).
STAFFORD (Lady Mary), geb. Woodhouse, **159**, 180, 289.

STAKENBROECK (Jhr. Thomas van), luit.-generaal der ruiterij, 27, 65, 171, 228, 230, 411, 439, 440, 445, 446, 448.
STAMPIOEN Jr. (Jan Jansz.), rekenmeester in den Haag, 74, 86, 195, 496, 497.
STANHOPE (Lady), zie: Polyander van Kerckhoven-Wotton (Catharine).
STANLEY (Charlotte, lady), 289, 451.
STARCKENBORCH (Jhr. Epko Tjarda van), kolonel, **56**, 57, 268.
STATIUS, Rom. dichter, 7.
STAVENISSE (Cornelis van), raadpensionaris van Zeeland, 24, 171, 330, 367, 369, 479, 501.
STEENBERGEN (Joost van), boodschapper der Staten, 37, 42, 45, 46, 446(?).
STELLA (Tileman), baron de Morimont, Fr. diplomaat, 192.
STEPHANIUS (Stephanus), Deensch geleerde, **428**.
STEVIN (Simon), wis- en natuurkundige, 18, 38, **306**, 390.
STEVIN Jr., 390.
STEWARD (Sir John), graaf van Traquair, lord high treasurer van Schotland, **186**.
STRAFFORD (Graaf van), zie: Wentworth.
STRANGES (Lady), zie: Stanley.
STRATEN (Samuel Pietsz van der), 172, 423.
STRESO (Caspar), predikant te 's Gravenhage, 21, 189, 190, 214, 215, 218, 219, 222, 223, 226, 230, 231, 235, 236, 238-240, 253.
STRIKLAND (Walter), afgevaardigde van het Parlement, **330**, 348, 472.
STRUUCK (Johan), secretaris van Drenthe, 87, 96.
STUART (James), hertog van Richmond, **425**, 492.
STUART (James), hertog van York, **492**.
STUART (Maria), Prinses Royale, 175, 186, 191, 207, 208, 210, 216, 222, 223, 229, 254, 270, 271, 275, 289, 291, 408, 409, 413, 434.
STYRUM (Adolph graaf van Limburg), 447.
STYRUM (Herman Otto graaf van Limburg), commiss.-generaal der ruiterij, 34, 109, 122, 172, 181, 240 (?), 250, 254, 262, 317, 320, 325, 330, 439, 440, 442, 447.

STYRUM (Jan Ernst graaf van Limburg), **237**.
STYRUM (Jurriaen Ernst graaf van Limburg), sergeant-majoor, **245**.
SUERIUS, zie: Zuerius.
SUFFENUS, Rom. dichter, 101.
SULLY (Hertog van), zie: Béthune (De).
SURCK (Antonis van), 86.
SWANN (William), Eng. kapitein in dienst der St., **325**.
SWART, kapitein, 9.
SYLVA (Don Philippes de), Sp. generaal, 65, 103, 436.
SYLVIUS (Johannes), predikant te Hooge en Lage Zwaluwe, 21.

T.

TABARIERE (Mad.e de la), 404.
TACITUS, 7, 23, 116, 324.
TALMONT (Prins van), zie: Trémoïlle (Henri Charles de la).
TASSIN, zaak waarnemer van den Prins in Frankrijk, 337, 369.
TAYSPIEL (Giovanni), Schotsch koopman te Venetië, 465.
TEGNEIUS (Tobias), predikant te Leeuwarden, later te 's Gravenhage, **70**.
TENGNAGEL (Alexander), heer van Gellicum, kapitein, **219**.
TENGNAGEL (Zeno), kapitein, later majoor, **219**.
TENYS, raad der admiraliteit van Zeeland, 364.
TERENTIUS, 406.
TERESTEYN (Cornelis van), afgev. ter St.-Gen., 58, 60, 90, 168.
TESSELSCHADE, zie: Visscher.
THIBAUT (Hendrik), burgemeester van Middelburg, 326.
THIENEN, luitenant, 407.
THOLINX (Gijsbert), koopman te Amsterdam, 166.
THOMAS, hellebardier, 62.
THOU (François Auguste de), Fransch geleerde, **5**, 100, 304, 349.
THOU (Jacques Auguste de), Fransch diplomaat, 100.
THUILLERIE (Matthie Coignet de la), graaf de Courson, Fransch gezant, **185**, 203, 217, 221, 227, 238, 242, 246, 290, 293, 308, 321, 331, 432, 437, 443, 477.
THYSIUS JR. (Antonius), professor te Leiden, 233.
TILL, luitenant, 399, 404.
TIMMERMAN (S.), koopman in den Haag, 311, 329, 345, 349.
TITIAAN, schilder, 253.
TOL (Dr. Joan), medicus te Brussel, 289.
TOLNER (Johan Karel), raad en secret, van Johan Maurits van Nassau, **281**, 284 (?).
TORCK (Johan), heer van Nederhemert, kapitein, **296**, 324.
TORCK (Lubbert), heer van Nederhemert, 296, 324.
TORCK (Lubbert), kapitein, **210**.
TORCK (Maria), 296, 324.
TORCK-VAN WIELICH (Armgart), vrouwe van Nederhemert, **296**, 324, 331.
TORSAY (Daniel de), militair, **449**.
TORSTENSON (Lennart), Zweedsch generaal, **220**, 306, 390.

TOUR D'AUVERGNE (Fréderic Maurice de la), hertog van Bouillon, 83, 152, 156, 157, 173, 175, 176, 195, 198, 200, 212, 214, 216, 217, 222, 229, 245, 313, 314, 317, 318, 326, 331, 334, 336, 349, 362, 392-394, 404, 414, 420, 427, 428, 435, 454, 455, 499.
TOUR D'AUVERGNE (Henri de la), hertog van Bouillon), 106.
TOUR D'AUVERGNE (Henri de la), vicomte de Turenne, **334**, 499.
TOUR D'AUVERGNE (Eléonore Cathérine Febronia de la), hertogin van Bouillon, geb. gravin van den Berg, 229(?), 315(?), 316, 318(?), 326, 336, 428.
TOUR D'AUVERGNE (Isabella de la), hertogin van Bouillon, geb. gravin van Nassau, 157, 173, 229(?), 315(?), 316, 318(?), 326, 336, 348, 349.
TOUSSIN (Pierre), kapitein, 105.
TRANSSYLVANIE, zie: Rákóczy György I.
TRAQUAIR (Graaf van), zie: Steward (John).
TRAUTITSCH (Baron von), 211.
TREFFREY (Henry), Eng. kapitein in dienst der St., **194**.
TRÉMOÏLLE (Henri de la), **449**, 451, 452.
TRÉMOÏLLE (Henri Charles de la), prins van Talmont en Tarente, 44, 116, 137, 238, 246, 319, 320, 321, 324, 331, 440, 450.
TRÉMOÏLLE (Marie de la), geb. de la Tour d'Auvergne, 106, **349**, 450, 451, 454-456, 469, 470, 472.
TRESMES (Hertog de), zie: Potier.
TREURNIET (Cornelis Adriaensz.), postmeester te Dordrecht, 196, 210, **424**.
TROMP (Maerten Harpertsz.), 45, 426, 489-491, 497, 510.
TRIJST (Sijmen van), burger van Middelburg, 2.
TULDENUS (Diodorus), prof. te Leuven, 13, 14, 22, 133, 277, 342, 383, 392, 405, 415, 417, 472, 476.
TUPADEL, Fransch hoofdofficier, 301, 325.
TURENNE, zie: Tour d'Auvergne (Henri de la).
TURRETIN (Bénédict), pred. en prof. te Genève, 251.

U.

ULRICH II, Graaf van Oostfriesland, 123, 125, 326.
URBICIUS, Rom. schrijver, 79.
UYTENBOGAART (Johannes), predikant, 146, 150.

V.

VALBERT, kapitein, 512.
VALCKE (Cornelis), Med. Dr. in 's Gravenhage, **26**.
VALDEZ (Gaspar de), Sp. officier, 251.
VALERIUS FLACCUS, Rom. dichter, *480*.
VALLENSIS (Jacobus), lijfarts van den Prins, 58, 176, 332, 345, 438.
VALLENSIS Jr., 175.
VALOIS (Charles de), hertog van Angoulème, **392**, 393, 438.
VANE (Sir Henry), Eng. staatssecretaris, **49**, 145.
VANE (Ralph), Eng. kapitein in dienst der St., **245**.
VANE (Walter), Eng. ritmeester in dienst der St., **220**.
VANKOCKE (?), 420.
VARENNE, Fransch zanger, **2**, 6, 50, 274.
VARRO, Rom. schrijver, *133*.
VASARI (Giorgio), Ital. bouwkundige en schilder, **145**.
VAUFIN (Gédéon de), rentmeester van Château Regnard, 337, 450.
VEEN, scheepskapitein, 253.
VEER (Quintijn de), baljuw en schout van den Haag, **91**.
VEGELIN (Philip Ernst), hofmeester aan het Friesche hof, 241, 259, **262**, 264, 267-269, 272, 273, 280, 354, 355.
VEINE (Jacques de), secretaris van den hertog van Bouillon, 139, 147, 166, 229.
VELADE (Markies de), keizerlijk generaal, 184, 194.
VELTDRIEL (Johannes), afgev. ter St.-Gen., 73, 82, 104, 355.
VERBOLT (Johan), militair, 382, 482.
VERBOLT (Nicolaas), raad van den Prins, **382**, 434, 440, 471, 472.
VEREYCKE (Philips Joost), kapitein, 419.
VEREYCKEN (Louis), geheimschrijver van aartshertogin Isabella, **398**
VERGILIUS, *79*, *95*, *138*, *211*, *270*, *449*, *469*, *470*.
VERWER (Abraham de), schilder, 3.
VETH (Apollonius), burgemeester van Middelburg, **309**, 329.
VICTOR (Aurelius), Rom. geschiedschrijver, 324.
VIELA (Baron de), Fransch edelman, 392.
VIENI (De), luitenant, 152, 156.
VIERSSEN (Matthijs van), lid van het Hof van Friesland, 70.
VIEUVILLE (Markies de la), 412.
VIEUVILLE (Charles François graaf de la), Fr. kapitein in dienst der St., **245**.
VIGNEROT (Armand de), hertog van Richelieu, **398**.
VIGNEROT (François), Sr de Pont de Courlay, 397, 398.
VILLE (Antoine de), militair schrijver, 47.
VINNIUS (Arnoldus), professor in de rechten te Leiden, 432.

VISSCHER (Anna), 20, 277, 288, 337, 342.
VISSCHER (Maria Tesselschade), 20, 138, 179, 192, 269, 270, 274, 276, 282, 283, 291, 327, 335, 337, 344, 354, 373, 374, 447, 508.
VISSCHER (Roemer), 256, 337.
VITRUVIUS, Romeinsch bouwkundige, 264.
VOETIUS (Gisbertus), theol. prof. te Utrecht, 153, 154, 157, 190, 244, 270, 277, 278, 328, 333, 364, 386, 432.
VOGELAER (Daniel de), koopman te Amsterdam, **43**.
VOGELAER (Marcus de), koopman te Amsterdam, 43, 453.
VOLBERGEN (Thymen van), thresorier van den Prins, 76, 284, 311, 312, 316, 318, 320, 329, 330, 332, 346, 434, 440.
VONDEL, 255, 323, 337.
VOORST TOT AVERBERGE (Christoffel van), kapitein, later kolonel, **119**.
VOORST TOT HAGENVOORDE (Hidde van), drost van Vollenhove, later van Salland, **124**, 476.
VORDERMAN (Lucas), graveur, **161**.
VORSTIUS (Adolphus), prof. in de botanie te Leiden, 37, 144, 151, 265, 268, 382.
VOS (Jan), dichter, 255, 256, 259, 260, 275, 276, 283, *374*.
VOS (Lambert), Z.-Nederlandsch dichter, **8**.
VOSBERGEN (Gaspar van), lid der St.-Gen., 225, 232, 309.
VOSSIUS (Gerardus), prof. te Amsterdam, 82, 144, 158, 179, 187, 207, 243, 323, 337, 377, 452, 462, 508.
VOSSIUS (Isaac), philoloog, **428**.
VOSSIUS-JUNIUS (Elizabeth), **452**.
VROOM (Cornelis Hendriksz), schilder, **151**, 168.
VULDERE (François de), heer van Singhem, Z.-Nederl. edelman, 362, 495.

W.

WACHTENDONCK (A. baron van), 60.
WAES (Adolf van), kapitein, **31**.
WAGEMAN, luitenant, 55, 60.
WAHL (Johann Joachim graaf von), Beiersch generaal, 63(?), 303, 305.
WALAEUS (Antonius), prof. in de theol. te Leiden, 7.

WALDECK (George Frederik graaf van), **282**, 305.
WALDECK (Philip Theodoor graaf van), graaf van Culemborgh, **282**, 286, 287, 295, 305(?), 385, 438, 481, 507.
WALDECK (Wolraedt graaf van), 438.
WALDECK (Anna gravin van), geb. gravin van Baden-Durlach, **385**.
WALLEMONT, Fransch kolonel, 173.
WALLER (Sir William), Eng. generaal, **424**-426, *474*, 503, 504, 509.
WALLER-REYNELL (Lady Jane), 474.
WALTA (Peter van), afgev. ter St.-Gen., 73, 83, 84, 219.
WARNERS (Warner), schout van Elburg, 14, **15**.
WARWICK (Graaf van), zie: Rich.
WASENAER (Jacobus van), mathematicus, 74, 85.
WASSENAER (Jacob baron van), heer van Obdam, kolonel, 23, 132, 445, 446, 459.
WATERLAET (Lambertus van den), theol student, **265**, 267, 277, 278, 333.
WAULPHIN, zie: Vaufin.
WECKERLIN (Georg Rudolf), dichter, **241**.
WEEDE (Everard van), heer van Dijkveld, later diplomaat, **395**.
WEITS, 181.
WENDELIN (Gotfried), Z.-Ned. kath. geestelijke en sterrenkundige, 155, 167, 179, 205, 210, 211, 217, 218, 248, 249, 358, 359, 367, 411, 462, 463.
WELDEREN (Van), 161.
WELDEREN (Johan van), kapitein, 368.
WELDEREN (Johan van), ritmeester, 305, 307.
WENGE (Jhr. Boycke van der), ritmeesler, **57**, 58.
WENTWORTH (Thomas), graaf van Strafford, **170**, 172.
WERTH (Johann graaf van), keizerlijk generaal, 330.
WETZEL (Johann Burchard), diplomaat, 259.
WEVERDT (Alexander van), kapitein, **99**.
WEVERDT (Everwijn van), luit.-kolonel, **99**.
WHITE (Thomas), Eng. geleerde, **355**, 356.
WICHERINGE (Bartold), burgem. van Groningen, **92**, 96.
WICQUEFORT (Joachim), agent van Saksen-Weimar en Hessen-Cassel, 86, 138, 160, 179, 192, 207, 208, 253, 266, 270, 291, 292, 296, 313, 323, 327, 328, 337, 354, 357, *374*, 375, 391, 480, 507, 508.
WICQUEFORT (Mevr.), 328.
WIDERHOLT (Hans David), kapitein, 221.
WIDERHOLT (Johan David), kapitein, 221.
WILHEM (David le Leu de), raad van den Prins, 26, 30, 37, 39, 40, 42, 43, 45-47, 49, 50, 57-59, 62, 63, 66, 67, 69-73, 79, 80, 82-85, 88-92, 96-100, 104-107, 110, 180, 181, 184, 189, 190, 195, 196, 214, 215, 218, 219 222, 223, 230, 231, 235, 238-240, 292, 304, 308, 309, 313, 314, 329, 331, 332, 334, 337, 339, 340, 345-349, 351-353, 380, 384, 385, 388-391, 403, 405, 414, 423, 427, 430, 434, 435, 438, 482, 502, 507, 511, 512.
WILHEM (Paulo de), koopman te Amsterdam, 19, 20, 92, 192.
WILHEM (Sophie de), 30.
WILHEM-HUYGENS (Constantia de), 26, 40, 351.
WILLEBOIRTS BOSSCHAERT (Thomas), schilder, **241**, 246, 253, 275, 342, 343.
WILLEM I, Prins van Oranje, 49, 71, 250, 279, 395, 460, 505.
WILLEM II, Prins van Oranje, 3, 69, 78, 81, 88, 98, 101, 119, 121-123, 125, 126, 136, 162-164, 167-170, 174-179, 181-183, 186, 190, 191, 196, 204, 208, 216,

222, 223, 226, 228, 229, 232, 237, 244, 254, 269, 275, 290-292, 295, 307, 310, 316, 320, 321, 325-327, 352, 384, 399, 412, 414, 438-440, 443, 465, 475, 476, 483, 486, 487, 501.
WILLOUGHBY (Robert Bertie), earl of Lindsay, lord great chamberlain, 165.
WILS (Graaf van), keizerlijk hoofdofficier, 265, 493, 494, 505.
WINDING (P.P.), 373, 380, 456, 460.
WITTGENSTEIN (Johann VIII Graf zu Sayn-), Brandenburgsch diplomaat, **304**.
WLADISLAUS IV, Koning van Polen, **406**, 423.
WOLF (Karel de), 357.
WOLFF, burger van Kopenhagen, 368, 372, **515**.
WOLFGANG WILHELM, Hertog van Nieuwburg, 278, 301, 306, 312, 456.
WOLTZOGEN (J.), 7.
WOTTON (Henry), vroeger Eng. gezant in den Haag, **264**.
WOUW (Mr. Bartholomeus van), advokaat in den Haag, **106**, 309, 314, 315.
WOUW (Johan van), schepen van den Haag, **106**.
WRANGEL (Herman), Zweedsch veldmaarschalk, **316**.
WYLAERT (Hans), burger van Middelburg, 152.
WIJNBERGEN (Johan van), kolonel, 114, 120, 201, 244, 246, 265, 266, 269, 274, 275, 280, 377, 455, 467, 486, 487, 493, 494, 499, 501, 505.
WYTS (Jacques), sergeant-majoor en superintendent van den krijgsraad, 27, 53, 54, 184, 224, 252, 278, 279, **390**.

X.

XENOPHON, 432.

Y.

YORK (Hertog van), zie: Stuart (James).

IJSSELSTEIN, zie: Isselstein.

Z.

ZEVECOTE (Jacob van), prof. te Harderwijk en dichter, 14, 15.
ZUERIUS (Catharina), 1, 13, 26, 51, 196, 289.
ZUERIUS Jr. (Jacob), rentmeester-generaal van Brabant, 231, 417, 418, 433, 439.
ZWAERDECROON (Henricus), rector te Rotterdam, **211**.
ZIJL (Pieter van), luitenant-kolonel, **33**, 361.